ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
1-2

SAMEDI-DIMANCHE
1er-2 SEPTEMBRE
1984

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 3,00 F

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL. : 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDE EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.778 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 60e ANNÉE — No 15.778

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ անակնկալ այցելութիւն մը տուած է Մարոքի Թագաւորին, Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի Իֆրանի մօտ, ամառնային գրօսավայր մը: Ելիզէէն կը շեշտուէր Նախագահին կատարած այցելութիւններուն (նաեւ՝ Փորթուգալ) զուտ անձնական բնոյթը, բայց թագաւորի լաւատեղեակ շրջանակներուն համաձայն, յայտնաբերական է, որ Միթերան - Հասան տեսակցութիւնը տեղի կ'ունենար մարոքեան հանրաքուէին նախօրեակին, ինչ կը վերաբերի Լիպիոյ հետ, Օգոստոս 13-ին ստորագրուած դաշնագրին: Եւ ծանօթ է որ երբ հարցը Լիպիոյ մասին է, կարելի չէ չխորհիլ Չատի մասին...:

ՍԻԹՐՈՅԷՆԻ Օլնէի գործատան բանուորներուն վերամուտը, ինչպէս կը բացատրէր, շատ խաղաղ չանցաւ: Եթէ Հինգշաբթի օր, ծանր դէպքեր չէին պատահած, Ուրբաթ առտու կացութիւնը կը վատթարանար եւ Սէ - Ժէ - Թէ-ի տեղական քարտուղարը՝ Աքքա Կաշի կը վիրաւորուէր յօնքերէն ապահովութեան ուժերուն կողմէ, երբ կը պնդէր գլխաւոր մուտքէն ներս մտնելու համար: Դժգոհութեան գրգապատճառը ծանօթ է, կը վերաբերին ինչ որ մկրտուած է՝ «Թալպէ ծրագրին», տնօրէնին անունով որ կը նախատեսէր 2417 գործազրկում - ներ, որոնց 1909-ը վաւերացուեցաւ կառավարութեան կողմէ: Այս ամբողջին պատճառաւ, տնօրէնութիւնը միայն փոքր դռներէն մուտք կ'արտօնէ:

ՃԵՄԱՅԵԼԻ յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Պիքֆայա: Ապահովութեան արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած էին եւ աւելի մեծ եղած է թիւը անոնց՝ որոնք տողանցած են ամբողջ օրը, դագաղին առջեւ քան յուղարկաւորութեան մասնակցողներուն, ճիշդ ձեռք առնուած այդ միջոցներուն պատճառաւ: Փիէր Ճեմայէլ գրաւոր փափաք յայտնած էր, որ թաղուի շատ պարզ դագաղի մը մէջ, թաղուի զաւկին Պէշիրին եւ անոր, նաեւ սպաննուած 4 տարու աղջնակին կողքին:

ՖՐԱՆՍԱԲՆԱԿՆԵՐՈՒՆ տուրքերը պիտի զեղչուին 5% համեմատութեամբ 1985-ին, այսինքն երեսփոխանական ընտրութիւններէն տարի մը առաջ: Պիտի ջնջուի նաեւ ընկերային ապահովութեան համար 1%-ի պարտադիր գանձումը:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ մէջ, Օգոստոսին հանքագործներու մրցանիշը կոտրուած է: Արդարեւ, խորհ. մամուլը կը հաղորդէ որ 16 մահամեծեր արձակուած է:

ՎԵՑ ՄԻԼԻՈՆ խորհրդային դասատու եւ դպրոցական ճիւղի այլ պաշտօնեաներ 30-էն 35% յաւելում պիտի ստանան բաշխում բարեփոխման, որ կը կատարուի ուսման մէջ: Դասատուները, միջին հաշուով 1680 րուբլի կը շահին տարեկան (շուրջ 20.000 Ֆ.):

ԻՍՐԱՅԷԼ շատ իւրայատուկ եւ աննախընթաց լուծում մը գտած է երկիրը կառավարելու համար: Շամիր եւ Փերէս հերթով պիտի վարեն երկրին վարչապետութիւնը:

ՏՈՒԱԼԱ (Քամերուն) 737 Պօյինկ մը պայթած է: 79 մեռեալ եւ 37 վիրաւոր կայ: Ուրբաթ օր, յայտնի չէր թէ արկա՞ծ է թէ մահափորձ:

ԷԼԻԶԱՊԷԹ ԹԷՅԼԸՐ խզեր է նշանածին հետ, որ իր ութերորդ ամուսինը պիտի ըլլար ի մօտոյ եւ ետ տուեր է 16 ու կէս կարաթի շափիւղայ - ադամանդ խօսքկապի մատանին: Համաշխարհային մեծ կարեւորութիւն ունեցող այս լուրերու կարգին, հաս մըն ալ բզիկ - բզիկ կ'ընէ սրտերը՝ Մոնաքոյի իշխանապետութիւնը պաշտօնական յատուկ հաղորդագրութեամբ մը, կը ծանուցանէ թէ Ստեֆանին եւ Փօլ (Պէլմոնտօ) ալ խզած են...:

ԵԹԷ ԱՐԱՐԱՏԸ ԼԵԶՈՒ ՈՒՆԵՆԱՐ ...

ՄԷԿԸ Կ'ԸՍԷ. -

ՆԱՒԸ ԼԵՐԱՆ ՎՐԱՅ ՉԷ

ՄԻՒՍԸ Կ'ԸՍԷ. -

ՆԱՒԸ ԼԵՐԱՆ ՎՐԱՅ Է

ԵՒ ԴԵՌ ՏԱՊԱՆԻՆ ԲՆԱԿԻՉՆԵՐՆ ԱԼ ՊԻՏԻ ԳՏՆԷ ԵՂԵՐ ...

ՍԹԷՖԻՆՍ ԲԱՆՏ ԿԸ ՄՏՆԷ Կ'ԵԼԼԷ
ՈՐՈՎՀԵՏԵՒ ԱՐԱՐԱՏԷՆ՝ 3 - 4 ՔԻԼՕ ՀԵՏԸ ԿԸ ՏԱՆԻ

Արարատի «թերթօնը» դեռ կը շարունակուի եւ օր չկայ որ նորութիւն մը չըլլայ: Եւ երբ այս լեռնադնաց «հերոսներուն» մէջ կան ամերիկացի փոնտամանթալիստներ (բողոքական աղանդ մը) եւ ամէնէն լայն արձագանգ տուողներն ալ թուրք թերթեր են, կարելի է գուշակել թէ ի՛նչ համով - հոտով պատմութիւններու կարելի է յանգիլ:

Նախքան թուրք մամուլին անցնիլը, յիշենք թէ Օգոստոս 30-ին ալ «Մաթէն», քանի մը տողով, իսկ «Լիպերասիոն» նկարով մըն ալ մխասին, կ'արձագանգէին այս ոդիսականին:

Մարուին Սթէֆինս կը պնդէ որ 1585 մեթրի վրայ («Յառաջ» Օգոստոս 28) հողաշերտ մը գտած է որ նաւու կը նմանի եւ որուն չափերը համապատասխան են Գիրք Ծննդոցի բրած նկարագրութեան: Մարդը սակայն ձերբակալուեր է Պոլսոյ օդակայանը, որովհետեւ 4 քիլօ «Արարատ» հետը կը տանի եղեր: Օդանաւը, յապաղումով, մեկներ է առանց իրեն, ինք ալ ի վերջոյ Ամերիկա վերադարձեր է, երկար հարցաքննութիւններէ ետք, «Արարատեան տուփրակը» Պոլիս ձգելով...: Միւսը, սակայն, Ուայթ, ողջ - առողջ Ամերիկա հասեր է, Երկուշաբթի օր, հետը տարած՝ տապանէն ենթադրեալ նմոյշներ, զորս քննել պիտի տայ:

Այս երանելին ոչ միայն վստահ է որ տապանը գտած է, այլեւ բնակիչներուն կմախքներն ալ պիտի գտնէ եւ որպէսզի մինչեւ գտնելը փորձանք մը չպատահի, կը թելադրէ Թուրքերուն, որ «փորուածքին վրայ ծածկեն»...: Այդ մասին սա մանրամասնութիւնները կուտայ «Հիւրրիյէթ» (Օգոստոս 30). -

ՆՈՅԻ ՏԱՊԱՆԸ ԳՏՆՈՂ ԳՏՆՈՂԻ ...

Արարատ մագլցողներէն մին Ռոն Ուայթ Նիւ - Եորքի մէջ տեսակցած է «Հիւրրիյէթ»ի մէկ թղթակցին հետ: Այս տեսակցութեան ընթացքին ան ցոյց տուած է տուփրակի մը մէջ մետաղի ու փախտակի բեկորներ, ըսելով թէ Նոյի տապանին մնացորդներն են, «ես այս բոլորը Թուրքիայէն գաղտնապէս դուրս հանած չեմ, մեզի ընկերացող թուրք պաշտօնատարը բսաւ թէ ոչ մէկ անպատեհութիւն կար այս կտորները Ամերիկա տանելու գիտական ուսումնասիրութեան ենթարկելու համար»:

Ուայթ ըսած է նաեւ թէ եթէ Թուրքիա ուզէ կրնայ իր ձեռքն ունեցածները յանձնել Ուաշինկթընի թուրք ներկայացուցիչին:

Ան ըսած է տակաւին. «կրնամ վճռաբար յայտնել թէ գտած եմ Նոյի տապանին տեղը. Թուրք կառավարութեան ալ օժանդակութեամբ կրնայ յաջողութեամբ պսակուիլ այս ձեռնարկը որ լոյս պիտի սփռէ մարդկութեան»:

51 տարեկան Ուայթ շարունակած է.- «Ճէյմս Այրուինի հետ Թուրքիա գացի ու երկրորդ անգամ մագլցեցայ Արարատէն ի վեր. իրեն ցոյց տուի այն շրջանը զոր գտեր էի 1979-ին: Այս անգամ գործիքի մը շնորհիւ զոր հետս բերած էի, 3 մեթր հողին տակէն մետաղի կտորներ գտայ: Օգոստոս 22-ին Արարատի հիւսիս - արեւելեան լանջին 1800 մեթր բարձրութեան վրայ նաւու ձեւով փորուածք մը ցոյց տուի Այրուինի: Այս շրջանին մէջ հողէն հանեցի Նոյի տապանին վերաբերեալ շատ հինցած տախտակի ու ժանգոտած մետաղի կտորներ: Կասկած չունիմ թէ ասոնք Նոյի տապանին կը պատկանին: Քննութիւններն ալ պիտի հաստատեն այս կարծիքս»:

Ուայթ աւելցուցած է թէ գտած փորուածքը կը համապատասխանէ կրօնական գիրքերու մէջ պատմուածին. մօտաւորապէս 171 մեթր երկարութիւն ունի: Ցետոյ շարունակած է պնդումները. - «տապանին վրայ դարերով լաւագիզուած է, այս պատճառաւ ալ կը կարծեմ թէ մէջի կմախքներն ու առարկաները շատ այլափոխուած չեն: Ասոնք կարելի է մանրադննին աշխատանքով մը ի լոյս բերել: Եթէ Թուրք կառավարութիւնը շրջանը հսկողութեան տակ առնէ եւ արգիլէ հոն մագլցիլ առանց արտօնութեան եւ փորուածքին վրան ալ ծածկէ, կրնանք յաջողիլ»:

Ուայթ ձեռնարկած է 3 միլիոն տոլար հաւաքելու զանազան հաստատութիւններէ, որպէսզի երեւան հանէ Նոյի տապանը:

×

Թուրքիոյ Զբօսաշրջիկութեան Նախարարը այս ամբողջը օգտակար կը գտնէ ... զբօսաշրջիկութեան համար: Այդ մասին «Թէրճիւման» (Օգոստոս 30) հետեւեալը կը գրէ. -

«Թէրճիւման» (Օգոստոս 30)

Նոյի տապանին առնչութեամբ իրեն հարցում ուղղող լրագրողներու պատասխանելով, Թուրք Մշակոյթի ու Զբօսաշրջիկութեան Նախարարը ըսած է. «անտեղի է այսքան խուճապի մատնուիլ, որպէս թէ մեծարժէք բաներ երկրէն դուրս հանուած են»:

Ան ըսած է նաեւ թէ ինք չանտեսեր պատահարը, սակայն այս հարցը ամբողջ աշխարհի ուշադրութիւնը կը կեդրոնացնէ Թուրքիոյ վրայ եւ այս ալ զբօսաշրջիկութեան տեսակէտէ օգտակար կ'ըլլայ Թուրքիոյ:

×

ԱՆԳԼԻԱՑԻՆ ԱԼ ՉԻ ՄՈՌՑՈՒԻՐ ...

Թուրքերը սակայն շատ մտահոգ են այն միւսէն, (տես՝ «Յառաջ» Օգոստոս 31) այս մէկը՝ Անգլիացի որ գաղտնի բարձրացած էր Արարատ: Ծանօթ է, որ երիտասարդը կրցած էր մեկնիլ, բայց պայուսակները չէր կրցած տանիլ եւ ահա թէ ինչե՛ր գտնուեր են հոն...:

×

«Թէրճիւման» (Օգոստոս 31)

Անգլիացի ակնոցավաճառը որ առանց արտօնութեան Արարատ կը բարձրանար ու զարնուելով վիրաւորուած էր զինք առաջնորդող Թուրք երիտասարդին կողմէ, Թուրքիա ձգած էր իր պայուսակները: Ցետ խուզարկութեան անոնց մէջ գտնուած են պեղումներու յատուկ բրիչներ, նաեւ երեք ճախարակ ժապաւէն. յայտնի եղած է որ անգլիացի ակնարոյժը քաշած է շրջանի պատմական վայրերուն, պատմական փլատակներուն եւ նաեւ Հայերէն մնացած կարգ մը չէնքերու լուսանկարները:

Ցայտնի չէ եղած թէ Անգլիացին Պարթէթ ինչ պատճառաւ զարնուած ու վիրաւորուած էր իր առաջնորդին կողմէ: Այս վերջինս տակաւին կարելի չէ եղած ձերբակալել

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

Ե Ր Ե Ւ Ա Ն
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ, ՕԳՈՍՏՈՍ 24 / 26)

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԷՔԵԱԹՆԵՐ

Լոյս տեսած է «Հայ ժողովրդական հէքեաթներ» մատենաշարին 12-րդ հատորը, կազմուած, ծանօթագրուած եւ հրատարակութեան պատրաստուած Մ. Աբեղեան գրականութեան հիմնարկի աւագ գիտական աշխատող Վ. Սվազլեանի կողմէ: Հատորը կը պարունակէ պատմական Հայաստանի Տարօն - Տուրուբերան նահանգի, Մուշի եւ շրջակայքի հէքեաթները որոնք գրի առնուած են Ե. Լալայեանի գլխաւորած բանահիւսական արշաւանքի անդամներուն կողմէ, Եղեռնէն փրկուած մշեցի գաղթականներէ: Հատորը 30 հէքեաթ կը պարունակէ:

Հայկական հէքեաթներու գիտական հրատարակութիւնը սկսած է 27 տարի առաջ Մ. Աբեղեան գրականութեան հիմնարկի գիտական խորհուրդի ընդլայնուած նիստին ընթացքին: 1959-ին * Հազար ապաքանակով լոյս տեսած է առաջին հատորը. սակայն այս թիւը անբաւարար նկատուելով Բ. հատորը հրատարակուած է 15 հազար օրինակ: Մինչեւ այսօր լոյս տեսած են 12 հատորներ, որոնք կ'ընդգրկեն Այրարատի, Շիրակի, Արցախի, Տաւուշի, Սիւնիքի, Գուգարքի, Ալաշկերտի, Բաղէշի, Մանազկերտի եւ Տուրուբերանի հէքեաթները: Նախատեսուած է շարքը լրացնել 20 հատորով ու տակաւին ընթերցողը առիթը կ'ունենայ ծանօթանալու Վասպուրականի, Շատախի, Ռշտունիքի, Մոկսի, Պարսկահայքի եւ հայկական գաղթօճախներու հէքեաթներուն:

×

ՆՈՒԷՐ՝ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ

Ժէ. - Ի. դարերու հայկ. կիրառական արուեստի 200-է աւելի նմոյշներ - զարդ, սկուտեղ, սափոր, արդուզարդի իրեր, մետաքսահիւս ծածկոցներ - հարստացուցած են Հայաստանի ազգագրութեան պետական թանգարանի հաւաքածոն: Հայ վարպետներու կողմէ պատրաստուած խեցէ, յախճապակիէ, մետաղէ իրերը աշխարհի տարբեր անկիւններէն հաւաքած ու թանգարանին նուիրուած է Յունաստանէն Ճէլալեան զոյգը:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 47-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

ԴԱՐՁԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ

Օգոստոս 29-ի հանդիպումներու արդիւնքներն են. -

Կայրաթ - ԲԿՄԱ	1 - 0
Դինամօ (Կ) - Զէնիթ	1 - 0
Դնեպր - Նեֆթչի	2 - 1
Շախտեոր - Մետալիսթ	4 - 1
ԲՄԱ (Ռոստով) - Ժալգիրիս	1 - 0
Դինամօ (Թ) - Արարատ	0 - 2
Չերնոմորեց - Դինամօ (Մինսկ)	0 - 2
Տորպեդօ - Դինամօ (Մ)	4 - 0

Դասաւորման գլուխն է Զէնիթ 32 կէտով եւ 30-ական կէտով իրեն կը յաջորդեն Տորպեդօ, Դնեպր եւ Դինամօ - Մինսկ:

Ի ՅՈՒՇ ՄԱՀՈՒԱՆ 57-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

Ա Ն Դ Ր Ա Ն Ի Կ

ՖԷՏԱՅԻՆ - ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԵՐՈՍԸ - ԶՕՐԱՎԱՐԸ

Գրեց՝ ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

«Մեր հայրենիք թշուառ, անտէր,
Մեր թշնամեաց ոտնակոխ,
. .
Իւր քաջ որդւոց սուրբ արիւնով
Պիտի լինի ազատուած»։

Ասոնք տողերնէն են այն ողբերգին, ամէն Հայու շրթներէն ժայթքող՝ Ազգային դարձած երգին։

Ան ուրեմն պատկեր էր, թշուառ, անտէր, ու այժմ ամայի՝ հայրենիքի մը մէջ ցիրուցան ազգի մը, համայնքի վերածուած։

Համայնք մը, որ առանձին դասակարգ մըն է ինքնին. բանտուած՝ գինապաշտ, յետամնաց կայսրութեան մը այլազան դասաւորումներուն մէջ, ամբողջութեամբ ստորադաս դիրքի վրայ՝ իբրեւ չհաշուելի տարր։

Համայնք մը, որուն բնորոշիչն է իր լեզուն եւ քրիստոնէական կրօնքը, մահմետական ովկիանին մէջ թաղուած, որ կը պահէ յամառօրէն իր հինաւուրց ազգային էութիւն եւ հաւատալիքներուն հանդէպ անբեկանելի դիրքաւորում՝ նոյնօրինակ դատախարակութեամբ։

Այդ համայնքին կղզիացած կեանքէն, Անդրանիկ, ազգայինին անցած է ֆէտայի հանդամանքով, ու հռչակուած իբրեւ քաջերի կտրիճ։

Օժտուած յարմարագոյն ձիրքերով՝ խոհականութիւն, գգաստութիւն, ռազմավարութիւն, զոհաբերող ոգի եւ նկարագիր, Ան հանդիսացաւ այդ առաքելութեան մարմնաւորողներէն։

Արդարեւ, կոչուիլ ո՛չ Անդրանիկի, ո՛չ ալ իր հին ու նոր ընկերներուն նպատակը եղած է։

Հերոս մակդիրը, իր անունէն անբաժան, յետ մահու վարձատրութիւն մը չեղաւ իրեն համար։

Նուիրական դարձած իր անունը յուշեր կ'արթնցնէ։ Հերոսական եւ ազգային հին ու նոր կարօտներ կը վառէ։ Լռած երգերու թրթիռները կը զգանք մեր շրթներուն՝ երբ խօսեր կը նուիրենք անոր։ Ուէ ընթերցում եւ խօսակցութիւն երբ կը կատարուի իր սիրելի անունին վերաբերմամբ, անոնք մասնիկներն են անլռելի իրականութեան մը, արձագանգներն են անոնք մեր այլ հերոսներուն կողմէ համախումբ ներդաշնակուած անլռելի ղօղանջի մը՝ Անդրանի՛կ, Անդրանի՛կ, Անդրանի՛կ։

Այսօր, անոնց հէքեաթը վերջ գտած է. նայն կերտողներուն կեանքն ալ։

Մեզի կը մնայ այդ հերոսներէն անջնջելի յիշատակներ, անոնց գոյութենէն ու գործերէն դրուագներ ու փաստեր, ուստի մեզ ներշնչող ոգիներ միայն։

Նաեւ անխախտ հաւատք՝ որ պիտի գան՝ անպայմանօրէն գիրենք փոխարինողներ։

×

Հերոսի տիտղոսը՝ Անդրանիկ ստացած է իր հաւասարներէն։

Անոնք, հայրենեաց բուռ բուռ հողերուն վրայ, պարկեշտօրէն, դարեր շարունակ հաւատարմօրէն քրտինք թափած մարդոց հարազատ որդիներն էին, որոնք վերջապէս որոշեցին իրենց վզին թառած՝ անկէ արիւն ծծող բզէզներէն, անոնց մանաւանդ Եաթաղաններուն սպառնալիքներէն ձերբազատուիլ։

Այդ առաքինի տղաքն էին որ, իրենց եւ բոլոր մեր այլ հերոսներուն անունը ամփոփեցին միակ անունով մը՝ իրենք նոյնքան հերոս, համեստութեան վերջին ապացոյց մը եւս տուին, համայն պատիւը կցել այն անուան տիրոջ, որ իրենց զինակիցն էր՝ Անդրանիկ, ու դայն բրին մեր ամէնուս ալ Անդրանիկը։

×

- «Ինչո՞վն է Անդրանիկ չէֆ, երբ ինքդ, եւ միւս ընկերներդ նրանից ոչինչով պակաս չէք»։ Կը հարցնէ հայ մեծ գրագէտ Աւետիս Ահարոնեան, հայ հերոսի մը՝ սեբաստացի Մուրատին։

- «Ճանըմ, ի՛նչ կը հարցնես։ Ան գլուխաւոր է։ Չէ՞ որ մէկը պէտք է գլխաւոր լինի։ Իշտէ նա յարմար եղաւ»։

- «Նա Ձեզնից ո՛չ աւելի քաջ է, եւ ո՛չ ալ...»։

- «Ճանըմ, հէ՛մ քաջ է, հէ՛մ խելացի։ Սարով ձորով կ'անցնինք, ամէն մէկն իր ճամբան կը քալէ, Անդրանիկ ամէնքին ճամբան։ Անհման դիրք բռնել գիտէ թշնամիին դէմ, ու մենք վստահ ենք որ դա լաւագոյնն է»։

×

Ունէր երկրին ճանաչողութիւնը։ Ապրեցաւ ու գործեց իր ժողովուրդին ծոցին մէջ։ Ականատես էր ուրեմն, ամէնուրեք, այդ ժողովուրդին, իբրեւ ինքնատիպ ազգ, յամառօրէն հայ մնալու, հայ ապրելու ի խնդիր, ենթարկուած մարտիրոսութեան։ Ու անոր այդ անխախտ որոշումին համոզուած, եւ անոր իրագործումին իբր նուիրեալ մը, իր հոգւոյն մէջ խտացուցած էր հզօր բնազդ մը առ այդ՝ զոր ցոլացած կը գտնենք իր բոլոր ձեռնարկներուն մէջ, որ կը լուսաւորէր իր ընտրած ուղին՝ անկաշառ, անշեղ։

Քաջ, գգաստ, ազգին նուիրեալ ու անոր ապրելու բնազդովը գեղուն, տոկուն կամք եւ յարատեւութեան ոգի, եղան Անդրանիկի անձին յատկանիշները։

Արդարեւ, հետեւեալը կը կարդանք «Ասնդաստան» հատորին մէջ հերոս մը բնորոշող։

«Համարձակ է ան, վճռական, տոկուն, շրջահայեաց, մեծահոգի ու անձնազոհ, ազնիւ եւ շիտակ, հնարամիտ ու հեռատես, խոհեմ եւ առաքինի»։

Հետեւինք ուրեմն տրուած այդ ցուցմունքներուն։

×

Անդրանիկ Օզանեան ծնած է 1865, Փետրուար 27-ին, առեւտրական մեծ ճանապարհի վրայ գտնուող Շապին - Գարահիսար բերդաքաղաքը, Արեւմտեան Հայաստանի Ա. Հայք կոչուած գաւառին մէջ, Պոնտական լեռնաշղթային հարաւակողմը։

Այդ թուականներուն Արեւմտահայոց վերազարթնումը արձանագրած է երկու եղելութիւններ եւս։

Ա.- Սուլթանի դահէն «լիր շնորհ» տրուած, Ազգ. Ներքին Սահմանադրութեան մը հրովարտակը, որուն գործադրութիւնը կը մնայ սակայն պահակալի քմահաճոյքին տարկայ։

Բ.- Թէեւ զինու զօրութեամբ, քանիցս ընդդիմացիր իրենց առանձնաշնորհներուն դէմ լարուած դաւերուն, այդ թուականի Զէյթունի Հայոց ռազմամրական եւոյթը արձագանգ կը գտնէ ներքին եւ արտաքին աշխարհին մէջ։

Այդ դէպքին հետեւանք, մայրաքաղաքին մէջ յայտնուող Զէյթունցի պատգամաւորները, որքան ալ արտառոց իրենց արտաքինով, սակայն խոր ազդեցութիւն կը թողուն տեղւոյն ազգ. շրջանակներուն վրայ։

Ուրով, նոյն տարիներուն ծնած Անդրանիկին կեանքը՝ պիտի ծլի, աճի եւ ուռճանայ Հայոց գոյութեան նոր փթթումի մը բոլին մէջ, փթթում, որ պիտի արտայայտուի ներսի եւ դուրսի աշխարհներուն մատուցուած ազգ. պահանջներուն սրտոններուն ընդմէջէն։

Պահանջներ՝ ազգ. ժողովրդավար ներքին կարգուսարքին վերաբերեալ։

Պահանջներ՝ աւելի կենսական եւ անյետաձգելի, օսմանեան կայսրութեան մէջ ցանուցիր հայ համայնքներու կեանքին, ինչքին եւ արժանապատուութեան ի խնդիր։

Այդպէս ահա, չափահաս, Անդրանիկ եւս, զինուորեալներէն է այդ պահանջներուն իրականացման, որ, ի վերջոյ, ցաւ ի սիրտ, պէտք է իրականացնել կամաւոր զոհեր ալ տալով։

Արդարեւ, թշուառ, անտէր հայրենիքը մեր, աւելի քան երբեք, խուլ, դաժան հալածանքի մէջ կը տուայտի։ Սպանութիւններ՝ անհատ անհատ, խումբերով։ Պարբերական ջարդեր ու թալան՝ մէկ գաւառէն միւսին մէջ։ Հաւատափոխութեան բռնի եւ գանդուածային դէպքեր։ Ահաբեկում եւ հողային կալուածներէն ձեռք քաշելու պարտադրանք։ Թշուառացումի հետեւանքով մանաւանդ՝ մատղաշ սերունդը արտագաղթի մղելու միջոցներու գործադրութիւն։

Գրչով, բեմերէ, գիրքեր պատմութեան զարհուրելի արարքներ ըլլան ասոնք թէեւ, սակայն գանոնք կրողներու ձեռքէն է որ ծնունդ առաւ հայ ֆէտայինեբուն առաքելութիւնը։ Անհրաժեշտութիւն մը՝ որուն մէջ Անդրանիկ եւս նետեց ինքզինքը։

Ֆէտայիններուն շարժումը ծնաւ՝ ամայացած տուներու աճապարու տեսքերէն։ Ծնողք եւ զաւակ սնուցանելու անզօր՝ հայր եւ մայրերու տուայտանքներէն։ Առեւանգուած աղջիկներուն եւ որդեկորոյս մայրերու ողբերէն։ Օտար հոգիներէն երկու տող աէր եւ մխիթարութիւն հայցող նորահարսներուն արցունքներէն ու համայն ազգին կորուստեան սպառնացող հեռանկարներէն։

×

Ծննդավայրին մէջ, մեր ապագայ հերոսին կեանքի առաջին շրջանը կ'անցնի համայնքին սեղմ շրջապատին մէջ, դպրոց եկեղեցւոյ եւ համեստ դպրոցի բոլորտիքը, որով, ինչպէս այլուր՝ մեր բնատանիքի մը ծոցին մէջ, ուր յար եւ նման իր տարեկիցներուն, մինչեւ չափահաս տարիք, իր միտքն ու հոգին կը հասուննայ եւ կը կնքուի հզօր դրոշմովը ազգային հինաւուրց հաւատալիքով, աւանդութեամբ, գրով ու պատմական համապատ ծանօթութիւններով։

Հայութեան վիճակուած տխուր եւ ընկերային ստորադաս վիճակին գիտակցութիւնը կ'արթննայ իր մէջ՝ երբ կը լսէ խժդուժ պատմութիւններ, երբ ականատես է անպատիժ մնացող ոճիրներու, որոնց մշտական զոհն է Հայը, ու իր հոգին կը խռովի, կը լեցուի ցասումով։

Հաղորդակից է այդ վիճակէն դուրս գալու ձգտումներուն եւ համամիտ, ու այդ յոյսով առլցուն պիտի ինքն ալ հասակերպի։ Պիտի հետեւի իր հօր արհեստին, պիտի հիմնէ սեփական բնատանիք, պիտի դառնայ իր ծննդեան օրերէն այրիացած հօր զօրավիգ, պիտի կրէ խոր կսկիծը՝ կնոջ ու զաւկի կորուստներուն։

Անարդար եւ զզուելի խոշտանգում մը իր հօր վրայ՝ Անդրանիկ կը պատժէ հրէշ Թուրքը, ու կ'անցնի Հայուն զոհեր խընայել տալու առաքելութեան՝ ազատագրութեան։

×

«Ամենայն տեղ մահը մի է,
Մարդ մի անգամ պիտ՛ մեռնի,
Բայց երանի՝ որ իւր ազգի
Ազատութեան կը զոհուի»։

Նման երգերու ղօղանջներուն անձնատու, ազգային արժանապատուութեան վերականգնումի շրջան մը կ'ապրի Հայութիւնը. քսանմեայ անընդհատ զոհաբերութեան դառն օրեր՝ 1885-էն 1906։

Ֆէտայի է Անդրանիկ։

Նախնական խիստ անբաւարար զէնքերով ու նուիրեալներ՝ նոյնքան համեստութիւնով, հազարապատիկ սպառազէն ու-

0 — 0 — 0 — 0 — 0 — 0 — 0 — 0

Լեռը մարգարէին քով չերթայ նէ՝
Մարգարէն լեռան քով կ'երթայ

(ԵՐԳԻԾԱՎԷՊ)

Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆ

0 — 0 — 0 — 0 — 0 — 0 — 0 — 0

ԱԼԱՖՐԱՆԿԱ

- Խէր ըլլայ, Նիկողիմոս աղա, աս ինչ կերպարանք է, մաշալլահ, որքան ալ աղուոր վայլեր է։
- Վա՛յ թեւս...
- Ճանըմ, թեւդ ի՞նչ եղաւ։
- Յառաջդիմելու տեղն ցուցուցինք։
- Ինչպէ՞ս եղաւ։
- Քաղաքավարութեան պատճառաւ... քանի որ բոլորն ալ բոպ տը չիյտեմ ինչ կը հագնին...
- Է ե՞տքը։
- Քանի որ բոլորն ալ բանթուֆլա կը հագուին...
- Ատկէ ի՞նչ կ'ելլայ։
- Քանի որ բոլորը սիկարա կը քաշեն։
- Յետո՞յ։
- Քանի որ բոլորը վրանիս պիտի խնդան, որպէսզի չի խնդան, որպէսզի մեզի չի ծաղրեն, թեւերնիս ցուցուցինք. այսինքն ուրիշներուն յարմարեցանք, ալաֆրանկա եղանք, թեւերնիս տեղէն հանեցինք։
- Եթէ ալաֆրանկա եղար, մի վախնար, թեւդ տեղէն ելած չէ, որովհետեւ ալաֆրանկա բժիշկները թեւը ելլայ չեն ընդունիր։
- Բայց թեւս կը ցաւի։
- Որո՞ւն հոգը, կը ցաւի, բայց ելած չէ, ալաֆրանկային մէջ թեւը տեղէն ելլալ կամ կոտրիլ չի կայ։
- Անանկ է նէ Աստուծմով է որ ալաֆրանկա եղանք, յետոյ ինկանք, եթէ ալաֆրանկա չեղած ըլլայինք, գուցէ թեւերնիս կոտրէինք։

×

- Վա՛յ Նիկողիմոս աղա, վա՛յ, աս ի՞նչ սիրուն կերպարանք է, Բերիայի երիտասարդներուն նմաներ ես։
- Կ'աղաչեմ հին սովորութիւններդ ձգեցէք ու ասկէ ետքը ինծի մոնսինիոյ Նիկողիմոս ըսէք, Նիկողիմոս աղա խօսքը ալաֆրանկա չէ, բոպ տը շամպրըի պատուոյն կը դպչի։
- Ներեցէք։
- Յետոյ՝ ներս մտնելու ատեննիդ սենեակին դուռը զարկէք, եւ մինչեւ անթրէ չըսուի՝ ներս մի մտնաք որովհետեւ ալաֆրանկայի մէջ ատանկ չընելը մեծ ամօթ է։
- Չէի գիտեր։
- Բոլորը յառաջդիմելու վրայ են, մենք ինչո՞ւ ետ մնանք։
- Իրաւունք ունիք, լածիս նայելով՝ աղջիկնիդ Գէորգ աղային կուտաք եղեր։
- Միւսիւ Ժորժին կուտամ, հարսնիքի ծախքն ալ կուտամ, ալաֆրանկայի մէջ հարսնիքի ծախքը աները կուտայ եղեր։
- Ձեզի խաբեր են։
- Ինծի խաբե՞ր են մի, դուն գիտե՞ս թէ որքան դժուար է ալաֆրանկա մարդ մը խաբելը, եթէ աղջիկս միւսիւ Ժորժին չի տայի, բարոյապէս մեռցուցած պիտի ըլլայի զինքը։
- Նիկողիմոս աղա։
- Նիկողիմոս աղան դուն ես, հասկըցա՞ր, քեզի չըսի՞ միւսիւ Նիկողիմոս ըսէ ինծի։
- Մոնսինիոյ Նիկողիմոս, ձեզի խաբեր են... ալաֆրանկա ըսելով՝ ձեզմէ դըրամ կը քաշեն, միւսիւ Ժորժը խաբեբային մէկն է։
- Լոժիքին դէմ կը խօսիս։
- Միւսիւ Ժորժը անամօթին մէկն է։
- Մանէրթը ձեռքէդ բաց մի թողուր։
- Լիրբին մէկն է։
- Պաղարեամբ դատելու է։
- Աներեսին մէկն է։
- Ձեր քոնսիանսին հետ տեսնուեցա՞ք։
- Աստ փախաւին մէկն է։
- Յառաջդիմութենէն, սիվիլիզասիոնէն լուր ունի՞ք. օր մը բոպ տը շամպրը հագած ունի՞ք։
- Բոպ տը շամպրը չեմ գիտեր. բայց ինչ որ ըսի՝ ճիշդ են։
- Բոպ տը շամպրը չգիտցող մարդու մը լսածներուն ես ականջ չեմ կրնար կախել։ Միւսիւ Ժորժը մատմազէլ Մարիին համար կ'այրի, մոխիր կը դառնայ։
- Ան ալ մոխիր պիտի ըլլայ, քեզի ալ մոխիրի վրայ պիտ նստեցունէ։
- Միւսիւ Ժորժը լոժիքի դէմ չի վարուիր, լոժիքի դէմ չի խօսողը գէշ մարդ չըլլար, սակայն սիրոյ մէջ կրնայ ըլլալ որ քիչ մը խիստ ըլլայ, ինչ ընենք։
- Դուք ատոնք միւսիւ Ժորժէն սորվե՞լ գոց ըրած էք։

(Շար. 16)

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

«ԵՍ ԿԱՐՕՏ ԵՄ ՄԵՐ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԱԼԻՆ ՈՒՆԵՑՈՂ ԱՅՍ ՏՂՈՑ»

○

Վերջերս Լոս - Անճըլըսի մէջ լոյս տեսաւ Հրանտ Սիմոնեանի «Հայ Դատի Զինուորներ՝ Լա՛ւ Միկ Ըրէք» հատորը: 47 յօդուած, 23 դիմաստուեր, 300 էջ: 1964-էն 1974 տասնամեակի գրի առնուած յօդուածներու հաւաքածոյ մը, որ լոյս կը տեսնէ տասնամեակ մը ետք, 1984-ին:

Դիւրին չէ զանազան առիթներով, զանազան թերթերու մէջ գրի առնուած յօդուածներէ կազմել լուրջ գիրք մը: Մամուլի ամէնօրեայ պահանջները կը պարտադրեն գրութիւններ, զորս կարելի չէ գիրքի փոխակերպել ու վերածել գրքի մը հատուածներուն եւ մասերուն: Սակայն անկարելի ալ չէ: Երբ գրողի մը մտահոգութիւններն ու մտածումները ունին սեւեռակէտ մը (Սիմոնեանի պարագային, Հայ Դատը բազմակողմանիօրէն ու բազմաթիւ մօտեցումներով հետապնդելու հրամայականը), ապա յօդուածներէն գիրք մը ստեղծելու առաջին նախապայմանը կայ գոնէ:

Երկրորդ նախապայմանն է ըսել եւ ընդունիլ, որ առաջինը չի՛ բաւեր: Սեւեռակէտ մը ունենալ՝ չի նշանակեր որ գրքի մը զանազան հատուածները կրկնութիւն ըլլալէ կրնան խուսափիլ: Ընդհակառակն: Երբեմն խակապէ՛ս զօրաւոր ու սրտանց զգացուած հարց մը կրնայ հեղինակը մղել որ՝ անխոնջ ու անկեղծ, կրկնէ՛ ինքզինքը, ու գտնէ ձեւեր՝ նոյն բանը տարբեր, աւելի լաւ (կամ երբեմն՝ աւելի տկար) պատկերներով արտայայտելու: Հոս՝ խոցելի է Սիմոնեանի գիրքը: Տասնամեակի մը ընթացքին գտած է մի քանի հրետորականօրէն ազդու ձեւեր, իր զգացածն ու մտածածը ըսելու, եւ... կրկնած է ինքզինքը: Զարգացող, նոր հանգրուաններէ անցնող մտածումի մը, բարդացող կառոյցի մը առջեւ չի գտնուիր ընթերցողը, այլ՝ կը գտնուի կարեւոր հարցերու մասին կրկնուող գաղափարներու եւ մտահոգութիւններու շարանի մը առջեւ:

Կ'արժէ սակայն անդրադառնալ անոնց, որովհետեւ Սիմոնեան եւ իր յօդուածները անձի մը կարծիքները չեն միայն: Կարելի է զանոնք կարդալ իբրեւ խաւի մը ձայնը: Սփիւռքը միատարրուած հասարակութիւն մը ըլլալէ շատ հեռու է: Բազմախաւ է (եթէ կ'ուզէք բացասական դիտակէտէ նայիլ՝ պատառ - պատառ եղած է, անխուսափելիօրէն): Բազմակարծիք ու բազմաձայն է մեր Սփիւռքը: Սիմոնեանի գրութիւնը խճողուած է, սակայն եթէ անտեսենք աւելորդ մասերը, կրնանք ըսել որ իր խօսքերը կը խտացնեն Սփիւռքի մէջ աշխատած մի քանի հազարի, եթէ ոչ մի քանի հազար անձերու գործունէութիւնն ու զգացումները: Անկեղծ թէեւ յաճախ քիչ մը շատ ինքնագով ձեւով, Սիմոնեան կը նկարագրէ, կ'ոգեկոչէ իր անցեալի եռանդն ու նուիրումը, որ տասնամեակներ շարունակ զինք մղած է «աթոռ շարել»ու: Ապա ինքզինքը կը ներկայացնէ իբրեւ պարտուած մարտիկը՝ որ ապարդիւն կռիւէն կը քաշուի, - «Մերը եղաւ աթոռ շարելու, սրահ զարդարելու, խաղաղ ցոյցերու, դրօշակներու կիսածածանման, ՄԱԿ-ի 30-րդ պարբերութեան եւ ճառ խօսելու երկարամեայ վազքը, առանց արդիւնքի»:

Սիմոնեան կը դատապարտէ, կը խարանէ, կը գովէ: Կը դատապարտէ յիսուն տարուան հռետորաշունչ այլ անօգուտ մօտեցումը քաղաքական հարցերու եւ Հայ Դատի, կազմակերպութիւններու կողմէ՝ որոնք չէին տիրապետեր ժողովուրդի ուժերուն, սակայն պատկառելի թղթածրարներ եւ ծրագիրներ կը հրատարակէին՝ իրենք - զիրենք եւ ուրիշներ համոզելու, որ «առանց քրտինքի» (էջ 34) ու առանց արիւնի պիտի վերանայուի Հայ Դատը: «Հայ Դատի Զինուորներ, Լաւ Միկ Ըրէք» յօդուածը («Սփիւռք»ի մէջ հրատարակուած, 1970-ին) մէջբերումներով կը պարզէ Ռուբէն Դարբինեանի (Հ.Յ.Դ.) եւ Գերսամ Ահարոնեանի (ՌԱԿ) «քաղաքական» մտածումի խակապէս սահմռկեցուցիչ ունայնութիւնը: Ինչպէս կը գրէ ուրիշ յօդուածի մէջ Սիմոնեան, մեր վիճակը սա է, - «Նիակարայի ջրվէժն է, եւ Հայու մակոյկն է հոսանքն ի վեր» (էջ 84), իսկ մենք յիսնամեակ մը ամբողջ ոգեշունչ ճառեր խօսեցանք, իսկ երբ այդ չբաւեց, «յուշարձաններ տնկեցինք»:

Սիմոնեանի գրութեան ամէնէն տպաւորիչ մասը՝ նման գործունէութեան ստեղծած յուսախաբութիւններու նկարագրութիւնն է: Երբ կարգը կուգայ լուծումներու, անշուշտ կը բարդանայ հարցը: Ա՛յդ ալ հասկնալի է: Սիմոնեան փրկութեան կարելիութիւններ կը տեսնէ ամէնուրեք՝ նոր երեւոյթներու մէջ: Ահաբեկչութեան մասին անկեղծօրէն կ'ըսէ այն, ինչ որ շատեր մտածած են, այսինքն՝ ալեհեր խենթէն մինչեւ պատանի ահաբեկիչներուն մէջ կը յուսայ տեսնել մարտիկներ, որոնք Հայոց փրկութեան բանալին ունին: Ի՛նչ հետաքրքրական երեւոյթ, որ նո՛յն յոյսը կրնայ տեսնել ահաբեկիչներու մէջ, մեծահարուստ անձերու նուիրատուութեանց մէջ, հայ երիտասարդ գիտնականներու եւ ուսեալ սերունդի մը մէջ, համեստ կամ անհամեստ անձինք նուիրեալներու գործունէութեան մէջ, եւայլն: Բոլորն ալ լաւ, նուիրող ու նուիրուող Հայեր են, և (ինչպէս կ'երեւի) բոլո՛րն ալ կրնան վառ պահել փրկութեան յոյսի ճրագը: Սակայն գովեստներէն ու վարդագոյն յոյսերէն եւ խանդավառութիւններէն անդին՝ ընթերցողը իրաւունք ունի հարց տալու թէ ինչպէս այս նոր անձերն ու մօտեցումները այնքան ալ յուսադրի՞չ են: 19-րդ դարուն ամէն նոր Եւրոպացի քաղաքական դէմքի հայանպաստ ելոյթով «լուսացանք», հիմա ամէն նոր հրապարակ իջնող անձով կամ կազմակերպութեա՞մբ պէտք է խանդավառուինք:

Սիմոնեանի գրքին կը պակսի նոր ընկերային եւ քաղաքական երեւոյթներ վերլուծելու միջոցը: Անձնապէս ուրա՛խ եմ որ գիրքը կ'ոգեկոչէ եւ կը գովէ նուիրեալները, - «Հայկական համախմբումի» ռահվիրաներէն Ճան Հանեսեան. պատմագէտ՝ Ռիչըրտ Յովհաննէսեան, որ միակը իրագործեց այն՝ ինչ որ կազմակերպութիւններ տասնամեակներով չըրին. հայ մշակոյթի անխոնջ այլ համեստ նուիրեալը՝ Խաչատուր Մակարեան. ողբացեալներ՝ Լեւոն Քէշիշեան (մամլոյ թղթակից) եւ Նորայր Մամեան (կուսակցական գործիչ՝ Իրանէն), եւայլն: Ուրախ եմ, որովհետեւ յանուն լրջութեան, մենք յաճախ կ'անտեսենք անձեր, առանց հայթայթելու վերլուծում մը այն անձ - հաւաքականութիւն կապերուն, որոնք կ'ընդգծեն անձերու սահմանուած համեմատաբար կարեւոր դերը՝ մեր փոքր ածուին մէջ: Դժբախտաբար հոս ալ, ոգեկոչումէն եւ գովեստէն անդին, չկայ վերլուծում: Ընթերցողը կը համաձայնի Սիմոնեանին, երբ ան կը դատապարտէ «ոգեշունչ ճառերն ու պատգամները, որոնք օդին մէջ կախեալ կը մնան» (էջ՝ 191): Սակայն որոշ չափով «կախեալ կը մնան» նաեւ ի՛ր իսկ տողերը, նկարագրութիւններն ու ոգեկոչումները, որովհետեւ հոս չենք գտներ վերլուծական գրութիւն, որ պիտի վկայէր թէ հեղինակը ունի իր մտածումները՝ Սփիւռքեան բարդ ու յարափոփոխ խճանկարի առնելիք նոր ուղղութիւններուն մասին (որոնցմէ մէկն է միայն Հայ Դատի հետապնդումը): Սակայն վկայութիւնները չեն կազմուիր, չեն միանար, չեն անցնիր վերլուծումի հնոցէն: Կը մնան անկեղծ վկայութիւններու հաւաքածոյ մը, - երեւոյթ մը, երեւոյթներու կարգին: «Բանալի»ի մը փնտռտուքը, Հայ Դատի «լուծումի» պատկերացումը՝ իբրեւ կղպուած դուռէ մը անցք, ահա այս պատկերները կը մարմնացնեն Սիմոնեանի հազիւ թէ վերլուծուած «ընկերային» ու «քաղաքական» մտածելակերպը:

ԽԱՉԻԿ ԹՕԼՕԼԵԱՆ

...րու հետ անդրադարձ մարտնչումներու շրջան մը, որուն տեւողութեան ապետ հայ ֆէտային կը դիմագրաւէ հացանք, գրկանք կ'ապրի լեռներու ծերպերուն մէջ, կը կոխկռտէ անդնդախոր ձորեր, կը խոցէ թշնամին ու ապաւինած իր հաւատքին, ազգային Ս. գործին՝ կը մնայ անձեռնմխելի:

Անհատներու նախաձեռնութեամբ, ապա կուսակցութիւններու օժանդակութեամբ, զուտ ինքնապաշտպանութեան խնդիր, ի հարկին չարագործներ սաստելու մտօք սկիզբ առած այդ ընդհարումներուն թատերավայրն եղած է մասնաւորաբար Տարօն - Տուրուբերանի հայութեամբ հոծ նահանգը՝ այն է Մշոյ դաշտը, Սասնոյ եւ Տալւորիկի լեռնաշխարհները, ղեկավար ունենալով Աղբիւր Սերոբ, Պօյաճեան Մուրատ, Տաճատեան, Հրայր Դժոխք եւ այլ ուրիշներ:

Որո՞նք կրնային պաշտպան կանգնիլ անզէն հայ շինականին. երբ Իշխող Պետութիւնը ունի նախապատրաստուած ծրագիր մը՝ Հայոց աշխարհի ամայացումը իր բուն տէրերէն՝ թշնամութեան ճիրաններուն մատնելով զանոնք՝ ջարդով, թալանով, կրօնափոխութեամբ եւ ցրումով:

Ովքե՞ր, եթէ ո՛չ, միայն իր հարազատ զաւակները՝ զորս կը գլխաւորէ Աղբիւր Սերոբ մը, ու ապա իր ձեռնասունը՝ Անդրանիկ:

(Շար. 1)

ԻՍԻԻ ՀԱՅԿ. ԴՊՐՈՑԻՆ

ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՄՐՑՈՒՄԻՆ Ա. ՇՐՋԱՆԻ

ԱՐԴԻՒՆՔԸ

×

Հայ ճարտարապետներու միջարհեստակցական խմբակցութեան անցեալ Յուլիս 7-ին, Եանց - Բլէօզ կազմակերպած երեկոյթին ընթացքին, Իսիի եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան նախագահ՝ Պ. Սարգիս Պետոյեան, տուաւ անունները այն երեք ընտրուածներուն, որոնք պիտի մասնակցին Իսի - Լէ - Մուլինօ կառուցանելի հայկական վարժարանի մը վերջնական մրցումին:

Անոնք են ճարտարապետներ՝ Պ. Լ. Հայրապետեան (Պորտոյէն), Օր. Սանճրեան եւ Պ. Պ. Սանճեան եւ Բամխ (Փարիզէն), Պ. Բ. Իւթիւճեան, Պ. Պ. Թ. Մոնժ եւ Փարան (Փարիզէն):

Միւս մասնակցողներն են՝ Օր. Օր. Տէյիրմէնճեան, Ա. Մուրատեան, Պ. Պ. Միրզոյեանց, Մինաս, Քարսեան, Թուֆանեան, Զաքարեան, Օհանեան, Միքայէլեան, Միհրան:

Պ. Պետոյեան՝ բոլոր մրցակիցներուն շնորհակալութիւն յայտնելէ ետք, շեշտը դրաւ այս ծրագրի գաղութային կարեւորութեան վրայ, որպէս գաղութի ինքնաճանաչման եւ գոյատեւման օճախ, մաղթելով բոլոր հայրենակիցներուն գործնական լայն մասնակցութիւնը՝ այս օգտաշատ ծրագրի անյապաղ իրագործման համար:

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՆԵՐՈՒ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

Ճ. ԿՈՒԱՌԵՍՔԻ

«ՏՈՆ ՔԱՄԻԼԼՈՅԻ ՓՈՔՐԻԿ ԱՇԽԱՐՀԸ»

(Թրգմ. Հ. Յ. Զ.)

- 18 -

ՄԱՐԴԻԿ ԵՒ ԱՆԱՍՈՒՆՆԵՐ

- Էհ, որդեակ, հոգ մի՛ ըներ, ուրիշ մը կ'առնես, ով գիտէ դեռ քանիներ ունիս տան մէջ ցրուած սադրին անդին:

- Դուն այն քահանաներէն ես, որ ըրէ՛ - ըրէ՛, կը սորվեցնես քրիստոնեայ պարկեշտ մարդ մը մահմեդական դառնալու:

- Թերեւս, պատասխանեց Տոն Քամիլլօ, բայց դուն այդ վտանգէն զերծ ես, դուն պարկեշտ մարդ մը չես:

Փեփփոնէ գետին զարկաւ գլխարկը:

- Եթէ պարկեշտ մարդ մ'ըլլայիր, պէտք էիր շնորհակալ ըլլալ այն բանին համար որ ըրի քեզի եւ ժողովուրդին:

Փեփփոնէ առաւ գլխարկը, անցուց դրգումին ու քալեց. դրան վրայ ետ դարձաւ.

- Դուն կրնաս ոչ թէ երկու այլ երկու հարիւր հազար գնդացիր փախցնել ինծմէ. ըմբոստութեան օրը միշտ պիտի գտնեմ 75-նոց մը, կրակ բանալու սատանի այս տունին դէմ:

- Իսկ ես պիտի գտնեմ միշտ 81-նոց թնդանօթ մը, կազմելու համար հակահրետանի մը, պատասխանեց Տոն Քամիլլօ հանդարտօրէն:

×

Անցնելով եկեղեցիին առջեւէն, քանի որ դուռը բաց էր կռնակի վրայ եւ խորանը կը տեսնուէր, Փեփփոնէ կատակութեամբ բացաւ գլխարկը եւ անմիջապէս դրաւ որպէսզի մարդ չտեսնէ:

Բայց Քրիստոս տեսած էր եւ երբ Տոն Քամիլլօ եկեղեցի մտաւ ըսաւ իրեն:

- Փեփփոնէ անցաւ եւ զիս բարեւեց, ըսաւ ուրախութեամբ Քրիստոս:

- Ուշադի՛ր, Յիսուս, պատասխանեց Տոն Քամիլլօ, անցեալին ուրիշ մը քեզ համբուրեց եւ յետոյ երեսուն լիրայի քեզ ծախեց: Անիկա որ քեզ բարեւեց, մէկն է որ երեք վայրկեան առաջ ըսած էր ինծի, որ ըմբոստութեան օրը միշտ պիտի գտնէր 75-նոց մը, կրակելու համար Աստուծոյ տանը դէմ:

- Եւ դուն ի՞նչ պատասխանեցիր:

- Որ 81-նոց թնդանօթ մը միշտ պիտի գտնեմ, կրակով պատասխանելու համար ժողովուրդի Տան դէմ:

- Կը հասկնամ Տոն Քամիլլօ. վայը հոն է որ դուն 81-նոց թնդանօթը իսկապէս ունիս:

Տոն Քամիլլօ բացաւ բազուկները:

- Յիսուս, ըսաւ, կան անպէտք առարկաներ որ մէկը չի կրնար դուրս նետել, որովհետեւ յիշատակի բաներ են: Մենք մարդիկս ամէնքս ալ քիչ մը զգայական ենք:

Եւ յետոյ այս բաները աւելի լաւ չե՞ն, որ իմ տանս մէջ ըլլան քան ուրիշի տունին մէջ:

- Տոն Քամիլլօ միշտ իրաւունք ունի, պատասխանեց ժպտելով Քրիստոս, քանի նենգութիւն մը ըրած չէ:

- Ատկէ վախ չունիմ. տիեզերքին լաւագոյն խորհրդականը ունիմ, պատասխանեց Տոն Քամիլլօ: Եւ այսպէս Քրիստոս ա՛լ չգիտցաւ ինչ պատասխանել:

- 19 -

ԹԱՓՕՐԸ

Ամէն տարի գիւղին տօնին առթիւ թափօրով կը տարուէր խորանի խաչելութիւնը: Թափօրը կը հասնէր մինչեւ թումբերը. կ'օրհնէին ջուրերը, որպէսզի գետը խենթութիւն չընէ, ու պարկեշտ մարդու պէս վարուի:

Այս անգամ ալ կը թուէր թէ ամէն բան պիտի անցնէր սովորական կանոնաւորութեամբ: Եւ Տոն Քամիլլօ զբաղած էր կատարելիք օրակարգին յետին մանրամասնութիւնները ճշդելով, երբ ժամատուն երեւցաւ Պրուսքօ:

- Մասնաճիւղի քարտուղարը, ըսաւ Պրուսքօ, զիս կը ղրկէ իմացնելու որ բոլոր մասնաճիւղը ամբողջ կազմով պիտի մասնակցի թափօրին դրօշակով:

- Շնորհակալ եմ, քարտուղար Փեփփոնէին, պատասխանեց Տոն Քամիլլօ, շատ երջանիկ պիտի ըլլամ որ ներկայ ըլլան մասնաճիւղի բոլոր մարդիկը. սակայն հարկ է որ այնքան ազնիւ գտնուին, որ տունը թողուն դրօշակը: Քաղաքական դրօշակներ պէտք չեն ըլլալ սրբազան թափօրներու մէջ: Ասոնք են իմ ստացած հրահանգներս:

(Շար. 74)

Պ. Ժիրայր Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Արամ Կարապետեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Վարդուհի Պէրպէրեան եւ զաւակները (Արժանթին), Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Բապուճեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Հայկազուն Շրմաւոնեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Պօղոս Դաւիթեան եւ զաւակները, Նէտիլեան եւ Քէօսէեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ - մօր, քրոջ, մօրաքրոջ, զարմիկին եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԶԱՊԷԼ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Օգոստոս 29-ին, 78 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ, Սեպտեմբեր 1, ժամը 10.45-ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է եկեղեցւոյս բարերար՝ Վարուժան Պօզաճեանի մօր Տիկին՝ Աղաւնի Պօզաճեանի (ծնեալ՝ Քիւրտեան) մահուան հինգերորդ տարեդարձի առթիւ հետեւեալ նուէրները. - Վարուժան Պօզաճեան եւ աղջիկը 4000 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ալեքսան Պապայեան 3000 Ֆ.:

Փոմոնի Կապոյտ Խաչուհիները իրենց ընկերուհիներուն հոգեհանգստեան առթիւ 500 ֆրանք, Տիկին Կարապետեան իր ամուսնոյն յիշատակին 200 Ֆ., Տիկին Վարդուհի Աստծատուեան եւ Պ. Հ. Արզումանեան 100-ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Խաչատուր Տէմիրճեան եւ Այրի Տիկին Արզումանեան, Լեւոն Արզումանեան եւ Տիկին Ա. Սարգիսեան 50-ական Ֆ., Ներսէս Արզումանեան եւ զաւակները իրենց մօր՝ Լուսաբեր Արզումանեանի (ծնեալ՝ Թոփալեան) մահուան քառասունքին ի յիշատակ 300 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Թերզեան 100 Ֆ., Հալէպեան ընտանիք 25 Ֆ.:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՆԵՐՍԷՍ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆԻ

մահուան 100ամեակի ոգեկոչումը

Փարիզի մէջ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 28ին
Կեդրոնական Սանուց Միութեան

նախաձեռնութեամբ

* * *

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 2-ԻՆ

* * *

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փոմոնի Նախկին Գրիգոր Լուսաւորիչ եւ այժմու ԳՈՒՍԱՆ երգչախումբի Ա. տարեդարձի հանդիսութիւնները, Սեպտեմբեր 23, Կիրակի, Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ մէջ:

×

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 7
Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, մշակոյթի օրուան առթիւ,
ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ-ի
100 ԱՄԵԱԿ-ի տօնակատարութիւն

×

Հ. Բ. Ը. Մ.
եւ ԷՍԱԵԱՆ Բարեկամական Միութեան
մշակութային եւ գեղարուեստական
ցերեկոյթ
նուիրուած՝
ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ-ի
Կիրակի, Հոկտեմբեր 21

OPTIMA Tours

AUTOMNE EN ARMENIE

— DU 06 AU 20 OCTOBRE VIA KIEV ALLER ET RETOUR........5 430 Francs
— DU 12 AU 21 OCTOBRE ET DU 19 AU 28 OCTOBRE (AVEC UNE NUIT A L'ALLER ET UNE NUIT AU RETOUR A MOSCOU)..............4 650 Francs
— AVEC POSSIBILITE D'UNE SEMAINE SUPPLEMENTAIRE EN ARMENIE EN PENSION COMPLETE..1 350 Francs

SPECIAL TOUSSAINT

— DEPART LE 27 OCTOBRE RETOUR LE 05 NOVEMBRE (UNE NUIT A L'ALLER ET UNE NUIT AU RETOUR A MOSCOU)...........4 450 Francs
— AVEC POSSIBILITE UNE SEMAINE SUPPLEMENTAIRE EN ARMENIE EN PENSION COMPLETE..1 030 Francs

Renseignements et Inscriptions:

PARIS
Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 PARIS
Tél. : 742. 10. 35

Lic. A 130

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ ԳԻՆ՝ 70 Ֆր.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ " 60 Ֆր.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ " 60 Ֆր.
et PARAGES D'EXIL " 75 Ֆր.

ARMEN LUBIN

LES LOGIS PROVISOIRES

Prix : 48 Frs.

Դիմել՝ « Յ Ա Ռ Ա Ջ »
Թղթատարի ծախք՝ 9 Ֆր. 50

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

GRAND DINER
ET
BAL de NUIT

Sous la présidence effective de
Monsieur HENRI VERNEUIL

Dans les salons de l'Hôtel Inter-Continental
3, rue de Castiglione, Paris 1er
le Samedi 27 Octobre, à 20h 30

Participation Dîner et Bal : 350 F
Bal de nuit seulement à partir de 23h 00 : 70 F.

Réservation des billets et des tables au bureau de l'U.G.A.B.
11, Square Alboni, 75016 Paris
Tél. : 520 - 03 - 18

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը՝
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 17-ԻՆ.

×

Յակոբ Պարոնեանի «ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐ»ը՝ կազմակերպութեամբ Իսիի Հայ Առաք. եկեղեցւոյ, Կիրակի, Հոկտեմբեր 28, ժամը 16-ին:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Շավիլի ընթրիք - պարահանդէսը Օթէլ Ռամատա՝
ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 6-ԻՆ

×

Ս. Մեսրոպ Կրթարանի
ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Նոյեմբեր 17-ին:

×

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղի
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 13-ԻՆ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1984 - 1985

Դ. Տ. Վ.-ի 1984 - 85 Տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են: Վարժարանը ունի Մանկապարտէզ, Նախակրթարան եւ երկրորդականի մինչեւ 5րդ դասարան: Դպրոցը ունի իր ցերեկօթիկ բաժնի մօտ, գիշերօթիկի բաժինը:

Ինքնաշարժի սպասարկութիւնը կը կատարուի հետեւեալ ուղղութիւններով. -

Arnouville — Villiers le Bel — Goussainville
Aulnay s/Bois — Sévran — Livry - Gargan
Gagny — Montfermeil — Drancy
Romainville — Paris 20'

Արձանագրութեան համար դիմել Տնօրէնութեան Սեպտեմբեր 1-էն սկսեալ՝ 9-էն մինչեւ ժամը 17:

Հեռաձայն՝ 381 - 01 -72

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Սէն - Ժէռոմի Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ եկեղեցւոյ եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորութիւնը վայելող երկօրեայ դպրոցին 1984 / 1985-ի տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են: Բացումը տեղի պիտի ունենայ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 19-ին:

Կը խնդրուի ծնողքներէն արձանագրել տալու համար դիմել Կիրակի առաւօտները եկեղեցւոյ բանկալը:

Իսկ Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ, եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 9 - 12:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

ԲԱՑՈՒՄ

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

սրահի

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 15, ժամը 17-ին ներկայութեամբ պաշտօնական անձնաւորութիւններու:

ԳԻՆԵՁՕՆ

Մուտքը ազատ է:

×

Տոհմիկ և դասական երաժշտութեան ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ, ղեկավարութեամբ՝ ՀԱՅՐ Յ. ԼԵՒՈՆԵԱՆԻ: Արձանագրութիւն՝ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1-էն սկսեալ: Առաջին փորձը՝ Երկուշաբթի, Հոկտեմբեր 1-ին:

GRAND GALA

Vendredi 21 Septembre
organisé par la section d'Issy les Moulineaux de la Croix Bleue

avec

ROSY ARMEN

et l'ensemble de danses
NAVASART

Imprimé sur les Presses du Journal "Haratch"
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
4

MARDI
4 SEPTEMBRE
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL. : 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.779

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

60e ANNÉE — No 15.779

ՄԱՐՈՔ

ՄԻԹԵՐԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ «ԵՐԹԱԼ - ԳԱԼ» ԵՐԸ

ՔԱՏԱՖԻ «ՏԻԷՆ - ՊԻԷՆ - ՖՈՒ»ԷՆ ԱՒԵԼԻ ԱՆՊԱՏՈՒԱԲԵՐ ԲԱՆԵՐ ԿԸ ԽՈՍՏԱՆԱՅ ՖՐԱՆՍԱՅԻ

×

Զոյգ օրուան ընթացքին, Նախագահ Միթերանի կրկնակ այցելութիւնները Մարոք, բոլորին հետաքրքրութիւնը շարժեցին, բայց ուրոյն գաղտնապահութիւնը կը պարտադրէ լրագրողներուն փուշաքութիւններով գոհանալ: Ընդհանուր կարծիքն այն է, որ Հասանի հետ խօսակցութեանց նիւթը Չատի կը վերաբերէր, իբրեւ հետեւանք Մարոք - Լիբիա դաշնակցութեան: Հարցն հոն է, որ այս պարագային, ոմանք կ'ակնկալէին որ Քատաֆի, յեղափոխութեան 15-րդ տարեդարձին առթիւ, քանի մը «անոյշ» խօսք ընէ Ֆրանսայի հասցէին, մինչ ընդհակառակն՝ Թոյն Թափեց թէ՛ Ֆրանսայի եւ թէ՛ Միացեալ - Նահանգներու վրայ:

Քատաֆի վճռած է բոլորը «ազատագրել», սկսելով Չատէն, ուր Ֆրանսայի կը խոստանայ՝ «փառաւոր դաս մը, Տիէն Պիէն Ֆուէն շատ աւելի գէշ» եւ կոչքին ...ած իր բարեկամին՝ Կուքունի Ուէտէի յաղթութիւն կուտայ թէ Լիբիա ամէն աջակցութիւն պիտի բերէ՝ Չատի ազատագրութեան համար: Դեռ կը սպառնայ Միացեալ - Նահանգներուն, յայտարարելով թէ պիտի զինէ ամէն մէկ Լիբիացի եւ ամէն մէկ Արաբ կռուելու համար Ուաշինկթընի դէմ: Կը խոստանայ նաեւ օգնել Նիքարակուայի եւ որովհետեւ Միացեալ - Նահանգները կը նկատէ «միջազգային ահաբեկչութեան գլուխը», կ'առաջարկէ «հակաշխարհակալ համաշխարհային ճակատ մը»: Կը սպասէ նաեւ այն օրուան, երբ Փոլիսարիոյի զինուորները պիտի միանան Ալժերիոյ, Լիբիոյ, Մարոքի, Թունուզի զինուորներուն միասին քալելու համար Պաղեստինի վրայ:

Քատաֆիի ելոյթը մեծ գոհունակութիւն պատճառած է Խորհ. Միութեան, որ «հակաշխարհակալ մարտիկ»ի վկայական մը շնորհած է իրեն:

Այս ամբողջը ոչինչ կը լուսաբանէ ինչ կը վերաբերի Միթերանի երթալ - գալերուն, որոշ թերթեր (Փարի - Նորմանտի), «գաղտնի գործակալ»ի պաշտօն ալ կուտան Ֆրանսայի Նախագահին: Այդ պարագայի մէջ, ոչ ոք կը հաւատայ այցելութեան «զուտ անձնական» բնոյթին:

× Մարոքի հանրաքուէն տուաւ ակընկալուած արդիւնքը, քուէարկողներու 99,97%ը «այո՛» ըսած է, Լիբիոյ հետ միութեան:

× Շէյսոն Թունուզի մէջ տեսնուած է նաեւ Արաֆաթի հետ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՅԷԼԻ կառավարութեան մը կազմութեան յոյսերը ի դերեւ ելան, տրուած ըլլալով որ գոյացած համաձայնութիւնները շատ մակերեսային բնոյթ ունէին: Լիքուտը եւ աշխատաւորական կուսակցութիւնները, մէկը միւսին վրայ կը դնէ ձախողութեան պատասխանատուութիւնը, թէեւ տակաւին փորձերը կը շարունակուին: Անհամաձայնութեան հարցերէն մէկը իւրաքանչիւրին պաշտօնավարմանին կը վերաբերի. - Լիքուտը՝ ամէն տարի կ'ուզէ փոխել, աշխատաւորականները՝ 2 տարին անգամ մը: Լիքուտը կ'ուզէ որ Շամիրը ըլլայ առաջինը, միւսները՝ Փերէսը: Լիքուտը չուզեր որ Պաշտպանութիւնը տրուի աշխատաւորական նախարարի մը, եւայլն, եւայլն:

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ մէջ երկաթուղիի շատ ահեղ արկած մը պատահած է Շաբաթ օր Վալէի նահանգին մէջ: Երկու կառախումբերու բախումին հետեւանքով հինգ մեռեալ կայ եւ 20 վիրաւոր:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏԸ՝ Էօզալ Ցիւրիխ մեկնած է, ուր պիտի տեսնուի գործի եւ դրամատուներու շրջանակներու մարդոց հետ, բանակցելու համար Թուրքիոյ կարգ մը ծրագիրներուն նիւթական հայթայթումը:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ «Նոր Ժողովրդավարութեան» նախագահ ընտրուեցաւ Կոնստանտին Միցոթաքիս, 70 տարեկան: Կրետացի երեսփոխանին այս ընտրութիւնը կ'ամրապնդէ ընդդիմութիւնը, ըստ դէտերու:

ՍԱԼՎԱՏՈՐ ՏԱԼԻ մահամերձ կը նկատուէր Կիրակի, մինչ Երկուշաբթի որոշ բարելաւում մը նկատուած է: 80ամեայ այս ինքնատիպ նկարիչը, որ արդէն ապաընդրնդատութենէ կը տառապի (երակներէն սրսկումներով կը կերակրեն), 2րդ աստիճանի այրուածքներ ունեցաւ աջ ոտքին եւ աջ ձեռքին, սենեակը ծագած հրդեհէ մը: Հիւանդանոցը, ըսած է թէ եթէ պիտի մեռնի՝ կ'ուզէ տունը մեռնիլ:

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԿԱՐԾԻՔԻ ՔՆՆՈՒԹԵԱՆՑ հիմնարկները, ըստ երեւոյթին նիւթի սովէ կը տառապին եւ ամէն օր քննելիք հարց կը փնտռեն: Վերջինը՝ ուտելու-խմելու կը վերաբերի եւ սա արդիւնքները տուած է. - Ֆրանսացիները, ընդհանրապէս, գաւառնակի պուտ կը նախընտրեն եղան միսէն աւելի, բայց համայնավարները «պէօֆ պուռկինեոն»ը կը գերադասեն (այլ խօսքով և պարզաբանելով՝ ասկէ ետք ոեւէ հակահամայնավար պիտի չհամարձակի ճաշարանի մը մէջ «պուրկոնական եզ» ապսպրել...): Գինին կը գատէ այրերն ու կիները, այրերուն 56 %ը կարմիր Պորտօ կը սիրէ եւ 35 %ը՝ Շամփանեը: Կիներու 55 %ը՝ Շամփանեը եւ 36 %ը՝ Պորտօ: Պանիրներու կարգին գլուխը կը հանի՝ քամամպերը եւ ամէնէն ետին՝ Փոն լ'Էվէքը...:

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀՈԳԵՐՈՎ

ԱՌԱՋՆՈՐԴԻՆ
Ե Ւ
ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՆԵՐՈՒ
ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

×

Պարսկաստանի մեր գաղութին կրթական հոգերը ծանօթ են: Կանոնաւոր կերպով արձագանգած ենք այն խնդրոյներուն որոնց կը բախին համայնքին պատասխանատուները, իբրեւ հետեւանք կրօնքի հայերէն դասաւանդման արգելքին հայկ. դպրոցներուն մէջ: Այս առընչութեամբ, Թեհրանի մեր պաշտօնակիցը՝ «Ալիք» հարցազրոյց մը ունեցած է Թեմին առաջնորդ Արտակ Արք.ի, Թեմական խորհուրդի նախագահ՝ Լեւոն Ահարոնեանի եւ Թեհրանի հայկ. ազգ. դպրոցներու կեդր. հոգաբարձութեան նախագահ՝ Վանիկ Խաչատրեանի հետ: Երկար ու մանրամասն հարցազրոյցը կը գրաւէ «Ալիք»ի Օգոստոս 21, 22 եւ 23-ի թիւը: Յաջորդաբար կուտանք հիմնական մասերը...

×

ՀԱՐՑՈՒՄ. - Կրթական նախարարութեան իրաւաբանական բաժնի եւ խորհրդարանական խնդիրների օգնական Պ. Սաֆիզադէն իր մամլոյ մի հարցազրոյցի մէջ նշել է թէ՝ որոշ Հայեր կան, որոնք ցանկանում են կրօնի դասաւանդումը եւ քննութիւնը Հայոց դպրոցներում կատարուի հայերէն լեզուով, որը հակասում է հիմնական օրէնքի 13 եւ 15-րդ յօդուածներին: Ի՞նչ է Հայ եկեղեցու սկզբունքը կրօնի դասաւանդման խնդրում եւ արդեօք հակասո՞ւմ է հիմնական օրէնքը նշուած յօդուածներին:

ԱՐՏԱԿ ԱՐՔ. - Նախ, երբ կրթական նախարարութեան պաշտօնատարը նման յայտարարութիւն է կատարել Հայերի անունից, որքան է համապատասխանում իրականութեան, մեզի ծանօթ չէ. բայց ինչ որ մենք տեղեակ ենք՝ բոլոր Հայերը ցանկանում են ունենալ հայկական դպրոց, որտեղ միայն հայ աշակերտներ լինեն, կրօնը դասաւանդուի հայերէն լեզուով, հայերէն լեզուն դառնայ պաշտօնական, եւ այս կերպով պահուի դպրոցի հայկականութիւնը: Սա ոչ միայն մեր համոզումն է, այլ ամբողջ մեր ժողովուրդը հայկական դպրոց ասելով այս է հասկանում: Երբ պետական պաշտօնական շրջանակները խօսում են դպրոցների մասին, ասում են փոքրամասնութեան պատկանող դպրոցներ, հետեւաբար՝ փոքրամասնութեան պատկանող դպրոցները որոշ տարբերութիւններ ունեն: Այդ տարբերութիւնը մեր պարագայում մենք տեսնում ենք հայ աշակերտութեամբ, դպրոցի, կրօնի հայերէն լեզուով դասաւանդումով, քանի որ կրօնի տարբերութիւն գոյութիւն ունի, ինչպէս նաեւ հայերէն լեզուի դասաւանդման մէջ: Գալով հիմնական օրէնքին, մենք որպէս կրօնական փոքրամասնութիւն՝ մեր իրաւունքը երաշխաւորուած ենք տեսնում հիմնական օրէնքով, քանի որ հիմնական օրէնքը երբ խօսում է կրօնի դասաւանդման եւ կամ կրօնի մասին, ասում է որ՝ իրենց օրէնքների համաձայն ազատ են կրօնը դասաւանդելու եւ մեր եկեղեցու օրէնքով կրօնի դասաւանդումը միայն ու միայն հայերէն լեզուով կարող է լինել: Կրօնի դասաւանդումը մենք համարում ենք մասնաւոր մէկ պարագայ, որը առնչւում է փոքրամասնութեան, քանի որ կրօնական փոքրամասնութիւն ենք եւ կրօնով տարբերում ենք, հետեւաբար՝ մեր պարագային կրօնի դասաւանդումը միայն ու միայն մեր եկեղեցու օրէնքով կարող է լինել: Այստեղ պաշտօնապէս ճանաչուած կրօններից մէկը քրիստոնէութիւնն է, բայց քրիստոնէութիւնը իր բաժանումներն ունի վարդապետական եւ դաւանական տեսակէտից. Նրանցից մէկն է Հայոց Եկեղեցին եւ Հայ Եկեղեցու զաւակները իրենց դպրոցների մէջ պիտի սովորեն իրենց եկեղեցու պատմութիւնը, վարդապետութիւնը, որպէսզի կարողանան քրիստոնէական կրթութեամբ եւ դաստիարակութեամբ մեծանալ: Գալով 13 եւ 15-րդ յօդուածներին այդ մասին շատ է խօսուել եւ հակասական մեկնաբանութիւններ են տրուել: Ինչպէս յայտնեցինք՝ մենք հիմնական օրէնքի մէջ երաշխաւորուած ենք տեսնում ոչ միայն համայնքի մեր գոյութիւնը, այլ նաեւ մեր դպրոցների գոյավիճակը: Այդ յօդուածների համաձայն է, որ պաշտօնապէս ճանաչուած ենք որպէս կրօնական փոքրամասնութիւն, կրօնական արարողութիւնների մէջ ազատ ենք, մեր անձնական իրաւունքը, ընտանեկան, ժառանգական, ամուսնութեան, ապահարզանի եւ կրօնական աւանդութիւններն ու սովորութիւնները երաշխաւորուած են հիմնական օրէնքի համաձայն: Հետեւաբար եթէ 13 եւ 15-րդ կէտերի մեկնաբանութիւնը եթէ թիւրիմացութիւնների դուռ է բացում, մենք միշտ մի հարց եւս տալիս ենք թէ՝ խալամը ի՞նչ է մտածում. խալամը, յատկապէս Իրանի Իսլամական Հանրապետութիւնը երբ ճանաչում է կրօնական փոքրամասնութիւններ, այդ կրօնական փոքրամասնութեան գոյատեւումը եւս պէտք է երաշխաւորուած լինի իր կողմից, որովհետեւ Պետութեան հիմունքը կրօնական է, փոքրամասնութիւնների հիմունքը եւս կրօնական է: Եթէ երբեք մեզ պատկանող դպրոցների մէջ չկարողանանք կրօնի դասաւանդում կատարել, ապա որտե՞ղ պէտք է կատարենք: Ուրեմն եզրակացնելով դարձեալ կրկնում ենք որ՝ Հայ Եկեղեցու օրէնքի համաձայն կրօնի ուսուցումը միայն ու միայն հայերէն լեզուով կարող է լինել:

ՀԱՐՑՈՒՄ. - Նոյն պաշտօնեան յայտարարել է թէ՝ աշակերտների ծնողքներից մեծամասնութիւնը յայտարարել է, որ պատրաստ են նախորդ տարիների պէս իրենց զաւակները կրօնը սովորեն պարսկերէն լեզուով: Արդեօք մինչ այժմ երբեւիցէ կրօնը Հայոց դպրոցներում դասաւանդուե՞լ է հայերէնից բացի, ուրիշ լեզուով:

ԱՐՏԱԿ ԱՐՔ. - Բացարձակապէս կարող ենք ասել ո՛չ եւ հէնց այստեղ փակել հարցը, նկատի ունենալով որ Պարսկաստանի մէջ հայկական դպրոցներում երբեւիցէ կրօնը պարսկերէն լեզուով չի դասաւանդուել, մինչեւ հիմա, կրօնի դասագիրք պարսկերէն լեզուով Հայ Եկեղեցու իշխանութեան կողմից, կամ որեւիցէ մէկ թեմի մէջ չի տպագրուել, որպէսզի դրանք գործածուեն հայկական դպրոցներում: Հետեւաբար՝ կրթական նախարարութեան պաշտօնատարը թիւրիմացութեան մէջ է, չգործածելու համար ուրիշ մէկ բառ, քանի որ իր յայտարարութիւնը շատ անպատասխանատու է:

ՀԱՐՑՈՒՄ.- «Քէյհան» օրաթերթի Յուլիս 9-ի համարում լոյս տեսած նոյն հարցազրոյցի շարունակութեան մէջ նախարարի օգնականը յայտարարել է թէ՝ անցեալ տարեշրջանում հայ համայնքի բարձրագոյն կրօնապետը իր ձեռագրով, պարսկերէն լեզուով կրօնի պարսկերէն հարցեր է պատրաստել եւ բաժանել դպրոցներում. ի՞նչ բացատրութիւն կարող էք տալ այս մասին:

ԱՐՏԱԿ ԱՐՔ. - Կրթական նախարարութեան պաշտօնատարի կողմից եղած այս յայտարարութիւնը պարզապէս կարող ենք ծիծաղելի համարել: Այդ օրը որ յայտարարութիւնը եղաւ, նկատի ունենալով որ ակնարկ չկար թէ ո՞ր մէկ կրօնապետին է վերաբերում հարցը, եւ յայտարարողը ինչ է ուզում ասել, մենք անմիջապէս հերքում տուեցինք «Ալիք» օրաթերթում: Բայց երբ ասում է, որ Հայոց կրօնապետը իր ձեռագրով է հարցումներ տուել, շատ զարմանալի է մեզ համար, քանի որ եթէ կրօնապետ ասելով Թեհրանի Հայոց Թեմի Առաջնորդն է հասկանում, բացարձակապէս իրականութեան հետ չի համապատասխանում իր կատարած յայտարարութիւնը: Այդ օրը մենք մի քահանայ եւս ուղարկեցինք այդ յայտարարութիւնը կատարողի մօտ եւ յայտնեցին որ՝ եկել ենք Առաջնորդի կողմից իմանալու համար թէ՝ ձեր ակնարկը ո՞ր կրօնապետին է վերաբերում, նկատի ունենալով որ Հայ Եկեղեցու Թեհրանի Հայոց Թեմի Առաջնորդը ինքն է մեզ ուղարկել:

Դժբախտաբար այդ նոյն պաշտօնատարը չէր կարողացել հարցումին պատասխանել, այլ միայն գոհացել էր ասելով որ՝ դուք աւելի բարձր մարմինների հետ լեզու գտէք, ձեր դպրոցի հարցը կարգադրելու համար:

Ինչպէս նկատւում է հակասական յայտարարութիւններ են կատարւում, որոնք բացարձակապէս իրականութեան չեն համապատասխանում: Այստեղ մենք յայտարարում ենք, ո՛չ մէկ կրօնապետ, մասնաւորաբար մենք, բացարձակապէս նման գրութիւն չենք ուղարկել: Ո՞ր կրօնապետն է որ պարսկերէն է իմանում, որ իր ձեռագրով պարսկերէն լեզուով հարցումներ ուղղի, եւ ինչի՞ ու որտե՞ղ գործածուելու համար: Սա ուրեմն ինչպէս նկատւում է անորոշ մէկ հարց է, եւ ինքը եւս ինչի համար է արծարծել եւ ի՞նչ փաստեր ունի՝ մեզ յայտնի չէ, մինչեւ իսկ մեր ուղարկած քահանային չի յայտնել կրօնապետի անունը: Կարճ ու կտրուկ կարող ենք յայտարարել եւ ասել որ՝ նման գրութիւն, այն էլ ձեռագրով, որեւէ տեղ չի ուղարկուել եւ իրականութեան չի կարող համապատասխանել:

(Շար. 1)

Ի ՅՈՒՇ ՄԱՀՈՒԱՆ 57-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

Ա Ն Դ Ր Ա Ն Ի Կ

ՖԷՏԱՅԻՆ - ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԵՐՈՍԸ - ԶՕՐԱՎԱՐԸ

Գրեց՝ ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

1878-ին Ռուս զօրքը օսմանեան մայրաքաղաքի արուարձաններուն մէջ կը բանակի: Հաշտութեան առաջարկներուն մէջ է նաեւ Հայոց ապահով կեանքի յանձնառութիւն մը: Մեծ Պետութիւնները համաժողովի են: Ապարդիւն կը դարձնեն ռուսական յաղթանակը: Հոն ղրկուած Հայկ. պատուիրակները կը վերադառնան ձեռնունայն, բերելով սակայն «Երկաթէ շերեփ»ի կարգախօս մը:

Այնուհետեւ, ցեղասպանութեան թաքուն ծրագիրը կը սառնայ ցայտուն եւ երեւոյթ: Ամէն առիթ, ամէն դէպք, որոնց նախաձեռնողն է Ապտիւլ Համիտ՝ Կարմիր Սուլթանին միտքն ու ձեռքը՝ պատրուակ է, ջարդի, թալանի եւ անպատում զուլումներու:

Ճնշուած ազգերու իրաւանց ճանաչումին դէմ, հայկական երկրի բարենորոգումներուն գրոհին դէմ, Ապտիւլ Համիտի օգնութեան կը փութայ, երեւոյթով աներեւոյթ, բայց հզօր դաշնակից մը՝ Եւրոպայի զինեալ հաւասարակշռութեան՝ տիրակալ Պետութիւններու լրբացան ուխտը:

Ռուս բանակը կը քաշուի, Հայոց հողերէն մաս մըն ալ կը պարպուի իր բնիկներէն, եւ Սուլթանը ազատ է հետապնդելու, աւարտելու իր դժոխային ծրագիրը:

Հայոց աշխարհը լի է զօրքերով, լրտեսներով: Օտար հողերէ այլազգի գաղթականութիւն մը կը խուժէ ջարդուող Հայը փոխարինել: Ասոնց պիտի ընդդիմանան «Երկաթէ շերեփ» կրող բուռ մը ֆէտայիներ, որոնք ունին այլեւս իրենց պաշտօնական դրօշը՝ բարենորոգում վերտառութեամբ:

Անհաւասար են միջոցները, ամէն քայլափոխի կռիւ եւ հոն է միշտ ֆէտային՝ Աղբիւր Սերոբ եւ իր կորիւնները, Անդրանիկ, Գէորգ Չաւուշ, Հրայր, Սմբատ, Մուրատ, Սեպուհ, Կոտոյեան եւ ուրիշ անհամար հերոսներ:

Ծանր հիւանդ է քաջն Սերոբ: Ցուցմունքի եզակի առիթ դաւաճանին համար՝ ֆէտայի մը ընկճելու միակ կերպը:

Սուգ ու շիւան է հայ սրտերուն մէջ: Ո՛չ եւս է Թուրքին, Քիւրտին սարսափը՝ Աղբիւր Սերոբ:

Թշնամիին խրախճանքը երկար պիտի չտեւէ սակայն: Գլխատուող հերոսի կողքին մարզուած քաջեր կան: Քիչ են անոնք թէեւ, բայց իրարմէ անբաժան ուխտեալներ, պարտաճանաչ, հնազանդ, կարգապահ, վրէժխնդիր:

Սուլթանին կողմէ վարձատրուած, շոյուած, շփացած հրէշին գլուխը կը նետուի իր կառավարութեան դրան առջեւ:

Անդրանիկի առաջնորդութեամբ ֆէտային լուծած է իր պետին վրէժը, ու պահ մը զգետնուած Հայոց ոգին կը թեւածէ կրկին՝ մերոնց պահապան, փառերուն սարսուռ:

Անցեալ դարու վերջին օրերն են, 1899: Սասնոյ հայութեան կը սպառնան նոր փորձութիւններ: Հզօր է թշնամին, եռուզեռի մէջ, անոր ահաւոր պատրաստութեան ի տես՝ ժողովուրդը ահ ու դողի մէջ է:

Ֆէտայիները գիտակից են իրենց ծանր պատասխանատուութեան:

Զէ՛նք, զէ՛նք կ'աղաղակեն անձկութեամբ՝ աչքերնին Կովկասէն դալիք քաջերուն յառած: Աւա՛ղ. շատ ու շատ քիչ են՝ քան հոգի: Պարտ են հաւաքել, կազմակերպել ուժերը: Իբր պետ՝ յարմարագոյնը Անդրանիկն է, որ Գէորգ Չաւուշի եւ Հրայրի հետ կոչուած է վարել դիմադրութիւնը:

Պարտ են փարատել ժողովուրդին յուսա ազատութիւնը, կը կարօտի ան երկարատեւ, համբերատար, միշտ աւելի ծանր զոհաբերութեան:

Պարտ են վարել ժողովուրդին յուսաքումը, հակազդել թշնամիին, միանգամայն քաղաքական բնոյթ կրող ելոյթով մը:

Անդրանիկ, խումբով մը կ'երթայ պաշարուիլ Առաքելոց վանքը: Խումբը հոն կը դիմադրէ օրերով: Թշնամին բազմաթիւ կուտայ բազում զոհեր: Անձնատուութեան առաջարկներուն կը պատասխանէ պահանջելով 1895 Մայիսեան ծրագրով խոստացուած բարենորոգումներուն գործադրութիւնը:

Հասած իրենց ակնկալութեան, ցոյց տուած իրենց անդրդուելի որոշումը, պահն է փշրել թշնամիի սեղմ օղակը: Խումբին երկու բաժինները միացման տեղ ու ժամ կը նշանակեն ու արդարեւ կը փշրեն շղթան, կ'ապշեցնեն թուրք հրամանատարութիւնն ու օտար ականատեսները:

×

Ինչպէս շատ մը նման առիթներով, արդէն անուանի Մարտիկ, Անդրանիկ ի յայտ կը բերէ վարպետ ռազմավարի ձիրք:

Ան այժմ հերոս է եւ ազգային:

Թշնամին մտահոգ, անշուշտ կատղած, պիտի սաստկացնէ իր ներկայութիւնը: Շէնիկ, Սէմալի, Կէլիէկիւզանի, Սասնոյ եւ Տալւորիկի բարձունքներուն վրայ զօրանոցներ կը կառուցանեն:

Քիւրտերու գործակցութիւնը Հայոց դէմ կը բազմապատկուի, անոնց անվերջ յարձակումները կը մատնեն դալիք վերջնական հաշուեյարդարի մը պատրաստութիւններ: Ֆէտային կը պատրաստուի զանոնք վանել հայ գիւղերէն, ի դերեւ կը հանէ անոնց շատ մը դաւերը՝ յատկապէս Անդրանիկին դէմ լարուած:

Նոր ահազանգի օրեր են դարու առաջին վեց տարիները: Սասուն ամբողջովին շրջապատուած է զօրքերով ու Քիւրտերով:

«Դարձեալ փայլեց Սասնոյ գլխին
Ազատութեան դրօշակ
..»

«Գուրգէն, Վահան, Հրայր - դժոխք
Քաջ Անդրանիկ ղեկավար՝
Տալւորիկ լեռներումը
Շրջում էին անդադար»:

Անդրանիկ լիովին կը գիտակցի իր ուժերու անբաւարարութեան:

Շնորհիւ իր ռազմավարութեան, ժողովուրդ եւ ֆէտայի չնչին զոհեր տալով կը հասցնեն զիրենք շրջապատող քանի դիրքի մէջ յամառ դիմադրութիւն ցոյց կուտան, յաջող հակահարուածներով զանոնք քանիցս կը վանեն, մեծ վնասներ կը հասցնեն զիրենք շրջապատող քանահազար զօրքին եւ եռապատիկ քիւրտ ուժերուն:

1904 Թուին Ապրիլ ամսոյ օրերն են:

Հայոց միջնաբերդն է Կէլիէկիւզան, ուր է Անդրանիկ: Աջ ու ձախ՝ Տալւորիկ, Իշխնձոր, Շէնիկ, Տափիք կը գործեն Գէորգ Չաւուշ եւ Հրայր՝ որ կը զոհուի այս կռիւներուն մէջ:

Յաջող են սակայն կռիւները: Ափսո՜ս ֆէտային չունի թարմ ուժեր, ո՛չ թնդանօթ, ո՛չ իսկ հրացանի գնդակ:

Եկած է պահը վերջին փամփուշտները վերապահելու:

Ունին անզուգ մտահոգութիւն մը՝ ժողովուրդին սպառնացող սպանդը:

Անձնատուութեան համար եղած միջնորդութիւնները անընդունելի են:

Ֆէտային կրկին կ'անհետի: Ոմանք Տալւորիկ ձերպերուն մէջ, մեծ մասը ժողովուրդը պիտի տանի ու ցրուէ Մշոյ դաշտի գիւղերը:

Հայութիւնը չէր կրցած օգնել Սասունին:

Ան կռուած է հետեւաբար, ու պարտուած զէնքի պակասէն:

Թշնամին դարձեալ չէր յաջողած ձեռք անցընել կռուող ուժերը: Ու ֆէտայիին այս անձեռնմխելիութիւնը պարտադրեց՝ որ թշնամին սանձ դնէ ժողովուրդ ջարդելու իր անյագ ախորժակին, իր բովանդակ ուժը յատկացնելով զանոնք՝ ֆէտայիները հետապնդելու գործին: Ի հարկէ ի զո՜ւր:

Տարօնի հայութեան զոհաբերութիւններն ու ֆէտայիներուն քաջագործութիւնները, աւա՛ղ, չյաջողեցան ակնկալուած բարենորոգումները պարտադրել:

Այլեւս անհրաժեշտ էր պահ մը վերջ տալ ֆէտայիներու ներկայութեան, քանզի անոնց փնտռտուքի գործողութիւնները նուազ խժդժութիւններ չէին պատճառեր:

Անոնց ղեկավարը՝ Անդրանիկ, փաշա տիտղոսով երգուած նոյնիսկ քրդական ոդը ու գովերգներով, կամ պէտք է ձեռք անձնուէր, կամ անոր՝ երկրէն հեռացած ըլլալուն հաւաստիքներ տրուէր:

Բնականաբար Տարօնի եւ Վասպուրականի բոլոր արահետներն ու լեռնանցքները խիստ հսկողութեան ենթակայ են:

Անդրանիկ կը յանդգնի, մէկ քանի ընկերներով Աղթամար կղզին ընտրել իբրեւ հանգիստի հանգրուան: Որոշումը կը գործադրուի ճարտարօրէն, ու երբ կը մատնուի, անկէ խոյս կուտայ օրեր կռուելէ վերջ, իր տաղանդին վայել կերպով՝ այն է, մտածուած չափուած ձեւուած որոշում, գործադրութեան մէջ արագ եւ խիզախ, թշնամին խաբելու հնարք:

Թշնամին պէտք է գիտնայ Վան քաղաքին իր անցնիլը, ուր տեղի պիտի ունենայ իրարանցում. սակայն ան պիտի չյանդգնի Անդրանիկ փաշան բռնել փորձել ու պիտի գոհանայ անոր պարսկական հողերէն արտասահման անցած ըլլալը միայն հաստատել:

×

«Իբրեւ արծիւ սաւառնում ես լեռ
ու ժայռ,
Թնդացնում ես երկինք գետին
տենչավառ,
Քաջ անունդ պիտի յիշուի
դարէ դար,
Հսկայ լերինք քեզ ապաստան
Անդրանիկ»:

Ֆէտայական շարժումը սակայն, իր դարնեկլիրին՝ Անդրանիկի նախաձեռնութիւնը եղած չէ:

Ան սկիզբ առած է տեղացիներու կողմէ, արդար փոխադարձութեամբ ու ապա ծաւալ գտած՝ կուսակցութիւններու փարումով, օժանդակութեամբ:

Ֆէտայիներ եւ Անդրանիկ. իրարու փառքն ու պարծանքն են այդ վերելքի շրջանին ազգ. գործունէութեան, երգուած բազմիցս եւ հաւօրէն, նաեւ լի ու [illegible] ի յայտ բերած են որ Հայն ունի մարտական շնորհք եւս, ու գայն արժանացուցած են օտարներու հիացումին:

Հայրենի հողերէն դուրս, տարիքով ու փորձառութեամբ հասուն, Անդրանիկ տասնեակ մը տարիներ ունի խորհրդածելու, պատմելու իր ապրումները, գեղեցկացնելու ան որ անկ է ֆէտայիներու գործունէութեանց անյաջողութեանց պատճառները: Անսալով իր առողջ բնազդին, կը քարոզէ, որ չխաբենք ինքզինքնիս ու չխաբուինք, որ օսմանեան նոր կարգուսարքին հաւատք չընծայենք:

Հայրենիքէն դուրս ան վկան է Համիտի դահընկեցութեան, որուն անտարակոյս սատարած են ինքն ու իր ընկերները:

Պալքանեան պատերազմներու առթիւ Թուրքին ակարութիւնը կը տեսնէ ու իր մէջ յոյսեր կ'արթննան: Կը գործակցի Մակեդոնացի զինքը հիւրընկալող ընկերներուն եւ Պուլկար բանակին, [...] մը, որուն նախաձեռնութիւնը իրն է, առկայն դարձեալ հաւանութիւն կրող, արձակուած՝ 1909-ի Ատանայի զոհերու ձեռքէն ու անոնցմով վաւերացուած:

(Շար. 2)

0—0—0—0—0—0—0—0

Լեռը մարգարէին քով չերթայ նէ՝ Մարգարէն լեռան քով կ'երթայ

(ԵՐԳԻԾԱՎԷՊ)

Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆ

0—0—0—0—0—0—0—0

ԱԼԱՖՐԱՆԿԱ

- Սա նը վու բըկարտ բա:
- Ի՞նչ ըսիք:
- Ըսածս սա է որ խելքերնիս գլուխնիս բերենք ու յառաջդիմենք: Երիտասարդները չեն կրնար մեզի նմանիլ, մենք անոնց պիտի նմանինք. լեռը մարգարէին քովը չերթայ նէ՝ մարգարէն լեռան քովը կ'երթայ, կ'ըսեն, աս անցուոր աշխարհքիս մէջ ինչո՞ւ աւոր անոր հետ դէչ ըլլանք:
- Անանկ է նէ մնաք բարով, ձեզի հետ խօսիլ չըլլար:
- Մնաք բարովը կոշտ խօսք է, քաղաքավարութեան ալ դէմ է, բանթուֆլայիս ալ դէմ է, ատիօ պիտի ըսես:
- Լաւ. ատիօ, ատիօ:
- Ատ ի՞նչ պաղ ատիօ է, քիչ մը խոնարհելու ես, ապա ձեռքս բռնելով պիտի թօթվես եւ ըսես, կը ներէք, մոնսինիոյ Նիկողիմոս, զձեզ թողուլ ստիպուած ըլլալուս, ամօթով մնալուս. ձեր ներողամտութիւնը կը հայցեմ:
- Շատ աղէկ, ատիօ, մոնսինիոյ Նիկողիմոս:
- Օփլեզիր տը վու բըվուար, միւսիւ Կիրակոս:

×

. .

- Մատամը անգամ մը ատիկա թող հագնի՝ տեսնանք ինչպէս է:
- Մեղայ, ինչ ըսել է՝ ինչպէս է, հարսնիքի, պարահանդէսի մէջ հագնելու բըդեստ է:
- Կուրծքը բաց է ըսիր ու ... այսինքն՝ չըլլայ թէ մախս, կուրծքը, թեւերը գոց ըլլան ու նորէն տէքոլթէ ըլլայ նէ չըլլա՞ր:
- Չըլլար ճանըմ, քանի որ ամէնքը կուրծքերնին կը բանան, մենք կրնա՞նք գոցել, զանոնք նախատած կը սեպուինք:
- Չէ, զիրենք նախատել չեմ ուզեր, օրէնքը ինտոր է, անանկ ընելու է, անոնց յարմարելու համար եթէ պէտք ըլլայ շրջազգեստի թիկունքն ալ բանալ, կը բանանք, միայն թէ զանոնք նախատած չըլլանք:
- Ես, փառք Աստուծոյ, տանըք, լաւ գիտեմ, ինչ ընելիքս ալ գիտեմ, ալաֆրանկա հիւրեր քիչ գալու ըլլան՝ կուրծքս կը գոցեմ, թեւերս ալ քիչ կը բանամ, իսկ երբ բոլոր հիւրերը ալաֆրանկա ըլլան՝ ան ատեն՝ ուզեմ չուզեմ, կուրծքս ալ պիտի բանամ, թեւերս ալ: Բան մըն ալ կայ որ, պէտք չէ որ հիւրերուն հակառակինք:
- Չէ՛, ատ ըսել չեմ ուզեր, սակայն նայէ որ եկող հիւրերը շատ ալ տարօրինակ ալաֆրանկա չըլլան:

Թը՛ք, թը՛ք:

- Անթրէ՛:
- Հրամմեցէ՛ք, միւսիւ ժորժ:
- Կ'աղաչե՛մ, նստեցէք, ձեր տեղէն մի՛ ելլաք, ալաֆրանկային մէջ անիկա ոտքի չելլար:
- Է, միւսիւ ժորժ, ժամանակը եկաւ, վաղը չէ միւս օրը հարսնիքը պիտի ըլլայ, հրաւիրատոմսը գրենք:
- Ես քոբիան պատրաստեր եմ, անգամ մը կարդամ լսենք. ետքէն կը ղրկենք տպելու:
- Կարդա, տեսնանք:

- Մոնսինիոյ Նիկողիմոս, մատամ Նիկողիմոսը, մատմազէլ Անճիկը մատմազէլ Ֆիլոն, մատամ Մարթան, մատամ Շուշանը, մատամ Զիւմպիւլը, մոնսինիոյ Թորոսը, մոնսինիոյ Ամբակումը, եղբայրը, մայրը, քոյրերը, հօրեղբայրը, մօրաքոյրը, մօրաքրոջ աղջիկը, հօրաքրոջ տղան պատիւ ունին ձեզի յայտնելու թէ մոնսի- մատմազէլ Մարի Նիկողիմոսեանը մոնսինիոյ ժորժ Բարթողիմոսեանի հետ պիտի կարգուի յառաջիկայ Կիրակի իրիկուն, ճաշէն ետքը, ժամը ալաֆրանկա 6-ին: Շատ լաւ զուարճութիւն պիտի ըլլայ, նաեւ տանս: Բոլոր մատմազէլները եւ մատամները տէքոլթէ շրջազգեստ հագած պիտի ըլլան, կը խնդրուի պատուել ձեր ներկայութեամբ:

- Հրաւիրատոմսին մէջ բաւական ժողովուրդ կայ. բոլորն ալ դալո՞ւ են:
- Անոնք հրաւիրողներն են:
- Ճանըմ, մէկ հարսնիքի համար քանի՞ հոգի հրաւէր կը դրէ:

(Շար. 17)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

Կ'ԱՊՐԻ ՀՈՂԷ ԽՐՃԻԹԸ

Փոքր պարտէզով շրջապատուած հողէ այդ խրճիթը աւելի քան հարիւր յիսուն տարի է կը դիմադրէ ժամանակներու աւերիչ ազդեցութեան: Կը տոկայ թերեւս այն պատճառով, որ իրաւունք չունի քանդուելու որովհետեւ տակաւին շատ մը սերունդներու պիտի պատմէ իր յարկին տակ աշխարհ եկած մեծ վիպագրի կեանքին, անոր բազիկ մանկութեան տարիներուն մասին: Հողաշէն խրճիթ մը՝ որուն միակ կահաւորումը նոյնքան տարիներու պատմութիւն ունեցող հնամենայ թախտն է, անոր մանկութեան ծեր ու անխօս վկան: Այն թախտը՝ որուն վրայ, կծկըւած, իրիկունները ան համակ ուշադրութեամբ կը լսէր հօր՝ դերձակ Սահակին պատմած հէքեաթները, կը կարդար Ջիմինեա հրատարակուած պատկերազարդ այբբենարանը: Մէյ մըն ալ որմնակը՝ հօրմէ մնացած միակ յիշատակը, անոնց նեղ օրերու նեցուկը...

1937-ին, Պերճ Պռօշեանի ծննդեան 100-ամեակին առթիւ Հայաստանի Կեդր. Գործադիր Կոմիտէն որոշեց տուն-թանգարանի վերածել Աշտարակի այն տունը, ուր ծնած ու իր մանկութիւնը անցուցած էր գրագէտը: Եւ այդ խարխուլ ու խոնաւ խրճիթին կողքին կառուցուեցաւ երեք ցուցասրահներով շէնք մը: Բացումը կատարուեցաւ պատերազմէն ետք (1948-ի Մայիսին):

Պռօշեանի երկերու հազուագիւտ հրատարակութիւններու, դիւանային փաստաթուղթերու, նկարչական աշխատանքներու հաւաքման մէջ մեծ եղած է տուն-թանգարանի հիմնադիր-տնօրէն, գրագէտ Վահրամ Ալազանի դերը: 1950-էն ի վեր այդ գործը կը շարունակէ Գէորգ Աւագեան՝ Պռօշեանի կեանքի ու գրական գործունէութեան տարեգրութիւնը կազմողը:

Ներկայիս տուն-թանգարանը ունի 700 ցուցանմոյշ, որոնք ժամանակագրական կարգով ներկայացուած են երկու սրահներու մէջ եւ կ'ընդգրկեն վիպագրին կեանքը՝ մանկութենէն մինչեւ իր վերջին օրը:

Ցուցասրահներէն մին կը ներկայացնէ Պռօշեանի կեանքի ու գործունէութեան առաջին՝ ուսումնառութեան շրջանը Աշտարակ գիւղին մէջ, Մուղնիի Ս. Գէորգ վանքի, ապա Թիֆլիսի Ներսիսեան դպրոցներուն մէջ: Այդ տարիներուն էր, որ Շապուհ վարժապետի աշակերտ Պռօշեանը առաջին եւ վերջին անգամ ըլլալով կը հանդիպի Խաչատուր Աբովեանին, հանդիպում մը՝ զոր յետագային բազմիցս կը վերյիշէ Պռօշեան: Եւ ոչ միայն ան, այլեւ գիւղին 70 աշակերտները ամբողջ կեանքի ընթացքին իրենց ծեծուած մանկութենէն ուղեկից ունեցան այդ երեք օրերը: Իսկ երբ հասաւ բաժանման պահը, բոլորը քալեցին դէպի կամուրջը, դուրս ելան ձորը եւ պատրաստ էին հետիոտն ուղեկցելու մեծ լուսաւորիչին՝ մինչեւ Երեւան:

Այս սրահին մէջ ցուցադրուած են նաեւ առաջին շրջանի գործերը, 1859-ին «Մեղու Հայաստանի»ին մէջ լոյս տեսած անոր առաջին՝ «Առ անձկալին Շուշան դուստրը Վարդանայ» բանաստեղծութիւնը՝ գրուած իր ուսուցչին, բանաստեղծ-թատերագիր Ց. Կարինեանի հետեւողութեամբ, 1860-ին «Կռունկ Հայոց աշխարհի» թերթին մէջ լոյս տեսած «Սօս եւ Վարդիթեր» վէպը: Հարազատ ծննդավայրի մեծ սիրոյ խորհրդանիշն է սրահի պատին դրուած՝ հին Աշտարակը պատկերացնող նկարը: Պատերուն փակցուած են «Կռունկ»ի, «Մշակ»ի, «Փորձ»ի, «Մուրճ»ի անուանաթերթերը, ուր լոյս տեսած են անոր երկերը եւ որոնց աշխատակցած է Պռօշեան:

Սրահներէն մէկուն մէջ, ապակէ ցուցափեղկերու ետին դրուած են անոր կատարած թարգմանութիւններուն հին հրատարակութիւնները՝ Տոլստոյի «Մանկութիւն եւ պատանեկութիւն», Գոգոլի «Ամուսնութիւն»ը, Տիքէնզի «Դաւիթ Կոպըրֆիլտ»ը, ինչպէս նաեւ իր գրեթէ բոլոր գործերուն հին ու նոր հրատարակութիւնները:

Մեծ եղած է Պռօշեանի ժառանգութիւնը ոչ միայն հայկական թատրոնի, այլեւ հայ դպրոցի ու մանկավարժութեան պատմութեան մէջ: Ան հիմնադիրն է աղջկանց առաջին վարժարանին: Իր ջանքերով Թիֆլիս, Շուշի, Ագուլիս կը բացուին աղջկանց առաջին դպրոցները: Անոնց վկայութիւնն է դպրոցներու մասին գրած «Երկու սեռից ուսումնարանների բացուիլը եւ կանոնադրութիւնք»ը, որ լոյս տեսած է Մոսկուա՝ 1868-ին: Անոր անունին կը կապուի նաեւ հայկական արհեստավարժ թատրոնի կազմակերպումը: Այդ մասին կը վկայեն «Սօս եւ Վարդիթեր», «Աղասի» եւ այլ բեմադրութիւններու ազդերը:

Ընդարձակ սրահին մէջ տեղ գտած նիւթերուն մեծ մասը նուիրուած է վիպագրի գրական գործունէութեան 40-ամեայ յոբելեանին: Յովհաննէս Յովհաննիսեանի «Պերճ Պռօշեանին» բանաստեղծութիւնը փորագրուած արծաթէ թիթեղի վրայ, Էջմիածնի Գէորգեան ճեմարանի սաներու նուէրն է այդ յոբելեանին առթիւ, զոր թանգարանին աշխատակիցները ակնածանքով ցոյց կուտան իւրաքանչիւր այցելուի:

Դառն ու ողբերգական եղած են Պռօշեանի կեանքին վերջին տարիները: Ընտանեկան լուսանկարներու շարքը կը վկայէ այդ մասին: 1907-ին, մօտալուտ մահը զգալով, վերջին անգամ կ'երթայ Աշտարակ՝ իր սիրած ու անմահացուցած ծննդավայրը տեսնելու, Քասախի ջուրը խմելու, անոր հողին մէջ հանգչելու: «Գնում եմ մեռնելու», - կ'ըսէ մտերիմներուն: Բայց մոլրիմներու եւ ցեղերու Աշտարակը պաղ կը դիմաւորէ զինք ու կոտրած սրտով կը վերադառնայ Պաքու՝ ուր եւ կը մեռնի 1907-ին:

Տարիներ ետք, գրողին աղջիկը Աշտարակի տուն-թանգարանին կը նուիրէ իր հօր անձնական իրերը՝ գրասեղանը, բազկաթոռը, դաշնակը եւայլն: Ուշադրութեան արժանի են երկու ձեռնափայտերը: Պարզօրաձեւ ձեռնափայտը Պռօշեանի ձեռքի գործն է, իսկ միւսը հետաքրքրական պատմութիւն ունի: Ձեռնափայտը, զոր պատրաստած է անծանօթ վարպետ մը, կը պատկերացնէ Աղայեանի գլուխը՝ ստղաւարտով: Երբ Պռօշեան այդ ձեռնափայտով կը շրջէր փողոցը, իրմով հետաքրքրուողներուն կ'ըսէր. «Աղայեանի բկից բռնած ման եմ գալիս»: Վարպետը՝ որ մօտ եղած է երկուքին ալ, շատ անգամ ականատես եղած է անոնց տաք վէճերուն եւ զրոյցներուն, հարցը «լուծած է» այդքան սրամիտ կերպով:

Թանգարանէն դուրս ելլելուն, խրճիթին դիմաց ես նկատեցի գետնին խորը իջնող քարէ քանի մը աստիճաններ, որոնք կը վերջանան ժանգոտ կղպանքով գոցուած փոքր դրան առջեւ: Անիկա գետնուղի մըն է, որ կը հասնի մինչեւ Բերդաթաղ՝ Ծիրանաւոր եկեղեցի-բերդը: Հարիւրաւոր տարիներ առաջ Աշտարակցիները թշնամիէն պաշտպանուելու համար կը պատսպարուէին բերդին մէջ: Կ'ըսուի թէ, մինչեւ հիմա ալ Աշտարակի կարգ մը տուներու բակերուն մէջ պահպանուած են դէպի ստորերկրեայ անցք տանող աստիճանները: Սակայն միայն աստիճանները, որովհետեւ տարիներու ընթացքին ինչպէս տուն-թանգարանի, այնպէս ալ միւս տուներու անցքերը լեցուած են հող ու քարով ու դարձած անանցանելի: Այս ալ գոցուած պատմութիւն մըն է, որովհետեւ Աշտարակցիները այլեւս բնաւ կարիք չեն ունենար գետնուղիներու...

ՅԱՍՄԻԿ ԲԱԲԱՅԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԳՈՐՏՈՊԱՅԻ (Արժանթին) մէջ, Օգոստոս 17, 18 եւ 19-ին զանազան հանդիսութիւններով ոգեկոչուած է ազգ. հերոս Արամ Երկանեանի մահուան յիսնամեակը: Այս առթիւ Գորտոպա ժամանած են մասնաւոր պատուիրակութիւններ Պուէնոս-Այրէսէն, Մոնթէվիտէոյէն եւ Սան-Փաուլոյէն: Օգոստոս 17-ին տեղի ունեցած է ճաշ մը նուիրուած Խանասորի արշաւանքին, Շաբաթ, Օգոստոս 18-ին «Պապըրճեան» սրահին մէջ, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Կրթ. հաստատութեան 90 անդամներէ բաղկացած երգչախումբին համերգը, որուն յաջորդած է պարահանդէս մը: Յաջորդ Կիրակի օր, Օգոստոս 19-ին, առաւօտեան պատարագէն ետք Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ մէջ, Արամ Երկանեանի յիշատակին հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է, որմէ ետք՝ Հ. Յ. Դ. Անդրանիկ ակումբին մէջ, ազգ. հերոսի աճիւններուն առջեւ, ոգեկոչման հանդէս մը տեղի ունեցած է, զանազան բանախօսութիւններով եւ գեղարուեստական բաժինով: Ճաշ մը փակած է հանդիսութեանց շարքը:

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՎԱՀՐԱՄ ՓԱՓԱԶԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻ 25-ԱՄԵԱԿԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ ՄԵԾ ԹԱՓՈՎ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ···

- ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ -

Հպարտութեան օր մը պիտի ըլլայ Փափազեանականներուն համար Հոկտեմբեր 27-ը: Այդ օր Պէյրութի Հ. Ե. Ը.ի Վահրամ Փափազեան Թատերախումբի անդամները ժամադրուած են Նիւ-Ճըրզի, Հ. Բ. Ը. Միութեան Սեւ Պրուքի Կեդրոնը, տօնելու իրենց սիրելի եւ այնքան հարազատ Թատերախումբին 25-ամեակը:

25 տարիներ շարունակ Բարեգործականի այս հաւատաւոր տղաքը - դերակատարներ եւ թատերական արուեստով խանդավառ երիտասարդներ - կրցած են լիբանահայ գաղութին համար ներկայացնել մէկը միւսը գերազանցող թատերական գործեր՝ արձանագրելով Սփիւռքի հայ թատերական կեանքի մէջ ոսկեայ անկիւն մը:

Ձեռնարկը պիտի վայելէ բարձր հովանաւորութիւնը Հ. Բ. Ը. Միութեան ընդհանուր նախագահ Ալեք Մանուկեանի: Ներկայ պիտի գտնուին Թատերախումբի հիմնադիր եւ մնայուն անդամները Պէյրութէն մինչեւ Լոս-Անճըլըս ու այլուր: Ներկայ պիտի գտնուին Թատերախումբի բեմադրիչները Թատերախումբին՝ Պերճ Ֆազլեան՝ (Մոնթրէալէն) եւ Գրիգոր Սաթամեան՝ (Նիւ-Ճըրզիէն):

Այս առթիւ, յատկապէս հրաւիրուած են յայտագրին մէջ իրենց մասնակցութիւնը բերելու նախկին Հ. Ե. Ը.ականներ, որոնք այսօր սփիւռքահայ կեանքին մէջ ունին կարեւոր ներդրումներ:

Հանդիսութիւնը պիտի վարէ Հ. Բ. Ը. Միութեան Կեդր. Վարչ. Ժողովի անդամ տոքթ. Գէորգ Քէչիչեան: Անգլերէն լեզուով ողջոյնի խօսքով հանդէս պիտի գայ Կեդր. Վարչ. Ժողովի անդամ, Միութեան Երիտասարդական Շարժումներու Կեդր. Մարմնի վարիչ մեթր՝ Պերճ Սեդրակեան: Յատկապէս Պէյրութէն գալով, Թատերախումբի հիմնադիր անդամ Սամուէլ Իւլանճեան, որ անդամ է Հ. Ե. Ը. Կեդր. Վարչութեան, պիտի փոխանցէ Պէյրութի շրջանակին ողջոյնի խօսքը: Թատերախումբին անցնող 25 տարիներու գործունէութեան շուրջ պիտի խօսի Հ. Բ. Ը. Միութեան Վիէննայի մասնաճիւղի վարչական անդամ եւ Թատերախումբին ծնունդէն ի վեր անոր աշխատանքներուն քաջածանօթ Լեւոն Թորոսեան: Ողջոյնի խօսքերով կարճ ելոյթներով հանդէս պիտի գան նաեւ այլ ծանօթ թատերասէրներ: Գեղարուեստական յայտագրին մաս պիտի կազմէ նաեւ Պէյրութէն սիրուած եւ շնորհալի երգչուհի Ժանէթ Գույումճեան-Իւլանճեան:

Այս առթիւ պիտի հրատարակուի Վահրամ Փափազեան Թատերախումբին յուշամատեանը բաղկացած երեք հարիւրէ աւելի էջերէ: Պիտի յանձնուին նաեւ յիշատակի բաժակներ Սփիւռքի զանազան շրջաններէ ժամանած Թատերախումբի հիմնադիր անդամներուն:

Ճ. ԿՈՒԱՌԵՍՔԻ

«ՏՈՆ ՔԱՄԻԼԼՈՅԻ ՓՈՔՐԻԿ ԱՇԽԱՐՀԸ»

(Թրգմ. Հ. Յ. Զ.)

- 19 -

ԹԱՓՕՐԸ

Գրուագը գնաց. քիչ ետք կը հասնէր Փեփփոնէ կարմրած դէմքով ու աչքերը գլուխէն դուրս ցցուած:

- Քրիստոնեայ ենք ինչպէս բոլոր միւսները, պոռաց Փեփփոնէ ժամատուն մտնելով, առանց նոյնիսկ հրաման խնդրելու: Ի՞նչ տարբերութիւն ունինք մենք միւսներէն:

- Որ երբ մանէք ուրիշին տունը, գլխարկ չէք հաներ, պատասխանեց հանդարտ Տոն Քամիլլօ:

Փեփփոնէ կատաղութեամբ քաշեց գլխարկը:

- Հիմա հաւասար ես բոլոր միւս քրիստոնեաներուն, ըսաւ Տոն Քամիլլօ:

- Ինչո՞ւ թափօրին չենք կրնար գալ մեր դրօշակներով, պոռաց Փեփփոնէ, ի՞նչ ունի մեր դրօշակը. գողերու եւ աւազակներու դրօշա՞կ է:

- Ոչ, ընկեր Փեփփոնէ, բացատրեց Տոն Քամիլլօ վառելով «Թոսքանոյ» մը. կուսակցութեան դրօշակ է եւ չի կրնար կենալ. հոս կրօնք կ'ընենք թէ ոչ քաղաքականութիւն:

- Այն ատեն «Կաթողիկէ Գործ»ին դրօշակն ալ պէտք է դուրս ձգել:

- Ինչո՞ւ. Կաթողիկէ Գործը քաղաքական կուսակցութիւն չէ, այնքան ճիշդ որ քարտուղարը ես եմ: Մանաւանդ թէ խորհուրդ կուտամ քեզի ու ընկերներուդ որ գրուիք:

Փեփփոնէ քրքջաց:

- Եթէ կ'ուզէք ձեր սեւ կեղտոտ հոգիները փրկել պէտք է գրուիք մեր կուսակցութեան:

Տոն Քամիլլօ բացաւ բազուկները:

- Այսպէս ընենք, պատասխանեց ժպտելով, ամէն ոք կը մնայ ուր որ էր, եւ առաջուան պէս բարեկամ:

- Ես եւ դուք, երբեք բարեկամ եղած չենք, հաստատեց Փեփփոնէ:

- Ո՞չ իսկ երբ միասին էինք լերան վրայ:

- Ոչ, պարզ ռազմագիտական դաշնակցութիւն մըն էր: Դատին յաղթանակին համար կարելի է քահանաներուն հետ ալ դաշնակցիլ:

- Լաւ. սակայն եթէ թափօր կ'ուզէք գալ, դրօշակը տունը կը թողուք:

Փեփփոնէ սեղմեց ակռաները:

- Եթէ կը կարծես թէ Տուչէին դերը կրնաս կատարել, կը սխալիս, վարդապետ, բացագանչեց Փեփփոնէ, կամ մեր դրօշակներով, կամ ոչ մէկ թափօր:

Տոն Քամիլլօ չազդուեցաւ. «կ'անցնի» ըսաւ ինք իրեն: Եւ ստուգիւ երեք օրերու ընթացքին որ տօնի Կիրակին կանխեցին, երբեք խօսք չեղաւ այդ մասին: Բայց Կիրակի օրը, պատարագէն ժամ մը առաջ, ժամատուն հասան սարսափած մարդիկ: Առտուն կանուխ Փեփփոնէին խումբը անցած էր բոլոր տուներէն եւ ազդարարած էր, որ եթէ երբեք մէկը երթար թափօրին, ըսել էր թէ զանց ըներ էր իր առողջութենէն:

- Ինծի չըսին, պատասխանեց Տոն Քամիլլօ, հետեւաբար հարցը զիս չի հետաքրքրեր:

Թափօրը տեղի կ'ունենար պատարագէն ետք, եւ մինչդեռ Տոն Քամիլլօ աւանդատան մէջ կը զգեստաւորուէր սովորութեան պահանջած զգեստները, հասան խումբ մը ծխականներ:

- Ի՞նչ ընելու ենք, հարցուցին:

- Թափօրը պիտի ըլլայ, պատասխանեց հանդարտութեամբ Տոն Քամիլլօ:

- Կարող են թափօրի վրայ ալ ռումբ նետել, առարկեցին. չէք կրնար ձեր հաւատացեալները այդ վտանգին ենթարկել: Մեր կարծիքով հարկ է յետաձգել թափօրը. իմաց տալ հասարակաց ուժերուն, յետոյ թափօրը ընել երբ ոստիկաններ գան բաւարար թուով ժողովրդեան ապահովութեան կենալու համար:

- Ճիշդ, նկատեց Տոն Քամիլլօ, մինչ այդ կարելի է բացատրել կրօնքի նահատակներուն, որ դէշ ըրած էին այնպէս վարուելով ինչպէս վարուած էին, եւ թէ փոխանակ երթալու եւ տարածելու քրիստոնէութիւնը երբ արգիլուած էր, հարկ էր սպասէին որ հասնէին ոստիկանները:

Յետոյ Տոն Քամիլլօ ներկաներուն ցոյց տուաւ ուր կողմէն էր դուռը. եւ անոնք հեռացան մրմռալով: Անկէ քիչ ետք եկեղեցի մտան ծերերու ու պատանիներու խումբ մը:

- Մենք կուգանք, Տոն Քամիլլօ ըսին:

(Շար. 75)

Տիկին Նոյեմի Ալեքսանեան, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ եւ Ժիզել Ալեքսանեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ եւ Մարիոն Ալեքսանեան, Օր. Ալիս Ալեքսանեան, Իռէն, Մարի - Ալեքսանտրա, Ժան - Վազգէն եւ Վերոնիք, ինչպէս նաեւ ազգականներն ու բարեկամները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ - հօր, ազգականին եւ բարեկամին՝

ՕՆՆԻԿ ԱԼԵՔՍԱՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Մէօտոն, Օգոստոս 31-ին, 90 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 4, ժամը 14-ին Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Մէօտոն - Թրիվօ-ի գերեզմանատունը (ժամը 15):

Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Տիկին Սիմոնն Տակառեանի կսկծալի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի, Տէր եւ Տիկին Ջօհրապ Մուրատեան եւ Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մուրատեան 1000 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES

15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

- Gymnastique féminine, reprise le lundi 17 septembre
- Cours d'Arménien 1er niveau, reprise le mardi 18 septembre
- Animation culturelle pour enfants, reprise le mercredi 19 septembre
- Cours d'Arménien 2ème niveau, reprise le mercredi 19 septembre
- Danses de caractère arménien, reprise le mercredi 19 septembre
- Cours d'Arménien 3ème niveau, reprise le jeudi 20 septembre
- Atelier peinture, reprise le vendredi 21 septembre
- Cours de cuisine arménienne, reprise le mercredi 26 septembre
- Ecole de musique - piano, reprise le samedi 29 septembre
- Stage de littérature, reprise le samedi 6 octobre

Pour tout renseignement complémentaire, téléphoner à la M.C.A. de Décines au 849 - 42 - 97

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՆԵՐՍԷՍ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆԻ

մահուան 100ամեակի
ոգեկոչումը

Փարիզի մէջ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 28ին
Կեդրոնական Սանուց Միութեան
նախաձեռնութեամբ

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 2-ԻՆ

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Տէր եւ Տիկին Ժէռար Բաբաքեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ Կիրակի, Սեպտեմբեր 9-ին, Սահակ - Մեսրոպ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ մէջ կատարել կուտան մասնաւոր Պատարագ եւ Հոգեհանգիստ, իրենց հօր, աներհօր եւ մեծ հօր՝ (Պոլէնաբընակ)՝

ԱՌԱՔԵԼ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ:

Պատարագը կը սկսի ժամը՝ 10-ին, հոգեհանգիստը՝ ժամը 11.25-ին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

GRANDE FETE CHAMPETRE ANNUELLE

à St. CYR AU MONT D'OR
Route de Collonges

organisée par l'association
St. GREGOIRE DE NAREG

Dimanche 9 Septembre
de 10 heures à 22 heures

avec l'orchestre NAREG

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԻՍԻ

Դպրոցական վերամուտ Իսիի Հայց. Առաք. եկեղեցւոյ հայկական դասընթացքներուն: Կ'ընդունուին 5-էն 15 տարեկան աշակերտներ: Կը դասաւանդուին Հայերէն, պատմութիւն, կրօնք եւ երգ: Ամէն Չորեքշաբթի, ժամը 9-էն 12, եւ կէսօրէ ետք ժամը 14-էն 17:

Մանրամասնութիւններու եւ արձանագրութիւններուն համար դիմել եկեղեցւոյ քարտուղարութեան ամէն օր ժամը 13.30-էն 17.30:

Հեռ. - 644 - 28 - 52

×

ՄԱՐՍԷՅԼ

Սէն - Ժէռոմի Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ եկեղեցւոյ եւ Հ. Ե. Ը. Միութեան հովանաւորութիւնը վայելող երկօրեայ դպրոցին 1984 / 1985-ի տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են: Բացումը տեղի պիտի ունենայ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 19-ին:

Կը խնդրուի ծնողքներէն արձանագրել տալու համար դիմել Կիրակի առաւօտները եկեղեցւոյ բանկալը:

Իսկ Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ, եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 9 - 12:

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	ԳԻՆ՝	70 Ֆր.
ԲԱՅ ՏՈՄԱՐԸ	"	60 Ֆր.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	"	60 Ֆր.
et PARAGES D'EXIL	"	75 Ֆր.

ARMEN LUBIN

LES LOGIS PROVISOIRES

Prix : 48 Frs.

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»
Թղթատարի ծախք՝ 9 Ֆր. 50

TRANSTOURS

VOUS PRESENTE SES VOYAGES ORGANISES

ՈՍԿԻ ԱՇՈՒՆԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

12 - 14 Jours à EREVAN

ALLER - RETOUR PAR AVION - SERVICE 1ère CLASSE

de PARIS

— Du 5 au 20 Octobre — 16 jours, dont 14 à EREVAN — Prix: 5900 F

de MARSEILLE

— Du 6 au 19 Octobre — 14 jours, dont 12 à EREVAN — Prix: 5700 F

TEL. : (91) 93 04 90

TRANSTOURS — 25, rue d'Argenteuil - 75001 Paris — Tél. : 261 58 28

—դպրոցական վերամուտ—

Այս տարի, Հայկական Բարեգործական Ընդհ. Միութեան Լիոն - Վիէն մասնաճիւղի եւ Վիէնի Հայ Մշակութային Ընկերակցութեան նախաձեռնութեամբ, հայերէն լեզուի դասաւանդութիւն տեղի պիտի ունենայ յատկապէս հայ փոքրիկներու համար:

Փափաքողները կրնան իրենց զաւակները ղրկել Սեպտեմբեր 19-էն սկսեալ ամէն Չորեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 14-էն սկսեալ:

Հասցէ. - Քէ Բաժօ, թիւ 1, 38200 Վիէն:

Յաւելեալ տեղեկութեանց համար հեռաձայնել՝ Պ. Սուքիաս Սուքիասեանի՝ 85 - 72 - 34 թիւին:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1984 - 1985

Դ. Տ. Վ.-ի 1984 - 85 Տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են: Վարժարանը ունի Մանկապարտէզ, նախակրթարան եւ երկրորդականի մինչեւ 5րդ դասարան: Դպրոցը ունի իր ցերեկօթիկ բաժնի մօտ, գիշերօթիկի բաժինը:

Ինքնաշարժի սպասարկութիւնը կը կատարուի հետեւեալ ուղղութիւններով. -

Arnouville — Villiers le Bel — Goussainville
Aulnay s/Bois — Sévran — Livry - Gargan
Gagny — Montfermeil — Drancy
Romainville — Paris 20e

Արձանագրութեան համար դիմել Տնօրէնութեան Սեպտեմբեր 1-էն սկսեալ՝ 9-էն մինչեւ ժամը 17:

Հեռաձայն՝ 381 - 01 - 72

ՄԱՐՍԷՅԼ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ եւ Հ.Բ.Ը.Մ.-եան հայկական լեզուի մի օրեայ դպրոցը կը վերաբացուի Հոկտեմբեր ամսուան սկիզբը 1984 - 85 դպրոցական տարեշրջանի համար:

Դասընթացքներու պարունակութեան եւ դպրոցի անձնակազմին վերափոխուած այս շրջանին դպրոցի Տնօրէնութիւնը կ'ընդունի 5 տարեկանէն սկսեալ աշակերտներ: Դասերը տեղի պիտի ունենան առաւելաբար Չորեքշաբթի օրերը: Փափաքողներու համար հնարաւոր է տարբեր օրեր եւս տրամադրել ըստ պայմանաւորման:

Իսկ դասերը տեղի պիտի ունենան Փրատոյի Մայր եկեղեցւոյ եւ Հ.Բ.Ը.Մ.-եան սրահներուն մէջ հետեւեալ նիւթերով. -

Ա. - Հայերէն լեզու,
Բ. - Կրօնք,
Գ. - Երաժշտութիւն,
Դ. - Հայկական պատմութիւն,
Ե. - Հայկական պար ըստ փափաքի:

Դիմումները կ'ընդունուին այժմէն, ամէն օր առաւօտեան ժամը 9-էն 12, Մայր եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւին եւ դպրոցի տնօրէնին՝ Գարեգին վրդ. Պեքճեանի կողմէ, ինչպէս նաեւ Հ.Բ.Ը.Մ.-եան քարտուղարութեան մօտ ժամը՝ 11 - 16ի միջեւ:

Հասցէներ. -
Eglise Arménienne :
339, Ave. du Prado, 13008 — Marseille
Tél. : (91) 77. 84. 70

U.G.A.B. :
33, Cours Pierre Puget, 13006 — Marseille
Tél. : 37. 75. 97

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Պոմոնի նախկին Գրիգոր Լուսաւորիչ եւ այժմու ԳՈՒՍԱՆ երգչախումբի Ա. տարեդարձի հանդիսութիւնները, Սեպտեմբեր 23, Կիրակի, Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ մէջ:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
5

MERCREDI
5 SEPTEMBRE
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Armenien en Europe - Occidentale
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tél. : 770. 86. 60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.780 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 60e ANNÉE — No 15.780

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀՈԳԵՐՈՎ

ԱՌԱՋՆՈՐԴԻՆ
ԵՒ
ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՆԵՐՈՒ
ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

—×—

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՀԱՐՑ. - Նոյն հարցազրոյցի վերջում նախարարը յայտարարել է, որ վարչապետի հրահանգով եւ կրթական նախարարի պատասխանատուութեամբ մի շտաբ է կեանքի կոչել կրօնական փոքրամասնութիւնների դպրոցական դժուարութիւնների վերահասու լինելու համար, ի՞նչ տեղեկութիւններ ունէք այդ շտաբի գործունէութեան մասին :

ԼԵՒՈՆ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ - (Թեմական Խորհրդի ատենապետ). - Մենք յստակ տեղեկութիւն չունենք, եւ մեզ հետ ուղղակի կապ չեն սահմել, որպէսզի անցուդարձին տեղեակ լինենք, բայց որոշ փոփոխութիւններ ենք նկատել, որոնց արդիւնքն է վերջին քննութիւնների թոյլտուութիւնը : Նրանից յետոյ երբեք անգամ հանդիպում ենք ունեցել տարբեր նախարարութիւնների հետ, խօսակցել ենք եւ դիմել ենք որ վարչապետի հրահանգով է, որ չարունակուել են բանակցութիւնները. մենք յուսալի ենք գտնում երեւոյթը եւ յոյս ունենք, որ նախքան յառաջիկայ դպրոցական տարեշրջանի սկիզբը մի դրական արդիւնքի կը հասնենք :

ՀԱՐՑ. - Պ. Սաֆիզադէի յայտարարութեան կապակցութեամբ պատասխան տրուե՞լ է Թեմական խորհրդի կողմից :

ԼԵՒՈՆ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ. - Պ. Սաֆիզադէի առաջին յայտարարութեան առիթով, անցեալ Յուլիս 18-ին (Թիւ 27) իրեն յղած եւ երեք էջերից բաղկացած մի նամակով երկար բացատրութիւններ ենք տուել եւ առանձին հերքել ենք իր կատարած արտայայտութիւնները եւ հիմնաւորել ենք մեր պատճառները, թէ ինչո՞ւ կրօնի քննութիւնը պարսկերէնով հնարաւոր չէ տալ :

ՀԱՐՑ. - Ի՞նչ պարագաների տակ փակուեցին կամ լուծարքի ենթարկուեցին Թեհրանի Հայոց մի շարք դպրոցները, ի՞նչ տոկոս են կազմում դրանք եւ ազգային իշխանութիւնն ի՞նչ քայլերի է դիմել :

ԼԵՒՈՆ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ. - Մեզ զարմացրեց կրթա - դաստիարակչական նախարարութեան կողմից կիրառուած վերջին քայլը, այսինքն իրապէս կարող եմ ասել Թեմական Խորհրդի եւ Կենտրոնական Հոգաբարձութեան համար այս տարի ուրախալի տարի էր, քանի որ միայն տարուայ սկզբում մի շարք դպրոցական խնդիրներ ունեցանք, սակայն այնուհետեւ դպրոցների վիճակը հանդարտութեամբ անցաւ եւ աշակերտները իրենց դասերն էին առնում եւ պատրաստւում էին տարեվերջի քննութիւնների համար : Մեզ համար շատ զարմանալի էր, երբ Ապրիլ 28ին (Օրդիբեհեշտ 8) մօտաւորապէս 22 - 23 օր մնացած տարեվերջի քննութիւններին մեր ազգային «Նոր Անի» դպրոցը լուծարքի ենթարկուեց եւ նրանից յետոյ տեղեկացանք հայ ուսուցիչների տեղափոխումներին եւ այնուհետեւ հայ տնօրէնների փոփոխութիւններին : Այսինքն դպրոցների մի մասի լուծարքի ենթարկումը («Նոր Անի» «Մարիամ կոյսերի» մասը, ուղեցոյց եւ միջն., «Ռոստոմ» ուղեցոյց եւ տարրական, «Սահակեան» ուղեցոյց եւ տարրական, «Քուչեչ» ուղեցոյց եւ «Վաչէ Ցոլակեան» տարրական) զանազան կարծիքով յարգելի պատճառներով, Թեմական Խորհուրդը իր բողոքներն յայտնել Հանրապետութեան նախագահին եւ վարչապետին : Պ. Սաֆիզադէն ասել է. - «Որովհետեւ հայ աշակերտները կրօնի քննութիւն չտուեցին, դպրոցները փակեցինք» : Դա իրականութիւն չէ, մենք դա հերքում ենք, որովհետեւ դպրոցների փակումը կատարուեց նախքան քննութիւնների սկսուելը : Քննութիւնները տարբեր բաժիններում սկսում էին Խորդադի 1-ին, 5-ին եւ 8-ին (Մայիսի 22, 26 եւ 29) մինչդեռ դպրոցների փակումը, ինչպէս ասուեց, սկսեց դրանից առաջ : Այստեղ Սրբազան Հայրը մի հարցի անդրադարձ, որ ես ուզում եմ պարզ կերպով բացատրել : Շատ պարսիկ ծանօթներ, ընկերներ կամ մեզ հետ խօսակցողներ բանակցութիւնների ժամանակ մեզնից հարցնում էին թէ՝ ի՞նչ կը լինի, որ դուք կրօնը պարսկերէն լեզուով սովորէք : Ամէն մէկ հայ ընտանիքի պարտականութիւնն է հետաքրքրուել եւ Սրբազան Հօր կողմից գրուած մեր կրօնի գիրքը համեմատել այն գրքի հետ, որ առանց մեր տեղեկութեան տպուել է պարսկերէն լեզուով, որպէս փոքրամասնութիւնների համար կրօնի դասագիրք : Մենք չենք ասում որ այդ գիրքը չենք ընդունում, քանի որ աստուածաճանաչութեան մասին է, բայց սա մեր կրօնի գիրքը չէ : Մեր կրօնի գիրքը տարբեր է եւ այն է որ Հայց. Առաքելական Եկեղեցու օրէնքների մասին Սրբազան Հայրն է գրել : Մեր գրքի մէջ առաջին բանը որ հայ մանուկին սովորեցնում է՝ խաչակնքելն է, կամ թէ՝ ինչպէ՞ս պէտք է աղօթի, սակայն միւս գրքի մէջ նման բաներ չկան :

ՀԱՐՑ. - Կրթական նախարարութեան որոշ պատասխանատուներ ընդհանրապէս մեր կրօնի շուրջ առաջացած դժուարութեան հետեւանքով աշակերտութեան ցուցաբերած վերաբերմունքին աշխատում են քաղաքական գունաւորում տալ, ի՞նչ է ձեր տեսակէտը այս խնդրի շուրջ :

ՎԱՀԻԿ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ. - (Կենտր. Հոգաբարձութեան նախագահ). - Դպրոցներում ստեղծուած դժուարութիւնները վերջին երկու - երեք տարուայ ընթացքում միշտ կրթական մտահոգութիւն է եղել թէ աշակերտութեան եւ թէ ազգային մարմինների համար եւ երբեք քաղաքական բնոյթ չի ունեցել : Մտահոգութիւնը եղել է կրթական եւ դաստիարակչական եւ դժուարութիւնը հանդիսացել է կրօնի պարսկերէն դասաւանդման խնդրի շուրջ. երբ որ կրթական նախարարութիւնը պարտադրել է կրօնի պարսկերէն դասաւանդումը եւ արգելել կրօնի հայերէն դասաւանդումը, շատ բնական է որոշ հակազդեցութիւններ, որոշ բողոքներ տեղի կ'ունենան մեր աշակերտութեան կողմից, որոնք սխալմամբ մեկնաբանուել են որպէս քաղաքական ցոյց կամ գունաւորում, որը այդպէս չի եղել եւ քաղաքական բնոյթ էլ չեն ունեցել այդ բողոքի ցոյցերն ու հաւաքները :

ՀԱՐՑՈՒՄ. - Սրբազան Հայր, այս վիճակի մէջ ինչպէս էք տեսնում մեր դպրոցների ապագան :

ԱՐՏԱԿ ԱՐՔ. - Բնականաբար դժուար է ապագայի մասին մարգարէանալ եւ խօսել, եւ սակայն ես լաւատես եմ, որ այս դժուարութիւնները կը վերանան եւ որոշ եզրակացութեան կը յանգենք, նոյնպէս լաւատեսութիւն է տիրում նաեւ մեր ազգային մարմինների մօտ : Ինչպէս ծանօթ է մեր ժողովրդին, այս դժուարութիւնները այս մի քանի ամիսների ընթացքում երեւան եկած խնդիրներ չեն, չորս - հինգ տարուայ անցեալ ունեն, եւ որոշ փուլերից են անցել. մինչեւ իսկ այնպիսի կարգադրութիւններ եղան, որ մեր դպրոցների գոյութիւնը հիմքից խախտւում էր, եւ հայկական դպրոցներ գոյութիւն պիտի չունենային եւ այդ դժուարութիւնները ժամանակի ընթացքում վերացուեցին եւ այսօր համարեա թէ նոյն ձեւի դժուարութիւնները կրկնւում են. անցնող տարիների ընթացքում, յարատեւ աշխատանք, բանակցութիւն, թղթակցութիւն, այս բոլորը եկան մեր ժողովրդի եւ մեր աշակերտութեան մէջ չեշտաւորելու, որ իրենց ինքնութիւնը շատ աւելի լաւ ճանաչեն, ինչպէս նաեւ իրենց եկեղեցու օրէնքները, ամէն մէկը իրենց համարի : Երբ ասում եմ լաւատեսութիւն է տիրում մեր շրջանակի մէջ, միւս կողմից խմանում ենք որ 17 դպրոցներից մի քանիսը կազմալուծուած են, ուրիշներ փակուած են. հայ տեսուչ գոյութիւն չունի եւ դպրոցից հեռացուած են. որոշ ուսուցիչներ եւս իրենց պաշտօնից հեռացուած են. այս բոլորն էլ երբ նկատի ենք ունենում որ՝ եթէ երբեք այս քայքայուած վիճակի մէջ ինչ լաւատեսութեան երեւոյթներ կան՝ մեզի մնում է մեր իրաւունքների պաշտպանութեան մէջ մեր ժողովրդի միասնականութիւնը ուժեղացնել, որովհետեւ մենք մեր իրաւունքն ենք համարում, համայնքային իրաւունք ենք համարում որպէս կրօնական փոքրամասնութիւն՝ պետական ուժ ստացած օրէնք ենք համարում մեր համայնքի գոյութիւնը պետական օրէնքով երաշխաւորուած է հայ համայնքի գոյատեւումը :

Երբ Պետութիւնը մեզ ճանաչում է որպէս կրօնական փոքրամասնութիւն, նաեւ որոշ ազդակներ է տալիս, որ մենք կարողանանք գոյութիւն ունենալ, այդ ազդակներից լաւագոյնը մեր կրօնն է, որ ոչ միայն եկեղեցու շրջափակի մէջ է, այլ նաեւ դպրոցի մէջ է, որովհետեւ կրօնական հանգամանք ունի մեր դպրոցը. երբ ասում ենք կրօնական հանգամանք՝ այսինքն մէկ կրօնական փոքրամասնութեան պատկանող դպրոց է եւ ո՛չ թէ պետական մէկ դպրոց : Հայկական դպրոցը պետական դպրոցից տարբերւում է իր կրօնով :

Դպրոցը մեզ համար նաեւ որպէս հայ փոքրամասնութիւն՝ մայրենի լեզուի դասաւանդման տեղն ենք համարում : Երբ ասում ենք որ լաւատեսութեամբ ենք նայում ստեղծուած դժուարութիւնների վերացման նկատմամբ, որոշ հիմունքներ գոյութիւն ունեն այս կապակցութեամբ : Բանակցութիւնները շարունակւում են եւ աշխատանքներ են տարւում. որոշ առաջարկներ եւս կատարուած են կրթական նախարարութեան եւ պետական պատկան շրջանակներին : Յոյսով ենք, որ ի վերջոյ մէկ եզրակացութեան կարող ենք յանգել եւ մեր եկեղեցու օրէնքները այստեղ կը յարգուեն : Այս տեսակէտից է, որ ասում ենք լաւատեսութիւն է տիրում, եւ յոյսով ենք, որ այդ լաւատեսութիւնը մեզ չի խաբելու : Միւս կողմից նկատում ենք նաեւ որ դպրոցական դժուարութիւնը դարձել է համայնքային հարց. մեր ժողովրդի մէջ չփոթ է տիրում. ոմանք հեռանում են : Մեր հայրենակիցների այս երկրից հեռացումով դպրոցական դժուարութիւնները չեն լուծուի, ճիշդ հակառակը, նրանց ներկայութիւնը մեզ համար համրանք է, եւ մեր իրաւունքների պաշտպանութեան մէջ միասնականութեան ոգին ուժեղացնող ազդակ է :

Մեր սրտագին մաղթանքն է, որ նրանք որոնք մտահոգուած են մեր կրթական հարցով եւ դպրոցի ապագայով, նրանք պէտք է որ մնան եւ այս դժուարութիւնների վերացման ճանապարհին իրենց աշխատանքը բերեն : Մենք մեր գոհունակութիւնն ենք յայտնում ազգային մարմիններին, ծնողական խորհուրդներին եւ աշակերտներին, որոնք իրապէս պատնէշի վրայ մնալով մեր իրաւունքները պաշտպանեցին եւ այսօր եւս պաշտպանում են :

×

ՌԱՖՍԱՆՋԱՆԻ - ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Օգոստոս 27-ի «Ալիք»էն կ'իմանանք որ նախորդ առաւօտը, տեսակցութիւն մը տեղի ունեցած է խորհրդարանի նախագահ Ռաֆսանջանիի եւ Թեհրանի եւ հիւսիսային իրանահայութեան պատգամաւոր՝ Վարդան Վարդանեանի միջեւ :

Վ. Վարդանեան նախ պարզած է հայ եկեղեցւոյ անկախ դիրքը եւ հակիրճ պատմականը մը ըրած, անդրադարձած է Թաղէի վանքին, որ բացառիկ արժէք կը

(Շար.ը Դ. էջ)

ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ

ՍՃՐԱՓՈՐՁ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

ԵՐԿՈՒ ՄԵՌԵԱԼ

ԱՐԱՐՔԸ ՍՏԱՆՁՆԵՐ Է ՀԱՅ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԸ՝ (ARA)

Սեպտեմբեր 4-ի փարիզեան կարգ մը օրաթերթեր արձագանգ կը հանդիսանային Պոլիս կատարուած սճրափորձի մը, որու հետեւանքով երկու Լիբանանցի մեռած է : Ֆիկառօ, Ինթէրնէշընըլ Հէրըլտ, Քոթիտիէն կը գրէին որ անծանօթ մը հեռաձայնած է Սթոքհոլմ, խուզեկելով Փրէսի գրասենեակին եւ յանուն ԱՌԱ-ի - Հայ յեղափոխական բանակ - ստանձնած է ոչ թէ մէկ այլեւ «քանի մը սճրափորձ կատարուած Պոլիս, կառավարական հաստատութեանց դէմ» : Այս մանրամասնութիւնը կուտար Քոթիտիէն, մինչ Հէրըլտ կ'ըսէր միայն թէ երկու Լիբանանցի մեռած է, երբ ականուած կառք մը պայթած է, իսկ Ֆիկառօ կը գրէր թէ 2 մեռեալներուն մէկը միայն Լիբանանցի է եւ թէ կառքը օդը ելած է Թոփգափուի պալատին առջեւ : Կ'աւելցնէր թէ՝ տէր եղած է ԱՌԱ-ն, որու բաները բաժ կ'ըլլայ թէ յարձակումները պիտի շարունակուին Թրք. թիրախներու դէմ, աշխարհի այլ վայրերու մէջ : Այս առթիւ կը յիշատակէր ԱՌԱ-ի անցեալ գործունէութիւնը (Պրիւսէլ, Լիզպոն, ուր եօթը մեռեալներէն հինգը՝ հայ երիտասարդներն էին եւ վերջերս՝ Վիէննա) :

Լիպերասիոն այլ բացատրութիւն մը կուտայ մեռեալներուն վերաբերեալ, ըսելով. - «Երկու Լիբանանցիներ մեռան կիրակի Երկուշաբթի լուսնալիք գիշերը, իրենց կառքին պայթումէն : Ըստ Թրքական իշխանութեանց կը պատրաստուէին սճրափորձեր կատարելու, ինչպէս կը թուին հաստատել Փարիզ եւ Սթոքհոլմ եղած հեռաձայնային ստանձնումները» :

×

ՍՃՐԱՓՈՐՁ
ՄՈՆՐԷԱԼԻ ԿԱՅԱՐԱՆԸ

Ընտրութեանց նախօրեակին պայթում մը տեղի ունեցած է Մոնրէալի կեդրոնական կայարանը, որու հետեւանքով առնուազն հինգ մեռեալ կար եւ աւելի քան 30 վիրաւոր : Կը կարծուէր թէ այս սճրափորձը կապ ունի Պապին այցելութեան կամ դաշնակցային ընտրութեան հետ, որ շատ հաւանաբար պահպանողականներու վերադարձը ապահովէ, 21 տարուան հեռացումէ ետք :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԻԹՐՈՅԷՆ - ՕԼՆԷ մթնոլորտը աւելի հանդարտ էր Երկուշաբթի առտու եւ Ալքա Կաղի մեծ գործէն մօտ : Ապահովութեան ուժերու բացակայութիւնը օգնած է անշուշտ կացութեան բարելաւման, թէեւ աշխատանքը չէր վերսկսեր բոլոր ճիւղերուն մէջ այլ տեղ - տեղ մասնակի դադարներ կ'ըլլային : Կը թուի որ աշխատանքի համադաշնակցութիւնը (ՍԷ - ժէ - Թէ) գործադուլի նոր ձեւ մը պիտի կիրարկէ : Գալով տեղական քաղաքապետին՝ Կաղէի, յայտարարած է թէ չուզեր քաղաքական դէմք դառնալ :

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Իսիի ԱՄՍ-ն յաղթած է Ա. Ս. Վոլթէռի 4 - 3 :

Ի ՅՈՒՇ ՄԱՀՈՒԱՆ 57-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

Ա Ն Դ Ր Ա Ն Ի Կ

ՖԷՏԱՅԻՆ - ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԵՐՈՍԸ - ԶՕՐԱՎԱՐԸ

Գրեց՝ ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

(Գ. եւ վերջ)

Մի՞թէ բոլորովին ի զուր անցած են Թափուած ջանքերն ու զոհերու արիւնը:

Անքա՜ն հաւատք կը թուէր բարենորոգումներուն վերջապէս աշխարհ գալը:

Չէ՞ որ օտար մարդասէններ իրր հսկիչ՝ գծեթէ Հայոց երկրի սահմաններն հասած են: Պիտի արդարանա՞ն յոյսերը, թէ խաբկանք եւ դերասանութիւն են դարձեալ ցանցնուած լուրերը:

Այս օրօրմունքին մէջն է որ, 1914-ի կէսին, արեւմտահայութիւնը, հոգին անձկութեամբ լի կը հետեւի դէպի իրեն յառաջացող պատերազմին: Կ'եռայ իր բընազդը:

Ի՞նչ կը սպասէ իրեն:

Անդին, ազգին հերոսը, պուլկար Վառնա քաղաքին մօտիկ գիւղի մէջէն նոյնպէս կը հետեւի դէպքերուն: Հոն տարիներ շարունակ, իր զոհուած ընկերներուն յիշատակներովը կը մխիթարուի՝ կորսուած երազի մը ի յայտ գալուն անձնատուր՝ երբ նոյն ամրան վերջերը, հրահանգի ձեւով կարուկ՝ կոչ մը կը հասնի իրեն, արեւելահայոց անունով մարմնոյ մը կողմանէ, որպէսզի անյապաղ Կովկաս անցնի:

×

Հայ կամաւորական գունդի մը հրամանատարն է, բաղկացած 1200 մարտիկներէ, պիտի գործակցի Թուրքիոյ դէմ գործող Կովկասեան ճակատի ռուսական բանակին, ինչպէս ուրիշ երեք գունդեր:

Հնազանդ է Անդրանիկ:

Օտար խոստումներէ քանիցս խաբուած ըլլալնիս ենթադրելով համոզուած է որ զինքը հրաւիրողները, այս անգամ, ռուս Պետութենէն ունին ճշգրիտ եւ գրաւոր յանձնառութիւն:

Յառաջապահներ՝ Անդրանիկ եւ կամաւորներ՝ հայրենի հողերը կը մտնեն զէնքի ձեռին, հոն կը գտնեն կոտորած, աւեր, ամայութիւն, ամէնուրեք:

Խելքէ, մտքէ, մարդկութենէ հեռու կատարուած ոճիրի մը, 1915-ի Ապր. աղէտին վկաներն են միայն՝ կամաւոր եւ Անդրանիկ, ահաբեկ, անզօր:

Հայրենեաց ազատագրումը հետապնդող Անդրանիկ, իր բովանդակ ձիրքն ու կամքը ի սպաս դրած է Դիլմանի մէջ ցոյց տուած յաղթական դիմադրութեամբ, որուն արդիւնքն է անտարակոյս՝ ռուս բանակին մը ոչնչացումէ զերծ մնալը:

Կամաւորներու մարտական շնորհները ռուս զինուորին եւ հրամանատարութեան հիացում կը պատճառեն, որոնց պսակաւորումն է մանաւանդ՝ Անդրանիկի յանդուգն ձեռնարկը՝ Բիթլիսի գրաւումը, երբ քանիցս կատարուած փորձերը անյաջող դուրս եկած են:

Ամբողջ երկու տարի, կամաւորը, իր հրացանէն կրակ, անցած տեղերուն վրայ արիւն արցունք կը հեղու, Արեւմտեան Հայաստանի մեծագոյն մասին գրաւումին կը մասնակցի, ու երբ վարձատրութիւն 1916-ի գարնանավերջին կարդալու համար անողոք լուր մը՝ մահագդ մը՝ կամաւորական գունդերուն վերջ տուող հրամանագիր մը:

×

«Անցիր հանդարտ շիրիմների
վրայից,
Հողի տակ էլ թշուառները քուն
չունեն.
Շարան շարան հողաթմբի
խորքերից,
Խուլ մրմունջներ գուցէ լսես
ցաւագին…
Երբ այսքան ցաւ ու արցունք
կայ աշխարհում,
Գա՛հ էլ պէտք չէ՛, եւ ո՛չ
Աստուած երկնքում»:

ԱՒ. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

Աւեր է Հայաստան, նոյասափ կարօտ վերապրողներ միայն:

Կամաւո՞րը, գլխու ցաւ տուող, այլեւս աւելորդ՝ բեռ մըն է:

Հայաստա՞ն, գոյութիւն չունի այլեւս, չկայ, պիտի չըլլայ:

Ու հերոսը՝ Անդրանիկ, պիտի ապրի իր կեանքին ամէնէն տառապալի շրջանը: 1916-ի ամրան վերջերը դադար է ռուս-թրքական ռազմաբեմի երկայնքին: Վան, Բիթլիս, Մուշ, Խնուս, Երզնկա, Բաբերդ եւ Տրապիզոն, մէջն ըլլալով Կարնոյ ամրոցները, ռուս բանակին ձեռքն են՝ Հայաստան մը՝ առանց Հայու:

Տարի մը Թափառական, անողոք աղէտէն չչմած՝ լեռներու ծերպերէն խեղճ ու կրակ էակներ կը յայտնուին գրաւեալ գօտիին մէջ, որոնք իրր հարստութիւն ունին միայն իրենց ողջ մնացած ըլլալը:

Անդրանիկ, կռիւներու առաջին օրերէն սկսեալ, տխուր իրականութեան գիտակից, ռուս հրամանատարութեան խաղերուն ականատես՝ չէր կրցած ծածկել իր հոգւոյն խռովքը:

Կամաւորներուն ցրումը յատկանշական նոր փաստ մըն էր, քաղաքական գետնի վրայ եւս մեր կրած ձախորդութեան, աւելին, տապանաքար մը՝ մեր յոյսերուն:

Դժբախտ է ազգը մեր, ներքին անհամաձայնութեան դռներ բացուած՝ մնացորդացը քայքայող պատուհաս մը:

Ինչպէս չանդրադառնալ իբրեւ ազգ, անոր անցեալին, անոր մթին ապագային եւ գոյն օրուան անել վիճակին բերող պատասխանատուութիւններուն վրայ:

Այս տխուր իրականութեան մէջ, ժողովուրդի հերոսին վրայ կը կեդրոնանայ ամէն յոյս: Անկէ կ'ակնկալեն, յուսախաբները, դառնացածները, Թափառական խլեակները իրենց փրկութիւնը: Բողոք, դարման, յոյս եւ ապաւէն Անդրանիկին են ուղղուած, անոր անձը «լացի պատ» է Հայուն ու Անդրանիկ կը տառապի:

×

Ապագան, ինչպէս անհատներու պարագային, համբերել, տոկալ գիտցող ազգերուն է:

Մինչ Հայ ղեկավարութիւնը, իրերօգնութեան նախիրումի մէջ ընկղմած, դատնութիւններ կը ծամծմէ ու կը տատանի, 1917-ին, իրարու յաջորդող ռուս յեղափոխութիւնները կուգան յոյսի նոր չգիր արձակել, նոր պատասխանատուութիւններ պարտադրել:

Փետրուարեան յեղափոխութիւնը, ազատական յայտարարներով, ապակեդրոնացման ծրագրով, գրաւուած հայրենի մեր հողերուն վրայ ամփոփուելու եւ մասամբ ինքնօրէն ապրելու հաւատքներ ունի մեզի հանդէպ:

Անդրանիկ, բոլորանուէր կը լծուի այդ աշխատանքին, կը հիմնէ «Հայաստան» օրաթերթը Թիֆլիսի մէջ, իր շուրջը հայ արեւմտահայ միասնականութիւն մը, ու ազգային զօրամասի մը կազմութեան համար արտօնութիւն եւ դիւրութիւններ կը տրուին:

Բայց այս առաջին յեղափոխութիւնը, պատերազմը շարունակելու կողմնակից, սակայն իր բերած անակնկալով թմբեցուցիչ է, արեւմտեան ճակատին վրայ ձախորդութիւն ալ կրած՝ պիտի տեղի տայ Հոկտեմբերեանին, որ Հայութիւնը կրկին պիտի նետէ, արդէն արնաքամ՝ ահաւոր փորձութիւններու մէջ:

Գրաւեալ հողամասերուն ուժէր՝ «Դէպի տուն» կարգախօսով բոլորովին կը պարպուին, կը մնայ միայն հրամանատար մը՝ անզօր, զանոնք հայկական սեփականութիւն յայտարարող:

Անդրանիկն է ամէնէն գիտակիցը այդ «Տէքսէթ»ներուն բուն իմաստին ու տաշբողութեան՝ որ, հողերը պիտի մնան անոնց, որոնք պիտի փութան զանոնք պահել ու պաշտպանել՝ իրենց սեփական զոհաբերութիւններով:

Բաչալով զօրքը, հոն տեղերը ձգած է պարէնն ու առատ ռազմամթերք:

«Երզրումի լեռներէն» ... հնչող ձայնը ահազանգ մըն է իրաւ, նաեւ գերագոյն պատեհութիւն վերականգնելու հայրենիքը՝ ազատ, անկախ:

Իր կեանքը, փառքն ու համբաւը զոհելու մինչ պատրաստ, հոն է Անդրանիկ, Կարնոյ բերդով բուռ մը հող, վրան գլխուց դրօշ՝ որպէսզի Հայը ներկայ ըլլայ գալիք հաշուեյարդարին:

«Բուռ մը հող մեր ձեռքը, առանց որու ոչինչ կը տրուի մեզի»: Այս է իր անխախտ համոզումը:

Աւա՜ղ, մինակ է Անդրանիկ Կարնոյ մէջ, ուր կը տիրէ կատարեալ անիշխանութիւն, լաբիրինթոս մը: Ո՛չ խելօրեր ունի, տասնէ աւելի ինքնինքին իշխանութեան տէր յայտարարող հատուածները խրատելու, բերդերը կարգի գնելու, զօրքը հնազանդեցնելու, ներքին թշնամու խաղերը ջլատելու, ազգային գերագոյն շահին ի խնդիր կարգապահութիւն եւ զոհաբերութիւն պարտադրելու:

Մէս մինակ է հոն Անդրանիկ, ո՛չ ո՛չ կուսակցական գերագոյն ղեկավարներէն, չկան հայրենասիրութեան առաջնորդներ, բացակայ են Հայաստանեայց եկեղեցւոյ իշխանները:

Անդրանիկ մը կայ միայն, հայութեան զօրքի քմահաճոյքին մէջ տատանող: Այդ զօրքը պիտի չկռուի: Անդրանիկ, ազգը պարտուած՝ կը լքեն անխախտութեան գրաւականը՝ Կարնոյ բերդերը...:

Այդ զօրքը այլեւս պիտի չկրնայ կասեցնել Թուրքերու արշաւը: Տկար, հիւծած, Կարնոյ առջեւ ներկայացող Թուրք բանակը, լքուած մթերքով հարստացած վերագրաւուած վայրերէն Թարմ զօրամասեր ստացած, պիտի շարունակէ խուժել միշտ աւելի ու աւելի հեռուները:

Անդրանիկ գլխակից է նահանջին, որ այդ արարքով, իր սերունդը ամայութիւնը կը Թողու իրր ժառանգ:

Միմիայն արտաքին ազդակներ պիտի կրնան այլեւս փոխել դէպքերուն ընթացքը, որքան ալ հերոսական ըլլան ու պատուաբեր ցոյց տրուած դիմադրութիւնները:

Ոտնակոխ է ուրեմն արեւելեան Հայաստան, գրաւուած են բերդեր, ճամբաներ, քաղաքներ: Հատ մը միայն առժամապէս Թողուած իբր խաբկանք «անկախութեան»:

Առժամեայ է նոյնպէս թշնամիին յաջողութիւնը:

Մեր ժողովուրդը եթէ ուզէ՝ կռուիլ գիտէ: Իր ոգին՝ փշրուած չէ դեռ:

×

«Հայաստանի սոխակները
քեզ համար
Թող դայլայլեն գիշեր ցերեկ
անդադար.
Անյաղթ մնաս՝ դու քաջ կռուի
սիրահար,
Հայրենիքի տէր ու պաշտպան
Անդրանիկ»:

Անդրանիկի սուրը արդարեւ Հայոց երկնակամարին վրայ նոյնպէս չէ դադրած իր փայլը շողացնելէ: Հերոսը թէեւ պիտի հեռանայ հայրենիքէն, սակայն անոր բախտակցութեան արժանի մնալով:

Զախողած զօրավարին մէջ պիտի վերածնի հայդուկը, իր հոգւոյն խորքը պահ հայ ֆէտային կ'արթննայ: Ան է որ մերժել կուտայ իրեն «շնորհուած» փոքրաթիւ գունդը չցրուել, համեստ քանակութիւն ունեցող զէնքերը չթափել, հաւատարիմ իր կերտած առասպելին չխոստ... նուրհել իր վերջին հնչիւններն արձակող

0—0—0—0—0—0—0—0

Լեռը մարգարէին խով չերթայ նէ՝ Մարգարէն լեռան խով կ'երթայ

(ԵՐԳԻԾԱՎԷՊ)

Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆ

0—0—0—0—0—0—0—0

ԱԼԱՖՐԱՆԿԱ

- Ալաֆրանկայի մէջ հարսը որքան հալադաններ, դրացիներ ունի, բոլորն ալ իրաւունք ունին հրաւիրելու:

- Շատ աղէկ, ուրիշ բան մը պէ՞տք է:

- Վարձով սեղան, աթոռ, ձի, սափոր, գաւաթ, գինի, օղի, ռոմ, քոնեակ, վերմութ, շամբանեայ, քաքաո, մէնթա, ապսէնթ, քրնա քրնա, սաաֆեթլիտա առնելու է, սարարմաչէթ մոմ, կաղ, վերջապէս տանք բոլորը այսօր առնելու է, որ պատրաստ ըլլան. վերջապէս՝ երկու ձեռք ալաֆրանկա նուագախումբ, մէկ դաշնակ, մէկ լաթերնա, մէկ արմոնիք, երկու ձեռք ինծէ սազ, մէկ ջութակ, լավութա եւայլն ապսպրելու է:

- Աստր գլուխը ալաֆրանկա էր. իջնալով իջնալով ալաթուրքա դարձաւ, ես միայն ալաֆրանկա կ'ուզեմ, ալաթուրքային չեմ ախորժիր:

- Դուն չես ախորժիր ամա՝ ուրիշները կ'ախորժին. անոնց ալ պահանջը բաւարարելու է:

- Մենք ալ միայն ալաֆրանկա նուագէն ախորժողները կը կանչենք:

- Ըսածնիդ շիտակ է, բայց կարգ մը բարեկամներ ալաֆրանկա երաժշտութենէն բան չեն հասկնար:

- Անոնց ալ կ'իմացունենք, որ ալաֆրանկա երաժշտութիւնը սորվին, նոքը գան:

- Զըլլար, լոժիքին դէմ է:

- Ալաֆրանկային դէմ Թող չըլլայ ամէն ինչ ընենք, քիչ մըն ալ լոժիքի դէմ Թող ըլլայ:

- Դուք գիտէք, որովհետեւ ալաֆրանկայի մէջ փեսացուն ամէն աւելի բան ըսելու իրաւունք չունի, ինծի Թոյլ տուէք որ երթամ տատուծով հարսնիքի գիշերը կը տեսնուինք, ատիօ, մոնսինիոյ Նիկողիմոս:

- Ատիօ, միւսիւ Ժորժ:

- Թի լա՛ լա՛ Թարլիա լա՛...

- Մոնսինիոյ Նիկողիմոս, մուզիքին շատ չէ՞:

- Ալաֆրանկայի մէջ շատ կը սկսին, ուշ կը վերջացունեն, իսկ ալաթուրքայի մէջ ուշ կը սկսին, շատ կը վերջացունեն: - Վա՛յ մատամ, բարոն, մուզիքով զբաղեցանք, ձեր ողջութիւնը հարցընել մոռցանք: Քոմա՞ն վու բորթէ, մատամ:

- Մերսի պիէն, մոնսինիոյ Նիկողիմոս:

- Հրամմեցէ՛ք, նստեցէք, ոտքի մի կայնիք, մոնսինիոյ Կիրակոս, դուք ալ սանկ հրամմեցէք, մատամ Կիրակոս, դուք ալ այստեղ նստեցէք, կը ներէք, որ մէկ - երկու վայրկեան գծեղ հոս Թողելու հարկադրուած եմ, ինչ ընենք, ալաֆրանկայի մէջ աներպապան հոլի պէս դառնալու է, որպէսզի որեւէ անպատշաճ բան չըլլայ, ատիօ, օրուար... ծօ Թոբոս, ով որ դուռը զարնէ՝ կը բանա՞ս:

- Վանե՞մ:

- Մի՛ վաներ, սակայն ալաֆրանկայի համաձայն մինչեւ անթրէ չըսուի՝ ներս չեն մտնար: Ատոր համար եթէ մէկը դուռը զարնէ, առաջ անթրէ ըսէ, յետոյ բաց, Թող չըսեն Թէ մոնսինիոյ Նիկողիմոս ալաֆրանկա հարսնիք կ'ընէ, բայց ալաֆրանկային լուր չունի:

- Զա՛թ, չա՛թ, չա՛թ:

- Անթրէ, մէսիօ, մատամ, մատմազէլ հա հիմա բաց դուռը: Հրամմեցէք, վեր հրամմեցէք:

- Մերսի, մերսի, մոնսինիոյ Նիկողիմոս:

- Կեցցես, կեցցես, բոլորն ալ տեղերնին են աս իրիկուն, տեսնանք մատամնիոն պիտի ընդունի զիրենք:

Ջրնկը՛լ, չրնկը՛լ...

- Անթրէ, էֆէնտիմ, անթրէ, քաշեցէք Թիլը:

- Ջրկիլը հո՞ս պիտի գայ:

- Աստուած պելան տայ, հոս պիտի գայ, անթրէ, խաղք պիտի ըլլանք:

- Թրամ բամ Թրա՛ բա՛մ բամ բա բա՛մ...

Ճրնկը՛լ, ճրնկը՛լ, ճրնկը՛լ...

- Անթրէ, անթրէ...

- Ժը վու սալիւ միւսիւ Նիկողիմոս:

- Ժէ լոնէոր տը վու սալիւ է միւսիւ Նիկողիմոս:

- Վեր հրամմեցէք, մատամ:

- Մատամ մի, ինծի էնսիւլթ է ասիկա, ես տակաւին ամուսնացած չեմ, ես մատմազել եմ:

(Շար. 18)

...թշնամիին առջեւ: Խղճի բեռ չըլլայ նոյն ...ոսխէն շնորհուած Պետութեան մը փա - ...քիներուն, իր կամքէն անկախ՝ հետեւ առ... ...նել ասպը մերժող՝ իր պաշտպանութիւնը ...կնդրող բազմութիւն մը, երթալ, շարու... ...նակել պայքարը ուր հնարաւոր է, մինչ - ...եւ թշնամւոյն անձնատուութեան օրը՝ որ ...լինք թէ պիտի չուշանայ:

Օգնէ ինքզինքիդ՝ որ բախտը օգնէ ...քեզի:

«Ինքզինք» բառը Անդրանիկին անձը ...է, ան հայ ժողովուրդի յաւերժ գոյու - ...թիւնն է:

Այս է յիրաւի, այդ բախտին որոշումը, ...երբ Անդրանիկ, իր ազգանուէր մարտիկ- ...ներով, իր կոտորակուած ազգին թան - ...կագին դառնած կեանքեր խնայելու հա- ...մար, իմաստութիւնն ունի ձեռնարկուած ...հասւոր արշաւանքին անցքը փակող՝ ...իոյ քաղաքը ամբողջութեամբ գրաւելէն ...հրաժարիլ, ու եւ դառնալ դէպի Հայոց ...Լեռնաշխարհը՝ Սիւնիք, ընելու Դաւիթ ...Բէկին, Մխիթար Սպարապետին, որ հոն ...են իրենք, ու ինչպէս իրենց ոգին, ինքն ...ու իր կտրիճները պիտի սաւառնին հոն՝ ...իբրեւ պահապան արծիւ:

×

Արշաւանքի երկու տոխներ արդարեւ ...իրարու կը հանդիպին:

Զարկաստանէն՝ Անդրանիկ կը փու - ...թայ միանալ հարաւէն եկող անգլիական ...բանակին: Թրքական հզօր զօրամասի մը ...ծրագիրն է պարզել հողէն Սիւնեաց ...եւ Ղարաբաղի Հայութիւնն ընկճե - ...լով՝ փճացնելով Պաքու հասնիլ:

Անժխտելիօրէն մեծ բախտաւորութիւն մը ...եղաւ հայ աշխարհին եւ իր բնիկներուն ...համար, որ Թրքական զօրքը Անդրանիկի ...հարուածներէն խելօքցած, այլեւս չէ ...յանդգնիր անոր հանդիպիլ՝ այն ալ Հա- ...յոց լեռներուն մէջ:

Անդրանիկ ուրեմն, ամբողջ տարի մը, ...ի փոքրիկ ուժով կը դառնայ հա - ...րաւոր Հայերու փրկիչն ու պահապան ...հրեշտակը: Կը կառավարէ գաւառներ ու ...Թուրքի պարտութենէն յետոյ՝ անձեռն- ...մխելի, զանոնք կը յանձնէ նորածին հայ ...հանրապետութեան:

Անդրանիկ, եթէ չկրցաւ Ղարաբաղէն ...եւ վտարել թաթարները եւ զանոնք ա- ...վանել իր բնած նուէրներուն, պատ - ...ճառներն են՝ իր կտրիճներուն փոքր թի- ...ւը, զինուց պաշար նորոգելու անհնարու- ...թիւնը, հովանաւորածը յարձակումէ զերծ ...պահելու հոգը, տեղացիներուն հոգեվի - ...ճակն ու տատանումները: Ու ի վերջոյ՝ ...յաղող ճամբու վրայ, Անգլիացիներուն ...բնած նպաստաւոր դիրքը հանդէպ թա - ...թարներուն՝ անոնց արգելքը, յանուն ...երբ ընդհ. զինադադարի մը:

Ս. Էջմիածնայ մէջ իր ուժերը ցրուելէ ...ետոյ, Անդրանիկ, որոշեց որ այլեւս ...ան «անելիք չունէր» երբ իրեն կը սպա- ...սէր Կիլիկեան, տակաւին անյայտ ճակա- ...տագրի ոլորտներուն մէջ:

Հեռացաւ հայրենիքէն գայն իրեն ե- ...րախտապարտ թողելով:

Թողուց պատգամ մը, որ կը մնայ ...արժէքական՝

«Կէս մնացած գործ մը»:

«Հայոց կուսանք դափնեայ պսակ թող հիւսեն,
Քնքոյշ ձեռամբ քո ճակատը պսակեն.
Գոհարներով անվախ կուրծքդ զարդարեն,
Կեցցես յաւէտ դու անսասան, Անդրանիկ:

Վ. Ա.

ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ

ՆՈՐ ՄԵԹՈ՞Տ

Դրամատիրական ըմբռնումը չէ՛ միայն, որ Հայը կը ստիպէ ծառանալ մեծատու - ներու վաչխառու ախորժակին դէմ: Միւս ազգերու պէս, Հայն ալ ունի իր գործա- տէրն ու չքաւորը: Հայուն մէջ ալ կան դասակարգեր, համակրանքի տարբերու - թիւններ, իրարու ձեռք չսեղմող տար- րեր:

Կը ծառանայ մասնաւորապէս այդ ախորժակին ծնո՛ւնդ տուող ցեղապաշ- տական կիրքերու, ազգամիջեան խռովու- թիւններու, իրարու յաջորդող պատերազ- մական ծրագիրներու դէմ:

Կը ծառանան անոր գործատէրն ու գոր- ծաւորը, հարուստն ու աղքատը՝ մեծով ու պզտիկով, ջիղերով ու գնդերներով, որովհետեւ Հայուն նշանաբանն է եղած միշտ «Տո՛ւր աշխարհիս խաղաղու - թիւն:

Կը ծառանայ Հայը, որովհետեւ Անց - եալը կ'ապրի անոր մէջ՝ Ներկայի ուժգ- նութեամբ: Աչքերուն առջեւ են սպանդա- նոց առաջնորդուող ծնողքներու անմեղ հօտին կարաւանները՝ աշխարհակալ ըղ- բամատէրի բանակներու գլխութեամբ ու մեղսակցութեամբ:

Պատմութեան դաս սերտած խրաքան - չիւր աշակերտ գիտէ այդ: Գիտեն՝ գիրք հրատարակած պատմաբաններ: Գիտեն՝ քաղաքագէտ եւ դիւանագէտ կոչուող մարդիկ: «Չի՛ գիտեր...» միայն ցեղաս- պանութիւն կատարողը, որովհետեւ պատմութիւնը սերտելիք գիտութիւն չէ՛ անոր համար:

Կը ծառանայ Հայը, երբ կը տեսնէ, դասակարգային շահերու հետամուտ մա- մուլ, գրականութիւն, սինեմա տեսա- կանօրէն պատմութեան վերաքաղ կ'ընեն, կը գծեն իրաւունքներու սահման եւ ցա- ւակցական տող մը միայն կը զետեղեն հայկական դրուագներուն եւ իրաւունք- ներուն:

Պատի՛ւ, պատի՛ւ, սակայն. պատինե- րո՛վ բեռնաւոր ոգիին, վարդերո՛վ լե- ցուն սակառ պետական այն անձնաւորու- թեան եւ միջազգային դատարանին, որ առաքինի քաջութեամբ վերջապէս չէ՞ր դրին անհրաժեշտ բառին վրայ եւ ցեղաս- պանութեան իրողութիւնը դարձուցին անվիճելի ճշմարտութիւն:

×

Զօրակոչի ենթարկուած Թուրք մտաւո- րականութիւնը կը դիմէ ածականներու եւ բայերու ուժին: Կատաղութիւնը հա- սած է գագաթնակէտին: Մաղձի լոր- ձունքներ կը սրսկուին աջ ու ահեակ: Թունաւոր գոլորշիներ կը ծածկեն Թուր- քիոյ երկինքը: Ատուրնէ իրիկուն, գի - շերուընէ այգարաց ռոթաթիֆ մեքենա - ները սուտի ու կեղծիքի գունաւոր քլիշէ- ներ եւ թափծու նախադասութիւններ կ'արտադրեն այնպիսի քանակութեամբ, որ թալպօ կառքերուն պէս, տպրանքը ծախելիք չուկայ չի՛ մնար այլեւս:

Պետութիւնն ալ չուարումի մատնուած, չի՛ գիտեր ո՛րքան մեծ ափիշներ պէտք է խմբագրութիւն, առեւտրական ի՛նչպիսի ծանուցումներ հրապարակէն չփոթու - թեան մատնելու համար օտարները եւ զանոնք համոզելու իրենց սիլիկ դուրուշ- ներու ամբողջական արժէքին սուտի գո- րութեան:

Սակայն, կորսուած է անոնց գործածա- կան վաւերականութիւնը, որովհետեւ ապա- ցուցուած է կեղծուած գրամը եւ յանցա- ւորը բռնուած գործի վրայ: Կը մնայ բարկութեան կարկուտը թափել Եւրոպա- յի գլխուն եւ սուտերու ծանրութեան տակ ընկղմող նաւուն փրկութիւնը որոնել այլուր:

Երկար չի հնչեր ահազանգի S. O. S.-ը: Վոսփորի ջուրերուն մէջ է տոլար կոչ - ուող գրահաւորը: Ծգնաժամային վայր - կեանին, ան միշտ պատրաստ է, ոչ միայն ընկղմող երկիրը փրկելու, այլեւ պա - րէնով ու նռնակներով լեցնել ըղր - պանները: Կանանչ մանանան տեղացնել առատօրէն...:

×

Եթէ Սուլթանին չափ վայրագ էր երէկ- ուան Թուրք «դեմոկրասին», Քեմալի փա- շաներուն նման հրէշային է այսօրուան գինուորական փաշիզմը:

Չխօսինք Քիւրտերու դէմ կատարուած եղեռնագործութեանց մասին, ոչ ալ իր ժողովուրդին բանտերու տանջանքներուն, տառապանքներուն եւ բողոքի միա՛կ մի- ջոց՝ կամաւոր ծոմերու մասին եւ կար- դա՛նք մեզ հետաքրքրող սա տողերը միայն:

Ամերիկայէն խմբագիր մը կոչ կ'ուղղէ Թուրքիոյ հայ գրագէտներուն աշխա- տակցութեան, որուն կը պատասխանուի՝ գաղտնի միջոցներով հասած նամակով մը.

«Բարեկամս, ո՛չ ինձմէ, ո՛չ Գ.էն, ո՛չ ալ Ս.էն յօդուած սպասէ: Հոս ամէն Հայ իր շուքէն կը վախնայ: Չըլլայ թերթ ղրկես...

«Անշուշտ լսեցիք, 600 հոգիով Հայեր թրքացան: Վարի թաղերէն իմացանք, քսան ընտանիք եւս կը թրքանայ. ա՛յսօր- ուան պարտադրանքն է. օր չկայ, որ հայ չթրքանայ:

«Ճամբայ կը քալենք, որպէս հայ՝ ճամ- բայէ կը վախնանք...: Փուռ կ'երթանք՝ փուռէն կը վախնանք...: Շուկայ գործի կ'երթանք՝ շուկայէ կը վախնանք...: Տուն կուգանք՝ տունէն կը վախնանք...:

«Աստուա՛ծ իմ այս ի՛նչ զուլում, այս ի՛նչ պատուհաս. ճարահատ որո՞ւն լաս:

«Վա՛յ որ գիշերը մէկը դուռը թակէ, ամբողջ տունով կը դողանք...:

«Մեր յոյսը, մեր ապաւէնը դո՛ւք էք, ո՛վ սիրելի Ամերիկահայեր: Քով քովի եկէ՛ք, մտքերնիդ զօրացուցէ՛ք, մեզ այս գեհենէն ազատեցէ՛ք:

«Մեզ ազատեցէ՛ք պատրիարքով ու փը- ռապանով:

«Ծանօթ Թուրք մը բսաւ ինծի. - Հայեր կը թրքանան. դուք չէ՞ք վախնար, դեռ հա՞յ կը մնաք:

«Ո՞վ սիրելի ժողովուրդ, ձեր դժբախտ արենակիցներուն ձեռք երկարեցէք. ի սէր Աստուծոյ, օգնութի՛ւն...:

Ցեղասպանութիւնը ամբողջական դար- ձնելու միտո՞ւմ է սարսափի այս տարա- ծումը եւ թրքացումը թէ նորահնար ցեղաս- պանութեամբ, նախկինը մոռցնել տալու ճգրային նոր արարք:

Ի՞նչ կը մտածէ Ռեկըն:

Ե՞րբ է որ Ամերիկա եւ Եւրոպա պիտի միանան՝ իրենց սահմանները պաշտպա - նելու մասին մտածելէ դուրս, մարդկայ - նութեան օրէնքներ կիրարկել տալու Թուրքիոյ...:

ԼԵՒՈՆ ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ, յետ անողոք հիւանդու- թեան իր մահկանացուն կնքած է Արա Արշակեան, 34 տարեկան: Ծնած հիւսի - սային Յունաստան, տարաբախտ երիտա- սարդը բժշկական համալսարանը աւար - տած էր Սելանիկ: Անդամակցած Հ. Յ. Դաշնակցութեան, շրջան մը վարած է Յունաստանի Հայ Դատի Յանձնախումբի ատենապետութիւնը: Յուղարկաւորու - թիւնը կատարուած է Օգոստոս 26-ին Քոանթիի Ս. Աստուածածին եկեղեցին:

×

ԳՈՐՏՈՊԱՅԻ ՄԷՋ, Օգոստոս 12-ին, Աստուածածնայ տօնին առթիւ, Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգիստ կատար- ուած է մահացած բոլոր հայ մայրերու յիշատակին: Նոյն օրը, կէս օրէ ետք, «Հայ մայրերու օրը» նշուած է «Պապըր- ճեան» սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ եկեղեցւոյ պայծառութեան Տիկնանց Միութեան, ՀՕՄ-ի, տեղւոյն Տիկ - նաց Միութեան եւ Հ. Բ. Ը. Մ.ի Տիկնանց Միութեան: Բացման խօսքը արտասանած է Տիկին Անի Բիւրէ - ճեան: Տիպար հայ մօր մասին խօսած է Տիկին Ալիս Թորոսեան: Խօսք առած է նաեւ գաղութին վարչութեան ատենապե- տը՝ Սարգիս Չէքեան: Հանդիսութիւնը փակած է հոգեւոր հովիւը՝ Աւետիս քհնյ. Թորոսեան:

Ճ. ԿՈՒԱՌԵՍՔԻ

«ՏՈՆ ՔԱՄԻԼԼՈՅԻ ՓՈՔՐԻԿ ԱՇԽԱՐՀԸ»

(Թրգմ. Հ. Յ. Զ.)

- 19 -

ԹԱՓՕՐԸ

- Մինչդեռ դուք անմիջապէս տուն, պատասխանեց Տոն Քամիլլօ. Աստուած ...նկատի պիտի առնէ ձեր բարի դի - ...տաւորութիւնները: Ասիկա այն պարա- ...գաներէն է որ ծերեր, կիներ ու տղաք ...հարկ է տուն մնան:

...Եկեղեցիին առջեւ քանի մը հոգի մնա- ...ցեր էր, բայց երբ գիւղէն լսուեցան հրա- ...ցանաձգութեան ձայներ՝ Պրուսքոն էր որ պարզապէս իր գնդացիրին սոսորդել կուտար օդը պարպելով, մնացած խըմ- բակն ալ անյայտացաւ, եւ Տոն Քամիլ - լօ երբ եկեղեցիին դուռը ելաւ, գտաւ որ հրապարակը ամայի ու մաքրուած էր գնդամուղի սեղանի մը պէս:

- Կ'երթցուի՞ ուրեմն Տոն Քամիլլօ, հարցուց նոյն վայրկեանին խորանին Քրիստոսը. այս արեւով հիանալի պիտի ըլլայ գետը: Իսկապէս հաճոյքով պիտի տեսնէի:

- Կ'երթցուի, այո՛, պատասխանեց Տոն Քամիլլօ, նայեցէ՛ք սակայն որ այս ան- գամ դժբախտաբար ես միայն պիտի ըլ- լամ թափօրին մէջ. եթէ կը գոհա - նաք...

- Երր Տոն Քամիլլօն կայ, ամէն բան ալ կայ, ըսաւ ժպտելով Քրիստոս:

Տոն Քամիլլօ արագութեամբ ուսին անցուց կաշիէ փոկը, խաչին ոտքը հանգ- չեցնելիք գրպանիկով, վերցուց խորա- նէն հսկայ խաչելութիւնը, անցուց դըր- պանիկին մէջ, յետոյ հառաչեց.

- Եւ սակայն, կրնային քիչիկ մը թե - թեւ շինել այս խաչը:

- Ատ ինծի ըսէ՛, պատասխանեց ժըպ - տելով Քրիստոս, որ ստիպուեցայ մին- չեւ վերը տանիլ եւ չունէի քու ունեցած ուսերդ:

Քանի մը վայրկեան ետք, Տոն Քամիլ- լօ կրելով իր հսկայ խաչելութիւնը, դուրս կ'ելլէր հանդիսաւոր կերպով եկե- ղեցիին դռնէն:

Գիւղը անապատ էր. մարդիկ սրջացեր էին վախէն իրենց տուներուն մէջ, ու կը դիտէին փեղկերու արանքէն:

«Պէտք է պատկերը տայ այդ կրօնա - ւորներուն, որ սեւ խաչով մը միայնակ կը շրջէին քաղաքներու ժանտախտէ ամա- յացած փողոցներէն», մտածեց Տոն Քա- միլլօ ինք իրեն. յետոյ սկսաւ սաղմոսեր- գել իր խոշոր ծանր ձայնով, եւ ձայնը կը հսկայանար լռութեան մէջ:

Անցաւ հրապարակը, սկսաւ քալել քա- ղաքին գլխաւոր պողոտայէն. հոս ալ լը- ռութիւն էր ու ամայութիւն:

Շնիկ մը ելաւ կողմնակի փողոցէ մը. խելօք խելօք սկսաւ քալել Տոն Քամիլլո- յի ետեւէն:

- Դէ՛ն անցի՛ր, մռլտաց Տոն Քամիլլօ:

- Ձգէ, վերէն շշնջեց Քրիստոս. այդ - պէսով Փեփփոնէ պիտի չկարենայ ըսել, թէ թափօրին շուն մըն ալ չկար:

Ուղը ճամբան կը դառնար. տուները կը վերջանային, ապա փոքր արահետ մը կը հասնէր թումբին վրայ: Հազիւ թէ դարձաւ Տոն Քամիլլօ, ճամբան փակ գը- տաւ:

Երկու հարիւր հոգի փակեր էին ճամ- բան, եւ հոն լուռ կեցեր էին, սրունքնին լայն բացած ու բազուկները խաչաձեւած կուրծքերուն. իսկ առջեւը կար Փեփփո- նէն ձեռքերը կողերուն:

Տոն Քամիլլօ պիտի ուզէր հրասայլ մը ըլլալ, բայց կրնար միայն Տոն Քամիլլօ մը ըլլալ. եւ երբ Փեփփոնէէն մէկ մեթր հեռաւորութեան հասաւ, կանգ առաւ:

Փոկէն հանեց հսկայ խաչելութիւնը ու բարձրացուց յախտի մը պէս շարժե - լով.

- Յիսուս, ըսաւ Տոն Քամիլլօ, պինդ բռնէ ինքզինքդ, պիտի իջեցնեմ:

Բայց հարկ չեղաւ, որովհետեւ մար - դիկը քաշակելով գայլերը, քաշուեցան երկու մայթերուն կողմը, ու կարծես կա- խարդանքով, անցք մը բացուեցաւ կոյ - տին մէջ:

Փողոցին մէջ մնաց միայն Փեփփոնէ ձեռքերը կողերուն ու տնկուած բացուած սրունքներուն վրայ:

Տոն Քամիլլօ խաչելութեան ոտքը ան- ցուց կաշիէ փոկին մէջ եւ ուղղակի քա- լեց Փեփփոնէի վրայ:

Եւ Փեփփոնէ մէկդի քաշուեցաւ:

- Քեզի համար չէ որ կը քաշուիմ, կը քաշուիմ իրեն համար, ըսաւ Փեփփոնէ ցոյց տալով խաչելութիւնը:

(Շար. 76)

(Շար. Ա. էջէն)

ներկայացնէ համայն քրիստոնէութեան համար: Ռաֆսանջանի հետաքրքրուած է վանքին վիճակով, եւ խոստացած միջոցներ ձեռք առնել հայ եկեղեցին ծանօթացնելու համար աշխարհին: Այսպէս, խօսուած է հրատապ հարցին՝ դպրոցնե - րու մասին: Այս առնչութեամբ հոջաթօլէսլամ Հաշեմի Ռաֆսանջանի սա պատասխանը տուած է. - «Իմ լաւագոյն բարեմաղթութիւնները փոխանցէք հայութեան եւ Հայերը ինչպէս միշտ՝ հիմա ալ իրենց պատշաճ կեցուածքով աւելի համակրանք կ'ունենան Իրանի ժողովուրդի մօտ»:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Տէր եւ Տիկին Ժէռար Բաբակեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ Կիրակի, Սեպտեմբեր 9-ին, Սահակ - Մեսրոպ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ մէջ կատարել կուտան մասնաւոր Պատարագ եւ Հոգեհանգիստ, իրենց հօր, աներհօր եւ մեծ հօր՝ (Պոլէնարընակ)՝

ԱՌԱՔԵԼ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առիթով:

Պատարագը կը սկսի ժամը՝ 10-ին, հոգեհանգիստը՝ ժամը 11·25-ին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իրենց մօրեղբօր՝ Նշան Թէպոյեանի (Վալանս) մահուան ի յիշատակ, Մար - սէյլէն՝ Տիրիկեան ընտանիքը 200 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

M I C H E L A D E M I A N

plomberie - sanitaire

dépannage

rénovation - entretien

(75) PARIS
(92) HAUTS de SEINE
(95) VAL d'OISE

TELEPHONE :
DANS LA JOURNEE :
824. 90. 27
LE SOIR :
415. 31. 43

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ - ԽԱՉԻ Անիէռ - Պուա Գոլոմպի եւ Արժանթէօյի մասնաճիւղի վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամ - անդամուհիները, Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 10, ժամը 20·30-ին:

Rue Robert Lavergne — 92600 Asnières

Bal annuel

de

HOMENETMEN FRANCE

le SAMEDI 6 OCTOBRE à partir de 20 h. 30
dans les salons de l'HOTEL MERIDIEN
boulevard Gouvion St. Cyr, Paris

animé par l'orchestre arménien HORIZON, de Padova

Pour tous renseignements appeler: M. BAGHDASSARIAN 261 51 13

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Առանձին տիկնոջ մը հետ բնակելու եւ տան գործերով զբաղելու համար, կը փնտռուի միջին տարիքի հայ կին մը:

Հեռաձայնել. -

236 - 37 - 18

GRANDE FETE CHAMPETRE ANNUELLE

à St. CYR AU MONT D'OR

Route de Collonges

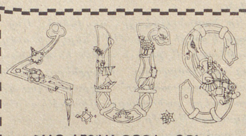
organisée par l'association

St. GREGOIRE DE NAREG

Dimanche 9 Septembre

de 10 heures à 22 heures

avec l'orchestre N A R E G

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES

15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

- — Gymnastique féminine, reprise le lundi 17 septembre
- — Cours d'Arménien 1er niveau, reprise le mardi 18 septembre
- — Animation culturelle pour enfants, reprise le mercredi 19 septembre
- — Cours d'Arménien 2ème niveau, reprise le mercredi 19 septembre
- — Danses de caractère arménien, reprise le mercredi 19 septembre
- — Cours d'Arménien 3ème niveau, reprise le jeudi 20 septembre
- — Atelier peinture, reprise le vendredi 21 septembre
- — Cours de cuisine arménienne, reprise le mercredi 26 septembre
- — Ecole de musique - piano, reprise le samedi 29 septembre
- — Stage de littérature, reprise le samedi 6 octobre

Pour tout renseignement complémentaire, téléphoner à la M.C.A. de Décines au 849 - 42 - 97

Վ Ե Ր Ա Մ Ո Ւ Տ

ՊԱՆԷԵՕ

Դպրոցը կը վերաբացուի Սեպտեմբեր 12-ին, Չորեքշաբթի օր:

×

Լ Ի Օ Ն

Լիոնի Հայ Առաք. եկեղեցւոյ կրթական մարմինը կը յայտարարէ թէ Հայկազեան միօրեայ վարժարանը կը վերաբացուի Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 12-ին, առաւօտեան ժամը 9-ին:

Ծնողքները կրնան այժմէն արձանագրել տալ իրենց զաւակները եկեղեցւոյ դիւանատունը:

×

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Դուրեթեան միօրեայ դպրոցի կրթական յանձնախումբը կը հրաւիրէ Վալանսի եւ շրջանի բոլոր ծնողքները որ իրենց զաւակները արձանագրել տան Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 19-ին, առաւօտեան, Դուրեթեան դպրոցը, 6 բիւ. ծօլանտ, Պուր լէ Վալանս: Կը խնդրուի յարգելի ծնողքներէն յարգել արձանագրութեան թուականը:

×

Ի Ս Ի

Դպրոցական վերամուտ Իսիի Հայց. Առաք. եկեղեցւոյ հայկական դասընթացքներուն: Կ'ընդունուին 5-էն 15 տարեկան աշակերտներ: Կը դասաւանդուին հայերէն, պատմութիւն, կրօնք եւ երգ: Ամէն Չորեքշաբթի, ժամը 9-էն 12, եւ կէսօրէ ետք ժամը 14-էն 17:

Մանրամասնութիւններու եւ արձանագրութիւններուն համար դիմել եկեղեցւոյ քարտուղարութեան ամէն օր ժամը 13·30-էն 17·30:

Հեռ. - 644 - 28 - 52

×

ՄԱՐՍԷՅԼ

Սէն - Ժէռոմի Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ եկեղեցւոյ եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորութիւնը վայելող երկօրեայ դպրոցին 1984 / 1985-ի տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են: Բացումը տեղի պիտի ունենայ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 19-ին:

Կը խնդրուի ծնողքներէն արձանագրել տալու համար դիմել Կիրակի առաւօտները եկեղեցւոյ բանկալը:

Իսկ Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ, եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 9 - 12:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83. rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

A R M E N I E 1 9 8 4

DÉPARTS		RETOURS
06 OCT.	...	19 OCT.
26 DEC.	...	08 JAN.

Nos voyages comprennent des séjours simples, et des circuits.

POSSIBILITE DE VOYAGES INDIVIDUELS... CONSULTEZ NOUS!

RENSEIGNEMENTS & INSCRIPTIONS :

Levon BAGDASSARIAN	Varoujan SARKISSIAN	Jacques CHELELEKIAN
SABERATOURS	SEVAN VOYAGES	WASTEELS
31, rue d'Argenteuil	48, Cours de la Liberté	87, La Canebière
75001 PARIS	69003 LYON	13001 MARSEILLE
Tél. (1) 261 - 51 - 13	Tél. (7) 860 - 13 - 66	Tél. (91) 95 - 90 - 12

Licence d'Etat A 1037 — Membre SNAV et APS

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	ԳԻՆ՝	70 Ֆր.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	,,	60 Ֆր.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	,,	60 Ֆր.
et PARAGES D'EXIL	,,	75 Ֆր.

ARMEN LUBIN

LES LOGIS PROVISOIRES

Prix : 48 Frs.

Դիմել՝ « Յ Ա Ռ Ա Ջ »

Թղթատարի ծախք՝ 9 Ֆր. 50

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
6

JEUDI
6 SEPTEMBRE
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.781
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
60e ANNÉE — No 15.781

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՌԼԷՆՆԵՐԸ

Մէկը ներկայացուցչական դէմքերէն այն սերունդին, որուն վիճակուեցաւ հի-նը նորին կամրջելու նուիրական առաքելութիւնը:

Սերունդ մը որ ունեցաւ մեծ ուսուցիչներ, քուրմեր եւ որոնց շունչին տակ մըշակուեցաւ իր միտքը, զօրացաւ իր կամքը, թրծուեցաւ իր ոգին: Սերունդ մը որ հայութիւնը ծառայութեան ճամբով բը-[...]անձնեց: Հայաւանդ ձգտումներուն հաւատաւոր զինուորագրեալը եղաւ մանաւանդ այն տաճարներէն ներս՝ ուր Հայութեան պաշտամունք կար եւ գոյամարտի նուիրուած բագին:

Ամբողջական Հայու այս ապրումներով էր որ Առլէն Փափազեան մտաւ հանրային կեանքին մէջ, հաւատաց յեղափոխութեան ու մարտականութեան, հայ ժողովուրդի մեծութեան եւ ուխտեց ծառայել իր ժողովուրդի արդար դատին:

Երիտասարդ հասակին արդէն իր նըւիրումը եղաւ անսակարկ, իր համոզումները՝ անխախտ:

Խանդավառուեցաւ եւ խանդավառեց ազգային խմբակներու շուրջ երիտասարդութիւն մը որ կազմակերպուեցաւ, դարձաւ շարժում, ստացաւ դիմագիծ: Ցանձնառութիւններ առաւ եւ յանձնառութեան հրաւիրեց ընկերներ, բազմութիւններ՝ ձգում տալով կուսակցական աշխատանքներուն եւ հաւաքական կեանքին: Վարեց պատասխանատու պաշտօններ, եղաւ առաջնորդ դիրքերու վրայ:

Ազնիւ եւ ծառայասէր, կենսուրախ եւ լաւատես, ընկերասէր եւ առատաձեռն, [...]րը բաց, ժպիտը դէմքին, խմուոր[...]ներուն՝ Առլէն Փափազեան եղաւ հաճելի եւ գրաւիչ դէմք մը: Եղաւ այն [...]երէն որ գիտցաւ, ի հարկին, ինքնա-[...] մօտեցում ունենալ հաւաքական կեանքին, կազմակերպական հարցերուն, հանրային ծառայութիւններուն մէջ:

Փարիզէն [...] եղաւ սիրուած դէմք մը: Փնտռեց միշտ ընկերներուն, մարդոց [...]կան կողմերը՝ որպէսզի անոնք գործեն եւ յաղթահարեն գաղափարներու իրականացման առջեւ ցցուող խոչընդոտները ու արգելքները:

Առլէն Փափազեանի համար Դաշնակցութիւնը եղաւ միջոց մը. նպատակը՝ Հայութիւն: Սատանձնեց իր հայկականութիւնը գիտակցութեամբ, խստապահանջութեամբ, վեհութեամբ: Երբեք գիտէմ չըրաւ եւ մնաց անխախտ իր գաղափարներուն մէջ, հաւատարիմ իր ամենախորունկ էութեան, իր մարդկութեան, իր [...]յութեան:

Առլէն Փափազեան ոգիէն փարած էր «Յառաջ»ի: Անոր մէջ կը տեսնէր անխըռով եւ անվրդով կաղնին որ անտարբեր [...]տարբերութեանց՝ կը շարունակէ իր առաքելութիւնը անշեղ, ի խնդիր ազգային արժէքներու պահպանման, ի սպաս [...]յ ժողովուրդի արդար իրաւունքներուն՝ ապրելու եւ ստեղծագործելու ազատ եւ անկախ իր ամբողջական հայրենիքին մէջ:

Առլէն Փափազեան մտաւ ժամանակի անհունութեան մէջ: Բայց կը մնայ գաղափարը, միշտ կենդանի: Կեանքը կը շարունակուի վաղուան կառուցումին համար: Անպայման, Առլէնի եւ Առլէններու գաղափարները պիտի յաղթանակեն:

Կ. Յ.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈԼՍՈՅ ՕՃՐԱՓՈՐՁԻՆ առթիւ, Սեպտեմբեր 5-ի Թուրք թերթերը շատ բան չեն գրեր, կը գոհանան հրատարակելով պաշարման վիճակի հրամանատարութեան պաշտօնական հետեւեալ զեկոյցը. - «Ա. զօրաբաժնի եւ Պոլիս - Էտիրնէ քաղաքներու պաշարման վիճակի հրամանատարութենէն հետեւեալ յայտարարութիւնը տրուած է. -

«Սեպտեմբեր 3, ժամը 01·30-ին Սարայպուրնու արձարանի մը կառատունը լիբանանեան թիւ կրող ինքնաշարժի մը մէջ, պայթում մը տեղի ունեցած է: Պայթումի ընթացքին կառքին մէջ գտնըւող երկու հոգի, լիբանահպատակ՝ Ալի Մահմուտ եւ Մուհամմէտ Մահմուտ ըսպաննուած են. պայթումը մեծ վնաս պատճառած է:

«Ճշդուած է որ երկու Լիբանանցիները Թուրքիա մուտք գործած են Օգոստոս 30-ին, Ճիլվէկէօզի սահմանագլխէն: Ձեռք ձգուած տեղեկութիւններէ կարելի կ'ըլլայ հետեւցնել թէ երկու Լիբանանցիները Թուրքիա եկած են ահաբեկչական արարքներու ծրագրերով: Դէպքին մասին հարցաքննութիւնները կը շարունակուին»:

ՉԻԼԻԻ մէջ, Փինոշէի դէմ ցոյցերը շատ բուռն բնոյթ ստացած են Երկուշաբթի եւ Երեքշաբթի: Միջադէպեր պատահած են Սանթիակօ եւ Փրանսացի քահանայ մըն ալ սպաննուած է, պզտոր պարագաներու մէջ, որոնց մասին յստակ տեղեկութիւն չկար Չորեքշաբթի առտու: Այս ցոյցերը «10-րդ փրոթէսթան» կը պարզեն Փինոշէի պետական հարուածով իշխանութեան գըլուխ գալուն 11-րդ տարեդարձին առթիւ եւ նպատակ ունին ժողովրդավարութեան վերահաստատումը պահանջելու: Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուած են: Տարի մը առաջ, տասնամեակին առթիւ, յոյսեր ծաղած էին: Պատերազմական վիճակը վերցուած էր, 5000 աքսորեալներ (163·000ի վրայ) վերադարձած էին եւ ներքին նոր նախարար մը նըշանակուած ապերթուրաի (բացուիլ՝ ընդդիմութեան) համար: Բայց ափսոս որ երազ էր...:

ՇԸՎԷՆԸՄԱՆ ժիւլ Ֆէռիի կը վերադառնայ, այսինքն կրթական նոր նախարարը տակնուվրայ պիտի չընէ դպրոցը նոր գաղափարներով (բոլոր նախորդները ծրագիրներ բերած, կէս - կատար գործադրած եւ գացած են...): Որոշ դասականութիւն մը կը քարոզէ, բոլորովին կը խզէ «Սավարի քաղաքականութեան» հետ, գովեստներ շռայլելով հանդերձ իր նախորդին, որ երեք տարուան ժամավաճառութենէ զատ, բան մը չըրաւ: Շըվէնման մրցակցութեան կողմնակից է, ուսանողը պէտք է դրդապատճառ ունենայ յաջողելու համար. - Հանրապետական «ընտրանխականութիւնը» խորապէս ժողովրդավար պահանջ մըն է, կ'ըսէ:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ - ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ղեկավարը՝ Էրիք Հոնէքէր ցնոր տնօրինութիւն յետաձգեց արեւմտեան - Գերմանիա կատարելիք 24 ժամուան այցելութիւնը, Խորհ. Միութիւնը վիզա տուած չըլլալով: Այս լուրը մեծ յուսախաբութիւն պատճառած է Պոն եւ նոյնիսկ ձախողութիւն կը նկատուի Հելմուտ Քոհլի համար: Բայց խորքին մէջ, երկու Գերմանիաներու սիբարանութիւնը առաւելապէս Մոսկուան է որ կը մտահոգէ, մանաւանդ վերջին շրջանին, որովհետեւ Հոնէքէր սկսած էր քիչ մը շատ ինքնագլուխ գործել:

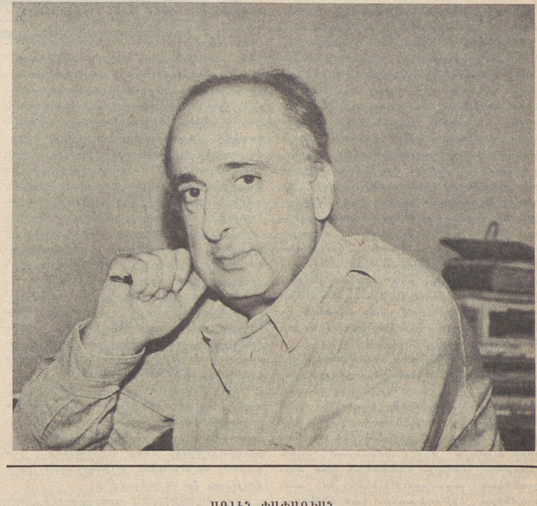
ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 47-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Սեպտեմբեր 3-ի մրցումներու արդիւնքներն են. -

Դինամօ (Թ) - Մետալիստ	1 - 0
Արարատ - Նեֆթչի	2 - 0
Ժալգիրիս - Դինամօ (Մնսկ)	0 - 0
Սպարտակ (Մ) - Դինամօ (Մ)	0 - 0

Նախորդին՝ Արարատ 0 - 2 պարտուած էր Թիֆլիսի Դինամոյէն:

ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ
ի յուշ իր մահուան քառասունքին

ՎԵՐՋԻՆ ՆԱՀԱՆՋԸ

Հանդիստ իր տառապած ոսկորներուն, իր հոգիին, իր տառապած հայութեան: Հասած է հիմա հոն՝ ուր «Նահանջ»ը կանգ կ'առնէ: Պիտի մնայ «Երգ»ը:

Նահանջողը այսօր մեր ամբողջ Արեւմըտահայ գրականութիւնն է, որուն երկըրպագուն էր Շահան Շահնուր: Քիչերուն տրուած էր արժանիքը Հայ Գրականութեան անդաստանին գլխաւոր դարպասէն ներս մտնելու: «Նահանջը առանց երգի»ն հանդիսացաւ իր վկայականը՝ բազմելու համար այն պանթէոնին մէջ, որ վերապահուած է իսկական արժէքներուն:

Արեւմտահայութիւնը կրնայ պարծենալ իրմով: Իր կողքին քիչեր լաւագոյնս ապրեցան սփիւռքն ու անոր դալկոտ ապագան: Ոչ մէկ գիրք աւելի այժմէական մնաց՝ որքան իր «Նահանջ»ը՝ քառասունեւվեց տարիներ ետքն իսկ:

Ցարդանքը, զոր կը տածէր հանդէպ հայ գիրին ու գրականութեան, դարձուցած էր զինքը ժլատ՝ իր արտադրութեանց մէջ: Կը գրէր՝ երբ ըսելիք ունէր: Որչափ հեռացաւ հայրենիքէն, որքան բացուեցաւ իմացական անջրպետը սփիւռքի եւ հայրենիքին միջեւ, որչափ տարածուեցաւ սփիւռքը՝ վերածելով մեր յոյսերը աղօտ պատկերներու, Շահան Շահնուր զգաց որ մայրենիքը միակ փըրկարար կայծն է՝ ովկիանոսի յորձանքներուն մէջ նետուած վերջին լաստը, հայրենազուրկ բազմութիւններուն վերջին լոյսը: Փարեցաւ անոր կիրքով. ծառայեց անհուն գուրգուրանքով ու խոր ակնածանքով:

Այսօր սուգի մէջ է հայ մշակոյթը ու սփաւոր մանաւանդ անոնք՝ որոնք համոզուած են թէ սին պոռոտախօսութիւններով ու աժան իմաստակութեամբ չէ որ իմաստ կը գտնէ սփիւռքի մեր տարապայման գոյութիւնը, այլ մշակոյթով:

Սուգ ու արցունք մեր աչքերուն՝ երբ կապարի ծանրութեամբ նստած է մորմոքը մեր սիրտերուն մէջ: Ահաւոր հեռանկար մը, իր մխախաղաղ տափակութեամբ կը պարզուի մեր աչքերուն եւ կը զգանք որ այլեւս անկարող պիտի ըլլանք «Երգ» մ'իսկ հիւսելու մեր աներկրայ նահանջին համար: Շահան Շահնուրի մահով որակն է որ կը մեկնի ու քանակը, աւաղ, կը մնայ ու կը ծաւալի: Շահան Շահնուրի անդարձ մեկնումով, երգն է որ իր նուրբ ու ազնիւ մեղեդիով խոյս կուտայ ու կը մնայ ժամերգութիւնը՝ իր ձանձրացուցիչ միօրինակութեամբ:

Շահան Շահնուրի մահով, սփիւռքը կը կորսնցնէ իր գրագէտը: Զոհրապէն եւ Օտեանէն ետք, շարունակել բարձր պահել Արեւմտահայ Գրականութեան ու մասնաւորաբար Կ. Պոլսոյ մէջ գարբնըւած ոճն ու ոգին գործ մըն էր՝ զոր կըրնար շարունակել լաւագոյն գրիչը միայն: Անզուգական այդ գրիչն է որ կը փշրուի այսօր, կ'անէանայ: Գրիչ մը որ քառասունեւվեց տարի առաջ, ի տես կորսուող հայութեան, կը մարգարէանար, գրելով հետեւեալ տողերը. «... Պարպուեցաւ Հայոց եկեղեցին, Պոլիս մեկնող նամակներուն թիւը պակսեցաւ ու անտեղ մայրեր լացին»:

Փարիզի գորշ սալայատակներուն վրայ թափած մեր արցունքները անկասկած պիտի չզովացնեն իր տառապած հոգին: Բայց եւ այնպէս, երբ լռութիւնը միշտ ցուրտ պիտի մնայ ու աւելի չեչոտ, իր յիշատակը գոնէ՝ երբ նահանջողները պիտի հեռանան այլեւս՝ քիչ մը ջերմութիւն բերէ մտահոգ հոգիներուն:

ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

1974, Օգոստոս 23

ԱՐԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ ՀԵՏ(*)

Տեսակցութիւնը կատարեց՝
Մ. ՊԶԱՔՃԵԱՆ

Ծանօթը ծանօթացնել աւելորդ եւ անտեղի աշխատանք մը պիտի ըլլար մանաւանդ Արլէն Փափազեանի պարագային: Արդարեւ, պրուցակէս շուրջ երեսուն տարի է երեւցող անուն մըն է, ըլլայ ազգային կեանքի մէջ, ըլլայ այս թերթին սիւնակներէն ու մանաւանդ հեռատեսիլի պաստառէն: Այսքան երկար տարիներու գործունէութիւնէ մը ետք սակայն աւելորդ պիտի չըլլար հանդիպիլ իրեն, զանազան հարցերու մասին իմանալ իր տեսակէտները, հարցումներ ուղղել իր անձին ու համոզումներուն շուրջ, վերջապէս կատարել զինք աւելի եւս ծանօթացնելու փորձ մը: Պատրաստած եմ անշուշտ հարցումներ, բայց մեր խօսակցութիւնը կը վերածուի տեսակցութենէ աւելի զրոյցի մը: Առաջին իսկ հերթին կ'ուզեմ գիտնալ, թէ կեանքի իրագործումները ո՞ր չափով կը համապատասխանեն իր սկզբնական յաւակնութիւններուն ու ան կը պատասխանէ.

- «Բնականաբար դաստիարակ ծնողքի մը յարկին տակ մեծցած եմ եւ մեր առօրեայ հիւրերը ազգային գործերով զբաղող մարդիկ եւ ուսուցիչներ եղած են: Կրնաք երեւակայել մթնոլորտը, բայց չեմ կարծեր որ առաջին շրջանին իսկ այդ բոլորը ուղեղիս մէջ կազմաւորած ըլլան ճամբաս: Սակայն մանկական կամ պատանեկան տպաւորութիւններս եւ ապրումներս ենթաշխարհիս կամ ենթակայութեանս մէջ տեղ մը փորագրուած պէտք է ըլլան, որովհետեւ տարիներ ետք մէջտեղ ելաւ որ այդ օրերուն իսկ գծուած է կեանքիս գործունէութեան գոնէ մէկ որոշ ուղղութիւնը: Իսկ այդ գործունէութիւններս անպայման հայկական շրջանակի մէջ չէ որ կը կատարուէին, ո՛ր գործին ալ ձեռնարկէի, գիտակցաբար կը գործէի որպէս հայ եւ զարմանալիօրէն, վերջին քանեւհինգ տարիներուն, ֆրանսական հեռատեսիլ մտած օրէս, միակն էի որուն հայ կ'ըսէին, հակառակ անոր որ այդ ընկերութեան պաշտօնեաներուն ջախջախիչ մեծամասնութիւնը քոզմոփոլիթ մարդիկ էին, լեհ, հրեայ, չեխ, եւայլն, ու ամէն անգամ որ հետս կը խօսէին, իրենց համար յստակ էր, թէ կը խօսէին Հայու մը հետ:

«Գալով ձեր հարցումին, թէ ո՞ր չափով իրագործած եմ նախասիրութիւններս, կրնամ ըսել, թէ գոնէ հայկական զգացումներս եւ հայութեան օգտակար ըլլալու ցանկութիւնս առօրեայ ապրում մը եղած է, նոյնիսկ երբ աշխատած եմ օտար գործերու վրայ: Ուզած եմ որ անունս տեսակ մը ոճ ըլլայ, ստորագրութիւնս եւ ոճս նոյնացած տեսնել, այսինքն իմ ապրումներով հայկական դրոշմ տնել օտար գործերու վրայ: Բնականաբար կարելի բան չէր Մառսէլ Էմէի պէս զուտ Ֆրանսացի գրողի մը գործերը ժապաւէնի վերածել եւ հայկական դրոշմ դնել: Բայց կար ստորագրութիւնս, հայկական անունս եւ երբ այդ ֆիլմերը կը ցուցադրուէին միլիոնաւոր մարդոց պաստառներուն վրայ, ուրախութիւնս կ'երթար ո՛չ թէ անձիս, այլ Հայ անձիս: Ասիկա առաջին երեսն է: Թէ ամպիսոններ ունէի եւ զանոնք չկրցայ իրականացնել, չեմ կարծեր որ այդ զգացումը ունեցած ըլլամ: Չեմ կրնար ըսել, թէ ուրիշ բան կ'ուզէի ըլլալ, բայց ատո՛ր, չկրցայ ըլլալ: Եթէ մանրամասնենք հարցը, կրնամ ըսել, թէ կ'ուզէի մեծ արկածախնդիր մը ըլլալ, բայց չեղայ:

«Բացատրեմ միտքս: Ինծի համար աւանթիւրը մեծ է երբ որ կատարուածը հասարակէն դուրս ըլլայ, գործուած ըլլայ լուսանցքի վրայ: Լուսանցքին վրայ գործուող արարքը կրնայ լաւ ըլլալ, կրնայ վատ ըլլալ, բայց երբ առինքնող է, երբ դուրս կուգայ սովորականէն, հասարակէն, արժանի կը դառնայ աւանթիւր կոչուելու: Իսկ միւսը գռեհիկն է, հասարակը, անպէտքը: Ալ Քափոնէն մեծ արկածախնդիր մըն էր, չէ՞: Այո՛ եւ շատ մեծ: Պաշտամունք կրնամ չունենալ անոր հանդէպ, որովհետեւ պաշտամունքը հաւատքի հարց է, իսկ արկածախնդիրը վերջնական հաւատքներ չունի, բայց հիացում ունի:

«Ես Լիբանանը առած էի որպէս լըվանթէն, այդ իմաստով քիչ մը անդիմագիծ քիչ մը փերեզակ, բայց կարծիքս փոխեցի ու սկսայ հիացում ունենալ Լիբանանցիին վրայ: Այդ հիացումս ծագեցաւ այն վայրկեանին, երբ տեսայ որ դրամին կառչող, դրամին երկրպագու այդ ժողովուրդը կրնայ նոյն այդ դրամին համար ոճիրներ գործել, ոճիրներ, որոնք դուրս կուգան հասարակէն: Զգացի որ նոյնիսկ ամէնէն ժխտական երեւոյթէ մը առջեւ կարելի է հերոսանալ, մեծնալ, իմաստաւորուիլ: Այդ մարդոց բանի մը համար մեռնելու եւ մեռցնելու պատրաստակամութիւնը չափազանց տպաւորած է զիս: Կրնայ ըլլալ որ միայն դրամի համար չէ, կրնայ նաեւ հողի համար ըլլալ, բայց իմ տպաւորութիւնս այս է: Նրբացնել ոճիրը եւ հասցնել գագաթնակէտին...: Երբ մարդ պատրաստ է մեռնելու, այդ պատրաստակամութիւնը կը փոխէ նպատակին էութիւնը, կ'իմաստաւորէ զայն:

«Այս մտածումներէն մղուած պիտի ուզէի, որ իմ ժողովուրդս ալ պատրաստ ըլլար մեռնելու թերեւս աւելի վեհ գաղափարի մը համար: Եթէ այդ պատրաստակամութիւնը մենք ունենայինք, չեմ կարծեր որ այսպիսի աշխարհացրիւ բազմութեան մը վերածուէինք:

«Երբ աւանթիւրիէ ըլլալ կ'ուզէի, տակաւին սինեմայի հանդէպ փափաքս յայտնուած չէր: Սինեմայի յետագայ ընտրութիւնս թերեւս կը համապատասխանէ քիչ առաջուան ակնարկութեանս, թէ ուզած եմ արկածախնդիր մը ըլլալ, ծանօթանալ անծանօթին, ընել բաներ զորս հասարակ մահկանացուներ պիտի չկարենային ընել, ապրիլ կեանքը վայրկեանի մը մէջ, ապրիլ սէրերը խտացած, մէկ վայրկեանի մէջ, կեդրոնացնել սէրերս մէկ բանի վրայ, կեդրոնացնել հաւատքներս մէկ բանի վրայ, գմայլիլ գեղեցիկ ստեղծագործութեան մը առջեւ մէկ վայրկեանով դարձեալ: Ասիկա թերեւս հիմնական դեր խաղացած է ասպարէզի ընտրութեանս մէջ ու մասամբ մըն ալ յագուրդ ուզած եմ տալ այն անձին զոր չեմ եղած: Բայց երբ մանէք սինեմայի աշխարհին մէջ, կը տեսնէք, որ սինեման աւանթիւր է հանդիսատեսին համար եւ ոչ թէ ընողին: Այս իմաստով թերեւս ձախողած եմ կեանքիս մէջ, որովհետեւ աւանթիւր ներշնչող գործեր շինած եմ, բայց այդ աւանթիւրը ես ապրած եմ գրասենեակիս կամ սթիւտիոյին չոր պատերուն մէջ: Կ'ուզէի կեանքս աւանթիւրի վերածել, բայց վերջ ի վերջոյ կեանքը չէ որ աւանթիւրի վերածեցի, այլ՝ ուղեղս: Գրասենեակիս մէջ նստած ճամբորդեցի շատ նեղ կամ լայն օրերով, բայց բուն աւանթիւրը շարժում էր, իսկ ես վերստեղծեցի զայն արուեստական ձեւով, բայց ոչ կեանքովս:

«Եթէ կ'ուզէք, պատմեմ հայկականութեան հետ կապուած մանրավէպ մը, թելեվիզիոնի աշխարհէն: Ուրեմն, քանի մը տարի առաջ, կ'ուզէի Վահէ Քաչայի Լա Բան վէպը ֆիլմի վերածել: Ծրագիրը ընդունուեցաւ եւ ըստ սովորութեան հրաւիրուեցանք այն ժողովին, ուր կը խօսուի դերասաններու ընտրութեան, տնտեսական եւ ուրիշ հարցերու մասին: Երբ հարցուցին, թէ որո՞նք պիտի ըլլային դերակատարները, տուի Կրեկուար Ասլանի անունը, ինչպէս նաեւ Մարսել Տալիոյի: Գիտէք որ Ասլան Հայ էր: Երբ ուզեցին գիտնալ թէ երաժշտութիւնը ո՞վ պիտի յօրինէր, տուի Կառվարենցի անունը: Յանկարծ թեթեւ ժպիտներ նկատեցի պատասխանատուներուն դէմքին վրայ ու քանի կը ժպտէին, ես ալ ժպտեցայ ու ըսի. «Մոռցայ ըսելու որ գործին հեղինակը հայ մըն է, Վահէ Քաչա, իսկ բեմադիրը, որ կը խօսի ձեզի հետ, Ֆրանսացի է, բայց հայ է. կրնաք վստահ ըլլալ սակայն, որ ժապաւէնը պիտի ըլլայ ֆրանսական ժապաւէն մը, Ֆրանսացիներուն համար»:

«Ասիկա կը պատմեմ ցոյց տալու համար, որ Հայութիւնս զգացնել պահանջ մըն էր եւ կարելի էր առաւելութիւններ քաղել անկէ եւ ոչ թէ տառապիլ ստորակայութեան բարդոյթներէ»:

«Հայկական պատկանելութիւնս կ'ապրիմ ամէն վայրկեան, նոյնիսկ երբ նպարավաճառին քով կ'երթամ կամ կ'երթամ հաց գնելու: Բոլորն ալ զիս որպէս հայ կ'ընդունին, որպէս հայ կը դիմաւորեն»:

- Որո՞նք եղած են ձեր գլխաւոր գործերը:

- Տասներեք գործեր պատրաստած եմ հիմնուած Մառսէլ Էմէի գործերուն վրայ, իսկ 1981-ին, որպէս Ֆրանսական էսփրին պատկերացնող ժապաւէններ, անոնք ներկայացուեցան երեք փեստիվալներու, մէկը՝ Մոնթէ - Քառլօ, միւսը՝ Քանն, իսկ երրորդը՝ Նիւ - Եորք: Տարիներ առաջ պատրաստած ժապաւէններուս վերայայտնումը անակնկալ մը եղաւ ինծի համար ...

- Ձեր գործերուն մասին խօսելէ առաջ, պիտի խնդրէի որ արագ ձեւով մը բնէիք ձեր կեանքին պատմութիւնը, ո՞ւր ծնած էք, ե՞րբ ծնած էք, ե՞րբ հասած էք այս երկիրը, ի՞նչ պարագաներու տակ:

- Կեանքիս պատմութիւնը շատ ալ կարեւոր չէ, բայց քանի կը խնդրէք, ըսեմ...: Ուրեմն ծնած եմ Յունաստան, 1925-ին: Պատերազմի ատեն անցայ Գերմանիա, Ֆրանսա կայք հաստատելու յոյսով: Անօթութիւն կար Յունաստան ու ես միամտօրէն կարծելով թէ կրնամ Գերմանիա անցնիլ, ապա շոգեկառքը առնել ու հասնիլ Փարիզ, հաշիւներս հիմնովին շրջուեցան: Գերմանիա երբ ներկայացայ տեղւոյն հայ քահանային, ան թելադրեց ինծի ներկայանալ ոստիկանութեան՝ կացութիւնս օրինականացնելու համար, կրկնելով թէ Յունաստան չէի՛ մնալու, այլ...: Երբ ներկայացայ ոստիկանատուն, ձերբակալեցին զիս, գլուխս ածիլեցին ու նետեցին բանտ: Մէկ օրէն միւսը, մարդու վիճակէն անցայ կենդանիի վիճակին: Ասիկա կը պատահի 1942-ին: Շատ դժուար եղկու ամիսներ անցուցի այդ բանտին մէջ: Կ'աշխատէի ճամբայ շինողներու հետ: Կային Հունգարացիներ, Յոյներ, Չեխեր: Ռուսական ճակատը սկսած էր վտանգուիլ, հետեւաբար որոշեցին մեզ այդ ճակատը փոխադրել՝ խրամ փորելու համար: Տեսայ որ փոխանակ Փարիզ հասնելու, Ռուսաստանի ճամբան պիտի բռնէի: Հնարք մը մտածելով հիւանդացայ, կուրաղիի հարց մը ստեղծեցի ու այնքան հաւատացի այդ ցաւի գոյութեան որ հաւատաց նաեւ բժիշկը ու որոշեցին գործողութեան ենթարկել զիս: Մերժեցի ըսելով, թէ կ'ուզէի հարազատներուս մօտ երթալ ու հոն ենթարկուիլ գործողութեան: Փարիզ կ'ուզէի որ ղրկեն զիս: Հոն էին մօրաքոյրներս: «Վերանի՞ս խնդալ պիտի տաք Ֆրանսացի բժիշկներու ի՞նչ պիտի մտածեն երբ տեսնեն ձեր վիճակին լրջութիւնը» ըսին: Աւստրիացի էին վիրահատ բժիշկները: Հասկցած էին թէ ինչո՞ւ կ'ուզէի գործողութեան ենթարկուիլ, հետեւաբար պահեցին կուրաղիքս: Վերջն է որ արտօնեցին որ Ֆրանսա գամ՝ տասնեւհինգ օրով կազդուրուելու: Յետոյ Լեհաստան պիտի երթայի: Այդպէս եղաւ:

«Փարի՛զ, ուր Լամարթին, Յունաստանէն Հայեր կային, ռեզիստանսէն մարդիկ կը ճանչնային, թուղթ մը հայթայթեցին ինծի, քորսիքացիի անունով: Օր մըն ալ բանտեցայ: Բարեբախտաբար Յունաստան ֆրանսական լիսէ գացած էի թէեւ քիչ մը աքսան ունէի, ան ալ կարելի էր քորսիքական ծագումիս վերագրել: Հրեայ կը կարծէին: Քորսիքացի՞ ես, հարց տուին: Երբ դրական պատասխան տուի, «Մենք ալ քորսիքացի ենք» ըսին: Ոստիկանատուն տարին զիս: Վախցայ որ ինքնութիւնս երեւան կ'ելլէ, մանաւանդ որ գրպանս հայերէն նամակներ կային: Հաստատեցին որ Հրեայ չեմ, շատ մօտէն քննեցին ու կրնաք երեւակայել նուաստացումը որ զգացի...: «Հա՞յ էք դուք» եղաւ վերջին հարցումը: «Չէ քորսիքացի եմ» :«Յոյն չէ՞ք»: «Չէ»: Չէին հաւատացած, բայց քանի որ միայն Հրեայ կը փնտռէին, ապա արձակեցին զիս: Գիտէք թերեւս որ իւրաքանչիւր Հրեայի վրայ դրամական նուէր կը ստանային այդ մարդիկը այդ օրերուն:

«Այսպէս պահուըտելով, գերմանական ցանցերու մէջ իյնալով, բռնուելով ժամանակը անցաւ, մինչեւ որ եկաւ Ազատագրութիւնը, ու սկսայ ըրքուշ սորվիլ: Ազատագրէլի տեսակ մը առաջին քայլը եղաւ: Մօրաքրոջս մօտ կ'ապրէի, կ'ուզէի անկախանալ, ծնողքս բերել տալ: Վերջապէս եկան, անցան Տէնին, ուսուցչական ասպարէզով զբաղեցան: Տէնին շրջանակը նեղ գալով, մէկ տարի մնալէ ետք, եկայ Փարիզ, մտայ Վօժիրարի դպրոցը, ուր սինեմայի օփերաթէօրի գործը սորվեցայ ու անկէ ետք ծանօթացայ Մալաքեանին:

«Երբ որ դպրոցէն ելայ, առաջին աշխատանքս Վեռնէօյին - Մալաքեան - ին կատարեցի: Յետագային, երկու անգամ եւս առիթ ունեցայ աշխատելու անոր հետ որպէս օգնական, անկէ ետք ալ որպէս փրըմիէ ասիսթան - ռէալիզաթէօռ աշխատեցայ Ֆրանսացի այլ բեմադիրներու հետ:

«Մինչեւ 1957, Ֆրանսական շարժանկարին համար կարճ ժապաւէններ պատրաստեցի, աշխատեցայ Փիէռ Լառոշի, Հանրի Ժանսոնի եւ ուրիշներու հետ:

«1960-ին է որ ապրեցայ մեծ յուսախաբութիւն մը: Երկար ժապաւէն մըն էր, պատրաստ էր ամէն ինչ, պիտի իրագործուէր, բայց ջուրը ինկաւ: Անդրադարձայ, որ ասպարէզը զիս շատ մը յուսախաբութիւններու առջեւ պիտի դնէր եւ որովհետեւ ամուսնացած էի, հետեւաբար չէի կրնար ամիսներով անգործ մնալ, այսպէս, ընտանեկան պարտաւորութիւններս պատճառ եղան, որ ընդունիմ ցաւով, հեռատեսիլ մտնել, որովհետեւ ինծի համար ամպիսոն մը չէր: Տեսակ մը ձախողութիւն, բայց նաեւ կեանքի ապահովութիւն: Գոնէ հասարակութեան կրնայի ներկայանալ պետական պաշտօնեայի հանգամանքով կամ հաղուստով: Ու տեսայ, որ թելեվիզիոնի մէջ ամէն ինչ շատ հեշտ կ'ընթանայ: Վերջ գտած էին սինեմայի դժուար վայրկեանները: Մանաւանդ որ սինեմայի պատրաստութիւն ունէի, հետեւաբար աւելի յարգուած էի ու առաջին օրէն ունէի իմ անձնական յայտագիրներս:

«Սկսայ մառիոնէթներու կարճ ցուցադրութիւններով: Այդ յայտագիրը շարունակուեցաւ մինչեւ 68: Տօնական օրերուն միշտ զիս կը կանչէին, որպէս մասնագէտ նման ժապաւէններու: Նոյն միջոցին կը կատարէի ճամբորդութիւններ դէպի արեւելեան երկիրներ, Ռումանիա, Պուլկարիա, Լեհաստան, եւայլն, ռըփորթաժներ պատրաստելու եւ քիչ մըն ալ Ֆրանսան կը ներկայացնէի միջազգային փեստիվալներու: 68-էն ետք, կատարեցի շարք մը ռըկլի մրցումներու ռէալիզաթէօռի պաշտօնը: Օփեռաթէօրի գործը մէկ կողմ դրած էի սահմանափակ գտնելով: Նոյն տարիէն, սկսեալ, երբ տակաւին Մառսէլ Էմէ մեռած չէր, ձեռնարկեցի գործերը ժապաւէնի վերածելու: Անկէ ետք պատրաստեցի Իտալացի Տիէկօ Ֆապրիի Լը Վօլէօր տը Տիէօ գործին ժապաւէնը: Անկէ առաջ ալ բրած էի վառիէթէներու շարք մը, այսօրուան Տրիւքերի Շանզէլիզէին համապատասխանող:

«Օրին մէկը Հարաւային Ֆրանսա պանդոկ մը գացած էի: Վերջին օրը երբ հաշիւս ուզեցի, պանդոկին տէրը մերժեց դրամ առնել: Պատճառը ուզեցի գիտնալ: «Դուք, ըսաւ, ան, ամէն շաբաթ մեզի հաճոյք կը պատճառէք, ձգեցէք որ ասիկա մեր նուէրը ըլլայ»: Ինծի համար հաճոյք մըն էր որ Ֆրանսացիները Հայ մը կը պատուէին: Կուգամ առաջին բաժնիս. երբ գործի մը մէջ որոշ տեղ մը կը հասնիք, առանց հայկական նիւթեր շօշափելու, եւ կրնաք Հայու անունը բարձր պահել, ասիկա ուրախութիւն մըն է, գերազանց հաճոյք մը: Երբ ամէն շաբաթ յայտագրիս վերջաւորութեան անունս կ'անցընէին, խորվի կ'ըսէի, թէ հիմա Պոռտոյի կամ Թուլուզի մէջ Հայ մը պիտի կարդայ եւ ուրախանայ:

«Ուրեմն, մինչեւ 1974, վառիէթէներու շարքը շարունակեցի, յետոյ սկսանք խաղերու յայտագիր մը: Այդ ժամանակ, երբ մարդիկ մասնագէտ չէին վառիէթէներու, մարդիկ շատ զարմացան, թէ տռամաթիկ ֆիլմերը թողած թելեվիզիոնի ամէնէն կասկածելի յայտագիրը յանձնեցին մէկու մը, որ ինծի նման աշխատանք չէր կատարած: Ինծի համար տեսակ մը գրաւ էր, ցոյց տալու, թէ ամէն ինչ ստեղծագործութիւն է, թէ կարեւորը բոլորին նոյն լրջութեամբ մօտենալն է: Ուրեմն, պատճառ մը չկար, որ չյաջողէի:

«75-էն ետք, սկսայ տեսակ մը լրագրական անքէթներ, ապա մինչեւ 79 թուականը զբաղեցայ արուեստի գործերով: Էքսփրէսիոն անունով յայտագիր մըն էր, որ ամէն անգամ նոր նիւթ մը կը շօշափէր, ըլլա՛յ երաժշտութիւն, ըլլա՛յ պար, ըլ-

(Շար. Դ. էջ)

si ARLEN...

Clément LEPIDIS

Arlen, nous voici de nouveau toi et moi en amicale conversation car j'ai l'impression que nous ne nous sommes pas tout dit durant les douze années qui nous lièrent d'amitié. Mais comment savoir que la solitude habiterait l'un de nous par le départ de l'autre ? Comment prévoir l'arrivée du dernier moment ? Aujourd'hui j'ai peur de comprendre pourquoi tu pleuras dans mes bras lorsque nous nous séparâmes lors de notre dernière rencontre chez toi; et moi, ne pouvant refouler mes larmes, je t'ai vu attendre devant ta porte le départ de l'ascenseur pour la refermer. Je ne devais avoir de tes nouvelles que par le gris d'un faire-part.

Pour toi, la vie n'avait de sens que dans la sincérité, tu repoussais tout sentiment frelaté, pierre d'achoppement de tous rapports humains. Ton amitié était précieuse à qui la méritait. Combien de fois je surpris dans ton regard ce sourire qui t'allait si bien avant que tu ne l'offres, symbole de l'infinie bonté qui t'habitait.

Quand nous discutions de nos projets cinématographiques, nous étions en symbiose totale sur le sens et la direction à donner à notre démarche. Sur le fond et la forme, nos conceptions étaient si voisines que nous aurions pu passer à l'exécution immédiate sans entamer les longues discussions polémiques en pareilles circonstances. J'ai toujours refusé de travailler avec quelqu'un d'autre que toi malgré les propositions qui me furent faites et je ne le regrette pas.

Jamais nous ne fûmes en désaccord sur toutes les grandes questions qu'il nous arrivait de débattre et quand nous abordions le problème de la politique, notre convergence était totale puisque le sort de l'humain restait au centre de notre argumentation. Tu croyais en l'homme et haïssais les idéologies qui les divisent. L'injustice n'avait point sa place en toi. Elle te faisait mal. Tu ne l'admettais pas. Toi, fils de ce peuple arménien, martyr, comment ne t'aurais-je pas compris !

Arlen, nous n'en avons pas fini ensemble: du fond de ta retraite tu m'empêches de dormir car je découvre à mon tour, et de façon définitive, la première injustice des choses de ce monde quand le destin nous retire les meilleurs de nos amis. Des êtres exceptionnels traversent notre vie à la façon de météores et disparaissent avant même que nous ayons eu le temps, outre d'épuiser l'amitié, mais de débattre des problèmes comme nous l'eussions voulu. Pourquoi nous voler un temps qui nous eut apporté tant d'autres satisfactions et de joies nouvelles ? Mais je coninuerai avec toi le dialogue. Il sera intérieur et j'imaginerais tes réponses. Pour revenir à un plan plus prosaique, sais-tu mon frère qu'il m'arrive de penser à toi devant un plat de cueuftés, alors je me dis : Ah comme Arlen les aimait ! Je te vois croquer dans un piment et j'entends le son de ta voix si particulière dans un «orhhh» de satisfaction sensuelle qui n'appartenait qu'à toi seul. Je te le dis, tout m'est occasion de penser à toi : devant une assiette comme à voir un de ces bons films américains dont tu étais amateur. Et je me dis : Ah si Arlen était là ! Si Arlen voyait ça ! Si Arlen... Si Arlen...

ՎԵՐՋԻՆ ԶՐՈՅՑԸ ԱՌԼԷՆԻ ՀԵՏ

Գրեց՝ Կ. ՋՐԲԱՇԵԱՆ

Կեանքի բնական մի օրէնք է։ Հարազատի կամ բարեկամի իսկական արժէքը կարող ենք լրիւ գնահատել երբ նա այլեւս ոչ եւս է։

Առլէն 35 տարուան բարեկամս էր։ Բայց հիմա, հէնց այս տողերը գրելիս, երբ նա այլեւս չկայ, զգում եմ այդ բարեկամութեան բովանդակ ծանրութիւնը եւ նրա թողած պարապը։ Երկար տարիների մեր անպաճո զրոյցները եղան առանց դափնու տերեւների։ Ինչպէս ասում են Սպանացիները՝ «զինուորների եւ բարեկամների միջեւ դափնեւոները աւելորդ են»։ Վիճում էինք շարունակ, երբեմն խայթելով զիրար, բայց միշտ էլ հանդիպում հաճոյքով եւ իրար փնտռում կարօտով։

Գաղափարական նոյն աւազանի մէջ չէինք մկրտուել։ Այլ էր եղել մեր դաստիարակութիւնը, մտքի եւ հոգու սնունդը։ Եւ ամէն մէկս մնացինք տարբեր ափերի վրայ։ Սակայն, խոստովանեմ, նա ընդլայնեց իմ հորիզոնը։ Զօրացայ զինք լսելով։ Որովհետեւ պարզապէս նա ինձանից շատ աւելի թրծուած էր ազգային հարցերում՝ պատմական, գրական, քաղաքական գիտելիքներով։ Շատ անգամ, մեր կրքոտ վէճերից տուն էի վերադառնում բորբոքուած, երբեմն «կոտր - ընկած», զգալով իմ փաստարկումների տկարութիւնը եւ գիտելիքներիս սակաւութիւնը։ Եւ այդ վիրաւորանքը դառնում էր խթան եւ ինձ մղում որ աւելի կարդամ, պրպտելով ու վերաքննելով անցեալի իրադարձութիւնները, թօթափելով որոշ նախապաշարումները։

×

Մի օր, 1953-ին, ժամադրուել էինք սովորական Տիւմանեթէռ ճաշարանում։ Առլէն ներս մտաւ ձեռում դրօշակի պէս բարձր բռնած մի գրքոյկ ու հանդիսաւոր շեշտով արտասանեց մի քառեակ՝

«Կարող են մարդիկ խախտել լեռներին,
Ու բազկի ուժով սանձել գետերին․ -
Բայց ո՞վ է կարող
Ժամանակների վճիռը եղծել,
Եւ դիւցազնութեան կապոյտ երկնքում
Շողացող աստղին վարագոյր քաշել․․․»

- Ի՞նչ է, հարցրի, հիմա էլ Օմար Խայամո՞վ սկսար երդուել։

- Այս գիրքը, սիրելիս, բերած եմ քեզի համար, պատասխանեց ժպտալով։ Գիտցիր որ հեղինակը մեր լաւագոյն բանաստեղծներէն է եւ... դաշնակցական է։

Ճաշեցինք, կատակեցինք, վիճեցինք՝ ըստ սովորութեան։ Հրաժեշտի պահին, Առլէն պարտք համարեց յիշեցնել․

- Անպայման կարդա՛։ Կան որ լման գրքոյկը անգիր կ'արտասանեն։ Դուն ալ, վստահ եմ, պիտի սիրես և շատ հարցեր պիտի լուսաբանուին մտքիդ մէջ։ Բայց չմոռնաս վերադարձնել։ Այլեւս սպառած գիրք է։

Երեկոյեան գրքոյկը կարդացի։ Երկու անգամ։ Ու բռնկած հոգեվիճակով, գիշերուան ուշ ժամին հեռաձայնը բացի․

- Լսիր, Առլէն, տուած գիրքդ կարդացի, աւելի ճիշդ ասած՝ լափեցի։ Հիանալի՛։ Եթէ այսպէս է մտածում եւ զգում իսկական դաշնակցականը, իսկոյն կարող ես ինձ թեկնածու արձանագրել․․․

Այդ գիրքը Անդրանիկ Ծառուկեանի «Թուղթ առ Երեւան»ն էր։

×

Տարիներ անցան ու Առլէնի խորհուրդով բազմաթիւ գրքեր կարդացի։ Նրա՛ սիրած հեղինակների գրքերը՝ Ռուբէն, Ս. Վրացեան, Ա. Ծառուկեան, Շ. Շահնուր։ Ծանօթացայ իր պաշտած կուռքերին։ Նրա ցանկութեամբ էր որ մի օր էլ, առաջին անգամ լինելով, այցելեցի «Յառաջ»ի խմբագրատունը։ Շաւարշ Միսաքեանի այս պատնէշը որին, բաղեղի նման, նա մնաց փարած։

Յետագայում, հետզհետէ, մեր զրոյցների եւ վէճերի ընթացքում, այլեւս որոշ չափով կարողանում էի մնալ ... ջրի երես։ Անշուշտ չէի բաժանում յաճախ նրա տեսակէտները, մանաւանդ հիմնական հարցերի շուրջ։ Նրա վերլուծումները եթէ միշտ համոզիչ չէին, բայց վարակիչ էր նրա խանդավառութիւնը։ Առլէն շղթայուած էր մեր ծանր ու խռովայոյզ անցեալին։ Կառչած մնաց պատանեկութեան շրջանի իտէալին, նոյնիսկ եթէ այդ իտէալը թւում էր պատրանք։ Հաւանաբար այդ պատճառով էր որ նրա համար հայրենիքը մնաց շատ - շատ հեռու մի հանդրուան՝ «ինչպէս անհաս փառքի ճամբայ․․․», բայց եւ այնպէս մօտից հետեւում էր հայրենիքի իրադարձութիւններին, հետաքրքրւում Հայաստանի մեծերով ու ցաւերով։

Առլէն խորապէս զգում էր հայկական Սփիւռքի նահանջը եւ իր ցաւը թաքցնում էր հեղնող արտայայտութիւններով, զըւարթ սրախօսութիւններով։ Նա զգում էր մեր նահանջը, սակայն չէր հրաժարւում հաւատալուց, թէ Սփիւռքը կարող է շարունակել գոյատեւման պայքարը, թէ լինել -չլինելու հարցում Սփիւռքի սեփական ուժերը բաւարար են այդ պայքարին։ Այդ կէտում նա մնաց անզիջող եւ չհանդուրժեց որեւէ քոմփրոմի։

Այդ ներքին տագնա՞պն էր արդեօք որ այս վերջին տարիները դառնութիւններ կուտակում էր իր հոգում եւ մաշեցնում Առլէնը։ Արդեօ՞ք հանրային կեանքում նաեւ օրէնք է, հաւատարիմ ու զգայուն հոգիները դառնում են խոցելի։ Մի բան որոշ է։ Ընտանեկան կեանքով որքան երջանիկ եւ բաւարարուած, հանրային կեանքից դառնացա՛ծ թողեց Առլէն այս աշխարհը․․․։

×

Մի տարի միասին գնացինք Յունաստան։ Մի տեսակ ուխտագնացութիւն Առլէնի համար դէպի իր ծննդավայրը։ Հաճելի օրեր ու ժամեր անցկացրինք հելլենական զուարթ եւ ինքնատիպ մթնոլորտում։ Յաջողեց ինձ սիրելի դարձնել այդ երկիրը, իր աշխարհը։

Մի օր էլ, իմ չար բախտից, ստամոքսի սուր ցաւեր ունեցայ, ճաշի ժամին ոչինչ չկարողացայ ուտել։ Ինքն էլ հրաժարուեց ճաշելուց, պատճառաբանելով թէ «բնա՛ւ անօթի չէ»։ Չհաւատացի ի հարկէ։ Առլէն ճաշասեղանի առջեւ (այն էլ յունական) «բնաւ անօթի» չլինի՞․․․։

Անտրամադիր առանձնացայ սենեակումս, եւ որոշ դեղերով մի քիչ հանդարտանալուց յետոյ, մտայ իր սենեակը։ Եւ ի՜նչ տեսնեմ։ Բարեկամս նստած սեղանին, առջը հաց - պանիր և կարմիր կարմիր մի շերտ ձմերուկ, ընկերակցութեամբ մի շիշ «ուզօ»ի եւ յունական մեղեդիների՝ սուսիկ - փուսիկ բաւարարում է «բնաւ անօթի չեղող» իր պահանջը։ Յանցաւորի իր վիճակից նա փորձեց դուրս գալ մեղսակից արդարացումով՝

- Մտածեցի, որ եթէ չուտեմ, կրնամ ես ալ ստամոքսի ցաւեր ունենալ քեզի պէս․․․

Այլեւս ստամոքսի կամ ուրիշ ցաւերի մտահոգութիւն չի պիտի ունենաս, Առլէն։ Ցաւը հիմա մէջս է, մի տեղ, երբ դու չկաս, իմ բարեկամ, իմ սիրելի ընկեր․․․։

LETTRE OUVERTE

ou simplement

Mon cher Arlen !

Tu nous a joué un mauvais tour. Tu es parti le premier. Je pensais que tu resterais avec nous encore un bon moment.

Après ta sortie de l'hôpital tout paraissait en ordre. Prudent tu ne faisais pas encore de projets, mais je pensais que tu allais me dire bientôt « si on reprenait le scénario que nous étions en train d'écrire»?

Je ne voulais pas te forcer. Le destin l'a fait à ma place. J'aimais travailler avec toi. Lorsque nous sommes partis sur la Côte pour adapter «*La Canne*» pour la télévision, tu étais plein d'enthousiasme. Tu ne laissais rien passer. Moi qui suis de nature paresseuse tu me forçais à reprendre chaque dialogue et tu avais raison.

Plus tard nous avons collaboré à la rédaction du *CHYPRIOTE* que tu voulais réaliser. Tant pis.

Quelques jours avant le grand départ, tu étais chez moi, assis sur mon fauteuil, tu m'as demandé si j'allais écrire la suite du *POIGNARD DANS CE JARDIN*. Je t'ai répondu vaguement. Tu étais attristé car tu tenais à cette suite qui raconte l'histoire de notre peuple. Je regrette de ne t'avoir pas répondu plus fermement.

D'habitude quand tu repars de chez moi je te laisse dans le couloir. Cette fois-ci je t'ai accompagné jusqu'à l'ascenseur. Tu allais partir en vacances, pas très longtemps et nous nous sommes donné rendez-vous courant août.

Je ne te reverrai plus mon cher Arlen, nous ne discuterons plus ensemble, nous ne déjeûnerons plus ensemble. Et j'écris ces phrases, un poignard dans le cœur. Il m'arrive certains soirs d'entendre ta voix et de rire de tes plaisanteries. Il m'arrive en passant par certaines rues de détourner mes yeux. La plaie est encore vive.

Et puis souvent je me dis, non j'ai rêvé, Arlen va venir frapper à ma porte, ce n'est pas possible...

Je n'ai pas l'intention ici de raconter notre amitié. L'amitié ne se raconte pas. C'est un état d'esprit. C'est une complicité. Et dès notre première rencontre, nous avons pratiqué cette complicité. Elle nous a réussi puisqu'aucune ombre n'est venue la ternir. Tu connaissais tes défauts, je connaissais les miens, nous les avons fait couler dans la même rivière durant plus de trente ans. Il m'arrivait de mentir avec les autres, jamais avec toi.

Tu avais une qualité rare : l'absence d'artifices.

Il est trop tard pour que je retrouve un ami de ta trempe.

Moi je suis resté célibataire. Et toi tu es devenu grand'père. Tu me parlais souvent de ta famille mais un prénom revenait toujours à tes lèvres: Anahide. Je ne sais pas comment se passaient vos tête-à-tête, mais chaque fois que tu prononçais son prénom devant moi c'était avec tendresse. Quelquefois en vous voyant j'éprouvais un vague remords. Je me disais que j'avais laissé échapper une occasion mais j'étais trop préoccupé par mes livres. Et je suis encore, c'est mon destin.

Lorsque mon *Poignard* a paru tu étais fou de joie. J'avais l'impression que c'était toi qui l'avais écrit. Tu en parlais à tout le monde.

Mon cher Arlen je ne te quitte pas. Tu seras toujours présent à mes côtés.

Et vous, chers lecteurs, lorsqu'on vous dira qu'Arlen Papazian est mort du cœur, dites-vous que lorsque son cœur battait un peu trop vite, il battait en partie pour tous les Arméniens.

VAHE KATCHA

(Շար. Բ. էջէն)

լա՛յ նկարչութիւն: Բուն հեղինակը ես չէի. իրագործողն էի, եթէ կ'ուզէք:

«Այսպէս, բազմակողմանի աշխատանք մը տարի, հասկնալէ ետք, թէ թելեվիզիոնը մէկ մասնագիտութիւն չէ, այլ պէտք է հետեւիս արուեստի բոլոր ճիւղերուն եւ ընտելանաս անոնց թէքնիքներուն: Երբ ինծի յանձնեցին նկարիչներու վրայ երկար, երեք ամսուան վրայ երկարող յայտագիրներ շինելու գործը, հարց տուի՞ անօրէնութենէն, թէ կը հասկնայի՞ նկարչութենէն: Բացարձակապէս ոչ, ըսի: Շատ լաւ, ուրեմն դուք պիտի ընէք, ըսին: Ուրախացայ: Մտածեցի, թէ եթէ հասկնայի, ես է որ պիտի խօսէի ու պիտի չձգէի արուեստագէտին որ արտայայտուի: Հարցումս ե՛ւ հարցում պիտի ըլլար ե՛ւ պատասխան: Ատոր համար, հետաքրքիր աչքով, պիտի հարցնէի այն ինչ որ հասարակ մահկանացուն պիտի հարցնէր եւ յստակ պատասխաններ պիտի առնէի, որովհետեւ նախ ե՛ս է որ պիտի ուզէի հասկնալ: Այդ ձեւով շատ մը նիւթեր ըրի. ճարտարապետներուն մասին օրինակ. Վիօլէ Լը Տիւքի մասին յայտագիր մը ըրի, մոռցուած ճարտարապետ մը, ապա մխրճուեցայ նոր նիւթերու մէջ:

- 1980-էն ի վեր, ձեր անունին գրեթէ այլեւս չենք հանդիպիր փոքրիկ պաստառին վրայ...

- Այո, որովհետեւ այդ թուականին դադրեցուցի հեռատեսիլի գործունէութիւնս, առանց կապերս խզելու: Երբ որ ուզեմ կրնամ աշխատիլ: 1980-ին է որ որոշեցի հին մէկ երազս իրականացնելու համար ճամբայ ելլել, այսինքն դարձեալ վերադառնալ շարժանկարին: Աւելի քան քսան տարի թելեվիզիոնին մէջ աշխատելէ ետք, որոշեցի օգտուիլ այդտեղ ձեռք ձգած փորձառութենէս իսկապէս ուզածս ընելու համար: Այդ ատեն է որ Վաչէ Քաչայի հետ որոշեցինք գիրք մը գրել ու գրեցինք ալ «Լը Շիֆրիօթ» խորագրով: Սկզբնական շրջանին պարզ սենարիօյ մը պէտք է ըլլար եւ որովհետեւ արտադրիչները կը նախընտրեն եւ աւելի լուրջի կ'առնեն գիրքի վերածուած սենարիօյ մը, սենարիօ գրելու փոխարէն գիրք մը գրեցինք: Ամբողջ ամիսներով, ամէն օր հանդիպեցանք, հոս, ուրիշ տեղ, ծովափը, իսկ 1981-ին անոր հրատարակութենէն ետք, սկսայ ատափթասիոնը գրել: Տարի մըն է որ աւարտած եմ եւ տարի մը վերջը, հիմա այսինքն քիչ մը մէկդի ձգած եմ որպէսզի կարենամ հեռուէն դիտել կատարուածը, գիտնալու համար թէ եղածը կատարեա՞լ է թէ ոչ: Չեմ ուզեր որ մուտքս, այս տարիքիս դոնէ, ձախող ըլլայ: Կա՛մ լաւ, կա՛մ բնաւ: Որովհետեւ նիւթական դետնի վրայ պահանջք մը չէ, այլ՝ պարզապէս փրոֆեսիոնէլ դետնի վրայ: Թէ՛ արտադրողը պիտի ըլլամ, թէ՛ գրողը, թէ՛ բեմադիրը, եւայլն:

- Այս բոլորը փրանսացի դիտողին համար, ձեր յիշած հայկական ապրումներու մանրամասնութիւններով անշուշտ: Մտածա՞ծ էք հայկական նիւթ մը մշակել, նոյն Ֆրանսացիին համար, բայց հայութեան ծառայող...

- Անշուշտ թէ մտածած եմ, թէեւ հայութեան համար գործ մը ընել, ինծի համար յստակ հարցում մը չէ: Պէտք է ըսել գործ մը, որ համապատասխանէ արուեստի ընդհանուր սահմանումներուն, որպէսզի տեսնուի զանգուածներուն կողմէ եւ ոչ միայն Հայերու: Հակառակ որ հայկական գործերով զբաղած եմ, սառրագրութիւնս հայկական որեւէ թատրոնի վրայ չէք տեսներ, որովհետեւ ինծի համար տարբեր բաներ են: Բայց Հայերու մասին բան մը ընել՝ անկասկած: Տեղեակ եմ որ օտար շրջանակներու մէջ ըստեղծագործող հայ մարդոց նոյն հարցումը կ'ուղղեն, Վեռնէօյին, Ազնաւուրին, Քաչային: «Ինչո՞ւ Հայերու մասին գործ մը չէք պատրաստեր, ինչո՞ւ հայերէն չէք երգեր, ինչո՞ւ հայերէն չէք գրեր»...: Ժանսէմին նոյն բանը: Բոլոր այդ արուեստագէտներն ալ կ'ըսեն, որ տեղ մը, իրենց ենթագիտակցին մէջ կայ այդ ցանկութիւնը, բայց մինչեւ որ արժէքաւոր գործ մը չներկայացուի իրենց, չեն կրնար: Քառասուն տարի է, Ժանսէմ կ'ուզէ Ջարդերու մասին նկարներ պատրաստել, մինչեւ հիմա չէ կրցած, բայց օր մը պիտի ըլլայ այդ բանը: Օր մը, պիտի տեսնէք որ ցուցահանդէս մը պիտի ընէ եւ ուր միայն մեր ողբերգութիւնը պիտի ներկայացուի: Նոյնը Վեռնէօյի համար: Ան ալ չի կրնար, իր ամբողջ տաղանդով, պատմելու թէքնիքով անտարբեր մնալ եւ չգտնել նիւթը: Պիտի գտնուի: Այս ասպարէզին մէջ չէք կրնար փրոֆէսիոնէլներուն ըսել, թէ ինչո՞ւ Հայերու մասին բան մը չէք ըներ:

«Հայերը շատ քիչ մտերմութիւն ունին արուեստի այս մարզին հետ, - չեմ գիտեր, թէ միւս մարզերուն հետ աւելի մտերմութիւն ունի՞ն: Շարժանկարը Հայերու կողմէ անլուրջ արուեստ մը նկատուած է: Ահագին դժուարութիւն ունեցած եմ Մարկոսեան հաստատութենէն պուրս առնելու համար, որովհետեւ ընտրած ասպարէզս շարժանկար տանող ասպարէզ մըն էր: Կը զարմանային, թէ ի՞նչպէս Հայ մը, ան ալ ուսուցիչի զաւակ, ատանկ կորսուած ասպարէզի մը մէջ կը մտնէ: Ուրեմն հիմա է որ իրար անցած են: Ինչո՞ւ շարժանկարի մէջ ասիկա չկայ, անիկա չկայ: Մեր ծնողքները այս ասպարէզը չեն սիրած, հեռու պահած են զաւակները, բայց Հրեաները ճիշդ հակառակը մտածած են: Ամբողջ եօթանասուն տարի է անոնք գրաւած են շուկան, շարժանկարի վերածեցին ամբողջ Աւետարանը, ոչ միայն իրենց պատմութիւնը ծանօթացնելու: Շահադիտական էր անոնց մօտեցումը: Բայց մէկ քարով երկու թռչուն կրցան զարնել: Եթէ Հայերը, ճիշդ ժամանակին, միայն առեւտրականներ պատրաստելու մասին չմտածէին, գործը հիմա կը դիւրանար:

«Ինչ կը վերաբերի ինծի, Անթենն 2-ի տնօրէնութեան ներկայացուցի, Լեփսիուսի «Լ'Ամէնիէն» գործը ժապաւէնի վերածելու ծրագիր մը: Երէկ հեռաձայն մը ստացայ: Սքանչելի բան մըն է, լրջօրէն կը մտածենք, ըսին: Այս մասին աւելի մանրամասնութիւններ չեմ ուզեր տալ, որովհետեւ կը նախընտրեմ խօսիլ գործի մը աւարտումէն ետք: Հոս թերեւս տեղին է յիշել մէկ ուրիշ ծրագրի մը պատմութիւնը: Տասներկու տարի առաջ էր, երբ ծրագրեցինք Ֆիլմի վերածել Պանք Օթոմանի գրաւումը: Գլխաւոր դերասանն ալ Օմար Շարիֆը պիտի ըլլար: Վերջին վայրկեանին Շարիֆ աւելի լաւ պայմանագրութիւն մը գտաւ եւ չըրաւ: Հոլիվուտէն հեռագիր մը դրկած էր: Ժամանակ մը առաջ, արտադրիչը տեսայ ու ցաւ յայտնեց, թէ չէինք իրագործած այդ ծրագիրը, որովհետեւ այդ ֆիլմով կանխած պիտի ըլլայինք յետագային կատարուող ահաբեկչական բոլոր գործողութիւնները:

- Իսկ ի՞նչ կը մտածէք ահաբեկչական այդ արարքներուն մասին:

- Երկար տարիներ եղած եմ դաշնակցական շարքային մը եւ կրնամ ըսել, թէ դաշնակցութիւնը բնաւ ահաբեկչութիւնը նկատած չէ քաղաքական գործի մը դրական գործօնը, այլ շատ զգուշօրէն գործածուելիք գործողութիւն մը, որուն պէտք է դիմել վերջ դնել, երբ քաղաքական պայմանները ա՛յդ կը պահանջեն: Ռուբէնը իր յուշերուն մէջ կը պատմէ, թէ ահաբեկչութիւնը շատ դժուար հարց մը եղած է օրակարգի վրայ եւ ամէն անգամ որ այդպիսի գործողութիւն մը պիտի կատարուէր, պէտք է որ մէկէ աւելի անգամներ քննուէր հարցին կարեւորութիւնը: Եթէ սայթաքումներ եղած են, - եւ միշտ եղած են, ատիկա միշտ ալ եղած է ի վնաս մեր կուսակցութեան: Ռուբէն կ'ըսէ, թէ դիւրին էր ահաբեկիչներ գտնել, որովհետեւ հայդուկներ էին, պատրաստուած, գաղափարապաշտ, բայց առաջին ահաբեկչութիւնը կ'ընէին նուիրական համոզումով, երկրորդը դարձեալ կը սահմանէին ընել օգտուելով իրենց փորձառութենէն, երրորդը կ'ընէին ինքնագլուխ, կարծելով որ հայ դատին համար կ'ընէին, կ'ըլլային խսասապ, այդ պարագային կը ստիպուէինք մեր ձեռքով մաքրել մեր ահաբեկիչները: Ուրեմն ահաբեկչութիւնը, - ինչպէս կ'ըսեն Ֆրանսացիները, թէ պատերազմը շատ լուրջ հարց է զինուորականներու յանձնելու համար, - շատ լուրջ հարց մըն է, բայց կ'առնուի թեթեւութեամբ:

«Ահաբեկչութիւնը անշուշտ որ դեր մը կատարեց ու փաստօրէն ահագին թերթեր անդադար մեր մասին կը գրեն: Բայց այսօր «Ֆիկառօ - Մակազին»ը եթէ առնենք, Վենետիկի Ս. Ղազար կղզիին մասին յօդուած մը կը գտնենք մէջը, հրաշալի յօդուած մը: Հոն ալ մեր մասին գրուած է: Երբ կ'ըսէք, թէ Միթերանի ճառը կայ, ես ալ կ'ըսեմ, որ նման ճառեր հեռաւոր անցեալին ալ արտասանուած են: Խօսքէն գործ, քաղաքական կեանքի մէջ մանաւանդ, լայն խրամատ մը կայ ու ատիկա անցնիլ այդքան ալ հեշտ չէ: Պէտք չէ դէպքերու վրայ տեսութիւններ առաջացնել:

«Կը յիշեմ Պետրոս Թերզեանի մէկ յօդուածը, որուն միտք բանին այն է, թէ մեր պատմութիւնը հիմա է որ կը սկսի, այսինքն ահաբեկչութեամբ: Ասիկա դիւրին բացատրութիւն մըն է եւ ոչ ներելի: Որովհետեւ ժխտումն է բոլոր եղածներուն: Ինծի համար, ցուրտ ակումբի մը մէջ պարզ շարքայինի մը վառարան վառելու արարքը, որպէսզի հայերէնի դասին եկող մանուկները չմսին, նոյնքան նուիրական է որքան ահաբեկչական գործ մը: Ահաբեկչութիւնը եթէ հերոսութեան համահաւասար պիտի նկատուի, ատիկա բնաւ չեմ ընդունիր: Ատոր համար, տեւական գործը, շինարար գործը, շինիչ գործը, մրջիւնի կամ մեղուի կատարած գործն է ինծի համար կարեւորը: Կարեւորը ատաղձն է որ կայ եւ հնարաւոր կը դարձնէ նման պոռթկումներ: Ուրեմն, առնենք պոռթկումը որպէս էականը եւ ժխտենք, այդ պոռթկումին տուն տուող բոլոր ըստորոգելիները, մաքրենք անցեալը ու ըսենք թէ պատմութիւնը հիմա է որ կը սկսի, ասիկա ամենամեծ ամօթն է մեր ժողովուրդին համար: Չեմ ուզեր որ իմ ազգիս պատմութիւնը սկսի տեղացող փամփուշտներով: Ասիկա հերոսութիւն մըն է տղու մը համար որ կ'երթայ անձնուրաց, բայց ժողովուրդի մը պատմութեան մէջ շատ թեթեւ կը կշռեն նման բաներ: Չեմ կարծեր, որ մեր բոլոր ահաբեկիչներուն անունները յիշուին որպէս հերոսներ: Թէհլիրեանը կայ որպէս խորհրդանշան եւ այդքան: Նաեւ քանի մը ուրիշներ: Միւս կողմէ, հարիւրաւոր ահաբեկիչներ ունեցած է մեր ժողովուրդը, մարդիկ, որոնք պահ մը իսկ չեն մտածած, թէ հերոսներ են: Ա՛յդքան:

- Ի՞նչ կը մտածէք Ֆրանսայի խաղալիք դերին մասին:

- Ֆրանսա, ուզէ կամ չուզէ, ըստ իր պատգամներուն, կամ ընդգրկած փիլիսոփայութեան, ստիպուած է օգտակար ըլլալ անիրաւուած ժողովուրդներու դատին: Բայց պէտք չէ մոռնալ, որ Ֆրանսա Պետութիւն մըն է եւ ունի իր շահերը: Մեր պարագային, բարեբաղդ զուգադիպութեամբ մը, Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւնները լաւ չեն, ոչ մշակութային, ոչ ալ տնտեսական դետնի վրայ: Ուրեմն, Մարդկային Իրաւունքներու Պաշտպան-ի իր փիլիսոփայութիւնը կրնայ իրագործել այս մարզին մէջ, երբ դիմացը գտնուողը Թուրքն է եւ Թուրքերէն ոչ մէկ շահ կ'ակնկալէ: Իմ վախս այն է որ օր մը Թուրքիոյ մէջ Էճէվիտ մը հաստատուի եւ այն ատեն չեմ կարծեր, որ Ֆրանսայի մարդասիրական, մարդկային իրաւունքներու պաշտպանի հանգամանքը նոյն ձեւով արտայայտուի, երբ որ Թուրքիա ընդունուի որպէս դեմոկրատ երկիր մը: Կը ցաւիմ որ ոմանք Թրքական Ֆաշիզմին դէմ կը պայքարին միանալով քիւրտ ձախակողմեան տարրերուն, որոնք կ'ուզեն անպայման տապալել այդտեղի Ֆաշիստ վարչակարգը: Ինչպէս կ'ըսեն, Թուրքը Թուրք է եւ նախընտրելի է որ մնան այդպէս, քան թէ վաղը կամ միւս օր ունենան Էճէվիտ մը ու երկիրը նկատուի ժողովրդավարական: Զոհը դարձեալ մե՛նք պիտի ըլլանք:

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) «Յառաջ»ի համար, այս տեսակցութիւնը կատարուած է քանի մը ամիս առաջ: Աղէն փափաքած էր աչք մը նետել: Դժբախտ պարագաներու բերումով, լոյս կը տեսնէ իր մահուան վաղորդայնին:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

Տիկին Նազելի Մալխասեան - Ֆուռթիւն,
Լօրան եւ Փօլ Ֆուռթիւն,
Տէր եւ Տիկին Ռընէ Ֆուռթիւն,
Տէր եւ Տիկին Լուի Ֆուռթիւն եւ զաւակները,
Վիթալ, Մալխասեան, Սըռու ընտանիքները եւ համայն ընտանեկան պարագաները խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, զաւկին, եղբօր, հօրեղբօր եւ ազգականին՝

YVES FOURTUNE-ի
Ingénieur en chef des Ponts et Chaussées

յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 3-ին, 50 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 7, ժամը 14-ին՝
Eglise Saint - Séverin
1, rue des Prêtres St. Séverin
Paris 5ème
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Մոնփառնասի գերեզմանատունը:

Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

×

Փոխան ծաղկեպսակի նուէրները նախընտրաբար ընել Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան, 17 ռիւ Պլէօ:

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Նազելի Ֆուրթիւնի եւ ողբացեալին բոլոր պարագաներուն:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Անահիտ Փափազեան, զաւակներն ու թոռները,
Տիկին Գեղան Շինիքճեան - Փափազեան,
Տէր եւ Տիկին Սուրէն Փափազեան եւ զաւակները,
Կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Սեպտեմբեր 9, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ. հօր, զաւկին, եղբօր եւ հօրեղբօր՝

ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին ի յիշատակ:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Տէր եւ Տիկին Ժէռար Բաբակեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ Կիրակի, Սեպտեմբեր 9-ին, Սահակ-Մեսրոպ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ մէջ կատարել կուտան մասնաւոր Պատարագ եւ Հոգեհանգիստ, իրենց հօր, աներհօր եւ մեծ հօր՝ (Պոլէնարընակ)՝

ԱՌԱՔԵԼ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ:

Պատարագը կը սկսի ժամը՝ 10-ին, հոգեհանգիստը՝ ժամը 11.25-ին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Վարդգէս Տակառեան եւ զաւակները, Տիկին Մարի Ֆիպլանի եւ ընտանեկան համայն պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ թէ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց կնոջ, մօր, զաւկին եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՍԻՄՈՆՆ ՏԱԿԱՌԵԱՆԻ

դառնակսկիծ մահուան առթիւ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Գազանճեան Տիկին 50 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին Տիկին՝ Վեհանոյշ Պասմաճեանի յիշատակին եւ 100 Ֆ. Օննիկ Ալեքսանեանի յիշատակին, նոյն նպատակին:

ՑՈՒՑԱՏԵՍ

ԿԱՊ - ԽԱՉԻ Անիէ - Պուա Գոլոմպի եւ Արժանթէօյի մասնաճիւղի վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամ - անդամուհիները, Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 10, ժամը 20.30-ին:
Rue Robert Lavergne — 92600 Asnières

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
7
VENDREDI
7 SEPTEMBRE
1984

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ: 260 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 550 Ֆ. - Հատը: 3,00 Ֆ.

LE NUMERO: 3,00 F

60րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.782 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 60e ANNÉE — No 15.782

ԵԹԷ ԱՐԱՐԱՏԸ ԼԵԶՈՒ ՈՒՆԵՆԱՐ ...

ՏԱՊԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ԲԱԶՄԱՆԱՆ . . .

ՀԱՅԵՐՆ ԱԼ ՏԱՊԱՆ ՄԸ ՇԻՆԱԾ ԵՆ ԵՂԵՐ...

ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂ ՄԸՆ ԱԼ ԱՐԱՐԱՏԸ ԾԱԽԵԼ Կ'ՈՒԶԷ

—×—

Մինչ «կը փնտռուի» Նոյեան տապանը, կէ՛ր կը չարունակեն գրել Թուրք թերթերը: Այրուին, որ լրագրողի մը հետ տեսակցեր է 3200 մեթր բարձրութեան վրայ, հետեւեալը ըսեր է. - (Օգոստոս 26). -

- Ես Աստուծոյ մէկ միսիոնարն եմ: Այն ժամէն սկսեալ երբ ոտք դրի լուսնին վրայ, զգացի Աստուծոյ գոյութիւնը: Որոշեցի նուիրուիլ կրօնական հարցերու: Աստղանաւորդ Ճէյմս Այրուին յայտարարեց որ ներկայիս առանց պղօթելու հաց չի դներ բերանը եւ կրօնական նիւթերու նուիրուած հիմնարկ մըն ալ հաստատած է: Հոսկէ - հոնկէ նուիրատուութիւններ կը ստանայ իր հետազօտութիւնները յառաջ տանելու համար:

Ճէյմս Այրուին այն կարծիքը յայտնեց թէ Սթէֆինսի կողմէ գտնուած բեկորները չեն կրնար պատկանիլ Նոյի տապանին: Ոչ ոք կը հաւատայ ատոր, ըսաւ Այրուին: Ես կը հաւատամ որ Նաւը կը գտնուի Արարատի գագաթին վրայ:

Րոմ Ուայաթ, որ Այրուինի հետ կ'աշխատի եւ որ 1977-ին ու 1979-ին Իսլէնտի երթալով հետազօտութիւններ բրած էր, շահեկան գաղափար մըն ալ նետեց մէջտեղ: Ան ըսաւ հետեւեալը.

- Հայերը, առնոք Նոյի տապանին նմանութեան մը շինած էին ու պնդած էին որ առիկա Նոյի տապանն է: Թերեւս այսօր գտնուած բեկորները Հայերու կողմէ շինուած նաւուն բեկորներն են:

Այս զգայացունց նորութենէն զատ (Հայերը ե՞րբ շիներ են այդ տապանը...), Օգոստոս 28-ի «Ճումհուրիյէթ»ի մէջ, Ուղուր Մումճու հետեւեալ «խորհրդածութիւնները» կ'ընէ: Լա՞ւ թէ խըն - դաք...

«Նաւը քալեցնողը նաւապետ է» կ'ըսեն: Նոյեան տապանին նաւապետը ըլլալ ուզողներն ալ Արարատ լեռը կը մագլցին: Անգլիացի նաւէն իջնելով Նոյեան տապանը նաւել ջանացող աստղանաւորդ Այրուին կը չարունակէ փնտռտուքը:

Նախկին քաղաքապէտներէն Քասըմ Կիւլեքի ընկերը գիտարար՝ Սթէֆինս ալ Արարատի լեռէն բերած տախտակի մը կտորով դէպի Ամերիկա թռեր է: Տապանը փնտռելու ձեռնարկող անգլիացի մըն ալ իրեն լանջքին հրացանով զարկեր են: Աստուծոյ սիրոյն ինչե՞ր տեղի կ'ու - նենան մեր զլխուորութիւնը բրած սա լեռան լանջքին:

Անոնք որոնց ճամբան Արեւելեան Պերլինէ անցած է, տեսած են թէ Արեւելեան եւ Արեւմտեան Պերլինը իրարմէ բաժնող պատին ձախակողմը Պերկամայի Թանգարանը կը գտնուի: Գերմանացին այս պատմական կառոյցը Պերկամայէ մաս առ մաս փրցնելով փախցուցեր եւ իր երկրին մէջ կառուցեր է:

Անգլիացիք 1968-ին, Պոլիսէն փախցընելով Լոնտոնի մէջ զետեղած նախկին Պոլսոյ մէկ ապարանքին բազման հանդիպութեան ժապաւէնը այն առնուան Հանրապետութեան նախագահ Ճէվտէթ Սունայի կարել տուած էին:

Երբեմ բոլոր երկիրներու մէջ, կը ցուցադրուին պատմական կառոյցներ, Թուրքիայէն փախցուած բեկորներով: Թուր - քիա, պատմական արժէք ներկայացնող իրեղէններու մաքսանենգներու համար կատարեալ ազատ վաճառատեղի մըն էր տարիներէ ի վեր...:

Հիմա, Ամերիկայի գիտարարը, «Ասիկա Նոյեան տապանին մէկ բեկորն է» ըսելով ձեռքի փայտի կտորը մամուլին ցոյց տալով կը համարձակի ըսել որ «ասիկա Ամերիկայի մէջ քննութեան ենթարկել պիտի տայ»:

Շատ լաւ, հասնողը կտոր մը փայտ առնելով, ասիկա Նոյեան տապանէն բեկոր մըն է ըսելով Ամերիկա տանելու իրաւունք ունի՞: Բնական հարստութիւններն ու մշակութային արժէքները միթէ այսպէ՞ս կը պահպանուին: Ճանըմ, այդքան խորհելու ի՞նչ պէտք կայ: Եթէ պէտք ըլլայ Արարատ լեռն ալ կը ծախենք ոմանց ... Նախ քուէյթցի գործի մարդ մը կ'առնէ: Հաւաքական բնակարանի ֆօնին տասնորդը կը պակեցնէ: Յետոյ ամերիկացիի մը կը ծախէ: Ամերիկացին ալ Նոյեան տապանը (անշուշտ այդպիսի բան մը եթէ գոյութիւն ունի) դայն կ'առնէ եւ Ամերիկա կը տանի, այնտեղ կը ցուցադրէ ճիշդ այնպէս, ինչպէս եղած էր Պերկամայի Թանգարանին առթիւ:

Աստղանաւորդ Այրուին Արարատ լեռ բարձրացած ատեն ըսեր է որ «ինքզինքը հիմա Աստուծոյ աւելի մօտիկ կը զգայ»: Պատասխանը պիտի ենթարկուի «կեավուրենւէֆ»ը: Ինքզինքը (մեղա՜յ, մեղա՜յ) այժմէն սկսաւ Սուրբ կարծել: Եթէ պատահի որ նաւու նմանող փայտեայ կոյտ մը գտնէ, այրեցանք: Խելոյն կրնայ նոր կրօնք մը տարածել: Այնպէս է քիչ մը բարձրերը ելլողներուն գլուխը անմիջապէս կը դառնայ: Կը կարծէ թէ փարինները ղեկավարելու համար ինք Աստուծոյ կողմէ պաշտօնավարուած է: Օրինակները չե՞նք տեսներ միթէ:

Այս Այրուինը, քրիստոնէութեան մէջ նոր աղանդի - մաղանդի մը խօսնակը չըլլայ:

Պիտի յիշէք: 1977 Օգոստոս ամսուան 1 - 22 օրերուն միջեւ, ամերիկացի լրագրող Սըլզպէրկէր եւ Անգլիոյ Փարիզի մեծ դեսպան Նիքօլա Հէնտէրսըն, Վանի Զաթաք գաւառակին, նախկին անուամբ «Միւքքս» նոր անունով Պահչէսարայ գիւղի շրջանին ազգագրական մասնայատկութիւնները պրպտեր, աւելի վերջ ալ Ամերիկայի հեռատեսիլէն յայտներ են որ այս պրպտումներու արդիւնքէն կը կը տեսնուի թէ մնացորդները հայկական քաղաքակրթութեան բեկորներ են: Սըլզպէրկէր, այն ատենուան Ուժի եւ Բընական Աղբիւրներու Գործավար Քեամրան Ինանի իբր հիւր Թուրքիա եկած էր:

Հարցը այդ թուականին օրակարգի բերուած է Էրզինճանի Ծերակուտական Նիյազի Իւնալի կողմէ: Ներքին Գործավարը Քօրքութ Էօզալ, վերոյիշեալ Ամերիկացին «ձուկ որսալու համար» մեր երկիրը եկած ըլլալը պաշտօնագրով մը Ծերակոյտի նախագահութեան տեղեկացուցեր եւ պէտք զգացեր է որ Իւնալի հարցումներուն Քեամրան Ինան պատասխանէ:

Թուական եւ համա՞ր. տանք ուրեմն:

Ներքին Գործոց Նախարարութիւն, Ապահովութեան Ընդհ. Տնօրէնութիւն, 1977 Դեկտեմբեր 2 եւ 1282 - 178 թիւ:

Իրականութեան մէջ այսպիսի տարօրինակ այցելութիւններէ եւ հարցափորձերէ կը կասկածի մարդ:

Ի՞նչ էր մեր ըսածը: Այո, Նոյեան տապանին մասին է որ կը խօսէինք: Մեր ընելիքը հետեւեալը կրնայ ըլլալ: Նոյեան տապանը կը ծախենք ժողովուրդին եւ հայրենակիցները անոր բաժնեթուղթերը կը գնեն:

Յետոյ երբ Տապանը գտնուի, օրէնքի զօրութիւն ունեցող որոշմնագրով մը արժեթուղթերը կ'աւելցնենք: Յետոյ այդ Տապանը, յառաջիկային կրկին միջին

(Շար. Դ. էջ)

JOURNAL de GENÈVE

GENOCIDE ARMÉNIEN

NOUVELLE ENQUÊTE de l'O. N. U.

—×—

Օգոստոս 31-ի «Ժուռնալ տը Ժընեւ»ի մէջ, Ժան Իվի կ'անդրադառնայ Հայերուն ցեղասպանութեան հարցին, մարդկային իրաւանց ենթայանձնախումբին նիստին առթիւ (տես «Յառաջ», Օգոստոս 11 / 12 եւ Օգոստոս 24) եւ կը գրէ ի մէջ այլոց. -

«Համաձայնութեամբ - բայց շատ դաղտնապահութեամբ - ընդունուած բանաձեւ մը ՄԱԿի մարդկային իրաւանց ենթայանձնախումբին կողմէ (Օգոս. 28ին) հաստատելով Պէնճամին Ուայթէքըրի (անգլիացի մասնագէտ) լիազօրութիւնը ընդհանուր վերաքննութիւն մը կատարելու եւ այժմէականացնելու «Ցեղասպանութեան ոճիրին զսպումին և կանխարգելման հարցին ուսումնասիրութիւնը», բացայայտ կերպով անկլինազարձ մը կը պարզէ ՄԱԿ-ի քաղաքականութեան մէջ հայկ. հարցին նկատմամբ: Այս լուրին առընչութեամբ, յօդուածագիրը կ'արձագանգէ նպաստաւոր կարգ մը կարծիքներու, ի մասնաւորի Տիկին Վերենա Կրաֆի, որ խօսելով յանուն «Ժողովուրդներու ազատագրութեան եւ իրաւունքներու միջազգային լիկային» շեշտած է որ՝ «Փաստերը կը վխտան եւ ամէնէն այլազան աղբիւրներէն, ի մասնաւորի բազմաթիւ երկիրներու դիւանագիտական արխիւներէն (ի շարս որոնց՝ Մեծն - Բրիտանիա եւ Ամերիկա) եւ աւելին՝ գերմանական դիւաններէն ո- րոնք, իբրեւ օսմանեան կայսրութեան զինակիցի դիւան առաջնակարգ կարեւորութիւն ունին, հաստատող որ՝ «այս ցեղասպանութիւնը խակայէս կատարուած է:

Այս արձագանգը կը թուի հաստատել թէ հարցը լաւ ճամբու մէջ է (վերջնական որոշումը՝ Օգոստոս 85-ին):

ԱՆԱՏՈԼՈՒ
ՀԱԿԱՔԻՒՐՏ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Օգոստոս 15-ին եղած յարձակումներէն ի վեր, Թուրքերը (բանակ թէ ոստիկանութիւն) մաքրագործման լայնածաւալ գործողութեան ձեռնարկած են շրջանին մէջ, Քիւրտերու («ահաբեկիչներուն» կ'ըսեն Թուրք թերթերը) դէմ: «Հիւրրիյէթ» (Սեպտեմբեր 5) հետեւեալը կը գրէ այդ մասին. -

«Այն գործողութիւնները որոնք սկսած էին անցեալ շաբթու սկիզբը, չէզոքացընելու համար ահաբեկիչները, աւելի ընդլայնուած ձեւով կը շարունակուին Սղերդի շրջանին մէջ: Հոս եւ սահմանին երկայնքին 11 կէտի վրայ հսկողական կեդրոններ հաստատուած են: Պատասխանատուներ բսած են թէ ձերբակալուածներէն հինգ հոգի անձամբ մասնակցած են ապստամբութեան». իսկ 25 այլ ահաբեկիչի ինքնութիւնը ճշդուած է ու ձեռնարկուած անոնց հետապնդման:

Ապահովութեան ուժեր Սեպտեմբեր 3-ին ձերբակալած են 60-ի չափ «հասարակ յանցաւորներ» ալ:

Այս միջոցին իրանեան ուժեր եւս «ընդհանուր յարձակումի գործողութեան» մը ձեռնարկած են երկրին հիւսիս - արեւմտեան շրջանը խմբուած «անջատողական ուժ»երու դէմ: Իսկ Թուրք պատկան իշխանութիւնները կանխարգիլելու համար հաւանական թափանցումներ, սահմանին վրայ խիստ միջոցառումներու դիմած են:

Սղերդի մէջ երեք կէտի վրայ կը շարունակուին ապստամբութիւնը չէզոքացընելու այս գործողութիւնները, սակայն այս վայրերուն անունը չէ հրապարակուած:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ԵՄ՝ Ե՛Մ ԵՄ, ԱՆ՝ ԱՆ Է» շեշտելով Լօրան Ֆապիւս ուզեց այն համոզումը գոյացնել, որ Միթերանի շուքը չէ ինք - այն, ոչ ալ անոր մտածումներուն արտայայտիչը կամ պարզ թութակ մը, այլ՝ անհատականութիւն մը: Նոր նախարարապետը, այս առաջին ելոյթով հեռատեսիլէն, մեծ տպաւորութիւն մը չգործեց եւ աւելի սկսնակի մը կերպարն ունէր: Յաճախ ժը գործածելով (ե՛ս այսպէս ըսի, ես այս հրահանգը տուի, եւն.) կ'ուզէ հաստատել թէ ի՛ր վիճակն է մինակը որոշումներ տալու: Անկասկած՝ անփորձ է, բայց կը ջանայ անկեղծ ըլլալ: Իր առաջին մտահոգութիւնն է՝ գործազրկութիւնը, որու իբրեւ դարման երիտասարդներու կազմութիւնը կը տեսնէ: Գրեթէ թացեց մամուլի օրինագիծը (ըսելով թէ ամէն պարագայի մէջ, չի գործադրուիր ընտրութիւններէն առաջ - 86 -), - ըսաւ նաեւ թէ եթէ Ծերակոյտը կրկին մերժէ հանրաքուէի առաջարկը (եւ նոյն ժամուն՝ կը մերժէր) կառավարութիւնը ան ալ կը թողէ: Արդիական ընկերութիւն մը կ'ուզէ կերտել ջնջելով անհաւասարութիւնները: Տուրքերու զեղչերէն բոլորը պիտի օգտուին, քանի որ պիտի ջնջուին նաեւ (86-էն) բարձր եկամուտներու վրայ արտակարգ տուրքերը: Ոստիկան ապաննողներու պատիժները պէտք է առաւելագոյնն ըլլան: Նախագահական պաշտօնաշրջանի կրճատումի հարց չկայ, հիմա, ինք՝ կողմնակից է: «Լիպերասիոն» կը նկատէ թէ ուրիշներու (Միթերան, Ժիսքար, Մօռուա) պէս չի խօսիր եւ նոյնիսկ լաւ չի խօսիր, միշտ կրկնելով «բաները, բաները», իսկ Ս. Ժիւլի իր խմբագրականը կը խորագրէ՝ Լ'Աֆիւփիւնֆթէօր (չինական սաեղ ըսող):

ԼԻԲԱՆԱՆԻ Աշխատանքի եւ Լուսաւորութեան նախարարը՝ Սելիմ Էլ Հէօս (սիւննի) թեթեւօրէն վիրաւորուած է մահափորձի մը նթացքին: Ականուած կառք մը պայթած է, երբ Հանրապետութեան միւֆթիին տունը կը հասնէր: Հինգ հոգի մեռած է, 25 հոգի ալ՝ վիրաւորուած:

ՏՈԼԱՐԸ 9 Ֆր.ը անցաւ Փարիզի սակարանը, Հինգշաբթի օր, հասնելով 9,05-ի:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ փոխ - վարչապետ՝ Լէոնիդ Կոստանդով յանկարծամահ եղաւ, երբ պաշտօնական այցելութեան էր արեւելեան Գերմանիա: 69 տարեկան էր: Խորհրդային պատուիրակութեան մը գլուխը, եկած էր Լայփցիկի միջազգային տօնավաճառին:

ԻՍՐԱՅԵԼԻ մէջ համաձայնութիւն գոյացաւ ի վերջոյ, Լիքուտը տեղի տուած ըլլալով ազգ. միասնականութեան կառավարութիւն մը կազմուած է աշխատաւորական պարագլուխին՝ Փէրէսի շուրջ: 25 ամիս ետք, կառավարութեան հերթապահը պիտի ըլլայ՝ Շամիր:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ նախագահը՝ Ամին Ճեմայէլ եւ Սուրիոյ նախագահը՝ Ասատ համաձայնութեան եկած են, Դամասկոսի մէջ, քաղաքական բարեփոխումներու շուրջ, որոնք հաւասար իշխանութիւններ տան մահմետականներուն եւ քրիստոնեաներուն:

ԿԱՄԹՈՆ ՓԱԼԵՎՍԿԻ, սահմանադրական Խորհուրդի նախկին նախագահ եւ Տը Կոլի հին ընկեր, մեռաւ 83 տարեկանին:

ՔԲԷԹԷՑԻ դատարանին հարցաքննիչ դատաւորը՝ Օր. Ժընըվիէվ Պըէժօն դատավարութեան դրդապատճառ չէ տեսած (նոն-լիէօ) ինչ կը վերաբերի Անդրէ Ալիքեանի եւ ամուսնոյն Ժան Ալիքեանի, որոնք «չարագործի ընկերութեան մեղսակցութեան» համար ձերբակալուած էին Օրլիի օդակայանին (1983, Յուլիս 15) կապակցութեամբ: Ժան Ալիքեան, սակայն, «զէնք ունենալու եւ փոխադրելու» յանցանքով բանտ կը մնայ:

ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ ՀԵՏ

Տեսակցութիւնը կատարեց՝
Մ. ՊԶԱՔՃԵԱՆ

(Բ. եւ վերջ)

- Ձեր կեանքին ընթացքին ի՞նչպէս ապրած էք կրկնակի պատկանելիութեան հարցը: Պիտի ուզէի որ պատմէիք ազգային կեանքի մէջ ձեր մուտքին մասին, ի՞նչ բրած էք:

- Նախ ըսեմ, որ հայ պատկանելիութիւնս փլիւս մըն է: Կարեւորն այն է որ Հայ եմ, Յունաստանի մէջ դաստիարակուած, եւ Ֆրանսայի մէջ մեծցած, կազմաւորուած: Հայութիւնս ոչ մէկ արգելք եղած է, ընդհակառակն եղած է հարըստութիւն մը: Իսկ ազգային կեանք մուտքըս, Վրացեանը չէ՞ որ գրած է տեղ մը, ատոր պէս եղած է. ձախ դուռի եւ աջ դուռի հարց մը կայ հոն: Հնչակեան գործիչ մը փնտռած ատեն, դաշնակցական գործիչի մը վրայ կ'իյնայ, չէ՞: Ազգային կեանք իմ մուտքս ալ այդպէս եղած է, ձեւով մը: Որովհետեւ հայրս պաշտօնով Տէսին կանչուած էր պատերազմէն ետք, ես ալ գացած էի, բայց հաւանաբար անոր միտքէն բնաւ չէր անցներ որ իր զաւակն ալ դաշնակցական կրնար ըլլալ, որովհետեւ ընտանիքէն ներս երբեք այդ մասին չէր խօսեր: Երբ հասայ Տէսին, տեսայ որ հայ երիտասարդներ շրջապատեցին զիս, կարծելով որ պապայիս տղան եմ, ինչ որ էի՛ եւ չէի՛, - էի արիւնով, բայց բացարձակապէս ոչ իր ազգային գիտակցութեամբ: Այդ տղաքը այնպէս շրջապատեցին զիս որ տեսայ որ պահանջ մըն էր իրենց համար որ մէկը զբաղի իրենցմով եւ կարծելով թէ կրնայի հօրս նման դեր մը կատարել, կազմակերպչական մարզի մէջ պարտականութիւն մը վերցընել, կատարուած խրողութեան մը առջեւ դրին զիս: Խաղ մըն էր ինծի համար ու այդ խաղին ծուղակը ինկայ կարծես թէ: Հայութեան հետ առաջին հանդիպումս այդպէս եղաւ եւ վերջը տեսայ որ հաճելի է, որովհետեւ հայութեան ծանօթացայ այդ ճամբով: Մինչեւ Ֆրանսա գալս չէի գիտեր թէ Հայերու մէջ մշեցի կայ, մարաշցի կայ, այնթապցի կայ, վանեցի կայ: Կը կարծէի որ բոլորն ալ հայ են: Հոն է որ ծանօթացայ հայութեան պըզտիկութիւններուն կամ մեծութիւններուն, ներքին կեանքին: Երբ գործիս մէջ յառաջացայ, երբ գործս կլանեց ժամերս, այս անգամ հաճոյքով վերադարձայ հայկական կեանքին՝ աւելի պատասխանատու գործերով: Կը զգայի որ այն անունը որ ունէի Ֆրանսայի մէջ, գոնէ այդ շրջանին եւ աւելի կ'ըսեմ առանց յաւակնութեան, այդ անունը կրնայի օգտագործել իմ ընթացքով ցոյց տալու շատերու, թէ օտար շրջանակի մէջ աշխատող, թելեվիզիոնով պարապող Հայ մը կրնայ միեւնոյն ժամանակ հետաքրքրուիլ նաեւ հայկական կեանքով եւ ծառայել Հայութեան: Հայկական շրջանակը ձախողած մարդոց մենատիրութիւնը պէտք չէ դառնար: Ուրեմն ունէի այն գիտակցութիւնը, որ կեանքին մէջ յաջողելու առնթեր պէտք է ծառայէի ժողովուրդիս եւ ոչ թէ ուղղակի մտնել անոր մէջ օգտուելու համար: Երբ օտար շրջանակէ ելլելէ ետք կ'երթայի Կ. Կոմիտէի ժողովին, ամէն անգամ չինական պարիսպ մըն է որ պէտք է քանդէի հայկական մթնոլորտի մէջ մըտնելու համար: Բայց կ'ընէի հաճոյքով եւ որոշ յաջողութեամբ:

- Ի՞նչ կը մտածէք հայկական սինեմայի մասին յատկապէս, ապա սինեմայի մասին ընդհանրապէս:

- Հայկական սինեմայի մասին գրած եմ «Յառաջ»ի մէջ, դասախօսութիւն մըն ալ տուի Տէսինի Մշակոյթի Տան մէջ: Երբ հրաւիրեցին, ըսի, թէ պէտք չկայ գալու, որովհետեւ պէտք չկայ խօսելու բանի մը շուրջ, որու մասին բոլոր ըսելիքներս ժխտական պիտի ըլլան: Պնդեցին եւ գացի: Խօսեցայ անշուշտ հայաստանեան սինեմայի մասին, որովհետեւ Պետութիւն մըն է, արտադրողները պատասխանատու մարդիկ են եւ պատասխանատու մարդոց մասին կարելի է խօսիլ: Արտասահմանի մէջ հայկական սինեմա ուզած են ըլլել այն մարդիկը, որոնք չեն կրցած շարժանկարի ասպարէզ մտնել օտար շրջանակներու մէջ: Նկարագրիս դէմ է հայրենասէրի պիտակին տակ ինքզինքս ապրեցնել: Անոնք որ հայկական ժապաւէն կը փորձէին պատրաստել, միշտ կրկնեցին, թէ կը զոհաբերուէին հայ ժողովուրդին համար եւ իրենց ֆիլմերուն համար հայ մեկենասներ կը գտնէին, կը խաբէին: Պարզապէս աճպարարներ էին անոնք: Այդ ֆիլմերէն կարելի է յիշել «Սասունի Ջաւակները», ինչպէս նաեւ՝ «Մուսա Տաղի Քառասուն Օրերը», զոր չեմ տեսած, բայց հաւանաբար ան ալ ձախող բան մը պէտք է ըլլայ: Այդ ֆիլմերը կարելի չէ ցուցադրել ոչ մէկ արհեստավարժ շրջանակի մէջ: Հայ գաղթին նուիրուած ժապաւէններ կան, որոնք ոչ կշռոյթ ունին, ոչ առինքնող են եւ որոնք կը ծառայեն միայն Հայերը յուզելու: Զանոնք պատրաստողները ձախողածներու խմբակցութիւն մըն են, հայութիւնը նըկատած են լաւ շուկայ մը, ուր կարելի է դրամ շահիլ, ապրիլ եւ դառնալ հայրենասէր եւ դառնալ արուեստագէտ:

«Հայաստանէն եկած լուրերուն մէջ կը կարդանք թէ հայկական ֆիլմերը մեծ յաջողութիւններ են գտնում Փարիզում, Լոնտոնում, եւայլն: Սուտ խօսքեր են: Երբ Հայաստան այցելեցի, շարժանկարի անօրէնութիւնը ուզեց որ տեսնեմ իրենց վերջին արտադրութիւնը: Քէօսէեանի «Մխիթար Սպարապետն» էր: Ֆիլմը դիտելէ ետք, ուզեցին տպաւորութիւնս գիտնալ: «Երաժշտութիւնը շատ գեղեցիկ է» ըսի: Կը հասկնաք անշուշտ թէ ինչ ըսել կ'ուզէի: Ֆիլմ մը ամբողջութիւն մըն է, ինչպէս արուեստի որեւէ գործ: Օրինակ չէք կրնար ըսել, թէ Աստուրի այս թապլոյին վերի եռանկիւնը սիրեցի, իսկ վարինը ոչ: «Սարոյեանն ալ էդպէս ասաց» ըսին:

«Հայաստանի մէջ ֆիլմերը չեն կրնար կատարելագործուիլ: Ինծի համար անհասկնալի է, թէ ինչո՞ւ այս արուեստը չէ յաջողած լրջութեամբ մտահոգել պատասխանատուները, որովհետեւ ամենագեղեցիկ միջոցն է միտքերու փոխանակութեան, ծանօթացնելու երկրի մը առօրեան, ժողովուրդի մը ցաւերն ու ուրախութիւնները, մտահոգութիւններն ու գոհունակութիւնները: Երբ հրահանգըւած ձեւով ֆիլմերը կը շինուին, ուր ամէն ինչ «վեհ» գաղափարներու պէտք է ծառայէ, միայն ձախողութիւն ձեռք կը ձգուի: Արուեստը վեհ գաղափարներու ծառայող գործիք մը չէ: Արուեստը ամենատափակը կրնայ վեհացնել: Միայն մարդուն լաւ զգացումներուն արտայայտութիւնը չի կրնար ըլլալ արուեստը, այլ անոր ամբողջական ներաշխարհը պատկերացնելու միջոց մը: Ատկէ անդին, կը դառնայ գաղափարապաշտութիւն, կը դառնայ Աւետարան, իսկ Աւետարանը արուեստի հետ կապ չունի:

«Շատ ճիշդ նշեցիք Շահնուրի ըսելու ձեւը: Կարելի է ըսել, թէ ունինք բեմադիրներ, բայց չունինք սինեմա:

«Ունինք Պարաճանովը անշուշտ, ունինք Քէօսէեանը, շատ նուազ Մալեանը, ունինք Փէլէշեանը, Տէօվլէթեանը, ուրիշներ: Չեմ կարծեր որ մարդիկն է որ կը պակսին: Կը պակսի յանդգնութիւնը: Ի՞նչպէս կ'ուզէք որ բեմադիրը սինեմա ընէ աչկապուկ խաղալով իրականութեան հետ: Երբ ձեզի ըսեն, թէ սովետական շարժանկարը պէտք է առաջին գծի վրայ տայ կուսակցութեան կարեւորագոյն դերը մեր առօրեայ կեանքին մէջ, բեմադիրը արդէն կաշկանդուած է: Ի՞նչպէս կրնաք երեւակայել որ, այսօր, Առլէն Փափազեան մը, երկար տարիներու կուսակցական գործիչ, կամ ընկեր, կամ շարքային, ընդունի պատրաստել ժապաւէն մը: «Դաշնակցական գաղափարաբանութիւնը ամէն բանէ վեր» թեմային վրայ, հրահանգով: Չեմ կրնար: Որովհետեւ հակադրութիւն մը պիտի զգամ եւ ամբողջական զգայարանքներուս հետ կռիւ մը պիտի ստեղծուի: Որովհետեւ Առլէն Փափազեան միայն դաշնակցական չէ: Նաեւ մարդ է, ունի իր առօրեայ ապրումները, որոնք առանց Դաշնակցութեամբ չեն սկսիր եւ անով չեն մեռնիր: Ուրեմն իմ ստեղծագործութիւնը պիտի ըլլայ իմ հանապազօրեայ կամ ամէն վայրկեանի ապրումներէ բխած զգացումներով եւ ոչ թէ միանգամընդմիշտ կաղապարուած զգացումի մը արտայայտութիւնը:

«Վաթսուն տարիէ ի վեր, սովետական շարժանկարը կաղապարուած, վերջնական ձեւով դասաւորուած գաղափարի մը արտայայտիչը կ'ուզէ ըլլալ եւ յառաջանալ: Հոն է որ տեղքայլը կը սկսի:

«Պարաճանովի հետ մէկ ժամ խօսեցայ, թարգմանի միջոցաւ, որովհետեւ հայերէնը տկար է: Բացառիկ տաղանդ է, յայտնի է, կրկնութիւն է ըսածս: Երբ սովետ կարեւոր անձնաւորութեան մը հետ անոր մասին խօսեցայ, ան ըսաւ. «Եթէ երկու Պարաճանով ըլլար ու մէկը բանտ դնէին, տանելի կրնար ըլլալ: Բայց մէկ Պարաճանով կայ: Թէեւ պէտք է ըսել որ ան չի գիտցներ մեր գործը»:

«Երբ ուզեցին Ֆրանսա բերել զայն, ֆրանսացի մեծանուն բեմադիրներ կոչի մը համար իմ ստորագրութիւնս ալ ուզեցին: Մերժեցի: Հո՛ն պէտք է մնայ ան, որովհետեւ գաղափարական հակառակորդ մը չէ: Թիֆլիզի ծնունդ է, դուրս հանէ, արմատախիլ պիտի ըլլայ: Իր միակ անհամաձայնութիւնը իշխանութիւններուն հետ այն է թէ չեն հասկցած իր տաղանդ ունենալը, իսկ տաղանդաւոր մը չի կրնար սահմանափակուիլ կաղապարուած մտածումներու մէջ:

«Սիրուած անձ մը եղած է Պարաճանով, ունեցած է բարեկամներ, բայց ասիկա ենթադրութիւն մըն է, - Հայաստանի մէջ գտնուած են իրմէ նախանձողներ եւ զինք ներկայացուցած են որպէս ազգայնասէր, ազգայնամոլ եւ յաջողած են սահեցնել զինք: Մնացեալները չինծու պատրուակներ են, միասեռականութիւն եւայլն:

«Ահաւասիկ հայ բեմադիր մը, որ Թիֆլիզ ծնած ըլլալով հանդերձ, ուզած է Հայաստանի մէջ աշխատիլ, բայց զոհ գացած է գձուձ հաշիւներու:

«Կայ Քէօսէեանը, որ ունի ֆիլմեր, որոնց ծանօթ չենք արտասահմանի մէջ, թէեւ պէտք է ճշդել որ «Գոնէ այս ունինք»ով պէտք չէ գոհանալ:

«Ինչ կը վերաբերի տեղւոյս վրայ կատարուած արտադրութիւններուն, ինքզինքս կ'արգիլեմ ոեւէ հայ կամ օտար բեմադիրի գործին մասին կարծիք յայտնել, բայց դէմ եմ, «էհ, մեր մասին վերջապէս բան մը ներկայացուցին»ի գոհունակութեան:

«Հասնելով ձեր հարցումի երկրորդ կէսին, կրնամ առանց վարանելու ըսել, թէ սինեման լաւագոյնս հասկցուեցաւ Ամերիկայի մէջ, որովհետեւ այդ արուեստը նախորդող արուեստ գոյութիւն չունէր հոն, երբ սինեման ստեղծուեցաւ: Քանի մը իտալացի կամ անգլիացի թատերագիրներ կային, բայց թատրոնի Եւրոպայի առատութիւնը չկար: Ֆրանսան գրական ամբողջ անցեալ մը ունէր ետին ու սինեմայի աշխատողները չէին կրնար անտեսել Պալզաքները, Հիւկոները, Մասիյոնները: Բայց Ամերիկայի մէջ, մարդիկ ուզեցին զուտ սինեման ստեղծել՝ առանց գրականութեան անթացուպերուն: Տարիներու ընթացքին, Ֆրանսացիներն ալ ընտելացան այդ թեքնիքին ու իսկական սինեմային համար գործեր արտադրողներ երեւան եկան: Մինչեւ իսկ ըստեղծուեցան գլուխ - գործոցներ:

«Մինչեւ հիմա սինեմայի ամէն նորութիւն Ամերիկայէն կ'ելլէ: Եւրոպական միակ երկիրը որ նորութիւն բերելու կարողութիւն ունի, այն ալ Իտալիան է: Որովհետեւ Իտալիան միակ երկիրն է, ուր կեդրոնացած միջերկրականեան յատկանիշները ցայտուն կերպով երեւան կուգան: Ասիկա կը պակսի Ֆրանսայի:

- Վերադառնալով ձեզի, կրնա՞ք խօսիլ կամ թուել ձեր առաւելութիւններն ու տկարութիւնները, անշո՞ւշտ փրոֆէսիոնել մարզին մէջ: Քննադատները ինչպէ՞ս ընդունեցան ձեր գործերը: Ձեր ո՛ր գործով հպարտ էք, ո՞րը կամ որո՞նք պիտի ուզէիք անտեսել...

- Եթէ ուսուցիչիս հարցնէիք, թէ ինչո՞վ կը յայտնանշուիմ, ի՞նչ են առաւելութիւններս կամ տկարութիւններս, անշուշտ ընդհանուր առմամբ, թերեւս կարենար աւելի դիւրին պատասխանել: Անձնապէս, եթէ առաւելութիւններուս գիտակցութիւնը ունենայի, ամէնէն ապուշ մարդը պիտի ըլլայի: Չեմ գիտեր: Ապուշներն են որ կը կարծեն թէ խելք ունին, իսկ քիչ մը խոհուն մարդը չի գիտակցիր անոր ու այդպէս աւելի լաւ է:

«Թերութիւնները աւելի դիւրին է նկատել, տեսնել:

«Երկու տեսակ բան կայ գործիս վերաբերմամբ, երբ կ'ուզեն գիտնալ, թէ ի՞նչ եղած են գոհունակութիւններս արտադրած գործերէս. պէտք է նախ խօսիմ, թէ այդ բոլոր գործերով ուզա՞ծ եմ բան մը ըսել թէ ոչ: Բացի մէկ գործէս, որուն հաւնած եմ իսկապէս, ընդհանրապէս միւս բոլոր գործերս բրած եմ պարզ թեքնիք հաճոյքին համար եւ ոչ անպայման պատգամ մը անցընելու յաւակնութեամբ: Ուրեմն չեմ կրնար ըսել, թէ ձախողած եմ այդ մեսաժը տալու մէջ, որովհետեւ ընդհանրապէս չեմ ընդունիր մեսաժը շարժանկարի արուեստին մէջ եւ չեմ սիրեր մտաւորական մերձեցումով ստեղծուած ժապաւէնները, որոնք կը գոհացնեն ստեղծողները, սեղմ շրջապատ մը: Իրարու աչք կ'ընեն անոնք, թէ տեսա՛ք, բա՛ն մը կ'ըսեն, թէ տեսէ՛ք, խելացի մարդի՛կ են իրենք:

«Ուրեմն, իմ միակ յաւակնութիւնս եղած է որ երբ ժապաւէն մը պատրաստեմ ու ցուցադրուի, մարդիկ հեռատեսիլի կոճակը չդարձնեն եւ ուրիշ կայանի չանցնին: Պարզ թէքնիսիէնի ակնոցով դիտած եմ հարցը եւ ունեցած եմ պատասխանատուութեան այն զգացումը, թէ միլիոններ արժած ժապաւէն մը ապարդիւն չըլլայ: Նոյնիսկ, եթէ արտադրած կարգ մը գործերս պարփակեն որոշ մեսաժներ, զգայնութիւններ, շատ զգոյշ եղած եմ որ այդ զգայնութիւնները արտայայտուին նաեւ պատկերներու ընդմէջէն: Այսպէս ունեցած եմ որոշ գոհունակութիւններ եւ դժգոհութիւններ:

«Կը կարծեմ որ բոլոր գործերս ալ անկատար են, բայց քանի որ ստորագրած եմ, կը նշանակէ թէ պատասխանատու եմ: Երբ շուրջ երկու տարի առաջ, ինչպէս ըսի, իմացուցին ինծի, թէ ժապաւէններէս տասներեքը պիտի ցուցադրուին փեստիվալներու, կը նշանակէ, թէ մարդիկ կը շարունակեն արժէք մը տեսնել անոնց մէջ: Ասիկա պարզ բաւարարութիւն մըն է ինծի համար եւ ոչ թէ ստեղծագործական ակնոցով դիտուած նուաճումներ: Եթէ գործերս չըլլային, արուեստը բան մը կորսնցուցած պիտի չըլլար:

«Անգամ մըն ալ յիշելով Տիկօ Ֆայրիի գործին վրայ պատրաստած «Լը Վօլէօր տը Տիէօ» ժապաւէնը, անոր ցուցադրութեան առթիւ, բոլոր քննադատները, բոլոր լրագիրները ողջունեցին զայն որպէս շարթուան լաւագոյն ֆիլմը: Թելեմակազինը նիշ տալու ձեւ մը ունէր եւ անոր պարգեւեց չորս թռոֆէ, առաւելագոյնը, Թելէ 7 ժուրի ընթերցողներուն համար ամենագնահատուած ֆիլմն էր, իսկ ամենամեծ գովասանքը կուգար Ֆիկառոյի Անտրէ Պրէնքուրէն: Ամէն գործի հաւնող մարդ չէր ան, իսկ ան իր յօդուածի ճակատին շնորհակալութիւն կը յայտնէր Առլէն Փափազեանին, եւ այլն...:

«Նման գնահատականներ շատ ունեցած եմ: Ամէն շաբաթ ռատիոյի եւ լրագիրներու թղթակիցները կուգային մօտս խօսքս արձանագրելու: Բայց եթէ հիմա այդ մասին չխօսէինք, այս բոլորը պիտի չյիշէի...:

- Եթէ այս թապլոյին նայինք, առանց ստորագրութիւնը տեսնելու կրնաք ըսել, թէ Աստուրն է, ինչպէս երբ Մաթիսի մը գործը տեսնենք, կամ դիտենք որոշ բեմադիրներու ժապաւէնները: Ձեր պարագային, մասնագէտները կրնա՞ն ձեր ոճէն գիտնալ, թէ ասիկա Փափազեանի պէտք է ըլլայ, միւսը՝ ոչ...

- Չեն հասկնար դժբախտաբար: Որովհետեւ այդ բանը ընելու համար պէտք է շարունակաբար նոյն ձեւի եւ նոյն տեսակի ժապաւէններ պատրաստէի, իսկ ես թելեվիզիոն մտած օրէս հասկցայ, որ այս ասպարէզին մէջ մասնագիտանալը անպայման չի համապատասխաներ թելեվիզիոնի կարիքներուն: Ինծի համար նոյնքան հետաքրքրական էր ռէկլամի ֆիլմ մը ընել որքան դրամաթիք մը:

«Ուրեմն եթէ ընդունինք, որ թելեվիզիոնը բոլոր միտքերու արտայայտիչ գործիք մըն է, միջոց մը, չուզեցի մասնագիտանալ միայն մասնագիտական ժապաւէններով, այլ ըլլալ այդ գործիքին մարդը:

- Եթէ թելեվիզիոն չընէիք ու միայն սինեմա ընէիք...

- Պիտի ուզէի Էլիա Քազանին կամ Էտուարտ Տմիթրիքի ճանապարհով ընթանալ:

- Իսկ եթէ բոլորովին ուրիշ ասպարէզ մը ընտրել ուզէիք...

- Եթէ սինեմա չընէի, շատ հաւանաբար պիտի ուզէի պատմաբան ըլլալ, պատմագէտ՝ գիտական մօտեցումով:

ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆ

«Ինծի համար ցուրտ ակումբի մը մէջ պարզ շարֆայինի մը վառարան վառելու արարքը, որպէսզի հայերէնի դասին եկող մանուկները չմսին, նոյնքան նուիրական է որքան անաբեկչական գործ մը» կ՛ըսէ Ալէն Փափազեան տեսակցութեան մէջ տեղ մը ու այդ խօսքին կարեւորութիւնը կը տիրապետէ մտածումիս երբ կ՛իմանամ թէ ան կը մերժէ զրոյցին հրատարակութիւնը ներկայ վիճակին մէջ։

...Որովհետեւ իմ մասիս շատ խօսած եմ...։ Գիտե՞ս, երբ ձայնագիր մեքենային առջեւն ես ու կը մոռնաս ինքզինքդ...

Ուրեմն միայն խօսք չէր ան, միայն կարծիք յայտնող չէր, այլ սկզբունքները առաջին հերթին ինքն իր անձին վրայ կիրարկող։ Երբ անձ մը չեշտուած հակակրութիւն ունի անհատի պաշտամունքին դէմ, նկարագրի այդ գիծը կ՛ենթադրէ գոյութիւնը դրական ուրիշ յատկանիշներու, որոնց թիւումը աւելորդ պիտի ըլլար։

Տեսակցութիւնը բաւականին յառաջացած էր, երբ մեր մօտ մտաւ իր կինը ու ծանօթացումը կատարելէ ետք, յարեց.

- «Յառաջ»ին կողմէ եկած է ու հետս ժամանակը կը վատնէ...

«Ժամանակը կը վատնէ»...։

Ու հիմա որ ոչ եւս է ան ու անդամ մը եւս կը կարդանք անոր միտքերը, կը հաստատենք աւելի քան երբեք, թէ Ալէն Փափազեան գիտէր գիտէր, գիտէր վերլուծել ու գոյացնելէ ետք իր կարծիքը, գիտէր այդ կարծիքին հաւատարիմ մնալ։

- Գիտէ՞ք թէ ինչու կը կատարենք այս զրոյցը, - հարց տուած էի։

- Ջէ, չեմ գիտեր։

- Որովհետեւ կարդացած եմ ձեր յօդուածները, ձեր միջամտութիւնները մամուլի մէջ ու գտնենք գտած գիրուկ, տեղին, առողջ...

Արդէն բոլոր զինք ճանչցողները կ՛ըսեն, թէ Փափազեան կը գրէր երբ ըսելիք ունենար։ Ու միայն յօդուածները չէին։ Կային նաեւ իր Փիլմերը։ Տարիներ առաջ գիտած էի իր ժապաւէններէն մէկը, Բելվիլցինի յատուկ չարաթաթերթի մը մէջ կարդացած իր մասին եւ ուրախացած։ «Երբ ամէն չարաթ, յայտագրի վերջաւորութեան անունս կ՛անցընէի, կրովի կ՛ըսէի, թէ հիմա Պոլսոյի կամ Թուլուզի մէջ Հայ մը պիտի կարդայ եւ ուրախանայ» կ՛ըսէ Փափազեան տեսակցութեան մէջ ուրիշ տեղ մը, իսկ այդ հայերէն կենդանի մէկ վկան ես էի։

Պատմութիւնը կը կերտուի մարդոց կողմէ, իսկ Ալէն Փափազեան Ֆրանսահայ գաղութի պատմութեան կերտիչներէն է։ Իր կարողութիւններուն գիտակից, սանձուած յաւակնութիւններով արուեստագէտ մը, որուն համար պաշտօնական հանգամանքը եթէ ոչ աղէտ բայց վտահօրէն արգելակ մը եղաւ, ու այն առեն երբ այլեւս թօթափած այդ հանգամանքը կը պատրաստուէր նոր թռիչքներու, դաւաճանեց սիրտը ու հիմնական երազը մնաց անմարմին։

- Ցաւերէս գլխաւորագոյնը եղած է նաեւ այն, որ հօրս հետ պէտք եղածին չափ չխօսեցայ, - կ՛ըսէր հանդիպումի առաջին վայրկեանին իսկ։

Տեսակցութիւնը կը տպագրուի ամբողջութեամբ, որովհետեւ հոն տրուած մանրամասնութիւնները չահեկան են եւ կրնան օգտակար դառնալ գաղութի յետագայ պատմաբաններուն։

Մ. Պ.

ՄԵԾԱՐԱՆՔ

ԱՐԺԱՆԻՔԻ ՊԱՏՈՒԱՆՇԱՆ

Պ. Սեպուհ Սարեան, երկար տարիներէ ի վեր Լիոնի եւ Շրջակայից Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան նախագահ, պետութեան կողմէ արժանացած է Officier de l'Ordre National du Mérite պատուանշանին։

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՇՈՒԿԱՆ

Ահաւասիկ տասը տարի է որ գործազրկութիւնը կանոնաւորաբար կը ծաւալի, պատկան մարմինները ինչ որ ալ ըսեն, ինչ հրաշք դեղեր ալ գործածեն, անգործներու բանակը կը շարունակէ ուռճանալ, ստեղծելով դասակարգային տագնապալի վիճակ մը. տեսակաւ ախտ մը՝ որ ներկայ առօրեային մաս կը կազմէ եւ որուն հետ պէտք է ապրիլ եւ զայն խնամել։ Ինչ որ չատ աւելի մտահոգիչ եւ սպառնական կը թուի՝ աշխատելու տարիքի հասնող եւ պոչ բռնող հարիւր-հազարաւոր պատանիներու եւ երիտասարդներու պարագան է, որոնց ներկան եւ փայլուն ապագան անկայուն ու մշուշապատ հորիզոնի մը հեռանկարն է միայն։ Այսօր, ըստ վիճակագրական տուեալներու, Ֆրանսայի 25 տարեկանէն վար 8 միլիոն երիտասարդներու չուրջ կէսը անգործ է, կամ մանր-մունր եւ ժամանակաւոր աշխատանքով կը զբաղի։ Այսօր, աւելի քան 700 հազար երիտասարդներ տեւական կերպով արձանագրուած կը մնան աշխատանքի գրասենեակներու ցանկերուն մէջ, առանց հաշուելու բոլոր անոնք՝ որոնք այս կամ այն պատճառով կորսնցուցած են այդ իրաւունքը։ Նորահասներու հսկայ բանակ մը, երկրի ծոցին մէջ, որ կ՛ապրի օրը-օրին՝ դատնացած, հաշտուած կամ կորսուած։

Այս անկայուն կամ պատահական աշխատաւորներն ու գործազուրկները, բոլորն ալ մասնագիտացած (Օ. Ս.) բանուորներ չեն, այլ ասոնց 25 տոկոսը պաքալորէյա կամ աւելի բարձր ուսումնական մակարդակ ունի՝ զանազան դասակարգերու խառնուրդ մը որ ցայժմ, այս անորոշ վիճակին հետ հաշտուած կամ ոչ, տեսակ մը նոր մտայնութեան տէր, այսպէս ըսած՝ կ՛ապրի գործազրկութեան նուազագոյն թոշակով, մանր-մունր գործերով, «ճարպիկութեամբ» կամ անխոստովանելի միջոցներով. եւ ինչ որ տարօրինակ է Ֆրանսացի ժողովուրդի մտայնութեան եւ սովորութիւններուն նկատմամբ, մեծ մասով կը շարունակէ բնակիլ իր ծնողքին մօտ անկէ՝ ամուսնութիւններու եւ ծնունդներու նուազումը։

Արդ, կասկած չկայ թէ այս անապահով կացութեան խմորումը ընկերաբարոյական նոր մտայնութիւն մը կը ստեղծէ նոր սերունդի այս զանգուածին հոգեբանութեան մէջ եւ հետզհետէ խզումը աւելի զգալի կը դառնայ ներկայ ընկերային դրութեան, եւ յուսալքումի, ըմբոստացումի կամ ծըմանիֆութիզմի մատնուած այս երիտասարդներուն միջեւ որոնք, կամայ-ակամայ, դուրս կը մնան ընկերութեան տնտեսական եւ թեքնոլոժիք յեղաշրջման սրընթաց արշաւէն։ Ընկերութիւն մը որ հետզհետէ աւելի մեծ թիւով դուրս կը նետէ՝ վայրագօրէն պայքարելու անկարող իր անդամները...։ Արդարեւ, սա է որ ուշ կամ կանուխ հաւանական կը դարձնէ ընկերային հաւասարակշռութեան խախտումը, որովհետեւ այս երիտասարդները բոլորն ալ ճակատագրապաշտներ չեն եւ սիսթեմ Տ-էն կարելի չէ ցվերջ կեանքի մը նպատակը ընել։ Մօտ տասը տարի է որ բնակչութեան նոր սերունդի կարեւոր մէկ մասը կ՛ապրի անորոշ վիճակի մը մէջ կամ բոլորովին անգործ՝ ողողելով քաղաքներու հրապարակներն ու հանրային վայրերը։ Ուստի չատ հաւանական է որ այս ապրելակերպը հետզհետէ աւելի ցայտուն կերպով իր հետքը ձգէ այս երիտասարդներու մտայնութեան կամ գաղափարաբանութեան վրայ, գիտելով զանոնք միշտ աւելի ծայրայեղ միջոցներու, որոնց կարգին բըռնութեան եւ չարագործութեան ծաւալման, կամ բողոքի այլ տեսակ ցոյցերու, ինչպէս՝ թմրեցուցիչները, զանազան ու զարմանազան ռօքերն ու փէօնքերը, արտառոց զգեստաւորումները եւայլն, եւայլն։ Բայց ինչ որ իրապէ՛ս կը մտահոգէ քաղաքագէտներն ու երկրի վերի խաւերը, այն է թէ այս երիտասարդներու ըմբոստացումը, ի վերջոյ, մղէ զանոնք ծայրայեղ ամբոխավարներու գիրկը...։

Գիտակից ներկայ կացութեան սպառնական հանգամանքին՝ Պետութիւնը որոշ ճիգ ի գործ կը դնէ ասոնց կազմութեան, համաձայն աշխատանքի շուկայի պահանջին. սակայն գործատէրերը կը դժուարանան գործ հայթայթել այս անկայուն տարրերուն, նախընտրելով որոշ հասունութեան հասած 25-էն վեր երիտասարդներ, յար եւ նման բոլոր այն անիրախտներուն, որոնք 45-ի չեմին հասած՝ օրին մէկը կը դառնան գործազուրկ։ Միւս կողմէ, պետութեան վարած քաղաքականութիւնը գործազրկութեան տագնապին լուծման համար, հակառակ արգիլնքի կը յանգի, քանի կարելի բոլոր միջոցներով կ՛օգնէ գործատէրերուն՝ վերանորոգելու համար իրենց արտադրական միջոցները, սարքերը՝ միշտ աւելի ու աւելի արտադրական կարողութեամբ ստեղծելով միաժամանակ միշտ աւելի նուազ աշխատաւոր ձեռքերու պահանջ։ Պարզ է որ այս պայմաններուն տակ բարձր թեքնոլոժիի տէր երկրի մը համար, անկարելի բան մըն է աշխատելու ունակ երկուսեռ բոլոր քաղաքացիներուն գործ հայթայթել՝ եթէ նոյնիսկ ներկայ տնտեսական տագնապը վերջ գտնէ։

Հետեւաբար, վերոյիշեալ երկու դասակարգերու պարագան նոյն մտահոգիչ հարցականն է որ կ՛ուղղէ ներկայ ընկերային դրութեան։ Դրութիւն մը, որ կը շարունակէ վատթարանալ աշխատաւոր դասակարգին համար, տրուած ըլլալով համաշխարհային մրցակցութիւնը եւ տնտեսական շուկաներ գրաւելու վայրագ արշաւանքը՝ որ կը ճզմէ բոլոր անոնք որ ետ կը մնան կամ անպէտ կը դառնան. ինչպէս երէկ Օլնէյի մէջ, ուր գործատիրութիւն եւ Պետութիւն միակամ՝ սպանդանոց ղրկուած անասուններուն նման, վանդակապատ անցքերու մէջէն զանոնք կ՛ուղղէին դէպի ելքը ... մերժելով այս դժբախտներուն՝ մարդկային արժանապատուութեան տարրական իրաւունք իսկ։

Գ. Տ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԻՆ ՄԵՏԱՂԱԴՐԱՄՆԵՐԸ ԿԸ ՎԿԱՅԵՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Հին մետաղադրամները պատմաբան Խաչատուր Մուշեղեանի կ՛օգնեն աւելի լրիւ պատկերացում ունենալու Հայաստանի պատմութեան մասին, ամբողջացնելու համար անծանօթ բազմաթիւ էջեր։ Մետաղադրամները՝ որպէս ինքնատիպ լուսանկարներ, «կը տպաւորեն» պատմութեան մէկ պահը, գիտել տուած է դրամագէտը։ Օրինակ, նշած է ան, այն տիպարը, որուն վրայ պատկերացուած է հռոմէացի զօրավար Գերմանիկոսի կողմէ Հայոց թագաւոր Զենոն Արտաշէսի թագադրման հանդիսաւոր պահը։ Այդ գործավարը նոյն այդ նպատակով ժամանած էր Հայաստանի մայրաքաղաքը Յ. Ք. 18 թուականին։ Այդ դէպքին մասին վկայող մետաղադրամին վրայ կարելի է տեսնել հայ թագաւորի տարազը։ Քանի որ Արշակունիներու տոհմի արքաներու հագուստը չէ պահպանուած, այդ աննշան հետքն իսկ հիմք կը հանդիսանայ ազգագրական թանկագին գտածոյութիւններու համար։ Խաչատուր Մուշեղեան հետազօտած է արեւելեան հին աշխարհի դրամական շրջանառութեան հազուագիւտ նըմոյշներ, մասնաւորաբար լոյս բերած է Արտաշատի մէջ դրամներ կտրելու փաստը. դրամներ՝ որոնք սահմանուած էին ներքին առեւտուրի համար։ Մինչ այդ հայկական ոչ մէկ քաղաք նշուած է մետաղադրամներու վրայ։ Սասանեան տիպարները, բիւզանդական հեֆսակրամները կարծէք Հայաստանի պատմութեան ուղենիշներն էին։ Հզօր երկու Պետութիւններու՝ Բիւզանդիոնի եւ Սասանեան Իրանի կողմէ բզկտուող Հայաստանը դարեր շարունակ պայքարած է յանուն իր անկախութեան։ Իսկ մետաղադրամները ապրած են իրենց կեանքով։ Անոնք ծախսուած, հաւաքուած, պահուած են «սեւ օրուան» համար։ Խ. Մուշեղեան ընդարձակ աշխատութիւններ նուիրած է Հայաստանի մէջ գտնուած մետաղադրամներու վերլուծման։ Մեծագոյն գանձը գտնուած է մասնաւորաբար Սիսիանի շրջանի Սառնակունք գիւղը, ուր յայտնաբերուած են Կապադովկիոյ, Պոնտոսի, Փոքր Ասիոյ եւ Փինիկէի քաղաքներու, ինչպէս նաեւ հռոմէական կայսրութեան մետաղադրամներ։ Գանձը կը պարունակէ մօտ 120 տեսակ մետաղադրամ։ Խաչատուր Մուշեղեան քննած է այդ հաւաքածոյի տիրոջ ճամբորդութեան ուղին։ Հին ճամբորդը հաւանաբար ընթացած է Հռոմի ուղղութեամբ՝ Սիկիլիոյ վրայով։ Ապա անցած է Եգիպտոս, Փինիկէ, Ասորիք, Փոքր Ասիա եւ հասած Հայաստան։ Մետաղադրամները կը խօսին նաեւ այն ժամանակուան առեւտուրի առաջնակարգ կեդրոններուն մասին, ինչպէս՝ Հռոմ, Սիրակուսա, Ալեքսանդրիա, Տիւրոս, Անտիոք, Փերկամոն, Մազաք, Արտաշատ։ Գանձի պահպանման վերջնական կէտը՝ Սառնակունք գիւղը, գտնուած է Հայաստանի հնադարեան մայրաքաղաք Արտաշատէն 120 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ։ Հետազօտողը պարզած է, որ գանձը թաղուած է Ն. Ք. առաջին դարուն։

Ճ. ԿՈՒԱՌԵՍՔԻ

«ՏՈՆ ՔԱՄԻԼԼՈՅԻ ՓՈՔՐԻԿ ԱՇԽԱՐՀԸ»

(Թրգմ. Հ. Յ. Զ.)

- 19 -

ԹԱՓՈՐԸ

- Այն առեն վա՛ր առ գլխարկդ դղումէդ, պատասխանեց Տոն Քամիլլօ առանց անոր նայելու։

Փեփփոնէ հանեց գլխարկը եւ Տոն Քամիլլօ հանդիսաւոր կերպով անցաւ Փեփփոնէի մարդոց մէջէն։ Երբ թումբին վրայ հասաւ, կանգ առաւ։

- Յիսուս, ըսաւ Տոն Քամիլլօ բարձր ձայնով, եթէ այս կեղտոտ գիւղին մէջ այն քիչ պարկեշտ մարդոց տուները որ կան կարենային ծփալ ջուրին վրայ Նոյի տապանին պէս, ես պիտի աղօթէի որ գետը այնքան ուռնար՝ ճեղքելու չափ թումբը եւ ողողէր բոլոր երկիրը։ Բայց քանի որ այդ քիչ պարկեշտ մարդիկը կ՛ապրին աղիւսէ տուներուն մէջ միւս ոճրագործներուն հաւասար, ճիշդ պիտի չըլլար որ բարիները խոշտանգուէին գիտակեն Փեփփոնէի տեսակ սրիկաներու եւ միւս բոլոր անաստուած աւազակներու վոհմակին պատճառով, կը խնդրեմ որ փրկես երկիրը ջուրերէն, եւ տաս ամէն բարիք։

- Ամէն, ըսաւ Տոն Քամիլլոյի կոնակէն Փեփփոնէի ձայնը։

- Ամէն, պատասխանեցին Տոն Քամիլլոյի կոնակէն Փեփփոնէի մարդիկը, որ հետեւեր էին խաչելութեան։

Տոն Քամիլլօ բռնեց դարձի ճամբան. երբ հասաւ եկեղեցւոյ բակը եւ երբ դարձաւ որ Քրիստոս վերջին օրհնութիւնը տայ հեռաւոր գետին, առջեւը գտաւ չնիկը, Փեփփոնէն, Փեփփոնէին մարդիկը ու գիւղին բոլոր բնակիչները։ Մէջերնին նաեւ դեղագործը՝ որ անաստուած էր, բայց, Վահագնը վկայ, Տոն Քամիլլոյի նման քահանայի մը՝ որ սիրելի կը դարձնէր Հայր Յաւիտենականը, երբեք հանդիպած չէր։

- 20 -

ԺՈՂՈՎԸ

Հազիւ թէ Փեփփոնէ փողոցներու անկիւններուն վրայ կարդաց այդ յայտարարութիւնը՝ որուն մէջ կ՛ըսուէր, թէ քաղաքացի պարոն մը հրապարակին վրայ ժողով մը պիտի սարքէր, ազատական կուսակցութեան հաւէրին վրայ, ստոում մը ըրաւ։

«Հոս, կարմիր ամրոցաբերդին մէջ, թոյլ պիտի տրուի՞ այդպիսի փրովոքացիա մը, գոռաց, թէ պիտի տեսնենք թէ ո՞վ կը հրամայէ հոս»։

Ապա հաւաքեց սպայակոյտը, եւ չըլլուած դէպքը քննարկուեցաւ ու մեկնաբանուեցաւ։ Անմիջական կերպով՝ ազատական պարոնին աթոռին կրակի տալու առաջարկը, մերժուեցաւ։ Հաւաքոյթը արգիլելու գաղափարն ալ դէն ձըգուեցաւ։

«Ահա աէմոքրացիայի նենգութիւնը, եզրափակեց Փեփփոնէ, որ առաջին սրիկան ալ համարձակութիւն կ՛առնէ հասարակաց հրապարակի վրայ խօսելու չնայլութիւնը»։

(Շար. 77)

(Շար․ Ա․ էջէն)

զառակարգին բաժնեթուղթերով գնելիք Վոսփորի կամուրջին տակէն կ՚անցը-նենք։

Արդէն մինչ այդ ծովեզերեայ ապա-րանքներէն չատերը Արաբներու ծախուած պիտի ըլլան։

Այն ատեն Տապանը Ենիգիւղի առջեւ կը խարսխէ, ու զբօսաշրջական նպատա-կի ծառայել կը սկսի։

Յետոյ Տապանը աշխատցնելու իրա-ւունքը կը յանձնենք Ամերիկա - Արարա-կան Ընկերութեան մը եւ հանգիստ կը հանինք։

Այս ամերիկացի տխեղերադնացը ուրիշ գործ չունի։ Այդ մարդը Արարատ լերան վրայ ելլելով ի՞նչ կ՚ընէ արդեօք։ Նոյ կ՚ըսէ, առաջեալ չըսեր։

Որուն ի՞նչ է այս մարդը։

Թող երանելի թող․․․։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ԱՐԺԱՆԹԷՕՅԼ․- Տիկին Մարգրիտ Թէր-զըեան իր ամուսնոյն՝ Յովսէփ Թէրզեանի մահուան 12-րդ տարելիցին ի յիշատակ 300 Ֆ․ կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՎԱԼԱՆՍ․ - Այրի Տիկին Խաթուն Թէ-պոյեան, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Թէ-պոյեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Ֆը-րանսիս Քարթիէ, Տէր եւ Տիկին Անտրէ Ռուճիերի, ընտանիքներ՝ Թէպոյեան, Մի-նասեան, Տէր - Պօղոսեան, Աւետիքեան, Կեւիկեան, Ճերանեան, Պօղոսեան, Տի-տիկեան, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Փիր-լըեան եւ զաւակները, Պէննէեան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Մաղաքեան եւ զա-ւակը իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն բոլոր անոնց, անհատ թէ միութիւն, որոնք անձամբ, ծաղկեպսա-կով, փոխան ծաղկեպսակի Հայ Աւետ․ եկեղեցւոյ պայծառութեան նուէրներով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուս-նոյն, հօր, մեծ - հօր, եղբօր, քեռիին, քեռայրին, կնքահօր՝

ՆՇԱՆ ԹԷՊՈՅԵԱՆԻ

մահուան առթիւ որ պատահեցաւ Օգոս-տոս 24-ին։

Տիկին Խաթուն Թէպոյեան 200 Ֆ․ կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր ամուսնոյն յիշա-տակին։

BAIL A CEDER

RESTAURANT ARMENIEN

Très bon chiffre d'affaires

Prix raisonnable

Téléphoner : 770 - 85 - 81

×

Recherche dames arméniennes pour rouler des feuilles de vigne.

Téléphoner au même numéro.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ․ - Տէր եւ Տիկին Ժէռար Բա-րակեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ Կիրակի, Սեպտեմբեր 9-ին, Սահակ - Մեսրոպ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկե-ղեցւոյ մէջ կատարել կուտան մասնաւոր Պատարագ եւ Հոգեհանգիստ, իրենց հօր, աներհօր եւ մեծ հօր՝ (Պոլէնաբը-նակ)՝

ԱՌԱՔԵԼ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առիթով։

Պատարագը կը սկսի ժամը՝ 10-ին, հո-գեհանգիստը՝ ժամը 11·25-ին։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Անահիտ Թօփուզեան իր յարգե-լի քեռայրին՝ գրագէտ - երգիծագիր՝ Նշան Պէշիկթաշլեանի մահուան 12րդ տա-րելիցին ի յիշատակ հետեւեալ նուէրները կ՚ընէ․ - 300 Ֆ․ Եսաեան բարեկամակա-նին, 200 Ֆ․ Կեդրոնական Սանուց Միու-թեան (տանել «Յառաջ»էն) եւ 200 Ֆ․ «Յառաջ»ի։

ԱՆԴԱՄԱԿԱՆ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի եւ Շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկե-րակցութեան Կանոնագրի 24-րդ յօդուածի տրամադրութեան համաձայն, 1984 Յու-լիս 19-էն ի վեր կրօնական ընկերակցու-թեան անդամները հրաւիրուած էին Ան-դամական Արտակարգ Ընդհանուր ժողովի մը, որ պիտի գումարուէր այսօր, Չորեք-չաբթի, Սեպտեմբեր 5-ին, 1984, օրա-կարգ ունենալով․ -

«ՔՆՆՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒՄԸ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 1954-Ի ԿԱՆՈՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄՆԵ-ՐՈՒՆ»։

Յիշեալ Թուականին, ժողովի գումար-ման համար անհրաժեշտ եղող՝ անդամ-ներուն բացարձակ մեծամասնութիւնը գոյացած չըլլալով,

Ներկայիս համաձայն կանոնագրի նոյն յօդուածին, ընկերակցութեանս անդամ-ները կը հրաւիրենք Անդամական արտա-կարգ ընդհանուր ժողովի երկրորդ նիստի մը, որ պիտի գումարուի Չորեքշաբթի օր, Սեպտեմբեր 19-ին, երեկոյեան ժամը ճիշդ 20-ին, Մայր եկեղեցւոյ մէջ, 15 ռիւ ժան - Կուժօն, Փարիզ 8-րդ, ուր որոշում-ները պիտի առուին՝ «ինչ որ ալ ըլլայ ներկաներուն թիւը»։

ԴԻՒԱՆ
ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՅ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ
ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ
ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ
ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Սեպտեմբեր 5

-ԿՈՉ-

Պոնտոսի շրջանին պատկանող (Տրապի-զոնէն Սամսոն) բոլոր քաղաքներէն եւ գիւղերէն վերապրած եւ ի սփիւռս աշ-խարհի սփռուած հայրենակիցներուն։

Ուշացանք․ չա՛տ ուշացանք յաւերժա-ցընելու համար մայր հայրենիքի հողին վրայ յիշատակը մեր բիւրաւոր, չարչար-ուած, անթաղ ու անշիրիմ նահատակնե-րուն․ յիշատակը նաեւ մեր ծննդավայրե-րուն, ուր կ՚ապրէր այնքան հայրենասէր, ուսումնատենչ հայ ժողովուրդ մը։ Եւ որ ժամանակի ընթացքին պիտի իյնայ մոռացութեան գիրկը, եթէ մենք վերապ-րող քիչերս չջանանք փրկել զայն մոռա-ցումէ։

Ինչո՛ւ չէինք կրնար ընել այսքան տա-րիներու ընթացքին, եթէ միաձայն, ձեռք ձեռքի տալով աշխատէինք այս ուղղու-թեամբ։

Հիմա որ կը կարդանք, ու կը լսենք իրր Թուրքիա հայրենիք պացող ու վե-րադարձող Կեսարացի, Խարբերդցի, Ա-րաբկիրցի, Վասպուրականցի եւ այլ քա-ղաքացիներէ, որոնք խանդավառութեամբ եւ հպարտութեամբ կը նկարագրեն իրենց ժրաջան աշխատութեամբ կառուցուած Նոր Կեսարիոյ, Նոր Խարբերդի եւ միւս քաղաքներու մասին, իրենց գիրքերով, թանգարաններով եւ այլ կառոյցներով օրէ օր ընդարձակուիլը, չե՞նք զգար միթէ բարի նախանձ, պարտազանցութեան ա-մօթը, եւ խղճահարութիւն հանդէպ մեր սիրելի նահատակներուն, մեր ծովը թափ-ուած մանուկներուն, նոյնպէս, թունա-ւորուած եւ ծովը նետուած ծերերուն։

Կարելի՞ է մոռնալ այս բոլորը։ Միթէ՞ մենք նուա՞զ հայրենասէր եւ ազգասէր-ներ ենք․ միթէ՞ մենք նուազ կը սիրէինք մեր սիրելի հարազատները, որոնք անե-րեւակայելի խժդժութիւններով բնա-ջնջուեցան։ Միթէ՞ անոնք արժանի չեն իրենց սիրած, պաշտած ու երազած հայ-րենիքի հողին վրայ ունենալու յուշաղ-բիւր, կամ կոթող մը փառաւոր։

Կը կարծեմ որ անոնց հոգիները չեն խաղաղած, զգալով մեր անտարբերու-թիւնը իրենց նկատմամբ։ Իսկ մենք, ե-թէ քիչ մը խորանանք ու մտածենք, պի-տի զգանք խղճահարութիւն եւ ամօթ։

Ուրեմն սիրելի հայրենակիցներ, աճա-պարենք այս նուիրական պարտականու-թիւն մը եղող գործը գլուխ հանելու, քանի դեռ քանի մը հոգի մնացած ենք։ Այս վերջին 20 - 30 տարուան ընթացքին առաւելապէս քանի՛ քանի՛ այր մարդիկ հեռացան առյաւէտ, մնացորդներս ուր որ ալ գտնուինք ընդառաջենք այս կոչին եւ օր առաջ գլուխ հանենք եւ մեր մէջէն գոնէ ողջ մնացողները երթան Երեւան տեսնեն ու զգան հոգեկան գոհացում։

Ես վստահ եմ իմ հայրենակիցներուս հայրենասիրութեան, ազգասիրութեան եւ այսպիսի սրբազան գործերու հանդէպ յարգանք ունենալուն, քանի որ մեր սիրելի ծնողքները եւ ուսուցիչները ներ-արկած էին մեր հոգիներուն մէջ այդ ըզ-գացումները խորապէս։

Այս առթիւ գրուած է Երեւան եւ պայ-մանները հետեւեալներն են։ Նախ, կա-ռավարութիւնէն արտօնութիւն կ՚առ-նուի, ան կ՚որոշէ յուշաղբիւր կառու-ցելիք տեղը, որու ինք կը ձեռնարկէ կա-ռուցելու, եւ կ՚արժէ 10·000 տոլար․ իսկ յուշակոթող մը 15·000 տոլար։ Իսկ մենք այդ գումարը հաւաքելով կը նուիրենք կառավարութեան։

Դրամները պիտի ղրկուին Բարեգործա-կանի հասցէին՝

U. G. A. B.

11, Square Alboni — 75016 Paris FRANCE

Դրամին գումարը եւ ղրկողին հասցէն փօթօքոփի ընել եւ ուղարկել՝

Mme. Medzbakian Z.

5, rue Philippe de Metz

92270 Bois Colombes

Չմոռնալ գրել նաեւ՝

Fonds Trebizonde de Bondosse

որովհետեւ այս անունով պիտի հաւաք-ուի դրամը․ անձերու քով պիտի չհա-ւաքուի։

Կը խնդրուի բոլոր թերթերէն արտա-տպել այս կոչը։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Հայ Առաք․ Ս․ Յակոբ Մայր եկե-ղեցւոյ Ազգ․ Միութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները ի նպաստ եկեղեցւոյ պայ-ծառութեան․ - Հանգուցեալ Մարկոս Նա-ճարեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղ-կեպսակի․ - Տէր եւ Տիկին Գէորգ Ար-րահամեան 1000 Ֆ․, Ճէրանեան եղբայր-ներ 200-ական Ֆ․, Այրի Տիկին Ալթուն Նաճարեան 200 Ֆ․։

Վ Ե Ր Ա Մ Ո Ւ Տ

ՍՈՒՐԲ ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ

1984 - 1985

Ալֆորվիլի Ս․ Մեսրոպ կրթարանի Մանկապարտէզի բացումը կը կատարուի Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 10, առաւօտ-եան ժամը 9-ին։

Իսկ հայերէն լեզուի միօրեայ դասըն-թացքները կը սկսին Չորեքշաբթի, Հոկ-տեմբեր 3, առաւօտեան ժամը 9-ին։

Տեղեկութ/անց համար կը խնդրուի դիմել․ -

Ecole St. Mesrob

4, rue Komitas — 94140 Alfortville

Tél. : 378. 92. 91

×

ՊԱՆԷԽ

Դպրոցը կը վերաբացուի Սեպտեմբեր 12-ին, Չորեքշաբթի օր։

×

Լ Ի Ո Ն

Լիոնի Հայ Առաք․ եկեղեցւոյ կրթական մարմինը կը յայտարարէ թէ Հայկազեան միօրեայ վարժարանը կը վերաբացուի Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 12-ին, առա-ւօտեան ժամը 9-ին։

Ծնողքները կրնան այժմէն արձանագրել տալ իրենց զաւակները եկեղեցւոյ գիւա-նատունը։

×

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Դուրեթեան միօրեայ դպրոցի կրթական յանձնախումբը կը հրաւիրէ Վալանսի եւ շրջանի բոլոր ծնողքները որ իրենց զաւակները արձանագրել տան Չո-րեքշաբթի, Սեպտեմբեր 19-ին, առաւօտ-եան, Դուրեթեան դպրոցը, 6 րիւ Փօլանտ, Պուր լէ Վալանս։ Կը խնդրուի յարգելի ծնողքներէն յարգել արձանագրութեան թուականը։

×

Ի Ս Ի

Դպրոցական վերամուտ Իսիի Հայց․ Ա-ռաք․ եկեղեցւոյ հայկական դասընթացք-ներուն։ Կ՚ընդունուին 5-էն 15 տարեկան աշակերտներ։ Կը դասաւանդուին հայե-րէն, պատմութիւն, կրօնք եւ երգ։ Ամէն Չորեքշաբթի, ժամը 9-էն 12, եւ կէսօրէ ետք ժամը 14-էն 17։

Մանրամասնութիւններու եւ արձանա-գրութիւններուն համար դիմել եկեղեցւոյ քարտուղարութեան ամէն օր ժամը 13·30-էն 17·30։

Հեռ․ - 644 - 28 - 52

×

ՄԱՐՍԷՅԼ

Սէն - Ժէռոմի Ս․ Սահակ - Ս․ Մեսրոպ եկեղեցւոյ եւ Հ․ Բ․ Ը․ Միութեան հո-վանաւորութիւնը վայելող երկօրեայ դպրոցին 1984 / 1985-ի տարեշրջանի ար-ձանագրութիւնները սկսած են։ Բացու-մը տեղի պիտի ունենայ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 19-ին։

Կը խնդրուի ծնողքներէն արձանագրել-տալու համար դիմել Կիրակի առաւօտ-ները եկեղեցւոյ բանկալը։

Իսկ Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ, եկեղեց-ւոյ մէջ, ժամը 9 - 12։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ - ԽԱՉԻ Անիէռ - Պուա Գոլոմպի եւ Արժանթէօյի մասնաճիւղի վարչութիւ-նը ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամ - ան-դամուհիները, Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 10, ժամը 20·30-ին։

Rue Robert Lavergne — 92600 Asnières

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Meubles Ghazarian

Z.I. Vitrolles

à 20km de Marseille

tél. (42) 89.27.47

" Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն "

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇԱԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
8

SAMEDI
8 SEPTEMBRE
1984

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

LE NUMERO : 3,00 F

60րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.783

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

60e ANNÉE — No 15.783

...ԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ զանազան հար... ...երու անդրադարձաւ Շամպէրի կատա...ած իր այցելութեան առեն, Սավուայի ...զատագրման 40-ամեակին առթիւ : Ընդհ. ...նշումն էր հանդուրժողութեան, այլա...կարգրութեան (տէքրիփասիոն)՝ մրթ... ...մը սահղծել : Իր ելոյթին գլխա... ...կէտերն են. - Գաղտնի գիւանագի...ութիւն չկայ (ակնարկ Մարոք կատա...ած այցելութեան) քանի՝ արտաքին քա...ղաքականութիւնը տասն անգամ ճշդուած է : Ըսուած է հասանի որ Ֆրանսա իր ...երը կը քաշէ Չատէն, երբ միւս օտար ...երը մեկնին : Ինչ կը վերաբերի ընկեր...վարական իր համդամանքին, Միթերան ...ըսէ. - «Կ'ըսեն թէ ընկերվարութեան ...մասին չեմ խօսիր : Անշուշտ, Հանրապե...տութեան նախագահի վիճակս պարտա...կանութիւններ ունի, որոնք քաղաքական ...պատասխանատուի պարտաւորութիւննե... չեն : Բայց, ընկերվարական՝ էի, ըն...կերվարական՝ կը մնամ : Այդ ուղղու...թեամբ կ'ուզեմ առաջնորդել ընկերու...թիւնը» : Մինչ այդ կ'ուզէ որ ընդդիմու...թիւնը յարգէ տարբերութեան այս իրա...ւունքը : Ազգ. Ժողովը լուծելու հարց ...չկայ պայմանաժամէն առաջ : Նախա...գահը գովքն ալ հիւսեց Ֆապիւսի. - ...համաձայն եմ բաժններուն : Կ'արժանադ...ալի քաղաքական այն տրամադրութեան ...մէջ, զոր կը գործադրեմ 3 տարի է : ...Ֆապիւսի հետ, ինչպէս երէկ՝ Մօռուա...յի հետ, փոխադարձ վստահութեան յարա...բերութիւններ ունիմ, որոնք թոյլ կու...տան, որ գործս կատարեմ լաւագոյն պայ...մաններու մէջ» : Նախագահը ընդառաջ ...երթալով Սավուայի շրջանային խորհուր...դի վերաքեան Նախագահին հրաւէրին, ...ներկայ եղաւ օրուան ժողովին :

ԹԱՎԵՐՆԻԻ (փարիզեան շրջան) օդա...կայանի կայանը, ուր է հիւլէական կեդ...րոնը, հրդեհ մը ծագած էր Հինգշաբթի, ...գիշերին : Խուճապի մատնուած բազ...մաթիւ սպաներ փորձած են փախիլ կրակ...ուած շէնքէն : Մէկը՝ մեռած է, երեք ...ոգիներ վիրաւորուած : Կը կարծուի թէ ...չարամտ... հետեւանքով ծագած է հրդեհը, ...այց քննութիւն բացուած է :

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ «բազմաթիւ Հայեր ձեր...բակալուած են» կը գրեն «Թէրճիւման» եւ «...Հիւրրիյէթ» (Սեպտեմբեր 7) իրենց ...լուրին որպէս աղբիւր տալով պարս...կական «Իսլամական Հանրապետութիւն» ...թերթը, որ գրած կ'ըլլայ թէ իշխա...նութիւնները երեւան հանած են որ երե...ւանարդ Հայեր ոճրափորձեր կը պատ...րաստէին Թրքական հաստատութեանց ...դէմ եւ այդ պատճառաւ է որ բազմաթիւ ...ձերբակալութիւններ կատարուած են, ...Շաբաթ օր, Սեպտեմբեր 1-ին :

«ԻՒՄԱՆԻԹԷ»ի տնօրէնը՝ Ռոլան Լըռ...... որեւէ թլիրիմացութեան առաջքն ...առնելու համար, յայտարարեց թէ այն ...ոք որ կառավարութեան մէջ չեն՝ մե...ծամասնութեան մէջ ալ չեն, բայց, ա...ւելցուց. - «Ընդդիմութեան մէջ ալ չենք» : ...կը մնայ գտնել թէ ո՞ւր են, հաւանաբար՝ ...ոլիշ տեղ, բայց կասկած չկայ թէ երկ...ւոր դժուար կացութիւն մը կայ կուսակ...ցութեան համար :

ՉԻԼԻԻ մէջ մթնոլորտը միշտ լարուած ...կը մնայ : Փրոթէսթա-ի երկրորդ օրը ա...ւելի ծանր եղած է, ոստիկանական ...ճնշումին սաստկութեան պատճառաւ : 9 ...մեռեալ եւ 73 վիրաւոր կար, որոնց մէջ, ...ինչպէս գրեցինք, ֆրանսացի քահանայ ...մը՝ հայր Ժառլան : Քննութիւն բացուած ...է երեւան հանելու համար հայր Ժառլանի ...սպանութեան պարագաները, որոնք մութ ...կը մնան :

ՄԱՐԵՇԱԼ ՕԿԱՐԿՈՎ պետը՝ խորհըր...դային ընդհ. սպայակոյտին պաշտօնանկ ...եղած է, ինչ որ անակնկալի բերած է ...Մոսկուայի արեւմտեան շրջանակները : ...ԹԱՍ գործակալութիւնը կը յայտնէ թէ ...ուրիշ պաշտօնի պիտի կոչուի : Պաշտ...պանութեան փոխ - Նախարար, հաւանա...բար կը նկատուէր որ յաջորդէ Նախա...րարին՝ մառէշալ Ուստինովի, որ 75 տա...րեկան է (ինք՝ 67) :

Վ Ա Ղ Ը

- ՀԱՏՈՒԱԾ -

Պէտք է բաւական յառաջացած ըլլալ կեանքի մէջ որպէսզի իր լիակատար իմաստն գտնէ սա առածը, որ ազդարարութիւն մըն է. «Մեր արարքները կը հետեւին մեզի գաղտնաբար» : Գրչի մարդուն արարքները որ իր սեփական ստեղծագործութիւններն են, կը հետեւին իր քայլերուն հաւատարմօրէն, նման իր ստուերին : Կը բաւէ որ արեւն իր դիրքը փոխէ երկու ծննդոցներու միջեւ, որպէսզի մենք վարանինք ճանչնալ այն ծամածուռ էակը որ կը յառնէ մեր առջեւ՝ սալաքարերուն վրայ սողոսկուն : Կարելի է անշուշտ ուրանալ զայն կամ թէ վաճառքի հանել, ինչպէս փորձեց վաճառել Շամիսօ : Փորձը ձախողեցաւ սակայն : Անմեկնելի է այն խորհուրդը որ չունչ եւ ոգի կը պարգեւէ թուղթին, ա՛յն թուղթին որ կը թեւածէ, որ կը տժգունի ու կը մեռնի : Եւ երբ ամէն ինչ կորսուած է առյաւէտ եւ հողակոյտն ալ կքած՝ արտասուաթոր երկնքին տակ, Համլէթ դուրս կը հանէ գանկը : Ո՞վ է ան որ ի յայտ կուգայ : Բարեկա՞մ թէ ինչ :

Ես կը խօսիմ ի՛մ մասիս : Միշտ անբաղձալի նկատած եմ այսօրինակ ամէն յայտնութիւն որ յետադարձ ակնարկ մը ընել կուտայ ինծի, գլխ փոխադրելով դէպի անցեալը, բնել կ'ուզեմ՝ դէպի անցեալի իմ բորբոքուն այլ եւ չռայլ վէրքը : Գիտեմ թէ կան սլիղաճեմ գրագէտներ որ իրենց գիրքերը կը կրեն նման շքանշաններու, եւ դեռ կան ուրիշներ, աւելի զուարթ եւ աւելի մտերիմ, որ իրենց ստեղծագործութիւններուն վրայ կը հակին որպէս հոգեհատորներու : Ես՝ երբե՛ք : Մտածումն իսկ թէ պէտք է դիմեմ գիրքերէս մէկուն ճշդումի մը ի խնդիր, ինծի կը պատճառէ ներքին ընկրկում մը : Ուրացումը տեղ չունի այս ընկրկումին մէջ եւ ոչ ալ աւելորդ համեստութիւնը : Կը ճանչնամ լաւը որ երբեմն իմս եղաւ : Եւ եթէ ունիմ յստակ ճանաչումը այն ամէն ինչին որ գրիչիս տակ գտաւ իր ճըշգրիտ արտայայտութիւնը, ունիմ նաեւ յուռի միտումը գրութեանս թերիները տեսնելու եւ անոնց թողած աւերը նախընտրաբար մեծցնելու : Ներքին ընկրկումը իր բացատրութիւնը կը գտնէ իրմէ դուրս :

Հակառակ ոմանց ենթադրութեան, գըրականութիւնը չէ որ կը կազմէ գրագէտներու խօսակցութեան առանցքը : Անոր հետ իրենց ունեցած մտերմութիւնը շատ մեծ է որպէսզի խօսակցութիւնը ըլլայ ուրի՛շ բան քան աւելորդաբանութիւն : Անոնք զիրար կը հասկնան պայմանադրական փոքրիկ նշաններով, նման թղթախաղի մոլեռանդ մեղսակիցներու, նշաններ՝ որ միշտ կը մնան կիսաւարտ : Գրական վերլուծումը եւ մեկնաբանութիւնը աւելորդ բաներ են, ծանօթութեան որոշ մակարդակէ մը անդին : Լէօն - Փօլ Ֆարկ կ'ըսէր, իր չինացիի աչքերը քթթելով. - «Ըսելիք բան չկայ բանաստեղծութեան վրայ : Պանիրի պէս է : Ան հոտը կու - տայ...» : Ըսելիք շատ բան չկայ ընդդէմ կատարելատիպ երկին, որ տեսակ մը հրաշք է, այնքան անմեկնելի որքան վերջնական : Ան վերջաւորութիւն մըն է իր նորութեան մէջն իսկ : Աւելի ձգողական ուժ մը կայ մասնակի ձախողութեան մէջ, ուր գրագէտը ինքն իսկ սայթաքելու փորձութիւնը ճանչցաւ, աւելի յաճախ՝ քան ինչ որ կը խոստովանի : Ձախողանքը աւելի հրահանգիչ է, ըսելու համար՝ ներշնչման աղբիւր : Բացատրութիւնը պարզ է : Չենք գիտեր թէ ի՛նչ է գրականութիւնը : Բայց գիտենք թէ ի՛նչ չէ : Ան ոչ անճառելի բերկրութիւն է եւ ոչ ալ սպառիչ զոհաբերութիւն այն մարդուն համար, որ բանաստեղծութիւնը կ'ապրի որպէս առանձնական գինովութիւն, տեղւոյն վրայ եւ վայրկեանին մէջ, բայց կը թերանայ իր ապրումը թուղթին յանձնելէ : Այս ինքնապահութիւնը, որ տեսակ մը զգացական գիջութիւն է, անշուշտ արդարանալի՝ ինքն իր մէջ, անհատը զերծ կը պահէ սերնդագործման պարտաւորութիւններէն, այսինքն բառերու հետ խղութեան հետ զօտեմարտելէ եւ զանոնք բռնադատելէ : Ան զերծ կը պահէ տակաւին ինքնացուցադրումի ամօթէն եւ իր մտերիմ էութիւնը մատնած ըլլալու զիղջէն : Բանաստեղծն իր երկով կ'արդարացընէ այս զիղջը, չմոռնալով զայն կոչել իր բո՛ւն անունով - զիղջ :

Ես երբեմն թուղթին յանձնեցի ինչ որ ապրեցայ : Ես աւելի յաճախ ապրումս կորսուի երազային պահուն, ո՛հ զերթնական պահուն, ամէն մարդու պէս : Եւ մէկ թէ միւս պարագային՝ իմ երգս մնաց անկատար եւ վաղանցուկ : Ամէն մարդու պէս յլիշողութիւնս զտայ պատառատուն այնքան՝ որ վերականգնումի փորձն իսկ ինծի թուեցաւ սին պատրանք, նման մըտածումիս որ չի դադրիր դառնալէ շուրջանակի, առանց երբեք թափանցելու իր կեդրոնական կարծր միջուկին, առանց երբեք տիրանալու ինքն իրեն : Եւ ամէն մարդու պէս համակերպեցայ անյեղլի իրականութեան որ խաբէութիւն մըն է, քանի որ ինչ որ իմս ըլլալու սահմանուած կը թուէր, իմս չեղաւ իր լրութեանը մէջ : Եւ ես մնացի ձեռնունայն : Եւ սակայն...

Եւ սակայն կայ բան մը որ կեանքիս կ'ուղեկցի ի սկզբանէ անտի : Բառ մըն է ան, վաղը : Ներքին ձայն մըն է ան որուն տէրը չեմ ես եւ որ կ'ըսէ՝ վաղը : Անսպասելի պահու մը լեզու կ'ելլայ այսպէս՝ վաղը : Ան կը գտնուի կուրծքիս տակ տեղ մը դէպի ձախին եւ չունի ոչ մէկ փայլ : Միշտ անտարբեր՝ իմ վայրկեանի մտածումիս, ան կ'ըսէ միօրինակ ձայնով վաղը : Ան յեղաշրջումն իսկ է ներքին ընկրկումին, տեսակ մը յառաջընթաց դէպի ապագան, սրտի թռիչք թէ բաբախ՝ վաղը : Միշտ վաղը եւ այսքան միայն :

Զիս կը հասկնայ այն մարդը որ երբ նայի իր ետին, տեսնէ նո՛յն բանը : Փոս մը :

1970

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ Միտք եւ Արուեստ»ի նոր -86րդ- թիւը, ութ էջ, նըւիրուած Շահան Շահնուրի, հետեւեալ բովանդակութեամբ. -

Կարդալով Շահնուր — Զ. ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

Թարգմանել Շահնուր — Ա. ԿԱՐՄԻՐԵԱՆ

Բրտութեան առաջին ազդյցը — Մ. ՆՇԱՆԵԱՆ

Արմէն Լիւպէն, դրսութեան հետ — ԳՐ. ՊԸԼՏԵԱՆ

Նախանցէն կէս դար ետք — Վ. ՕՇԱԿԱՆ

Armen Lubin, un Arménien — H. THOMAS

Շահնուր՝ այսօր — «ՅԱՌԱՋ»

×

Այսօր՝ էջեր իրմէ :

Ցաւերը Հաւաքուեցան Հոգիիս մէջ ճիշդ այնպէս՝ ինչպէս հացահատիկները Հայաստանի մէջ: Այսինքն՝ Աստուած գիտէ թէ ինչպէս:

Եղան օրեր որ պանդոկիս բնակիչները վերէն վար անիծեցի: Զինացի բժիշկը, ռուս պարուհին, անգլիացի արագիլներ, ինչպէս նաեւ մեր սպիտակ կատուն, որուն անունը... այո՛, վերէն վար անիծեցի: Յետոյ նստայ եւ ինքնութեան թուղթըս կարդացի մէկ ծայրէն միւսը: Ուշի ուշով: Հեգեցի: Այն ատեն է որ կարեւոր դէպք մը պատահեցաւ. ճաշարանի ծառայէն իմացայ որ յաջորդ օրը թարմ ձուկ պիտի ըլլար եւ ամէն ոք պիտի կարենար թարմ ձուկ ուտել, քանի որ յաջորդ օրը Աւագ Ուրբաթ էր: Ըսի ինքզինքիս. - իմին անունս գիտեմ. ես ազատ մարդ եմ. կ'ուզեմ եկեղեցի երթալ. ո՞վ կրնայ ինծ արգիլել. պիտի երթամ մեր եկեղեցին: Գացի:

Երկինքը իր Աւագ Ուրբաթի décorsները մէջտեղ է հաներ. փոշիները կ'առնէ եւ կը լուայ. անձրեւ: Ստուերը պատեր է մեր գեղեցիկ եկեղեցին: Խոր լռութիւն: Համր բազմութեան վրայ կը սաւառնի խորհուրդը կրօնքին... ընդա՛ռ, ընդա՛ռ... եւ ակնարկները սրբութեամբ կը լեցուին, սեւազգեստ, խորանին ի տես. ընդա՛ռ ընդա՛ռ...: Բերին ծաղիկներ, բերին վարդեր, որպէսզի ծուռող մոմերը քիչ մը գութ, քիչ մը մխիթարութիւն, քիչ մը լոյս առնեն այս անշնչելի գիշերին մէջ... ընդա՛ռ, ընդա՛ռ...: Հազիւ ութ կամ տասը այր կայ. ընդհանրապէս ճաղատ գլուխներ կամ փայլուն կօճակներով գիշերօթիկ աշակերտներ: Հաշուենք կիները. 167 հատ. մեծ մասամբ սեւազգեստ: Այս որքա՛ն պատաւ, այս որքա՛ն տգեղութիւն: «Փա՜ռք քեզ Տէր... փրկեա՛յ զանձն իմ Տէր... աս մոմը պզտիկ է, մեծ մը տուր»: Անզսպելի փափաքը ունիմ խնդալու, քահ քահ խնդալու. ես բնաւ չեմ ախորժիր opéra - comique-էն եւ ոչինչ այնքան կը նմանի opéra-comique-ի՝ որքան եկեղեցին: Աթոռները իրարու են կպեր, ամէն պատրաստութիւն տեսեր են, գրաւեր են իրենց դիրքերը եւ քիչ վերջ ներկայացումը պիտի...պռավօ՛, ապրի՛ք աղջիկներ, ես ձեր զմայլելի աչուկները սիրեմ, պաշտեմ ձեր հասակը, պիտի չզղջամ եկեղեցի եկած ըլլալուս համար, եւ ըսել թէ հայ աղջիկները տգեղ են կ'ըսեն, մինչդեռ դուք ... պո՜ռո... Ռուս են եղեր. կը մեկնին, մեկնեցան:

«Ամօ՜թ է, ամօ՜թ, իւղագինի համար դուք 50 ֆրանք վճարէք նէ ուրիշնե՞ր ինչ պիտի վճարեն. ամօ՜թ է»: Անշո՛ւշտ, իրաւունք ունիք, աչքերնին գեղեցիկ են. մեր կիներն ալ տարբեր հմայք մը ունին. թմբլի կը նմանին. տաք ջուր ըլլար՝ մէջը ձգէի... այո՛, ես շատ շաքարով կը սիրեմ:

Հարցում. - Ներեցէք պարոն, գիտէ՞ք թէ արարողութիւնը քանիին կը սկսի:

Պատասխան. - Կ'աղաչեմ պարոն Շահնուր, դուք պէտք է լաւ գիտնաք. «Հայ Սկաուտ»ին մէջ յայտարարուած է. 5ին կը սկսի: Բայց դեռ կանուխ է, ժամը վեց չկայ:

Եւ Հայաստանի մէջ հացահատիկը կը հաւաքուէր, կը կուտակուէր, կը կուտակուէր: Ո՜վ Տէր, ով Ամենակարող, նայէ՛ սա ժողովուրդին: Վերը, գմբէթին վրայ, շուրջանակի պատուհաններ կան. նա՛յէ անոնցմէ մէկէն սա պառաւներու կոյտին: 167ին 17ը մանուկ է. իսկ մնացեալ 150 կիները կը փափաքին ծով աչքերի տեղ մը երթալ. Տէ՛ր, տար զանոնք այն տեղը: Անոնք քեզ կը պաշտեն եւ քեզմէ մէկ բան միայն կը խնդրեն. կը խնդրեն որ իրենց սուրբի գաւաթին մէջ ցոյց տաս ծովի ճամբան, նաւակի ճամբան, ով Տէր, ով Ամենակարող:

Պառաւներու այս անախորժ կոյտը ճշմարիտ պատկերն է հայութեան, ծովէ ծով նետուած հայութեան. նայէ՛ հոս եթէ կ'ուզես բոլորս մէկ տեսնել: Ահա արդէն իսկ սա փոքր բայց գեղեցիկ տաճարը կը մեծնայ անսահմանօրէն: Ներկաներէն իւրաքանչիւրը կը խորհի որ ա՛յսօր, ճիշդ ա՛յս ժամուս, իր քոյրը, իր փեսան, իր քենին - Հրանդը, Սրբուհին, Տիրուհին կ'աղօթեն ուրիշ եկեղեցիի մը մէջ, Աթէնի Ապասյա, Սելանիկ, Կալաթա, Մարսէյլ կամ Պօսթոն: Ամէն ոք իր աչքին առջեւ կը բերէ ուրիշ խորան մը որ ճիշդ նմանն է սա դիմացի խորանին եւ մթնոլորտը կը լեցուի մեր ամենատխուր, ամենազմայլելի, ամէնէն աւելի ցաւագին բառով: կարօ՛տ, կարօ՛տ: «Կապիկը եթէ իրեն համար Աստուած մը երեւակայէր, անոր կապիկի դիմագիծ պիտի տար». նմանապէս Հայն ալ իր Աստուծուն տուաւ ի՛ր դիմագիծը, ու ան եղաւ քիթխիփոս Աստուած: Քրիստոնեայ աստուածներուն ամէնէ՛ն անկարը, ամէնէն անարիւնը, ամէնէն փաւուժը, ճիշդ այս ժողովուրդին պէս: Հայը երբեք ոսկեզօծ չէ եղած, բայց արծաթ մանրուքն իսկ այսօր դարչապարներու տակ վերածուեցաւ փոշիի: Ոչ մէկ կատարելագործուած զէնք այդ փոշիի վերածուած մետաղով պիտի կարենայ եկքանիկ մ'իսկ սպաննել: Այո՛, բայց կարելի է այդ փոշին կրկին ձուլել հի՛մա, ա՛յս պահուս, որքան ատեն որ հովը զայն չէ տարտղնած: Ո՛վ ամենակարող քիթխիփոս Աստուած, մաքրէ պատուհանները գմբէթին, եւ նայէ: Ընդա՛ռ, ընդա՛ռ. չե՞ս լսեր այս ձայնը որ կարծես ըսել կ'ուզէ - Մեղա՛յ, մեղա՛յ: Մեղա՛յ Հայուն վատութեանը համար, մեղա՛յ Հայուն փերեզակութեանը համար, մեղա՛յ Հայուն անբուժելի կարճամտութեանը համար :Բայց մանաւանդ, ո՛վ Տէր, մեղա՛յ, բիւր անգամ մեղայ մեր պառաւութեանը համար: Մեր արիւնը հին է, ծեր է եւ պաւըցած: Աւի՜շ, աւիշ պէտք էր մեզի, մեզի պէտք էր վառօդ երակներու մէջ, որպէսզի մեր ոտնապաններր մեզմէ վախնային: Մենք երբեւիցէ մէկը չխածինք, մէկը չզգետնեցինք, մենք օր մը օրանց մէկուն չյաղթեցինք որպէսզի մեզ յարգէին ծածկուած սարսափով: Նա՛յէ սա պառաւներու կոյտին: Եթէ փոոր մը ուժ ունիս, ո՛վ քիթխիփոս Աստուածը Հայուն, վերցո՛ւր աշխարհի վրայէն զառամածներու, գաղթականներու, տարագրեալներու, որբերու, նպաստընկալներու սա զզուելի կեղտը. մաքրէ՛ աշխարհը սա պալարէն, մաքրէ երկիրը մեզմէ, եւ կամ թէ... աւի՜շ, աւի՜շ, նո՛ր աւիշ:

Ցանուն հօր եւ որդւոյ, յանուն իմացականութեան եւ յանուն սրտին, յանուն միտքին եւ սէրին: Ո՛վ դուք, տաղտկալի ըլլալու չափ անվերջանալի սերունդները հին Հայոց, ո՞ւր է ձեր միտքը, ո՞ւր է ձեր սիրտը: Իմ առջեւս կը կանգնիք ձեռքերնիդ պարա՞պ. դո՛ւրս, դո՛ւրս պարտուածները, դո՛ւրս անկարները: Եւ Ան մնացեր է կղզիացած, ճահճացած: Արխատոտէլ կ'ըսէ. - «Մարդ պէտք է կամ Աստուած ըլլայ եւ կամ անասուն՝ առանձին կարենալ ապրելու համար»: Հայը միս մինակ է ապրած, ինքն իր կեղեւին մէջ փակ: Եւ քանի որ այդ առանձնութենէն աստուածութիւն մը դուրս չէ ելած, կը նշանակէ թէ Հայը ապրած է անասունի քունով: Իր մենութենէն հրաժարելով ակնարկ մը չէ նետած շուրջի քաղաքակրթութիւններուն վրայ: Ի՞նչ է առած Հըլլէնայէն, Պարսիկէն, Յոյնէն, Արաբէն ու Հնդիկէն: Մինչեւ 19-րդ դարուն վերջը ի՞նչ է առած արեւմուտքէն: Բնականաբար մեծ արժանիք մըն է ստեղծագործութեան կարողութիւնը ունենալը. բայց արժանիք մըն է նաեւ՝ ուրիշին ստեղծածը գնահատել, հասկնալ եւ իւրացնելը: Մենք այդ ալ չունինք. ընդա՛ռ, ընդա՛ռ...:

Ո՛վ քիթխիփոս Աստուածը Հայերուն, նայէ՛ սա պառաւներուն: Մենք Պարսիկէն առեր ենք խուրձ մը բառ՝ թութակին մասնագիտութիւնը գողնալով: Յոյները մեզի տուեր են քանի մը չաստուած, բայց մենք զանոնք ձգեր ենք մարմարի մէջ, առանց անոնց միս եւ ոսկոր տալու, առանց զանոնք մեր հոգին, մեր արեւին պատշաճեցնելու. չենք մարսեր, կոկորդնիս է մնացեր: Իսկ Նարեկացիին յանձնարարեալ «թուղթ»ով ղրկած քրիստոնէութիւնը, միայն Տէրը գիտէ թէ ինչ վիճակի մէջ ենք ձգած: Delire verbal է բռնուած այն գիժցած միտքը որ Նարեկացի կը կոչուի, երբեք չէ կրցած թափանցել Սուրբ Գիրքի հիմնական կէտերուն: Մարդկայինը չկայ իր գործին մէջ, այլ կան անթիւ չնչազարդեր: Եւ մենք կուրացած ենք, եւ մենք շլացած ենք ոճի ու լեզուի այդ չնչազարդերէն: Ուրիշ շատ մը բաներու հետ մէկտեղ, Նարեկացին չէ հասկցած որ մահացու մեղք է, հակաքրիստոնեայ լմբռնում է միսը ուրանալը, միսին չքացումը պահանջելը: Հեթանոս աշխարհին շուայտ կեանքը որ իր գագաթնակէտին էր հասած, ստիպեց որ Քրիստոս պէտք եղածէն քիչ մը աւելի խիստ ըլլայ միսին դէմ, եւ իր այս կեցուածքը անհրաժեշտ էր ու բնական: Բայց Քրիստոս միաժամանակ նուիրական համարեց մարդկային մարմինը եւ անոր մը ունենար: Ոչ միայն ինք չունեցաւ, այլ նաեւ խմբովին ընդառաջ չգնաց անոնց՝ որոնք այդ խէժը ուզեցին իրեն տալ: Բայց մանաւանդ՝ չգիտցաւ ընտրել լաւագոյնը այն խէժերուն՝ զորս արեւմուտքը իրեն կ'երկարէր: Ահա այդպէս է որ Հայը իր կիսավայրենի, անասնական վիճակէն դուրս չըկրցաւ ելլել ոչ միսին ճամբով, ոչ սիրտին ճամբով, ոչ ալ իմացականութեան ճամբով:

Ցաւը, տառապանքը, վիշտը մարդս կը զրգռեն եւ կը ստիպեն որ ան զբաղի Աստուծոյ որոնումով: Դժբախտութիւնը, սպառնալիքի տակ չգտնուող կեանքը, մէկ խօսքով անասնական երջանկութիւնը մարդը հեռու կը պահեն Աստուծմէ: Ո՛վ քիթխիփոս Աստուածը Հայոց, դուն որ մեզ բոլոր շուներու պէս մէկ քարափէն միւսը կը նետես, այնպէս մը ըրէ որ աւելի տառապինք եւ կարենանք երեւակայել մեր ցաւին չափ մեծ Աստուած մը: Այնպէս մը ըրէ որ մենք մխիթարութիւն գտնենք անո՛ր մէջ միայն, իմացականութեան եւ սիրոյն մէջ: Այնպէս մը ըրէ որ մեր եկեղեցիները քանդուին, անոնք չտեմարանի, սինէմայի վերածուին եւ ծերունազարդ քահանաներ խորանին վրայ պատարագած ատեն իյնան գնդակահար: Այո՛, այդպէս ըրէ դուն, որովհետեւ «կովը իր պոչը կորսնցնելէն վերջ միայն անոր յարգը կը գիտնայ»: Այո՛, այդպէս ըրէ դուն, որպէսզի մանաւանդ Հայը հեռանայ իր administration եկեղեցիէն և երթայ բարձրագոյնին:

Ո՛վ քիթխիփոս Աստուածը Հայերուն, նայէ՛ սա պառաւներուն: Անոնք անդադար փաչ կը հանեն պատկերի մը առջեւ որ խաչելութենէ մը աւելի carte d'identité-ի կը նմանի: Կը բաւէ՛, կը բաւէ՛ որքան որ անոնք սեւեր հագան և գլուխին ծռած աղօթեցին: Զանոնք վերածէ կատաղութեամբ լեցուն թշուառականներու, ատելութիւն, կիրք, բայց մանաւանդ յուսահատութիւն տուր անոնց: Եթէ չունիս, ես քեզի կու տամ, բա՛ց ձեռքերդ. ես ունիմ պէտք եղածէն աւելի. բա՛ց տոպրակներդ. տե՛ս կը ճզմուիմ անոնց բեռանը տակ. ես այնքա՜ն ունիմ ատելութիւն, ես այնքա՜ն, այնքա՜ն ունիմ յուսահատութիւն.

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ

զո՛ւն, երեկի սերունդ, ջարդուած սերունդ, կ'ուրանամ քե՛զ ալ: Բացի ձեր մէջը գտնուող մէկ քանի կոյս արուեստագէտներէ, դուք չէիք կրնար չջարդուիլ ո՛վ ապրիլ 11եաններ: Դուք պէ՛տք է որ ջարդուէիք, քանի որ ամէն բան ըրիք ատոր համար: Կարելի է եւ պէտք է ձեզ գթալ, բայց չեմ կրնար սիրել ձեզ: Գիտեմ թէ ձենէ շատեր եւ շատեր (գրեթէ բոլորդ) բարի նպատակներով տոգորուած էիք, բարի կամեցողութիւն ունէիք երբեմն եւ կը սիրէիք Հայը: Բայց ատիկա բան մը չարդարացներ: Այն որ ազգի մը ճակատագրին հետ կը խաղայ, այն որ ժողովուրդի մը պատասխանատուութիւնը վրան կ'առնէ, ան կրնայ անբարոյական ըլլալ, կրնայ սրիկայ ըլլալ, կրնայ վատ ըլլալ, բայց պէտք է որ միտք ունենայ եւ յաջողի: Վայրենի անասուններն ալ լաւ զգացումներով են տոգորուած երբ որ ուրիշ կենդանիներ կը բզքտեն: Եւ դուք մեզ բզքտեցիք:

Ո՛վ քիթխիփոս Աստուածը Հայերուն, նայէ՛ սա պառաւներուն: Անոնք իրաւունք չունին իրենց այսօրը պահանջելու, քանի որ իրենց երեկը կորսնցուցին: Կարեկցութեամբ պէտք է ներել իրենց այսօրուան վիճակը, բայց ինչ որ ներելի չէ՝ այն ալ սա է թէ անցեալի մէջ անոնք եղան թոյլ, մեղկ ու անջիղ: Կարծես թէ կիրք եւ բարկութիւն չունէին, կարծես թէ իրենց ձայնը որոշ նօթ մը վեր չէր կրնար բարձրանալ: Ո՛չ, պատճառը արեւելքցիութիւնը չէ. Հայը արեւելքցի չէ: Ապացոյց որ արեւելքցիի գլխաւոր յատկանիշը՝ հակում դէպի վերացականը (abstraction), իր մօտ կը պակսի: Ո՞ւր է իր երազին սէրը. ո՞ւր են իր «Հազար ու մէկ գիշերներ»ը, ո՞ւր է իր դիցաբանութիւնը: Հայը չէ կրցած դիրք բռնել Արեւելքի եւ Արեւմուտքի մէջ եւ աւելորդ փոհմակ մըն է: պահպանումը քարոզեց: Քանի որ ինչ որ ալ ըլլայ, ա՛ն է մեր գործունէութեան միակ միջոցը, եւ քրիստոնէութիւնը գործունէութիւն է (և ոչ թէ contemplation), ճշմարիտ գործունէութիւն, սիրոյ թագաւորութեանը ներքեւ:

Ո՛վ քիթխիփոս Աստուածը Հայերուն, նայէ՛ սա պառաւներուն: Կրա՛կ տուր, կայծ տո՛ւր, մեզի. մեր մարմնին վրայ վէրքեր թափէ, մեր վէրքերուն վրայ պղպեղ թափէ որպէսզի պոռանք: Ո՛վ Տէր, այնպէս մը ըրէ որ հայ աղջիկը շա՜տ, շա՜տ գեղեցիկ ըլլայ, հայ աղջիկը պոռնիկ ըլլայ, որպէսզի տղուները կատղին, փրփրին, մարտի կատուներուն պէս: Չե՞ս գիտեր ֆրանսական առածը որ կ'ըսէ. «Quand les femmes sont belles, les hommes sont ardents!»: Ինչո՞ւ համար Հայաստանցի կինը այնքան տգեղ ես ըրած: Կարծես կոճղ մըն է.ոչ մէկ շնորհ վրան,ոչ մէկ գիտակցութիւն կնոջական մարմնի հրաշալիքին: Անոր մէկ պատկերը տեսնելով բնաւ կարելի չէ միսը երեւակայել: Զայն ամբողջութեամբ ծածկած են թանձր կըտաւներու, վերմակներու, matelasներու տակ: Ըսել է այդ կինը չէր ուզեր գրգռել այրը, ըսել է այրը չէր պահանջեր գրգռուիլ: Հապա ուրեմն ի՞նչ կը պահանջէր. ընդա՛ռ, ընդա՛ռ...: Մի՛ ըսեր թէ ինչ որ ինծի համար տգեղ է, կրնայ ուրիշի մը համար գեղեցիկ ըլլալ. եթէ այո՝ մեր այրը պիտի պոռթկար արուեստին մէջ: Երբ որ իր սիրուհին կորսնցնէր, պիտի փափաքէր բաներ մը գրել թուղթի վրայ, պիտի փափաքէր գլուխ մը փորել քարի վրայ: «Չէ թքած, չէ փսխած»: «Quand les femmes sont belles, les hommes sont ardents!». Հայը ardent պիտի ըլլար, եթէ belle femme մը, այսինքն գեղեցիկ մտածում մը, բարձր խէժալ մը, նուիրում եւ անձնազոհութիւն պահանջող գաղափար

Ես
Ես
Ես
Միս մինակ:
Գարո՛ւն, գարո՛ւն... միս մինակ

Et ton ombre
Langoureuse
Et mon ombre
Vigoureuse,
A la mystique lumière
De la lune,
S'allongeaient dans la poussière
Formant une,
Une,
Une,
Une seule
Ombre longue,
Une seule
Ombre longue,
Une seule
Ombre longue.

Գարո՛ւն, գարո՛ւն... միս մինակ:
Կայմերու վրայ դրօշները նորոգեցին, Հրախաղութացին ջուրերը աւազանին, Հրախաղութեան վարպետները ամուսնացան եւ ծաղկեցան նեշենիներ: Միս մինակ:

Սիրամարդերը իրենց հովահարը բացին, բացին դռները մանկանոցին, բախտախաղի թիւերը բաժնուեցան եւ լոգցան աղաւնիներ: Միս մինակ:
Միայն մենք, միայն մենք է որ մնա-

ցինք խաւարին մէջ, Աւագ Ուրբաթին մէջ, մեր մինակ:

Du plus profond de la tranchée
Nous élevons les mains vers vous
Seigneur ! Ayez pitié de nous
Et de notre âme déssechée.

Car, plus encor que notre chaîr,
Notre âme est lasse et sans courage
Sur nous s'est abattu l'orage
Des eaux, de la flamme et du fer.

Vous nous voyez couverts de boue,
Dechirés, hâves et rendus...
Mais nos cœurs, les avez-vous vus ?
Et faut-il, mon Dieu, qu'on vous l'avoue?

Բոլոր դռները գոցեցին, բոլոր դռները կղպեցին եւ բանալիի ծակերուն վրայ մէյմէկ կնիք զարկին, Հայուն չորցած արիւնովը կազմուած: Բոլոր դաշնագիրները պատռեցին, բոլոր խղճմտանքները ծախեցին եւ վրան լեցուցին փոշի՝ Հայոց աճիւններովը կազմուած: Մեր ձեռքերը իզուր մօտեցուցինք «հաւատամք»ի մը մէջ, աղերսանքի մը մէջ, բայց մեր միացած դաստակներուն ձեռնակապեր անցուցին: Հապա մեր սիրտե՞րը. ի՞նչ եղան մեր սիրտերը... et faut - il mon Dieu, qu'on vous l'avoue?

Եւ սակայն կայ ու կը մնայ բնութիւնը: Մեծագոյն եւ միակ չափանիշը՝ բնութիւնը:

Կայ հողը որ կը շնչէ, կը դալարուի, կը ծաղկաւորէ. կայ օդը որ կը թրթռայ, որ կը սուլէ, որ կը քանդէ. կայ ջուրը, կայ բոյսը, կայ ճառագայթը:

Բնութիւնը իր փառքին չափ, իր մեծութեանը չափ, իր ոյժին եւ բարութեանը չափ անողոք է: Ան երբեք չի ներեր անոնց՝ որոնք իրմէ աւելի դանդաղ կը յառաջանան: Ան երբեք չի ներեր անոնց՝ որոնք իրմէ աւելի արագ կը յառաջանան: Ցամքընթաց թէ արագոտն՝ պիտի պարտուին, պիտի չքանան, պիտի անհետանան աշխարհի երեսէն:

Եղան ազգեր որոնք անհետացան որովհետեւ իրենք զիրենք ձգեցին նուաճումի, զեղխութեան, յորդումի եւ պոռթկումի [illegible] զառիթափի մը վրայ:

Բնութենէն աւելի արագ գացին եւ բնութիւնը անոնց չներեց:

Եւ եղաւ Հայը որ պարտուեցաւ եւ որ երբեւս անհետանայ, որովհետեւ ծոյլ էր ան, որովհետեւ մեծ ճամբուն եզերքը նըստաւ համրիչ քաշելու եւ թողուց որ ժամանակը անցնի. Աստուա՛ծ իմ, ինչ ան[illegible] վատնում, ի՛նչ անխնայ սպառում ժամանակի, ինչ ոճրային մեղկութիւն:

Եւ բնութիւնը չներեց իրեն. նայեցէք ու [illegible]եցէք սա պառաւներուն:

Եւ ներողամտութիւն պիտի չըլլայ ինծի համար ալ, որովհետեւ ուզեցի զգալ հողէն արագ, ուզեցի երգել ջուրէն աւելի բարձրաձայն, որովհետեւ ուզեցի մտածել լոյսէն աւելի շուտ եւ գալարուեցայ հրաբխային ընդերքներէ աւելի:

Ի զո՛ւր, ի զո՛ւր կը ջանայի ուրացումի պահերս երկարել եւ առանձնանալ իմ անձիս հետ, դառնալով արհամարհոտ ու [illegible]ական հայկական իրականութեան հանդէպ:

Ի զո՛ւր, ի զո՛ւր կը բարձրանայի աշտարակի մը գագաթը եւ միակնոց մը դնելով կ'ըսէի Հայուն.- Այն երկիրը, ուր կը բանին մեր իմաստութեան ակռաները, այն երկիրը մեր հայրենիքը կ'ըլլայ: Իմ հայրենիքս Ֆրանսան է:

Հայաստան, Միութիւն, Անկախութիւն, Հայկական Գրականութիւն, Անցեալ, Ներկայ, այս բոլորը զիս հալածեցին ու կը հալածեն ամէն օր աւելի յաճախադէպօրէն, քան թէ Savon Cadumը, Galerie Lafayetteը, Boulet Bernotն:

Ուզեցի գտնել լուծումը այս բոլորին, ուզեցի գտնել լուծումի մը յոյսը: Բայց ինչպէս այն մանչուկը որ նախ մեղմաձայն «մայրի՛կ» կը պոռայ, եւ յետոյ ձայնը կը բարձրացնէ կոկորդը պատռելու աստիճան, որովհետեւ ամէն բոպէ կ'անդրադառնայ որ իրա՛պէս եւ վերջնապէս կորսուած է անտառին մէջ, ահա այդ մանչուկին նման ես աղաղակեցի: Յետոյ ըսկըսայ վազվզել ամէն ուղղութեամբ, ինկայ ցախերու, մացառներու մէջ, զարնըւեցայ ծառերու, արիւնեցայ: Արիւնէս խուրցած՝ եղայ անգութ. ախ յո՛յս մը, յո՛յս մը... «մայրի՛կ, մայրի՛կ»:

Բայց կայ ու կը մնայ բնութիւնը:

Հիմա ինկեր եմ քիթիս - բերնիս վրայ, մատներս ու դէմքս թաղեր եմ հողին մէջ ու կը շնչեմ: Միտքս, սիրտս, մարմինս կը թրթռան ճիշդ այն չափով, ճիշդ այն կշիռով, ինչպէս կը թրթռայ տաք օդը՝ տանիքի մը զինկին վրայ:

Խաղաղութի՛ւն, խաղաղութիւն: Միայն դուք էք որ զիս կրնաք փրկել, միայն դուք էք որ ինծ խաղաղութիւն կու տաք, եւ ես կը պաշտեմ ձեզի օդ, ջուր, լոյս. ես կը պաշտեմ ձեզի Saint Thomas, Saint François, Saint Bernard: Կու տամ սէրս քեզի իմաստուն աբբայ, սիրելի Sertillange: Ինքզինքս յանձնեցի մտայուզութեան, խըռովութեան, աւելածումի, բայց կրկին կը վերադառնամ ճշմարիտ խաղաղութեան: Ա՛ռ զիս «կլիմայ»իդ մէջ, ա՛ռ զիս 37 աստիճան ջերմութեան մէջ, տա՛ր ինծի չապիկներէդ մին: Պռոշտուքս աւելորդ էր, քանի որ գիտեմ թէ ոտքերուս տակ հող չկայ, շուրջիս ամբոխ չկայ, ձայնիս արձագանգը չկայ: Բայց դուն արդարացուր զիս ըսելով.

- «Այն որ նպատակ մը կ'ընդունի, ձեւով մը կ'ընդունի նաեւ՝ ճամբան: Եւ նոյնիսկ եթէ չհետեւի այդ ճամբուն, չի կրընար իր սիրտը հոն չզրկել»:

Ո՛վ Sertillange ես ցաւս լացի պէտք եղածէն շատ եւ լաւ է որ դուն զիս յանդիմանես ըսելով.- «Որքան ալ որ նուազ խորունկ հոգի ունենանք, կը խրոխտանք խոր անձկութիւններով. կը սիրենք ըսել թէ ճզմուած, խորտակուած ենք, եւ անհանդուրժելի ծայրավիճակներու հասած»: Այո՛, իրաւունք ունիս ես շատ ընդհանրացումներ կատարեցի եւ անգութ եղայ իմիններուս հանդէպ. զիս engueuler ըրէ եւ մատդ ցցէ ըսելով.- «Թշնամի եղբայրները աւելի թշնամի են, քան թէ միւսները»:

Խաղաղութի՛ւն, խաղաղութի՛ւն, եկո՛ւր տանիքներու վրայէն, ծխնելոյզներու ընդմէջէն եւ գտիր իմ ծուռ պատուհանս: Խաղաղութի՛ւն, բացառիկ թիւ մը հրատարակէ, պատկերազարդ եղիր, եղիր լուսաշող եւ ցոյց տուր իմ ճամբաս: Ինծ երեւցիր Մէթռօյի պատուհաններուն մէջ ուր ուրիշներ կնոջ ակնարկներ կ'որսան. ինծ յայտնուէ գիրքի մը լուսանցքէն, գըջումիս ծալքերէն, կորսուած եւ գտնուած առարկաներու գրասենեակէն: Եթէ արեւելքէն գաս, իմ պանդոկս գտնելու համար պէտք է Շաթըլէէն ուղղութիւն փոխես. եթէ արեւմուտքէն գաս, պէտք է որ Գոնգոռտէն փոխես: Փոխէ՛ եւ եկուր, եկուր և զիս փոխէ: Խաղաղութի՛ւն, խաղաղութի՛ւն, ճիշդ կատարէ մարդահամարդ եւ զիս մի՛ մոռնար. ճիշդ կատարէ գումարումդ եւ ուշադրութիւն ըրէ միաւորներուն. ես միաւոր եմ, անհայրենիք մնացուոր եմ:

Խաղաղութի՛ւն, խաղաղութի՛ւն, առաւօտուն կանուխ ելայ եւ քեզի սպասեցի: Գնդասեղով դրանս վրայ հաստատեցի թուղթ մը, ուր գրուած էր - «Մտէք առանց զարնելու, ձեր փնտռած մարդը ներսն է»: Օրը իրիկուն եղաւ եւ իմ փնտռածս մնաց հեռուն

հեռուն,
հեռուն,

Փայտաշէն տուն մը միայն կրնամ տեսնել հեռուն, Պոլիս, արուարձան մը: Կայ տանտիկին մը, կան փոքրիկներ, կայ մանաւանդ տունին մեծը որ ասանկ գիշերով կանուխ վերադարձեր է շուկայէն եւ բաղմոցին անկիւնը նստած օղի կը խմէ: Ազանդերով յարդարուած ափսէն առջեւը առած՝ օղի կը խմէ: Խմէ՛, խմէ՛ երանելի, բայց մտածէ որ հեռուն, շա՜տ հեռուն գետ մը կայ եւ այդ գետին եզերքը քարափներ կան. ահա այդ քարափներուն վրայէն կ'երթայ տղայ մը. մտածէ՛ այդ տղուն եւ հատ մը կոնծէ անոր հոգիին խաղաղութեանը համար: Ի՞նչ պէտք ունիս գիտնալու թէ ով է ան. հայ տղայ մըն է որ ձեռքերը վերարկուին գրպանները մըխըրճած՝ կ'երթայ խուռմ երեկոյին մէջէն: Ան չի յուսար, ան չերգեր, ան չի թքներ: Կ'երթայ, կ'երթայ: Մէկիկ մէկիկ կը հաշուէ քարափին ծառերը, որպէսզի չմտածէ. ծառերէն զատ մէկիկ մէկիկ կը հաշուէ նաեւ լապտերները եւ երկուքին գումարը իրարու վրայ կ'աւելցնէ: Այո՛, այսպէս կ'ընէ ան, որպէսզի գոնէ այդ պահուն այլեւս չմտածէ, այլեւս չմտածէ: Կոնծէ՛ քէֆ մը այդ տղուն հոգիին խաղաղութեանը համար, որովհետեւ մահը... իշտէ պէօյլէ, Մատտիկ աղա:

«ԶՈՒԱՐԹՆՈՑ»
(Յուլիս, 1930)

«ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏ ՄԸ ԳՈՐԾ ՉՈՒՆԻ ՇՈՒԿԱՅԻՆ ՄԷՋ»

Bidart, Սեպտ. 12, 1942

Սիրելի Սարաֆեան,

Արուեստի նուիրականութեան յատկանիշներէն մէկը չէ՞ այն պարագան, որ փոխադարձ համակրութիւնները կը յաջողին չէզոքացնել նիւթական կեանքի բոլոր արգելքները: Տե՛ս, հակառակ ամէն բանի ես յաջողեցայ քեզ հաճոյք պատճառել իմ plaquette-ովս, բայց դուն ալ զիս ուրախացուցիր քու նամակովդ, որուն ջերմ եւ անկեղծ բնոյթը անգամ մ'եւս եկաւ ամբացունել քու մասին կազմած գաղափարս: «Անհոգ եղի՛ր» մը չկրցայ չարձակել, երբ կարդացի վերջին նախադասութիւնդ որ հետեւեալն էր - «կը վախնայի քեզ վշտացուցած ըլլալ անտեղի խօսքերով. ուրախ եմ որ այդպիսի բան չկայ»: Անշո՛ւշտ թէ չկայ, քանի որ ես անոնցմէ չեմ որ երկու անտեղի կամ տեղի խօսքով կը քանդեն բարեկամութիւն, կամ նոր մը կը ծնցունեն: Համակրութիւնը որ խոր է եւ չկրնար քանդուիլ փոքր պատահարով (կեանքի անխուսափելի frottements-ները) ստեղծուած է այն պատճառաւ որ քեզ հեռու տեսած եմ շուկայէն: Արուեստագէտ մը գործ չունի շուկային մէջ: Ես անշուշտ, երբ շուկայ կ'ըսեմ, կը հասկընամ այն գէշ հրապարակը որ մեր մէջ կազմուած է տգէտ եւ անտաղանդ մտաւորականներու կրպակներով, կրպակներ՝ որոնք կը սնանին կուսակցութեանց չաբաշահութեամբ:

Թէ Fouiller Avec Rien-ս անհաղորդ պիտի մնայ Հայոց, տրիկա գիտես արդէն եւ չեշտած ես նամակիդ մէջ: Միայն թոյլ տուր քիչ մը pousser ընեմ մտածումդ, աւելցնելով - «Միթէ հասկցա՞ծ էին իմ աւելի պարզ գրութիւններս»: Տալ հաստատական պատասխան՝ կը նշանակէ լաւատես ըլլալ չափէ դուրս: Բայց ինչ որ ալ ըլլայ՝ պէտք չէ նկատի առնել «ժողովուրդը»: Կարեւորը քեզի պէս անձերն են: Կը բաւէ որ դուն եւ քու նմաններդ հասկընաք եւ գնահատէք. աւելին կայ՝ կը բաւէ որ գիտակից ըլլաք ձեր դերին, այսինքն գիտնաք թէ դո՛ւք է որ պիտի շինէք «ընդհանուր կարծիք» եւ պաշտպանէք ձեր թէզը, ինչպէս ես պաշտպանեցի միշտ իմս՝ կրակով, խանդով, յամառութեամբ եւ նաեւ համարձակութեամբ: Տեղեակ ես:

Թոյլ տուր որ քեզ ընեմ խոստովանութիւն մը - տարտամ գաղափարը ունիմ թէ իմ plaquette-ս օգտակար պիտի ըլլայ նաեւ քեզ՝ անուղղակիօրէն: Մեր մէջ կան մարդիկ, որոնք պիտի բերուին աւելի ուշադրութեամբ կարդալ քեզ, հիմա որ ես ալ «նոր քերթողութիւն» ըրի: Խօսքս մարգարէութիւն ըլլայ թէ պարզ փափաք, գայն անտես մի՛ առներ: Կը յուսամ որ ոմանք իրենց դիրքը վերաքննեն եւ ուղղեն, ոչ միայն «վարդապետն ասաց»ի դիրք մը տալով ինծ, այլ մանաւանդ անոր համար որ Հայը շուտ կը խոնարհի Ֆրանսական կարծիքին առջեւ: Սա ալ պէտք չէ մոռնալ որ Հայը, հասկնայ թէ ոչ, միշտ քիչ մը կը հպարտանայ, երբ տեսնէ թէ ազգակից մը յաջողութիւն գտած է դժուարին գետնի մը վրայ:

Այո՛, Ֆրանսացիք հրաշալի ընդունելութիւն մը ըրին գրքոյկիս: Գիտեմ թէ մօտս եթէ ըլլայիր (բայց օր մը պիտի ըլլայ այդ) հետաքրքրութեամբ պիտի կարդայիր գրութիւնները, գէթ գիտնալու համար թէ անոնք կը համապատասխանե՞ն քու մտածումներուդ: Այո՛, կը համապատասխանեն, բացի այն կէտէն ուր դուն մէկզմէկու opposer կ'ընես (տրիկա սխալ բան է) միտքն ու սիրտը: Ըսեմ -եւ հաստատապէս- թէ այս տեսակ բանաստեղծութիւն մը չի կրնար յաջողապէս արտայայտուիլ առանց որ գոյութիւն ունենայ մտածման եւ զգացման équilibre մը:

Կ'ըսես թէ «կը սպասես բացառիկ գովեստներու» եւ կ'ուզես գիտնալ զանոնք: Բայց այդ գովեստները հոս խմբել դիւրին չէ, մանաւանդ անոր համար որ ձեւական գեղեցկութեանց եւ արժէքներու վրայ չեն կայանար միշտ, այլ անոնց իրական հանգամանքը բացորոշ նկատելէ վերջ, կը ձգտին մեկնել երկրորդ բլանի մը վրայ գտնուած արժէքները, այս պարագային՝ dépouillement մը՝ զոր կը կապեն Rimbaud-ի ոչնչականութեան, Mallarmé-ի անապատին, եւ surréalistes-ներու երազ-յուսահատութեան: Ցոյց տալէ վերջ թէ «պանդոկ - ժամանակաւոր բնակարանը» կը բարձրացունեմ մինչեւ «մարդկային մարմին - գլխաւորը բոլոր ժամանակաւոր բնակարաններու», կը կարծեն մէջս տեսնել յուսահատութիւն մը որ գերծ է դառնութենէ, բայց ո՛չ ըմբոստացումէ: Գալով թէքնիքին, կը խօսին métamorphose-ի օրէնքին խիստ կիրարկումի մը մասին, եւ գերիրապաշտութեան մանաւանդ նկարչական որոնումներուն վրայ (Salvador Dali): Բայց առեն է որ կանգ առնեմ. կարելի չէ խտացունել եւ խմբել (առանց սայթաքելու) այս տեսակ բաներ, եւ տասը գլխէ դուրս ելած խօսքերուն հիմնական հոսանքը ճշդել: Սա պարզ է որ աշխատութիւնս ստեղծած է մեծ համակրութիւն եւ հետաքրքրութիւն, մանաւանդ NRF-ի շրջանակին մէջ, որուն բանաստեղծները կը ճանչնաս բոլորն ալ:

Կը տեսնես որ այս անգամ խոշոր ճիգ մը ըրի քեզ երկար գրելու համար: Դուն ալ գրէ ինծ, եւ կ'աղաչեմ, մի՛ ըլլար խստապահանջ թղթակցութեան մէջ, երբ գործ ունիս ինծի պէս հիւանդի մը հետ, որուն կեանքը անիմանալի ողբերգութիւն մըն է: Կինդ եւ իր օրիորդը բարեւէ իմ կողմէս, ըսելով թէ ջերմապէս կը փափաքիմ օր մը գալ անձամբ սեղմել ձեր ձեռքը: Կը յիշեմ թէ ձեզ երեքիդ օր մը հանդիպած եմ Vincennes-ի անտառը, արեւոտ կիրակի մը, զմայլելի առաւօտ մը, երբ Անտոնին հետ էի, եւ արձակած էի իմ խոշոր խնդուքս, որ երբեմն զուարթ է:

Քոյդ սիրով
Շահան Շահնուր

Գրէ ինծ գրական աշխատութիւններուդ վրայ: Մտադի՞ր ես նոր հրատարակութիւն մը ընել: Ի՞նչպէս է հայկական միջավայրը: Կը տեսնաս ֆրանսական նոր հրատարակութիւններ: Կարդալու միջոց ունի՞ս:

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այս նամակը մեզի ծանօթ այն հազուագիւտ էջերէն մէկն է ուր Շահնուր կը խօսի իր ֆրանսագիր հատորին մասին: Ուղղուած է Ն. Սարաֆեանին, Fouiller avec rien-ի հրատարակութենէն վերջ, ի պատասխան Սարաֆեանի նամակին: Վերջնոյն գիրը չկրցանք գտնել Շահնուրի արխիւներուն մէջ: Բնագիրը ճշգրիտ տարեթիւ չի կրեր. սակայն տրուած ըլլալով որ վերոյիշեալ հատորիկը լոյս տեսած է 1942 Ապրիլ 23ին Editions René Debresse, Paris եւ Շահնուր Պիտարի հիւանդանոցէն մեկնած է Փօ, 1943ի Ապրիլին, տարեթիւը դժուար չէ որոշել: Նամակը տրուած է առանց որեւէ յապաւումի: Ըրած ենք միայն չնչին ուղղագրական - քերականական ուղղումներ (խօստուանութիւն - խոստովանութիւն, կըսեմ - կ'ըսեմ, չը կրնար - չի կրնար) հետեւելով ժամանակակից ուղղագրութեան կանոններուն, ինչպէս է արդէն պարագան Շահնուրի տպած հատորներուն: Բնագրի բարբառային ձեւով գըրուած բայերը (բարձրացունել) պահպանած ենք: Իսկ կրճատուած՝ ֆրնս. ընդլայնած ենք ֆրանսական-ի:

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Տէր եւ Տիկին Ժէառր Բարաքեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ Կիրակի, Սեպտեմբեր 9-ին, Սահակ - Մեսրոպ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ մէջ կատարել կուտան մասնաւոր Պատարագ եւ Հոգեհանգիստ, իրենց հօր, աներհօր եւ մեծ հօր՝ (Պոլէնարբնակ)՝

ԱՌԱՔԵԼ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առիթով:

Պատարագը կը սկսի ժամը՝ 10-ին, հոգեհանգիստը՝ ժամը 11·25-ին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Վալանթին Տաղլեան իր ամուսնոյն Կղեմէս Տաղլեանի մահուան Բ. տարելիցին ի յիշատակ 100 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է. - Տիկին Սեմեկիւլ Պարէյեանի (ծնեալ՝ Կէշկէրեան) մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի՝ Վասպուրականի Հայր. Միութիւն, Այրի Տիկին Թորոսեան եւ Տէր եւ Տիկին Գյօտ Չէքէմեան, Այրի Տիկին Մայրանոյշ Փանոսեան եւ Մկրտիչեան եղբայրներ, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Տօլապճեան եւ Պ. Տաճատ Շալճեան, Տէր եւ Տիկին Վ. Շալճեան եւ Պ. Րաֆֆի Ազատեան, Տէր եւ Տիկին Թաշճեան եւ Տէր եւ Տիկին Արթիւր Տամլամեան, Պ. Րոպէր Թիւֆէնքճեան եւ Բանճեան ընտանիք 100ական Ֆ., Այրի Տիկին Ժ. Մակարեան եւ զաւակները 200 Ֆ., Պ. Միսաք Աւատյեան եւ Տէր եւ Տիկին Պօղոս Օհաննեան, Տէր եւ Տիկին Ֆիլէտ եւ Տէր եւ Տիկին Յակոբ Էսկիճեան, Պ. Աւետիս Աթէշեան եւ Տիկին Անժէլ Գաբրիէլեան, Տիկին Արշակունի Սիլոյեան եւ Աճընպալեան եւ Սաեփանեան ընտանիք 50-ական Ֆ., Պ. Գառնիկ Պարէյեան, Պ. Արթօ Տէր - Մինասեան եւ Սէմէրճեան ընտանիք 100-ական Ֆ., Տիկին Վարդուհի Ալանի (ծնեալ՝ Սրապեան) Թաղման առթիւ. - Մանուգճեան ընտանիք 200 Ֆ., եւ Պ. Ալան 200 Ֆ., Տիկին Պօղոսեան եւ Ճգնաւորեան ընտանիք 100-ական Ֆ., Օր. Գասպարեան եւ Հալէպեան ընտանիք, Այրի Տիկին Մարի Գէորգեան եւ Ռմն՝ 50-ական Ֆ.: Գրիգոր Գասպարեանի Թաղման առթիւ. - Տէր եւ Տիկին Ենովք Ղազարեան 170 Ֆ., Սուլարեան ընտանիք եւ Տէր եւ Տիկին Ա. Յակոբեան, Ժան Կիյօ ընտ. եւ Համբարձումեան ընտանիք և Պ. Տէրտէրեան - Կիրակոսեան 100-ական Ֆ.:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ԼԻՈՆ. - Տէր եւ Տիկին Թօփալեան եւ զաւակները իրենց սիրելի քրոջ եւ մօրաքրոջ (Մարսէյլաբնակ) Այրի Տիկին Սիրանոյշ Տիւլկէրեանի մահուան քառասունքին առթիւ, հանգուցեալին փափաքին համաձայն 400 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման համար:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ռատիօ - Ազգ. շնորհակալութեամբ ստացած է 500 Ֆ. Տէր եւ Տիկին Յարէթ Յարութիւնեանէ Սիմոնի Տակառեանի կսկծալի մահուան առթիւ, փոխան ծաղիկի:

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

GRAND DINER
ET
BAL de NUIT

Sous la présidence effective de
Monsieur HENRI VERNEUIL

Dans les salons de l'Hôtel Inter-Continental
3, rue de Castiglione, Paris 1er
le Samedi 27 Octobre, à 20h 30

Participation Diner et Bal : 350 F
Bal de nuit seulement à partir de 23h 00 : 70 F.

Réservation des billets et des tables au bureau de l'U.G.A.B.
11, Square Alboni, 75016 Paris
Tél. : 520 - 03 - 18

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ — ԳԻՆ՝ 70 Ֆր.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ — " 60 Ֆր.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ — " 60 Ֆր.
et PARAGES D'EXIL — " 75 Ֆր.

ARMEN LUBIN

LES LOGIS PROVISOIRES

Prix : 48 Frs.

Դիմել՝ « Յ Ա Ռ Ա Ջ »
Թղթատարի ծախք՝ 9 Ֆր. 50

Վ Ե Ր Ա Մ Ո Ւ Տ

ՍՈՒՐԲ ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ

1984 - 1985

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ կրթարանի Մանկապարտէզի բացումը կը կատարուի Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 10, առաւօտեան ժամը 9-ին:

Իսկ հայերէն լեզուի միօրեայ դասընթացքները կը սկսին Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 3, առաւօտեան ժամը 9-ին:

Տեղեկութեանց համար կը խնդրուի դիմել. -

Ecole St. Mesrob
4, rue Komitas — 94140 Alfortville
Tél. : 378. 92. 91

×

ՊԱՆԷԵՕ

Դպրոցը կը վերաբացուի Սեպտեմբեր 12-ին, Չորեքշաբթի օր:

×

Լ Ի Ո Ն

Լիոնի Հայ Առաք. եկեղեցւոյ կրթական մարմինը կը յայտարարէ թէ Հայկազեան միօրեայ վարժարանը կը վերաբացուի Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 12-ին, առաւօտեան ժամը 9-ին:

Ծնողքները կրնան այժմէն արձանագրել տալ իրենց զաւակները եկեղեցւոյ դիւանատունը:

×

Ի Ս Ի

Դպրոցական վերամուտ Իսիի Հայց. Առաք. եկեղեցւոյ հայկական դասընթացքներուն: Կ'ընդունուին 5-էն 15 տարեկան աշակերտներ: Կը դասաւանդուին հայերէն, պատմութիւն, կրօնք եւ երգ: Ամէն Չորեքշաբթի, ժամը 9-էն 12, եւ կէսօրէ ետք ժամը 14-էն 17:

Մանրամասնութիւններու եւ արձանագրութիւններուն համար դիմել եկեղեցւոյ քարտուղարութեան ամէն օր ժամը 13·30-էն 17·30:

Հեռ. - 644 - 28 - 52

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

ԲԱՑՈՒՄ

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

սրահի

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 15, ժամը 17-ին ներկայութեամբ պաշտօնական անձնաւորութիւններու:

ԳԻՆԵՁՕՆ

Մուտքը ազատ է:

×

Տոհմիկ և դասական երաժշտութեան ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ, ղեկավարութեամբ՝ ՀԱՅՐ Ց. ԼԵՒՈՆԵԱՆԻ: Արձանագրութիւն՝ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1-էն սկսեալ: Առաջին փորձը՝ Երկուշաբթի, Հոկտեմբեր 1-ին:

OPTIMA Tours

AUTOMNE EN ARMENIE

— DU 06 AU 20 OCTOBRE VIA KIEV ALLER ET RETOUR........5 430 Francs
— DU 12 AU 21 OCTOBRE ET DU 19 AU 28 OCTOBRE (AVEC UNE NUIT A L'ALLER ET UNE NUIT AU RETOUR A MOSCOU)...........4 650 Francs
— AVEC POSSIBILITE D'UNE SEMAINE SUPPLEMENTAIRE EN ARMENIE EN PENSION COMPLETE...............1 350 Francs

SPECIAL TOUSSAINT

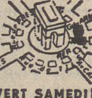
— DEPART LE 27 OCTOBRE RETOUR LE 05 NOVEMBRE (UNE NUIT A L'ALLER ET UNE NUIT AU RETOUR A MOSCOU)...........4 450 Francs
— AVEC POSSIBILITE UNE SEMAINE SUPPLEMENTAIRE EN ARMENIE EN PENSION COMPLETE...............1 030 Francs

Renseignements et Inscriptions:

PARIS
Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 PARIS
Tél. : 742. 10. 35

Lic. A 130

à l'étoile
Concessionnaire
AUSTIN ROVER

Mini
METRO
M-G
TRIUMPH
ROVER

OUVERT SAMEDI
CREDIT MAXIMUM
Gd choix de voitures
Occasions garanties
Carrosserie mécanique
Service Après-vente
Pièces détachées

ARC DE TRIOMPHE AUTOS
30, rue de TILSITT 380-55-11

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հայ Արիներու Միութեան 54-րդ տարեկան ցերեկոյթը՝ Կիրակի, 1985, Մարտ 3-ին, կէսօրէ վերջ, ժամը՝ 14·30-ին Սալ տը լա Շիմի, Փարիզ:

×

Պոմոնի Նախկին Գրիգոր Լուսաւորիչ եւ այժմու ԳՈՒՍԱՆ երգչախումբի Ա. տարեդարձի հանդիսութիւնները, Սեպտեմբեր 23, Կիրակի, Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ մէջ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՆԵՐՍԷՍ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆԻ

մահուան 100ամեակի ոգեկոչումը

Փարիզի մէջ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 28ին
Կեդրոնական Սանուց Միութեան
նախաձեռնութեամբ

ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
9

DIMANCHE
9 SEPTEMBRE
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Թիւ 86

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

ՏԱՐԻ — Թիւ 15.784 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 60e ANNÉE — No 15.784

ԿԱՐԴԱԼՈՎ ՇԱՀՆՈՒՐ

(ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐ)

Գրեց՝

ՋՈՒԼԱԼ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

Մեր գրականութեան մէջ քիչ արձակա- գիրներ կան որոնց ուզեմ վերադառնալ՝ գլուխ - գլխի մտերիմ, լեցուն պահ մը պրելու: Այդ քիչերէն է Շահնուր եւ ա- մէն անգամ որ իրմէ գիրք մը ձեռքս կ'առ- նեմ (Արփիկ լաւ գաղափարը ունեցած է ոնց տալու համաչափ, նոյնանման ձեւ ու ծաւալ)՝ ցայտուն, խիստ դիմաստուեր է որ դէմս կը բարձրանայ. - ան- ժամանց, անդրաշխարհային (կարծես աշ- խարհը տեսած ու մեկնած) բան մը ինչ- պէս էր՝ երբ ճանչցայ զինք մեր մէջ, վերջին տարիներուն: Տարիները չեն կըր- ցած ջնջել ինչ որ կը յիշեմ ու գործը, որ կը մնայ, իր բերած փորձառութեամբ զայ ամբողջացնելու դիմագիծը՝ մօ- տեցնելով անձի՛ն: Ինք չկայ՝ բայց անձը է: Եւ հիմա գիտեմ թէ դժբախտ մըն Շահնուր՝ նուրբերուն դժբախտութեամ- : Շահնուր կը նմանի անհունօրէն ճըշ- գրիտ այն ականջին, ինչպէս պիտի ըսէր մաստուն բանաստեղծը, որ երբեք պիտի գտնէ ներդաշնակութիւնը: Պիտի փնտռէ ու չգտնէ: Ու պիտի զգայ, ամէն պարա- գայի, իր երգը կիսկատար ու վաղան- ցուկ: Միտքը որ պիտի խորհի բայց մտա- ծումը պիտի չկարենայ տիրել ինքն իրեն՝ որովհետեւ ամէն ինչ պիտի որոնէ իր ըլ- լալին մէջ: Ամէն ինչ բացարձակ: Տխուր էր Շահնուր բացարձակապաշտի մեծ ութեամբը՝ կեանքին մէջ ու գրակա- նութեան: Իրապէ՛ս ու երեւութապէս: կատուած գոյութիւն ու անսասան ան- հատականութիւն: Ազատութիւն՝ որ գրա- գէտը կը բնորոշէ կամ զոր գրագէտը կը սահմանէ: Աւելի ինքնագործում՝ քան ի- րագործում, - սիրե՛նք թէ չսիրենք:

×

Ձանձրանալով, որեւէ գրութեան պէս կարդացած եմ «Նահանջ»ին երեք քառոր- դը, զոր կրցած եմ աւարտել՝ ոճի՛ն հա- մար միայն: Իսկապէս, եթէ ոճը մարդն է(*), մեր մէջ քիչ անգամ մարդն է այն- քան՝ որքան ի՛ր պարագային. հարազատ պատկեր ու արտայայտութիւն՝ մարդու ներաշխարհին թէ պարզ տրամադրու- թեան. մարդու ժամանակի՛ն, տարիքի՛ն՝ փոյթ երիտասարդութենէն (Առաւօտ- եան շեփոր) մինչեւ յուսախաբութիւննե- րով, ցաւով մեծցած հասունութիւն (Վա-) (**): Այո՛, երէկ իբրեւ թէ վրան բայց այսօր «Նահանջ»ի փողկապա- ւոր այդ սիրաբանութիւնը (չխօսինք սի- րային վէպին մասին որ չկայ՝ Փըթիթ Լի- ը բացառեալ) գիս ձանձրացուցած է : Նկարագրութիւններուն մէջ յատ- կապէս թէեւ նուազ թացիկ, տղայական՝ Շուշանեանին քով, երկուքին մէջ ալ սակայն չապրուած, չշօշափուած կը ներ- կայանայ եթէ ոչ մարմինը՝ անկասկած զգլինքը գոնէ՝ որ պէտք է փոխանցուէր, : Այրը տարբեր կը սիրէ: Զօհ- րապէն ետք Վարուժա՛ն կարդացէք: Բա- ները երբ չեն շնչեր՝ բան չեն բերեր, ա- : Այս պարագային մատուցումն ու բան մը կայ, - գրակա՛ն արարքը. պէս գրականութիւնը գրուած վեր- ջացած է՝ բառարաններուն մէջ արդէն: : «Նահանջ»ի պարագային կարե- որը սիրաբանութեան (ոչ թէ սիրոյ՝ որ չկայ) սերեակէն դուրս կատարուածն է սակայն, Բալիէ-էն սկսած եւ շարունակ- ուած անվերջ վայրի մը մէջ՝ որ երէկ Փա- րիզն էր ու այսօր՝ Սփիւռքը: Սենեակին մէջ կը յօրինուի վէպը (բարեբախտաբար Շահնուր չափի գիտակցութիւնը ունէր եւ երբեւս վէպ չգրեց)՝ որուն հերոսին ա- նունն իսկ կրնանք մոռնալ, - այնքա՛ն է Պետրոսը: Բայց ուրիշ պատում ը, այն որ վէպին առանցքը պէտք է կազմէր եւ սակայն կը մնայ անջատ ըլ- լալու չափ հընդելուզուած՝ կը կոչ-

(Շար.ը Բ. էջ)

Armen LUBIN, un ARMÉNIEN

Tous les poèmes d'Armen Lubin sont écrits en français; dès l'adolescence, il possédait cette langue, mais on dirait que la poésie lui a été donnée en même temps que les épreuves de l'exil. Ses proses françaises même sont comme les arcs - boutants de sa poésie; elles plongent dans la réalité vécue (*Transfert nocturne*), mais rejoignent le chant, la vision, l'invisible.

Il ne faisait pas secret, cependant, de son œuvre en langue arménienne, qui ne s'était pas interrompue après l'arrivée en France. Mais s'il en parlait, c'était pour expliquer qu'il ne pouvait être question de la traduire. Non pas que sa langue natale offrît de trop grandes difficultés à la traduction, mais, me disait-il : «Ce livre-là (*Retraite sans musique*) ne vous intéresserait pas; il ne concerne que nous autres, dans la mesure où nous avons existé».

A travers nos conversations, pourtant, (lui couché dans le lit étroit de *Bidart-le-Maudit*, ou plus tard, debout, s'appuyant sur sa canne, nous promenant lentement sous les pins maritimes où il avait découvert un jour *un pendu*), je devinais quelles histoires, - quelle Histoire - tragiques et familières emplissaient sa mémoire. Il parlait volontiers, avec un humour très personnel, du monde où il avait vécu avant de se fixer - si l'on peut dire - en France, et de la petite société qu'il avait rencontrée dans Paris, - ne disons pas ses concitoyens, puisqu'ils n'avaient pas de patrie dont ils fussent citoyens, - mais ses frères en tribulations (pas toujours «d'infortune») : il me dit un jour qu'il avait eu la visite de deux Arméniens d'Amérique «en costumes de banquier»).

par

Henri THOMAS

Nous pouvions même entrevoir, par la longue réponse à Cingria publiée dans les *Cahiers de la Pléiade*, le Stamboul de son enfance, où le veilleur de nuit criait les heures et rappelait le risque éternel d'incendie dans les maisons construites en bois.

Mais tout cela ne nous apprenait rien sur son œuvre écrite dans sa langue natale. «Oui, m'avait-il dit drôlement, je suis un grand écrivain arménien, mais la littérature arménienne est toute petite !».

Et puis, après sa mort, quelques nouvelles furent traduites par Krikor Chahinian. D'autres suivirent, et voici ces traductions réunies et publiées par «Le temps qu'il fait». Ce qu'elles nous découvrent est à la fois très proche de nous, puisque la scène est Paris, ses quartiers pauvres, ses hôpitaux, les mansardes, les «logis provisoires» du *Passager clandestin*. Très proche, et bien étrange, car elles nous révèlent le monde *intérieur* de ces errants à bout de course et de ressources, sinon d'espoir, des échappés du grand exode arménien de notre siècle, fuyant les coups du Sultan Rouge (Abdul Hamid). Dénués de tout, riches de leur héritage invisible : leur aptitude à ressentir de façon profonde et originale, avec la sensibilité d'un des peuples les plus *spirituels* de notre vieille Terre, les souffrances et les surprises de la vie où ils sont jetés. Ils sont même les plus humbles - le jeune homme sans le sou, la bonne femme en face de lui dans l'autobus qui l'observe et le *reconnaît* - les porteurs d'une mémoire plus ancienne que celle du pays qui les accueille, et même d'un humour subtil, d'un sens de la vie dans sa drôlerie et sa bouffonnerie tragique, où la sagesse du vieil Orient n'est pas absente.

Je me souviens de quelques promenades dans Paris, en compagnie de Krikor Chahinian, venu de Beyrouth (il y est retourné, hélas !), où il me parla des dieux Arlèzes, génies tutélaires de l'antique Arménie, aux interventions surprenantes. C'était vers la fin de l'été, les dieux Arlèzes rôdaient peut-être, pour une fois, dans les feuillages dorés de Paris. Qu'ils gardent l'âme éparse de l'Arménie, et sa grande littérature !

■

(*) Inédit initialement prévu pour servir de préface aux «*Parages d'Exil*».

ՇԱՀՆՈՒՐ՝ ԱՅՍՕՐ

Ծնունդէն ութսուն տարի ետք, մահէն տասը տարի ետք, ո՞ւր է այսօր Շահնուրի տեղը սփիւռքեան մեր ժամանակակից գրականութեան մէջ: Հաւանաբար, առաջին շարքերուն այն քիչերուն, որոնք կը մնան ամէնէն հարազատ ներկայացուցիչները արեւմտահայ այն արձակին, որ Պոլսէն ետք, կրցաւ պահել որակը, արտասահմանի եւ ի մասնաւորի՝ Փարիզի մէջ:

«Նահանջ»էն (1929) եւ «Յարալէզներուն Դաւաճանութիւնը»էն (1933) ետք, մինչեւ Բ. աշխարհամարտի նախօրեակը, երբ անողոք հիւանդութիւնը զինքը պիտի վերածէր հիւանդանոցներու մնայուն բնակիչի մը, Շահնուր շարունակեց գրել «Մենք»ի, «Յառաջ»ի եւ մանաւանդ՝ «Ապագայ»ի մէջ: Յետոյ, տեղի ունեցաւ «Անապատի անցքը», որ կ'երկարի մինչեւ 1957 եւ կը զուգադիպի Շաւարշ Միսաքեանի մահուան: Այն ատեն է որ Շահնուր պատմուածք մը կը ղրկէր Արփիկ Միսաքեանի, խորագրուած՝ «Սիրտ Սիրտի» եւ երբ իրեն կ'առաջարկուէր զայն հրատարակել, նախապայման կը դնէր որ ան լոյս տեսնէ իր գլուխն ունենալով «Նամակով մը՝ Արփիկ Միսաքեանին», որպէսզի, կը շեշտէր՝ վերադարձ մը չնկատուի այլ մնայ զուտ անձնական բնոյթ ունեցող հարց մը: Այդպէս ալ եղաւ «Յառաջ»ի մէջ (1957, Մայիս 26 / Յունիս 5): Այս նոյն գրութիւնն է, որ տարի մը ետք, տեղ կը գրաւէր «Կիրակնօրեայ Թերթիս Թիւը»ին մէջ «Սիրտ մը որ կը ճարճատէ» խորագրով: Շահնուր, որ միշտ վերամշակած է իր գրութիւնները, յաճախ փոխած է նաեւ խորագիրները:

Այդ թուականէն ետք եւ մանաւանդ 1970էն 1974, իր կանոնաւոր աշխատակցութիւնը «Յառաջ»ի թոյլ պիտի տար նաեւ երկու հատորներու՝ «Բաց տոմարը» (1971) եւ «Կրակը կոզքիս» (1973) հրատարակութիւնը «Յառաջ Մատենաշար»էն:

Իրեն նուիրուած ութ էջնոց մեր այս թիւը, պարզ է, չի կրնար ամբողջական պատկեր մը տալ Շահնուրէն եւ հաւանաբար ինք ալ դժգոհ ըլլար, որ աւելի քան յիսուն տարի ետք, դեռ այսքան խօսուի ու գրուի «Նահանջ»ին մասին: Ինք կամովին հեռացած էր անկէ, թէեւ գիտէր, ինչպէս պիտի գրէր «Ազատն Կոմիտաս»ի առթիւ.. «Պէտք է բաւական յառաջացած ըլլալ կեանքի մէջ որպէսզի իր լիակատար իմաստը զգենու սա առածը. «Մեր արարքները կը հետեւին մեզի գաղտնաբար»: Գրչի մարդուն արարքները որ իր սեփական ստեղծագործութիւններն են, կը հետեւին իր քայլերուն հաւատարմօրէն, նման իր ստուերին: Կը բաւէ որ արեւն իր դիրքը փոխէ երկու ծխնելոյզներու միջեւ, որպէսզի մենք վարանինք ճանչնալ այն ծամածուռ էակը որ կը յայտնուի մեր առջեւ՝ սալաքարերու վրայ սողոսկուն: Կարելի է անշուշտ ուրանալ զայն կամ թէ վաճառքի հանել, ինչպէս փորձեց վանել Շամիսօ: Փորձը ձախողեցաւ սակայն»:

Թերեւս հոս աւելորդ չէ յիշել «Նահանջ»ի իր մէկ ձօնագրութիւնը, որպէս հեղինակի մը յատկանշական որակումը իր իսկ գործին մասին. - «Ա. Մ.ին, այս գիրքը՝ որուն կը ստիպուիմ ներել իր ճարճատուն հուրին համար» (Նոյ. 1956):

Այդ իսկ պատճառով, Շահնուր պիտի չներուէր հոս արտայայտուած կարգ մը բացասական մօտեցումներէ վէպին հանդէպ, որ սերունդէ սերունդ, չի դադրիր մնալէ «Սփիւռքի վէպը»:

Գալով «Յառաջ»ի, որուն հիմնադիրը՝ Շաւարշ Միսաքեան, 1929ին իր սիւնակները կը բանար գրական աշխարհի անծանօթ երիտասարդի մը, Շահան Շահնուրի առջեւ, տալով իր հոտառութեան ու գրական գիտակցութեան մէկ սուր ապացոյցը, հաւատարիմ՝ արտայայտութեան ազատութեան իր սկզբունքին, բնական է որ պարզէ նաեւ տարբեր կարծիքներ:

«Նահանջ»ի հեղինակէն եւ Արմէն Լիւպէն բանաստեղծէն զատ, այս էջերուն մէջ հարկ եղածին չափ չի յիշուիր Շահնուրի վերջին տարիներու գործը - գրական թէ քննադատական յօդուածներ - որոնք կը վկայեն բարձր զարգացման տէր գրագէտի մը եղակի տաղանդը: Այս թիւը, իր դերը կատարած կ'ըլլայ սակայն, եթէ յաջողի տալ փափաքը՝ Շահնուր կարդալու կամ վերստին կարդալու:

«ՅԱՌԱՋ»

ԹԱՐԳՄԱՆԵԼ ՇԱՀՆՈՒՐ

Chahan Chahnour. - *Parages d'exil*, ed. Le Temps qu'il fait, Cognac, 1984.

Այս տարի լոյս տեսաւ ներկայ հատորը, դաւառը համատառուած հրատարակչատունէ մը։ Հատորը խորագրուած է «Փարած ո՛ւկզիլ», ինչ որ կը նշանակէ մօտաւորապէս՝ Տարագրութեան Վայրերը, կամ՝ Տարագրութեան Կողմերը։ Կը պարունակէ Շահան Շահնուրէն երեք պատմուածքներ, Գրիգոր Շահինեանի կողմէ թարգմանուած ֆրանսերէնի։ Նոյն Շահինեանը գրած է նաեւ ամփոփ յառաջաբան մը։ Շահեկան է թերեւս գիտնալ, թէ գիրքը «Centre National des Lettres»ի օժանդակութեամբ հրատարակուած է։

Երեք պատմուածքները առնուած են 1934-ին լոյս տեսած Շահնուրի հատորէն՝ «Ցարալէզներուն Դաւաճանութիւնը», որ հինգ տարի առաջ լոյս տեսած «Նահանջը առանց Երգի» վէպին պէս՝ «Պատկերազարդ Պատմութիւն Հայոց» ենթախորագիրը կը կրէ։ Թարգմանիչը կը նշէ այս կէտը իր յառաջաբանին մէջ, չեշտելով որ հեղինակը կ'ուզէր թերեւս այդ հասարակաց ենթախորագիրով գիտարկութիւն մը յայտնել. «ինչպէս Պալզաք եւ Զօլա ըրած են իրենց վէպերուն մէջ, իր գործը դարձնել իր հայրենակիցներու կեանքին մէկ ժամանակագրութիւնը...» (էջ 13) (1)։ «Ցարալէզներուն Դաւաճանութիւնը» հատորը կը պարունակէ ընդամէնը վեց պատմուածքներ եւ յաւելեալ գրութիւն մը, որմէ գիրքը իր անունը կը ստանայ, եւ որուն օրինակելի նուազ բացայայտ է (պատմո՞ւմ, խորհրդածութի՞ւն)։ Շահինեանի ընտրած պատմուածքները հետեւեալներն են. «Պճեղ մը անոյշ սիրտ», «Զաթոսթէ» եւ «Դերձակ մը, իր երկու հիւրերը եւ զանազան դէպքեր»։ Պէտք է նշել որ առանցմէ առաջինը արդէն իսկ թարգմանութեան մը արժանացած էր, Արփիկ Միսաքեանի կողմէ (2)։ Յստակ է որ թարգմանիչին ընտրութիւնը որոշ սկզբունքի մը վրայ հիմնուած է, ու այս կէտին կ'ուզեմ անդրադառնալ առանձին՝ աւելի անդին։ Առաջին ակնարկով մը սակայն՝ մէկ քով ձգուած պատմուածքներու իրադարձութիւններուն թատերավայրը Պոլիսն է, պահուածներունը՝ Փարիզ։

Հեղինակը, իր ծննդեան անունով՝ Շահնուր Քերեսթեճեան, հայերէն լեզուով գրած է Շահան Շահնուր ծածկանունով, կամ գրչանունով։ Իսկ ֆրանսերէն լեզուով՝ Արմէն Լիւպէն ծածկանունով։ Այս երկու «անուն»ները յստակօրէն անջատ պահած է ան իր ամբողջ կեանքի տեւողութեան։ Հարց մը կը ծագի սակայն այս կէտին շուրջ թարգմանութեան մը պարագային։ Երբ հայերէն գրուածը ֆրանսերէն կը թարգմանուի եւ լոյս կը տեսնէ, ո՞վ է վերջին հաշուով՝ հեղինակը։ Շահան Շահնո՞ւր թէ Արմէն Լիւպէն։ Երկրորդական հարց մը թուի թերեւս առնկա, բայց կը կարծեմ որ իր մէջ կը կրէ Շահնուր - Լիւպէնի երկլեզու գործին ամբողջ խնդրականութիւնը։ Հեղինակին «անուն»ը գիրքի մը գլխին թառած, էապէս մաս կը կազմէ՞ գործին, թէ ոչ։ Թարգմանիչը այս պարագային՝ զգացած է դժուարութիւնը, եւ դիմած է հետեւեալ (երկդիմի) լուծումին. տիտղոսաթերթին վրայ երկու անուններն ալ զետեղած է, նախ՝ Շահան Շահնուր, եւ տակը փակագիծի մէջ՝ Արմէն Լիւպէն։ Լուծումը կրնայ պարզ միջոց մը նկատուիլ, ֆրանսացի ընթերցողին ըսելու համար որ թարգմանուած տողերուն հեղինակը եւ իրեն ծանօթ Արմէն Լիւպէնը նոյն անձն են։ Դժուարութիւնը սուր կերպով կը յայտնուի սակայն, երբ յառաջաբանին մէջ Շահան Շահնուրի անունը միայն կը յիշուի, մինչդեռ թարգմանութեան տողատակի ծանօթութիւններուն մէջ՝ Լիւպէնի՛ անունը միայն (տե՛ս օրինակ էջ 120, կամ էջ 159)։

Յառաջաբանը ամփոփ ձեւով մը կը ներկայացնէ «Շահնուր»ի երկլեզու գրական արտադրութիւնը։ Կը բացատրէ, թէ 1939-էն առաջ տրուած հայերէն լեզուով գրականութեան մէջ գաղթի թեման է որ կը տիրապետէ. իսկ ֆրանսերէն գործերուն մէջ՝ հիւանդին պանդխտութիւնը (էջ 10)։ Այդպէս կը տեսնէ Շահինեանը Շահնուրի կեանքին եւ գործին միութիւնը. Հայուն գաղթը ըլլայ, կամ հիւանդին պանդխտութիւնը, ի վերջոյ՝ ամբողջ գործը տարագրութեան մասին կը խօսի։ Շահնուր գրած է, կ'ըսէ Շահինեան, որպէսզի կարենայ «քակել իր գոյութենական անձկութիւնը», ու «բառնալ տարագիրի իր տառմը»։ Այդ պատճառով իսկ՝ Շահինեան համոզուած է որ իր հնարած վերնագիրը - քանի որ «Փարած ո՛ւկզիլ»ը իր հնարումն է - չի դաւաճաներ «Ցարալէզներու Դաւաճանութիւնը» հատորին ոգիին։

Թարգմանութիւնը արդէն իսկ մեկնաբանութիւն մըն է ուրեմն։ Բայց Շահինեան Շահնուրի գրականութեան մէջ երկլեզուութեա՛ն խրողութիւնն ալ կը մեկնաբանէ, հետեւեալ ձեւով։ Երբ Շահնուր հայերէնով կը գրէ, կ'ուղղուի իր հայրենակիցներուն, ընտանեկան հարց մը ծեծելու նման (էջ 11)։ «Մտերիմ» բառով թարգմանեցի հոս ֆրանսերէն «ēnփиmйµэщ»ը, որ գոց ու սահմանափակ շրջանակի մը ուղղուիլը կը նշէ։ Շահինեան կը մէջբերէ այս ուղղութեամբ Անրի Թոմա՝ ֆրանսացի գրագէտը։ Իսկ երբ Շահնուր ֆրանսերէնով կը գրէ, նոյնիսկ երբ Հայերուն հետ կապ մը ունենայ իր գրածը,

«Son point de vue est celui d'un homme qui s'adresse à d'autres hommes»։

Այսինքն՝ իր դիտանկիւնը մարդու մը դիտանկիւնն է, որ այլ մարդոց կ'ուղղուի, իր նմաններուն։ Իմա՝ ո՛չ թէ «միայն» Հայերուն։ Հոս է, կարծեմ, որ թարգմանութեան նպատակն ու էութիւնը յստակօրէն կ'երեւի։ Հայերէնով գրուածը սեփական, անթափանցելի գրականութիւն մըն է, քանի որ բոլորին չուղղուիր։ Զայն ֆրանսերէնի վերածելը կը նշանակէ զայն վերջապէս «այլ մարդոց» ուղղել։ Թարգմանութիւնը կը ջանցէ մտերմութիւնը, կը ջանցէ «սահմանափակութիւն»ը։ Կը ջանայ անլուրը լսելի դարձնել։ «Փարած ո՛ւկզիլ» վերնագրին տակ թարգմանուած երեք պատմուածքներն ալ փորձ մըն են այսպէսով ինքն իր վրայ փակ գրականութեան մը որոշ նմոյշներ թափանցիկ դարձնելու ֆրանսացի ընթերցողին, եւ հետեւաբար՝ մարդկայնութեան։ Նոյն պատճառով է որ Ցարալէզ աստուածներու խօսքը չկայ հատորի վերնագրին մէջ, քանի որ անիկա «շատ խօսուն պիտի չըլլար ֆրանսացի ընթերցողին համար»։

Ի՞նչն է սակայն որ «համամարդկային» է Շահնուրի գրականութեան մէջ։ Շահինեան կ'ըսէ՝ տարագրութիւնը։ Ա՛յս իմաստով է որ ընտրուած պատմուածքները Շահնուրի հայերէն արտադրութեան ներկայացուցիչներն են։ Անոնց մէջ կարելի է տեսնել հեղինակի ամբողջ ստեղծագործութեան «թէմ մաժէօր»ը՝ բարձրագոյն թեման, տարագրութիւնը։ Եւ քանի որ Ցարալէզներու առաջին պատմուածքները Պոլիս տեղի կ'ունենան, Շահինեան նախընտրած է անոնք, որոնց հերոսները՝ Տիրան, Եպրաքսէ Հանըմ, Տագէս աղա Ֆրանսա կ'ապրին կամ նո՛ր Ֆրանսա ժամանած են։ Ընտրութիւնը հոս՝ մեկնաբանութիւն մը հաստատելու կը ծառայէ։

Մինչեւ հոս խօսեցայ թարգմանութեան տեսաբանական որոշադրումին մասին, որ որոշում մըն է նաեւ։ Թարգմանութիւնը կը «համամարդկայնացնէ» ինչ որ մտերմական ծիրի մը մէջ կը գտնուէր, ինչ որ տեղական էր։ «Տեղական գոյն»ի կը վերածէ ինչ որ լեզուի մը (հայերէնը) եւ ոճի մը (Շահնուրինը) բազմազանութիւնն է։ Այս ընդհանուր որոշադրումը ծանրակշիռ հետեւանքներ ունի թարգմանական թեքնիք հարցերուն վրայ։ Անոնց պիտի մօտենամ հիմա։ Այս նիւթին շուրջ դժբախտաբար՝ ո՛չ մէկ նկատողութիւն կ'ընէ Շահինեան իր յառաջաբանին մէջ։ Այնպէս որ այս մասին տեղեկութիւնները կարելի է քաղել բուն թարգմանութիւններէն եւ տողատակի ծանօթութիւններէն միայն։

Թարգմանիչ մը որ կը «համամարդկայնացնէ» բնագիրը՝ իր աչքին առջեւը ունի, կ'ենթադրեմ, իտէալ ընթերցող մը (3)։ Ֆրանսերէն կարդացողը այդ իտէալ ընթերցողին մէկ մարմնաւորումն է։ Երբ ընթերցող մը Շահնուրը հայերէ՛ն համտեսելու առաւելութիւնը ունի, իր նկատողութիւնները նոյնը չեն կրնար ըլլալ բնաւ։ Մանաւանդ երբ երկու գրութիւններուն՝ բնագիրին եւ թարգմանութեան, բաղդատական նայուածքով մը կը մօտենայ։

Շահնուրի մօտ կա՛յ նախ եւ առաջ լեզուի ճկունութիւն մը։ Շահնուր իր տարագիր դերակատարները կը խօսեցնէ իրենց բնական լեզուով, այսինքն՝ ժողովրդական լեզուով մը։ Պատմողն իսկ յաճախ իրենց լեզուն կը խօսի, «իրենցմէ» է։ Լեզուի ճկունութեան մաս կը կազմէ լեզուներու խաղը, որ կայ ամէն տեղ՝ Շահնուրի պատմուածքներուն մէջ, տարբեր լեզուներէ եկող բառերու եւ ասացուածքներու տեւական միջամտութեամբ։ Այդ բառերն ու ասացուածքները չեշտուած են միշտ, նախ տպագրական հնարքներով, յետոյ որովհետեւ «սթանտար» գրական արեւմտահայերէնէն զգալի եւ դիտումնաւոր շեղումներ են։ Սթանտար հայերէն նախադասութիւններուն մէջ ալ բառեր կան որոնք չեշտուած են։ Այնպէս որ գրութիւնը կը դառնայ այս ձեւով չեշտաւորումներու զարմանալի խաղ մը։ Հայերէնը, ֆրանսերէնը, թրքերէնը բնականօրէն կը գոյակցին, եւ հայերէն չեշտ կրող բառերն ալ կը մտնեն խաղին մէջ - քոմպինէզոն, մէթրօ, փուէնք, օթէլճի, փռի - փիէս, ճոնիւէրժ, Դոնբացէք, պարտք, անոնք։

Գրեց՝

ԱՆԱԶԻՏ ԿԱՐՄԻՐԵԱՆ

Ի՞նչպէս կը վարուի թարգմանութիւնը այս խաղին հետ։ Ընդհանուր հարց մը կը ծագի անշուշտ. պէտք է ձգե՞լ ամէն ինչ ինչպէս որ է, ցոյց տալով անդադար սթանտար լեզուէն շեղումները, ժողովրդական լեզուի յատկութիւնները, ընծախնդիր ծանօթութիւններու դիմելով։ Կամ ընդհակառակն՝ պէտք է չեզոքե՞լ նըկատել այդ գունազարդ ու պատկերալից կողմը տարագիրներու լեզուին մէջ։ Նախ, թէ ի՛նչ լուծում գտած է Շահինեան։ Թարգմանութեան մէջ չեշտուած կը մնան նախ՝ այն բառերը միայն որոնք հայերէն են ու չեշտ կը կրեն։ Ֆրանսերէն բառերուն հանդէպ կեցուածքը միատարր չէ։ Կան որ կը չէզոքացնեն պարզապէս, այսինքն կը դառնան ֆրանսերէն բառեր ֆրանսացիի մը բերնին մէջ, ինչպէս «փուդպուար» (էջ 120), կամ մեռտ (էջ 137)։ Կան ուրիշներ որոնք թարգմանութեան թեքսթին մէջ կը չէզոքանան, բայց մասնաւոր ծանօթութեան մը կ'արժանանան, ինչպէս Սափրիսթի (էջ 134), կամ լա պառդ (էջ 39)։ Ծանօթութիւնը կ'ըսէ՝ «En français dans le texte», ինչ որ թարգմանիչներու սովորական թեքնիքն է սանկ պարագաներու։ Բայց ինչո՞ւ այսքան հազուադէպօրէն գործադրուած է ան, ինչո՞ւ համակարգային՝ սիստեմատիք լուծում մը չէ որդեգրուած։

Թրքերէն բառերու թարգմանութիւնը ա՛լ աւելի դժուար հարցեր կը յարուցանէ, հասկնալի՛ է։ Կան նախ թարգմանութեամբ չէզոքացուածները, հոն ուր ֆրանսերէն համապատասխան բառին կը դիմուի, առանց չեշտի կամ նշումի, օրինակ՝ փարաargent, չիչէ - ventouses։ Ու կը կրկնեմ. չէզոքացում կը կոչեմ թարգմանչական այն արարքը, որ ֆրանսերէնի մէջ՝ «սթանտար» կը դարձնէ ինչ որ ժողովրդական հայերէնի մէջ սթանտարէն շեղում մըն է։ Յետոյ կան առեն առեն՝ տառացի վերարտադրութիւններ, որոնց իմաստը կը բացատրուի կամ երբեմն ալ՝ բառացիօրէն կը թարգմանուի տողատակի ծանօթութեան մը մէջ, ինչպէս ճանըմը կամ տէլի ճանըբէ պարագաներուն (4)։ Նոյն դասին կը պատկանին թրքերէն այն ասացուածքները, որոնք թրքերէն կը մնան Եպրաքսէ Հանըմի լեզուին մէջ, ու կը թարգմանուին նորէն բառացի կերպով ծանօթութեան մը մէջ, ուր կը կարդանք օրինակ՝

«Là où il y a un court, le fléau de Dieu se trouve» (page 24)։

Կայ սակայն վերջին դաս մըն ալ, որ կը պարունակէ թրքերէնէ բառացի թարգմանութիւնները թեքսթին իսկ մէջ, առանց որեւէ նշումի կամ ծանօթութեան։ Ասոնք արդեօք քիչ մը կասկածելի չե՞ն դարձներ իտէալ ընթերցողի աչքին՝ Եպրաքսէ Հանըմի զգացումները, երբ կ'ըսէ օրինակ՝

«Moi je dis à mes gosses : "vous êtes mon foie, ma rate, mes tripes"» (page 19)։

Բնագիրը կը կրէ հետեւեալը. «Դուք իմին ճիյէրս էք, տալախս էք, պուշպարս էք» (5)։ Ո՛չ յառաջաբանը, ո՛չ ալ ծանօթութիւնները տեղեկութիւն կու տան կամ պզտիկ խորհրդածութիւն մը կը կատարեն թրքերէնի գրաւած տեղին մասին հայ ժողովրդական լեզուին մէջ։ Իտէալ ընթերցողը իրաւունք պիտի ունենայ առնուազն զարմանալու, երբ պիտի կարդայ Շահնուրի դերակատարներու այս լեզուն։

Շահնուրի ոճը ասութային ու փոխաբերական ուժականութիւն մը ունի, զոր կը քաղէ ան մասամբ ժողովրդական լեզուի ասութային՝ իտիոմաթիք ճոխութենէն։ Թարգմանիչը հոս ալ՝ որոշումներու առջեւ կը գտնուի։ Մեկնելով այն իրողութենէն որ ամէն լեզու ունի իր ասոյթները եւ իր փոխաբերութիւնները, թարգմանիչ մը ընդհանրապէս՝ ի՛ր լեզուին (այս պարագային անշուշտ՝ ֆրանսերէնը) ասոյթներովն ու փոխաբերութիւններովը կը փորձէ հարցերը լուծել։ Շահինեանն այս ճամբան կը բռնէ յաճախ։ Օրինակ մը.

«Elle était terrifiée»

կը գրէ (էջ 46), հոն ուր հայերէնը «Լեղին պատռած էր» կը կրէ (6)։ Ընդունելի է թարգմանութիւնը, նոյնիսկ եթէ սթանտար ֆրանսերէնի կը վերածէ ինչ որ հայերէնի մէջ աւելի խօսակցական բնոյթ մը ունի։ Սակայն հոս ալ՝ Շահինեան չի գոհանար այս ընդունելի թարգմանութեամբ, ու պէտքը կը զգայ ծանօթութեան մը մէջ՝ բառացի թարգմանութիւն մը աւելցնելու՝

«sa vésicule biliaire avait éclaté» (էջ 46)։ Նոյնպէս «տակաւին շատ ձիւն պիտի գայ քու գլխուդ այս Փարիզին մէջ» ասութային արտայայտութիւնը, ընդունելի թարգմանութեան մը կողքին

(«tu auras encore beaucoup d'ennuis dans ce Paris»),

բառացի թարգմանութեան մը կ'արժանանայ (էջ 143)։ Կան նաեւ հայերէն արտայայտութիւններու բառացի թարգմանութիւններ ուղղակի թեքսթին մէջ, եւ այս պարագային՝ չեմ գիտեր, թէ ի՛նչ կը հասկնայ ընթերցողը առանցմէ։ Օրինակ՝

«quand on n'a plus d'huile sainte sur la figure» (page 145),

երբ հայերէնը կը կրէ՝ «երեսը միւռոն չէ մնացած», կամ՝

«Que Dieu ne donne pas d'appartement pareil à ses ennemis !» (page 21)

երբ հայերէնին մէջ կը կարդանք՝ «...իսկ յարկաբաժինը՝ Աստուած թշնամիիս չցուցնէ»։ Ուրիշ օրինակներ գտնելը ձեզի կը ձգեմ։

Կան վերջապէս բառացի թարգմանութիւններ, թեքսթին մէջ միշտ, որոնց բացատրութիւն մը կ'աւելցուի hայերէնի մասին։ Բացատրութիւնները ընդունելի են թերեւս հոս, բայց ո՛չ՝ թարգմանութիւնները։ Օրինակ՝ «իր օճիքն անգամ չի կըրնար թօթուել» կը թարգմանուի՝

«La bonne mère ne peut y brosser son collet» (page 21 -22).

«Կերան ծեծ ուտելու պէս» կը թարգմանուի՝

«ils prirent leur repas comme on reçoit des coups» (page 128)։

Երկու պարագաներուն՝ բառախաղին բացատրութիւնը կը տրուի ծանօթութեան մէջ։ Բացատրութիւնը գոհացուցիչ լուծումի մը բացակայութիւնը կը լեցնէ։ Անշուշտ որ թարգմանութիւնը չի յաջողիր միշտ գոհացուցիչ ըլլալ։ Լեզուներու իմաստային ցանցերը զուգուած չեն ի վերջոյ իրարու։ Մնաց որ անհասկնալի նախադասութեան մը տակ լեզուական բացատրութիւն մը տալը չեմ գիտեր թէ ի՛նչ գոհունակութիւն կը պատճառէ, մանաւանդ՝ ի՛նչ լուսաբանութիւն կու տայ ընթերցողին, բացի հայերէնի ուսուցումի պարագայէն։

Ծանօթութիւնները երբեմն անխուսափելի են։ Սակայն ինչո՞ւ երբ Տիկին Պէփիկի ամուսինը Երեւան կը կոչուի՝ ծանօթութիւնը կը յիշեցնէ որ Երեւանը Սովետական Հայաստանի մայրաքաղաքն է, ինչո՞ւ չըսուիր որ հոս ալ թերեւս բառախաղ մըն է, ի՞նչ գիտնամ։ Եթէ ո՛չ ինչո՞ւ ծանօթութիւն մը չկա՛յ նաեւ բացատրելու համար, թէ ի՛նչ են Մարգուանը կամ Հաւքէօյը։

(Շար. Զ. էջ)

ՆԱՀԱՆՋԷՆ ԿԷՍ ԴԱՐ ԵՏՔ

Գրեց՝

ՎԱՉԷ ՕՇԱԿԱՆ

Սահմանական Հէրխայի, Կիրակի առաւօտեան պատարագէ, Պրն. Տնօրէնի ճաշին ետք բան մը եղած է, մեր գրող-բրոց իմաց պատռուածին համար, Շահան Շահնուրին ու իր վէպը: Երկուքը միասին ալ մտած են ազգապահպանման միթոլոժիին մէջ, ազգային հաստատութեան վերածուած, հայկական կող, ազգային տեղերքին կըրականերէն մին, ամէն յանցանք ներուած: Վէպն ու գրողը այլակերպուած են ու եղած հայկական յամառութիւն, աշխարհը մերժելու ժէսթ մը: Հայուն Նահանջն ու պարտութիւնը, որ կը շեփորուի հատորին ու հեղինակին կողմէ, յաղթանակի փոխուած ըլլալու միամտութիւնն ալ աւելցուցած ենք մենք այս բոլորին վրայ, տեսակ մը 20րդ դարու Վարդանանց ճակատամարտ, սերունդ սերունդ փոխանցուելիք առասպել մը ու հաւանաբար՝ Հայութեան դիմացկունութեան գաղտնիքներէն մին. մերժել պատմութիւնը, չձգել որ ժամանակը անցնի երթայ այլ գայն սառեցնել, յուշարձանի, հայկական Պանթէոնի վերածել, միայն ու յատկապէս Ֆեզի համար չինուած ժամանակ մը: Եւ ով որ կրցաւ օթօպիւսին մէջ ցատքել ու տեղ մը գրաւել՝ փրկուեցաւ հինգ հարիւր տարուան համար: Միւսները վարը, ճամբու եզրին կը մնան, մեղքերնին քաւելու համար: Այսպէս է որ Շահնուր բազմեր է օթօպիւսին քով, քիթին տակէն մեր վրայ կը խնդայ:

Սակայն առենը եկած է մօտենալու կէս դարէ ի վեր Սփիւռքի գրական աշուղներու հիւսած համբաւը, բանալ նուագարանը անձին մասին ու անցնիլ գործին: Պոլսեցին, որբը, Փարիզն ու Հայու ըմբոստացումը, որբական բարկութիւնը եւ կիներու աժաննոց բոյրը, հիւանդանոցի հոտն ու լուռ տառապանքը, մարմինը որ կը քայքայուի ու ոգին որ դեռ բանի մը կը կառչի, գութը, յանցանքի զգացումը, առանձնութիւնը, սուտը: Ի՞նչ կը մնայ սեղանին վրայ - գիրք մը իր չարագուշակ անունով եւ որ մինակը հաւանաբար աւելի վնաս բերած է մեր պայքարին քան որեւէ այլ իրողութիւն, հակառակ ընդհանուր կարծիքին: Սակայն այդ չէ կարեւորը հիմա, այլ սա հարցումները. - ո՞ւր դընել Նահանջը առանց Երգին մեր գրականութեան պատմութեան մէջ եւ կա՞յ կապ կամ ազդեցութեան կամուրջ՝ եւրոպական արուեստին հետ: Անթիւ հարցումներէն՝ երեք հատ միայն - ի՞նչ տագնապի արդիւնք է այս գիրքը, ի՞նչ կ'ըսէ ի վերջոյ, ու ո՞ւր է իր այժմէականութիւնը:

Նախ միջավայրը: 1920-էն մինչեւ 1930, մեր գրականութեան ճամբան քարքարոտ, վտանգաւոր է: Մօտ 60 հատ բանաստեղծական հատորներէն որ ծնան՝ քանի՞ հատը ողջ է դեռ - Օրերի Պսակը, Կանչի եւ Մահուան Երգեր, Լոյս Զըւարթ, Անջրպետի մը Գրաւումը: Իսկ արձակագիրներէն որոնց թիւը կ'անցնի 25ը, որո՞ւն գործը դեռ կը պահէ իր չահեկանութիւնը, կէս դար ետք, - Որբունի՞, Նուշանեա՞ն, Համաստե՞ղ, Զարեա՞ն, Օշակա՞ն: Իսկ մնացեալները, ո՞ւր դնել զանոնք: Եթէ Սփիւռքի գրականութեան պատմութեան գիրք մը գոյութիւն ունենար, հոն անկիւն մը կը դնէինք այդ անունները ու սիրտերնիս հանգիստ կը քընանայինք գիշերները: Բայց չկայ - կարելի չէ լուրջի առնել Գ. Սեւանի ու Վ. Գաբրիէլեանի հատորներն ալ, այնքան բացայայտ է հեղինակի նախասիրութիւններու դերը:

Նահանջը գրական տագնապի մը արդիւնք չէ ոչ ալ գրական թեքնիքի մը, նոր թէմայի մը փնտռտուքը: Ամէնէն լայն առհմանումով՝ ան հին սերունդի դէմ զօրաւոր հակազդեցութիւն մըն է, ուրացումը հայրերուն ու երէցներուն նեղ հայրենասիրութեան, աւանդապաշտութեան ու հնաբոյր արուեստին: Մերժումի, «ապատագրումի» ժէսթ մը որ կը զոցէ դըռները ուրկէ ինք մտած էր ու եկած հոն՝ հարց տալու թէ ո՞ւր կը տանի այդ ճամբան: Կը յաջողի՞ նոր դռներ բանալ թէ իր ուրացումին մէջ սառած ամլացած է կէս դարէ ի վեր ու չէ կրցած մեր գրականութեան թափ ու սերմ տալ որովհետեւ ինքը արդէն չունէր ատիկա: Հրաչ Զարդարեանի Մեր Կեանքէն ետք ոչինչ բուսաւ տեղատուութեան այդ հողերուն մէջէն: Ընդհակառակն, ինչ որ Որբունին պատրաստեց՝ զօրացուց Սփիւռքի արուեստին արմատները: Անկասկած որ արդար դատութիւն կայ այդ երիտասարդներու արտին մէջ հին սերունդի հանդէպ, սակայն կայ նաեւ ցանկութիւնը նոր գրիչ չարժողներու մօտ՝ մասնակցելու ընդհանուր գրոհին, անուն մը ու համբաւ մը շինելու յոյսով, աւելի արդիական, աւելի առողջ գրականութիւն մը մշակելու մըտադրութեամբ: Միւս կողմէ սակայն, դժգոհանքը նորաձեւութեան նկարագիր մը առած էր, ձախակողմեան մամուլի ու Հայաստանի քաղաքական մտաւորականութեան կողմէ դաշնաւորուած ու հըբահրուած կիրքերու եւ ջիղերու տենդ՝ որ վարակեց գրեթէ բոլոր երիտասարդ գրողները: Նոր սերունդը իր յեղափոխութիւնը կ'ապրէր բայց ինք չէր գիտեր ատիկա...: Կարճ, բուռն, տարերային, պոռթկում մը որ սակայն ինքզինքը այրեց իր իսկ բոցով ու այս ժխտական հոգեբանութեան տինամիքը իր կարեւոր դերը ունեցաւ Շահնուրի վէպին գրութեան ու «Մենք»ի ծնունդին ու մահուան մէջ: Այնպէս որ, չկայ գրական ենթահող ու նախահայր այլ լոկ ինչ որ սերունդը կը բերէ իր անձնական ողբերգութենէն, իր անփորձութենէն, ինչ որ կ'աւելնայ Փարիզի կեանքը ապրելու ձեւի կամ սիրտ առնող համերէն: «Մենք» կամ բացառիկ սերունդ մը ըլլալու միթիքն անգամ միայն Շաւարշ Նարդունին կը թուի ունեցած ըլլալ: Շահնուրի արուեստն ու տաղանդները լոկ իրն են ու սխալ է հատորին ենթախորագիրը - Պատկերազարդ Պատմութիւն Հայոց - լուրջի առնել որովհետեւ միայն հեղինակն է որ կրնայ ամբողջ ազգի մը հազարամեայ պատմութիւնը խեղճ ու կըրակ քանի մը երիտասարդներու սիրային արկածախնդրութիւններուն հետ նոյնացնել:

Այսպէս է որ գիրքը, փոխանակ տագնապ մը, հաւաքական տրամադրութիւն մը կամ թաքուն ճշմարտութիւն մը «բանաձեւելու» եւ իր ստեղծագործական աւիշը բերելու հայութեան ճիգին ու նորոգելու զայն՝ ինքն է որ կը դառնայ ներդոյ ախտի մը ցուցանիշը: 1929-ին խօսիլ «Նահանջի ու պարտութեան» մասին (Սուրէնին ծանօթ ճառը անկասկած որ Շահնուրի մտածումներուն արձագանգն է եւ տարիներ ետք իր ֆրանսական գրական կեանքի մէջ անցումին կը պատրաստէ չատ հաւանաբար) կը նշանակէ բոլորովին կորուած ըլլալ հայութեան հոգեբանական իրողութենէն, չգիտնալ իր ազգին ինքնութիւնը, ոչ անոր պատմական փորձառութիւնը եւ ոչ ալ ներկայ էութիւնը: 14 տարի միայն կը բաժնեն Վարուժանը Շահնուրէն, 8 տարի միայն Հացին Երգը՝ Նահանջէն - ու խօսիլ սա բառերով՝ «... այժմ... կայ բան մը ահեղ, անդիմադրելի որ իր անունը կ'առնայ բոլոր քառուղիներէն. Նահանջն է ան: Նահանջը, նահանջը Հայերուն... նահանջը հոգիներու, գլխի պտոյտ տուող գառիթափին վրայ սա նահանջը կը ջնջէ, կը ձուլէ, կ'անհետացնէ ամէն բան: Իրա՛ւ բազմաթիւ չեն այսպիսի զարգացած անտարբերներ, սակայն անդին կան ամբոխները անտաշ, անմիտ եւ ուծացած մարդոց որոնք կարծես բնազդաբար, կարծես արիւնով ու ծուծով ճիշդ նման են նախորդին: Անոր պէս առաջինը կ'ըլլան ընկըրկող, մոռցող, ուրացող: Եւ կը կազմուի ահե՛ղ զանգուածը անոնց որոնք կը նահանջեն ու այդ մեծ հոսանքին մէջ կը քըչեն կը տանին միւսներն ալ, ցանցառ բացառութիւններն ալ: ... Կը նահանջեն ծընողք, որդի, քեռի, փեսայ, կը նահանջեն բարք, ըմբռնում, բարոյական, սէր: Կը նահանջէ լեզուն, կը նահանջէ լեզուն, կը նահանջէ լեզուն: Եւ մենք դեռ կը նահանջենք բանիւ եւ գործով, կամայ եւ ակամայ, գիտութեամբ եւ անգիտութեամբ, մեղա՛յ, մեղա՛յ Արարատին»: Կարելի է դեռ այս կեցուածքը արտօնել հասարակ մարդուն ու նոյնիսկ խմբագիրներուն՝ որոնց «մտքի գոմէշութիւնը» կը պարսաւէ Վազգէն Շուշանեան - սակայն գրագէտներո՞ւն, արուեստագէտի՞ն: Որովհետեւ որքան որ գնահատելի, առողջ ու խանդավառիչ է Շահնուրին հերոսական խիզախումը քարացած աւանդութեանց դէմ, որքան քաջութիւն եւ ուժ կայ ազգային «թաբուները» ջարդելու, անսասելի բաները ըսելու մէջ՝ այնքան ալ անհասկնալի է իր ոգիտութիւնը իր ազգին թաքուն կարողութեանց, հին իմաստութեան, անոր անտարագելի ու եղերական մարդկայնութեան մասին:

Պէտք է անմիջապէս աւելցնել թէ Նահանջի մը իրականութիւնը գրքին վերնագրէն դուրս գոյութիւն իսկ չունի վէպին մէջ ուր քանի մը անկապ, բռնազբօսիկ ճառ-քարոզներէ զատ ներկայացուածը հասարակ սեռային աւանթիւր մըն է որ միայն տարտամ խորհրդանշական իմաստ մը կրնայ ունենալ: Գիրքը կը դիմանայ չատ աւելի շնորհիւ իր թերութիւններուն ու սխալներուն քան իր արժանիքներուն, ինչ որ բնական երեւոյթ է գրականութեան մէջ երբ երկ մը կը լքուի զանգըւածներու ճաշակին, երբ չկայ մտաւորականութիւն եւ ընտրանի որ պարտադրէ իր դատումը: Առենին աւագ գրողներէն Վահան Թէքէեանն էր որ լայն խանդավառութիւն ցոյց տուաւ, Օշականը վերապահ մնաց:

Եւ ի՞նչ կ'ըսէ, վերջին հաշւով, այս գիրքը, ի՞նչ հարցեր կը դնէ ժամանակակիցներու եւ յետոյ մեր առջին: Նախ, գըրական երկ մը ինքզինքն է որ կը ներկայացնէ ամէն բանէ առաջ, իր ինքնութիւնը, իր ճշմարտութիւնը կը պարտադրէ, արմուկներով կը հրմշտկէ ու տեղ կը բանայ խճողուն իրականութեան մէջ, նոր ծնունդ մըն է ու կ'ուզէ առաջին շարքի վրայ կայնիլ, ըլլալ ու մնալ: Այդ տեսակէտէն Նահանջը համարձակ, կեանքով եռուն, ինքն իր մէջ ամբողջ էակ մըն է: Ճիշդ է որ այդ էակին կմախքը համաչափ չէ ու ինքն իր օրէնքները չէ յարգած, թեքնիքի սխալներ կան: Օրինակ, մուտքը, որ այդքան վայելք պատճառած է սերունդներով սեւէն սոված երիտասարդներու ու զայթակղեցուցած նոյնքան թիւով հինաւուրց պահպանողական չափահասներ՝ օրկանական մասը չէ վէպին, թուքով փակցուածի երեւոյթը ունի. յետոյ ամբողջ առաջին մասին մէջ որ կ'աւարտի էջ 51-ին (Դ տպագրութիւն, Հրատարակութիւն՝ Սեւան Հրատարակչատուն, Պէյրութ, 1981) ոչինչ կը պատահի, նիւթ ու հերոս չկայ ոչ մէկ վերլուծում, պեղում, վաւերական յուզում, ոչ տրամ ոչ ալ սէր՝ հակառակ հեղինակին ճիգերուն ու մտադրութեան իր հերոսին մէջ դնելու սիրոյ եւ սեռի տագնապ մը: Սթանտալի, Ֆլօպէրի, Բրուստի հայրենիքին մէջ ներելի չէ որ տարփանքը վերածուի մակերեսային, դրքունակ այն զգացումին որուն սէր անունը կու տայ Շահնուր: Հայ վիպասանին քով սէրը կեանքէն չանցնիր արուեստին այլ կը մնայ անհամոզիչ ապրում մը գլխաւորաբար որովհետեւ ոչ հեղինակին ոչ ալ հերոսներուն համար չուրջի մարդկային վխտացող իրականութիւնը արժէք ունի - իրենց հաշիւը անցեալին հետ է: «Ես, իմ անցեալէս բարձր» կը խորհրդածէ Պետրոս, յանկարծական իր խէալիզմի պահերէն մէկուն: Բացակայ է հայկական Փարիզը որուն ոչ ընկերային ոչ ալ հոգեբանական կեանքը ծանօթ է իրեն: Վէպէն կը բացակայի մանաւանդ ֆրանսական Փարիզը ուղէս մարդկային բարդ, տպաւորիչ միջավայր ու ազդեցութեանց աղբիւր երիտասարդ տղու մը զգայարանքներուն վրայ: Ու մարդ կը տարուի մտածել թէ եթէ Նահանջը ընկերային, իրապաշտ վէպ մը չէ՝ գէթ հոգեբանական վերլուծումի վէպ մը կրնար ըլլալ կամ պարզ, անյաւակնոտ անկեղծ սիրային վէպ մը, առանց հեգնանքի: Գիրքը ծանօթ սահմաններու մէջ տեղաւորելու այս դժուարութիւնը արժանիք կը նկատուի նաեւ, բնական արդիւնքը իր յեղաշրջող նըկարագրին: Կասկայի թերութիւն է նաեւ Սուրէնին ներկայութիւնն եւ արտայայտութեանց թափը վէպի մը մէջ որ կը փորձէ հայ ըլլալու հին ձեւերէն ազատագրուիլ, բայց չի յաջողիր հասարակ առօրեայի մակարդակէն, լուսանկարչի մը խանութի պատուհանէն վեր ելլել: Սուրէնին բոլոր ըսածները, սկիզբէն մինչեւ վերջին խօսակցութիւնը Պետրոսին հետ իր ֆրանսերէն գրքի հրատարակութեան առթիւ՝ առանձին վիպակի մը մէջ կամ իմացական բոլորովին տարբեր բարեխառնութեամբ վէպի մը մէջ ուշադրաւ պիտի ըլլային: Սակայն հոս՝ ոչ: Ցինծու որակ մը, չեշտ մը ունին, հաւանաբար վէպէն առաջ կամ վերջ եւ ուրիշ առթիւ գրուած եւ յետոյ բերուած աւելցուած վրան: Կասկայի նոյն դիտողութիւնները կարելի է ընել հատորին վերջին 20 էջերու մասին - Պետրոսի վերացած խորհրդածութիւնները չոգեկառքին մէջ, իր սիրուհիին մահը, բաներ որոնց «գրական» նկարագիրը անմիջապէս կ'անջատէ զանոնք վէպին արիւնէն: Միութեան այս պակասը, ներքին լոժիքին տըկարութիւնը՝ մեծագոյն անբաւարարութիւններէն մին է:

Եւ գալով հիմնական հարցերու, անտեսելով սա քանի մը դիտողութիւնները: Առաջինը կապ ունի սեռականութեան եւ ազատագրումի հետ: Շահնուրի վէպին մէջ սեռականութիւնը ոչ մէկ վայրկեան ըմբոստացումի սահմաններուն կը մօտենայ ու մնալով զուսպ, բարեխառն բայց միշտ ներկայ՝ առիթը կը ստեղծէ որ այդ հայ տղաքը մերկացնեն սեռն ու սեռականութիւնը ու ցոյց տան, անուղղակիօրէն, թէ դարաւոր նախապաշարումները, յիմար թաբուները արհամարհելը (ու տակաւին Շահնուրի մօտ այդ տեսակ իրապաշտ, գայթակղեցուցիչ նկարագրութիւններ ալ չկան) կ'ազատագրէ գրողին ու հերոսին երեւակայութիւնը, լեզուն, զգայարանքները: Շահնուրի մօտ սեռականութիւնը չէ նուաճուած, չէ զարգացած, ոչ թէմայի վարկին հասած է ոչ ալ նշանակալից դեր մը կը խաղայ, այլ պարզապէս ցոյց տրուած է, քօղազերծուած իր արտաքին, էն մակերեսային երեւոյթէն: Չկայ հայկական սեռականութեան մը հարցը հաւանաբար որովհետեւ հայ կինը ու աղջիկը կը պակսին իր վէպէն: Մեր գրականութեան մէջ առ հասարակ «դէչ կինը» միշտ օտարը եղած է, սեռը պատնէշ մը հանդիսացած է պահելու մեր ազգային առաքինութիւնները, վտանգաւոր բան մը որուն դէմ կռուելու է: Շահնուր բացառութիւն մը չէ այս նկատմամբ: Գրագէտ մը որ կրնայ գրել սապէս բան մը՝ «փողոցին միւս անկիւնը տակաւին մարմնեղ բայց լղրճած ու որդնոտած աչքերով պոռնիկ մըն էր կեցած մայթին... Առենը անգամ մը կը հազար, կը թքնէր, յետոյ փորին վրայէն հագուստը բռնելով կը քաշէր, տեղ տալու համար ջերմութեան որ պորտին վրայէն սողսկի, բարձրանայ կուրծքերուն, մինչեւ որ լըղըրճուած ու որդնոտած աչքերը գոցուին, ալ կորսուած այն հին հեշտանքով»՝ վըստահօրէն դեռ չէ ազատագրուած իր ծընողքին ու աւանդական մշակոյթին միթիքէն: Սեռականութենէն նոյն վախն է, նոյն բարդոյթը որ կը յուշէ Շահնուրին՝ երբ կը գրէ տեսարանը ուր Պետրոս ինքնամատոյց մերկ կնկան դէմքին կը թքնէ: Այս տեսակ վերաբերում կին սեռին հանդէպ կը մատնէ մտայնութիւն մը որ չատ հեռու չէ Միջին Արեւելեան մշակոյթներու սովորութիւններէն ուր սեռականութիւնը տիրապետութեան գործիք ու զէնք է, տղամարդոց ձեռքը:

Սակայն վէպին ոգին այս հաշմիչ ըմբռնումներուն դէմ է որ կը զարգանայ, ջանալով զանոնք նուաճել եւ ազատագրըւիլ: Ով որ մօտէն կը կարդայ զայն կը ըզգայ որ այդ ազատագրումը իրականացած է վերջաւորութեան բայց գինը ահաւոր է - Պետրոսի այլասերումը: Այլասերումը նոյն ատեն կը նշանակէ ձուլում, այսինքն վիճակը մարդուն որ կը նուաճուի յանցանքի եւ առանձնութեան ճնշող զգացումով: Այսպէս, Շահնուրի համար, Նահանջը կը սկսի ու կը վերջանայ վէպի աւարտին՝ հակառակ որ սկիզբէն իսկ ան ներկայ էր խորհրդանշական ձեւով մը Ջութակի մինակուկ, չատ չատ հին մեղեդիով որ յարկերն ի վեր կը մագլցի որպէս պատկերը հայուն որ իր առանձնութիւնը շալկած կը բարձրանայ իր լքուած սենեակը: Շահնուր կը թուի ըսել - Նահանջը՝ առանց ընկերի, առանց երգի, առանց սիրոյ ապրիլն է, հայութենէն դուրս, խրած հեռացումի յանցանքին մէջ: Լքուած օտարէն ու մերիմէն: Նահանջը՝ մահէն առաջ մահ մըն է զոր ամէն անձ անխուսափելի ճակատագրի մը նման կ'ապրի իր ոճով, անկախ ժամանակէն ու միջավայրէն...: Նահանջի համամարդկային այս բացատրութիւնն է որ կրնայ փրկել Շահնուրի վէպը իր թեքնիքի, կառոյցի մեղքերէն, իմաստի իր հակասութիւններէն: Բայց կայ նաեւ ազատագրումի յոյսը, փրկութեան մը հաւանականութիւնը եւ այդ իրողութեան կառչած է միայն որ կը հասկցուի ինչու Շահնուր կը թուի գաղտնի հրճուիլ ի տես մարդկային այս ողբերգութեան: Արուեստագէտին առանձնաշնորհեալ իրաւունքն է ատիկա, անհրաժեշտ հեռաւորութիւնը զոր-

ծին ու գործաւորին միջեւ: Ու 20 տարեկանին ան դեռ պատանի է, կանխահաս, խարխուլ պատանի ու պիտի մնայ այդ հողերանութեան մէջ բանտուած: Ոչ մէկ տեսական կարծիք պիտի կարենայ հաստատութեան մը փաստը բերել: Ու դեռ կէս դար պիտի ապրի Նահանջէն ետք բայց պիտի չկրնայ կամ պիտի չուզէ երկրորդ վէպ մը գրել, պիտի չունենայ ուրիշ պատգամ:

Այժմէակա՞ն է այս վէպը: Այո:

Գրքի երեւումին առթիւ, Հրանդ Բալուեան կը գրէր Զուարթնոցի մէջ. «...Հըրայրքոտ ու հերոսական վէպ ... հաւաքական կեանքի նկատմամբ գիտակից ըմբռնում, խորաթափանց ու պայծառատես դատումներ... պատկերն է հայ ուժերու ընկրկումին... կարեւոր վաւերագիր մը.. պէ՞տք է մեղադրել հեղինակը որովհետեւ իր գիրքը սկսած է քանի մը էջերով որոնք բանի մը չեն նմանիր...»:

Միջին ողջմտութեան եւ ճաշակին դատումէն նմոյշ մը, տաք ու սխալ խօսքերու խառնուրդ մը՝ յատկանշական չեզակի ակնարկութեամբ «բանի չնմանող» էջերուն: Բայց որո՞ւ հոգը - գիրքը դեռ պաշտպանուած է իր ստեղծած հակադրեցութիւններով եւ դայթակղութեամբ որոնց շնորհիւ մարդիկ պէտք չունին կարդալու իսկ կարծիք մը կազմելու համար եւ որոնք արդէլք կ'ըլլան անոր ճշգրիտ արժեւորումին: Կամ մէկը՝ կամ միւսը...: Բալուեանի կարծիքը անշուշտ ճիշդ էր իր ժամանակին, ճիշդ է նաեւ այսօր ու սխալները, տաք խօսքերը կապ չունին հայ գրականութեան, հայ ընթերցող հանրութեան ճաշակին հետ որոնք անխաթար պահած են իրենց կէս դարու դատումը, այլ կապ ունի աշխարհի, անխիղճ ու անբարոյական աշխարհի մը հետ որ այնքան փոխուած է յիսուն տարուան մէջ:

Հայ ըլլալը, հայութեան յաւատանջ մարմինին ու վիրաւոր, նուաստացած, փոթորկած ոգիին մաս կազմելը դժուար ձեռնարկ եղած էր որեւէ ժամանակ: Ոչ կարելի էր կառչիլ մնալ անոր՝ ոչ ալ լքել, գլխարկը առնել երթալ: Ջարդերէն առաջ արդէն ամէն մարդու գործը չէր ատիկա, հայկական ճակատագիր մը գիտակցաբար ընտրելն ու անոր ամբողջ ողբերգութիւնը ապրիլը արժանապատուութեամբ եւ հարազատութեամբ, ալ ուր մնաց Ջարդերէն ետքը, որբանոցի պատուհանին կայնած կամ փարիզեան սրճարանի մթին անկիւնը կծկուած՝ երբ այդ քիչ մը ինքնասիրութիւնն ալ չկար ու հայութեան բարոյալքուած չուարած վանդուածը դուռը բաց բանտ մըն էր ուրկէ ոչ ոք կը փախէր: Շահնուրի վէպը, իր նեղ, զուտ հայկական իմաստով՝ այդ չչմած հոգերանութեան դէմ է որ կը հակադրէ, առաջին անգամ ըլլալով մեր գրական կեանքին մէջ: Պարզապէս յայտնելը թէ մենք նահանջի մէջ ենք՝ նոյնիսկ երբ չկար նման երեւոյթ մը համատարած չափերով՝ պիտի ծառայէր ցնցելու մեր թմրած ազգը, արթնցնելու զայն, վերջ տալու ինքն իր վրայ գթալու ահաւոր ունակութեան: Ահազանգ մըն էր: Այս իմաստով Սուրէնին բերնով Շահնուրի բրած անլուրջ, սխալ ու անպարկեշտ յայտարարութիւնները Նարեկի ու ազգային այլ «սրբութիւններու» մասին կը գտնեն իրենց բնական համեմատութիւնները, կ'ըլլան անվտանգ մտածումի սլաքներ որոնք հակասութիւններով, ծայրայեղ կեցուածքներով եւ արտառոց չափազանցութիւններով կըլ փորձեն գտնել ճշմարտութեան ուղղութիւնը: Եւ ահա որ մարդիկ, սերունդներ՝ Ջարդերու ցաւով դեռ կոտտացող, աշխարհէն ու ազգէն դառնացած, հին, անուշ իմաստութենէն յուսախաբուած, լուրջի կ'առնէին բռունցքը, այրած սրտեր կը պաղէին, լաւ վէպ մը անզգալիօրէն կը վերածուէր գլուխ - գործոցի մը՝ եւ անգամ մըն ալ մեր ժողովուրդը կը դիմէր միթոլոժիք մտայնութեան՝ պարտութիւն մը, աղէտ մը յաղթանակի փոխելու եւ գիմանալու համար: Զուգահեռաբար անգիտակից ձեւով մը հատորը Թրքական Ջարդերուն տրուած հատու պատասխան մը կը նկատէր, հակազարձ հարուած մը: Ազմուկին մէջ սակայն ոտքի տակ կ'երթային անքարիզմաթիք ժամանակակիցներու գործերը որոնք կրնային նոյնքան եւ աւելի վերականգնել մեր զգետնուած հպարտութիւնը - Փոքծը, Անջրպետի մը Գրաւումը, Սէր, Ծակ Պտուկը, Մեր Կեանքը: Շատ բնական է այս ծուռ երեւոյթը: Այսօր սակայն սրահը լեցուած է գլուխը պաղ ու հաւասարակշիռ սերունդով մը կամ սերունդի հատուածով մը՝ որուն ջիղերուն մէջ հին թոյնէն շատ քիչ բան մնացեր է ու ինքզինքը ազատ կը զգայ անցեալի «իքոքէֆէն»: Ան ի՞նչ կ'ըսէ, Սփիւռքի այդ հատուածը որ «օտար» բառին չի տար Շահնուրեան անձկալի մթնոլորտը, որուն համար «Նահանջ»ը, նոյնիսկ եթէ իր ներկայութիւնը կը զգացնէ քիչ մը ամէն դուռթէ ներս՝ կը դիմակալուի որպէս ոչ անխուսափելի ոչ ալ անխառն աղէտ այլ որպէս պատուար մը եւս մեր ճամբուն վրայ կամ ալ առիթ մը եւս նոր ուղղութիւններ փնտռելու: Նահա՞նջ՝ այո, բայց խուճապ, փախուստ, անձնատպանութիւն, Շահնուրեան յուսալքում՝ ոչ:

Ոչ - բայց ի՞նչ, ուրեմն: Այս «ինչին» կ'առընչուի գրողին դերին և բնոյթին հարցը: Անշուշտ որ գրողին դերը մէկ ու միակ է - գրել ու վերջակէտ: Սակայն Հայերու պարագան տարբեր է: Հայ գրողը միշտ յաւելեալ պարտաւորութիւններ ունի, նոյնիսկ եթէ ազգը փոխադարձները չունենայ, ինչպէս կը պնդէր, շատ արդարօրէն, Զապէլ Եսայեան 1925-ի Նաւասարդին մէջ, գրելով Աւետիս Ահարոնեանի կարծիքին դէմ («Հայ հարուստը, կ'ըսէր Եսայեան, ոչ մէկ պարտաւորութիւն ունի օգնելու գրողին: Ի՞նչ կապ կօշիկի վաճառականին ու Սիամանթոյի միջեւ»): Եսայեանի եւ Շահնուրի առելութիւնը հարուստ դասակարգին հանդէպ սահման չունի եւ այդ կէտին՝ կը նոյնանան անոնք, ինչպէս եւ իրենց պատրաստակամութիւնը՝ պայքարելու յանուն մտաւորականի անկախութեան: Աւելորդ չէ՞ ըսել որ այս պայքարը տարուէ տարի աւելի ճակատագրական կը դառնայ առանց շատ փոխելու իր նկարագիրը. -մէկ կողմէն մտածումի եւ արտայայտութեան անկախութիւնը՝ միւս կողմէն քաղաքական կազմակերպութիւններու, դասակարգային ու պետական շահերու հրամայականները:

Ուրի՞շ - հակառակ իր քանի մը անբաւարարութիւններուն, Նահանջը անջատուած իր խորհրդանշական յատկութենէն, պարզ որպէս գրական թէքսթ, արդիական կողմ մը ունի որ ուշադրաւ կը դարձնէ զայն: Հազուադէպ է որ հայ վիպասանը այնքան մօտ կենայ իր հերոսին ներքին կեանքին, անոր բրիվէ, գաղտնի գոյութեան: Սեռականութիւնն ալ, զգացում ու պատկեր նոյն ատեն, ծնունդ կու տայ ընթերցողին մօտ գիտակցութեանը մարմնի գոյութեան ու վայելքին, բաներ որոնք դարերով արգիլուեցան Հայերուն: Այսպէս է որ Շահնուրի վէպը յիսուն տարի ետք դեռ կը չարունակէ պատմել ենթադրեալ «Նահանջ»ի նոյն պատմութիւնը նոյն մարդոց նման մարդերու՝ մինչ ազատագրումը եւ պարտութեան մը յաղթական առասպելը իրենց դանդաղ դանդաղ ճամբան կը գծեն մեր ենթագիտակցութեան մէջ տեղ մը: Ու մարդ հարց կու տայ թէ դեռ քանի՞ սերունդ պէտք է գայ ու անցնի՝ որպէսզի հայ ազգը արթննայ արուեստի գործերու ճշմարիտ ներգործութեան, արտօնէ որ միտքը բարձրանայ շուկայի միսկին հաշիներէն վեր ու հաղորդակցութիւն ստեղծուի ազգին ու իր գրողներուն միջեւ:

Յիսուն տարի անցեր է ու «Նահանջ»ը դեռ կը մնայ սպառնալիք: Այդ օրերէն ի վեր վաւերական Սփիւռքը ծնած է ու երկու սերունդ մարդ տուած է: Աշխարհն ալ նոյնը չէ 5 յեղափոխութիւն, 4 պատերազմ, 3 ցեղասպանութիւն եւ 2 հիւլէական ռումբ ետք: Իր ժամանակին մէջ գրուած՝ Նահանջը Առանց Երգի որակով գործի մը երեւումը ինքնին արդէն առաջին փաստն է որ նահանջի մէջ չէ գոնէ հայ գրականութիւնը: Այսօր գիտենք թէ մշակոյթի մէկ որոշ ըմբռնում կամ սահմանում կրնայ նահանջել ու մեռնիլ նոյնիսկ՝ սակայն միշտ նորը, տարբերը կը ծնի տեղը, չկայ վերջին; մեռելաթաղ սերունդ այլ անվերջ դրօշարշաւ մըն է, չարժիլ անծանօթին մէջ, որ յառաջդիմութիւն անգամ չենք կոչեր այլ պարզապէս փոխանցում, նորոգում :Իսկ ժողովուրդի մասին՝ յստակ է որ երեւոյթները աւելի խառնաիկ էին քան կը կարծէին 1930-ին: Եւ այսօր, ազգային նահանջի մը գաղափարն իսկ տարբեր է: Շահնուրի համար, հայութիւն յղացքը կը սահմանափակուէր Փարիզով: 1984-ին սակայն շատ աւելի լայն, բարդ է մեր չափանիշը, ամբողջ գաղութներ տեղաշարժի ելած են ու նոր, աննախատեսելի աշխարհագրութիւն մը ձեւ կ'առնէ որ նոր ուղղութիւններու, նոր վերածնունդներու կարելիութիւնը կը ստեղծէ մեր ժողովուրդին համար: Հաւանաբար նահանջի գաղափարն է միակ «Նահանջ»ը...: Ամէն պարագայի հայ ժողովուրդի ներկայ ճգնաժամային ու խառնակ վիճակին մէջ՝ Շահնուրի վէպը կը դառնայ ազդարարութեան նման բան մը, փորձառութիւն մը որմէ կարելի է օգտուիլ: Ու չարունակել մեր ճամբան:

Վ. Օ.

10 Օգոստոս, 1984, Ռէտնըր

ԲՐՏՈՒԹԵԱՆ

Մագնիսական դաշտ մը

1970-ի սկիզբն էր: Շահան Շահնուրի դէմ վերջին դրոհը սկսած էր ծաւալիլ Սփիւռքի մէկ ծայրէն միւսը, ու Հայաստանեան մամուլն ալ ետ չէր մնացած, քանի որ հայրենի ականաւոր գրագէտներէն մէկն է, որ առաջին դրդումը տուած էր այդ անսպասելի, տպայժմէ գրոհին: Պատրուակը «Ազատն Կոմիտաս» անունով գրութիւնն էր, զոր «Սփիւռք» թերթը երեսունական թուականներէն փոխադրած էր օր մը, ամենայն միամտութեամբ, ներկային մէջ, առանց Շահնուրի հաւանութիւնն ու կարծիքը խնդրելու: Եւ ինչպէս տասնամեակներ առաջ՝ նախատինքներու, չարախօսութիւններու, լուտանքներու կուտակուած չարանը կը տեղար վերստին, մարդու մը վրայ որ շատոնց դադրած էր հրապարակային կեանքին մասնակցելէ: 1930էն 1933, «Նահանջ»ի հրատարակութեան եւ «Մենք»ի խմբական արկածախնդրութեան առիթներով, եւ 1938-ին, «Ապաշաւ»ի յօդուածներուն առիթով, նոյն գրոհը ծագած էր յանկարծ, լուտանքներու նոյն տեղատարափը պայթած էր: Ատկէ ետքը, տարիներու հեռացումէ մը վերջ, ճիշդ է որ Շահնուր վերադարձած է մասամբ հայ գրականութեան, ինչպէս կ'ըսեն յաճախ, բայց կը զգուշանար որեւէ հրապարակային ելոյթէ: Այնպէս որ երբ 1970-ին, առանց որեւէ լուրջ պատճառի հին գրոհը վերսկսաւ, պէտք է մեծապէս անակնկալը եղած ըլլայ Շահնուրին համար: Այդ ամիսներուն է որ սկսայ ես սկամայ թափանցել Սփիւռքի մամուլին ու գրականութեան բարքերը, ու հասկնալ կենդանի օրինակով մը՝ հոն տասնամեակներէ ի վեր թրծուող ատելութիւնները: Այդ ամիսներուն նաեւ՝ ծնան հայերէն լեզուով առաջին տողերս: Եւ մինչեւ այսօր՝ Շահնուրի հանդէպ հիացումս կու գայ իր այդ դրեթէ անգիտակից - եւ ամէն պարագայի՝ դիտումնաւոր - կարողութենէն՝ մշակոյթի ականաւոր պահապաններու մաղձն ու թոյնը իր վրայ հրաւիրելու, ինչպէս չանթարգելը, որ իր միայնակ կանգնումով՝ իր վրայ կը հրաւիրէ երկնային ամբողջ բրտութիւնը:

Դիտումնաւորկ ըսի, որովհետեւ կարծեմ՝ Շահնուր ինք՝ երբեք չէ հասկցած, թէ ինչո՛ւ այդքան ոխ կ'արտայայտուէր, այդքան ատելութիւն կը թափուէր իր գլխուն: Իրմով է որ գայթակղութիւնը կը ծնէր Սփիւռքի մէջ, բայց միտումնաւոր կեցուածք մը չէր: Ճիշդ է որ սկզբնական շրջանին՝ մամուլին մէջ իր յարձակումներն ալ, մասնաւորապէս՝ հին սերունդին եւ ասոր ներկայացուցիչ դէմքերուն դէմ, իրենց մեղմութեամբը չէին յատկանըշուէր: Եւ դիւրին էր այն ատեն՝ այդ յարձակումները մեկնաբանել իբրեւ սերունդներու պայքարի մը մէկ եղանակը: Ու հիները, իւրաքանչիւրը իր հասկցած ձեւով, կը ջանային պաշտպանել ինչ որ իրենց կողմէ «աւանդական արժէք» կը նըկատուէր, ինչ որ սուրբ էր իրենց աչքին, ինչ որ վտանգուած կը համարէին նորերու աննպաստ կոխկրտումներէն ու անչըրջահայեաց հարուածներէն: Այսպէս՝ Զ. Եսայեան, Վրացեան, Յ. Օշական մէկը միւսին ետեւէն կրկէս մտած են, իբրեւ դասական ու արդիական գրականութիւններուն, յեղափոխական շարժումին կամ մօտակայ անցեալի իրագործումներուն պաշտպան ռահվիրաները (1): Նոյն դիրքին վրայ կը գտնուէր Շ. Միսաքեան (2): Ու բոլորը մէկ՝ Շահնուրէն ետ չէին մնար իրենց հակայարձակումներուն ուժգնութեամբը: 37-ին եւ 38-ին յարուցուած վէճերը չեն կրնար սակայն նոյն ձեւով սերունդներու պայքարի ծիրին մէջ զետեղուիլ: Այս պարագային՝ Շահնուրի սերունդէն իսկ կու գան նախատական հակազդեցութիւնները, որոնցմէ ամէնէն բուռնը եղաւ Ծառուկեանինը (3): Պիտի արժէր օր մը մօտէն քննել այս բոլոր վէճերուն պարունակութիւնը, հասկնալու համար թէ ուրկէ՛ կը բխէր այնքան թըշնամանք: Պատմական ակնարկով աշխատութի մը համար՝ շահեկան պահեստ մը կայ հոս վստահաբար: Յարձակումներու երկրորդ ալիքը, սերունդներու պայքարէն եւ սուրբ նկատուած արժէքներու պաշտպանութենէն անդին, երեւան կը հանէ երկու ազդակներ եւս. մէկը անկասկած կուսակցական կիրքերու միջամտութիւնն է, երկրորդը շատ աւելի նրբին բան մը՝ յաջողած հեղինակի մը ուր իր ներկայացուցած Փարիզի Դպրոցին հանդէպ սրբօրուած ատելութիւն մը, որ լաւագոյնս կ'արտայայտուի 1952-ին Վահէ - Վահեանի գըրչին տակ, ուրեմն՝ կուսակցական լարուածութիւններէն ալ անկախ: 1970-ի գրոհը, ամէնէն տգեղը թերեւս եղաւ, որովհետեւ ամէնէն անտեղին էր: Բայց մէկ բան ցոյց տուաւ շատ յստակօրէն. որ վէրը տրուած բոլոր բացատրութիւններն ու պատճառաբանութիւնները, անբաւարար էին կիրքերու ահաւոր լարումը հասկնալու համար: Այլեւս ո՛չ սերունդներու պայքար կար, ո՛չ կուսակցական անհանդուրժողութիւն, ո՛չ ալ անձնական նախանձներու թունալից ծորումը: Ուրեմն ի՞նչ:

Ի՞նչ: Շահնուրի անձնաւորութի՞ւնն էր արդեօք որ պատճառ կը դառնար բրտութեան այդ կոպիտ շղթայազերծումին: Անոր գրականութի՞ւնը, անոր երբեմնի յայտարարութիւններն ու պայքարնե՞րը, անոր հիմնաւորած սփիւռքեան աւանդութի՞ւնը: Դժուար է անմիջական ու միակողմանի պատասխան մը տալ: Մագնիսական դաշտի մը ուժագիծերը չէք կրնար տեսնել, չէք կրնար նոյնիսկ կռահել անոնց գոյութիւնը այնքան ատեն որ մետաղի մանր խարտուքը չէք զետեղած անոր կեդրոնին: Շահնուր, իր անձնաւորութեամբ եւ իր գործով, խարտած այդ մանրուկներէն մէկը եղաւ, որուն պարզ գոյութիւնը երեւան բերաւ բըտութեան շատ իրական ուժագիծեր, որոնք հակառակ պարագային՝ անյայտ պիտի մնային: Շահնուրի ամբողջ գործը, հրապարակախօսական ինչպէս գրական, գիտութեամբ թէ անգիտութեամբ, կը ձգտի այսպէս Ֆիզիքական յայտնագործութեան մը գրեթէ, խարտուքի ձգտումով մը: Այսինքն՝ նոյնքան դիտումնաւորկ որքան ան: Իմ ծրագիրս է ներկայ տողերուն մէջ եւ ասոնցմէ անդին՝ յայտնագործութեան մը պարզ հաւարատութիւնը կատարել, իմ փառասիրութիւնս է՝ սփիւռքեան դաշտին մէջ բրտութեան ուժագիծերը վերակազմել, իրենց իւրայատուկ աշխարհագրութեամբ, այնպէս ինչպէս Շահնուր, կոյր բայց յամառ ձգտումով մը, յայտնաբերեց զանոնք: Բրտութեան մագնիսական դաշտին վերակազմութիւն, յայտնագործութեան մը հաւաստութիւն ընթերցողական եւ մեկնաբանական աշխատանքը ինծի համար ուրիշ նշանակութիւն չունի: Հետեւաբար գրական աշխատանքը եւ ասոր երկարաձգումը՝ հրապարակախօսութիւնը գրեթէ Ֆիզիքական իմաստով փորձարկումի դեր մը կը կատարէ: Գրականութիւնը հոս՝ զօրութենական բրտութեան մը եւ ասոր ուժագիծերուն ներյայտ փորձարկումն է:

Դիտյթի մի՛ վերածէք այս ըսածս: Մեկնաբանական ծրագիրի մը պարզ բանաձեւումն է: Ու մեկնաբանութիւն մը, որքան ալ մենաշնորհէ որոշ կեցուածք մը գրականութեան հանդէպ, բայց կը ձգէ այսուհանդերձ միւս բոլոր կարելի մօտեցումները: Բացի անշուշտ անոնցմէ որոնք չինուած են հարցերը ծածկելու համար, որոնք մէկ բառով՝ բրտութեան դաշտին կը մասնակցին: Եւ յետոյ՝ յստակ թող ըլլայ որ եթէ այդտեղ գործող ուժերը «պահպանողական» ուժեր են, քաղաքական բնոյթ մը չունին: Բոլոր հոսանքներէն եկող մարդիկ յարձակած են Շահնուրի վրայ, եւ յաճախ նոյնե՛րը այսօր կ'ընդունին իր գործը, անշուշտ ասոր պայթուցիկ հանգամանքները նախօրօք չէզոքացուցած ըլլալով: Նշանաւոր է Շահնուրին այն խօսքը, ուր կ'ըսէ թէ ինք քաղաքական դետնի վրայ միշտ «պահպանողական» եղած է, ու գրական դետնի վըրայ՝ «յառաջդիմական»: Այնպէս որ կ'ուրայ՝ «յառաջդիմական»: Այնպէս որ կ'ուզեմ զգոյշ ըլլալ ու հաւանական թիւրիմացութիւններու առաջքն առնել. Շահնուրի գործը բրտութեան հարց մը կը յարուցանէ ու բրտութեան դաշտ մը կը յայտնաբերէ, բայց ասոնց մէջ խնդրոյ առարկայ չեն ո՛չ քաղաքական պահպանողականութիւնը, ո՛չ ալ գրական յառաջդիմականութիւնը: Մէկը եւ միւսը կը պատկանին գիտակցային ոլորտին, ու շատ կապ չունին ըստ իս երեւոյթներու խնկութեանը հետ: Ցոյց պիտի տամ աւելի անդին, թէ նոյն գիտակցային ոլորտին կը հետեւին այսօր անոնք, որոնք Շահնուրի գործը կը վերստանան՝ ռէքիւփէռէ կ'ընեն, նկատի առնելով զայն իբրեւ սերունդի մը արտայայտիչը ու վիճարկելով անոր զուտ գրական արժանիքները:

Բրտութեան դաշտին ու բրտութեան հանդոյցին պիտի մօտենամ հոս առ այժմ՝ Շահնուրի վէպին ընդմէջէն միայն, անոր որ Սփիւռքի վիպագրութեան հիմնաքարը հռչակուեցաւ՝ «Նահանջ»ին: Ցարացու-

Առաջին Ագոյցը

Գրեց՝
ՄԱՐԿ. ՆՇԱՆԵԱՆ

...ական հանգամանք մը ունին Նահանջի ...ալ վճարանութիւնները, եւ իբրեւ այդ ...որ նկատի կ'առնեմ հոս զանոնք:

Ընդունելութիւն

«Նահանջ»ի գտած ընդունելութիւնը, ...որ վայելած վարկը խիկարպէս աներեւակայելի համեմատութիւններու հասած ...Սփիւռքի մէջ: Նենեթը, Պետրոսը, ...եաններեան ճառերը շատոնց նախատիպական արքետիպի վերածուած են: Շահնուրի սերնդակիցները զանոնք կը դիտէին ...րբեւ իրենց կեանքի վէպին դերակատար ...ահմնացումները, ու նկատի ունէին ու...ին վէպին պատմողական հանգամանքը: ...իրոնդի մը ճակատագիրը կը պատմուէր ...ղտեղ, իրապաշտ նկարագրութեամբ: ...առաջին սերունդէն անդին սակայն՝ վէ...ին քաշողական ուժը չդադրեցաւ: Քառ...ական Թուականներուն Ֆրանսա հասած ...ոց վէպը ընթերցողներու աւելի լայն ...ւերը ճարեց հետզհետէ ինքզինքին, ...ս անգամ՝ ո՛չ թէ Եւրոպայի մէջ, այլ ...ին Արեւելքի տարեց ինչպէս մանկատի ...հասարակութեան մը մօտ: Մինչեւ նոյն ...րներուն գրուած ուրիշ վէպ մը, Զար...եանի «Մեր կեանքը», գրականօրէն ...հարար շատ աւելի յաջող ու իր խոր...ով՝ շատ աւելի տարածուն, մնաց գրեթէ ...ծանօթ եւ խարխուխ չնետեց հաւաքական երեւակայութեան մէջ: Ինչ որ կը նը...ակէ, թէ «Նահանջ»ի մէջ, իրապաշտ ...ամեն անդին բան մը կայ, տարր ...՝ որ հաւաքական պատկերացումները ...չուրջ կը բիւրեղացնէ: Ու ամէն ոք գի...է որ իրականութիւնը ուրիշ բան չէ եթէ ...այն՝ ինչ որ կը պատկերացնենք մենք ...այն՝ ինչ որ հաւաքականօրէն կը ...րնուի, այսինքն իր կարգին՝ մեկնա...ութիւն մը:

«Նահանջ»ի լայնածաւալ ընդունելութեան յատկանշական երեւոյթը կը խօսի ...սփիւռքեան ընդհանուր կացութիւնը բըռ...ել ու ըմբռնել ջանացող հասարակաց ...պատկերացումներէ: Ասոնք օրինակելի ...միութեամբ մը տարածուեր են Փարի...էն մինչեւ Հալէպ ու Պէյրութ, եւ մին...եւ Երեւան: Գաղափարաբանական մեկ...նաբանութիւն թէ հոգեբանական ներըդ...ում, լաւագոյնս յատկանշուած են Յ. Քիւրքճեանի կողմէ, իբրեւ «խուճապա...ին ինքնապահպանումի եւ խուճապային ինքնակորուստի մաղձոտական երկդիմու...թիւն»: Յատկանշումը ընթեռնլի է Քիւրքճեանի պատմական գրութեան մէջ՝ «Երկրորդ հաւասարում բազմաթիւ ան...յայտներով», որ լոյս տեսած է 1968-ին ...եկանի մէջ (4): Հոս է որ Քիւրքճեան «Նահանջ»ին հետ իր հանդիպումը կը ...պատմէ. «չորս տղայ էինք, 1958-ին ամա...ը, նման՝ հազարաւոր, տասնեակ հազա...րաւոր մեր տարեկիցներուն, Արեւելքի մը ...տարածքին..., ուրիշ քաղաքակրթութեան ...մարմինին բուսած հայկական ջերմա...ցի արուեստական մթնոլորտին մէջ մը...րձուած...: Եւ կը կարդայինք Շահ...նուրի «Նահանջ»ը: Կը կարդայինք ինչպէս ...որդ կը վարակուի հիւանդութեամբ մը, ...որուն հանդէպ դրական նախատրամադ...րութիւն ունի...: Եւ երեսուն տարի ետք Շահնուրի «մեղայ»ներէն, Նահանջը ահա ...իր ճամբան կ'ընէր մեր մէջէն» (5): Ճիշդ ...է որ «դրական տրամադրութիւն»ը այդ ...տղաքը միայն չունէին, հեռուէն կու գար ...անիկա: Քիչ անդին, Քիւրքճեան կ'աւել...ցնէ. «Կը մտածէինք փախուստի բայց ...նաեւ քաշողութեան բարդ, հակասական ...զգումներուն մէջէն: Այդպէս էր մեզի հա...մար Նահանջի վտանգը» (6):

...ինքնապահպանում եւ ինքնակորուստ, ...փախուստ եւ քաշողութիւն. ինչ որ կ'ար...տայայտուի հոս՝ լայնատարած հոգեբա...նութիւն մըն է, մտայնութիւն մը: Մէ...կուն եւ միւսին ամենասուր քննադատնե...րէն մէկը եղաւ ատեն մը՝ Յ. Քիւրքճեան: ...երբ կը խօսի մթնոլորտի մը մասին, իր ...սերունդին չնչածը, «ինչպէս 1930-ի փա...րիզեան սերունդինը»: Ու նշանակալիցը ...նոյն սխեմաներու վերարտադրութիւնն է, ...տասնամեակներ ետքը, առանց ընդմիջու...մի: Նոյն վէպը կը կարդացուէր նոյն ձե...ւով, նոյն երկդիմութեամբ, 1930-ի Փա...րիզին եւ 1958-ի Պէյրութին մէջ, ու ասկէ ...ալ անդին: Նահանջը (Քիւրքճեան կը գրէ ...դժուարաւ բայց առանց չակերտի) «կորու...ստի երկդիմի հրապոյր - վանողականու...թիւնը» ունէր (7): Սերունդներ ամբողջ ...նոյն բանը կարդացեր են «Նահանջ»ին մէջ, ...որովհետեւ նոյն բանը փոխադրեր են իրենց ընթերցումին ճամբով: Վէպը հաստատողական դեր մը կատարեր է պարզապէս, քանի որ անոր ընթերցողները մէջը գտեր են, ճակատագրական հեչտանքով մը, ինչ որ իրենց մթնոլորտը, իրենց հոգեբանութիւնը, իրենց ժառանգած գաղափարաբանութիւնը, մէկ խօսքով՝ իրենց պատկերացումները կը թելադրէին իրենց:

Աւերին փորձառութիւնը

Կէս դար չարունակ ուրեմն՝ այս վէպը նախատիպեր ընձեռած է իր ընթերցողներուն եւ ասոնց կողմէ սփիւռքեան կացութեան տրուած պատկերացումներուն հանդէպ հաստատողական դեր մը կատարած է: Եւ սակայն ինծի միշտ այնպէս կը թուի որ թիւրիմացութիւն մը կայ այս վէպին չուրջ, թիւրիմացութիւն մը որ անկասկած իր երկդիմութեան մաս կը կազմէ: Ոմանց թերեւս անտեղի թուի, թերեւս ալ՝ անօգուտ, անոր նշանակութեան չուրջ կէս դարու միատարր միաձայնութիւն մը խնդրական դարձնել, բայց կը հաւատամ որ անխուսափելի է վէպին չուրջ կազմուած միաձայնութեան այս խնդրականացումը: Ի վերջոյ՝ բրտութեան պաշտին ուժագիծերէն մէկը կը յայտնըւի վէպի երկդիմութեան այդ միակտուր ընջումին մէջ: Այնպէս որ ասոր հաստատողական դերը եւ Շահնուրի անունին չուրջ հանգուցուող բրտութիւնը զիրար չեն հակասեր բնաւ: Որովհետեւ ծաւալած բրտութիւնը ուղղակի Շահնուրի կեցուածքէն կամ իր սերունդին որդեգրած դիրքորոշումներէն չէր գար: Այս կէտն է որ ջանացի բացատրել հոս սկիզբը: Ուրկէ՞ կու գար այն ատեն: Կրնար գալ այն իրողութենէն միայն, որ սերունդին կատարած փորձառութիւնը անըմբռնելի ու անընդունելի տարրեր երեւան կը հանէր: Փորձառութիւնը գրականութեան ընդմէջէն կ'անցնէր, օգին նետուած յայտարարութիւններու հարց մը չէր, զորս կարելի ըլլար վճարկել թեր ու դէմ փաստարկներով:

Ճիշդ է որ 30-ի սերունդին կազմաւորման տարիներուն, հին սերունդին դէմ լարուածութիւնը հետզհետէ աճեցաւ: Ինչ որ կու գար մասամբ հոգեբանական կապերէն, աչկերտի եւ վարպետի յարաբերութիւններէն, թերեւս ալ նիւթական դժուար պայմաններէն, որոնց մէջ կ'ապրէին Ֆրանսա նոր ժամանած տղաքը: Ասոնք սակայն էականը չեն: Պէտք է տեսնել որ 1930-ի տղոց Արեւմուտքը այն մէկը չէր, որ եղաւ 1848-ի կամ 1895-ի սերունդներուն համար: Շահնուր եւ «Մենք»ի իր ընկերները բոլորն ալ կը զգան որ բացարձակապէս նոր փորձառութեան մը սեմին կը գտնուին, բայց բոլորն ալ նաեւ մեծ դժուարութիւններ կը կրեն այդ նոր փորձառութիւնը իր խկութեանը մէջ կարենալ տարազելու համար: Հարցը իրենց տարադրուած ըլլալը չէ՛ միայն: Սփիւռքեան տարագրութիւնը, այդ սկզբնական շրջանէն իսկ, իր անըմբռնելի իւրայատկութիւնը կը պարտադրէ 1931-ին «Մենք» պարբերականին չուրջ խմբուած այդ տըղոց: Ի՞նչն է ուրեմն որ սփիւռքեան տարագրութիւնը կը զատորոշէ միւս տարագրութիւններէն: Ուժեղագոյն բանաձեւումը այս հարցումին դէմ՝ Սարաֆեանը կը բերէ «Մենք»ի առաջին թիւին մէջ, ուր ինքը, Նարդունին, Շուշանեանը կը փորձեն բացատրել Մենք-ի խմբակցութեան նշանակութիւնը: Կը մէջբերեմ Սարաֆեանի գրութեան սկիզբը. «Կտրած ճիտով չմնալու համար միշտ, անհրաժեշտ եղան մասնաւոր խնամքներ, որոնք մեր օրէնքները պիտի դառնան: Ցան ու ցիր այս սերունդը, աշխարհի չորս կողմերը, տուժեց իր կատարեալ գիտակցութեան ու համեստութեան համար: Մօտ, շատ մօտ եւրոպական քաղաքակրթութեան, ան զգաց ինքզինքը պարապ» (8):

Սփիւռքեան տարագրութիւնը յատկանըշող «պարապութիւն»ը դարմանելու համար, խնամքներ պէտք են, բայց այն ատեն՝ ո՞ւր է վէրքը, ո՞ւր՝ աւերը: Նախորդ սերունդներուն համար վէրքն ու աւերը տակաւին ծածուկ էին, Եւրոպան «վտանգ» մը չէր իրենց համար: Նոր է որ կը զգացուի ան իբրեւ վտանգ, իբրեւ մահ: Բայց ինչո՞ւ առաջ չէր, եւ հիմա՝ այդքան բացարձակ վտանգ մը կրնայ դարձած ըլլալ, ինչո՞ւ այդ սերունդը «ըզգաց ինքզինքը պարապ»: Շատ զարմանալի, գրեթէ անհասկնալի պատասխան մը կու տայ Սարաֆեան, պատճառը տեսնելով չափազանցեալ մօտիկութեան մը մէջ, «մօտ, շատ մօտ եւրոպական քաղաքակըրթութեան...»: Մօտիկութիւնը այդ սերունդին հնարածը կամ ստեղծածը չէր անշուշտ: Ժառանգուած մօտիկութիւն մըն է ուրեմն, որ վտանգը կը դարձնէ յանկարծ մօտալուտ, վէրքը՝ բացայայտ, խնամքները՝ անհրաժեշտ: Ինչպէ՞ս կրնայ ասանկ մօտիկութիւն մը վըտանգ մը յառաջացնել, աւեր մը յայտնաբերել: Պատասխանը պիտի չգայ հոս, բայց յստակ է որ խնդրոյ առարկան՝ նախորդ սերունդներու հիմնած ու մշակած յարաբերութեան եղանակն է Արեւմուտքին հետ: Յարաբերութիւն մը, որ հիներուն համար բնական ու բնակելի էր, յանկարծ գերագոյն վտանգը կը պարունակէ իր մէջ նորերուն համար: Հին, հնադարեան աւերի մը առկայութիւնը կը դառնայ փորձառութեան նոր առարկայ: Աւերը կը վերաբերի հիմնաւոր Օրէնքին, քանի որ հոն ուր «պակաս» մը կը զգացնէ ինքզինք, օրէնքներ պէտք է ստեղծուին, պարապին դէմ հող ու գետին գրաւելու պէս: Ու կ'ուզեմ յիշեցնել միայն որ հոս է, յաջորդ տողին, որ Սարաֆեան «փրկարար տաղնապ»ի մը մասին կը խօսի, այնպէս ինչպէս թէ դարաւոր աւերը առաջին անգամ ըլլալով՝ պիտի դիմագրաւուէր: Նախորդ սերունդները ներկայ տաղնապին ամբողջ պատասխանատուութիւնը իրենց ուսերուն վրայ կը կրեն, բայց «տխուր բան է ծիծաղիլ մեռելներու վրայ»:

Շատ ուժով տողեր են անշուշտ ասոնք, ու իրենց ուժը չսպառեցի բացատրութիւններով: Կարդանք հիմա նոյն ծիծաղը, նոյն դառն վերագրումները, նոյն մատնանըշումը, շատ աւելի բուռն կերպով գըրուած, «Նահանջ»ի հռչակաւոր դարձած հատուածի մը մէջ.

«Ներքինիներ են մեր բոլոր պապերը. անոնք ոչինչ կրցեր են քանդակել միսին վրայ, անոնք ոչինչ կրցեր են քանդակել միսով: Մեր մէջ մեծ պակաս մը կայ զոր պէտք է լեցնել գլխաւորին» (9):

Շատ նման են հոս իրարու Շահնուրն ու Սարաֆեանը: Մէկը կը խօսի պարապի մը, միւսը՝ պակասի մը մասին: Երկու պարագաներուն ալ՝ անցեալէն վերյառնող աւեր մը կը մտնէ լեզուին մէջ: Շահնուր կը չարունակէ հիմա. «Մենք Հայաստան չենք ապրած, անոր հողն ու օդը անծանօթ են մեզի, անոր բարքերն ու սովորութիւնները մեզ չեն կռած, եւ բնական է որ մենք սիրենք մե՛ր ծննդավայրը միայն, այսինքն երկինք մը օտար»: Հոս ալ պահ մը կենանք: Օտար երկինք մը սիրելը ո՛չ մեղք է, ո՛չ ալ պարտուողական կեցուածք մը: Պարզ հաստատում մը յուզումնալից յայտարարութիւն մը կը դառնայ անոնց մօտ, որոնք խուճապի մէջ կ'ապրին, կամ աւելի ճիշդ՝ որոնք խուճապային մտայնութեան մը ընդմէջէն կը մտածեն: Ինչպէ՞ս կարելի է չտեսնել որ հոս՝ ինքնապահպանումի եւ ինքնակորուստի ազուցուած խուճապներն են որ կը դառնայ խնդրոյ առարկայ: Եւ խուճապի մտայնութիւնը իր կարգին ժառանգուած է, կ'ըսէ Շահնուր: Նախորդ սերունդներէն կը հասնի ան, մեր բոլոր պապերէն: Եթէ փախցնենք այս կէտը՝ խուճապային մտայնութեան ճաղկումը, այն ատեն ի՛նչ հասկցած կ'ըլլանք վէպին մէջ դրուած բոլոր եւոյթներէն, առնուազն՝ անոնց խորունկ երկդիմութենէն: Կը մասնակցինք պարզապէս մեր կարգին երկդիմութեան ընջումին, բրտութեան ամէնէն ընթացիկ գործողութեան: Չէ՞ որ ամէն գնով պէտք է մոռնանք, պէտք է ծածկենք հնադարեան աւերը: Մէջբերուած հատուածը կը վերջանայ սապէս. «Մեր նախնիքներուն իրարու յաջորդող անվերջանալի սերունդները չեն կրցեր մեզ փրկել, չեն կրցեր մեզ այն մեծ սէրը տալ: Պոռոտախօսութիւնները կը ցնդին բոլորն ալ, ճշմարիտ հայրենասիրութիւնը կարօտ է -մանաւանդ մեր պարագային- անցեալի մը, մեծութեան, օրինակներու»:

Խօսողը վէպի դերակատարներէն մէկն է՝ Սուրէնը, այն մէկը որ աւելի ուշ վէպին մէջ իր Ֆրանսերէն գրելը պիտի ծանուցանէ, գլխաւոր հերոսին՝ Պետրոսին մօտ զարմանքի եւ հեղնանքի հակազդեցութիւն մը պատճառելով: Ինչ որ կարդացինք հոս՝ երեսունական Թուականներու երկայնքին լոյս տեսած Շահնուրի յօդուածներուն հիմը կը կազմէ: Ամէն տեղ՝ Շահնուր նոյն վէճը դարդացուցած է, մօտակայ եւ հեռաւոր՝ «մեր նախնիքներու իրարու յաջորդող անվերջանալի սերունդներ»ուն դէմ: Ըսի որ ճաղկումը կ'երթայ նախ՝ խուճապի մտայնութեան: Բայց ասկէ անդին՝ ճաղկուածն ու մատնանշուածը ձախողութիւն մըն է, անյատակ անկարողութիւն մը: Այս խօսքերը մասնաւոր մէկու մը չեն ուղղուած իրականութեան մէջ: Պատրաստուած չէինք, կ'ըսէ Շահնուր, ինչպէս կ'ըսէր Սարաֆեան: Եւ իրենց դառնութիւնը կու գայ անկէ որ իրենք, իրենց գիտակցութեան ու պարկեշտութեան հետեւանքով -բայց կրնային աւելցնել՝ գրականութեան աշխատաւորները ըլլալով- ստիպուած են ստանձնելու յայտնուող աւերը, ստիպուած են յանձնուելու անոր: Բայց ինչպէ՞ս կ'ըլլայ որ պատրաստուած չէինք, ի՞նչ պիտի ըլլար հոս պատրաստութիւնը: Հարցումը շատ աւելի խորունկ է քան թէ յարձակումի եւ հակայարձակումի բոլոր խաղերը: Ի՞նչ է այդ պակասը, այդ պարապը, որուն մասին կը խօսի ամբողջ սերունդը: «Մեծութեան, օրինակներու», կ'ըսէ Շահնուրի Սուրէնը:

Նոր է Հայոց արդիական աւանդութեան մէջ՝ այդպիսի ճաղկում ու մատնանշում մը: Անցեալին մէջ այնքան մեծածաւալ հեղինակ, ծիծաղ, դառնութիւն, ոխ եւ ամբաստանութիւն, այնքան ներանձնացած զայրոյթ դժուար թէ գտնուին: Նոյնիսկ 1914-ի սերունդը, «Մեհեան»ի էջերէն ներս, Յ. Օշականի դաժան հարթումներով այնքան լայն ուրացումի եւ դառնութեան սատիճաններու չէր հասած: 1946ին իր «Վկայութիւն մը» գրութեան մէջ, Յ. Օշական կը պախարակէ ու միեւնոյն ժամանակ՝ կը փորձէ հասկալ «ցեղային թոյնէն իրենց ժառանգութիւնը աճման, նոր խմորման» զրած այդ սերունդը, որուն ուրացումներէն ինքը անձամբ խիկարպէս տառապած է, եւ որուն «աղտէն, տառապանքէն բզիկ բզիկ հոգիին խորունկին՝ ... Սփիւռքը զանգաղ ծորումներով նետեր է... մէկ ու նոյն յատակը» (10): Ու կ'աւելցնէ հետեւեալը. «Թող չշփոթեն մեր, այսինքն իմ տարիքիս առջի շրջանին պարզած խորութիւնները, կիրքը, զայրոյթը՝ իրենց անառիթ ատելութիւններուն... ու գրականութիւնը չանթաժի վերածելու, աս ու ան սեւցնելու, անարգելու ճիղճ խաչակրութեան հետ» (11): Ճիշդ է որ Օշականի վերագրումները կը բացատրուին այդ սերունդի ներկայացուցիչներու ոմանց հանդէպ իր սնուցած դառնութեամբ, բայց տարբերութիւնը զոր կը դնէ 1914-ի «կիրք»ին եւ 1930-ի «խաչակրութեան» միջեւ՝ խորքին մէջ ճիշդ է: Մնաց որ Օշական հոս ինչպէս այլուր ի վիճակի չէ հասկնալու Շահնուրի եւ իր ընկերներուն դիտարկածը, անոնց հարուածներուն բուն նշաւակը: Բացարձակ «մօտիկութեան» փորձառութիւնը եւ ասոր դէմ բերուելիք խնամքները ի՛ր հարցը չեն, ինք կը մտածէ թէ Շահնուրի եւ սերնդակիցներու վիպագրութիւնը «օտարին կը ծառայէ»: Թէեւ այս խօսքն ալ դիւրաւ հասկնալի չէ, ու իր կարգին բացայայտումի կը կարօտի (12):

«Օրինակներ» չկայի՛ն ուրեմն, եւ այս է պատճառը որ պատրաստուած չէինք ըսփիւռքեան տարագրութիւնը դիմագրաւելու: Այս «պակաս»ը ժառանգուած է «մեզ նախորդող» անհամար սերունդներէն, բայց նո՛ր է որ կ'ելլէ երեւան: «Օրինակներ» անհրաժեշտ էին օտարութիւնը կարենալ դիմագրաւելու համար, այսինքն բան մը՝ որուն կարելի ըլլար նոյնանալ, որուն գոյութեամբ՝ ինքնանալու կարելիութիւնը ստեղծուէր: Ինչ որ կը պակսի ինքնացումի հիմունքն է: Բայց եթէ իրապէս այդպէս է, աղէտալի՛ պակաս մըն է: Այո՛, աղէտը թերեւս այդ պակասըն իսկ է. այդ կէտը ուր ինքնացումի մը նախապայմանները կը խուսափին, ուր ըլլալու կարելիութիւնն իսկ կը ցնդի: Աւերը:

Մեկնատանութեան մը կորիզը

Եթէ լուրջի առնուելիք են հոս ըսուածները, եթէ վէրքը հեռուէն կու գայ, անհամար ու անվերջանալի սերունդներէ, այն ատեն՝ ինչպէ՞ս կ'ըլլայ որ այդ ներքին ու անիմաց փլուզումը, ինքնացումի ուժին հասած այդ հին, հնադարեան հարուածը 1930-ի տարագրութեամբ կը հասնի գիտակցութիւններու կամ լեզուի մակերեսին: Այսպիսի հարցում մը չէր կըրնար բանաձեւուիլ Շահնուրի սերունդին ծիրէն ներս, որովհետեւ այդ սերունդի փորձառութենէն կը ծագի: Ցեղային

թոյնը նոր խմորման գնելով հանդերձ, այդ սերունդը չէր կրնար անդրադառնալ ինքնացումի կորուսեալ ուժին իսկութեանը: Կրկնեմ ուրեմն հարցումներու շարանը. ո՞ւր եւ ինչպէ՞ս կը կազմուի ինքնացումի հաւաքական ուժը. ինչպէ՞ս կ՚ըլլայ որ ան կործանեալ ուժ մըն է, գաղտնաբար, անվերջանալի սերունդներէ ի վեր. ինչպէ՞ս յատկանշել նոր տարադրութիւնը, այն որ գաղտնի աւերը, առաջին անգամ ըլլալով, կը դարձնէ բացայայտ: Այս հարցումները ճիշդ է որ չեն դրուած Շահնուրի կողմէ, բայց կը դըլէին այսօր իր գործին միջոցաւ ու անոր առիթով: Շահնուր բրտութեան առաջին ագոյցին կը պատկանի:

Երբ այդքան գաղտնի ու քօղածածկ, այդքան կործանարար յատակ մը ջուրին երեսը կու գայ, միակ հակազդեցութիւնը որ կարելի է՝ զայն անդրադարձումի առարկայ ընելուն մէջ չի կայանար, այլ հաւանաբար՝ զայն անմիջականօրէն սրբագրելուն մէջ, սկսելով այն կէտէն ուր «պակաս»ը, պակասութիւնը (բառին բոլոր իմաստներով) կը կրծէ ու կ՚ապականէ մակերեսը: Կը կայանայ աւերը աւրելուն մէջ: Ասիկա պէտք չէ շփոթել աւերը մոռնալու, ծածկելու, գործի մը երկդիմութիւնը ջնջելու ընթացիկ արարքներուն հետ: Չեմ գիտեր, թէ պոռոտախօսութիւնները կը ցնդի՞ն իրապէս, բայց փորձառութիւն մը կը մնա՛յ ամէն պարագայի: Աւերը աւրելը աննախընթաց գործողութիւն մըն է, այո՛՝ աննախընթաց գործողութիւն մը, որ գրական գետնի վրայ աւերին անմիջական փորձառութիւնը կը կատարէ, ամէնէն ահաւորը: Փորձառութիւնը կը մնա՛յ մեր պարզած հարցերուն մէջ:

Ներկային մէջ՝ աւերը աւրել, անցեալին դէմ՝ ըմբոստանալ, նոյն անմիջական հակազդեցութեան երկու երեսակներն են: Երկուքը միասին բրտութեան առաջին ագոյցը կը յատկանշեն: Աւերին «աւրում»ը եւ անցեալին ճաղկումը՝ շահնուրեան գործառնութեան երկու եղանակներն են, առաջինը զուտ վիպական եղանակը, երկրորդը՝ քննադատական եղանակը: Քննադատութիւն ըսելով՝ չեմ ակնարկեր անշուշտ գրական քննադատութեան, թէեւ երեսունական թուականներու յօդուածները երկու հանգամանքները երբեմն կը մեկտեղեն իրենց մէջ:

Աւելի մօտէն չեմ կրնար բնորոշել հոս դժբախտաբար վիպական երեսակին մէջ կատարուածը, աւերը աւրելու գործողութիւնը: Տուածս մեկնաբանութեան մը կորիզն է միայն, որ հիմնուեցաւ «Նահանջ»ի մէկ շատ ծանօթ էջին վրայ, բացայայտելու համար բրտութեան առաջին ագոյցը:

Մեկնաբանութիւնները

«Նահանջ» հանգոյց մըն է, որուն շուրջ կը կազմուի ու կը պարզուի բրտութեան ագոյց մը: Յայտնաբերիչ դեր մը ունի այդ տեսակէտով, ինչպէս Շահնուրի ամբողջ կեանքը, իր շղթայազերծած բրտութեան երեւոյթներով: Ծանօթ են հայաստանեան հրատարակութեան մէջ կատարուած յապաւումները, որոնք մեծ մասամբ՝ կը վերաբերին Սուրէնի ելոյթներուն: Գրաքննիչին մկրատը նոյն բրտութիւնը դրսեւորող մէկ շատ հասարակ գործիքն է: Բայց վէպին յայտնաբերիչ դերը իր յարուցած եւ իր կրած մեկնաբանութիւններուն մէջ է որ ամենայստակ նշանակութիւնը կը ստանայ: Մեկնաբանութիւնները, ախտանիշեր են, գրեթէ միշտ: Ասոնց վրայ կենալով հիմա, պիտի շարունակեմ մենաշնորհել հոս Շահնուրի ընդհանուր ձեռնարկին երկու երեսակներէն մէկը, միայն՝ քննադատական կողմը: Իր ամէն մէկ խօսքը կարծէք՝ գրուած էր որպէսզի շուրջինները յայտնեն իրենց խորագոյն կեցուածքը, եւ իր խօսքը չափազանցութիւն չէր:

Ըսի թէ «Նահանջ»ը, առաջին օրէն իսկ, նկատուեցաւ իբրեւ սերունդի մը վէպը: Մարդիկ հոս վերագիտը ըրին եթէ ոչ իրենց իրականութեան, առնուազն՝ իրենց մտասեւեռումներուն, իրենց յաճախանքներուն: Սերունդի մը վէպն է այսպէս իր առաջին գրախօսներուն համար՝ Զօպանեան, Ֆեներճեան, Բալուեան (13): Եւ տեսանք սկիզբը թէ ասկէ անդին իր ընթերցողներուն աչքին՝ Սփիւռքի վէպը մնացած է: Այդ ընթերցողները ներկայ օրով արեւելեան Սփիւռքէն կու գան: Արեւմըտեան Սփիւռքը հայերէն չի կարդար, եւ իրաւամբ թերեւս՝ իր հողը չէ՛: Արեւելեանի ու արեւմտեանի զատորոշումը զոր կը դնեմ հոս, աշխարհագրականէն անդին, ունի իր յղացական բնորոշումը: Մէկ բառով միայն՝ արեւելեան Սփիւռքը այն մէկն է որ չէ անցած «պարապ»ի մը էական փորձառութենէն, չէ դիմագրաւած բացարձակ ու մահաբեր «մօտիկութիւն»ը, որոնց մասին կը խօսի Սարաֆեան ի միջի այլոց: Հո՛ն աւերը երբեք դեռ՝ չէր յայտնուած, եւ ուրեմն ո՛չ մէկը մինչեւ այսօր աւերը աւրելու գերակշիռ գործողութեան անհրաժեշտութիւնը կրած է իր մորթին վրայ ու դրած է իր գործերուն մէջ: Բոլոր մեկնաբանութիւնները, որոնց մասին պիտի խօսիմ հիմա, կու գան ուրեմն այդ երջանիկ վայրէն:

Այս մեկնաբանութիւններու հասարակաց յատկանիշն է՝ ընկալեալ ստորոգութիւններ տեղաւորել ընթերցումին մէջ, եւ զանոնք կարդալ յետոյ վէպին ընդմէջէն իբրեւ իրականութիւն: Ինչ որ կ՚ենթադրէ սակայն երկրորդ ու նոյնքան կարեւոր յատկանիշ մը. վէպը կը կարդացուի միշտ իբրեւ «իրապաշտ», իրականութիւն մը ներկայացնող: «Ահազանգ» հնչեցնելու պատմութիւնը, «ազգայնական գաղափարախօսութիւն»ը (14) ետքը կու գան, ու յիշուած յատկանիշներուն պարզ հետեւանքներն են: Երկու յատկանիշները կը ղեկավարեն մեզի ծանօթ բոլոր մեկնաբանութիւնները, որոնց կարգին վերջընթերը, Ժ. Դանիէլեանի գրքոյկովը հասած մեզի (15), բայց նաեւ Հայաստանէն հասածները (16): Կը թուի, թէ ուղղակի Շահնուրէն կու գայ առնուազն երկրորդ յատկանիշը՝ իրապաշտութեան հարցը: Շահնուրն է ի վերջոյ՝ որ իր վէպերով «Հայոց Պատկերազարդ Պատմութիւն»ը կը փառասիրէր գրել: Ամէն մարդ գիտէ սակայն խրամատը որ կայ յաճախ հեղինակի մը գրական փորձարկումին իսկութեանը եւ անոր գիտակցային ոլորտին միջեւ: Գիտակցաբար դիտարկուածը դուրս չի կրնար ելլել բրտութեան պարտադրեալ ագոյցէն:

Իրապաշտութեան ենթադրեալը կայ նաեւ Յ. Օշականի ընդհանուր կարծիքին խորքին: Ահաւասիկ. «Շահան Շահնուր իր անձը կրցաւ բաւական ընդարձակ ընծայել՝ եթէ ոչ սերունդի մը, գոնէ անոր մէկ մասին հոգեկան դիմագիծը վայել ընկալչութեամբ մը առնելու եւ տալու համար» (17): Ու կ՚արժէ կարդալ Օշականի ըսածը վէպին մասին. «Գործին յետնաշխարհը մեր ժողովուրդն է...: Աննշան այն պատահարին մէջ որ վէպին intriguerը կը կազմէ... երիտասարդ վիպողը գետեղած է ցեղային անկորնչելի իսկութիւններ, որոնք օտար կնիկի մը մարմինը կը համեմեն եւ կիրքին ճամբաներուն վրայ շքեղ ոստանի մը ծալքերն ի վեր ցեղէն քիչ մը երանգ, քիչ մը տրտմութիւն, քիչ մը խորք կը սփռեն...» (18): Իրապաշտութեան օշականեան եղանակն է որ կ՚արտայայտուի հոս: Փարիզ հաստատուած հեղինակը իր աչքին՝ անգամ մը եւս իր արժանիքը կը հանէ անկէ, որ «ցեղ»էն կը խօսի, հոնկէ վկայութիւն կը բերէ: Պառկեցէ՛ք «օտար կնիկ»ներուն հետ, շահը նորէն մեզի համար է, եթէ կարողութիւնը ունիք ձեր ապրածը մեզի նկարագրելու արեւելքցիի ձեր հոգիով - «գործը կ՚արժէ արեւմտեան մարմարի վրայ արեւելեան արիւն ու հուրք քալեցնելու գաղտնիքով մը»: Ցեղին եւ օտարին միջեւ, արեւմտեանին եւ արեւելեանին միջեւ բնական տարբերութիւնը կարելի կը դարձնէ մարմարեայ ոստանին կենդանացումը եւ սեփական հոգիին ցայտքը: Օշականի աչքէն կը վրիպի անշուշտ բացարձակ մօտիկութեան փորձառութիւնը, որ ուրիշ բան չէր նախ եւ առաջ եթէ ոչ բնական տարբերութեան մը յանկարծական վերացումը: Անխուսափելի է որ վրիպի նոյնպէս շահնուրեան էական գործողութիւնը, այն որ երեւան կու գայ ստիպողաբար առաջին ագոյցին ծիրէն ներս, օտարին հանդիպումով, եւ որ աւերը աւրելն է:

Մեկնաբանութիւններու ուրիշ հոսանք մըն ալ կայ, որուն գլխաւոր ներկայացուցիչն է այսօր՝ Գ. Շահինեան: Այս մէկը պիտի ուզէի կոչել «գեղագիտապաշտ» հոսանքը, որովհետեւ աստ մօտ՝ Շահնուրի գործը նկատի կ՚առնուի իր «գրական արժանիքներու» գետնին վրայ, իր «գեղագիտական» արժէքին նկատառումով: Ինչ որ արդարացի պիտի ըլլար, եթէ միեւնոյն շարժումով՝ չյետամղուէր Շահնուրի սերունդին ամբողջ հարցականութիւնը: Շահինեան օրինակ 1981-ի իր հատորին մէջ՝ «Կենսագրութիւն եւ մատենագրութիւն Շահան Շահնուրի», կը գրէ հետեւեալը. «Նկատելի է, թէ առաջին իսկ օրէն, Նահանջը կը մեկնաբանուի եւ յաճախ կը դատապարտուի գրականէն տարբեր մտահոգութիւններով» (19): Նկատողութիւնը ճիշդ է եւ առարկութիւն չի վերցներ: Բայց կը նշանակէ, թէ պէտք է մեկնաբանուի ու քննարկուի «գրական», իմա՝ գեղագիտական մտահոգութիւններով, որոնց մէջ տեղ չկայ անշուշտ ինքնացումի ուժերուն հասած ու սփիւռքեան տարագրութիւնը յատկանշող աւերին աննախընթաց բացայայտման, եւ ասոնց գրական փորձարկումին համար: Անկարող եմ ես անձամբ՝ հասկնալու թէ ի՛նչ է գրականութիւնը, եթէ բրտութեան առաջին ագոյցին մէջ՝ պիտի չըլլար այդ փորձարկումը: Ճիշդ է որ մինչեւ այսօր վէպին մէջ պարունակուած սուրէնեան հաստատումները վիճարկումի կ՚ենթարկուէին, թեր ու դէմ կարծիքներու առիթ տալով: Ճիշդ է որ այդ վիճարկումներու ընթացքին՝ ելոյթներու վիպական շրջանակն ու շրջագիծը կը մոռցուէին: Ճիշդ է որ արժէքի հարց մը կը դրուի «Նահանջ»ի պարագային: Ո՞վ պիտի ուրանար ասոնք: Բայց գեղագիտապաշտ հոսանքը խնդրոյ առարկայ չի դարձներ գրական փորձարկումը եւ անոր շարժի դրած ուժերը: Կը պահէ ինքնապահպանումի եւ ինքնակորուսումի ընդհանուր ստորոգելիները իր ընթերցումին մէջ, քանի որ չի տեսներ ու անդրադարձումի առարկայ չի դարձներ ասոնց երկդիմի խնդրականացումը վէպին մէջ: Շահինեանի համաձայն՝ վէպին գեղագիտական արժէքին գիտակցութեամբն է՝ որ Շահնուր կը մերժէր անոր ֆրանսերէն թարգմանութիւնը (20): Նոյն հոսանքին կը պատկանի «Յարալէզներու Դաւաճանութիւնը» գործին գերարժեւորումը «Նահանջ»ի նկատմամբ, ինչ որ գեղագիտական տեսակէտով մը՝ թերեւս արդարացի է:

Հաւաստումներ վիճարկել եւ գրական ամբողջութեան մը տարրերը մեկնաբանել՝ նոյն բաները չեն: Ամփոփելով մեր ըսածը, 1930-էն ի վեր, Շահնուրի ընթերցողները ուրիշ բան չեն ըրած եթէ ոչ ա) վէպը կարդալ իբրեւ իրապաշտ, ինչ որ շատ պարզ ըմբռնում մը կ՚ենթադրէ իրականութեան եւ գրականութեան միջեւ գոյացող յարաբերութիւններուն մասին, որքան ալ արդարացի ըլլայ այդպիսի ընթերցում մը, բ) վէպը նկատել իբրեւ սերունդի մը «հոգեկան դիմագիծը» պարզող գործ մը, գ) վէպին մէջ ըսուածները առնել իբր հաւաստումներ որոնց հետ կարելի ըլլար վիճիլ, դ) վանողութեան եւ քաշողութեան զոյգէն մղուիլ, պահպանումի եւ կորուսումի ստորոգութիւնները գետեղել ընթերցումին մէջ, հաւատալով որ «Նահանջ»ը իր կարգին՝ վտանգի մը մասին կը խօսի: Կամ ալ այս բոլորը մէկ քով ձգել, բայց նոյն համակարգուած յղացական շրջանակին մէջ մնալ, գեղագիտական մօտեցում մը պահանջելով:

Անկեղծօրէն, երբ կը կարդաք Սուրէնի հռչակաւոր խօսքերը՝ «Կը նահանջեն ծնողք, որդի, քեռի, փեսայ, կը նահանջեն բարք, ըմբռնում բարոյական, սէր: Կը նահանջէ լեզուն (3 անգամ:) Եւ մենք դեռ կը նահանջենք բանիւ եւ գործով, կամայ թէ ակամայ, գիտութեամբ եւ անգիտութեամբ», չէ՞ք զգար ասոնց մէջ պարունակուած հսկայական հեգնանքը, ակներեւ ծիծաղը, չէ՞ք տեսներ այդ խօսքերուն փարոտիք տարողութիւնը, խեղկատակ յարաստականութիւնը: Չէ՞ք անդրադառնար որ այդ տողերը գրուած են մեծ ծիծաղ մը յառաջացնելու համար, հայելի մը դնելու համար գաղափարախօսական ամէնէն ընթացիկ, ամէնէն ռեհիկ դէմքին յանդիման:

Չար քմծիծաղը անծանօթ է ձեզի: Բրտութեան առաջին ագոյցին մէջն էք: Կը նահանջենք բանիւ եւ գործով, կամայ թէ ակամայ, գիտութեամբ եւ անգիտութեամբ: Կը նահանջէ լեզուն, կը նահանջէ լեզուն...:

Մ. Ն.

1. - Շահնուրի «Մենք» խորագրուած յօդուածը, «Յառաջ», Յունուար 1932, իր դրդումը կը գտնէ Զ. Եսայեանէն եկած յարձակումի մը մէջ: Վրացեանի համար, տե՛ս Հայրենիք Ամսագիր, 1932, Օշականի համար՝ աւելի անդին:
2. - Տե՛ս «Յառաջ», Յունուար - Փետրուար 1932, 4 խմբագրական:
3. - «Իմացական վիժանք», Ազդակ, Նոյեմբեր - Դեկտեմբեր 1938:
4. - Այսօր մաս կը կազմէ «Փորձ Տարագրութեան մասին» հատորին, Փարիզ, 1977, «Հայ Սփիւռք» Մատենաշար: Տե՛ս էջ 101:
5. - Անդ, էջ 99:
6. - Անդ, էջ 101:
7. - Երկդիմութեան գաղափարը աւելի ուշ՝ կը կարդանք Գ. Պըլտեանի ուսումնասիրութեան մէջ՝ «Երկդիմի Եռանկիւնը», որ կը վերաբերի 1930ի շուրջ հրատարակուած երեք գլխաւոր վէպերուն, «Նահանջ»ը, «Փորձ»ը եւ «Մեր կեանքը»: Ուսումնասիրութիւնը կը գտնուի Տրամ հատորին մէջ, Պէյրութ 1980:
8. - Մենք, թիւ 1, Փարիզ 1931, էջ 41:
9. - «Նահանջը առանց երգի», Փարիզ 1929, էջ 130:
10. - «Վկայութիւն մը», Հալէպ 1946, էջ 36:
11. - Անդ, էջ 36 - 37:
12. - Խօսքը կը գտնէք ի միջի այլոց Մնացորդացի մէջ, ուր հատուած մը (հատոր երրորդ, էջ 72) կ՚անդրադառնայ «գագաթներու կառչող մեր վիպասանութեան»: 1932-ին, միայն Շահնուրը կըրնար խնդրոյ առարկայ ըլլալ:
13. - Զօպանեան՝ Անահիտի մէջ, Ֆեներճեան՝ Մենքի մէջ, Բալուեան՝ Զուարթնոցի: 1931-էն 1933 տարիներուն:
14. - Շահինեան, «Տարագրութեան ժամանակագրութիւն մը», ֆրանսերէն, հրատարակուած իբրեւ յառաջաբան իր կատարած թարգմանութիւններուն, Parages d'exil, Փարիզ, 1984, էջ 13:
15. - «"Նահանջը առանց երգի"ն իբրեւ վկայութիւն», Պէյրութ 1983:
16. - Տե՛ս Գեղամ Սեւանի գիրքը, «Սփիւռքահայ գրակ. պատմ. ուրուագծեր», Երեւան, 1980, եւ հոն՝ Շահնուրին յատկացուած էջերը:
17. - Տե՛ս «Մայրիներու շուքին տակ», երկրորդ մաս, Հայրենիք, Մայիս 1932, էջ 152:
18. - Անդ:
19. - Անթիլիաս 1981, էջ 29:
20. - Տե՛ս Parages d'exil, էջ 13:

ԹԱՐԳՄԱՆԵԼ ՇԱՀՆՈՒՐ

(Շար. Բ. էջէն)

Մինչեւ հիմա բոլոր ըսածներս թարգմանչական թեքնիքին կը վերաբերէին: Ֆրանսերէնի տկարութիւններուն վրայ պիտի չծանրանամ, իմ դերս չէ: Մէկ բան միայն: Որքան կը յուզէ զիս Եպրաքսէ Հանըմ, երբ վտանգէն յետոյ, սենեակին խորը քաշուած, ձեռքերը գլխուն կը զարնէ ու կ՚ըսէ. «Քա կ՚երթայի՜ կոր... քա մանչե՛րս... ամա՛ն Սուրբ Աստուածամար» (7): Ու ինչպէս կը սառի յանկարծ յուզումս երբ ֆրանսերէնով կը կարդամ՝ «Mais j'allais passer. . . Oh ! Mes fils!... Aman Sainte Vierge (page 47): Արդեօք պէտք կա՞ր խեղճ, երկրին օտար մայրիկը տեղացիին կողմէ օտարներուն վերագրուած petit nègre մը խօսեցնելու: Կը սխալի՞մ: «Կ՚երթայի կոր» ֆրանսերէն «j'allais y passer» չըսուի՞ր: Շահինեանի մտահոգութիւնը հասկնալի է ու յարգելի: Ուզած է Շահնուրի հայ գրականութիւնը ծանօթացնել, զայն լսելի դարձնել, համամարդկային չափանիշներով, զայն ձերբազատել իր սահմանափակ միջավայրէն: Շահինեան կ՚ուզէ ըլլալ պարկեշտ, ուղիղ, կ՚ուզէ հաւատարիմ մնալ Շահնուրին: Բառացի թարգմանութիւններ տալու իր մղումը հասկնալի պիտի չըլլար ուրիշ ձեւով: Թարգմանութեան շուրջ նկատողութիւններս, իրենց թեքնիք հանգամանքէն անդին, ցոյց կու տան շահնուրեան լեզուին եւ շահնուրեան ոճին հարստութիւնը: Կը դրուի այստեղ էական հարց մը. կարելի՞ է այդ հարստութիւնը փոխանցել: Ինչ որ կը յիշեցնէ Վ. Պէնիամինի հարցումը. «Թարգմանութիւն մը... արդեօք բնագիրը չհասկցող ընթերցողներո՞ւն համար կը դրուի» (8):

Ա. Կ.

(1) Էջադրական նշումները կը յղեն Գ. Շահինեանի թարգմանութեան:

(2) Voir Nouvelle Revue Française, no. 290, Février 1977, sous le titre : «Un brin de cœur tendre», avec une présentation de Henri Thomas.

(3) Այս արտայայտութեան մէջ «խէւալ» բառը կը գործածեմ մասամբ Զոմսքիի մը իմաստով. ասոր լեզուաբանութիւնը խորքին մէջ՝ «խէւալ խօսող» մը նկատի ունի:

(4) էջ 25 եւ էջ 127: Այս երկու պարագաներուն՝ ե՛ւ իմաստը կը տուժի, ե՛ւ բառացի թարգմանութիւնը:

(5) Յարալէզներու Դաւաճանութիւնը, Մատենաշար «Յառաջ», Փարիզ, 1971, էջ 222:

(6) Նոյն, էջ 238:

(7) Նոյն, էջ 239:

(8) Վ. Պէնիամին, «Թարգմանիչին գործունէութիւնը»: Տե՛ս ԿԱՄ թիւ 1, էջ 115:

Armen Lubin
ԳՐՍՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

«Պատճառ մը եւս որուն համար գրականութիւնը կը նախընտրեմ իմ կեանքէս: Գրածներուս մէջ տառապանքը վերջ մը ունի»: Շ. Շահնուր

ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ՓԱՍՏԸ

Արմէն Լիւպէնի անունով եկող արտադրութիւնը Շահնուրի ընթերցողին առջեւ ոչինչ մէկէ աւելի հարցեր: Գրեթէ ամբողջութեամբ բանաստեղծութիւն է ան, եթէ բացառենք Transfert Nocturne հատորը, պատում՝ récit կոչուած, որը իր էութեան մէջ Une saison en Enfer մըն է: Նոյն այս արտադրութիւնը առ հասարակ կը պատկանի կալուածի մը, որ «հիւանդութիւնն»է. այդ մասին հաղուադէպ են ակնարկութիւնները Շահնուրի գործին մէջ (0): Մեծ մասամբ Լիւպէնի հինգ գիրքերը կու գան Շահնուրի հիւանդութեան ու հիւանդանոցային կեանքի ամէնէն դաժան տարիներէն, 1938 - 1956 (1): Բայց եթէ «գրականութիւնը պէտք է ըլլայ անձնական փորձառութեան խնդիր» (2), ապա՝ Լիւպէնի արտադրութիւնը կու գայ Շահնուրի կեանքին ամէնէն խորքէն, ամէնէն անձնական ու դժոխային փորձառութենէն: Վկայութիւն մըն է, «...» թելադրանքին.

Seul le malheureux de naissance s'offrait comme témoin» (FCF. 34):

Վկայութիւն մը, վաւերաթուղթ մը՝ Շահնուրեան իմաստով ալ որ կը դիմէ եւ մեկի աշխարհի մը (հիւանդանոց, մարմին) եւ գրական փորձառութեան մը կիզակէտին (3):

Լիւպէնի ֆրանսացի քննադատները անտարբեր չեղան դրած են հիւանդութեան վրայ եւ այն մասնաւոր մթնոլորտին ուրկէ կու գան անոր քերթուածները: Բայց անոնք ալ նկատած են զայն իբրեւ կենսագրական տուեալ մը միայն, որքան անշրջանցելի նոյնքան չմտածուած, առանց անոր օրինավիճակը խնդրակեցնելու: Որով հիւանդութիւնը կը մնայ սոսկապէս ենթակայական, թէեւ խորապէս անձնական, վիճակ մը, հեղինակային կեանքի ապահով փաստ մը կամ կարծուած՝ ծանօթ ճշմարտութիւն մը:

Ի հարկէ խնդրականացնել մեկնաբանական այս համաձայնութիւնը կը նշանակէ դիմել այլ ուղղութեամբ: Ոչ մէկ հարկ կայ պնդելու, թէ հիւանդութիւնը Շահնուրի կեանքին պատկանող դէպք մըն է, այլ հեղինակի մը համար որ գրականութիւնը կը նախընտրէ կեանքէն ըսելով թէ «գրածներուս մէջ տառապանքը վերջ մը ունի», հիւանդութիւնը գրուած՝ գրական փորձառութեան մը ընդհանրացման կը պատկանի: Ի վերջոյ ի՞նչ է սա հիւանդութիւնը, անշուշտ ոչ իբրեւ ախտաբանութիւն: Կարելի՞ է զայն մտածել: Ո՞ր կերպով Լիւպէնի արտադրութիւնը չի կրեր ատոր եւ ո՞րքանով հիւանդութիւնը մտածելի է եւ չի քօղարկեր ինքզինք յայտարարելու ատեւան ընթերցողին հարցը: Մեզի համար կենսագրական փաստը թերեւս ամէնէն հատու, ամէն պարագայի՝ ամէնէն ապրու միջոցն է հիւանդութիւն կոչուածը չմտածելու, իբրեւ փորձառութի՛ւն մտնող գրականութեան մէջ:

ԱՆՄԱՐԴԿԱՅԻՆԸ

Քիչ անգամ Լիւպէն կարդացուած է լրջութեամբ (4). ապացոյց՝ այն բազմաթիւ գանգատումները, գրուածը տառացիօրէն առնելով կամ ժխտող: Եւ սակայն Լիւպէնի անսեթեւեթ դրելակերպը՝ զերծ բանաստեղծական հնարքներէ, պատկերի գերիրապաշտ առատութենէն, խօսքի որդումէն կամ երաժշտական նպաստէն, գրում մը պէտք է եղած ըլլար անմիջապէս նկատելու թափանցիկ տողեր, որոնցմէ սա.

«Il n'y a pas de maladie, mais des ruptures» (FCF. 160),

ինչ որ հիւանդութիւնը չի հերքեր, որքան զայն կը սահմանէ, իբրեւ հատում ու հատումի փորձառութիւն:

Այս արտադրութիւնը չեմ ուզեր սահմանափակել հիւանդութեամբ, որմէ ազատագրումը բացայայտ է վերջին հատորին մէջ՝ Feux contre Feux, որ յետագային իր անունը տուաւ ծաղկաքաղին: Անիկա ձեւ կը կազմէ ըսենք գոյութենական կարգի մը. աքսոր, օտարութիւն, հիւանդութիւն, մահ իրենց յարակից տեղերով՝ պանդոկներ, ժամանակաւոր բնակարաններ, «տառապանքի տուներ» եւայլն: Ինչ որ հասարակաց եզրն է այդ բոլորին՝ ցաւին, «մտերիմ չարիք»ին փորձառութիւնն է: Ամէն մարդ գիտէ, որ ֆրանսերէն le mal բառը առնուազն չորս բան կը նշանակէ. չարիք, աղէտ, հիւանդութիւն ու ցաւ, եւ երբ հայերէն այս կամ այն համարժէքը կը գործածենք կը լուծենք բառին բազմիմաստութիւնը: Չարիքը կը գիդչէ հիւանդութեամբ յայտնուող ֆիզիքական ցաւը, որ անդին է որեւէ աղաղակէ եւ որ կ'աղաղակէ ամէն պարածածկումի տակ.

«Quel parti doit-on prendre lorsque la douleur inhumaine dépasse de loin notre cri et se refuse aux enveloppements» (TN. 88).

Ցաւ - չարիք - աղէտ - հիւանդութիւնը չի հպատակիր մարդկային չափերու, կանոններու ու կարգի: Անիկա չափազանցն է, չափազանցին յայտնութիւնը, որ Լիւպէնի գործին մէջ մերթ կը կոչուի «le mal essentiel» եւ մերթ le mal absurde, թէ էական, թէ անիմաստ, մէկ կողմէն էութիւնը հարուածող եւ ուրեմն զայն յայտնաբերող, միւս կողմէն իմաստի մը չառաջնորդող: Անհամարկելի մնացող դիտակցութեան. այլութեան մը, դրսութեան մը պէս որ կը մտնէ մարմնէն ներս առանց ինքզինք տալու: Անոր մէկ տարօրինակ տարազումն է անասնացումը, որով տառապողը ինքզինք կը յանձնէ իր մէջ ապրող գայլին (տե՛ս La mort du loup), կը վերածուի բացարձակ կրաւորականութեան մը աւելի ճիշդ՝ իր միակ զօրութիւնն է այդ կրաւորականութիւնը, այդ կիրքը անասնացումին, որով կ'ըլլայ անմարդկայինը: Միւս ատրիճանն է առարկայի վերածումը».

«Mon corps qui s'abîme ne diffère en rien d'un objet inanimé. S'être transformé en un objet et en avoir conscience est un état intolérable» (TN. 138).

Կը հասկցուի ինչո՞ւ այս էական չարիքը ուր էութիւնը կը յայտնուի իբրեւ ոչնչացում է նոյն ատեն միակ իրականութիւնը.

«Hors de la souffrance physique il n'y a pas de réel» (PC. 61):

Տառապանքը միակ իրականութիւնն է, համապարփակ ու ծածկող ամէն ինչ: Տողը կ'ըսէ.

«le monde est plus petit que notre douleur» (P.C. 58).

Իբրեւ նման ամբողջութիւն, նման բացարձակութիւն՝ անմարդկային տառապանքը անհասկնալի է մարդոց (5): Տառապանքի տան բնակիչը առանձին է կրկնապէս. անհասկնալի՝ տառապանքը մարմնին բանտն է, որմէ դուրս չկայ որեւէ դրսութիւն, եւ զայն կ'ապրինք միայն առանձին, ամէն մարդ իր հաշւոյն: Այլ խօսքով՝ անմարդկայինի ու չափազանցի փորձառութիւնը փորձն է անհաղորդականելիին, փոխանակութեան ու խօսքի սահմաններուն: Ինչ որ այնքան բրտօրէն ու մշտօրէն ներկայ է մարմնին մէջ կը դրտնուի անդին մարդկային հասողութենէն ու մարդը կը վերածէ ինքն իր մէջ աքսորեալի մը:

ՀԱՏՈՒՄՆԵՐ

Անմարդկայինին խուժումը մարմնէն ներս կամ անոր յայտնութիւնը գիտակցութեան դէմ տեղի կ'ունենայ հատումներով ու հերձերով: Լիւպէնի գործին մէջ կը վխտան անոնք եւ անուն կը փոխեն անդադար: Կայ բաժանումը, որ կը բանայ երկփեղկում, երկուութիւն ու ինքնութեան տագնապ.

«Du haut en bas une ligne axiale me divise
me divise sans disjoindre les deux volets
de l'échelle double et de la double identité,
l'homme qui se divise s'enténèbre cependant» (FCF. 49)

որով կը յայտնուին հակադիր ծայրերն ու ծայրագոյն փորձառութիւնները.

Il est voué aux extrêmes, aux précipices, aux abîmes» (FCF. 35).

Կայ պառակտումն ու պատռտումը, որ հիանալի տողը կը տարազէ.

«On est allé trop loin dans le déchiqueté» (FCF. 30).

Կայ դեռ կոտորակումը.

«Et puis on s'était dit : "Exil c'est débris"» (FCF. 159).

Եւ վերջապէս աւելցուքի վերածումը.

«Ma place était là, sur le livre des déchets» (FCF. 113).

Ցատկանշական է որ երբ Լիւպէն կը գրէ մահաքունի մէջ մուտք մը, կը խօսի հատումներու մասին, որոնց վերջինը մանդաղինն է.

«Mais si les ruptures deviennent de plus en plus importantes, et si elles se succèdent sur un rythme accéléré, ne suis-je pas en droit de penser que ma dernière vision sera celle d'un arc de cercle fuyant de droite à gauche ? Ne verrai - je pas la Faux ? Ne serai - je pas fauché ? » (TN 138 - 139).

Հատումները թելադրող, ամէնէն հետեւողականօրէն գործածուած պատկերն է նաւաբեկումը, որուն կարելի է հանդիպիլ չսպասուած պահերուն (հարկ կա՞յ կամուրջ մը նետելու դէպի Գ. Նարեկացիի Մատեանին ԻԵ Բանի նաւաբեկումը): Այսպէս գիշերային փոխադրութեան մը ընթացքին, պատգարակին վրայ դրուած մարդը կը դառնայ ընկղմող նաւ.

«Navire rompu, disloqué, désagrégé, je me sentais sous la dépendance totale du courant en désordre . . . Le navire disloqué s'en allait en morceaux, mais dans certaines cabines détachées de moi, mais sur quelques mâts flottants, brillait encore une lumière clignotante. Je n'étais plus maître de ces lumières, puisque le contact direct était interrompu...» (TN. 187).

Ուրիշ տեղ՝ մահուան անկումին մօտիկ.

«On dirait un navire soudainement pétrifié, qui coule dans une mer opaque, soulagé de ses vibrations, délivré du ballotage, libéré de la lutte tempétueuse» (TN. 136).

Եւ վերջապէս արագ ընդհանրացումը, որ հիւանդանոցը կը վերածէ նաւու.

«Le navire en détresse n'était qu'un sana marin...» (TN. 162).

Նաւաբեկման պատկերը արդեօք մտային յանձախա՞նք մըն է, տեսի՞լք մը, թէ ազդանշան մըն է ընդհանուր տարրաջատումը, կազմալուծումն ու սփռումը թելադրող: Բառ երեւոյթին ան կը յայտնուի գիտակցութեան - անգիտակցութեան պահերուն (գրուիլը անպայման գիտակցական է) եւ ուղղակիօրէն կ'առընչուի նաւային այն առաջին ու անմոռանալի ճամբորդութեան, որ Լիւպէն կը գրէ «Քաւն Երկու» խորագրին տակ: Հոն է որ կը նըկարագրուի 22-ի փլուզումէն վերջ Արեւմուտք փախչող Հայերու նաւաբեկումը նաւահանգիստէ նաւահանգիստ: Ամբոխը կայ հոն տախտակամածին վրայ, որուն նկարագրութիւնը տրուած է սապէս.

«La foule sur le pont formait un magma fétide, un corps pitoyable, justement le corps d'un homme qu'un mal sombre vient de terrasser, en le rabaissant au niveau d'une bête hagarde. Et souillée aussi» (TN. 201).

Ցատկանշական է եւ անշուշտ բնաւ պատահական, փոխաբերութիւնը, որ ամբոխը կը վերածէ զարնուած մարմնի մը, անասնացման ատրիճանին հասած: Աւելի անդին կը յայտնուի պատանին որ կառչած քահանայի մը սնտուկին կը կարծէ մեռնիլ: Հոն է որ կը գրուի հիմնական փորձառութիւնը.

«C'est alors que j'ai senti le froid, et ça m'est resté. Subitement j'ai senti un grand vide d'un genre particulier, c'est-à-dire inconnu jusqu'alors... (TN. 202-203).

Տեսարանին մէջ ամէն ինչ կը թուի այլիմաստ, եթէ ոչ խորհրդանշական. քահանային սնտուկը, եւ պարապը կը յղղուին կորուստին, կամ ըսենք հօրենական օրէնքի ջնջումին, որուն պատճառով կը ստեղծուի «անապահովութիւնը»: «Ապահովութիւնը մէջս չըլլալով՝ չկար ոչ մէկ տեղ» կ'ըսէ Լիւպէն եւ մարը կը դնէ այն ներքին խզումին, որ աքսորեալը կը դարձնէ ոչինչ ունեցող ու ոչինչ եղող մէկը: Թերեւս այս պարապին կը համապատասխանէ նաեւ փորահատումի մէկ փորձառութիւնը, որուն ընթացքին ի սպառ կը ջնջուի ծնողքներուն բարի ժպիտը եւ մանկութեան դրախտը.

«Toute ma vie je me souviendrai de cette éventration fatale qui m'a dépouillé de mon plus cher trésor en violant une cachette qui me semblait inviolable» (TN. 172 - 173).

Պարապը, քան երկուքի պարապը մեծագոյն հատումն է, ուրկէ կը սկսի աքսորը: Աքսորը՝ որ բեկորում է, կոտորակում թէեւ նոյն ատեն «մեծ զարմանք» ու զարմանալի: Հոն է որ կ'ապրուին անգործութիւնը, անօթութիւնը, «պաղը» եւ ամբողջ Թրաֆալկարը, ինչպէս կ'ըսէ համանուն բաժնի մէկ հերոսը - Լիւպէնի նախադրած բոլոր հերոսները Գիշերային փոխադրութիւն-ին մէջ իբրեւ դժբախտութեան ընկերներ, խորքին մէջ իրմէ հեռարձակումներ են.

«Sa vie n'avait été qu'un désastre - un trafalgar» (TN. 83).

Թրաֆալկարի աղէտը բացայայտումն է հիւանդութեան աղէտին: Հիւանդութիւնը աղէտն է կամ ըսենք կը բխի աղէտէն: Աղէտին հիւանդութիւնն է: Պատահական թուող ակնարկութիւն մը ահարկու ընդհանրացում մը կ'ընէ.

«Les heures défilaient processionnellement, dans le Proche - Orient en ruines que j'étais» (TN. 167).

Խօսողը ամբողջովին աւերակեալ Միջին - Արեւելքն է: Բայց սակայն տակաւին ընդհանրացման առաջին փուլն է, վասն զի կայ երկրորդը:

Արդարեւ հիւանդութիւնը աքսորին, օտարութեան, սփռումին, հիւանդութիւնն է. անունը՝ հայկական: Բայց քիչ ծանօթ հատուածի մը մէջ Լիւպէն հարցը կ'ընդարձակէ, հայկականութեան հիւանդութեան մէջ գտնելու համար հիւանդութեան հայկականութիւնը: Գետնաքարշ եւ քիչ մըն ալ սարկամիտ հայ հիւանդի մը տեսիլով գրուած է հետեւեալը.

«Il m'a fallu longtemps, pour comprendre que cette déchéance n'en était pas une pour tout le monde (pas pour mon savetier en tout cas). Mais ceux d'entre eux qui avaient conscience de leur déchéance, ceux là vivaient une tragédie, puisqu'ils se trouvaient dans l'obligation de changer de race, à leurs corps défendant. De Français qu'ils étaient, ils devenaient des Arméniens, promis à tous les massacres. Pis encore : Arménien de l'espèce «apatride». Ces malades-là n'avaient plus qu'une seule patrie : la douleur. Dans cette patrie aussi vaste qu'inhumaine, les gens formaient une race à part, avec leur propre mentalité, leurs mœurs et leurs coutumes. Bien entendu, leur langage aussi se transformait, pour se réduire à un idiome quasi incompréhensible et incommunicable. Le malade devenu «personne déplacée» dans sa propre patrie se trouvait exclu du monde sans que son isolement fût possible. Car plus il s'isolait et se renfermait, plus il s'exposait des cresvasses, de fentes et des fêlures en nombre croissant. A travers tous ces trous grandissait sa vulnérabilité. Voici pourquoi la phrase que j'entendais le plus fréquemment à l'hopital était celle - ci : «je me suis fait baiser (TN. 72 - 73).

Երբեք այսքան յստակատեսութեամբ չէ նկարագրուած հիւանդանոցային համակարգը Լիւպէնի մօտ, որքան հոս ուր չափազանցը կ'այլացնէ, կը խեղացնէ, կ'անդամահատէ մարդիկը: Մարդիկը կը դառնան անտուն, աքսորական Հայեր, այսինքն՝ գոյութեան ամէնէն ստորին ատրիճանին դասուած ամբոխ մը: Եղածը խորքին մէջ անմարդկայնացման զօրութիւն մըն է, մահուան ու աղէտին հիւանդութիւնը որ ենթական ու ենթակայութիւնը կը ջնջէ այնտեղ բանալով խոցեր, բեկումներ, ճեղքեր: Ենթակայութեան կորուստով կը կորսուի նաեւ աշխարհը: Եւ կը մնայ միայն Ամբողջը որ կը տառապի, չէզոք, անդէմ.

«La douleur physique ayant supprimé les frontières équivoques qui séparent le monde extérieur d'avec nous, il n'y a plus *une* souffrance dans le monde. Tout n'est que souffrance. Nous ne sommes pas un Tout qui souffre; mais LE tout qui souffre» (TN. 126).

Այստեղ հասած գրեթէ անտեղի է այլեւս խօսիլ հիւանդութեան դեր - անձնական եզրին մասին: Լիւպէնի ամբողջ ճիգը արդէն կը կայանայ անոր տալուն մէջ օրինավիճակ մը եւ տարողութիւն մը, որ զանցէ կենսագրութիւնը: Խորքին մէջ աննշմարելի թերեւս բայց սուղապէս յայտնաբերելի փորձ մըն է հիւանդութիւնը մտածելու, այսինքն՝ բանալու անձնական վէրքէն դէպի ազգային աղէտը տանող հիւանդութեան էութիւնը. փորձ մը՝ քօղազերծելու այդ այլացման ահարկու զօրութիւնը:

ԲՌՆԱԲԱՐԵԼ ՍՐԲՈՒԹԻՒՆԸ

Գիշերային փոխադրութիւնը կիզակէտն է անմարդկային աշխարհի մը փորձառութեան: Բայց նաեւ «գրական» եզր մըն է: Թէեւ նման գիրքեր միշտ ալ պիտի խու-

Գրեց՝

Գ. ՊԸԼՏԵԱՆ

սափին պխտակներէ, դեգերելով բանաստեղծութեան, փորձպրութեան, պատումին ու յուշագրութեան միջեւ։ Իսկ կարելի՞ է խօսիլ անմարդկային տառապանքը։ Վերը մէջբերուած հատուածներուն մէջ ընթերցողը արդէն նշմարած ըլլալու է «անհասկնալի», «անհաղորդելի» յատկանիշումները, որոնք լեզուի սահմաններուն եւ ընդհանրապէս գրականութեան սահմաններուն հետ բախում մը կը թելադրեն։ Այս որոշադրումները կը գտնենք Գայլին Մահը եւ Սրբութիւն խորագրուած էջերուն մէջ, որոնք կը կազմեն հեռաւոր խորաչափումը հիւանդութեան։ Գրութիւնը կը մեկնի հարցումէ մը. Կարելի՞ է մահուան անձնական փորձառութիւն մը ունենալ, յետոյ կարենալ գրելու համար զայն։ Կայ ծայրագոյն պարագան մարդոց, որոնք հասած են «անձնական փորձառութեան վերջնագոյն փուլին», ուրկէ անդին ո՛չ մէկ փորձառութիւն կայ (6)։ Նման մարդիկ կ'ըսէ Լիւպէն «սահմանայիններ» են եւ կ'աւելցնէ․

«Rendus sur les bords tremblotants d'une ligne finale, et de ce fait devenus «frontaliers», ils utilisent une deuxième langue, étrangère celle-là... Quand les frontaliers ont tout dit, ils savent bien qu'ils n'ont pu communiquer aux vivants l'essentiel de leur expérience, puisque la douleur physique est restée incommunicable, inviolable, fermée. Envisagée ainsi, la mort est une chose sacrée» (TN. 124).

Գիշերային փոխադրութիւնը խորհրդանշական անունն է այս փորձառութեան ընդմէջ «վերի ու վարի երկինքներուն», այս կեանքը՝ «միջանկեալ դիրքի մը մէջ կեցող»։ Սահմանայինները կը փորձեն ըսել ինչ որ էապէս անփոխանցելի է, ինչ որ բոլոր ապրողներուն համար անփոխանցելին իսկ է։ Ամէնէն էականը կը մնայ անսանելի, «անբռնաբարելի, գոց» այսինքն՝ անբացելի։ Կը խօսին սահմանէ մը, որ չի կրնար ոչ մէկ սահմանեալ լեզուի ու բարբառի գալ, բացարձակի մը պէս։ Անսանելի այս մահը սրբութիւնն է - նոյնացումը Լիւպէնի ամէնէն տարօրինակ ու խորաթափանց գիտողութիւններէն մէկն է։ Կայ սակայն յաւելումը․

«Chaque fois que le sacré est violé, la beauté grandit, la liberté augmente, la civilisation progresse» (TN. 128).

Մահուան ուրիշութիւնն է որ Սրբութեամբ կը տարազուի իբրեւ օրէնք ու արգելք, կարելի դարձնող օրինազանցումն ու արգելախզումը։ Սրբութիւնը, որ հոս ո՛չ վերանցական անորոշութիւն մըն է, ո՛չ ալ կրօնական փայլ մը, անձնական փորձառութեան վերջնագոյն փուլն է, ուր փաստօրէն կը զանցուի անձը։ Այս ուրիշութեան անառիկ ու անբռնաբարելի հեռաւորութիւնը անհրաժեշտ է բեկանել, որպէսզի գեղեցկութիւնը ըլլայ։ Ինչ որ կը նշանակէ, որ արուեստը կայ միայն Սրբութեան բռնաբարումով։ Եւ գրականութիւնը է՛ գրականութիւն, անձնական փորձառութիւն, այն անչափելի չափով, որ հոն փորձարկուածը անհամարկելի է։ Գրելը, ուրեմն, իր առջեւ կամ իր դէմ ունի անկարելի պարտադրանք մը, բախումը՝ իրմէ դերիվեր, լեզուին համար անտիրապետելի սահմանի մը որ ոչինչն է, Լիւպէնի բառով le non-être, էութեան նմանն ու հակադիրը, բայց անշուշտ ոչ անոր պարզ ջնջումը։ Անկէ գրականութիւնը կ'առնէ ըլլալու իրաւունք։

ՀՆՈՒԱԽՈՐՈՒՄԸ

Գրականութիւնը եւ մահը․ գրականութիւնը եւ Սրբութիւնը, գրականութիւնը եւ սահմանի փորձառութիւնը։ Բայց կարելի՞ է գրել անմարդկային տառապանքին մէջ, երբ գրելը անսանցման ու անբանացման դէմ գացող գործողութիւն մըն է, այսինքն՝ պարզապէս ու միայն մարդկայի՛ն արարք։ Լիւպէն կը գրէ անվարան․

«On n'écrit pas dans les affres de la douleur et sous les bourrasques... Le temps qui s'est écoulé entre le moment où on a été pris et le moment où l'on se met à table, ne peut être considéré comme une perte totale pour l'écrivain, puisqu'il a été le temps de la décantation. C'est grâce à ce recul qu'on pourra atteindre, non pas la Beauté, mais seulement la beauté rance et amère. Celle de la liberté vraiment tardive, celle de la liberté partielle, qui se rit d'elle-même à sa façon» (TN.113).

Պէտք է ընդգծել այն արագ անցումը, որ տեղի կ'ունենայ զտումէն հեռաւորումը, տեղ մը՝ ուր կ'ըլլուի գրականացման հոլովոյթը։ Տառապիլը եւ գրելը չեն կրնար ըլլալ միատեղ, այլապէս տառապանքը միխերու պզտիկ մղմղուք մըն է։ Փորձառութեան դերը կը ծնի հեռաւորումի մը մէջ, իբրեւ սահմանային մարդուն «երկրորդ ու օտար լեզուն»։ Այս երկրորդ լեզուն այլութենէ անցած բարբառն է, օտարացած անոր, գրեթէ անճանաչելի, ինչպէս Առթօյի լեզուախօսութիւնները, որ Լիւպէն կը մէջբերէ Գիշերային Փոխադրումին մէջ իբրեւ օրինակ նման լեզուի։ Փաստօրէն հիւանդութիւնը կը գրուի ուրիշ լեզուով։

Հոս ի հարկէ կարելի չէ բացառել անխուսափելի հարցումը․ ինչո՞ւ հայութեան հիւանդութիւնը, աղէտին ու սփիւռումին հիւանդութիւնը չի գրուիր հայութեան լեզուով։ Հարցումին հնարաւոր է տալ պարագայական ու համոզիչ պատասխան, յղելով նորէն կենսագրութեան։ Սակայն ինչպէս հիւանդութիւնը՝ ինքնին բացատրութիւնը իր կարգին կը մնայ հիմնելի։ Ինծի այնպէս կը թուի թէ հիւանդին տարագումը իբրեւ սահմանային մը, օտարական, անհայրենիք աքսորեալ մը տառապանքի հայրենիքին մէջ, իբրեւ Հայ մը եւ Ուրիշ մը, այս տարագումը կը պատրաստէ լեզուական այլացումը։ Հայուն համար ի՞նչ է երկրորդ ու օտար լեզուն եթէ ո՛չ... ոչ-հայկականը։ Եւ աւելա մատծուած անմիջականօրէն եւ առանց տրամախոհութեան։

Լիւպէնի համար աղէտին հիւանդութիւնը կրնար միայն գրուիլ իր գրած լեզուով։ Ծանօթ է հետեւեալ հատուածը, որ հարկ է զետեղել իր իսկական վայրին մէջ, այսինքն՝ երկլեզուութեան եւ ինչպէս միշտ Լիւպէնի մօտ՝ ինքնութեան երկփեղկումին․

«L'écrivain étranger d'expression française jouit d'un privilège. Ce privilège me semble être d'échapper à la facilité d'élocution qui résulte forcément de la pratique quotidienne d'un langage. Chez l'étranger le langage est «interiorisé», et ainsi, n'exprime que l'essentiel...».

Հոս ալ հարցը կը վերաբերի օտար լեզուին, որ սահմանուած է իբրեւ «ներքնացած» բարբառ մը, ոչ-առօրեայ գործածութեան ենթակայ լեզու մը, ինչ որ համարժէք է հեռաւորումին։ Ամէն պարագայի ներքնացած լեզուն նշանն իսկ է հերձումին, յայտնակերպումը հատումին։ Ներքնացած լեզուն իր սովական կիրառումով իսկ կը պատմէ աքսորն ու Հայուն «անհայրենիք տեսակը»։ Այլ խօսքով՝ օտար լեզուն կ'ըսէ միշտ էականը։ Առանց ըսելու։

Աւելա այսպէս է անշուշտ Լիւպէնի գրութեան մէջ, ուր գոյութիւն ունի առաջին, «անմիջական» կոչուած լեզու մը, որմէ հեռաւորում հնարաւոր չէ։ Պատրանքը՝ ոչ այնքան անմիջականին, որքան հարազատ լեզուի հարազատութեան երբ հարցը կը վերաբերի գրականութեան։ Որեւէ ստեղծում կ'ենթադրէ լեզուին մէջ երկրորդ լեզու մը, այսինքն՝ խօսելիութեան այլ կարելիութիւն։ Երբ մահուան ու աղէտին հիւանդութիւնը չի գրուիր «հարազատ» լեզուով, կը նշանակէ թերեւս որ միւս տարագրութիւնը, հարազատ լեզուին մէջ օտարութեան տարագրութիւնը չէ սկսած։ Թերեւս Շահնուրի համար աւելա հնարաւոր չէր տակաւին։

Ինչ որ Լիւպէնի բանաստեղծութիւնը, մանաւանդ Գիշերային Փոխադրութիւնը, կը դարձնէ անսովոր ու անօրինակ, ան ալ չափազանցելին կիրքն է, որ ինքնութիւն ու գրականութիւն կը տանի մինչեւ ծայրագոյն պառակտումի։ Լիւպէն ինք ալ գիտէ, ոեւէ մէկէն աւելի․

«On est allé trop loin dans le déchiqueté».

Գ. Պ.

1. - Պէտք է նշել, որ Լիւպէնի առաջին քերթուածները ֆրանսական մամուլին մէջ կը յայտնուին 30ական թուականներուն սկիզբը։ Առաջիններէն մէկն ըլլալու է քերթուածը՝ տպուած՝ Feuilles Inutiles-ի 10րդ թիւին մէջ, Սեպտ. 30, 1932 թուականը կրող։

2. - «... la littérature doit être une affaire d'expérience personnelle» (Transfert Nocturne, p. 120).

Այս գրութեան երկայնքին Լիւպէնի գործէն մէջբերումները կը տրուին ֆրանսերէն, առանց տողատակի թարգմանութեան, չծանրացնելու համար աշխատանքը։ Ցղումներուն համար նկատի ունենալ հետեւեալ մատենագիտական ցանկը համապատասխան կրճատումներով, ի հարկին։

Fouiller Avec Rien, 1942.

Le Pasager Clandestin, 1946, Gallimard, PC.

Sainte Patience, 1951, Gallimard.

Transfert Nocturne 1957,Gallimard,TN.

Les Hautes Terrasses, 1955, Gallimard.

Feux Contre Feux, 1964, Les Cahiers des Saisons.

Feux Contre Feux (recueil), 1968, Grasset, FCF.

Les Logis Provisoires, Rougerie, 1983.

Transfert Nocturne հատորը ամբողջութեամբ թարգմանուած է Ա. Ալիքեանի կողմէ Գիշերային Փոխադրում խորագրով եւ տպուած է Շահնուրի երկհատորեակին մէջ (Ա հատոր, Երեւան 1982, խմբագիր՝ Ս. Թոփչեան)։ Թարգմանութեան մէջ սպրդած անճշդութիւնները, բնագրի յապաւումները ինչպէս նաեւ որոշ կտորներու տրուած մեկնաբանութիւնը բաւարար պատճառներ են, որպէսզի զանց առնեմ այդ աշխատանքը։ Միակ խանդավառիչ երեւոյթը թարգմանութեան... արեւմտահայերէն ըլլալն է, ինչ որ ի հարկէ Շահնուրի եւ Լիւպէնի կրկնակ արտադրութեան շփոթը կը ստեղծէ ու կը պահպանէ։ Շահնուր կրնա՞ր, ըսել կ'ուզեմ պիտի ուզէ՞ր հիւանդանոցի բիրտ աշխարհը գրել հայերէնով, հարց մըն է, որուն դըժբախտաբար դիւրաւ կը պատասխանեն Շահնուրի եւ Լիւպէնի արտադրութիւններ միաձուլող մեկնաբանները։

3. - Շահնուր Վաւերաթուղթ յօդուածին մէջ, կը մէջբերէ Ափոլիների խօսքը վաւերաթուղթի մասին, զոր կը հաստատէ որոշ վերապահութեամբ։ Ափոլինէր կը գրէ․

«Ce sont des matériaux qu'amasse le poète, qu'amasse l'eprit nouveau, et ces matériaux formeront un fond de vérité dont la simplicité, la modestie ne doit point rebuter car les conséquences, les résultats peuvent être de grandes, de bien grandes choses».

Թէ վկայութիւն ու վկայաթուղթ վիճելի յղացքներ են, ոչ մէկ կասկած։ Շահնուրի անծանօթ չէ հարցը։ Վաւերաթուղթը վերջերս լոյս տեսաւ գրքոյկի ձեւին տակ, Պէյրութ, Շահնուրեան Գրադարանի իրբեւ երկրորդ հատոր - Հրատ. Թէքէեան Մշակութային Միութեան, 1984։

4. - Միակ համապարփակ աշխատանքը Շահնուր - Լիւպէն կրկնակարտադրութեան գործն է Գր. Շահինեանի․ Drame et Poésie de l'exil dans lœuvre d'Armen Lubin, Thèse de doctorat de 3ème cycle, Paris-Sorbonne (Sans date). Աշխատանքը հարուստ է կենսագրական տուեալներով, Շահնուրի որոշ նամակագրութեան օգտագործումով, եւ նոր է մօտեցման եղանակով, բայց կը տառապի համալսարանական նման գործերու թերիներէն ինչ կը վերաբերի խորացման։ Վինելի կը գտնեմ Գ. Շահինեանի հակումը Շահնուրի արտադրութիւնը անմիջականօրէն միաձուլելու Լիւպէնի գործին։ Նոյն աշխատանքը որոշ յաւելումներով եւ կարեւոր յապաւումներով լոյս տեսաւ «Կենսագրութիւն եւ Մատենագիտութիւն Շահան Շահնուրի» խորագրով, Անթիլիաս, 1981։

5. - «La douleur inhumaine est incompréhensible aux humains. Plus que tout le reste, elle est incommunicable» (TN. p. 91).

6. - Փաստօրէն «փորձառութիւն» յղացքը, որ Լիւպէնի արտադրութեան հիմնաբառերէն մէկն է, կ'ենթարկուի այստեղ իր ծայրագոյն կարելիութեան փորձին։ Վերջնագոյն փուլը վերջն է տառապանքին եւ վերջը փորձառութեան։ Փորձառութեան գրականութիւնը վերջին գրականութիւնը սահմանուած է ըլլալ։

ԿԱՐԴԱԼՈՎ ՇԱՀՆՈՒՐ

(Շար. Ա. էջէն)

ուի Լոխում։ Հոն կը յանգին Սուրէն, Հըրաչ, Միսաք, երէկ անոնք եւ այսօր ես, դուն, ան եւ միւս բոլոր անուններն ու միտքերը։ Լոխում... վէպէն անջատուած՝ դուցէ ամէնէն խոր ու նոր պատմուածքը մեր նոր գրականութեան։։

×

Շահնուր «Նահանջ»ն ու «Յարալէզ»ները կոչեց «Պատկերազարդ պատմութիւն Հայոց»։ Հողերան - գրագէտներ (կարծէք շա՛տ գրագէտներ ունէինք հիմա հողերաններն ալ աւելցան) սխալ կը գտնեն այս յորջորջումը... Հայոց չէ այլ որո՞նց։ Քամչաթքայի պատմութեան մէ՞ջ է որ Աստուած վկայութեան կանչելու, ինքզինքը անիծելու պէս կարելի է հայհոյել Նարեկին։ Ժամանակագրութի՞ւն է միայն պատմութիւնը թէ հին ազգայ պատմութեան մը ամբողջ բեռը իր միամիտ գըլխուն, ցամքած փորին եւ պճեղ մը սրտին մէջ կրող Եպրաքսէ Հանըմ։ Թօթվե՛նք գորգերը։ Այդ մէկը սորված ենք՝ հողին մաքրելու, ցաւ թէ ուրախութիւն դուրս տալու պէս։ Մեր ներքինը կ'ըմբռնենք արտաքին երեւոյթներով։ Արեւով։ Փոշիով։ Խորհրդապա՞շտ ենք մենք։ Արթաքի էֆէնտիին հարցուցէք ու ան պիտի պատասխանէ՝

- Ստիպուած էինք, աղուորս։

×

Արմէն Լիւպէն չեմ կարդար։ Կարդացած եմ ու ըսած, - ա՛յս մէկը ո՛ւր, այն մէկը ո՛ւր։ Անկասկած իմ մէջս լեզուն է որ կը խօսի, լեզուն՝ որ կ'ոգեւորէ։ Ջայն թող Ֆրանսացիները կարդան ու դատեն. ինչ որ կ'ընեն արդէն։ Մեր հարցը չէ։ Մեզմէ հեռացած է՝ ընդմիշտ։ Գրականութիւնը կը մերժէ հոգեկան կապը՝ երբ լեզո՛ւ ալ չէ։ Զի՛ իսկ հետաքրքրեր զիս թէ Լիւպէն կրնայ Շահնուրը բացատրել, կամ՝ հակառակը։ Ես բանասէր չեմ. կը սիրեմ զանազանել գրականութիւն ու գիտելիք (կ'ակնարկեմ Գրիգոր Շահինեանին, Շահնուրի գրականութեան շուրջ բոլորը միայն դարձող իր թէզին եւ յարուցած հետաքրքրութեան միջակութեան)։ Լիւպէնի լեզուով ես ուրիշ երաժշտութիւն կը սիրեմ լսել։

×

Կը սիրեմ կարդալ «Նահանջ»ի եւ «Յարալէզ»ի Շահնուրէն աւելի՝ մի՛ւսը, ան՝ որ իմացական հրապարակագրութիւնը հասցուց գրականութեան, որ մարդկայինը չփոխարինեց մեր մէջքը կոտրող հայկականութեամբ։ Իմացական այդ նշմարները կը կոչուին, մանաւանդ, «Արդար գնդակահարութիւն» մը, «Ընտանեկան նամականի», «Խորտակուած նամակատուփ», «Ոսկեէ կլիռ», «Ազատն Կոմիտաս», «Վաղը». դուք թուեցէք ամէնքը, նոյնիսկ անոնք՝ զորս արժանի չէ նկատած ու գիրքով չէ հրատարակած։ Մտաւորականի իր հաստատումներուն մէջ ո-չինչ չոր, գիտուն, արուեստակեալ։ Ներկայ է մա՛րդը միայն։ Ազա՛տ մարդը. համոզուա՛ծ. անդրդուելի՛։ Գրագէտը՝ համադրող ու բանաձեւող։ Բայց մանաւանդ յստակ՝ որովհետեւ գիտցածը միայն կը պատմէ առանց երբեք կարծել գիտնալու՝ ինչ որ չի գիտեր, ինչ որ տակաւին չէ սահմանած։ Տեսայ որ Շահնուր, այդ էջերուն մէջ, տարազած է արդէն շատ բան եթէ ոչ ամէնը՝ մեր զգացածներէն ու մտածածներէն։ Օրինակները աւելորդ են։ Տեղ չկայ։

×

Բազմերես է Շահնուր, բայց ո՛չ բազմադէմ։ Նիւա՛նս։ Մենք Վալերի չունինք։ Իրեն պէս, մենք եւս «չենք գիտեր թէ ի՛նչ է գրականութիւնը։ Բայց գիտենք թէ ի՛նչ չէ»։ Շահնուր գրականութիւն չըներ վերջին իր պատմուածքներով՝ որովհետեւ Արմէն Լիւպէն կը թարգմանէ։ Լեզուն ոգի չէ այլեւս որ ոգեւորէ։ Կը զգանք՝ թէ Շահնուր հայերէն չի գգար. թէ կը քըրտնի՝ գրելո՛ւ համար։ Ինք եւս, այս անգամ, նմանեցաւ հիներուն եւ չկրցաւ իր բաժարիկ գրականութիւն ընել։ Առաւօտները այլեւս չէին չափուեր եւ Զենոբը Գրլակ չէր կոչուեր՝ մոռցուած մեր «Հայր մեր»ին օրինակով։ Լեզուն գիտութիւն էր այլեւս եւ գիտութիւնը սպաննած էր խենթութիւնը՝ որ իմաստութիւնն է. - գրակա՛նը։

×

Ինչպէ՞ս որակել զինք, այսօր։ Մահէն տասը տարի ետք միշտ ներկա՛յ եւ Սփիւռքի (ու տակաւ՝ Հայաստանի) ամէնէն աւելի կարդացուած հեղինակը՝ սիրենք կամ ոչ։ Իր մեծութեան սահմանը, անշուշտ, վաղը պիտի ճշդէ։ Բայց այսօր իսկ կրնանք ըսել, ճշմարտօրէն եւ ոչ կարծելով, թէ մեր նոր շրջանի կարեւորագո՛յն հեղինակն է Շահան Շահնուր։ Եւ կարեւոր, մեզի համար, կը նշանակէ որակ ու արժէք ինքն իր մէջ, իր այսօրուան պարզած հարցադրումով թէ վաղուան բերած մեկնումով՝ որ շարունակութիւնն է։ Այսինքն՝ վերջակէտ։ Պատմութիւնը՝ ուր պիտի հանդչի Շահնուր. կամ ալ Շահնուր պատմութիւնը՝ այլեւս ճշդուած, զտուած։ Առանց «Փոս»ի։ Վերջաւորութիւն՝ իր նորութեան մէջն իսկ։

Զ. Գ.

(*) Այո՛, ոնը մարդն է եւ մեր յարաբերութիւնները հեղինակներուն հետ՝ ամէնէն առաջ մարդկայի՛ն։ Որբունի կամ Հրաչ Զարդարեան կարենալ կարդալու համար կամք պէտք է գրութիւնը ոչ թէ հասկնալու, այլ կարենալ շարունակելո՛ւ համար իսկ։

(**) Շնորհակալութիւն «Հայրենի դպիր»ին՝ Վահագն Դաւթեանի որ, որքան ալ անտաղանդ, վերջին այդ գրութեան պատճառ հանդիսացաւ սակայն։ Քերթողական իր բոլոր վաստակէն աւելի ծանր կը կշռէ ձախաւեր այդ ժեսթին արդիւնքը՝ որ Շահնուրի՛նն է։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
11

MARDI
11 SEPTEMBRE
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.785 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 60e ANNÉE — No 15.785

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՍՏ ՀԱՆԳՉԻ ՄԻԱՑԵԱԼ ՁԱԽԸ

ԼՐԱՏՈՒՆԵՐԸ ԱՊԱՀԱՐԶԱՆԻ ՄԱՍԻՆ ԿԸ ԽՕՍԻՆ

—×—

«Ձախի խզում» (Քոթիտիէն), «Մաուչէ ...ման տնտեսական առաջարկութիւնը կ'ընէ» (Մաթէն), «Ապահարզանի հաստատում» (Ֆիկարօ), «Համայնավար կուսակցութիւն՝ 2 ոտքերը դուրսը» (Լիպերասիոն), ... գեռ՝ ռէֆույէմ, Թաղում եւայլն, եւ...ն, յատկանշական խորագրերն էին օ...թերթերու, Երկուշաբթի առտու: Շա...թավերջը, արդարեւ, նոխրագործած ... խզումը, Համայնավար եւ ընկերվա - ...կան պարագլուխներու եւ յայտնելով, կը ...ցուցակել թէ թաղո՞ւմ է թէ միայն ...ապահարզան եւ ուրեմն կարելիութիւն կը ...մայ «նորէն տեսնուելու»:

«Հիւմանիթէ»ի տարեկան դաշտահանդէ...ն առթիւ էր, որ առաջին արտայայտ...ը կ'ըլլար Ժորժ Մառշէ, հեռատեսի - ...ն: Սկիզբէն, կուսակցութեան ընդհ. ...քարտուղարը կը ճշդէր. - «Արշաւանք մը ...կազմակերպուած է Համայնավար կուսակցութեան կրել տալու համար պատասխանատուութիւններ, որոնք՝ երբ չէն, ...պարարութեամբ քօղարկելու հա - ...մար իրական կացութիւնը: Ինչ կը վե...րաբերի մեզի քաղաքականական (փոլիթիքէն) լարախաղացութիւն չկայ: Իրաց ...կացութիւնը յստակ է: Նախագահ Միթե...ռան եւ Լօրան Ֆապիւս հաստատեցին ի...րենց վճռակամութիւնը շարունակելու քա...ղաքականութիւն մը, որուն ծանօթ ենք 1982 Յունիսի կէսէն ի վեր: Մերժեցին ...կատի առնել այն իրատես առաջարկնե...րը զորս ըրինք: Անկէ մեկնելով, չենք ...համակցիր կառավարութեան եւ ուրեմն, ...ոչ մէկ պատասխանատուութիւն ունինք ...երկրին գործերուն մատակարարութեան ...մէջ»: Միւս, նոյն դաշտահանդէսէն էր ...(Քուռնէօվ), որ կը խօսէր պաշտօնաթեր...թին տնօրէնը՝ Ռոլան Լըռուա: Կը յիշէ ...թէ իր կուսակցութիւնը քանիցս կառա - ...վարութեան ուշադրութեան յանձնած է ...կացութեան վատթարացումը, բազմա...պատկելով ազդարարութիւններն ու վե - ...րապահութիւնները: Այսօրուան վիճակը ...ցոյց կու տայ թէ իրենց վերլուծումը ճիշդ ...էր: Ամէն օր, 1000 գործազուրկ կ'աւել - ...նայ, կէսէն աւելին՝ երիտասարդներ են: ...Կէտք չէ երթարկուիլ տաղնապին այլ՝ ...պայքարիլ անոր դէմ: Ամէն մարդ «ապա...կողմնորոշման» (ռէքրիսփասիոն) մա...սին կը խօսի, այսինքն՝ քաղաքացիական ...խաղաղութիւն: Գործազրկութեան, գըն...ման կարողութեան, դպրոցի, ապահո...վութեան, կենցաղի որակի հարցերը «ա...պակողմնորոշման» չեն հասած սակայն: Ընկերվարական կողմը, ամէն ինչ կը ...վերագրուի համայնավար կուսակցութեան վայրէջքին: Ժոսփէն, խօսեցաւ ...տնօրէն կոմիտէի նիստին եւ նիստէն ետք: ...ժողովին ընթացքին իսկ, Ժոսփէն չու...զելով հանդերձ ձախի խզումին հոգւոյը ...կարդալ, հաստատեց թէ ապահարզան մը ...կայ, քանի որ համայնավար կուսակցութիւնը կառավարութեան մէջ չէ, չէ նաեւ ...մեծամասնութեան մէջ եւ քարտուղարը ...որոշումէն ետք ալ չի խուսափիր ըսելով .- ...«Եթէ համայնավար կուսակցութիւնը մեծամասնութեան մէջ չէ, ո՞ւր է: Ուրի՞շ ...տեղ: Այսինքն՝ խոշոր ժոպէռ մըն է» ...(ակնարկէ արտաքին առեւտուրի նախ-

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՕԳՈՍՏՈՍ 26 / ՍԵՊՏ. 5)

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ

Շուրջ ամիսէ մը ի վեր Հայաստան կը գտնուէին Լիբանանէն, Սուրիայէն, Ֆրանսայէն, Ամերիկայէն, Գանատայէն, Յորդանանէն, Յունաստանէն, Շուէտէն, Գերմանիայէն, Աւստրալիայէն հայ ուսուցիչներ, վարժարաններու տնօրէններ որոնք մասնակցեցան ուսուցիչներու համար կազմակերպուած դասընթացքներուն:

Հայաստանի Նախարարաց Խորհուրդին մէջ տեղի ունեցած ընդունելութեան մը ընթացքին փոխ - նախագահ՝ Վ. Մովսիսեան հիւրերուն խօսեցաւ Հայաստանի

կին նախարարին, որ իր տեղը ձգելու - կամ չկարենալ ձգելուն - համար կ'ըսէր՝ ուրիշ տեղ եմ):

Ընկերվարական կուսակցութիւնը, ամէն պարագայի մէջ, կառավարութեան քաղաքականութեան համաձայն է: Ըստ իրեն 82-էն ի վեր այդ քաղաքականութիւնը չէ փոխուած, ուրեմն համայնավարները պէտք է այն ատեն երթային:

Հարկ է սակայն հաստատել թէ համայնավարները չէին կրնար մնալ Ֆապիւսեան քաղաքականութեան մը զօրավիգ ըլլալու համար, որ շատ կապ չունի ձախի ծրագրուած քաղաքականութեան հետ: Հարցը հոն չէ թէ իրատեսութիւնը ստիպեց ընկերվարականներուն որ այս քաղաքականութիւնը վարեն եւ ուրիշ ելք չունէին, հարցը այն է որ համայնավարները նոյն ձեւով չէին կրնար վարուիլ, երբ արդէն չարքերը չէն ծածկեր իրենց յուսախաբութիւնը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ղեկավարէն ետք, Պուլկարիոյ վարիչն ալ՝ Ժիվկով ցնոր տնօրինութիւն յետաձգեց Պոն կատարելիք իր այցելութիւնը: Այս անգամ ալ Մոսկուա վիզա չտուաւ: Ընդհ. տպաւորութիւնը այն է թէ Կրեմլինը կ'ուզէ ջլամարտի մթնոլորտը սաստկացնել արեւելեան եւ արեւմտեան աշխարհի միջեւ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէկ դատարանը 5 տարի բանտարկութեան եւ 5 տարի պարտադիր բնակութեան դատապարտած է 51 տարեկան Թուարանդէտ մը՝ Շիխանովիչ, հակախորհրդային գործունէութեան ամբաստանութեամբ: Միւս կողմէ, կարգ մը վրացի անձնաւորութիւններ դիմում մը ղրկած են Չերնենկոյի, որպէսզի 15 տարուան բանտարկութեան վերածուի չորս վրացի երիտասարդներու մահավճիռը: Ասոնք, 1983 Նոյեմբեր 18-էն 19 փորձած էին օդանաւ մը Թուրքիա առաջնորդել (Թիֆլիզ - Լենինկրատ գիծը ընող): Օդանաւ չէր հնազանդած եւ ետ եկած էր: 7 մեռեալ կար:

ՌՕՅԹԸՐԻ Պէյրութի մամուլի գործակալութեան թղթակիցը՝ Ռայթ, 10 օրէ արդէն որ «անհետացած է»: 30 տարեկան, լրագրողը, որ լաւ արաբերէն կը խօսի, Օգոստոս 29-ին Պէքքայի դաշտը գացած էր, ուր թղթակցութիւն մը պիտի պատրաստէր պաղեստինեան դիրքերուն մասին: Ա.Ֆ.Փ.ի, Փարիզի գրասենեակը հեռաձայնելով, անծանօթ մը յայտարարած է թէ «ընկերվարական մահմետականներու յեղափոխական կազմակերպութեան» կողմէ կը խօսի, ըսելու համար թէ իր կազմակերպութիւնը առեւանգած է լրագրողը՝ «բողոքելու համար Մեծ - Բրիտանիոյ գաղթատիրական դերին դէմ, աշխարհի մահմետականներուն նկատմամբ»:

մէջ կատարուած նուաճումներու, գիտութեան ու կրթական զարգացումներու, տնտեսական հեռանկարներու մասին:

Յետոյ խօսք առին ուսուցիչներ, որոնք շնորհակալութիւն յայտնեցին Հայաստանի կառավարութեան սփիւռքահայ դըպրոցներու նկատմամբ ցոյց տուած հոգատարութեան համար, պատմեցին իրենց կրած տպաւորութիւնները ու մաղթեցին նորանոր նուաճումներ տնտեսական եւ մշակութային մարզերէն ներս:

Ընդունելութեան ներկայ էին նաեւ Նախարարաց Խորհուրդի գործերու վարիչ Հ. Վարդանեան, կրթական նախարար Ս. Հախումեան եւ սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի կոմիտէի նախագահ Վ. Համազասպեան:

×

ԴԻՒԱՆ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Մ. Մաշտոց մատենադարանին մէջ կարեւոր տեղ ունին նաեւ դիւանական փաստաթուղթերը, որոնք մեծ նշանակութիւն ունին Հայաստանի եւ դրացի երկիրներու յատկապէս ուշ միջնադարեան քաղաքական ու ընկերա - տնտեսական կեանքի բազմակողմանի ուսումնասիրութեան համար: Դիւանական փաստաթուղթերը կը կազմեն նամակներ, պայմանագրեր, կըտակներ եւայլն. այս տեսակէտէն ուշագրաւ են ԺԸ. դարու հայ քաղաքական ու մշակութային ծանօթ դէմք Ղուկաս Կարնեցիի գրագրութիւններու սեւագիր հատորները, նաեւ բազմաթիւ կոնդակներն ու նամակները:

Ասոնցմէ 1178-ը տեղ գրուած են այն նոր հաւաքածոյին մէջ զոր սկսած է հըրատարակել Մ. Մաշտոց մատենադարանը, եւ որ կը կոչուի «Դիւան Հայոց պատմութեան»:

Ղուկաս Կարնեցին ապրած է այն շըրջանին երբ Հայոց երկիրը տրոհուած էր Թուրքիոյ եւ Իրանի միջեւ: Ան թղթակցութիւն ունեցած է Թուրքիա, Վրաստան, Իրան, Ռուսիա, Ռումանիա, Պուլկարիա, Սուրիա, Իրաք, Հնդկաստան, Չինաստան եւ այլ երկիրներու մէջ ապրած հայ գործիչներու, ինչպէս նաեւ կապեր հաստատած է Թագաւոր Հերակլ Բ.ի, վրացական թագաւորութեան, ռուս ցարերու, իշխաններու հետ:

Տարբեր անձերու ուղղուած նամակներուն մէջ Կարնեցի արձագանգած է Հայաստանի եւ դրացի երկիրներու մէջ տեղի ունեցած դէպքերուն: Այսպէսով ան դրի առած է 18-րդ դարու վերջին երկու տասնամեակի պատմութիւնը:

Կարնեցի ծանր պայմաններու տակ կըրցած է ընդլայնել Էջմիածնի դպրոցը, կազմակերպած է շարք մը գրքերու հըրատարակութիւնը, զբաղած է թարգմանչական գործով. անոր նախաձեռնութեամբ իրականացած է կարգ մը եկեղեցական շինութիւններու վերակառուցումն ու կառուցապատումը:

×

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱՄԱՌԸ

Բազմաթիւ շահեկան միջոցներ կիրարկուած են դպրոցականներու ամառը հաճելի ու առողջարար դարձնելու համար: Տասնեակ հազարաւոր տղաք իրենց արձակուրդը անցուցած են Հայաստանի բնութեան գեղեցիկ անկիւնները, գեղատեսիլ ամարանոցները, սարերն ու անտառները. անոնց տրամադրուած են մարզական հիմնարկութիւններ ու զբօսաշրջութեան կեդրոններ:

Յունիսի սկիզբէն բազմաթիւ հանրա - շարժեր տղաքը փոխադրած են Ծաղկաձոր, Հանքաւան, Կիրովական, Սեւան եւ այլ զովասուն վայրեր: 106 հազար աշակերտներ օգտուած են այս առիթներէն. իսկ քաղաքները մնացածներու համար կազմակերպուած են բակային ճամբարներ, բազմաթիւ մանկավարժներու հըսկողութեան տակ: Այդ ճամբարները որոնք 100 հատի չափ էին ամբողջ երկրին մէջ մեծամասնութեամբ կը գտնուէին Երեւան:

ԵԼՄԱԶ ԿԻՒՆԷՅԻ ՄԱՀԸ

Շարժապատկերի, ծագումով քիւրտ, Թուրք բեմադիրը՝ Եըլմազ Կիւնէյ մեռաւ Փարիզ, ուր հաստատուած էր երկու տարիէ, 47 տարեկանին, յետ անողոք հիւանդութեան, ինչպէս կ'որակուի խլիրդը:

Ծնած էր 1937-ին, Ատանայի մօտ, քիւրտ գիւղացիներու ընտանիքի մը մէջ: 1955-ին արդէն կը դատապարտուէր, առաջին անգամ մը «համայնավար քարոզչութեան» համար: 1963-ին դուրս գալէ ետք իր ասպարէզը կը սկսի նախ որպէս գիրասան եւ բազմաթիւ ֆիլմերու մէջ կը խաղայ: Բեմադիրի իր առաջին գործն է՝ «Հօրին նշանածը», ապա 1969 - 74-ի շրջանին իր պատրաստած ժապաւէններն են. - Սոփահար գայլերը, Տգեղ մարդ մը, Յոյսը, Փախստականները, Զարագործները, Վաղը՝ վերջին օրն է, Յուսահատները, Ցաւը, Կնքահայրը, Ընկերը:

1974-ին, դատաւոր մը սպաննած ըլլալու ամբաստանութեամբ 19 տարուան բանտարկութեան դատապարտուած է եւ բանտէն է, որ անուղղակի, այսինքն ուրիշի մը միջոցաւ որուն կը ղրկէ իր հրահանգները, պիտի դարձնէ երեք ուրիշ ֆիլմեր՝ Հօտը, Թշնամին եւ մանաւանդ՝ Եոլը, որ իրեն պիտի ապահովէ միջազգային համբաւ մը եւ 1982-ին ալ Քաննի փառատօնին Ոսկի մետալը:

Կիւնէյ նաեւ հեղինակ է պատմուածքներու, բայց գլխաւորաբար ծայրայեղ - ձախ զինուորեալ մըն է: Բանտէն պիտի յաջողի փախիլ, արձակուրդի մը ընթացքին եւ Ֆրանսա հաստատուիլ, ուր պիտի դարձնէր՝ Պատը, որ սակայն յուսախաբ պիտի ընէր: Այն տպաւորութիւնը կը ծագէր, որ ուրիշին միջոցաւ աւելի լաւ գործ տեսած էր: Այս ֆիլմը իրագործած էր Մշակոյթի նախարարութեան օժանդակութեամբ:

Յիշենք թէ իր ներկայութիւնը, Շաբաթ, Ապրիլ 14-ին Ժողովուրդներու Մըշտական Դատարանին նիստին, մեծ տպաւորութիւն գործած էր: Անձնապէս կը յանձնէր նամակ մը նախագահին, ուր կը շեշտէր թէ Հայերու ցեղասպանութիւնը ոչ մէկ կասկած կը վերցնէ: «1915-էն սկսեալ, կ'ըսէր ի մէջ այլոց, ծրագրուած եւ սիսթէմաթիք քաղաքականութիւն մը, հաւաքական ջարդերու եւ զանգուածային տեղահանութեան՝ յանգեցաւ Հայերու անհետացման Թուրքիայէն...: Եթէ այս ցեղասպանութիւնը ճանչցուած ըլլար իր ատենին միջազգային հաւաքականութեան կողմէ, եթէ 1920-ական թուականներէն Ազգերու Դաշնակցութիւնը դատած եւ խստօրէն պատժած ըլլար մարդկութեան դէմ այս ոճիրը, հաւանական է, որ քեմալականները չէին փորձեր Հայերու ճակատագրին ենթարկել Քիւրտերը, ջարդելով եւ տեղահան ընելով 1925-էն 1940 քիւրտ բնակչութեան մէկ երրորդէն աւելի»: Կիւնէյի նամակը ամբողջութեամբ հրատարակած էինք (ֆրանսերէն բնագրին մէջ) Ապրիլ 21 / 24-ի մեր թիւով:

Եըլմազ Կիւնէյի յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Հինգշաբթի, ժամը 15.30-էն Փեռ Լաշէզ: Նոյն օրը ժամը 9.30-էն 14.30 կարելի է վերջին յարգանքը մատուցանել, Քրտական Հիմնարկը (որու հիմնադիրներէն մէկն էր) 106, ռիւ Լա Ֆայէթ:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏԻ ԱՌԹԻՒ՝

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Պոլիս (1879 - 1922), Սելանիկ (1922 - 1923), Մարսէյլ (1923 - 1928), Փարիզ 1928-էն ցայսօր: Զորս հանգրուաններ Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի աւելի քան հարիւր տարուան կրթական առաքելութիւնը վկայող:

Օր. Թագուհի Պալթազարեան, Տիկին Արմաւենի Մինասեան, Տիկին Նուրիճա Սիմոնեան՝ հիմնադիր երրորդութիւնը որ գաղափարական բարձր զգացումներով առգորուած, եղաւ խորհրդանիշ մը հայ կնոջ բերած մասնակցութեան իր ժողովուրդի վերականգնումի գործին մէջ:

Այլ նուիրեալ մը՝ Տիկին Ակիւլինէ Պօյաճեան, վարժարանի առաջին շրջանաւարտներէն որ միացաւ հիմնադիրներու փաղանգին եւ ամբողջ վաթսունամեակ մը ինքզինքը նուիրեց իր սիրած կրթական հաստատութեան:

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանը մինչեւ 1914-ի աշխարհամարտը իրագործեց հայրենասիրական եւ նուիրական առաքելութիւն՝ պատրաստել ուսուցչուհիներ Թուրքիոյ հայկ. գաւառներուն համար: Մեծ եղեռնը արմատախիլ ընելով գաւառի հայութիւնը, ո՛չ հայկ. գաւառ մնաց եւ ո՛չ ալ հայկ. դպրոց: Եւ Բ. աշխարհամարտէն յետոյ, 1946-ին, բացուեցաւ նոր շրջան մը, տալով դպրոցին նոր կառոյց, նոր ուղեգիծ, նոր նպատակ:

Վարժարանի շէնքը նուէրն է Տիգրան Խան Քէլէկեանի, 1932-ին:

×

Վարժարանը իր դռները բացաւ Սեպտեմբեր 10-ին: Արձանագրուողներուն թիւը շուրջ հարիւր է. աշակերտութիւնը երկսեռ է: Վարժարանը կրնայ ընդունիլ մինչեւ հարիւր յիսուն աշակերտ: Աղջիկներու եւ մանչերու համեմատութիւնը կէս առ կէս է: Հարիւրէն ութսուներհինգը ցերեկօթիկ է, իսկ տասնըհինգը միայն գիշերօթիկ:

Հաստատութեան դպրոցական կառոյցը ունի երեք մակարդակ:

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶ ՄԸ՝ երկու դասարանով եւ քառասուն աշակերտով ուր կը դասաւանդեն երկու ուսուցչուհի: Մին ֆրանսերէնը, միւսը հայերէնը: Աշխատանքի խումբերը կազմուած են համաձայն տարիքի: Երբ խումբ մը ֆրանսերէն կ՚ընէ, միւսը կը զբաղի հայերէնով: Մանկապարտէզի առաջին տարին հայերէնը կը տրուի արտայայտութեան զանազան ձեւերուն մէջ՝ խօսիլ, խաղալ, երգել եւայլն: Իսկ Բ. տարին կը սկսի գիրերու ծանօթացումը:

ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆ ՄԸ՝ հինգ կարգերով որ կը հաշուէ յիսուն աշակերտ: Կը պաշտօնավարեն հինգ ուսուցիչ: Տարրական ուսման ընդհանուր եւ պաշտօնական բաժինէն զատ կայ շաբաթը ութ պահ հայերէն: Վեց պահ հայերէն լեզուի աշակերտութիւն եւ երկու պահ պատմութիւն:

ԵՐԿՐՈՐԴԱԿԱՆ ՄԸ՝ կամ աւելի ճիշդ պիտի ըլլայ ըսել, միջնակարգ բաժին մը, ինը աշակերտով, բաժնուած երկու դասարանի, 6-րդ եւ 5-րդ: Հայերէնի դասաւանդութիւնը կը կատարուի նախակրթարանի սկզբունքներուն վրայ: Ուսուցիչները «վաքաթէռ»ներ են (որոշ շրջանի մը համար):

Հայերէնի բաժնին մէջ նաեւ պէտք է դնել երգի դասերը, երգչախումբի մը գոյութիւնը ուսուցչութեամբ եւ ղեկավարութեամբ Գ. Եանպեկեանի: Նոյնպէս հայկ. - պարերու աշակերտութիւնը:

Եթէ մանկապարտէզի եւ նախակրթարանի պարզած պատկերը կրնանք, քիչ թէ շատ, բաւարար նկատել, երկրորդականի բաժինը կատարեալ յուսախաբութիւն մըն է: Ճիշդ է որ, երեք կամ չորս տարի առաջ, Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանը կը գտնուէր մեծ դժուարութիւններու մէջ, երկու կամ երեք տասնեակ աշակերտով եւ այսօր կացութիւնը զգալի բարելաւման մէջ է եւ թիւերը ինքնին խօսուն են, բայց եւ այնպէս չմոռնանք որ աւելի քան հարիւրամեայ հաստատութիւն մըն է, եւ դեռ մէկ կամ երկու տասնամեակ առաջ ունէր լրիւ առաջին շրջանը երկրորդական ուսմանց, այսինքն մինչեւ երրորդ դասարան, պատրաստելով Պրովէի պետական քննութեանց:

Կրթաթոշակն է ցերեկօթիկ աշակերտի մը համար վեց հարիւր Ֆր. ամիսը, մէջն ըլլալով կէսօրուան ճաշը եւ երթեւեկը, իսկ գիշերօթիկ աշակերտի մը համար հազար չորս հարիւր Ֆր. ամիսը: Աւելցնենք որ դպրոցական տարին տասը ամիս է:

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի տարեկան պիւտճէն է՝ շուրջ մէկ ու կէս միլիոն, որ կը գոյանայ թոշակներէն, նպաստներէն, նուիրատուութիւններէն, ձեռնարկներէն: Խնամակալութեան դիւանն է՝ Տիկիններ՝ Ազաւնի Երամեան (ատենապետուհի), Անահիտ Աւետիսեան (ատենադպիր), Լիզէթա Ջրբաշեան (գանձապահուհի): Վարժարանի տեսչուհին է՝ Տիկին Սիլվա Գարակիւլեան, օգնական ունենալով՝ Մովսէս Պչաքճեան: Հաստատութեան կապուած է նաեւ հաշուապահ մը:

Հաստատութիւնը տարեկան երկու մընայուն ձեռնարկներէն զատ, Տօնածառ եւ Մրցանակաբաշխութիւն, կը կազմակերպէ մշակութային եւ գեղարուեստական հանդէսներ:

Աշխատանքներ կը կատարուին հիմնելու համար ծնողաց միութիւն մը, ինչպէս նաեւ կեանքի կոչելու համար կրթական խորհուրդ մը:

Պէտք է նաեւ չեշտել թէ մայր շէնքի կողքին վերջին տարիներուն կառուցուեցաւ մանկապարտէզը եւ սրահ մը:

×

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանը Պոլսէն Փարիզ ունի բեղնաւոր տարիներ: Շրջանաւարտուհիներու յաջորդական սերունդներ ոչ միայն ստացան ուսում, կրթութիւն, այլեւ՝ անոնց մէջ դըրոշմուեցաւ սէրը դէպի հայրենիքը, մայրենի լեզուն, եւ պաշտամունքը դէպի հայ ընտանեկան բոյնը: Հմուտ մանկավարժներ, պատրաստուած ուսուցիչներ, նուիրեալ դաստիարակներ, արուեստագէտներ, ի մէջ այլոց՝ Երուանդ Տէր - Անդրէասեան, Ահարոն Տատուրեան, Վահագն Իշգալայեան, Գույումճեան, Աշոտ Պատմագրեան, Օր. Աճէմեան, Գուրգէն Ալէմշահ, Մկրտիչ Պարսամեան եւ մեզի աւելի մօտ Հերմինէ Գալուստեան, Օր. Հռիփսիմէ Գարագաշեան եւ ուրիշներ ծաղկեցուցին հայ աղջիկին միտքն ու սիրտը:

Վստահ ենք որ այսօրուան խնամակալութիւնն ու տեսչութիւնը գիտակից են իրենց փոխանցուած ու վստահուած անգնահատելի ժառանգին: Անոնք կը ծըրագրեն, կը ձեռնարկեն, կը ջանան որպէսզի Դպրոցասէրը վերագտնէ իր նախկին փայլը: Ըլլայ կատարեալ արդի հայ ուսումնարան մը: Պատրաստէ հայախօս և հայադրոշմ սերունդներ: Վերջին տարիներուն պատկերը, վերելքի ճամբուն վըրայ քաջալերական է: Ինչպէս գրեցինք թիւերը ինքնին կը խօսին: Սակայն դեռ վարժարանը ընդունելութեան իր կարելիութիններուն երկու երրորդն է: Անհըրաժեշտ է որ դպրոցը լեցուի: Տնօրէնութիւնը ջանքերը չի խնայեր, քանի հաստատած է ինքնաշարժի սպասարկութիւն մը: Նոյնպէս մանկավարժական դետնի վրայ կը ջանայ բարելաւել ուսուցումը, մանաւանդ հայերէնի ուսուցումը, դասաւանդները սարքաւորելով տեսա - լսողական թէքնիքներով:

Յաճախ գրած ու յայտարարած ենք որ հայ դպրոցը պէտք է լեցուի հայ աշակերտներով: Շեշտենք նաեւ որ հայ դըպրոցը պէտք է ընդունի հայ աշակերտները մանկավարժական լաւագոյն կազմակերպութեան մը մէջ:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ՆՈՐ ԹԻՐԱԽԸ՝

ՇՆՈՐՀՔ ՊԱՏՐԻԱՐՔ

ՈՐ ԻՐԱՒՈՒՆՔ ՉՈՒՆԻ ԵՂԵՐ ԷՋՄԻԱԾԻՆ ԵՐԹԱԼՈՒ

ՏԵՍՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ՝

«ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԱՀԱԲԵԿՉԱՊԵՏԸ»...

ԽՄԲ. - Օգոստոս 18 / 19-ի մեր թիւով արձագանգ կը հանդիսանայինք «Թէրճիման»ի (Օգոստոս 16) ծաքրտուքներուն. ինչ կը վերաբերի Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքին էջմիածին այցելութեան: Ըստ երեւոյթին հոն եղած ակնարկութիւնը բաւ չի համարուիր եւ այլ թերթեր եւս մաղձ կը թափեն, ոչ միայն Շնորհք Արքեպիսկոպոսի վրայ, այլեւ՝ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին: Ի՞նչ մեղք գործած են: Շատ պարզ է: Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարքը ընդառաջելով Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին հրաւէրին, էջմիածին պիտի երթայ եկեղեցական ժողովի մը մասնակցելու համար: Այլ խօսքով պիտի երթայ այցելութիւն տալու Վազգէն Ա.ի, որ ուրիշ մէկը չէ «Հայաթ» շաբաթաթերթին համար, եթէ ոչ այն «Հայը, որ 1975-ին, Կիլիկիոյ եկեղեցիին հետ, Պէյրութի մէջ ԱՍԱԼԱ-ի ցանցը կազմակերպողն է»: Excusez du peu պիտի ըսէր Ֆրանսացին: Առջի օր (Օգոստոս 30) կ՚ակնարկէինք թուրք լրագրողներու վա՛ռ երեւակայութեան: Եւ դեռ միամտութիւնն ունէինք խորհելու թէ այդ ուղղութեամբ մրցանիշը կոտրած էին արդէն, Միթերանը խորհրդային գործակալի վերածելով: Սխալեր ենք: Դեռ կայ եղեր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, որ պարզապէս ԱՍԱԼԱ-ի հիմնադիրն է եւ էջմիածինի մէջ կը կազմակերպէ ահաբեկիչներու ժողովներ, Մոսկուայի օրհնութեամբ...: Կարդացէ՛ք եւ նաշակեցէք:

×

«ՀԱՅԱԹ» (շաբաթաթերթ, Օգոստ. 27)

«Պոլսահայոց կրօնապետ Պատրիարք Շնորհք Գալուստեանի, Թուրքերու թըշնամի ճանչցուած Վազգէն Ա.ը Երեւանի մէջ այցելելու լուրը, բազմաթիւ շրջանակներէ հակազդեցութիւն գտաւ:

Այս հակազդեցութիւնը բաժնողներուն մէջ կը գտնուին նաեւ Թուրքիոյ մէջ ապրող Հայերը:

Գալուստեան Պատրիարքի այս այցելութիւնը երկերեսութեան օրինակ մըն է: Պատրիարքը, ԱՍԱԼԱ ահաբեկչական կազմակերպութեան կողմէ Թուրք դիւանագէտներու դէմ կատարուած խրաքանչիւր յարձակումէն վերջ, Թ.Թ.Թ.-ի եւ գրեթէ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԾԱՂԿԱՒԷՏ ԴԱՐԱՍՏԱՆԻՆ ՄԷՋ
Դիմանկարներ լոյսի աշխարհէն
Հեղինակ՝ ԱՐԱՄ Յ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
Փարիզ, 1984

0—0—0—0—0—0—0—0

Լեռը մարգարէին քով չերթայ նէ՝ Մարգարէն լեռան քով կ՚երթայ

(ԵՐԳԻԾԱՎԷՊ)

Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆ

0—0—0—0—0—0—0—0

ԱԼԱՖՐԱՆԿԱ

- Բարոն, ես ուրկէ՞ գիտնամ. ամէն եկողին ամուսնացա՞ծ ես՝ հարցնելու եմ յետոյ՝ մատամ կամ մատմազէլ ըսելու եմ:

- Ո՛չ սակայն սխկա գխս վիրաւորել էր:

- Կը ներէք, մատմազէլ, հրամմեցէք, մատմազէլ ... (բանս գործս ձգած ալ աանց մատամ կամ մատմազէլ ըլլալը որոշելու պիտի ելլամ հա՞. հէմ աանց նայէ անգամ մը, աանց կօշիկներն մաքրելու, ցեխոտ ոտքերով վեր կ՚ելլան. արդեօք ա՞ս ալ ալաֆրանկայի օրէնքն է, աոր դէմ արգելք չի կա՞յ):

- Մոնսինիոյ Նիկողիմոս, մեր հրամմեցէք, հիւրերը ձեզի տեսնալ կ՚ուզեն:

- Կուգամ կոր, եկայ:

- Բոլքան թող սկսին. մա՛րշ մուզիք:

- Մինակ տեքոլթէ հանդնողները կըրնան տանս ընել:

- Մատմազէլ գխս ձեզի քավալիէ կ՚ընդունի՞ք:

- Շնորհակալութեամբ:

- Մատամ, բոլքա մը պարե՞նք:

- Շատ լաւ, միւսիւ:

- Միւսիւ Նիկողիմոս, դուք տանս մը պիտի չընէ՞ք:

- Դուք ըրէք ան...

- Մա՛րշ, մուզիք:

- Թրա՛ րա՛ րա՛մ:

- Կեցցէ՛, կեցցէ՛, խնտոր ալ աղուոր կը պարեն, միւսիւ Նիկողիմոս, կը տեսնա՞ս սա միւսիւին ըրածները:

- Ի՞նչ կ՚ընէ:

- Նայէ խնտոր տամային մէջքը կը սղմէ:

- Խաղին օրէնքն է սախկա, քիչ մըն ալ թող սղմէ, ատկէ ի՞նչ կ՚ելլայ:

- Բայց սախկա կատարեալ լրբութիւն է:

- Պարելու ատեն մարդուս միտքէն դէշ բան չանցնիր, հին գլուխներն են որ դէշ միտք կ՚ունենան: Ալաֆրանկան աանկ բան չընդունիր: Ուրիշի չըսես. քեզի կը ծաղրեն, վրադ կը խնդան:

- Ես աանկ բաներ չեմ կրնար մարսել:

- Ձեռ մարսեր նէ մի ուտեր, կը նշանակէ ախորժակի պակասութիւն ունիս. ալաֆրանկան քիչ մը սորվիս նէ՝ ախորժակդ կը բացուի: Առաջ ես ալ քեզի պէս կը մտածէի, սակայն յետոյ երբ լուսաւորուեցայ, ալ չեմ զարմանար: Ալաֆըրանկան յառաջդիմութիւն ըսել է:

.

×

- Է, միւսիւ Ժօրժ, աղջիկէս՝ Մարիէն գո՞հ ես:

- Այո, մոնսինիոյ Նիկողիմոս, երկինքէն զեւսին՝ գոհ եմ, ողջ ըլլայ, ան ալ ինծի շատ կը սիրէ, սակայն ձեզի խընդիրք մը ունիմ, մոնսինիոյ Նիկողիմոս:

- Ի՞նչ խնդրիք:

- Էֆէնտիմ, մէկուն պզտիկ տէք մը ըրած եմ ան ...

- Տէ՞րտ մի ըրած ես:

- Այսինքն փոխառութիւն մը ըրած եմ...

- Ըսել է պարտք ունիս:

- Պարտք չէ, ալաֆրանկայի մէջ տէթ կ՚ըսեն, սա տէթը անանկ բան մըն է որ... օրինակ, ես մէկէն դրամ կ՚առնեմ, բայց չեմ կրնար տալ, ահա այդ դրամը ինծի տէթ կը սեպուի:

- Դրամին տէրն ալ քեզի դրամ տուած կը սեպուի, անանկ չէ՞, սակայն այդ ձեր ըսածին ալաթուրքա պարտք կ՚ըսեն:

- Ահա այդ պարտք ըսուածէն կայ ու՞ հիմա մարդը եկեր դրամը կ՚ուզէ:

- Տայիր, լմննար:

- Տալի բայց ... քրիթիք վիճակի մէջ կը գտնուիմ, եկայ ձեզի խնդրելու որ սա մարդուն մօտ ինծի պզտիկ չի ձգէք, սա տէթը տաք:

- Սակայն դուն չափը կ՚անցունես. անոր ըլլալէս աւելին՝ դրամ տալէ զատ ուրիշ բան ըրած չունինք:

- Աներհայրերուն պարտականութիւնն է՝ իրենց փեսաներուն պարտքը տալը, քառասուն տարին անգամ մը կը պատահի: Ես ալ կ՚ուզե՞մ որ աանկ ըլլայ, բայց եղաւ ժամանակները դէշ են:

- Քանի՞ ղուրուշի խնդիր է:

- Պզտիկ բան մը՝ հարիւր ոսկու տէթ մը:

(Շար. 19)

…րը մամլոյ օրկաններուն յայտարարութիւններ տալով կը մեղադրէ այդ արարքները: Արդարեւ, այսպէս պէտք է չարել: Մեր երկրին մէջ դարերէ ի վեր ապրող հայ համայնքականութեան կրօնապետը, բնական է Թուրքիոյ մէջ ապրող Հայերու զգացումներու թարգմանը պէտք է ըլլայ, քանի որ կը հաւատանք թէ այդ համայնքականութիւնը ոչ մէկ մօտիկութիւն ցոյց կու տայ ԱՍԱԼԱ-ի վայրագութիւններուն:

Թուրք համայնքականութեան մէջ, իբրեւ համահաւասար իրաւունքներու տէր անհատ, հայ հայրենակիցները իրենց անուամբ չարժող այդ գազաններու յարձակումներէն միայն անհանգստութիւն կը զգան:

Բայց Գալուստեանին ի մօտոյ կատարած այցելութիւնը երբեք հաշտ չերեւիր մեր այս ըսածներուն:

Քանի որ իր այցելութեան գացած մարդը, ոչ թէ միայն կրօնապետ մը, այլ ԱՍԱԼԱ-ի ոճրագործներուն բարոյական պաշտպանն է:

Վազգէն Ա. որ Երեւանի մէջ կ'ապրի ու աշխարհի մէջ ապրող բոլոր Հայերուն վրայ մեծ ազդեցութիւն ունի, մինչ վերջնական գործունէութիւններ ցոյց կու տայ Թուրքիոյ դէմ:

Անցեալ Ապրիլի ընթացքին, Փարիզի մօտ Ալֆորվիլի մէջ քինախնդրութեան յուշարձանի մը զետեղման առիթով ալ կրօնական մարդու դիմակին ետեւ հակաթուրք ընթացքի մէջ գտնուած է:

Անկէ դուրս, բոլոր շրջանակներու յայտնի բան մըն է, որ 1975 թուականին Պէյրութի մէջ Կիլիկիոյ Եկեղեցիին հետ համագործակցելով ԱՍԱԼԱ-ի ցանցը կազմակերպողն ալ Վազգէն Ա. անունը կրող անձն է:

Յայտնի երեւոյթներէն մէկն ալ այն է որ Վազգէն Ա. իր գործունէութիւնները ու հակաթուրք ընթացքը կը ձեւաւորէ ըստ ՔԿՊ-էն ստացած հրամաններուն ուղղութեամբ»:

×

«ԵՆԻ ՏԷՎԻՐ» (օրաթերթ, Օգոստ. 27)

ՈՒ՞Վ Է ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

Այո, գիտենք այս մարդը Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարքն է: Իւրաքանչիւր հայկական յարձակումէն յետոյ իր սեւ աքեմով (թէեւ թերթը «ճիպպէ» բառը կը գործածէ). եւ երկար մօրուքով հասակը ցոյց կու տայ հեռատեսիլի պաստառին վրայ եւ կը մեղադրէ պատահածը, կարծես թէ պարտաւոր եղած ըլլար այդ բանը ընելու:

Ան, այս անգամ ալ Երեւան պիտի երթայ եղեր ու Ամերիկայէն Տիրան Ներսոյեան, Աւստրալիայէն Մեսրոպ Վրդ. Գրիգորեան, Երուսաղէմէն Գաբիկեան եւ Խորհրդային Միութենէն Ներսէս Պօզապալեանի հետ միասին բաներ մը պիտի խօսին եղեր:

Վստահ համոզուած ենք որ անոնք Խորհրդային Հայաստանի մէջ Թուրքիոյ դէմ ի՞նչպիսի փորձանք մը բանալու մասին պիտի խօսին, տրուած ըլլալով որ հոն կրօնական որեւէ շարժումի թոյլատուութեամբ չեն նայիր:

Պարոն Գալուստեանին «Ֆրանսայի մէջ Մարսէյլի յուշարձանին, քինախնդրական իմաստ ունեցող յուշարձան մը եղած չըլլալու» մասին ըսած խօսքն անգամ, պէտք է լաւ արժեւորել, հասկնալու համար մեր մէջ գտնուող այս հոգեւորականին բուն դիմագիծը:

Ուրեմն ի՞նչ բանի յուշարձան է ան, եթէ քինախնդրական չէ: Ըստ Գալուստեանի, Մարսէյլի յուշարձանը անցեալի մէջ ապրուած կարգ մը ցաւալի դէպքերու յիշատակին կառուցուած է եղեր:

Այս բացատրութենէն յայտնի չըլլա՞ր միթէ, որ Հայերը ի՞նչպէս կը չարափոխեն անցեալի դէպքերը:

Ուրեմն, Թուրք Կառավարութիւնը ինչո՞ւ համար հակազդեցութիւն ցոյց տըւաւ այդ մասին: Թէ ոչ, Թուրքիոյ Կառավարութիւնը հարցերու իսկական էութենէն Գալուստեանի չափ տեղեկութիւն չունի՞: Եթէ այդպէս է, թող Գալուստեանը իրեն խորհրդատու ընտրէ եւ այս գործը թող կարգադրուած ըլլայ: Նոյնիսկ պէտք է Գալուստեանին հարցնել նաեւ թէ մեր արտասահմանի մէջ մեռած դիւանագէտները արժանի՞ էին թէ ոչ այդ սպանութիւններուն:

Թէեւ, ասա միջոցին Գալուստեան գլուխը քերելու իսկ ժամանակ չունի, քանի որ ան ներկայիս զբաղած է Խորհրդային Հայաստանի մէջ կատարուելիք Լուսաւորչականներու իբրեւ թէ կրօնական հաւաքոյթին ծրագիրներու պատրաստութեան գործով:

Իրաւունք ունիք Պարոն Գալուստեան, անիկա քինախնդրութեան յուշարձան մը չէ. թերեւս եղբայրութեան յուշարձան մը, նոյնիսկ խաղաղութեան համար կանգնուած է ու մօտերս զայն կառուցողներն ու ոճրագործներն ալ Խաղաղութեան Նոպէլեան Մրցանակի կ'արժանանան:

Երբ Պէկինի շնորհուած է այդ բանը, Ձեզի ինչո՞ւ համար չտրամադրուի:

Բայց մենք երբեք կասկած չունինք որ Դուք Խորհրդային Հայաստանի մէջ կայանալիք այդ հաւաքոյթին մէջ, ոչ թէ միայն կրօնական որոշումներ պիտի տաք այլ քաղաքական որոշումներ ալ, որոնք կրօնական սկզբունքներու հիման վրայ առնուած պիտի ըլլան:

Ու այս բոլորը այնքան վարպետութեամբ պիտի ըլլայ, որ Դուք կրկին հեռատեսիլի պաստառներուն վրայ կեղծ արցունքներ պիտի թափէք եւ իւրաքանչիւր նահատակ թուրք դիւանագէտի համար իբրեւ սուգի նշան առաւօտները սեւ ձիթապտուղ պիտի ուտէք ձեր նախաճաշին:

Արդարեւ, Խորհրդային Միութիւնը ոչ ոքի խաթեր համար այսպիսի ժողովներ չի թոյլատրեր ու Հայերու այդ երկրին մէջ գտնուող ճեկավարն ալ արդէն վերջին ծայր խելացար թրքատեաց մըն է ու իր ամբողջ ուժը կը ստանայ Կրեմլինէն:

Տեսէք, կատաղի ոճրագործներու բանակատեղի ԱՍԱԼԱ-ի կազմութեան տարիներուն հրատարակուած հաղորդագրութիւններէն հատուած մը կարդանք ձեզի.

«Մեր կազմակերպութիւնը ընկերվարութեան գիտական սկզբունքներուն ուղղութեամբ կը շարժի»:

Անշուշտ այս հատուածը ծանօթ է ձեզի: Ուրեմն կարելի՞ է խորհիլ «ընկերվարութեան» գտնուած տեղը Սովետները գոյութիւն ունեցած չըլլան: Եթէ «ինչո՞ւ անկարելի չըլլայ» ըսէք, ապուշներն անգամ կը խնդան ձեր վրայ:

Արդէն դուք ալ, Մարսէյլի յուշարձանին մասին, զայն կառուցանող ԱՍԱԼԱյականներուն պէս խորհելով, մէջտեղ հանած կ'ըլլաք ձեր իսկական դիմագիծը եւ շատ ամօթ բան մը կ'ընէք:

Եթէ կը փափաքիք, ԱՍԱԼԱյի 1975 թըւականի հրատարակած հաղորդագրութեան, աւելի լաւ կ'ըլլայ ըսել իր քաղաքական ծրագրին ուրիշ մէկ հատուածն ալ կարդանք միասին.

«Կ'ուզենք որ Սովետները մեզի եւ մեր արդար դատը պաշտպանեն: Մեր նպատակն է մեր երկար պայքարին մէջ Սովետական Հայաստանը յեղափոխական կեդրոնի մը վերածել»:

Հրամմեցէք յարգելի Գալուստեան, այս խօսքերուն համար ի՞նչ կ'ըսէք արդեօք: Այս իրականութիւններէն լուր չունի՞ք դուք: Ու Սովետները ԱՍԱԼԱյի քաղաքական ծրագրին այս յօդուածը անտես անցնիլ կ'ուզե՞ն արդեօք:

Անշուշտ ոչ եւ իրենց կարելի բոլոր օժանդակութիւնները ըրած են այս կազմակերպութեան համար ու տակաւին կը շարունակեն ընել:

Ձեզ խորհրդային Հայաստան հրաւիրող հայ առաջնորդը, սովետ Կառավարութեան հրամանին անսալով, ԱՍԱԼԱ կազմակերպութեան հաւաքած դրամներով կառուցուած այդ յուշարձանին բացումը կատարելու համար մինչեւ Ֆրանսա եկող մարդը չէ՞: Հոն իր ըրածները, բարեկամակա՞ն խօսքեր են եւ դուք հիմա այդ մարդուն հրաւէրովը չէ՞ որ այցելութեան կ'երթաք:

Ո՞վ կը հաւատայ որ միայն կրօնական խօսակցութիւններ տեղի պիտի ունենան: Յարգելի Գալուստեան, պատուաւոր մարդիկ, ճշմարտախօս կ'ըլլան: Մենք թէեւ կը հաւատանք ձեր պատուաւորութեան, բայց նկատելով որ չհաւատացողներ կըրնան գտնուած ըլլալ, կը սպասենք որ Սովետ Միութիւն մեկնումի առեն ձեր ձայնը ամբողջ աշխարհի վրայ լսելի դարձընելով ընէք հետեւեալ յայտարարութիւնը.

«Հրաւէրով Սովետ. Հայաստան կ'այցելեմ: Պատուոյս վրայ խօսք կու տամ որ հոն երբեք քոյլ պիտի չտամ Թուրքիոյ դէմ որեւէ արտայայտութեան կատարումին: Թուրքիոյ հողերուն վրայ Հայաստանի մը կազմութիւնը կարելի չէ: Հայերը այսպիսի իրաւունքի մը տէր չեն եւ չեն կրնար ըլլալ»:

Ձեզի տակաւին պէտք եղածին չափ չենք ճանչնար: Աւելի լաւ կարենալ ճանչնալու համար ձեր այս ուղղութեամբ լուսաբանութիւն մը կատարելը պէտք կը տեսնուի»:

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ Յակոբ Տէր - Մելքոնեան սրահին մէջ, Օգոստոս 1-ին տեղի ունեցած է «Լեւոն եւ Սոֆիա Յակոբեան» ազգ. վարժարանի վկայականներու բաշխման հանդիսութիւնը: Շրջանաւարտներուն (31) կողմէ ողջերթ մը կարդացած է Փայլիկ Քրմոյեան: Խօսք առած են հաստատութեան տնօրէնը՝ Լեւոն Նահապետեան, ծանրանալով շրջանաւարտներու առջեւ ծագած զանազան հարցերուն, խնամակալութեան կողմէ՝ Հայկ Թիլպեան, որ թուած է տարեվերջի դժուարութիւնները եւ ներկայացուցած նիւթական եւ բարոյական տեղեկագիրը: Վկայականները բաշխելու համար բեմ հրաւիրուած է թեմին առաջնորդը՝ Արամ Եպիսկ., որ արտասանած է նաեւ փակման խօսքը: Աշակերտները գործադրած են նաեւ գեղարուեստական բաժին մը:

×

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ «Յակոբ Տէր - Մելքոնեան» սրահին մէջ, Յուլիս 31-ին, տեղի ունեցած է «Սուրէն Խանամիրեան» ազգ. վարժարանի վկայականներու բաշխման հանդիսութիւնը: Առաջին բաժնին մէջ, մանկապարտէզի աշակերտները ներկայացուցած են Յովհաննէս Թումանեանի «Մխտր» թատերգութեան վերածուած: Երգերով, պարերով ամբողջացած են փոքրերուն կողմէ պատրաստուած պատկերները: Յայտագրին Բ. մասը լրացուցած է գեղարուեստական բաժինը՝ նուագով, երգով: Շրջանաւարտներու մուտքէն ետք, Լուսիկ Կիւլոյեան կարդացած է հրաժեշտի խօսքը, որմէ յետոյ վարժարանի տնօրէնը՝ Յակոբ Բագրատունի խօսք առնելով շեշտած է որ հակառակ բոլոր խոչընդոտներուն դպրոցը կրցած է տոկալ: Տեսուչին խօսքէն ետք կատարուած է մրցանակաբաշխութիւնը: Հուսկ բանքը արտասանած է Արամ Եպիսկոպոս:

×

ՏՐԻՊՈԼԻՍԻ (Լիբանան) «Նուպարեան - Խրիմեան» դպրոցին հանդիսասրահին մէջ տեղի ունեցած է ամավերջի հանդէսը, Յուլիս 8-ին: Բացման խօսքը արտասանած է տեսուչը՝ Վաչէ Հարմանտայեան, անդրադառնալով հայկ. վարժարան մը պահելու կարեւորութեան Տրիպոլիսի նման քաղաքի մը մէջ: Աշակերտները գործադրած են գեղարուեստական յայտագիր մը, ապա տեսուչն ու շրջանին հոգեւոր հովիւը՝ Ասպետ քհնյ. Տէմիրճեան կատարած են մրցանակաբաշխութիւնը:

Ճ. ԿՈՒԱՌԵՍՔԻ

«ԴՈՆ ՔԱՄԻԼԼՈՅԻ ՓՈՔՐԻԿ ԱՇԽԱՐՀԸ»

(Թրգմ. Հ. Յ. Չ.)

- 20 -

ԺՈՂՈՎԸ

Վճռեցին մնալ կարգի ու կանոնի շափերուն մէջ: Ընդհանուր զօրակոչ բոլոր ուժերուն, կազմութիւն հսկիչ խումբերու, արգիլելու համար դարանամուտները. զրաւել ռազմագիտական կէտերը. պաշտպան կենալ կայանին. պատրաստ փոքրիկ խումբերով կողմնակի գիւղերէ ընկերներ հասցնելու:

«Այն խրոխտութիւնը որ հոս հասարակաց ժողով մը կը սարքեն, կը փաստէ թէ ապահով կը զգան մեզ ընկճելու, ըսաւ, յամենայն դէպս մեզ անպատրաստ պիտի չգտնեն»:

Գիւղ առաջնորդող ամէն ճամբու երկայնքին՝ դիտակները պիտի նշանակէին ամէն կասկածելի շարժում: Շաբաթ օրուան վաղ կանուխէն գործի լծուեցան, բայց օրուան ընթացքին բան մը չտեսնուեցաւ, ոչ իսկ կատու մը:

Գիշեր ատեն Ջմիլձոն նշմարեց կասկածելի հեծելանուորդ մը. բայց բանից դուրս ելաւ որ սովորական գինով մըն էր: Ժողով պիտի կատարուէր Կիրակի կէսօրին. մինչեւ ժամը երեք՝ մարդ չտեսնուեցաւ:

«Ամէնքը մէկանց պիտի հասնին, ըսաւ Փեփփոնէ ժամը 15.35-ին, եւ կատարեալ ապասարկութիւն մը սահմանեց կայարանին մօտերը:

Եւ ահա հասաւ շոգեկառքը, իջաւ միայնակ նիհար մարդուկ մը, թեթեւ պայուսակով մը:

«Կը տեսնուի հոտը առեր են, եւ բաւաբար կերպով զօրաւոր չեն զգացած ինքզինքնին, հարուածը փորձելու համար», եզրակացուց Փեփփոնէ.

Նոյն վայրկեանին այդ մարդուկը մօտեցաւ ու քաղաքավարի կերպով բարեւելով Փեփփոնէն, հարցուց թէ կրնա՞ր իրեն ցոյց տալ ազատական կուսակցութեան կեդրոնը:

Փեփփոնէ ապշած անոր նայեցաւ:

- Ազատական կուսակցութեան կեդրո՞նը:

- Այո, ըսաւ մարդը, պէտք էի փոքրիկ ճանախօսութիւն մը ընել քան վայրկեանէն ու չէի ուզեր ուշ մնալ:

Ամէնքը նայեցան Փեփփոնէին, ու Փեփփոնէ գլուխը քերեց:

- Իրաւցնէ դժուար է քիչ մը բացատրելը, որովհետեւ կեդրոնը մէկ քանի քիլոմեթր հեռու է:

Մարդուկը չփոթելու ձեւ մը ըրաւ.

- Կարելի պիտի ըլլա՞յ հասնելու միջոց մը գտնել:

- Բեռնատարը դուրսն է, եթէ կ'ուզես ելլել:

Մարդուկը շնորհակալ եղաւ. երբ դուրս ելան ու տեսաւ բեռնատարը, վրան խոժոռադէմ մարդիկ, վզերնուն կարմիր վզկապով (թաշկինակով), եւ իւրաքանչիւրը կրծքանշաններով, նայեցաւ Փեփփոնէին:

- Ես եմ գլխաւորը, ըսաւ Փեփփոնէ, առջեւը ելիր ինծի հետ:

Կէս ճամբու Փեփփոնէ կեցուց մեքենան ու նայեցաւ մարդուկին երեսը. պարզուկ, միջին տարիքի պարոն մըն էր, նիհար, շատ նուրբ գիծերով:

- Ուրեմն, դուք ազատակա՞ն էք, հարցուց:

- Այո՛, պատասխանեց պարոնը:

- Եւ վախ չէ՞ս զգար գտնուելով, հոս, առանձին, յիսուն համայնավարներուն մէջ:

- Ոչ, պատասխանեց մարդը հանդարտութեամբ:

Սպառնական մռնչիւն մը բարձրացաւ բեռնատարի մարդոց մէջէն:

- Ի՞նչ ունիս այդ պայուսակիդ մէջ, պայթուցի՞կ, հարցուց Փեփփոնէ:

Մարդը սկսաւ խնդալ, ու բացաւ կափարիչը:

- Գիշերնոց մը, զոյգ մը հողաթափ, եւ ակռայի վրցին մը, բացատրեց:

Փեփփոնէ ճմրթկեց գլխարկը ու ձեռքերը զարկաւ ազդրերուն:

- Խենթիս բանը. կրնա՞ս բացատրել թէ ինչո՞ւ չես վախնար:

- Ճիշդ որովհետեւ ես միայնակ եմ, իսկ դուք յիսուն, բացատրեց մարդուկը հանդարտօրէն:

- Բայց ի՞նչ յիսուն եւ ոչ յիսուն, գոռաց Փեփփոնէ, չէ՞ս մտածեր որ ես միայնակ կարող եմ մէկ ձեռքովս քեզ թռցնել մինչեւ այդ ջրանցքը:

- Ոչ, մտքէս չեմ անցըներ, պատասխանեց մարդը խաղաղիկ:

(Շար. 78)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ԼԱ. ԿԱՌԷՆ․-- Տէր եւ Տիկին Գափուճեան 200 Ֆ․ կը նուիրեն փոխան ծաղիկի Մոնմորանսիի Հանգստեան տան՝ Տիկին Գեղանոյշ Մելքոնեանի մահուան առթիւ, (ստանալ «Յառաջ»էն) :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջ․ Վարչութիւնը իր 18 մասնաճիւղերով կ'ողբայ իր Կայանի Թէքնիք յանձնախումբի ժրաջան անդամին՝

ԻՎ ՖՈՒՐԹԻՒՆԻ

մահը եւ իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Նազելի Ֆուրթիւնի եւ իր երկու զաւակներուն, իր ամուսնոյն եւ իրենց հօր անակնկալ եւ կսկծալի մահուան առթիւ :

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ - Պուրվար - Օտտօ․ - Մարտիրոս Հացպանեանի մահուան առթիւ Ս․ Յակոբ եկեղեցւոյ միջոցաւ եղած են հետեւեալ նուէրները Այրի Տիկին Հացպանեանի եւ զաւակներուն կողմէ․ - 300-ական ֆրանք տեղւոյն եկեղեցիին, Կապ․ Խաչին, Մշ․ Տան, Հայ Դատի Ֆոնտին, Համազգայինի դպրոցին, Սէն - Ռաֆայէլի Հանգստեան տան, Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանին եւ «Յառաջ»ին, (Ս․ Մ․ վարժարանի գումարը ստանալ «Յառաջ»էն :

×

Նոյն առթիւ Պ․ Արտաշէս Կազիկեան 100 Ֆ․ եկեղեցւոյ եւ 100 Ֆ․ Թաղին Աղքատներուն, Այրի Տիկին Զարգարեան 100 Ֆ․ եկեղեցւոյ եւ 100 Ֆ․ Թաղին աղքատներուն, Օ․ Ազատնի Խոզիկեան 50 Ֆ․ եկեղեցւոյ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ․ - Սէն - Ժ'Անթուանի Ս․ Թադէոս եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները․ - Ագապի Մինաքեանի մահուան առթիւ՝ Տիկին Հաճրզըզ Քէյիշեան 50, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մահտեսեան 100 Ֆ․, Տիկին Պերճուհի Արթինեան եւ զաւակները 100, Տէր եւ Տիկին Միհրան Սրկ․ Քէյիշեան եւ զաւակները 100, Տէր եւ Տիկին Ղազարոս Մխսըրլեան եւ զաւակները 100 Ֆ․, Տէր եւ Տիկին Ներսէս Մխսըրլեան եւ զաւակները 100 Ֆ․, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Սորճեան եւ զաւակները 50, Ծերոն Հայալեան ընտանիք 70, Տէր եւ Տիկին Թադէոս Մսըրլեան և զաւակները 200 Ֆ․, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Մխսըրլեան եւ զաւակները 100, Տէր եւ Տիկին Պարգեւ Քէյիշեան եւ զաւակները 50 Ֆ․ :

Սիրանոյշ Տագէսեանի (ծնեալ՝ Հեքումեանի) մահուան առթիւ՝ Պ․ Ժագ Շէյէյէքեան եկեղեցւոյ պայծառութեան 250 Ֆ․, Հ․ Բ․ Ը․ Միութեան 250 Ֆ․ :

- ԽԱՉՎԵՐԱՑ -

Ս․ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 16, Խաչվերաց է․ տօն վերացման Սուրբ Խաչի :

Այս առթիւ Փարիզի Ս․ Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ․ ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8․45-ին :

Պատարագ՝ ժամը 10․30-ին :

Պատարագը կ'երգուի քառաձայն Մայր եկեղեցւոյ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Կոմիտաս Գէորգեանի :

Նոյն օրը, երեկոյեան ժամը 4-ին, կը կատարուի ժամերգութիւն, եւ Խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր - Անդաստան՝ ուխտով :

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 17, տօն է Խաչի : Յիշատակ Մեռելոց :

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի :

Կը պատարագէ՝

ԺԻՐԱՅՐ ՎՐԴ․ ԹԱՇՃԵԱՆ

Պատարագի աւարտին՝ հոգեհանգիստ կը կատարուի վասն համօրէն ննջեցելոց :

×

Ս․ ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 16, Խաչվերացի տօնին առթիւ, Լիոնի Ս․ Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ԽՋԿՐ․ ՔՀՆՅ․ ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Բազմաձայն երգեցողութիւնը կը կատարուի եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Յովհաննէս Պէրպէրեանի :

Երեկոյեան ժամը 15․30-ին տեղի պիտի ունենայ« Թափօր Անդաստան» :

Երկուշաբթի, յիշատակ է Մեռելոց, ժամը 11-ին հոգեհանգիստ կը կատարուի վասն համօրէն ննջեցելոց :

--դպրոցական վերամուտ--

Այս տարի, Հայկական Բարեգործական Ընդհ․ Միութեան Լիոն - Վիէն մասնաճիւղի եւ Վիէնի Հայ Մշակութային Ընկերակցութեան նախաձեռնութեամբ, հայերէն լեզուի դասաւանդութիւն տեղի պիտի ունենայ յատկապէս հայ փոքրիկներու համար :

Փափաքողները կրնան իրենց զաւակները ղրկել Սեպտեմբեր 19-էն սկսեալ ամէն Չորեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 14-էն սկսեալ :

Հասցէ․ _ Քէ Բաժօ, թիւ 1, 38200 Վիէն :

Յաւելեալ տեղեկութեանց համար հեռաձայնել՝ Պ․ Սուքիաս Սուքիասեանի՝ 85 - 72 - 34 թիւին :

TRANSTOURS

VOUS PRESENTE SES VOYAGES ORGANISES

Ոսկի Աշունը Երեւանի Մէջ

12 - 14 Jours à EREVAN

ALLER - RETOUR PAR AVION - SERVICE 1ère CLASSE

de PARIS

— Du 5 au 20 Octobre — 16 jours, dont 14 à EREVAN — Prix: 5900 F

de MARSEILLE

— Du 6 au 19 Octobre — 14 jours, dont 12 à EREVAN — Prix: 5700 F

TEL. : (91) 93 04 90

TRANSTOURS — 25, rue d'Argenteuil - 75001 Paris — Tél. : 261 58 28

-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-

ՄԱՐՍԷՅԼ

Գ Ո Ւ Ս Ա Ն

ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

Դ․ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 23, Գուսան երգչախումբի - նախկին Գրիգոր Լուսաւորիչ երգչախումբի - հիմնադրութեան Դ․ տարեդարձի առթիւ Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենայ կրօնական հանդիսաւոր արարողութիւն :

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ․ ՊԵՔՃԵԱՆ

ԳՈՒՍԱՆ երգչախումբը իր ամբողջական կազմով եւ ղեկավարութեամբ՝ հիմնադիր - ուսուցչուհի Տիկին Ժիւլիէթ Եըլմազեանի կը կատարէ Պատարագի երգեցողութիւնը, բազմաձայն, Եկմալեան եղանակով :

Սկիզբ ժամերգութեան 8

Պատարագ՝ 10

Պատարագէն ետք Մայր եկեղեցւոյ Ա․ Ջրբաշեան սրահին մէջ ճաշ մը կը տրուի ի պատիւ հիւրերու եւ երգչախումբի անդամներու :

Ճաշի մասնակցիլ փափաքողները պէտք է նախօրօք ապահովեն իրենց տեղերը հեռաձայնելով հետեւեալ թիւերուն․ -

77-84-70 - 87-43-71 - 70-90-93

-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-

ԱՆԴԱՄԱԿԱՆ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի եւ Շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Կանոնագրի 24-րդ յօդուածի տրամադրութեան համաձայն, 1984 Յուլիս 19-էն ի վեր կրօնական ընկերակցութեան անդամները հրաւիրուած էին Անդամական Արտակարգ Ընդհանուր Ժողովի մը, որ պիտի գումարուէր այսօր, Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 5-ին, 1984, օրակարգ ունենալով․ -

«ՔՆՆՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒՄԸ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 1954-Ի ԿԱՆՈՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄՆԵՐՈՒՆ» :

Յիշեալ Թուականին, ժողովի գումարման համար անհրաժեշտ եղող՝ անդամներուն բացարձակ մեծամասնութիւնը գոյացած չըլլալով,

Ներկայիս համաձայն կանոնագրի նոյն յօդուածին, ընկերակցութեանս անդամները կը հրաւիրենք Անդամական արտակարգ ընդհանուր ժողովի երկրորդ նիստի մը, որ պիտի գումարուի Չորեքշաբթի օր, Սեպտեմբեր 19-ին, երեկոյեան ժամը ճիշդ 20-ին, Մայր եկեղեցւոյ մէջ, 15 ռիւ Ժան - Կուժօն, Փարիզ 8-րդ, ուր որոշումները պիտի տրուին՝ «ինչ որ ալ ըլլայ ներկաներուն թիւը» :

ԴԻՒԱՆ
ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՑ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ
ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ
ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Սեպտեմբեր 5

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ․ ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 2-ԻՆ

Վ Ե Ր Ա Մ Ո Ւ Տ

ՍՈՒՐԲ ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ

1984 - 1985

Ալֆորվիլի Ս․ Մեսրոպ կրթարանի Մանկապարտէզի բացումը կը կատարուի Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 10, առաւօտեան ժամը 9-ին :

Իսկ հայերէն լեզուի միօրեայ դասընթացքները կը սկսին Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 3, առաւօտեան ժամը 9-ին :

Տեղեկութեանց համար կը խնդրուի դիմել․ -

Ecole St. Mesrob
4, rue Komitas — 94140 Alfortville
Tél. : 378. 92. 91

×

ՊԱՆԷԵՕ

Դպրոցը կը վերաբացուի Սեպտեմբեր 12-ին, Չորեքշաբթի օր :

×

Լ Ի Ո Ն

Լիոնի Հայ Առաք․ եկեղեցւոյ կրթական մարմինը կը յայտարարէ թէ Հայկազեան միօրեայ վարժարանը կը վերաբացուի Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 12-ին, առաւօտեան ժամը 9-ին :

Ծնողքները կրնան այժմէն արձանագրել տալ իրենց զաւակները եկեղեցւոյ դիւանատունը :

×

Ի Ս Ի

Դպրոցական վերամուտ Իսիի Հայց․ Առաք․ եկեղեցւոյ հայկական դասընթացքներուն : Կ'ընդունուին 5-էն 15 տարեկան աշակերտներ : Կը դասաւանդուին հայերէն, պատմութիւն, կրօնք եւ երգ : Ամէն Չորեքշաբթի, ժամը 9-էն 12, եւ կէսօրէ ետք ժամը 14-էն 17 :

Մանրամասնութիւններու եւ արձանագրութիւններուն համար դիմել եկեղեցւոյ քարտուղարութեան ամէն օր ժամը 13․30-էն 17․30 :

Հեռ․ - 644 - 28 - 52

×

Ի Ս Ի

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի Միօրեայ դպրոցը կը վերաբացուի Սեպտեմբեր 12-ին, Չորեքշաբթի ժամը 9-ին, Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ․ 45 ռիւ տը լա Տէֆանս :

Նոյնպէս պարի դասերը կը սկսին Սեպտեմբեր 11, Երեքշաբթի, ժամը 17-ին, միեւնոյն սրահին մէջ :

×

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Դաւիթեան միօրեայ դպրոցի կրթական յանձնախումբը կը հրաւիրէ Վալանսի եւ շրջանի բոլոր ծնողքները որ իրենց զաւակները արձանագրել տան Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 19-ին, առաւօտեան, Դաւիթեան դպրոցը, 6 րիւ Փօլանտ, Պուր լէ Վալանս : Կը խնդրուի յարգելի ծնողքներէն յարգել արձանագրութեան թուականը :

×

ՄԱՐՍԷՅԼ

Սէն - Ժէռօմի Ս․ Սահակ - Ս․ Մեսրոպ եկեղեցւոյ եւ Հ․ Բ․ Ը․ Միութեան հովանաւորութիւնը վայելող երկօրեայ դպրոցին 1984 / 1985-ի տարեշրջանի արձանագրութթիւնները սկսած են : Բացումը տեղի պիտի ունենայ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 19-ին :

Կը խնդրուի ծնողքներէն արձանագրել տալու համար դիմել Կիրակի առաւօտները եկեղեցւոյ բանկալը :

Իսկ Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ, եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 9 - 12 :

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
12

MERCREDI
12 SEPTEMBRE
1984

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 3,00 F

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

...րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.786 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 60e ANNÉE — No 15.786

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

...ԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

...ՈՐԾԱՏԻՐՈՒԹԵԱՆ գործատէրը՝ Իվոն ...Թազ, օրուան, այսինքն մետիաներու ...րդն էր, Երեքշաբթի օր։ Արդարեւ, ...խորդ օրը, իր վերամուտը բրած էր ...ձգան առաջարկներ ընելով կառավա-...թեան, առաջարկներ զորս «Լիպերա-...սիոն» կ'ամփոփէ մէկ խորագրով՝ «Միշտ ...ելի»։ Կաթազ, վերլուծելէ ետք տըն-...եսական կացութիւնը, կը հաստատէ որ ...մեր տնտեսութեան վիճակը միջակ է»։ - ...մահոսութիւն՝ 7,5%, երեք անգամ ...ելի քան արեւմտեան Գերմանիա, գոր-...ազրկութիւն՝ +14,1% մէկ տարուան ...թացքին ընդդէմ՝ 2,3%-ի Մեծն - Բրի-...անիա, 0,9% արեւմտեան Գերմանիա եւ ...ակաս 27,2%՝ Միացեալ - Նահանգներ։ ...առաքին առեւտուրի բաց՝ 1984-ի հա-...ր նախատեսուած 24 միլիառին արդէն ...սուած ենք 7 ամսուան մէջ։ Պէտք է պայ-...արիլ գործազրկութեան դէմ եւ հոս է ...ր Կաթազ լուծումներ կ'առաջարկէ. - Ա-...ջին առթիւ առեղծել՝ ԱՆԲԱ-ն (այ-...ինքն՝ նոր աշխատանք՝ թեթեւցած պար-...ադրութիւններ։ Անփլուա նուվօ, քոնթ-...ինթ ալէժէ) որ կարելիութիւն կուտայ ...-էն 49 բանուոր ունեցողին նոր մարդ ...նել առանց մեքենաբար ընկերային եւ ...ական տուրքերու յաւելեալ ծանր ...ը կրելու։ Ասիկա 400 հազար գործ կը ...թայթէ մէկ տարուան ընթացքին ըստ ...թազի։ Ցետոյ ազատ թողուլ մասնակի ...խատաժամը, որ կրնայ կէս միլիոն գոր-... ծնունդ տալ, ջնջել նաեւ որոշ ժամա-...կաշրջանի պայմանագրութեանց դրու-...թիւնը։ Մէկ խօսքով ջնջել 1982-ի հրամա-...գիրը՝ «այնքան վնասակար գործի բա-...ցման համար», կ'եզրակացնէ Կաթազ։

...ԽԱՆՍԸ կրկին կը ողէ, ինչ որ դադ-...ած է նորութիւն ըլլալէ, գրեթէ չարա-...թական օրէնքի պէս բան մըն է այլեւս ...դարմանային ալ՝ դարմանալի է։ Սեպ-...տեմբեր 12-էն դեղը (սիփէր) 5 Փր. 47-ի ...բարձրանայ, հասարակն ալ՝ 5,13-ի։ ...է բսել թէ նախատեսուած է ու-...յաւելում մըն ալ, ի մօտոյ։ Հաւանա-...յաւելումներ նախատեսուած են նաեւ ...ձայնի եւ գրոշմաթուղթի սակերուն ...վերջինը յաւելում կրեց արդէն Յու-...1-ին)։

ՄԱՄՈՒԼԻ ՕՐԻՆԱԳԻԾԻՆ առթիւ դըր-...ամի բանաձեւը, զոր ընդդի-...թիւնը ներկայացուցած էր, պարզ է, ...ցաւ, քանի որ միայն 105 ձայն ստա-...։ Այլեւս կը սկսի Ազգ. Ժողով - Ծե-...կոյտ երթուդարձը։

ՏՈԼԱՐԸ վլուխը առած կ'երթայ, խերն ...ծելով ոչ միայն Փրանքին այլեւ Եւ-...ոպայի, ընդհանրապէս։ Գերմանիոյ կեդ-...րոնական դրամատունը՝ Պունտըսպանքը ...ը չարունակէ իր տոլարները ծախու հա-...միջազգային շուկաներուն վրայ, բայց ...արանք չունի որ կարենայ յաջողիլ կա-...սեցնել տոլարին «վերելքը»։ Երկուշաբթի ...էր 9 Փր. 25-ի հասած էր Ուոլ Սթրիթ ...Նիւ-Եորքի սակարանը)։

ՓԻՆՈՇԷ իր ձեւով տօնեց իշխանութեան ...լու գալուն 11-րդ տարեդարձը, 6 ամի-...ով երկարաձգելով իր արտակարգ իրա-...ւասութիւնները եւ նմանօրինակ քանի մը ...րոշումներ տալով, զսպումը սաստկացը-...նելու համար։

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ազատ երթեւեկութիւնը ...սարակաց Շուկայի երկիրներուն մէջ, ...ի զօրու պիտի դառնար 1986 Յունուար ...ին, պիտի չգործադրուի, յայտարարեց ...արեւմտեան Գերմանիոյ Արտաքին Նախա-...րարը։ Ուրիշ թուականի մը նշանակումը ...բանակցութեան նիւթ պիտի ըլլայ Եւրո-...պայի Հասարակապետութեան եւ Անգա-...րայի միջեւ։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 47-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԱՐԱՏ - ՆԵՖԹՉԻ ԽԱՂԸ

Սեպտեմբեր 6-ի մեր թիւով տուած էինք Արարատ - Նեֆթչի խաղի արդիւնքը՝ 2-0 ի նպաստ Արարատի։ Ստորեւ Սովետա-կան Հայաստան օրաթերթի Սեպտեմբեր 5-ի թիւով տրուած մանրամասնութիւն-ները։

Թղթակիցը՝ Մ. Յակոբեան կը գրէ թէ երկու խումբերն ալ կը պայքարէին ոչ թէ մրցանակային տեղեր գրաւելու նպատա-կով, այլ՝ պարզապէս բարձրագոյն լի-կայի մէջ իրենց տեղերը պահպանելու։ Այդ իսկ պատճառով խաղը չատ լարուած մթնոլորտի մէջ տեղի ունեցած է եւ Արա-րատցիները, մանաւա՛նդ, չատ պատաս-խանատու խաղարկութիւն ցոյց տուած են։

Խաղը վերջ գտած է 2 - 0 արդիւնքով։ Լաւագոյն հարուածողներն եղած են Մխի-թարեան եւ Ռ. Գալստեան, որոնք նշա-նակած են կոլերը։

Սեպտեմբեր 4-ին, դասաւորման պատ-կերը հետեւեալն էր. -

1.-	Զէնիթ	32 կէտ
2.-	Դնեպր	32 կէտ
3.-	Տորպեդօ	31 կէտ
4.-	Դինամօ (Մն)	30 կէտ
5.-	Դինամօ (Թ)	28 կէտ
6.-	Սպարտակ	28 կէտ
7.-	Դինամօ (Կ)	28 կէտ
8.-	Ժալգիրիս	27 կէտ
9.-	Կայրաթ	26 կէտ
10.-	Շախտեոր	26 կէտ
11.-	Չերնոմորեց	26 կէտ
12.-	ԲՄԱ	25 կէտ
13.-	ԱՐԱՐԱՏ	24 կէտ
14.-	Մետալիստ	23 կէտ
15.-	Պախտակոր	19 կէտ
16.-	Նեֆթչի	18 կէտ
17.-	Դինամօ (Մ)	18 կէտ
18.-	ԲԿՄԱ	17 կէտ

×

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Խիլի ԱՍԱ-ն պարտուեցաւ 0 - 2 Պանէ-եօյի խումբէն։

ՃԱՏՐԱԿ

ԳԱՐՊՈՎ - ԳԱՍՊԱՐՈՎ

ԳԼՈՒԽ ԳԼԽԻ

—×—

Երկուշաբթի օր, Մոսկուայի մէջ սկը-սած է ճատրակի համաշխարհային 31-րդ ախոյենութիւնը, որ չուրջ երկու ամիս պիտի տեւէ։ Մէկ կողմ՝ Անատոլի Գար-պով, աշխարհի ախոյեան ինը տարի է։ Դիմացը՝ Կարի Գասպարով «ճատրակի անառակ որդին», ինչպէս կը գրէր «Լիպե-րասիոն»ը (Սեպտ. 11)։ Կը յաղթէ ան որ 6 անգամ նոք - աութ կ'ընէ մրցա-կիցը։

Գարպով 33 տարեկան, 5 տարեկանին ճատրակ խաղալ սորվիլ սկսած է, 15 տա-րեկանին՝ արդէն ազգային տիտղոսի կ'արժանանայ։ 24 տարեկանին աշխարհի ախոյեան է։

Գասպարով բոլորովին ուրիշ ոճի մարդ է։ 5 տարեկանին կը շշմեցնէ հայ մայրը (Գասպարեան) եւ հրեայ հայրը լուծելով ճատրակի առաջին խնդիրը։ 17 տարեկա-նին «միջազգային մեծ վարպետ» է։ Բայց, հայ - հրեայ ծնողքէ ըլլալը «կը խան-գարէ» ինչպէս անգամ մը եւս կը յիշե-ցնէ «Լիպերասիոն» (այդ պատճառով է որ նախընտրաբար մօրը ազգանունը ա-նունը առած ու ռուսացուցած է)։

Եզրակացնելով, փարիզեան օրաթեր-թին աշխատակիցը՝ Քրիսթոֆ Պութոն կ'անդրադառնայ որ Գարպով հոգեբանա-կան նրբութիւններու քաջ ծանօթ մէկն է, ինչ որ պարագան չէ Գասպարովի որ ը-սեր է. - «Ծննդեան օրս (Ապրիլ 13 մը) բախտաւոր օր մըն է։ Քանի որ այդ օրը աշխարհ եկած եմ՝ 13 թիւը նպաստաւոր է ինծի։ Ուրեմն պէտք է աշխարհի 13-րդ ախոյեանն ըլլամ», ու յօդուածագիրը սա-պէս կը վերջացնէ. - «Շատ բարի, Կարի, բայց քանի որ Գարբով Քրիստոսի տարիքն ունի, դեռ կրնայ յարութիւն առնել եւ յաւիտենական կեանքի տենչալ, այնպէ՞ս չէ։ Աստուածները թող հեռու ըլլայ որդի՛ (փիսքոն)»։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

«ԵՍ ՉԵՄ ՎՇՏԱՆԱՐ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԵՆԷ»

—×—

Այն երկու մարդիկը, որոնք կը բնակին նոյն անձին մէջ, անցեալ օր դարձեալ կը խօսակցէին իրարու հետ։ Քիչ անգամ ականջ կուտանք անոնց խօսակցութեան։ Այս անգամ լսենք զանոնք։

×

- Ես բնաւ չեմ վշտանար քննադատու-թենէ, ըսաւ առաջինը։ Քննադատութի-նը ամէնէն օգտակար սնունդն է գիտակից մարդու մը համար։ Քննադատութիւննե-րու ականջ տալով է որ, մեր քննադատ-ուած թերիները սրբագրելով է որ կը մեծնանք, կը զօրանանք։ Իսկ ամէն գըր-ուատիք, մեր հասցէին կատարուած ամէն գովասանք կը տկարացնէ մեզ, մեզ կը լճացնէ։ Այո՛, ես կ'ուզեմ որ իմ թերու-թիւններս կամ սխալներս բսուի՛ն երե-սիս։

- Միշտ այս յանկերգը կը կրկնես, պա-տասխանեց երկրորդը։ Ուրիշներ ալ քեզի պէս կը խօսին։ Բայց դուն չէ՞իր որ անց-եալ օր բաւական ջղայնացար երբ դրա-գէտ բարեկամներէդ մէկը, քեզ երկար գրուտելէ վերջ, միայն գանգատեցաւ որ քիչ մը երկար կը գրես։

- Այդ ուրիշ, պատասխանեց առաջինը։ Ջղայնացայ, որովհետեւ ջղայնանալու իրաւունք ունէի։ Երկար գրելը կամ կարճ գրելը յանցանք մը չէ, սխալ կամ թե-րութիւն մը չէ։ Եթէ չատ բան կը պատ-մես, չատ կը խորանաս նիւթի մը մէջ, գրածդ ալ կ'երկարի բնականաբար։ Իմ այդ բարեկամս իր կեանքին մէջ երեսուն տողէ աւելի երկար բան չէ կրցած գրել, ատոր համար է որ կը գանգատէր իմ գը-րութիւններուս երկարութենէն։ Երկար գրելը յանցանք մը չէ։ Եթէ ուրիշ յան-ցանք մը ունիմ, թող այդ մասին խօսի, այն ատեն բնաւ չեմ ջղայնանար։

- Նորէն կը ջղայնանաս, վրայ բերաւ երկրորդը։ Ես լաւ կը ճանչնամ քեզ։ Դուն չէ՞իր որ անցեալ չաբաթ տեղէդ գայրոյթով ցատքեցիր, երբ ընթերցող մը քեզի յիշեցուց որ թուականի սխալ մը բրած էիր Զարթօնքի շրջանի մեր գրա-կանութեան պատմութեան նուիրուած վերջին յօդուածաշարքիդ մէջ։

- Հարկաւ կը զայրանամ, ըսաւ առաջի-նը։ Իմ տեղս դուն ալ կը զայրանայիր։ Ճիշդ քառասուն էջ երկարութեամբ յօդ-ուածաշարք մը հրատարակեր եմ։ Ամէն մարդ հիացումով արտայայտուեր է ա-նոր մասին։ Իսկ այս մարդը եկեր է, կարծես թէ գնահատանքի արժանի ոչ մէկ կէտ կայ այդ երկար յօդուածաշարքին մէջ, միայն թուականի սխալին մասին կը խօսի։ Թող նախ լաւ կողմերը թուէ, քանի մը գնահատանք ընէ, անկէ վերջ ալ սխալը մատնանշէ։ Թող փաստէ որ բարի կամեցողութեամբ կ'ընէ իր քննա-դատութիւնը։ Ես քննադատութիւն լսելէ կ'ախորժիմ, բայց պէտք է վստահ ըլլամ որ չարամտութիւն չկայ ատոր մէջ։

- Արտօնէ, պատասխանեց երկրորդը միշտ նոյն ջղային միջամտութեամբ։ Շատ բարի կամեցողութեամբ կատարուած քննադատութեան մը դիմաց ալ ջղայնա-նալդ տեսած եմ ես։

- Օրինակի համար, ե՞րբ։

- Անցեալ ամիս ընդունելութիւն մը սարքուած էր հիւր գրագէտի մը ի պա-տիւ։ Ընդունելութեան ընթացքին մէկը, իր ուղերձին մէջ, քու մասիդ ալ խօսե-ցաւ չատ ազնուօրէն եւ մէկ երկու ցուց-մունքներ բրաւ։ Այդ մարդը քեզի հան-դէպ միշտ լաւ տրամադրութիւններ ունե-ցած է, դուն ալ պէտք ընդունիս այս ի-րողութիւնը։ Հակառակ ատոր չմարսեցիր այդ ցուցմունքները։ Անհանդուրժացար։ Դէմքէդ յայտնի էր թէ որքան անհան-դուրժացար։ Չես մոռցած հաւանաբար։

- Չեմ մոռցած, ճիշդ է ըսաւ առաջինը։ Թերեւս ալ ցուցմունքները տեղին էին։ Բայց ընդունէ որ քննադատելուն ալ ձեւը կայ։ Ինչ որ բսուեցաւ այդ օրը, հրա-պարակային բսուելիք, մանաւանդ ընդու-նելութեան մը ընթացքին բսուելիք խօս-քեր չէին։ Որքան գոհ կը մնայի եթէ յա-ջորդ օր հեռաձայնէր ինծի, կամ այցե-լութեան գար ու գլուխ գլխի խօսակցու-թեան մը ընթացքին արտայայտուէր այդ մասին։ Ես կը ջղայնանայի՞ այն ատեն։

- Կը ջղայնանայիր, սիրելիս, ըսաւ երկրորդը։ Մի վշտանար։ Ես չեմ որ պի-տի ուրանամ քու արժանիքներդ։ Գիտես թէ որքան կը սիրեմ քեզ, մանաւանդ որ-քան կը գնահատեմ քու գործդ։ Միայն գործդ չէ որ կը գնահատեմ, կը գնահա-տեմ նաեւ քու հանդարտ ու չարքաշ բը-նաւորութիւնդ։ Բայց եթէ թերութիւն մը ունիս, այդ ալ ա՛յս է ահաւասիկ. կը ջղայնանաս քննադատութենէ։ Չես ա-խորժիր որ մէկը կէտի մը վրայ համա-ձայն չըլլայ քեզի հետ, չհաւնի գաղա-փարդ։ Անմիջապէս կը սկսիս կասկածիլ դիմացինիդ անկողմնակալութենէն, ուղ-ղամտութենէն, բարեսրտութենէն։ Չես ընդունիր որ կրնայ ան ալ իրաւունք ու-նեցած ըլլալ։

- Դուն ի՞նչ տեսակ բարեկամ ես զիս այսքան սխալ հասկցեր ես, ըսաւ առաջի-նը տխրօրէն, եւ քիչ մըն ալ ջղայնոտ։ Մէ՛ղք որ մինչեւ այսօր հաւատացած եմ բոլոր բաներուդ, կարծած եմ որ մէկն ես այն մէկ երկու հոգիէն, որոնք լաւ հասկցած են զիս։ Կը տեսնեմ որ դուն ալ կը յամառիս զիս չհասկնալ։ Կը նշանակէ թէ այլեւս ոչ մէկուն կարելի է վստա-հիլ։

×

...Եւ դեռ այսպէս կը չարունակէին խօսիլ այն երկու մարդիկը, որոնք կը բնակին նոյն անձին մէջ։ Մենք քիչ ան-գամ ականջ կուտանք անոնց խօսակցու-թեան։ Կամ կը լսենք անոնցմէ միայն մէ-կուն կամ միւսին բսածները։ Մինչդեռ որքա՛ն զուարճալի է լսել երկուքը՝ միա-ժամանակ։

Ռ. Հ.

ԱՅՈ՛, ՊԱՅՔԱՐԻՆՔ

Հետաքրքրութեամբ եւ գոհունակութեամբ կարդացի Հրանդ Աճէմեանի «Պայքարինք հայկ. ժողովրդական երգերու աղաւաղումին դէմ» խորագրով յօդուածը, «Յառաջ»ի Յուլիս 28 / 29-ի թիւին մէջ: Ձեմ գիտեր, թէ հետապնդուած նպատակով կամ գիտուածով մը ճիշդ այդ յօդուածին քով տեղ տրուած էր Լոս-Անճըլըսի մէջ լոյս տեսած Արշակ Խրնդիրեանի երրորդ երգիծագիրքէն քաղուած «Հարցազրոյց»ին, որ գիս աւելի խոր մտածումներու մէջ թաղեց, քան զբւարճացուց, հակառակ իր երգիծական գրութիւն ըլլալու հանգամանքին, տրուած ըլլալով որ ան կը ցոլացնէր այսօրուան չատ մը «Հայ երգիչ»ներու ճշգրիտ պատկերը, որոնք գրեթէ բոլոր հայ գաղութներու մէջ ողողած են հրապարակը եւ իրենց «արուեստ»ով կը հանդիսանան գլխաւոր հերոսները հայկական երգերու աղաւաղումին:

Գոհունակութեամբ կարդացի վերոյիշեալ յօդուածը, մտքէս եւ սրտէս գնահատական խօսքեր արտասանելով գայն ստորագրողին մասին, եւ որոշ չափով մըխիթարուեցայ, խորհելով թէ դեռ կան անձեր, որոնք իրենց ուշադրութիւնը կը սեւեռեն հազարամեակներու ուղի կտրած հայ երաժշտական մշակոյթին եւ անոր մշտնջենական եւ յաւալի հիմքը կազմող ժողովրդական երգաստեղծութեան վրայ, որ կ'արտայայտէ ամենահարազատօրէն մէկ ժողովրդի ցաւումը եւ յոյսերը, աշխատանքը եւ սէրանքը, անոր պատմական կեանքի կարեւոր իրադարձութիւնները, անոր հերոսներու քաջագործութիւնները:

Հետեւաբար, հայկ. ժողովրդական երգերը անցեալը ներկային եւ ներկան ապագայի օղակող հնչեղ յուշարձաններ են, եւ յուշարձանները արժանի են անբիծ եւ անաղարտ պահուելու: Անոնց ոգին պէտք չէ խաթարուի ուրիշ ազգերու երգերուն մեղեդիական առանձնայատկութիւններով, արտայայտչական միջոցներով, երգելակերպով, գարնանային ապուրի նման բազմատեսակ գունաւորումներով, քմահաճ մշակումներով:

Սակայն, ցաւ ի սիրտ կը նշենք, թէ կ'ապրինք շրջանի մը մէջ, ուր հայկ. ժողովրդական երգերը աղաւաղելու, զանոնք անճանաչելի դարձնելու, օտար երգերը «հայացնելու», եւ զանոնք արեւելեան երկիրներու մեղեդիներուն հետ խառնելու մրցումն է կարծէք, որ տեղի կ'ունենայ մեր «հայ երգիչ»ներու եւ կարգ մը «հայկ. նուագախումբ»երու միջեւ:

Պէտք է արթննալ մեր թմբիրէն եւ անդրադառնալ մոլեգին հիւանդութեան լըրջութեան եւ վտանգին, որ օրըստօրէ կը տարածուի հայ իրականութեան մէջ ժանտախտի նման:

Նախ քան այս հիւանդութեան դէմ պայքարելու առընչութեամբ մեր առաջադրութիւնները բերելը, հպանցիկ ակնարկով մը դիտենք հայ երաժշտութեան պատմութեան մէկ էջը եւ շրջանը, ուր եւս, հոգ չէ թէ մեծ մասամբ հոգեւոր երգերու ընդգաւառէն ներս, երգիչներ, նուագողներ, տիրացուներ ի՛նչ պայմաններու եւ մթնոլորտի մէջ սկսան հայ երգին ոգին խաթարել:

18-րդ դարու կէսերուն Պոլսոյ մէջ ըստեղծուեցաւ երաժշտական նոր շարժում մը, բոլոր հայ եկեղեցիները ունեցան «Դպրաց Դասեր» ղեկավարութեամբ դպրապետներու, դպիրներու, տիրացուներու, որոնք չէին բաւականանար միայն եկեղեցիներու մէջ երգելով, այլեւ կը գործէին նաեւ որպէս երգիչ կամ նուագող սրճարաններուն, գիշերային զբօսավայրերուն մէջ: Այս երգիչները, տիրացուները, «որոնք կ'երթային երգել մեծատուներու խնջոյքներուն, հայ երգեր ըսկըսան զարդարել թրքաոճ գունաւորումներով, հաճելի ըլլալու համար այդ մեծատուներուն: Այդ մեծատուները, որ այն ժամանակաշրջանին մեր եկեղեցւոյ վարչութեան գլուխը կը գտնուէին, պարտադրեցին երգիչներուն, եկեղեցւոյ մէջ երգել իրենց նախընտրած թրքական ոճով» (*): Այս երգիչներու նոր երգելաձեւը, որ կը կրէր յունական եւ թըրքական ոճի դրոշմը, սկսաւ խեղաթիւրել հայ երաժշտութիւնը: Երգային անախորժ սովորութիւններ, վեղվեղանք, քըմահաճ երկարաձայներ, չափազանցուած շեշտաւորումներ, թրքական եւ յունական երաժշտութեան յատուկ կոկորդային զարդախաղեր չուտով տեղ գրաւեցին հայ հոգեւոր երաժշտութեան մէջ, փոխելով անոր ինքնուրոյն դիմագիծը: Կացութիւնը լուրջ, վտանգաւոր, դժուար եւ անլուծելի էր, որովհետեւ այս նոր երգելակերպը քաջալերուեցաւ նոյնիսկ եկեղեցիի պատասխանատուներուն, թաղականներուն, եւ ժողովուրդի որոշ խաւերուն կողմէ, որոնց ճաշակին լաւ կը համապատասխանէր այս նոր խեղաթիւրուած ձեւը:

Այդ ժամանակի մտաւորական եւ գիտակից առաջնորդներու մտահոգութիւնը կեդրոնացաւ աւելորդաբանութիւնները վերցնելու, հայ երգը աղաւաղումներէ մաքրելու եւ անոր կրկին խակական դիմագիծը տալու վրայ: Այս ուղղութեամբ տարուած դժուարին աշխատանքը որոշ չափով լաւ արդիւնք տուաւ, շնորհիւ Կեսարիոյ Ս. Կարապետ Վանքին դպրապետին՝ Գրիգոր Գապասաքալեանի եւ յատկապէս Պապա Համբարձում Լիմոնճեանի:

Մեր պատմութեան մէջ աղաւաղումին դէմ պայքարողներէն գլխաւորը եղած է հայ երաժշտութեան առաքեալը Կոմիտաս, որ իր ժողովուրդի վերելքի շրջանին մեծ հեռատեսութեամբ կանխորոշեց հայ երաժշտութեան ոճական անաղարտութիւնը պահպանելու անհրաժեշտութեանը: Անոր առաջին մտահոգութիւնը եղաւ, նոյնիսկ եւրոպական երաժշտութեան օրէնքները յարմարցնել հայ երգի ոգիին, որպէսզի անոնք չվնասէին մեր երգի արտայայտչականութեան եւ հարազատութեան, որոնք թոյլ կուտան տարբերելու ժողովուրդի մը երգաստեղծութիւնը միւսէն: Կոմիտասն էր, որ անսակարկ նուիրումով, աննկուն կամքով, խոր հաւատքով տքնեցաւ իր ամբողջ կեանքի ընթացքին, հայ ժողովրդական երգերու դիմագիծի անաղարտ պահպանման համար:

Այսպէս հպանցիկ ակնարկ մը նետելէ ետք հայ երաժշտութեան երկու կարեւոր էջերուն, այժմ, բերենք մեր առաջադրութիւնները հայկ. ժողովրդական երգերու աղաւաղումին դէմ պայքարելու, գէթ Սփիւռքի մէջ:

Ա. - Մեր կարծիքով այսօրուան երգիչները, ժողովրդական - էսթրատային նուագախումբերը կը տառապին երգերու «բարթխոններու» չգոյութենէն, հետեւաբար կ'առնեն իրենց երգացանկին վրայ, ինչ որ կը գտնեն, հոգ չէ, թէ անոնք յունական, թրքական կամ արաբական երգեր ըլլան: Ուստի, անպայման հայթայթելու է երգեր անոնց համար: Այս մարզին մէջ իրենց օժանդակութիւնը պէտք է բերեն հայրենիքի պատասխանատու երաժիշտները, որոնք հարիւրաւոր ժողովրդական եւ էսթրատային երգեր կը յօրինեն, կը մշակեն ամէն օր: Յաճախ մեզի կը դիմեն երիտասարդներ, ժողովրդական նուագարաններու կամ ձայնի համար գրուած երգեր ունենալու համար: Սա, մեզի համար յաւաքոյն փաստն է, թէ կան ողջամիտ, գիտակից երիտասարդ ուժեր, որոնք կ'ուզեն որոնել իրենց երաժշտական արմատները եւ հնչեցնել մեր հարազատ երգը, սակայն չեն գտներ:

Բ. - Պէտք է կազմել, հրատարակչական ընկերութիւն մը ամենահամեստ պայմաններու մէջ, որ լոյս ընծայէ թերթիկներով ժողովրդական կամ էսթրատային երգեր, եւ տարածէ ժողովուրդի բոլոր խաւերէն ներս, մատչելի գինով մը: Անցեալին մէջ եւ մինչեւ այսօր այս ձեւը կը կիրարկուի նաեւ եւրոպական շրջանակներուն մէջ, ծառայելով մեծապէս այս երգերու տարածումին, իրենց հարազատ, անաղարտ ձեւերով:

Գ. - Մեր բոլոր թերթերը պէտք է անդրադառնան այս կարգի հրատարակութեանց եւ ինչո՞ւ չէ նաեւ հրապարակ եւլած այն երիզակ կամ ձայնապնակներուն վրայ, որոնք կը պարունակեն այլազգի երաժշտական մշակոյթներու խորթ ազդեցութենէն զերծ ժողովրդական երգեր:

Դ. - Գաղութի մը մէջ գտնուող բոլոր ձայնասփիւռի հաղորդումները պէտք է սփռեն ոչ թէ իրենց ձեռքը ձրի անցուցած որեւէ երգ կամ նուագ, այլ՝ պիտաճէ մը պէտք է յատկացնեն ընտրուած, զուտ հայկական երաժշտութեան ձայնապնակներ, երիզակներ գնելու եւ զանոնք հանրութեան հրամցնելու համար: Վերջ ի վերջոյ լայնատարած ձեւով միայն ձայնասփիւռներու հաղորդումներն են, որոնք կրնան ժողովուրդի մը գեղարուեստական ճաշակը բարելաւել:

Ե. - Բոլոր հայկ. կազմակերպութիւնները իրենց գրադարաններուն մէջ - եթէ անշուշտ ունին - պէտք է յատկացնեն նաեւ որոշ բաժին մը, հայ երաժշտութեան վերաբերեալ բոլոր նիւթերուն: Բարեբախտաբար ունինք թէեւ քիչ, սակայն քանի մը գաղութներ, որոնք այս ուղղութեամբ գնահատելի աշխատանք կը տանին: Բայց որքան գիտենք, այս կարգի հաստատութիւններն ալ իրենց ուշադրութիւնը կը կեդրոնացնեն առաւել չափով հայ դասական երաժշտութեան ձեռագիրներու եւ հրատարակութեանց վրայ:

Զ. - Եթէ հնարաւորութիւնը կայ, բոլոր խումբերը՝ նուագախումբ թէ երգչախումբ կամ պարախումբ պէտք է օժտել արհեստավարժ ուսուցիչներով, որպէսզի անոնք տան հիմնական ցուցմունքներ, մեր երաժշտական մշակոյթի վերաբերեալ, իրենց հսկողութեան տակ դրուած թարմ տարրերուն:

Է. - Որպէս ժողովուրդ, խիստ բողոք պէտք է բարձրացնել այն ձայնասփիւռներու հաղորդումներուն կամ բեմ բարձրացող «երգիչ»ներուն դէմ, հրապարակաւ, որոնք արեւելեան սա կամ նա երգը կը հրամցնեն հանրութեան, որպէս «հայկ. երգ», որուն բառերը միայն հայերէնով յարմարցուած են, եւ որոնք որեւէ արժէք չեն ներկայացներ:

Ընկէք, գէթ անդէնականի մէջ հանգիստ թողունք Կոմիտասի յղնած եւ տառապած միտքը, սիրտը եւ ոսկորները...:

ԽԱՉԻԿ ԵՐԼՄԱՋԵԱՆ

(*) Տե՛ս Կոմիտաս «Հայ եկեղեցական ու ժողովրդական երգերու յատկանիշերը», Փարիզ, 1938, էջ 58:

0—0—0—0—0—0—0—0

Լեռը մարգարէին խով չերթայ նէ՝ Մարգարէն լեռան խով կ'երթայ

(ԵՐԳԻԾԱՎԷՊ)

Ց. ՊԱՐՈՆԵԱՆ

0—0—0—0—0—0—0—0

ԱԼԱՖՐԱՆԿԱ

- Ուրիշ տէթ չունի՞ս:
- Չունիմ, մոնսինիոյ Նիկողիմոս, չունիմ:
- Այդ պարտքը ինտո՞ր ըրիր. դրա՞մ փոխ առիր:
- Այո՛:
- Առած դրամդ ի՞նչ ըրիր:
- Պզտիկ պարտք մը ունէի, ան տուի:
- Շատ աղէկ, այս պարտքդ ալ ես կուտամ, սակայն մուրհակ մը գրէ, թէ երկու ամիսէն տալու ես՝ տոկոսն ալ հետը:
- Ըլլալո՞ւ բան է, որ աներ մը իր փեսայէն մուրհակ ուզէ, փառք Աստուծոյ, հոս եմ, չեմ փախչիր: Շիտակը շատ կը ցաւիմ որ քաղաքակրթութեան այս կողմերը տակաւին սորված չես:
- Դուն առ դրամը ուրկէ՞ պիտի վաստկիս ու տաս:
- Ինծի քու խանութիդ գործերուն հսկելիչ պիտի չի կարգե՞ս, ահա անկէ կը վաստկիմ, պարտքս կուտամ:
- Դուն տոպեայի սկզբունքով տոմար բռնել գիտե՞ս:
- Այո՛, գիտեմ, ձախ կողմը՝ տուա:
- Ի՞նչ, տուա՞յ մի...
- Այսինքն ձախ կողմը տուա, աջը ավուար, աջն ու ձախը գիտնալէս ետքը անդին բան չի մնար: Օրինակ, զանձանակը պարտք կ'ունենայ ապրանքներուն, ապրանքները առնելիք կ'ունենան ծախքէն, ծախքերը առնելիք կ'ունենան մուտքէն. անգամ մը որ գործը սկսինք, Աստուծով առնք բոլորը կ'ըլլան: Յետոյ՝ տոպեայի ձեւով տոմար բռնողները միշտ մեծ շահեր կ'ունենան ... տոպեայի գործը տարբեր է:
- Անանկ է նէ վաղուընէ զնա խանութ, սկսէ գործը, նայէ որ խանութին ալ տոպեայի համաձայն աշխատցունես:

Թը՛ք, թը՛ք, թե՛ք:

- Անթրէ ...
- Հայրիկ, միւսիւ Ժորժը թող գայ տէ երթանք քիչ մը զբօսնունք:
- Շատ լաւ, աղջիկս:
- Հայրիկ, ես ձի կ'ուզեմ:
- Ձէ՛, տռիկս չեղաւ. քայլելով գացէք:
- Հայրիկ, ես ձի կ'ուզեմ, հէմ ինծի համար յատուկ լաւ ձի մը կ'ուզեմ որ ուզած ատենս նստիմ ու պտըտիմ:
- Մոնսինիոյ Նիկողիմոս, ձի մըն ալ ես կ'ուզեմ, ալաֆրանկայի համաձայն բաց օդի մէջ պտըտիլ չըլլար՝ առանց ձիու:
- Այո՛, ամէն կողմ լուսաւորութիւն է հիմա: Առանց լուսաւորութեան ձի չըլլար, առանց ձիու ալ լուսաւորութիւն չըլլար, հա՞...
- Օդափոխութեան ելլալու ատեն՝ ոտքով քալել կ'ըլլա՞յ. բոլորը մեր վրայ խնդացնե՞լ պիտի տանք:
- Առանց ձիու սրկէ հոմա չեմ երթար:
- Հասկցանք, հասկցանք, Թորոսը ղըրկեցէք տէ հիմակուհիմա երկու ձի թող վարձէ ... յետոյ կը մտածենք:
- Աmիo, հայրիկ:
- Աmիo, մոնսինիոյ Նիկողիմոս:
- (Ես այս փեսայիս ըրածէն բան չեմ հասկնար, բայց սպասենք տեսնանք ինչ պիտի ըլլայ):

×

- Նիկողիմոս աղան ղո՞ւք էք:
- Այո՛, ես եմ, ինչ կ'ուզես. հոս ի՞նչ գործ ունիս:
- Ձիերս կ'ուզեմ:
- Ի՞նչ ձի:
- Հեծնալու ձիերս, հեծնալու, արագ վազող ձիերս՝ մէկը մոխրագոյն, միւսը՝ ճերմակ:
- Ի՞նչ կ'ըսես, ինչ է պատահեր, բան չեմ հասկնար, ես ձիապա՞ն եմ ինչ է:
- Խելքդ գլուխդ ժողվէ, քեռի, ես անանկ խօսքերէ խաբուող չեմ, քու գիտցած մարդոցմէն չեմ, մարդու ձի՞ կուտամ. ձիերս կ'ուզեմ:
- Դուն ինծի ձի տուա՞ծ ես:
- Երէկ տղաքը երկու ձի չի բերի՞ն, փեսադ է՝ ինչ է, խարբերային մէկը կ'եփեսաւ, ահա մէկը անիկա հեծաւ. միւսը՝ կնիկը, հիմա ձիերս չկան, աղա, մենք ձիերը չենք ծախած, վարձով տուած ենք:
- Ձիերը չի վերադարձուցի՞ն ձեզի:
- Ձես գիտեր հա՛, վա՛յ ծերուկ, վա՛յ, չի բերի՛ն, աղա, չի բերի՛ն:
- Ալաֆրանկայի համաձայն ինչպէ՞ս է. ձի մը վարձուի նէ՝ նոյն իրիկունը կը վերադարձուի՞:

(Տար. 20)

ԵՐԿԻՐՆԵՐ ԵՒ ՀԱՐՑԵՐ

ՓԻԼԻՊՊԵԱՆ ԿՂԶԻՆԵՐԸ

Մանիլ, - երկրին մայրաքաղաքը, - ալլուր, իշխանութեան դէմ ցոյցերը ատելի կը դառնան: Մխայն ընդդիմա-ի Աքուինոյի սպանութեան տարեթի-ին առիթով, մայրաքաղաքին մէջ հինգ -րիւր հազարէն մինչեւ մէկ միլիոն հոգի -գնահատումները կը տարուբերին ոս-իկանութեան եւ կազմակերպիչներուն -իչեւ, - Մարքոս, - նախագահը, - մար-ստան կը նկատուի, կը յորջորջուի ամ-ին կողմէ:

Այս վերջինը, հեռատեսիլէն կը յայտա-րէ, թէ իշխանութիւնը կ'ապահովէ իր -ղովուրդին ներկան եւ ապագան՝ լայն -անկարներով: 66 տարեկանին եւ 19 -արուան մենատէր ղեկավարի իր դերը -պարացնելով կը ձգտի ցոյց տալ, թէ -կրին յանձանձումը լաւ ձեռքերու մէջ -կը գտնուի:

Նոր ընկերութեան մը կազմաւորումը, - -ժեռական մնայուն աճ, բարգաւա-ում եւ կայուն գոյավիճակ, - ըստ անոր -ատումներուն, կը ճարճատի, համա-յն Ու. Պրանիժէի, «Հէրըլտ»ի թղթա-կից: Կը գրէ, թէ գրեթէ երկու տասնամ-եակ առաջ ան կը խոստանար նոր Քեն-ի մը դառնալ Փիլիպպեան կղզիներու -ողովուրդին համար:

Իսկ այժմ: Իրողութիւնը այլ պատկեր -կը պարզէ: Տնտեսութիւնը կը կաղայ: -րաքին պարտքերը կ'աւելնան: Ընկե--ային գետնի վրայ անկայուն գոյավի--ակ կը տիրէ:

Չինական դրօշմով Համայնավար կու-ակցութիւնը կը ծաւալի գիւղական վայ-երու թէ քաղաքներու մէջ:

Այս իրողութիւնը կը վնասէ նոյնպէս -իացեալ - Նահանգներուն: Որովհետեւ, -ըստ լրագրողը, Ամերիկան էր, որ 1946-ին անկախութեան կը շնորհէր Փիլիպպեան -կղզիներուն: Եւ Միացեալ - Նահանգներու -կինակին հիման վրայ քաղաքական եւ -նկերային դրութիւն կը հաստատէր, ա-ելի ճիշդ՝ կը պարտադրէր, իբրեւ օրի-նակ ժողովրդավարութեան, Ասիոյ մէջ:

Ուաշինկթընի տնտեսական, զինուորա-կան եւ քաղաքական շահերը կը մնան շատ -մնական, կղզիներուն մէջ: Արդարեւ, -անց հաշուելու միլիառներու հասնող -ոլարներու վարկերն ու դրամագլուխ--ներու հաստատումը, Փիլիպպեան կըղ-զիները երկու մեծ ամերիկեան կայան-ներ կը բովանդակեն, ռազմագիտական -կեդրոններ: Կորսնցնել այս կեդրոնները, -ածեալ շրջագօտիին մէջ, կը նշանակէ -նախողութիւն Ուաշինկթընի ռազմա-քաղաքական ռազմագրութիւններուն մէջ, պաշտպանողական եւ յարձակողա-կան զոյգ մարզերով:

Ամերիկացի լրագրողը կը վկայակոչէ քոնկրէսմէնի մը տեսակէտը. այն թէ՝ Փիլիպպեան կղզիները դէպի անկում կ'ընթանան՝ տնտեսական եւ քաղաքա-կան գետնին վրայ: Ասիկա նոր Վիէթնամ մը կրնայ դառնալ մեզի համար:

Լրագրողը կը մատնանշէ, թէ այլ կա-պեր ալ կը մնան: Այսպէս, աւելի քան մէկ միլիոն Փիլիպպեցիներ Միացեալ - Նահանգներ կը գտնուին, ներկայացնե-լով ասիական ցեղախումբին երկրորդ մեծ թիւը, Չինացիներէն ետք: 70.000 Ամե-րիկացիներ ալ կղզիները կը բնակին:

Իբրեւ նախկին գաղթավայր, ժողո-վուրդի սիրոյ - ատելութեան զոյգ զգա-ցումները կ'արտայայտէ: Հակամե-րիկեան տրամադրութիւնները ցայտուն կը մնան:

Թ. Ա. Թ.

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺՆԵՐԸ

Բնական աղէտները բազմաթիւ են: Անոնց կարգին են երկրաշարժները:

Գիտնականներուն համաձայն՝ երկրաշարժները կը սկսին երկրագունդի ներքնամասին մէջ: Երկրագունդի կուրիզին մէջ գտնուող լաւան կը պարունակէ սկաւառականման տասնեակ մը հաւաքածոներ: Անոնք տեւական շարժումի մէջ են: Երբ այս հաւաքածոները իրարու կը զարնուին մէջտեղ կու գան թրթռացումներ, որոնք երկրագունդին մակերեսին հասնելով՝ կը յառաջացնեն երկրաշարժներ:

Ցիշեալ հաւաքածոներուն բախումի գիծերուն վրայ կը գտնուին Խաղաղական ովկիանոսին կարգ մը մասերը, ներառեալ՝ Ճափոնը եւ Խորհրդային Միութեան Խաղաղականի ափը: Խաղաղական ովկիանոսին տակ տեղի ունեցող այս բախումները երբեմն կը յառաջացնեն ծովախաղացքներ: Ծովախաղացքներուն թրթռացումները կը հասնին ծովափ եւ կը պատճառեն ահաւոր երկրաշարժներ:

Երկրաշարժներուն դէմ պայքարելու նպատակով, կանխագուշակման բազմաթիւ կայաններ հիմնուած են աշխարհի բոլոր երկիրներուն մէջ: Գիտական նորագոյն նուաճումները կ'օգտագործուին այս մարզին մէջ: Մօտիկ ապագային, Խորհրդային Միութեան արեւելեան շրջանին մէջ պիտի սկսի գործել ծովախաղացքներուն դէմ պայքարող կանխագուշակման գեր - արագ կայան մը:

Երկրաշարժներուն դէմ առաւելագոյն պատրաստութիւններ տեսնող երկիրը Ճափոնն է: Կանխագուշակման բազմաթիւ կայաններ կան երկրի տարածքին եւ խիւաքանչիւր Ճափոնցի որոշ մարզումներու կը հետեւի, որպէսզի կարենայ դիմագրաւել որեւէ հաւանական աղէտ:

Այս բոլոր պատրաստութիւնները կը տեսնուին, որովհետեւ պատմութեան ընթացքին, երկրաշարժները Ճափոնին հասցուցած են ահաւոր վնասներ: Երկու մեծ երկրաշարժներ, առաջինը՝ 1703-ին, իսկ երկրորդը՝ 1923-ին, պատճառ դարձան աւելի քան երեք հարիւր հազար հոգիի մահուան: Ճափոնի պատմութեան մէջ արձանագրուած են նաեւ նուազ ուժգնութեամբ աւելի քան հարիւր երկրաշարժներ:

1923-ի աղէտին թրթռացումները չեն հանդարտած տակաւին: Ըստ մասնագէտներուն՝ այդ թրթռացումները կրնան զօրանալ որեւէ օր, եւ կրկին հարուածել:

Սակայն, ճափոնցի մասնագէտները կը վստահեցնեն, թէ յաջորդ երկրաշարժին վնասները պիտի ըլլան աննշան: Երկիրը պատրաստ է դիմագրաւելու որեւէ աղէտ:

Նուազագոյն շարժին պարագային, ասորերկրեայ կառքերը կը կենան, ելեկտրականութեան հոսանքը կ'ընդհատուի եւ ջուրի եւ կազի բաշխումը կը դադրի: Այս բոլորը կը կատարուին մեքենականօրէն:

Բոլոր բարձր շէնքերուն մէջ, վերելակները կը կենան ամենամօտիկ յարկին դիմաց եւ վերելակին դուռները կը բացուին՝ դարձեալ մեքենականօրէն: Միայն հեռաձայնի յատուկ գիծերը կը շարունակեն բանիլ:

Երկրաշարժներու պարագային, առաւելագոյն վնասներ կը հասցնեն փուլ եկող շէնքերն ու հրդեհները: Մինչեւ քանի մը տարի առաջ, Ճափոնի մէջ արգիլուած էր երեսուն մեթրէն աւելի բարձրութիւն ունեցող շէնքերուն կառուցումը: Սակայն ճափոնցի ճարտարապետները անդրադարձան, որ բարձր եւ դիւրաթեք շէնքերը աւելի ապահով են, քան ցած եւ կարծր շէնքերը: Առաջինները կը թեքին ցնցումներուն հետ, ապա կը վերադառնան իրենց նախկին վիճակին, սակայն երկրորդները անմիջապէս փուլ կու գան, երբ քիչ մը զօրաւոր շարժեր կը պատահին:

Հրդեհները արգիլելու համար, Ճափոնցիները իրենց տուները կը կառուցանեն անբոցավառելի նիւթերով Փլուզումներու եւ հրդեհներու կանխարգիլման աշխատանքներուն մէջ, պատուոյ տեղ կը գրաւէ պողպատը: Անիկա շատ աւելի դիւրաթեք է, քան բազմաթիւ մետաղներ, նաեւ՝ անիկա անբոցավառելի մետաղ մըն է, եւ պատերուն մէջ վարագոյրի մէջ դրուելով ու տուները իրարմէ բաժնելով՝ պողպատը արգելք կը հանդիսանայ հրդեհի տարածման:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՐԳԻԾԱՆՔ

«ՈԶՆԻ»Ի ՍՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

—×—

ԵՍ ՉԵՄ

- Ներողութիւն, դո՞ւք էք ընկեր Գինոսեանը:
- Այո, ես եմ:
- Ինչքա՜ն ազնիւ մարդ էք, ընկեր Գինոսեան, այս էլ քանի՛ հոգու է հարցնում եմ, բոլորն էլ ասում են՝ ես չեմ:

×

ՀԵՐԹԸ

- Ներեցէք, կարելի՞ է իմանալ, թէ ինչո՞ւ էք կանգնել այստեղ:
- Ես հերթ եմ բռնել:
- Հե՞րթ: Բայց այստեղ ոչ մի հերթ էլ չկայ. դուք մենակ էք կանգնած:
- Այո, առայժմ մենակ եմ, որովհետեւ առաջինը ես եմ:
-Հետաքրքիր է. այս ամայի վայրում ինչի՞ համար է շարուելու հերթը:
- Հիմա վայրն ամայի է, բայց չէ՞ որ քաղաքն աճում է: Հաւանաբար այնտեղ ինչ - որ բան կը կառուցեն:
- Իսկ ի՞նչ:
- Դեռ չգիտեմ:
- Եթէ չգիտէք, ինչո՞ւ էք հերթ կանգնել:
- Ցամենայնդէպս: Ո՞վ իմանայ, մէկ էլ տեսար՝ խանութ կառուցեցին ու բացման օրը չճարուող ապրանքներ վաճառքի հանեցին:
- Բայց կարող են եւ խանութ չկառուցել:
- Ուրեմն՝ որեւէ հիմնարկ կը լինի. առաջինը ես կը մտնեմ պետի մօտ եւ գործերս կը յաջողացնեմ:
- Լաւ, իսկ եթէ այստեղ առհասարակ ոչ մի բան չկառուցե՞ն:
- Հնարաւոր է: Ես այդ տարբերակն էլ եմ նախատեսել եւ հինգ - վեց այդպիսի վայրերում հերթ եմ բռնել:

×

- Ալօ, դա հրշէջ մա՞սն է:
- Այո:
- Ես ցանկանում եմ ձեզ ասել, որ բոլորովին վերջերս ծաղկաթումբ եմ պատրաստել եւ ցանել եմ հազուագիւտ ծաղիկներ...
- Հրդեհը որտե՞ղ է, հրդե՛հը:
- Ծաղիկներից մի քանիսը շատ թանկագին են...
- Այ մարդ, - բղաւեց հերթապահը, - սա ծաղկի խանութ չէ:
- Մի բղաւէ, լսէք մինչեւ վերջ: Այս րոպէին այրւում է հարեւանիս տունը, եւ ես չեմ ցանկանում որ ձեր հրշէջները տրորեն իմ ծաղկաթումբը: Հիմա հասկացա՞ք...

×

- Ով է թոյլ տուել քեզ աշխատանքի ժամին գնալ սափրուելու, - զայրացած իր աշխատակցին է դիմում տնօրէնը:
- Բայց, պարոն տնօրէն, մազերը նոյնպէս աշխատանքի ժամին են աճում, - հանգիստ պատասխանում է աշխատակիցը:

×

- Կինս տրտնջում է, թէ հագնելու բան չունի:
- Դուք պէտք է ապրէիք ճանկըլներում:
- Այն ժամանակ էլ կը տրտնջար, թէ հանելու բան չունի:

×

- Կը հաւատա՞ս, ես իմ մեռնելու դարդը չեմ:
- Հապա ինչի՞ դարդն ես:
- Կը վախենամ մեռնիմ՝ Կիւմրվայ համն ու լազաթը էրթայ:

Ճ. ԿՈՒԱՌԵՍՔԻ

«ՏՈՆ ՔԱՄԻԼԼՈՅԻ ՓՈՔՐԻԿ ԱՇԽԱՐՀԸ»

(Թրգմ. Հ. Ց. Զ.)

- 20 -

ԺՈՂՈՎԸ

- Այն ատեն խենթ մըն էք, կամ անդիտակից, կամ մէկը որ կը ջանայ մարդիկը խաբել:

Մարդը սկսաւ խնդալ:

- Շատ աւելի պարզ, պարոն, պարկեշտ մարդ մըն եմ:

Փեփփոնէ ոտքի ցատքեց:

- Ոչ, սիրելի պարոնս, եթէ պարկեշտ մարդ մը ըլլայիր, պիտի չըլլայիր ժողովուրդի թշնամի մը, յետաշրջականութեան ծառայ մը, դրամատիրութեան գործիք մը:

- Ես ոչ մէկուն թշնամի եմ, ոչ ալ մէկուն ծառան եմ. ես մէկն եմ որ քեզմէ տարբեր կերպով կը մտածեմ:

Փեփփոնէ գնացքը դրաւ ու հրթիռի պէս մեկնեցաւ:

- Կտակդ ըրա՞ծ ես հոս գալէդ առաջ, - մռլտաց ճամբու ընթացքին:

- Ոչ, պատասխանեց բնականօրէն մարդը. իմ միակ հարստութիւնս իմ աշխատանքս է, եւ եթէ մեռնիմ, ոչ մէկուն կրնամ թողուլ:

Գիւղ մտնելէն առաջ Փեփփոնէ կեցուց վայրկեան մը, խօսելու Ջմիլձոյին հրամաններ փոխադրող շարժանուորդին հետ: Ապա երկրորդական ճամբաներէ հասաւ ազատական կուսակցութեան կայանը:

- Ոչ ոք, ըսաւ Փեփփոնէ մռայլ:

- Հաւանաբար ամէնքը հրապարակ պիտի ըլլան, արդէն ուշ է, պատասխանեց մարդը:

- Այո, ճիշդ այդպէս ըլլալու է, պատասխանեց Փեփփոնէ, աչքը քթթելով Պրուսքոյին:

Հրապարակ հասնելով, Փեփփոնէ եւ իրենները իջան, պաշարեցին մարդը, ու ամբոխը ճեղքելով հասան բեմ: Մարդը ելաւ ու առջեւը գտաւ երկու հազար մարդ, վզերնուն կարմիր վզնոցներով:

Մարդը դարձաւ Փեփփոնէին, որ եռեւէն բեմ բարձրացած էր:

- Ներողութիւն, հարցուց արդեօք սըխալած չե՞մ ժողովը:

- Ոչ, վստահեցուց Փեփփոնէ, եղելութիւնը հոն է որ ազատականները ընդամէնը քանիերեք հոգի են, եւ խումբին մէջ դուրս չեն ցայտեր: Պարզ կերպով ըսեմ. եթէ քու տեղդ ըլլայի, ոչ իսկ երազած պիտի ըլլայի հոժողով մը կազմակերպել:

- Կը տեսնուի որ ազատականները աւելի բարձր համարմունք ունին համայնավարներու ժողովրդապետական ուղիղ կեցուածքին վրայ, քան թէ դուք, պատասխանեց մարդը:

Փեփփոնէ քիչ մը դառն ծամեց, յետոյ անցաւ բարձրախօսին:

- Ընկերներ, պոռաց, կը ներկայացընեմ այս պարոնը որ ձեզի ճառ մը պիտի խօսի, որուն վերջաւորութեան դուք ամէնքդ, պիտի երթաք գրուելու ազատական կուսակցութեան:

Բարձր քրքիջով ընդունեցան այդ խօսքերը, եւ երբ քիչ մը լռութիւն եղաւ, մարդը խօսեցաւ.

(Շար. 79)

Պ. Վահէ Ջիլինկիրեան, զաւակները, թոռները եւ ծոռը ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ - մօր եւ նանիին՝

ՏԻԿԻՆ ՅՈԼԻՆԷ ՋԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ Խաչատուրեան)

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 8-ին 75 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 13, ժամը 14ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Վէզինէի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ: Նախընտրաբար փոխան ծաղիկի նուէրներ՝ բարեսիրական կազմակերպութեանց:

35, Bd. d'Auteuil
92100 Boulogne

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Պ. Վահէ Ջիլինկիրեանի եւ ընտանիքին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Իվ Ֆուռթիւնի քաղցր յիշատակին Տիկին Արմենուհի Գեւոնեան 100 Ֆ. կը նուիրէ Կապ. Խաչին (ստանալ «Յառաջ»էն):

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի վարչութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեանի (Ալֆորվիլ), Տիկին Մայտա Փափազեանի հօր՝ Յարութիւն Կարապետեանի մահուան առթիւ (Մալաքօֆ): Այս առթիւ փոխան ծաղկեպսակի մանաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրը. - Տէր եւ Տիկին Սարգիս Մուրատեան 200 Ֆ.:

×

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի վարչութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Արամ Կարապետեանի (Ալֆորվիլ) իրենց մօր՝ Զապէլ Կարապետեանի մահուան առթիւ, ինչպէս նաեւ Տէր եւ Տիկին Ազատ Խաչիկեանի (Ալֆորվիլ) իրենց հօր՝ Գրիգոր Խաչիկեանի (Վալանս) մահուան առթիւ:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

ԲԱՑՈՒՄ

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

սրահի

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 15, ժամը 17-ին ներկայութեամբ պաշտօնական անձնաւորութիւններու:

ԳԻՆԵՋՕՆ

Մուտքը ազատ է:

GRAND GALA

Vendredi 21 Septembre
organisé par la section d'Issy les Moulineaux de la Croix Bleue

avec

ROSY ARMEN

et l'ensemble de danses
NAVASART

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պ. Գուրգէն Պօյաճեան (Տէսին) իր կնոջ՝ Աշխէնի մահուան երկրորդ տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ իրենց ծնողներուն յիշատակին կը նուիրէ. - 300 Ֆ. «Յառաջ»ի բարգաւաճման, 200 Ֆ. Տէսինի Ռատիօ - Արմենիի, 200 Ֆ. Ֆրանսահայ Կապ. Խաչի Պէլֆօնթէնի օգափոխութեան կայանին եւ 200 Ֆ. Ֆրանսահայ Կապ. Խաչի Տէսինի մասնաճիւղին:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Տիկին Փերուզ Կիրակոսեան իր ամուսնոյն Փայլակ Կիրակոսեանի մահուան 5-րդ տարելիցին առթիւ 200 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին: Նաեւ 100-ական ֆրանք նուիրած է Մարսէյլ - քաղաքի Կապ. Խաչին եւ Համազգայինի դպրոցին իր քրոջ եւ եղբայրներուն յիշատակին:

×

Տիկին Նուարդ Գ. Գարամաճեան, իր սիրելի ամուսնոյն Գամեր Գարամաճեանի մահուան եօթներորդ տարելիցին առթիւ՝ 200 Ֆ. կը նուիրէ Փարիզի Աղքատախնամ մարմնոյն, (ստանալ «Յառաջ»էն):

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՅՈՒՇԻ ՕՐ

Դիմադրական շարժումի նախկին ռազմիկներու Ազգային Միութիւնը (ԱՆԱՔՌ) եւ Հայ Նախկին Ռազմիկներու Դիմադրական Մարսէյլի բարեկամական ընկերակցութիւնը Ֆրանսայի Ազատագրութեան 40-րդ տարեդարձին առթիւ Յուշի և յարգանքի օր մը կազմակերպած են, Կիրակի, Սեպտեմբեր 16, առաւօտեան ժամը 11-ին Փրատօ-ի Մայր եկեղեցին:

MICHEL ADEMIAN

plomberie - sanitaire
dépannage
rénovation - entretien

(75) PARIS
(92) HAUTS de SEINE
(95) VAL d'OISE

TELEPHONE :
DANS LA JOURNEE :
824. 90. 27
LE SOIR :
415. 31. 43

«ՅԱՌԱՋ»ի
Ընթացիկ Ազդերու
Սակագինը
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1-ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

Մահազդ	300	(355,80)
Հոգեհանգիստ	200	(237,20)
Շնորհակալիք	200	(237,20)
Հարսնիք, նշանտուք	200	(237,20)
Ծնունդ	200	(237,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

- ԽԱՉՎԵՐԱՑ -

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 16, Խաչվերաց է. տօն վերացման Սուրբ Խաչի:

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8.45-ին:

Պատարագ՝ ժամը 10.30-ին:

Պատարագը կ'երգուի քառաձայն Մայր եկեղեցւոյ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Կոմիտաս Գէորգեանի:

Նոյն օրը, երեկոյեան ժամը 4-ին, կը կատարուի ժամերգութիւն, եւ Խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր - Անդաստան՝ ուխտաւորներով:

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 17, տօն է Խաչի: Յիշատակ Մեռելոց:

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ԺԻՐԱՅՐ ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Պատարագի աւարտին՝ հոգեհանգիստ կը կատարուի վասն համօրէն ննջեցելոց:

×

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 16, Խաչվերացի տօնին առթիւ, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ԽԶԿՐ. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Բազմաձայն երգեցողութիւնը կը կատարուի եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Երեկոյեան ժամը 15.30-ին տեղի պիտի ունենայ «Թափօր Անդաստան»:

Երկուշաբթի, յիշատակ է Մեռելոց, ժամը 11-ին հոգեհանգիստ կը կատարուի վասն համօրէն ննջեցելոց:

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 2-ԻՆ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԻՍԻ

Դպրոցական վերամուտ Իսիի Հայց. Առաք. եկեղեցւոյ հայկական դասընթացքներուն: Կ'ընդունուին 5-էն 15 տարեկան աշակերտներ: Կը դասաւանդուին հայերէն, պատմութիւն, կրօնք եւ երգ: Ամէն Չորեքշաբթի, ժամը 9-էն 12, եւ կէսօրէ ետք ժամը 14-էն 17:

Մանրամասնութիւններու եւ արձանագրութիւններուն համար դիմել եկեղեցւոյ քարտուղարութեան ամէն օր ժամը 13.30-էն 17.30:

Հեռ. - 644 - 28 - 52

×

ԻՍԻ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի Միօրեայ դպրոցը կը վերաբացուի Սեպտեմբեր 12-ին, Չորեքշաբթի ժամը 9-ին, Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ. 45 rue de la Défense?

Նոյնպէս պարի դասերը կը սկսին Սեպտեմբեր 11, Երեքշաբթի, ժամը 17-ին, միեւնոյն սրահին մէջ:

×

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Դաւիթեան միօրեայ դպրոցի կրթական յանձնախումբը կը հրաւիրէ Վալանսի եւ շրջանի բոլոր ծնողքները որ իրենց զաւակները արձանագրել տան Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 19-ին, առաւօտեան, Դաւիթեան դպրոցը, 6 բիւ Ժօլանտ, Պուր լէ Վալանս: Կը խնդրուի յարգելի ծնողքներէն յարգել արձանագրութեան թուականը:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ

Սէն - Ժէռօմի Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ եկեղեցւոյ եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորութիւնը վայելող երկօրեայ դպրոցին 1984 / 1985-ի տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են: Բացումը տեղի պիտի ունենայ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 19-ին:

Կը խնդրուի ծնողքներէն արձանագրել տալու համար դիմել Կիրակի առաւօտները եկեղեցւոյ բանկալը:

Իսկ Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ, եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 9 - 12:

ARMENIE 1984

DÉPARTS RETOURS

06 OCT. .. 19 OCT.

29 DEC. .. 11 JAN.

Nos voyages comprennent des séjours simples, et des circuits.

POSSIBILITE DE VOYAGES INDIVIDUELS... CONSULTEZ NOUS!

RENSEIGNEMENTS & INSCRIPTIONS :

Levon BAGDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. (1) 261-51-13

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. (7) 860-13-66

Jacques CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 MARSEILLE
Tél. (91) 95-90-12

Licence d'Etat A 1037 — Membre SNAV et APS

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
13

JEUDI
13 SEPTEMBRE
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.787 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 60e ANNÉE — No 15.787

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

[ԱՇԽԱՐՀԻ] ՉԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ջնջեցին ժամադ[ր]ութիւնը զոր ունէին համայնավարներ[ու]ն հետ [illegible] բնութիւններու [մ]ասին խօսելու համար: Ընկերվարականներու պատճառաբանութիւնն այն է որ [եր]կրի օրուան եւոյթներէն եւք (Մառշ, Լրուա) հարկ է խորհրդածել եւ խոր[ապէս] քննել համայնավար պատասխա[նատ]ուներուն ստեղծած կացութիւնը:

ԺԻՍՔԱՐ Տ'ԷՍԹԷՆԻ երեսփոխանական [թ]եկնածութիւնը Փիւի - տը - Տոմի մաս[նա]կի ընտրութեանց իրաւագիտական [հ]արց մը երեւան հանած է, զոր Քլերմոն [Ֆ]երանի վարչական դատարանը պէտք [է լ]ուծէ հինգշաբթի: Արդարեւ, նախկին [ն]ախագահին մէկ մրցակիցը՝ Ժորժ Ալէն [կը պն]դէ որ՝ որպէս սահմանադրական [խ]որհուրդի իրաւասու անդամ (նոյնիսկ [եթ]է չի մասնակցիր) չի կրնար Ազգ. Ժո[ղով]ի ալ անդամ ըլլալ: Ճիշդ է որ Սահ[մ]անադրութեան 57-րդ յօդուածը կը ճշդէ [ո]ր սահմանադրական Խորհուրդի անդամի [պաշտ]ամանքը խոտոր կը համեմատի նա[խ]արարի կամ խորհրդարանականի պաշ[տ]օններուն հետ: Կարելի չէ միաժամանակ [դատ]աւոր եւ կողմ ըլլալ: Եւ հարցը բարդ [է] այն պատճառով որ չի կրնար հրա[ժար]իլ Խորհուրդէն, որու ինքնաբերա[բա]ր իրաւունքով (տը տռուա) անդամ է, [իբ]րեւ Հանրապետութեան նախկին նախա[գահ]:

ՍՈՒՐԻՈՅ Պաշտպանութեան նախարա[րը], հարցազրոյցի մը մէջ, զոր տուած է [գե]րմանական Տէր Շփիկըլ շաբաթաթեր[թ]ին, յայտարարած է թէ Հանրապետու[թե]ան փոխ - նախագահը, որ նախագահին [ե]ղբայրն է՝ Ռիֆաաթ ալ-Ասատ Ֆաէն [...] անդառնալի անձ մըն է Սուրիոյ [համար]: Նախարարը դեռ աւելցուցած է. - [«Ե]թէ այդ անձնաւորութիւնը արտասահ[մա]ն գացած չըլլար, բանակը կը հար[ուա]ծէր: Երբ մեր նախագահը մէկուն [կ'ը]սէ.- «Ժընեւ գնա՛», կ'երթայ: Ան որ ո՛չ [կ'ը]սէ նախագահ Ասատի ինքզինքը դըլ[...]ուած կը գտնէ»: Նախարարը՝ Թլաս, [...] ամէն անձնական բնոյթ ունե[...] ճամբորդութիւն մը կը կատարէ Զր[...]երիա եւ բաւական ուրիշ բաներ ալ [...] է գերմանական շաբաթաթերթին: [...], եթէ Իսրայէլ հիւլէական զէն[քի] դիմէ, կ'ըսէ. - «Խորհ. Միութիւնը [պ]աշտպանութիւն տուած է Սուրիոյ որ իր [...]ութեան կը դնէ հիւլէական զէն[քեր]ը: Սուրիա այլեւս երբեք զինուորա[կ]ան պարտութիւն պիտի չկրէ»: Իր կար[գ]ին, Ռիֆաաթ ալ - Ասատ յայտարարած [է] Ժընեւի մէջ թէ ի մօտոյ Դամասկոս [պի]տի վերադառնայ եւ տէր կը կանգնի «իր [...]ային պատասխանատուութեանց, նա[խ]ագահին կողքին»:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՌԵԿԸՆ պիտի տեսնուի Գրո[մ]իքոյի հետ, Սեպտեմբեր 28-ին, Ուա[շ]ինկթըն, ուր հրաւիրած է խորհրդային [ար]տաքին նախարարը: Իր պաշտօնավա[ր]ութենէն ի վեր, առաջին անգամն է, որ [Ռեկ]ըն պիտի հանդիպի խորհրդային պա[տ]ասխանատուի մը: Միացեալ - Նահանգ[ներու] նախագահը կ'ուզէ բարելաւել յա[րա]բերութիւնները Խորհ. Միութեան հետ, [ն]ախագահական ընտրութեան նախօրեա[կ]ին, թէեւ մեծ բան կարելի չէ ակնկա[լ]ել անշուշտ, իբրեւ «զգայացունց» հե[տեւա]նք: Ցոյց կուտայ, գոնէ, որ երկու [երկ]իրներն ալ բարեկամեցողութիւնն ունին [...]թարցած յարաբերութիւնները ա[...]ի չփառթարացնելու:

ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏԸ՝ ՖԱԲԻՒՍ նամակով [...]ատարական նախարարին կը թելադրէ գրոշմաթուղթերու եւ հեռաձայնի հաղորդումներու սակերու յաւելում մը (10 սանթիմ եւ 5 սանթիմ): Կը նախատեսուի նաեւ 20.000 պաշտօնատարի համրային սպասարկութեանց մէջ (թղթատար, երկաթուղի, հիւանդանոց), ուր պաշտօններ ստեղծելով էր, որ գործազրկութիւնը պիտի նուազէր, ըստ թեկնածու Միթերանի առաջարկած դարմաններուն:

ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԵԱՆ պարագլուխները Ֆրանսան կը նախընտրեն ըստ «Քոթիտիէն»ի խմբագրին, որ «Ֆիկառօ»ի հետ, բաւական լայն տեղ կուտար Չորեքշաբթի օրուան Շարլ Վիլընէօվի (Եւրոպա Մէկ) տուած տեղեկութիւններուն կարգ մը «Վեհաժողով»ներու մասին, ուր Հայ, Պասք Քորսիքացի եւ Իրլանտացի ունեցեր են այս ամառ Ֆրանսա: Ժան - Շարլ Ռեքս կը գրէ թէ նման հանդիպումներ շա՛տ պաշտօնապէս կը կազմակերպուին «ամառուան համալսարան» պիտակին տակ, զանազան երկիրներու մէջ: 1982-ին «միջազգային օրեր» տեղի ունեցած են Քոռթէ (Քորսիքա) «Պայքարող ժողովուրդներու ինքնորոշումը» նշանաբանով եւ որու մասնակցած են նաեւ Պասքեր եւ Քիւրտեր...: Ըստ Վիլընէօվի, ԱՍԱԼԱ-ի նոր ղեկավարը՝ Դիմիտրիու Կեորկիու (Մոնթէ Մելքոնեան, Ֆրանսայէն արտաքսուած 81-ին եւ որու Ֆրանսա գալը արգիլուած է 15 տարուան համար) ապատօրէն երթեւեկած է Յուլիսին հարաւային Ֆրանսա: «Ֆիկառօ» կ'ըսէ թէ ճիշդ է որ ենթական շատ կողմնակից չէ ահաբեկչութեան (անջատուած թեւն է՝ ԱՍԱԼԱ - յեղափոխական բանակ): «Քոթիտիէն», որ կը սիրէ պղտոր ջուրի մէջ ձուկ որսալ եւ առիթ չի փախցներ իշխանութեան դէմ ըսելիք մը գտնելու համար, այս անգամ ալ լայն տեղ կուտայ հարցին:

ՈՒԹ ՊԱՍՔԵՐ 34 օրէ կը շարունակեն իրենց կամաւոր ծոմը, բողոքելու համար Սպանիոյ յանձնուելու որոշումին դէմ (7-ը՝ այդ սպառնալիքին տակ են): Մարդկային իրաւանց լիկայի նախագահը, որ այցելութիւն մը տուած է իրենց բանտին հիւանդանոցը, յայտարարած է թէ ոչ մէկը հոգեվարք է, բայց շատ տկարացած են: Ժամուկէս խօսած է իրենց հետ: Վճռած են տեղի չտալ:

ԻԹԻՊՈՍ ճամբան մօրը հանդիպած էր եւ ամուսնացած առանց գիտնալու, ինչպէս նախատեսած էր Գուշակը: Նոր օրերու մեր Իթիպոսը սակայն ոչ Թեփէի արքայ է, ոչ ալ Սոփոկլէսի հերոս, այլ պարզ Ամերիկացի մը, 26 տարեկան: Մայրը գինքը լքած է, երբ 3 տարեկան էր, ու ինք ալ երբ չափահաս կը դառնայ ճամբայ կ'ելլէ ծնողքը գտնելու, եւ 1978-ին կը հանդիպի մօրը, այս վերջինը կը ծածկէ իրմէ թէ ո՞վ է ու կ'ամուսնանան: Երբ կ'իմանայ եղելութիւնը, շատ կ'ազդուի բայց աչքերը չի փորեր այլ դատախազին կը դիմէ: Մայրը՝ Տիկին Պաս 5000 տոլար փրկագինի փոխարէն ազատ ձգուած է, բայց կրնայ 21 տարի բանտարկութեան դատապարտուիլ ազգապղծութեան (էնսէսթ) համար:

ՃԱՏՐԱԿ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Երկուշաբթի օր, առաջին խաղացողը եղած է Գարբով, բայց Գասպարով դիւրին փրկած է իր կացութիւնը եւ 36-րդ հարուածին առաջարկած հաւասար (նիւլ) արդիւնք: Յաջորդ խաղը տեղի կ'ունենար Չորեքշաբթի:

ՄԱՀ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄՇԱԿ՝ Հ. ԱԲՐԱՀԱՄ ՎՐԴ. ԱԴԱՄԵԱՆԻ

—×—

Մխիթարեան Միաբանութիւնը խորունկ ցաւով կը հաղորդէ մահը իր վաստակաւոր անդամներէն՝ Հ. Աբրահամ վրդ. Ադամեանի, ծանօթ՝ Փարիզի հայ կաթողիկէ համայնքին, որուն հոգեւոր հովիւ եղած է, ուր Թուէնի Ս. Խաչ եկեղեցին պաշտօնավարելով՝ 1960 - 1972 տարիներուն:

Ներկայիս՝ Հ. Աբրահամ վրդ. կը գտնուէր Պէյրութ, Մխիթարեան Ժառանգաւորաց վարժարանի աշակերտութեան իբր խոստովանահայր, ժրաջան նուիրումով ստանձնած նաեւ վանքապատկան կալուածներու մատակարարութիւնը:

Ծնած Մարաշ, 1911 Նոյեմբեր 22-ին, սուրբ աւազանի անունով՝ Յովհաննէս, իր ծնողքին հետ կ'ապրի տառապալից օրեր՝ 1915-ի ջարդի եւ աքսորի շրջանին: 1925-ի Հոկտեմբեր 2-ին կը մտնէ Ս. Ղազար, 1931 Յուլիս 12-ին ուխտերով կ'անդամակցի միաբանութեան, 1936 Դեկտեմբեր 25-ին կ'օծուի կուսակրօն քահանայ, 1955 Օգոստոս 14-ին կը ստանայ վարդապետական մեծ գաւազան:

Իր իմաստասիրական եւ աստուածաբանական բարձր ուսումները յաջողութեամբ կատարած է Հռոմի Ս. Անսելմոսի կաճառին մէջ:

Հ. Աբրահամ, շատ կանուխէն մեծաւորներէն կը սահմանուի առաքելական, հովուական եւ կրթական ասպարէզի, ըստանձնելով միաժամանակ մատակարարական դժուարին գործեր: Կը պաշտօնավարէ նախ Աղեքսանդրիոյ Մխիթարեան նորաբաց վարժարանին մէջ, տեսուչ՝ Հ. Քերոբէ վրդ. Զրաքեանի առաջնորդութեան տակ (1937 - 1940), ապա նոյն քաղաքին մէջ, պատերազմի շրջանին, իբր ժողովրդապետ հայ կաթողիկէ համայնքին (1940 - 1946): Անկէ կ'անցնի Հալէպի Մխիթարեան վարժարանը, Հ. Վահան վրդ. Յովհաննէսեանի տեսչութեան օրով (1946 - 1956): Այնուհետեւ զինք կը գտնենք Միացեալ - Նահանգներ, որպէս հոգեւոր հովիւ Փաթերսընի, ի Նիւ - Ճըրզի (1956 - 1960): Գերապայծառ Եկսարք Ամատունիի խնդրանքով, Ամերիկայէն կ'անցնի Փարիզ, ուր մեծ նուիրումով եւ գնահատելի զոհողութիւններով կը ծաղկեցնէ ու կը շէնցնէ հայ կաթողիկէ ժողովրդապետութիւնը եւ անոր Ս. Խաչ եկեղեցին:

1972 - 1973-ին զինք կը գտնենք Ս. Ղազար՝ որպէս գործակալ վանքին: Ապա տարի մը կը պաշտօնավարէ Գահիրէ՝ իբր փոխ - ժողովրդապետ: Այնուհետեւ կ'անցնի Պէյրութ (1974 - 1976), դարձեալ Հալէպ (1976 - 1977), եւ հուսկ՝ Պէյրութ, ուր կը մնայ մինչեւ մահը, որ տեղի կ'ունենայ կարճատեւ հիւանդութենէ մը ետք, Թոքերու ծանր բորբոքումի հետեւանքով, Սեպտեմբեր 5-ին, զօրացած Ս. եկեղեցւոյ խորհուրդներով եւ հոգեկից Հայրերու ջերմ աղօթքներով. Թաղումը կը կատարուի, հեռաձայնով ստացած լուրերու համաձայն, Պէյրութի Ս. Փրկիչ եկեղեցւոյ մէջ:

Հ. Աբրահամ վրդ. իսկապէս հսկայ զոհողութիւններով ձեռնհասօրէն վանքի կալուածներուն պաշտպան ու պահապան կանգնեցաւ, լիբանանեան ներքին պատերազմներու ծանր օրերուն. Փիզիքապէս ալ հիւծեցաւ, որուն հետեւանքով տկար մարմինը չկրցաւ տոկալ անակնկալ հարուածին:

Իր պայծառ օրինակը, նուիրումը, չարքաշ ու անձնուէր կեանքը, խանդավառ կոչումներու պիտի թող տանին՝ Մխիթարեան նոր սերունդներու սրտին մէջ:

Բոլոր հովուական ու մատակարարական գրաղանքներուն տրնթեր, Հ. Աբրահամ վրդ. ժամանակ գտած է նաեւ բանասիրական, պատմագիտական ու լեզուաբանական ուսումնասիրութիւններով ի հանդէս գալու:

Հմուտ էր արաբերէնի եւ այլ արեւելեան լեզուներու - սահուն կը խօսէր ու կը գրէր բազմաթիւ եւրոպական լեզուներ:

Ուսումնասիրած է Պեյլատ - Հորի եւ Եաղուպի արաբ պատմագիրները, եւ անոնցմէ տուած է թարգմանութիւններ՝ Հայոց պատմութեան վերաբերող հարցերու (Բազմավէպ 1953 - 1958). քննարկած է լեզուներու դիցաբանական եւ բնապաշտական արմատները, պատրաստած է հայերէն արմատական բառարանի ուսումնասիրութիւններ, արմատ բառերու քննական համեմատութիւններ՝ օտար հին ու նոր լեզուներու հետ (Բազմավէպ 1960, Հայ Ընտանիք 1982, եւայլն...):

Ունի եղբայրներ եւ ազգականներ՝ Միացեալ - Նահանգներու մէջ եւ մինչեւ հեռաւոր Չիլի. իր կրտսեր եղբայրն ալ՝ Հ. Արշէն վրդ. Ադամեան, անդամ է Մխիթարեան Միաբանութեան ու կը պաշտօնավարէ Տէր - Զօրի մէջ, իբրեւ հոգեւոր հովիւ:

Խորին ցաւակցութիւններ բոլորին: Աղօթք, խունկ եւ արցունքներ ունինք, սիրելի Հ. Աբրահամ, քու հեռաւոր գերեզմանիդ վրայ, ուր ուխտի պիտի գանք՝ խոնարհելու քու անխոնջ գործունէութեանդ եւ անսեթեւեթ նուիրումիդ յիշատակին:

Հ. ՆԵՐՍԷՍ ՎՐԴ. ՏԷՐ - ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՕԳՈՍՏՈՍ 26 / ՍԵՊՏ. 5)

ՔԱՂԱՔԻՆ ԱՆՑԵԱԼՆ ՈՒ ՆԵՐԿԱՆ

Երեւանէն մօտ 100 քմ. հեռաւորութեան վրայ, Գեղամայ լեռնաշղթային արեւելեան լանջին փռուած է Կամօ (Նոր Բայազէտ) նախկին գաւառական քաղաքը որ 1830-ին հիմնուած է Արեւմտեան Հայաստանի Բայազէտ քաղաքէն գաղթած Հայերու կողմէ:

Անոր պատմութեան, անցեալին ու ներկայ կեանքին այցելուին կրնայ ծանօթանալ քաղաքին հայրենագիտական թանգարանին մէջ: Վերջին երկու տարուան ընթացքին թանգարանը հարստացած է մօտ 800 ցուցանմոյշներով, որոնց մեծ մասը նուէրներ են:

Վեց սրահներու մէջ ներկայացուած են աւելի քան 5000 ցուցանմոյշներ. անոնք այցելուներու կը պատմեն Սեւանի աւազանին պրոնզէ շրջանին, ուրարտական, պատմական շրջանի եւ միջնադարեան մշակոյթի, հոդ ապրած մարդոց անցեալի կենցաղի, սովորութիւններու, այսօրուան նուաճումներուն մասին: Շրջանի բնակչութիւնը եղած է անսանապահ ու մշակ. հոն՝ 19-րդ դարու վերջաւորութեան բացուած է դպրոց որ Սեւանի աւազանի Ա. դպրոցն է եղած եւ յետագային կոչուած՝ Մ. Մաշտոց: 1890-ին հիմնուած է Ա. տպարանը:

Այսօրուան Կամօն արդիւնաբերական զարգացած շրջան է. հոն կը գործեն ութ դպրոցներ, երաժշտանոց, գրադարաններ, թատրոն:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏԻ ԱՌԹԻՒ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԸ

Երրորդը փարիզեան շրջանի ամէնօրեայ հայ դպրոցներուն։

Եւրն հարուստ անցեալ մը չունի, հեղինակաւոր դաստիարակներու փաղանգ մը, տարիներու հունձք մը, սակայն չի նշանակեր որ ապագայ չունի։

Ս. Մեսրոպ կրթարանի ծրագրումը, շինութիւնը եւ հուսկ բացումը եղաւ շնորհիւ բարեկամներու ձեռներէցութեան, կազմակերպական ոգիին, նուիրումին, աշխատանքին եւ մանաւանդ հաւատքին եւ յարատեւութեան։

Ձեռնարկը համեստ կրնայ թուիլ իր կառոյցին մէջ, քանի կը սահմանուի միայն մանկապարտէզի մը, բայց յոյժ կարեւոր է իր նպատակներուն մէջ, որովհետեւ մանկամսուրը, մանկապարտէզը առաջին պատուանդանն է հայեցի դաստիարակութեան եւ ենթահողը ապագայ ազգային ծիլերու նախաքայլերուն։ Այստեղ է որ հայ մանուկին շրթներուն վրայ կը սկսի ծաղկիլ մեր մեծասքանչը, թէեւ թոթով բայց եւ այնպէս գեղեցկագոյն վկայութիւնը ազգային դիմագիծի ու նկարագրի մը պատրաստութեան համար։

Շէնքը կառուցուած երկու յարկերու վրայ կից է Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցւոյ։ Աշխատանքները երկու տարի տեւեցին 1976-էն 1978։ Հոս, հարկ չկայ յիշել անունները այն քանի մը անձնուէր անձերուն, որոնք ջանք չխնայեցին գլուխ հանելու համար շինութեան ձեռնարկը։

Ս. Մեսրոպ կրթարանը բացուեցաւ 1979 Յունուար 4-ին, երկու աշակերտով եւ այս Ա. տարեշրջանը վերջացուց 12 աշակերտով։

Կրթարանին պաշտօնական բացումը կատարուեցաւ հանդիսաւոր կերպով, 1979 Յունիս 2-ին, ձեռամբ՝ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի եւ ներկայութեամբ Ալֆորվիլի քաղաքապետ՝ Ժոզէֆ Ֆրանչեսքիի։

×

Վերամուտը տեղի ունեցաւ Սեպտեմբեր 10-ին։ Արձանագրուողներու թիւն է՝ եօթանասունեւերկու, երկուքուկէսէն վեց տարեկան, բաժնուած երեք դասարաններու։ Ա. տարին, այսինքն ամենափոքրիկներուն ամէն ինչ կը տրուի հայերէնով, առաւելաբար խաղ, երգ եւ զանազան խմբական կամ առանձին զբաղումներ։ Բ. տարին, ֆրանսահայ աշակերտութեան (հարիւրէն եօթանասունը) համար դասաւանդութիւնները կը շարունակուին միշտ հայերէնով, իսկ այլ երկիրներէ (յատկապէս Թուրքիա, Լիբանան) եկող աշակերտներուն առաւօտը կը տրուի ֆրանսերէն։ Գ. տարին, բոլոր աշակերտներուն համար, առաւօտ՝ ֆրանսերէն եւ կէսօրէն վերջ՝ հայերէն։ Գ. տարին կ'ըլլան գիրերու (հայերէն եւ ֆրանսերէն), գործածական բառերու ծանօթացման, խօսակցութեան եւ ընթերցանութեան փորձեր։ Երեք ուսուցչուհիներ, մէկը ֆրանսուհի, կը պաշտօնավարեն։ Մանկապարտէզը բաց է Երկուշաբթիէն՝ Ուրբաթ։ Առաւօտ 8էն 9 և երեկոյեան 4·30էն 6, հաստատուած է «կարտըրի»ի դրութիւն մը, ծնողքներուն ընծայելով լայն դիւրութիւններ իրենց զաւակները տանելու եւ բերելու համար։ Բոլոր աշակերտներուն կը տրուի կէսօրուան ճաշը։ Դպրոցը բոլորովին ձրի է։ Ծնողքները երկու ամիսը անգամ մը, «ֆոփերաթիւ»ի ձեւին տակ կու տան անդամավճար մը, գումարը ձգուած է իրենց ազատ գնահատումին։ Ընդհանրապէս, միջին հաշւով քսանըեւհինգ Ֆր.ի կը բարձրանայ։ Ս. Մեսրոպ կրթարանի տարեկան նախահաշիւն է շուրջ երեք հարիւր յիսուն հազար Ֆր., որը կը գոյանայ նուիրատուութիւններով, նպաստներով՝ Հ. Բ. Ը. Մ. քսան հազար Ֆր., Ախեքսատխնամ տասը հազար Ֆր., Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւն հազարհինգ հարիւր տոլար, Ալֆորվիլի քաղաքապետութիւն չորս հազար Ֆր., եւ ձեռնարկներէն եկած հասոյթներով, մանաւանդ տարեկան ճաշպարահանդէսը որ տեղի կ'ունենայ ընդհանրապէս Նոյեմբերին։ Պէտք է ըսել որ Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը բերէ իր նիւթական մասնակցութիւնը, մասնաւորապէս իր հաշւոյն առնելով ելեկտրականութեան, հեռաձայնի, զանազան տուրքերու ծախսերը։ Կրթարանին մատակարար մարմինը ունի ծրագիրներ։ Օգտուելով եկեղեցւոյ կից հողի մը գնումէն, կը նախատեսուի դպրոցին ընդարձակումը եւ արդէն աշխատանքներու սկիզբը նախատեսուած է յառաջիկայ Հոկտեմբեր - Նոյեմբերին։

Ս. Մեսրոպ Կրթարանի գործունէութեանց մէջ կան նաեւ շաբաթօրեայ հայերէնի դասընթացքները։ Տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի օրերը։ Կը հետեւին շուրջ հարիւր աշակերտներ, վեցէն տասը տարեկան, բաժնուած հինգ դասարաններու. երկու դասարան կը բանին առաւօտուն, իսկ երեք դասարան կէսօրէ վերջ։ Շաբաթուան այլ օրերը, երեկոյեան, կան նաեւ դասընթացքներ լիսէ յաճախող աշակերտներուն համար։ Հետեւողներուն թիւն է՝ շուրջ քառասուն։ Կը պաշտօնավարեն շաբաթօրեայ հայերէնի դասընթացքներուն երեք ուսուցչուհիներ։

Մանկապարտէզը եւ հայերէնի շաբաթօրեայ դասընթացքները կը ղեկավարէ եւ կը մատակարարէ յատուկ յանձնախումբ մը, իր գլուխն ունենալով բժիշկ՝ Սերժ Սիմոնեան, որուն ջանքերուն, նուիրումին եւ զոհողութեանց արդիւնքն է մասամբ այսօրուան յուսադրիչ պատկերը։ Յանձնախումբը ունի հետեւեալ կազմը՝ նախագահ՝ բժ. Սերժ Սիմոնեան, քարտուղարուհի՝ Նոյեմի Յովակիմեան, մանկավարժական պատասխանատու՝ բժ. Մոմճեան, մանկապարտէզի յատուկ պատասխանատուներ՝ Տիկիններ՝ Սիմոնեան և Ուզունեան, շաբաթօրեայ դասընթացքներու պատասխանատու՝ Զարուհի Քէշիշեան, այլ անդամներ՝ Արմէն Ուզունեան, Մատլէն Թիւթիւնճեան, բժ. Յարութիւնեան, Նազաշեան, Մարիամ Գարաճեան, Լօրիս Անդրէասեան, Հանրի Կազերեան։

×

Այս տարի, 6-րդ վերամուտն է։ Վերի տողերուն մէջ ըսինք որ կրթարանը կը պարզէ յուսադրիչ պատկեր մը, առաւելաբար հիմնուելով թիւերուն վրայ, քանի բացումին ունէր երկու աշակերտ, ապա՝ 1979-ի Սեպտեմբերին քսաներկու, 1980-ի Սեպտեմբերին քսան, 1981-ին քառասունեւվեց, եւ առկէ յետոյ եօթանասունէն եօթանասունեւերկու, մերժելով իսկ թեկնածուներ։

Յանձնախումբի նախագահը՝ Սերժ Սիմոնեան ցաւ կը յայտնէ որ Ալֆորվիլի հայութիւնը ինք չի սատնձներ կրթարանի լրիւ պլատճէն, այլ միայն կը մասնակցի մէկ երրորդով։

Արդարեւ, Ս. Մեսրոպ կրթարանի յաջողութիւնը կապուած է գլխաւորաբար Ալֆորվիլի Հայութեան ցուցաբերած հետաքրքրութեան եւ մասնակցութեան հետ։ Ալֆորվիլցին ինքզինքը կապուած պէտք է զգայ գործին ուղղակի մասնակցելով կրթարանի տեսչական, մատակարարական, կրթական պատասխանատուութիւններուն, ինչպէս ըրաւ կառուցման աշխատանքներուն որոնք պսակուեցան յաջողութեամբ։ Վերոյիշեալ յանձնախումբը պէտք է ցոլացնէ պատկերը գաղութին, ըլլալով ազատ արտայայտութիւնը ժողովուրդի կամքին եւ կապուի ձեռնարկին հաւատքով, համոզումով եւ նուիրումով։

Այս ամէնօրեայ մանկապարտէզը, իր հայեցի դաստիարակութեամբ, պէտք չէ ինքնանպատակ ըլլայ։ Բարեբախտութիւնը ունինք, Փարիզի մէջ, հաշուելու երկու հայ վարժարաններ։ Անհրաժեշտ է որ հոն սկսած դաստիարակութիւնը գտնէ իր շարունակութիւնը կամ Սամուէլ-Մուրատեան կամ Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարաններուն մէջ։

Այս տարի, դպրոցական վերամուտի առթիւ ներկայացուցինք փարիզեան շրջանի երեք ամէնօրեայ դպրոցները։ Որպէս եզրակացութիւն կ'առնենք Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի խօսքերը արտասանուած Ալֆորվիլ, Ս. Մեսրոպ կրթարանի բացման արարողութեան՝ «Կը մաղթեմ որ այսօրուան կրթարանի օրինակը տարածուի Ֆրանսայի բոլոր շրջաններուն մէջ, եւ ամէն կողմ բացուին ու ծաղկին հայկական դպրոցները։ Խօսքս կ'ուղղեմ ամբողջ ֆրանսահայութեան, որպէսզի առաջ ձգէ տուած լծուի դպրոցաշինութեան գործին, մէկդի դնելով երկրորդական միւս բոլոր հարցերը, եւ այս ա՛յն համոզումով որ ժողովուրդ մը պահողը հաւատքն է ու լեզուն»։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՄԵՐ ԿԱՅԱՆԸ

○

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի օդափոխութեան կայանը մօտ յիսուն տարիէ աւելի է որ կը գործէ խաչուհիներու ժրաջան, անսակարկ աշխատանքով. իսկ գալով նիւթականին, ան ալ կը հայթայթուի մեր ժողովուրդին սրտաբուխ նուէրներով։

Աստուածածնայ տօնին առթիւ Հայոց աւանդութիւնը յարգելով խաղողօրհնէնքի արարողութիւնը կատարելու հրաւիրուած էր Զատիկ աբեղայ։ Այդ օրը թէեւ օդը ամպոտ ու մռայլ էր, սակայն կայանի երախաները խանդավառ կ'երթեւեկէին կանանչաւէտ դաշտերուն վրայ. ոմանք կը սերտէին գեղարուեստական բաժինին իրենց դերերը։

Կայանի ամբողջ պաշտօնէութիւնը, խաչուհիներ ու տղաքը կը դիմաւորէին հիւրերը, ծնողքները։ Խաղողը բազմաթիւ կողովներով զետեղուած էր գլխաւոր շէնքին առջեւ, ուր կը կատարուէր նաեւ գեղարուեստական հանդիսութիւնը։

Զատիկ աբեղայ խաղողի օրհնութիւնը կատարելէ ետք կը շնորհաւորէր Կապոյտ Խաչը եւ ծնողքները, յորդորելով պահել պապենական աւանդութիւնները ու մանաւանդ հայկ. ոգին։

Ապա խօսք կ'առնէր տնօրէնուհին՝ Տիկին Սեդա Թորոսեան, որ կը շեշտէր. «Այսօր եկած էք մեր կայանը, որ աւանդութիւն դարձած է այլեւս։ Մեր տղաքը եկած են զանազան երկիրներէ կարճ ժամանակով, բայց մեծ խանդավառութեամբ պատրաստած են գեղարուեստական բաժինը, նաեւ ձեռային կամ գրաւոր աշխատութիւններ։ Հպարտ են իրենց խմբագրած փոքր թերթով, զոր կը տեսնէք քիչ ետք։

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը երբեք չէ դադրած ազգօգուտ իր գործունէութենէն. կամքով ու հաւատքով կը շարունակէ իրագործել իր ծրագիրները։ Պէտք է խոստովանինք թէ կայանը ամէն կերպով կատարեալ չէ. մենք կ'ընդունինք նաեւ քննադատութիւններ։ Դիւրին չէ կարճ ժամանակամիջոցի մէջ տղաք դաստիարակել, սակայն ջանք չենք խնայեր։ Օգոստոսին ունեցանք 88 տղաք եւ 8 պատասխանատու հսկիչներ։»

Ընկերուհի Սեդա Թորոսեան վերջացնելէ առաջ յանուն ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչին յատկապէս շնորհակալութիւն յայտնեց այն բոլոր ընկերներուն, որոնք Ֆրանսայի զանազան շրջաններէն փոխն ի փոխ գալով երաշխաւորեցին կայանի ապահովութիւնը։ Ան շնորհակալ եղաւ նաեւ բոլոր անոնց որոնք սիրայօժար օգնած էին, - օգտակար հանդիսացած, բարոյապէս թէ նիւթապէս։

Կայանը կը կարօտէր հսկայական փո-

0—0—0—0—0—0—0—0

Լեռը մարգարէին խով չերթայ նէ՝ Մարգարէն լեռան խով կ'երթայ

(ԵՐԳԻԾԱՎԷՊ)

Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆ

0—0—0—0—0—0—0—0

ԱԼԱՖՐԱՆԿԱ

- Խարերայութեան սկսար աղա, հոս ինչ գործ ունի ալաֆրանկան. վարձով ձի էք ուզեր, հիմա թէ՛ վարձն տուէք, թէ ձիերս։ Արդէն ատ ժործ է ինչ փորձանք է՝ խարդախին մէկը կ'երեւայ։

- Լոժիքը չի մոռնաս։

- Ես ձիուս պոչն ալ անոր ցոյց չէի տար, սակայն...

- Մի բարկանար եւ լոժիքի սահմանէն դուրս մի՛ ելլար։

- Լոժիքը ո՞վ է. ձիերուս դրամը ես տուած եմ, լոժիք կը լսե՞մ, լոժիքը գաւակներուս հաց կու տա՞յ։

- Դուն չես հասկնար, ... նստէ տէ ըսեմ ... ծօ՛, Թորոս, պարոնին սիկարա մը բեր։

- Ես պարոն չեմ, աղա, մեզի քեռի կ'ըսեն։

- Քեռիին սիկարա մը բեր։

- Նարկիլէ կը քաշեմ, աղա։

- Քեռիին նարկիլէ մը բերէք ... քեռի, դուն շատ կը բարկանաս եւ քաղաքակրթութեան ոգւոյն հիմնովին հակառակ կը գործես, կը ցաւիմ որ...

- Բաց խօսէ, քեռի, բաց, մենք կոշտ մարդիկ ենք, առանկ վրան գոց խօսքերէ բան չենք հասկնար։

- Հրամմեցէք նարկիլէն։

- Բեր թոսունս, կը՛լ ... կը՛լ ... կը՛լ ... ճոհօ՛, ճոհօ՛ ... ճոհօ՛ ... քիչ մը պաղ առած եմ տէ...

- Կը ցաւիմ որ...

- Խոհօ՛, ճոհօ՛, ճոհօ՛, կը՛լ կը՛լ կը՛լ ճոհօ՛, ճոհօ՛, ճոհօ՛, ականջս քեզի է, ըսէ, ճոխօ՛, ճոհօ՞ ... կը՛լ կը՛լ կը՛լ։

- Կը ցաւիմ որ ...

- Խոհօ՛, ճոհօ՛, կը՛լ կը՛լ կը՛լ...

- Կը ցա...

- Խոհօ՛, ճոհօ՛, ճոհօ՛...

- Կը ցաւիմ որ ...

- Խոհօ՛, ճոհօ՛, ճոհօ, կը ցաւիս որ... կը՛լ կը՛լ կը՛լ ...

- Որ դիմացինները չէք ճանչնար։

- Կը ճանչնանք աղա, կը ճանչնանք, ճոհօ՛, ճոհօ՛, մենք հում մարդ չենք, ես քենէ շատ դրամ առած եմ, սակայն այդ ժործը...

- Ժործը փեսաս է, ալաֆրանկան ալ շատ լաւ գիտէ, գաղիերէն ալ գիտէ, լոժիքէն կը հասկնայ, տոպեայի սկզբունքը գոց գիտէ, տոպլայի սկզբունքին ծանօթ մէկը կ'ելլայ տէ քու ձիերդ կ'ուտէ՞։

- Չուտեր, բայց կը ծախէ, աղբարս...

- Ալաֆրանկայի օրէնքները գիտցող մէկը կ'ելլայ տէ ուրիշին ձին ծախէ՞։

- Է, ձին թեւը անցուցած չուկան պիտի չի պտըտցունէ որ ալաֆրանկայէն ամըչնայ, կամ որպէս զարդ, դարակին վրայ պիտի դնէ ա ... հաճի պապա...

- Բերանդ ժողվէ. հաճի պապա՞ն ով է։

- Մի բարկանար, թանկագինս, հաճի պապան դէշ խօսք չէ, չի հաւնեցար ինծի տուր։

- Ինծի մոնսինեոյ նիկոդեմոս կ'ըսեն։

- Կը ներես, մուշու, չէի գիտեր, ճոհօ՛, ճոհօ՛, ճոհօ՛, է մուշու նիկոդեմոս, մեր ձիերուն խնդիրը ո՞վ պիտի լուծէ։

- Անգամ մը հարցունեմ միւսիւ ժորժին ... վաղը առտու եկուր։

- Մենք գործի մարդ ենք, վաղը չեմ կրնար գալ, դուք հրամմեցէք մեր ախոռը, հոն կը խօսինք, մէյ մ'ալ լեղի սուրճերնիս կը խմենք։

- Ախո՞ռ գամ...

- Կ'ուզես նէ թուլումպաճիներուն զովուշը եկուր։

- Ղովու՞շը գամ...

- Հապա ո՞ւր կ'ուզես գալ։

- Ճանըմ ինչո՞ւ կը պոռաս։

- Ինչու պիտի չի պոռամ։ Դրամ չունիք նէ ձի մի նստիք. եղան սայլ նստեցէք, եղան սայլ։

- Կամաց խօսէ, քեռի։

- Ինչպէս կամաց խօսիմ, ախոռ չես ուզեր գալ, ղովուշ չես գար, անդղիացներուն պալա՞տը կանչեմ քեզի։

- Ալաֆրանկայի մէջ պոռալը մեծ ամօթ է։

- Ալաֆրանկա բատծդ արա՞գ կը վազէ թէ կամաց. ես ալաֆրանկա մալաֆրանկա չեմ գիտեր, դրամս կ'ուզեմ։

×

- Միւսիոյ ժորժ, անցեալները երկու ձի բերեր տէ ձեր տամային հետը գրօսանքի գացեր էիք։

- Այո՛, գացինք։

(Շար. 21)

...թիւններու եւ նորոգութիւններու, ...րոնց մասին կը մտածուէր տարիներէ ի ...ր: Վերջապէս պատրաստ են ծրագիրն ...ւ յատակագիծը. Նորոգութիւնը պիտի ...ւէ երեք տարի եւ պիտի արժէ մօտա-...ւորապէս երեք միլիոն ֆ.:

...կայանի շինութեան յանձնախումբին ...կողմէ Հրայր Թորոսեան տուաւ պէտք ե-...ղած տեղեկութիւնները, սրտաբուխ նը-...ւիրատուութիւններով գոյացաւ 11 հազար ...ֆրանք եւ 100 տոլարի գումար մը:

...Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղէն ...ընկերուհի Գայեանէ Գարոյեան կոչըրաւ ...հայերէն լեզուի կարեւորութեան ընտա-...նիքէն ներս, յիշեցնելով թէ ամէն մէկս ...պէտք է գիտակից ըլլանք մեր զաւակնե-...րուն սորվեցնելու մեր մեծաագանչ լե-...զուն՝ հայերէնը: Ան խօսք ուղղելով ծը-...նողներուն՝ ըսաւ. «Մի՛ կարծէք թէ տ-...ղա մը կայան ղրկելով ձեր զաւակները, ...ազգային պարտականութիւնը կատարած ...կ'ըլլանք. ո՛չ, հազար անգամ ոչ:

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը նամ որեւէ ...հայկ. վարժարան չեն կրնար հրաշքներ ...գործել. դո՛ւք ծնողներ, միայն դուք ...էք պատասխանատուն՝ ձեր զաւակներուն ...հայերէն լեզուէն խզուելուն: Ծնողքն է ...մեր գնդը. կայանը, վարժարանը մի-...այն ա՛յն ատեն կրնան ազգապահպան -...ման նպատակը իրագործել: Փարիզէն ...հեռու ուր որ Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղ ...կայ, կայ նաեւ Հայերէնի դասընթացք -...ներ. մի՛ վարանիք փոքր տարիքէն ձեր ...զաւակները ղրկելու վերոյիշեալ դասըն-...թացքներուն, վարժարանները, ուր որ ...կայ նաեւ հայերէնի դասաւանդութիւն: ...ան է որ անոնք պիտի դարբնուին հա-...յերէնով, գիրով, մշակոյթով ու մեր փա-...ռաւոր պատմութեամբ»:

...Յետոյ գեղարուեստական բաժինը սկը-...սաւ երգչախումբի «Զայն տուր ով Ֆէ-...տայով. ձոխ էր յայտագիրը, սակայն կա-...րելի չէ բոլորը յիշել իրենց անունով. ...երկաները տեսան, լսեցին եւ մեր տղաքը ...անվերջանալի ծափեր խլեցին:

Ներկայացուեցաւ Յովհաննէս Թումա-...նեանի երկու արարով Բարեկենդանը: ...թերթիկ մը դաշնակով նուագեց Կոմիտա-...սի Կռունկը, որուն հետեւեցան արտա-...սանութիւններ:

...Պատանի մը արտասանեց Ֆրանսերէն ...իր երկու ինքնագիր ոտանաւորները:

...Պարախումբը յաջորդաբար ներկայա-...ցուց հայկ. պարեր, որոնք պատրաստը-...ւած էին Աննա Պուտաղեանի կողմէ որ ...յաջողաբար ընդունած էր կայան գալ ...միայն 15 օրուան համար, որպէս պա-...րուսոյց:

...Կայանը յաճախ կ'ունենայ անակնկալ ...այցելուներ, որոնք կուգան տեսնելու մեր ...մատաղ սերունդը, համախմբուած Ֆը-...րանսահայ Կապոյտ Խաչի երդիքին տակ: ...Մարսէյլէն ունեցանք որպէս այցելու ...Տիրեցին Վրդ. Պէքճեանը, Ժընեւէն՝ ...Ալեքսէն Վրդ. Այվազեանը, Վենետիկէն՝ ...Հ. Վրթանէս Ուլուհօճեանը:

Ամէն իրիկուն ընթրիքէն ետք տղաքը ...իրենց պատասխանատու հսկիչներով ...պատրաստած կ'ըլլային զանազան նիւ-...թերով խաղեր, պատմական զրոյցներ, թատրոն եւայլն, ինչպէս Ս. Թէհլիրեա-նի դատավարութիւնը մէկ պատկերով, որ բոլորը տպաւորեց:

Բաժանումի օրերը կը մօտենային. Օգոստոս 24-ին մեծ խանդավառութիւն. ընթրիքին ներկայ պիտի ըլլային ամէն կողմէ հիւրեր: Տղաքը ծպտուած են հագուստներով: Անակնկալ տեսարան մը կը պարզէ սեղաններու յարդարանքը. ճերմակ սփռոցներ, դաշտի ծաղիկ, մոմեր, մոմակալներ: Այդ իրիկուն խրախճանքը հասաւ իր գագաթնակէտին: Յաջորդ օրը սկսան մեկնումները որոնք յուզումնալի պահեր ստեղծեցին մնացողներու համար, որոնք սակայն մխիթարուեցան յաջորդ տարի Կապոյտ Խաչի կայանը կրկին գիրար գտնելու հեռանկարով:

ԽԱԶՈՒՀԻ

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ՍԵՒԱԿԵԱՆ ՄԱՍՈՒՆՔՆԵՐ

Զարենց Թանգարանին մէջ բացուած է «Սեւակեան մասունքներու» ցուցահանդէսը, ուր կը ներկայացուի մարդ, քաղաքացի, բանաստեղծ Պ. Սեւակը: Անոր գործերու երեւանեան հրատարակութիւններէն զատ հոն ցուցադրուած են նաեւ Մոսկուա, Փարիզ, Պէրլին, Պէյրութ, Թեհրան, Փրակա, Պուտափէշտ լոյս տեսած իր հատորները:

Առանձին բաժին յատկացուած է Սայեաթ Նովա - Սեւակ, Կոմիտաս - Սեւակ յարաբերութիւններուն, ուր ցուցադրըւած են բազմաթիւ նիւթեր:

Հարուստ են «Սեւակ երաժշտութեան եւ շարժանկարի մէջ», «տրամաթիկական թատրոնին եւ օփերային մէջ» բաժինները:

Հարազատներէն եւ մտերիմներէն ձեռք ձգուած են Սեւակի գործածած անձնական գոյքերը, գրասեղանը. այցելուները հոն կը գտնեն զանազան նկարիչ ու քանդակագործներու կողմէ ստեղծուած Սեւակի դիմանկարները, դիմաքանդակները, փորագրութիւնները եւայլն:

Տպաւորիչ եղած են տակաւին ցուցասրահին մէջ տեւականօրէն հնչող Պ. Սեւակի ձայնը եւ իր բանաստեղծութիւններու վրայ յօրինուած երգերը:

×

ՆՈՐ ՍՐԱՀՆԵՐ

Վերջերս Երեւանի Աւան եւ Էրեբունի շրջաններուն մէջ բացուած են «Նոր Աւան» եւ «Ուրարտու» շարժանկարի սրահները:

Տարուան սկիզբն ալ Էջմիածնի մէջ բացուած էր 300 տեղնոց շարժանկարի սրահ մը:

Նախատեսուած է նաեւ 1000 տեղնոց շարժանկարի մանկական սրահի մը կառուցումը, Երեւանի գլխաւոր պողոտային վրայ:

×

ՈՒՂԻՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ԵՐԻԶՆԵՐ

Հայաստանի անտեսական ու ընկերային զարգացման ծրագրով նախատեսուած է մինչեւ ընթացիկ տասնամեակի վերջը բոլոր գիւղերը օժտել արդիական ճամբաներով, կանոնաւոր երթեւեկ հաստատել անոնց միջեւ եւ կառուցիններով այդ բնակավայրերը միացնել քաղաքներու, արդիւնաբերական կեդրոններու: Միայն վերջին երեք տարուան ընթացքին կառուցուած են 340 քմ. ամուր ծածկով գիւղական ճամբաներ, իսկ անոնց ընդհանուր երկարութիւնը ներկայիս աւելի քան 4000 քմ. է:

Հայաստան որ ծովու մակերեսէն միջին հաշուով 1800 մ. բարձրութիւն ունի եւ ուր յաճախակի կը յայտնուին լեռնային երկրաբանական բարդութիւններ, ճամբու շինարարութիւնը յատուկ դժուարութիւն կը ներկայացնէ: Շինարարները հարկադրուած կ'ըլլան ժայռափորման ծաւալուն աշխատանք կատարելու, կամուրջներ կառուցանելու եւայլն, սակայն թեքնիք կարելիութիւններու եւ պետական յատկացումներու շնորհիւ ծրագիրները կ'իրագործուին, քանի որ այսօրուան գիւղին - որ արագօրէն կը փոխէ իր դիմագիծը - անհրաժեշտ են կատարեալ ճամբաներ:

×

ԱՍՏՂԱԳԻՏԱԿԱՆ ՆՈՒԱՃՈՒՄ

Անջրպետային թռիչքներու դարաշըրջանը աստղագիտութեան առջեւ հետազօտութեան եւ որ հորիզոններ բացած է: Այսօր կարելի է այրենաւերու միջոցաւ մթնոլորտէն դուրս հանել հեռադիտակներ ու տեսնել այսպէսով երկնային մարմիններու երկրէն անտեսանելի ճառագայթները: Այս կարելիութենէն օգտուած են հայ աստղաբնագէտներ ալ, «Օրիոն 1» եւ «Օրիոն 2» հեռադիտակներով անոնք կրցան կազմել մօտ հազար աստղի անդրմանիշակագոյն ճառագայթներու քարտարան մը: Այս գործին յաջողութեանը մէջ մեծ դեր ունեցաւ նաեւ հայ գիտնական ու մասնագէտներու գործօն մասնակցութեամբ շինուած մեծագոյն հեռադիտակը: Աստղային համակարգերու կազմութիւնը բացատրուեցաւ այս համակարգերու կորիզներուն գործունէութեան երեւոյթով զոր յայտնաբերեց Վիկտոր Համբարձումեան:

-ԿՈՉ-

ԵՈԶԿԱՏԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ ԲՈԼՈՐ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

Յարգելի Հայրենակիցներ,

Ուրախ ենք յայտնելու թէ Եոզկատի եւ Շրջակայից Հայրենակցական Միութիւնը վերստին ձեռնարկած է մեր ծննդավայրի պատմագիրքի աշխատանքներուն, որոնք այժմ թափով յառաջ կը տարուին:

Ծրագրած ենք այդ պատմագիրքին մէջ զետեղել որքան կարելի է լիակատար ցուցակը, մանրամասն ծանօթութիւններով, այն բոլոր հայրենակիցներուն, ողջ կամ հանգուցեալ, որոնք կ'ապրին կամ ապրած են Լիբանանի ու Հայաստանի մէջ եւ ի սփիւռս աշխարհի:

Մեր աշխատանքը դիւրացնելու մտահոգութեամբ, կը խնդրենք մեր հայրենակիցներէն որ բարի ըլլան ամբողջացնել հետեւեալ հարցարանը՝ յատուկ պատասխաններով:

1.- Անուն եւ մականուն
2.- Ծննդեան թուական եւ վայր
3.- Հօր անուն եւ ծննդավայր
4.- Մօր անուն, մականուն և ծննդավայր
5.- Ասպարէզ, զբաղում կամ մասնագիտութիւն
6.- Ուսումնական աստիճան կամ մակարդակ
7.- Ենթական ունեցա՞ծ է հոգեւոր, ազգային, հասարակական կամ կրթական գործունէութիւն - պատասխանել ամփոփ կերպով
8.- Եթէ ենթական ամուսնացած է, յայտնել կնոջ անունն ու հօր եւ մօր անուններն ու մականունները
9.- Ենթակային այժմու հասցէն. կցել փոգրածաւալ լուսանկար մը՝ նախընտրաբար սեւ - ճերմակ
10.- Եթէ ենթական ունի անչափահաս զաւակներ, գրել անոնց անունները՝ ծննդեան կարգով
11.- Եթէ զաւակները մեծահասակ են եւ կազմած են առանձին ընտանիքներ, անոնցմէ իւրաքանչիւրին համար պատրաստել հարցարան:

Թանկագին Հայրենակիցներ,

Ջերմօրէն կը խնդրենք Ձեզմէ, որ փութով ընդառաջէք մեր այս ցանկութեան, վստահ ըլլալով որ այդպէսով դուք Ձեր անփոխարինելի մասնակցութիւնը բերած պիտի ըլլաք մեր սիրելի ու անմոռանալի ծննդավայրին նուիրուած պատմագիրքի աշխատանքներուն:

Ձեր պատասխանները պէտք է մեզի հասցնել առաւելագոյնը մինչեւ 1984 թըւականի Նոյեմբերի վախճանը, որովհետեւ կը ծրագրենք մեր պատմագիրքը լոյս ընծայել Մեծ Եղեռնի Եօթանասունամեակին՝ 1985ի Ապրիլ ամսէն առաջ:

Կանխայայտ շնորհակալութեամբ եւ հայրենակցական ջերմ բարեւներով՝

ԵՈԶԿԱՏԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Պէյրութ, Մայիս 25, 1984

Հաճեցէք ձեր հարցարանները հետեւեալ հասցէին ուղղարկել.

Aram B. AJEMIAN
1125 NORTH OGDEN DRIVE
LOS - ANGELES. CALIF. 90046
(U. S. A.)

Ճ. ԿՈՒԱՌԵՍՔԻ

«ՏՈՆ ՔԱՄԻԼԼՈՅԻ ՓՈՔՐԻԿ ԱՇԽԱՐՀԸ»

(Թրգմ. Հ. Յ. Զ.)

- 20 -

ԺՈՂՈՎԸ

«Շնորհակալ կ'ըլլամ ձեր պետին՝ իր ազնուութեան համար, բայց պարտք կը զգամ ձեզի բացատրելու, որ իմ փափաքներուս չի համապատասխաներ ինչ որ ինք հաստատեց: Որովհետեւ եթէ իմ հանդէս ետքը դուք ամէնքդ երթաք գըր-ուելու ազատական կուսակցութեան, ես պիտի ստիպուիմ երթալ ու գրուիլ հակառակ կուսակցութեան, ինչ որ ...հակառակ պիտի ըլլար իմ սկզբունքներուս»:

Զկրցաւ շարունակել, որովհետեւ այդ վայրկեանին հասաւ շչելով լոլիկ մը ուղղակի դէմքին: Ամբոխը սկսաւ ծաղրածել, իսկ Փեփփոնէ զոյնը նետեց:

«Խնդացողը խող մըն է», պոռաց բարձրախօսէն, եւ ամբոխը ձայնը կտրեց:

Մարդը չէր շարժած ու ձեռքով կը ջանար մաքրել երեսը: Փեփփոնէ բնազդով շարժող էր, եւ առանց գիտնալու հսկայական գործերու կարող էր: Փոքրիկ դրպանէն հանեց թաշկինակը, յետոյ ներս դրաւ, վիզէն քակեց մեծ կարմիր վզնոցը եւ տուաւ մարդուն:

- Առիկա կը կապէի, երբ լերան վրայ էի, ըսաւ, սրբուէ՛:

«Կեցցէ Փեփփոնէ», գոչեց հնչեղ ձայն մը, մերձաւոր տան մը առաջին յարկին պատուհանէն:

- Պէտք չունիմ կղերին հաւանութեան, պատասխանեց վէսօրէն Փեփփոնէ, մինչ Տոն Քամիլլօ լեզուն կը խածնէր, կատղած, որ փախցուցած էր այդ պոռչտուքը:

Մարդը ցնցեց գլուխը. ծռեցաւ ու մօտեցաւ բարձրախօսին:

«Շատ պատմութիւններ կան այդ վըրդկայլին ծալքերուն մէջ, որ կարենա արտաւորուիլ սորրին երեւոյթով մը, որ կը պատկանի աշխարհիս նուազ հերոսական ժամանակաշրջանին, բայց, այս արտը սրբելու համար բաւարար է քթի սովորական թաշկինակ մը»:

Փեփփոնէ կարմիր կտրեցաւ, եւ ինքն ալ խոնարհեցաւ: Այն ատեն բազմութիւնը յուզուեցաւ, ուժգին ծափահարութիւն մը բարձրացաւ. մինչդեռ սրիկան որ լոլիկը նետած էր, յետոյքին կիցով մը կը դիմէր դէպի հրապարակին ելքը:

Մարդը հանդարտօրէն վերսկսաւ խօսիլ, անխռով, առանց վիրաւորանքի, ողորկելով անկիւնները, փախչելով քիչ մը պինդ խօսքերէ, որովհետեւ հասկցած էր, որ նոյն իսկ եթէ թափով յարձակելու ըլլար, մէկը բան մը պիտի չըսէր իրեն, ուստի վատութիւն պիտի ըլլար շահագործելը:

Վերջաւորութեան ծափահարեցին, եւ երբ իջաւ, իրեն տեղ ըրին: Հասնելով հրապարակին խորը, ինքզինքը գտաւ ոստիկանութեան կամարներուն տակ, ու հոն մնաց տարտամ վիճակի մէջ, փոքրիկ պայուսակը ձեռքին, որովհետեւ չէր գիտեր ո՛ր կողմէն երթալ ու ինչ ընել: Այն ատեն վրայ հասաւ Տոն Քամիլլօ, եւ դարձաւ դէպի Փեփփոնէ, որ մարդուկին ետեւը կեցած էր երկու քայլ անդին:

- Է՛հ, շատ շնորհաւոր համաձայնութեան կուգաք դուք անաստուածներդ, ազատական քահանայակերներուն հետ, բացագանչեց Տոն Քամիլլօ բարձր ձայնով:

- Ի՞նչ դարձաւ զարմացած Փեփփոնէ մարդուկին, ուրեմն դուն քահանայակեր մըն ես:

- Բայց, թոթովեց մարդը:

- Լռէ, զայն ընդհատեց Տոն Քամիլլօ, դուն որ կ'ուզես ազատ եկեղեցի, ազատ Պետութեան մէջ:

Մարդը կ'ուզէր բողոքել, բայց Փեփփոնէ ոչ իսկ թողուց որ սկսի:

- Կեցցե՛ս, գոռաց, հո՛ս տուր ձեռքդ, երբ խնդիրը քահանայ ուտողներուն մասին է, ես նոյն իսկ յետաշրջական ազատականներուն հետ ալ բարեկամ եմ:

- Լաւ է, պատասխանեցին Փեփփոնէի մարդիկը:

- Դուն իմ հիւրս ես, ըսաւ Փեփփոնէ մարդուն:

- Ոչ իսկ երազիդ մէջ, վրայ տուաւ Տոն Քամիլլօ, պարոնը իմ հիւրս է. գեղջուկ մը չեմ որ հակառակորդներուն դէմքին լոլիկ կը քաշէ:

Փեփփոնէ սպառնալից կանգնեցաւ Տոն Քամիլլոյի առջեւ:

- Ըսի որ իմ հիւրս է, ըսաւ խուլ ձայնով:

- Եւ որովհետեւ ես ալ ըսի, պատասխանեց Տոն Քամիլլօ, կը նշանակէ, որ եթէ կ'ուզես հարուածներով սկսինք, որով կ'առնես անոնք ալ որ պիտի առնէին քու խեղճուկրակ Տինամոյիդ տմմարդները:

(Շար. 80)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ
«ՅԱՌԱՋ»Ի ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Դատաւորեան 250 Ֆ.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները ի նպաստ դպրոցին. - Տիկին Ազատնի Բլթոյեան իր աղջրկան Լէյնի ապաքինման առթիւ 100 Ֆ. իր թոռներուն ողջ առողջ արձակուրդէ վերադարձին առթիւ Տիկին Եղիսաբէթ Այանեան 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Բալոյեան 200 Ֆ. փոխան ծաղիկի Տօնապետ Բալոյեանի մահուան առթիւ:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

ԲԱՑՈՒՄ

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

սրահի

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 15, ժամը 17-ին ներկայութեամբ պաշտօնական անձնաւորութիւններու:

ԳԻՆԵՁՕՆ

Մուտքը ազատ է:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՆԵՐՍԷՍ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆԻ

մահուան 100ամեակի ոգեկոչումը

Փարիզի մէջ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 28ին
Կեդրոնական Սանուց Միութեան

նախաձեռնութեամբ

BIBLIOTHÈQUE DU CAUCASE
ABBAYE SAINT PIERRE DE SOLESMES F-72300 SABLÉ-SUR-SARTHE FRANCE

ԱՂՈՒԱՆՔ

COLLOQUE sur l'HISTOIRE et la CULTURE de l'ALBANIE du CAUCASE

17 - 18 Septembre 1984

— Prof. G. CHARACHIDZÉ (Paris). - *Place et rôle de la religion albanienne dans le paganisme caucasien.* (?)

— Prof. R. HEWSEN (Glassboro State College). - *The Catholicossate of Albania : The Survival of a Princely Dynasty in Ecclesiastical Guise.* (présence confirmée).

— Prof. J.-P. MAHÉ (Paris). - *Les études de Barxudarean et de Emin sur les Albaniens du Caucase.* (?)

— Dr. B. OUTTIER (Solesmes). - *La grammaire oudi de 1842 en langue arménienne.* (aspect historique)

— S. N. MOURAVIEV (Moscou). - *La carte de l'Albanie du Caucase selon Ptolémée.* (cassette)

— Dr. J.-M. THIERRY (Etampes/Paris).- *Caractéristiques de l'architecture albanienne.* (cassette)

— Dr. N. THIERRY (Paris Sorbonne). - *Le culte de S. Nicolas attesté au M. Age en Azerbeïdjan* (cassette)

— Prof. M. van EZBROECK (Rome / Bruxelles / Paris). - *Le thème de l'écorchement chez Movses Dasxuranc'i et dans les Apocryphes.* (présence confirmée)

— A. ARZUMANIAN (Bakou). - *La lutte des peuples de Transcaucasie contre les conquérants romains.* (lecture)

— Prof. D. M. LANG (Londres). - *L'Albanie du Caucase d'après Kamilla Trever et le prof. C. Dowsett.* (présence confirmée)

— *Mot d'Ouverture* par G. DUMÉZIL. (lecture).

Les personnes désirant assister les 17 et 18 Septembre doivent prendre contact avec le Dr. B. Outtier : (43) 95 / 03 / 08.

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

- ԽԱՉՎԵՐԱՑ -

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 16, Խաչվերաց է. տօն վերացման Սուրբ Խաչի:

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8.45-ին:

Պատարագ՝ ժամը 10.30-ին:

Պատարագը կ'երգուի քառաձայն Մայր եկեղեցւոյ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Կոմիտաս Գէորգեանի:

Նոյն օրը, երեկոյեան ժամը 4-ին, կը կատարուի ժամերգութիւն, եւ Խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր - Անդաստան՝ ուխտով:

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 17, տօն է Խաչի: Յիշատակ Մեռելոց:

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ԺԻՐԱՅՐ ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Պատարագի աւարտին՝ հոգեհանգիստ կը կատարուի վասն համօրէն ննջեցելոց:

×

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Այս Կիրակի կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ: Երեկոյեան կը կատարուի մեծահանդէս Անդաստան:

Ժամերգութիւն ժամը՝ 9-ին:

Պատարագ՝ ժամը՝ 10-ին:

Անդաստան ժամը՝ 17-ին:

×

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 16, Խաչվերացի տօնին առթիւ, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ԽԶԿՐ. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Բազմաձայն երգեցողութիւնը կը կատարուի եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Երեկոյեան ժամը 15.30-ին տեղի պիտի ունենայ «Թափօր Անդաստան»:

Երկուշաբթի, յիշատակ է Մեռելոց, ժամը 11-ին հոգեհանգիստ կը կատարուի վասն համօրէն ննջեցելոց:

×

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Այս Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10-ին, Խաչվերացի եւ եկեղեցւոյ անուանակոչութեան ու ուխտի տարեդարձի ուրախ առիթով, Շարվիէօ Ս. Նշան եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԶԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյ երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Պ. Յակոբ Աբրահամեանի:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՎԻԷՆ

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի հայերէնի միօրեայ դասընթացքները կը սկսին Սեպտեմբեր 22-ին, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2-ին:

Rue Nicolas - Chorier

×

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Դաւիթեան միօրեայ դպրոցի կրթական յանձնախումբը կը հրաւիրէ Վալանսի եւ շրջանի բոլոր ծնողքները որ իրենց զաւակները արձանագրել տան Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 19-ին, առաւօտեան, Դաւիթեան դպրոցը, 6 բիւ Ժօլանտ, Պուր լէ Վալանս: Կը խնդրուի յարգելի ծնողքներէն յարգել արձանագրութեան թուականը:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ

Սէն - Ժէռոմի Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ եկեղեցւոյ եւ Հ. Ի. Ը. Միութեան հովանաւորութիւնը վայելող երկօրեայ դպրոցին 1984 / 1985-ի տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են: Բացումը տեղի պիտի ունենայ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 19-ին:

Կը խնդրուի ծնողքներէն արձանագրել տալու համար դիմել Կիրակի առաւօտները եկեղեցւոյ բանկալը:

Իսկ Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ, եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 9 - 12 :

×

ՍԷՆ - Թ'ԱՆԹՈՒԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Սէն Թ'Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորած միօրեայ դպրոցը կը բացուի Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 19-ին, ուսուցչութեամբ՝ Պ. Խաչիկ Երկմաղեանի, եւ օգնական՝ Օր. Ազատուհի Մանուկեանի:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան ամէն Չորեքշաբթի, ժամը 9.30 - 12 :

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 2-ԻՆ

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	ԳԻՆ՝	70 Ֆր.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	”	60 Ֆր.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	”	60 Ֆր.
et PARAGES D'EXIL	”	75 Ֆր.

ARMEN LUBIN

LES LOGIS PROVISOIRES

Prix : 48 Frs.

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»
Թղթատարի ծախք՝ 9 Ֆր. 50

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Meubles Ghazarian

Z.I. Vitrolles à 20km de Marseille

tél. (42) 89.27.47

„ Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
14

VENDREDI
14 SEPTEMBRE
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.788 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 60e ANNÉE — No 15.788

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

1985-ի ՊԻՒՏՃԷՆ վաւերացուեցաւ Նախարարաց Խորհուրդին վերջին նիստին եւ ...ը կը դրուի, առաւելաբար, տուրքե... նուազումին վրայ: 1985-ին Ֆրանսա...ները 5% զեղչ մը պիտի վայելեն ե...մուտի տուրքերուն վրայ, պիտի ջնջուի 1%-ի պարտադիր գանձումը ընկերային ապահովութեան համար, պիտի թեթեւ...այ արժեստի տուրքը (թաքս փրոֆէսիոնել): Մուտքի այս պակասը պէտք է ան...ուղղա բանով մը փոխարինել: Կը նախա...եսուի նախ պետական ծախքերու խնա...յողութիւն եւ այլ մուտքեր ապահովել, ուղ...ակի տուրքերու տեղ՝ անուղղակի տուր...երը աւելցնելով: Այլ խօսքով, Պետու...թիւնը մէկ ձեռքով տուածը միւս ձեռքով ...առնէ, քանի որ պիտի աւելնան կեանքը, ...րծազրկութիւնը հեռաձայնը եւ դեռ ու...իշ բաներ (կը գտնուին հող ընելու ...արկ չկայ...): Բայց ի բաց «ընտրա...կան» պիւտճէ մըն է, քանի որ գալ տարի ...կամուտի թուղթի տուրքին վրայ պի...ի յայտնուի նոյնիսկ թէ ենթական ի՞նչ ...պիտի վճարէր եթէ այդ 5%-ի զեղչը չըլ...լար...: Կը մնայ սպասել 1986-ին...: ...ինչ այդ ընդդիմութենէն զատ, համայ...նավարներն ալ շատ դժգոհ են այս պիւտ...ճէէն:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ միջեւ ...թնոլորտը կրկին շատ լարուած է, այս ...անգամ ալ Լէմնոս կղզին պատճառով (477 ք. ք., 25 հազար բնակիչ), Տար...տանէլի բերանը: Յունաստան «դրդռիչ, ...անընդունելի եւ ծաւալապաշտ ձգտում...ներ բացայայտող» որակած է Անգարայի ...կառավարութեան բանբերին մէկ յայտա...րարութիւնը, որ կ'ըսէր թէ իր երկիրը ...դիւանագիտական դիմումներու պիտի ...ձեռնարկէ Յունաստանի ծրագրած ռազ...մափորձերուն դէմ Եգէականի մէջ, նե...րառեալ Լէմնոսը:

ՌԵԿԸՆ որեւէ գիջումի առջեւ չի կենար ...քանի կը մօտենայ ընտրութեան թուակա...նը (Նոյեմբեր): Այս անգամ ալ որոշեց 10 միլիոն թոն ցորեն ծախել Խորհ. Միու...թեան: Այս ձեւով միաժամանակ ամերի...կացի գիւղատնտեսները կ'ուրախացնէ եւ ...թէ մթնոլորտի մեղմացման «մարդը» ...կ'ըլլայ, Ուաշինկթըն - Մոսկուա ջլամար...տին մէջ:

ՃՈՒՄՊԼԱԹ ԵՒ ՊԷՐՐԻ չմասնակցեցան ...համախմբման կառավարութեան Չորեք...շաբթի օրուան նիստին: Յայտարարած ...էին նախապէս ալ, որ ցորչափ ժողով մը ...գումարուի գործադրութեան դնելու հա...մար բարեփոխումները, որոնք հաւասա...րապէս պիտի բաշխեն իշխանութիւնները ...համայնքականներու եւ քրիստոնեաներուն ...միջեւ, իրենք նախարարաց նիստին չեն ...մասնակցիր:

ՉԻԼԻԻ մէջ հակա - Փինոշէ ցոյցերը կը ...շարունակուին: Ժամբորդական կառա...խումբ մը յարձակման ենթարկուած է ...ամսի գիշեր նախկին նախագահ Այէնտէի ...կողմնակիցներուն կողմէ: Սանթիակոյի ...մէջ ալ ցոյցերը չեն դադրած:

ԼՈՍ - ԱՆՃԸԼԸՍԻ Ողիմպիականներուն ...կազմակերպիչ կոմիտէն 150 միլիոն տո...լարի շահ ապահոված է...:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ձկնկիթի (խավիար) ...արտադրութեան պետական հաստատու...թեան ընդհ. տնօրէնը պաշտօնազրկուած ...է, որովհետեւ աւելի քան 3 թոն ձկնկիթի ...արժէք ներկայացնող դրամ չորթած է: ...Լեռնաստորնայա Կազետա, երկար յօդ...ուածով մը կը պարզէ ձկնորսութեան նա...խարարութեան գործունէութիւնը եւ կը ...ըսէ որ քննութիւն մը բացուած է այդ ...հարցին առընչութեամբ, որ 150 հազար ...ռուբլի գործ է:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԵՆՓՐԵՍ ՕԳՈՍՏՈՍ 26 / ՍԵՊՏ. 5)

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Վերամուտի այս շրջանին խօսելով մասնագիտական վարժարաններու դերին ու կարեւորութեան մասին, Թէքնիք կրթութեան պետական կոմիտէի նախագահը ըսած է. - «Վերջին տարիներուն զգալի կերպով ընդլայնուած է հանրապետութեան միջնակարգ մասնագիտական կրթութեան համակարգը»: Այս հաստատութիւնները 1981 - 1985 հնգամեակի անցած տարիներուն տուած են 103 հազարի մօտ մասնագէտ բանուորներ: Այս բանուորները ամէնէն աւելի կ'աշխատին Թէքնիք զարգացում արձանագրող ճիւղերու, ինչպէս էլեկտրոնիքի, ճշգրիտ սարքաշինութեան, հաշուիչ Թէքնիքի մէջ:

×

ՉԷՅԹՈՒՆՑԵԱՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԱԾ

Այս տարին յատկապէս արդիւնաւոր եղած է Պերճ Չէյթունցեանի համար: Մոսկուայի մէջ իր «Աւերուած քաղաքի առասպելը» վէպը պատրաստուած է Բ. տպագրութեան: Երեւանի մէջ լոյս տեսած է իր Թատերախաղերէն ընտրուած օրինակներ: Երկու քաղաքներու Թատրոններն ալ յաջողութեամբ կը ներկայացնեն իր գործերը: Չէյթունցեանի կարգ մը գործերը Թարգմանուած են Խորհ. Միութեան ժողովուրդներու լեզուներով, նաեւ ան Թարգմանուած է այլ երկիրներու մէջ:

«Ինծի համար ուրախալի է գիտնալ որ իմ մայրենի լեզուով գրած գիրքերը կը խօսին միլիոնաւոր ընթերցողներու» ըսած է ան:

Եգիպտոսէն հայրենադարձ հեղինակը արձակագիր է, Թատերագիր, սցենարիստ եւ հրապարակախօս: Ան իր գործերուն մէջ յաճախ կը դիմէ հայ ժողովուրդի պատմական անցեալին: Երեւանի երեսփոխան է Պ. Չէյթունցեան, նաեւ մէկը Հայաստանի Գրողներու Միութեան քարտուղարներ է որ կը գլխաւորէ երիտասարդական գործերու եւ միւս հանրապետութիւններու պաշտօնակիցներու հետ կապերու յանձնաժողովը:

ԱՊՐԻԼ 24

«ԱՄՕ'Թ, ԱՄԵՐԻԿԱ»

ԿԸ ԽՈՐԱԳՐԷ «ՀԻՒՐՐԻՅԷԹ»

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ
ՀԱՅԱՆՊԱՍՏ
ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

—×—

Սեպտեմբեր 10-ին, Միացեալ - Նահանգներու Ներկայացուցիչներու ժողովը քուէարկած է թիւ 247 բանաձեւը, որ Ապրիլ 24-ը կը վերածէ յիշատակի օրուան մը «Մարդուն դէմ՝ մարդուն վայրագութիւնը» նշող եւ ուր կ'ոգեկոչուի Հայերու ցեղասպանութիւնը: Ծանօթ է, որ այս ուղղութեամբ բաւական աշխատանք տարած էին Միացեալ - Նահանգներու Հայ Դատի յանձնախումբերը եւ առաջին անգամ մը, հարցը ձախողած էր ժողովին ներկայանալէն առաջ իսկ, որովհետեւ բանաձեւը կրնայ քուէարկութեան դրուիլ միայն, եթէ անոր վաւերացման համար պահանջուած քուէները ապահովուած են (այլ խօսքով 2 / 3-ի մեծամասնութիւն, 435 ներկայացուցիչի վրայ առնուազն՝ 290): Ցիշենք թէ ինչպէս այլուր Ներկայացուցչական ժողովէն ետք, բանաձեւը պէտք է վաւերացուի նաեւ Ծերակոյտին կողմէ: Իսկ Ամերիկայի յատուկ է նաեւ այլ ձեւակերպութիւն մը՝ որ նախագահին վաւերացումն է:

Այս առընչութեամբ, Անգարայի մէջ, Արտաքին նախարարութեան բանբերը իր կառավարութեան վրդովումը կ'արտայայտէ, մինչ մամուլը Թոյն կը Թափէ «Այը'պ Ամերիքա» (Ամօ'թ, Ամերիկա) կը խորագրէր, օրինակ, «Հիւրրիյէթ», Սեպտեմբեր 13-ին: Ստորեւ նոյն Թուականի Թուրք Թերթերու («Հիւրրիյէթ», «Միլլիյէթ», «Թէրճիւման») արձագանգները. -

×

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

Ներկայացուցչական Տան Սեպտեմբեր 10-ի նիստին ընդունուած է այն բանաձեւը որ Ապրիլ 24-ը հռչակէ «Մարդուն դէմ մարդուն վայրագութեան օր»ը: Բանաձեւը պատրաստուած էր Ապրիլ 21-ին դեմոկրատ երեսփոխան Քոէլհոյի կողմէ: Անցեալ տարի Թրքական բողոքներու եւ միջամտութիւններու վրայ բանաձեւը առանց օրակարգի նիւթ դառնալու մէկ կողմ դրուած էր: Սակայն Սեպտեմբեր 10-ին Քոէլհօ անակնկալ կերպով օրակարգի նիւթ դարձուց հարցը եւ ընդունուեցաւ:

Ան պէտք է վաւերացուի նաեւ Ծերակոյտին կողմէ: Եթէ բանաձեւը Քոնկրէսի երկու ժողովներուն կողմէ ալ ընդունուի, վերջնական որոշումը կուտայ նախագահը:

Այս քայլը մեծ ընդվզում պատճառած է Թուրք քաղաքական շրջանակներու մօտ, եւ Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութեան բանբերը Ե. Էրալփ լրագրողներու կողմէ այս մասին իրեն ուղղուած հարցումի մը պատասխանելով ըսած է. -

«Ցաւով լսեցինք թէ ԱՄՆ-ու Ներկայացուցչական Տան կողմէ Սեպտեմբեր 10-ին ընդունուած է բանաձեւ մը, որ կը նախատեսէ Ապրիլ 24-ը հռչակել «Մարդուն դէմ մարդուն վայրագութեան օր»ը, եւ որ տեղ կուտայ Հայերու կարծեցեալ ցեղասպանութեան մասին միակողմանի պնդումներու:

Վերոյիշեալ վճիռը եթէ նոյնիսկ հակառակ ԱՄՆ-ու միջազգային ահաբեկչութեան դէմ պայքարելու վճռական կեցուածքին, կարգ մը ձեւակերպական դիւրութիւններէ օգտուելով ընդունուած ըլլայ, դժբախտաբար պիտի քաջալերէ ահաբեկչութիւնը եւ կարգ մը վայրագ ոճիրներու դէտին պատրաստէ: Մինչդեռ կը սպասուէր որ օրէնդիր մարմին մը, փոխանակ յատկապէս արեւմտեան ժողովուրդներու ուղղուած ահաբեկչական արարքներու զօրավիգ եղող որոշումներ տալու, միջոցներ ձեռք առնէր՝ որոնք պիտի կանխէին միջազգային յարաբերութիւններու մէջ անմարդկային այս արարքները:

Ժողովուրդներու ապագայ կեցուածքն ու ընթացքը անցեալի դէպքերու յենլով որոշադրել, մանաւանդ նման բան մը ընել պատմական իրողութիւնները խեղաթիւրելով կամ բացէ ի բաց սուտ, կեղծ պնդումներ նկատի առնելով, պիտի չնպաստէ համաշխարհային խաղաղութեան եւ երկիրներու միջեւ յարաբերութիւններու զարգացումին:

Անոնք որոնք ընտրական մտահոգութիւններով ու ներքին քաղաքականութեան մանր հաշիւներով մէկդի կը Թողուն ահաբեկչութեան դէմ պայքարելու իրենց բուն պարտականութիւնը եւ միջազգային ահաբեկչութիւնը քաջալերող քայլեր կ'առնեն, պատասխանատու պիտի նկատուին ահաբեկչութեան յառաջիկայ զոհերուն»:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՀՈՂԵՐԸ ԾԱԽՈՒ ԵՆ...

ԲԱՅՑ Ի՞ՆՉ ԿԸ ՊԱՏԱՀԻ
ԵԹԷ ՍՈՒՐԻԱՑԻ ՄԸ ՀՈՂ ԳՆԷ
ԵՒ ՍՈՒՐԻՈՅ ԿՑԵԼ ՈՒԶԷ ...

Կ'ԱՌԱՐԿԷ ՀԱԼՔԾԸԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

—×—

Պոլսոյ Թերթերը (Սեպտեմբեր 3) հետեւեալ մանրամասնութիւնները կուտան օտարներու հող ծախելու կառավարական արտօնութեան առթիւ. -

«Կառավարութեան վերջին որոշումներէն վերջ այժմ տասը երկիրներ միայն մնացած են, որոնց հայրենակիցները չեն կրնար որեւէ հող կամ կալուած գնել Թուրքիոյ սահմաններուն մէջ: Այդ երկիրները իրենք ալ արգիլած են իրենց հայրենակիցներուն որեւէ երկրէ մը, նաեւ Թուրքիայէ ներս հող գնել: Յիշեալ երկիրներն են՝ Աֆղանիստան, Ալպանիա, Պուլկարիա, Ինտոնէզիա, Եթովպիա, Իսլանտա, Լիբիա, Ռումանիա, Խորհ. Միութիւն, Սուրիա:

Տասնեւհինգ երկիրներ ալ կան, որոնց քաղաքացիները կրնան հող գնել պայմանաւ որ լրացնեն կարգ մը պայմաններ:

Հալքճը կուսակցութեան ընդհանուր նախագահ՝ Նէճաէթ Ճալփ քննադատեց օտարներու Թուրքիոյ մէջ հող գնելու արտօնութեան օրէնքը եւ ըսաւ որ ասիկա լուրջ անպատեհութիւններ կրնայ ստեղծել Թուրքիոյ համար:

- Պատմութեան մէջ օրինակները տեսնուած են, ըսաւ Ճալփ, օրինակի համար Իսրայէլի Պետութիւնը հիմնուած է այս կերպով: Հրեաները նախ հող գնել սկսան Անգլիացիներէ, վերջն ալ անկախ Պետութիւն մը հռչակեցին այդ հողերուն վրայ:

Ճալփ հարց տուաւ թէ ի՞նչ կը պատահի եթէ Սուրիացի մը Հաթայի, Իսքէնտէրունի մէջ հողեր գնել սկսի եւ վերջն ալ զանոնք Սուրիոյ կցել ուզէ:

Ճալփ աւելցուց, որ Թուրքիա շատ բան քաշած է արաբական մշակոյթէն ու աշխարհակալութենէն: Վաղը Արաբները ընտանեօք պիտի գան ու պիտի հաստատուին իրենց հարէմին հետ միասին: Ասոնք դէմ պիտի գան մեր երկրին բարքերուն: Քիչ մը տըվիզի համար ճի՞շդ է որ ընթացք տրուի այսպիսի սխալ կարգադրութիւններու»:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՃԱՏՐԱԿ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Չորեքշաբթի օր, երկրորդ խաղը յետաձգուած է, Գասպարովի սկզբնական յարձակողական խաղէն ետք: Գարպով ինքզինք լաւ պաշտպանած է եւ թղթակիցներու համաձայն պէտք է ի վիճակի ըլլայ վճռական ելքի մը յանգիլ յետաձգումէն ետք: Իր մրցակիցը կը գրէ «Լիպերասիոն» «Հաւանաբար աւելի մեծ աչքեր ունեցաւ քան՝ փոր»...:

×

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Հ.Մ.Ը.Մ. Տէսին - Շամպէրի	1 - 3
Հ.Մ.Ը.Մ. Արծիւ - Սանարի	0 - 0
Լա Ֆոնթոն - Սէն Թ'Անթուան	1 - 1

ԶԱՐԵՀ ՎԵՀԱՓԱՌ

Գրեց՝ ՄԱՆՈՒԷԼ ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ

Անձինք կան, որոնք կարծես որեւէ անուն, կամ միայն մականունով (ազգանունով) են ճանաչւում:

Օրինակ՝
Ցիսուս Նազովրեցի:
Մեծն Տիգրան:
Քաջն Վարդան:
Հայոց Հայրիկ:
Գրիգոր Նարեկացի:
Արտաշէս Աշխարհակալ:
Մովսէս Խորենացի:
Քրիստափոր:
Անդրանիկ:
Ռուբէն:
Սրանց վրայ աւելացնում եմ՝
ԶԱՐԵՀ՝ ՎԵՀԱՓԱՌ:

Իսկապէս, որ ՎԵՀ ԷՐ ԶԱՐԵՀ՝ ՎԵՀԱՓԱՌԸ...

Այսքանով բաւականանաք, եթէ չարունակելու լինենք, այս ձեւ անձնաւորութիւնները թուել՝ հայ կամ օտար, հատորներ են պէտք:

- Մոռացուած է Մեծն Տիգրանի, Արտաշէս Աշխարհակալի, Անդրանիկի, Ցիսուսի ազգանուն - մականունները: Դուք գիտէ՞ք Ցիսուսի մականունը, Տիգրան Մեծի մականունը ... ես չգիտեմ, համարար դուք էլ չգիտէք:

Ես թէեւ գիտեմ Զարեհ Վեհափառի ազգանունը (մականունը) բայց մոռացութեան պիտի տամ: Մեծ մարդիկ կամ անուն ունեն կամ մականուն:

Թափառումներիս բերումով, ես շատ մեծ ու փոքր հոգեւորականների եմ հանդիպել եւ ոմանց հետ էլ մտերիմ եմ եղել: Ծանօթ եմ եղել Գէորգ Կաթողիկոս Սուրէնեանին, Խորէն Կաթողիկոս Մուրատբէկեանին, երբ դեռ նա կաթողիկոս չէր այլ Երեւանի առաջնորդ էր: Վազգէն Առաջին Կաթողիկոսին, երբ նա Բուքրէշում ուսանող էր: Գարեգին Կաթողիկոս Ցովսէփեանին, ծանօթ էի Սարդարապատի կռիւներից: Կիլիկիոյ ներկայ վեհափառներ՝ Խորէն Ա.ին եւ Գարեգին Բ.ին:

Պատրիարքներից ծանօթ եմ՝ Բաբգէն Արքեպիսկոպոս Կիւլէսէրեանին, Եղիշէ Արքեպիսկոպոս Տէրտէրեանին - երբ Երուսաղէմի ժառանգաւորաց տեսուչն էր: Գարեգին Արքեպիսկոպոս Տրապիզոնին, երբ Պոլիս - Այրէսի առաջնորդն էր: Ծանօթ եմ եղել Մելիք Թանգեան, Սիմոն Մանուկեան, Սերովբէ Մանուկեան, Մեսրոպ Աշճեան արքեպիսկոպոսներին եւ դեռ ուրիշ շատերին:

Բայց այդ բոլորի մէջ մի քանիսն են, որ խոր, անջնջելի տպաւորութիւն են թողել վրաս, չեմ ուզում յիշել անունները, ոեւէ մէկին վիրաւորուած չլինելու համար: Դրանցից շատերս այլեւս այս աշխարհին չեն պատկանում, ոմանք էլ դեռ

ապրում են եւ շարունակում են իրենց ազգանուէր աշխատանքները:

Բայց Զարեհ Վեհափառը, ամենամեծ տեղն է բռնում յիշողութեանս մէջ: Գուցէ պատճառը այն է, որ շատ աւելի մօտ եմ եղել եւ աւելի երկար ժամանակ, մօտ երկու տարի ապրել ենք նոյն քաղաքում:

Այդ 1946 - 48-ի շրջանին էր, երբ Հալէպի առաջնորդն էր:

Պաղտատից ընտանիքով հասանք Հալէպ: Իջեւանեցինք Միհրանեանների պանդոկը: Խառն օրեր էին ... ներգաղթ դէպի Հայաստան ... հակամարտութիւններ, էնթրիգներ եւ ամէն ձեւի ու տեսակի մտածումների մի քաոս էր ստեղծուած: Յաջորդ օրը հարց ու փորձով գտնում եմ «Արեւելք»ի խմբագրատունը:

Լսել էին գալս, ընդունում են հարազատի նման: Այդտեղ էին ժողովուած աշխատող՝ Մինաս Թէօլէօլեանը, Անդրանիկ Ծառուկեանը, Օննիկ Մելիքսէթեանը, Գրիգոր Երիցեանը եւ ուրիշներ: Դրանց մէջ հին ծանօթ Գրիգոր Երիցեանն էր, որի հետ կապուած էինք, երբ 1922-ին առաջին անգամ Հալէպ եկանք մեր ուսանող - դերասանական խմբով: Հարցեր են տալիս եւ ես պատասխանում եմ: Մինասը խմբագրական է գրում եւ միեւնոյն ժամանակ մասնակցում մեր զրոյցներին:

- Լաւ առենին էք եկած - ասաց Ծառուկեանը, թէեւ հիմա ներգաղթի պատճառով կրքերը բորբոքած են, բայց կը հաւատամ, որ ներկայացումները կըրնան բարեբար դեր կատարել:

Ցետագային պարզուեց, որ ճիշդ էր Ծառուկեանի գուշակութիւնը:

Հինգ րոպէ չանցած, արդէն բոլորս մտերիմներ էինք, կարծես տարիների ծանօթներ լինէինք: Այդպէս էինք այն ժամանակներին...

Մի օր յետոյ Երիցեանն եկաւ եւ ասաց.

- Զարեհ Սրբազանը ուզում է քեզ տեսնել:

Գնացինք:

Ընդունեց այնպէս, կարծես տարիների ծանօթներ լինէինք: Հէնց առաջին վայրկեանից սիրեցի եւ խոր համակրանք ունեցայ այդ մեծ հոգեւորականի հանդէպ:

Սկսեց հարցեր տալ Իրանի եւ Իրաքի հայութեան մասին: Գոհ մնաց իմ տուած տեղեկութիւններից:

Սրբազանի մօտ ծանօթացայ, դոկտոր Տէր - Ղազարեանին, որ լուրջ, պատրաստուած եւ հայրենասէր մարդու տպաւորութիւն թողեց վրաս:

Սուրճ խմելուց եւ բաւական երկար ժամանակ նստելուց յետոյ ուզեցի հրաժեշտ տալ:

- Պարոն Մարութեան, միշտ եկէք, այստեղ համարեցէք ձեր տունը:

Եւ յիրաւի, Հալէպ ապրած միջոցիս, շաբաթը գրեթէ երեք անգամ գնում էի Զարեհ Սրբազանին: Շատ մտերմացանք:

Ես սկսել էի ներկայացումներ տալ: Ներկայացումներս շատ մեծ յաջողութիւն ունեցան:

Ներկայացումները տալիս էինք առաւօտեան եւ միայն Կիրակի օրերը, որովհետեւ սինեմայի սրահը պարտաւոր էինք ժամը երկուքին յանձնել տիրոջ, որպէսզի սկսեն իրենց ֆիլմի ցուցադրութիւնները:

Կարգապահութեան հսկողութիւնը յանձնուած էր Հ.Մ.Ը.Մ.ի սկաուտներին, որոնք խստագոյն կերպով հսկում էին: Օրէնք էր դրել, որ երրորդ զանգից յետոյ, սրահի դռները փակուեն եւ մինչեւ վարագոյրի իջնելը ոչ ոք իրաւունք չպիտի ունենայ մտնել սրահը: Սրբազանը բոլոր ներկայացումներին գալիս էր, երբ եկեղեցին վերջանում էր, շտապում էր թատրոնը: Մի անգամ հինգ րոպէ ուշացել էր եւ մեր պարտաճանաչ հսկիչները չէին թողել, որ Սրբազանը մտնի իր լօժը:

- Տղաք, ե՞սձ ալ կ՚արգիլէք:

- Օրէնքը բոլորին համար է: Եւ ամէնից առաջ դուք պիտի յարգէք օրէնքը:

Սրբազանը սկսում է ծիծաղել:

- Լաւ, կը սպասեմ, մինչեւ առաջին արարը վերջանայ - կը պատասխանի Սրբազանը:

Զգիտեմ, այդ մասին ով լուր բերեց ինձ, ես իսկոյն մարդ ղրկեցի, որպէսզի Սրբազանից ներողութիւն խնդրէ եւ առաջնորդի իր օթեակը:

Տղան վերադարձաւ եւ ասաց.

- Սրբազանը ասաց. Մարութեանին ըսէք, որ վշտացած չեմ, ընդհակառակն չափազանց ուրախ եմ, որ մեր տղաք գիտեն իրենց վրայ դրուած պարտականութիւնը լաւ կատարել:

Յաջորդ օրը երբ գնացի Առաջնորդարան, Սրբազանը իր հոյակապ բարիթօն ձայնով ծիծաղում էր եւ պատմում պատահածը:

- Բայց Սրբազան Հայր, բացառութիւններ միշտ պէտք են:

- Համաձայն չեմ: Օրէնքը բացառութիւն չունի ... ինչպէս Պարոնեանը կ՚ըսէ «Մեղմացուցիչ դէպք յանցանաց չկայ»:

- Բայց Սրբազան Հայր...

- Կը խնդրեմ, որ ինձ միայն Սրբազան անուանես, «հայրը» քիչ մը խորթ կը հնչէ ականջիս: Ես ձեզմէ տարիքով շատ փոքր եմ: Ատոր փոխարէն ես ալ պարոն Մարութեան չեմ ըսեր, եթէ չէք վիրաւորուիր, ուղղակի Մարութ կ՚անուանեմ:

- Ընդհակառակն, ես շատ ուրախ կը լինեմ, եթէ ինձ Մարութ անուանէք, դա մտերմութեան նշան է: Ինձ շատ մօտիկ բարեկամներս՝ շատ յաճախ Մարութ են կանչում:

- Գիտէ՞ք ովքեր էին Մարութները, ասաց Սրբազանը:

- Ո՛չ:

- Հնդկական հին աստուածներից էին, որոնք հրեղէն ձիեր նստած կը հասնէին հոն, ուր պէտք էր պարտուածներուն օգնել:

- Սրբազան, նրանք հրեղէն ձի ունէին, բայց ես ամենահեզ կենդանին, որին մենք աւանակ ենք անուանում, այն էլ չունեմ:

Բայց մի բան ասեմ, երբ մենք դեռ մեր երկրի մէջն էինք մեր ախոռում եօթ հատ ձի կար կապուած եւ դրանցից մէկը իմն էր, որով դպրոց էի գնում:

- Մի մտածէք կորսուած ձիերու մասին: Հիմա աւելի զօրաւոր բաներ ունիք:

- Ի՞նչ բան:

- Պատերազմական նաւեր, բանակ եւ կ՚արշաւէք Կիպրոսի վրայ՝ Թուրքերը պարտութեան կը մատնէք ու ցեղասպանութեան դահիճները ծունկի կը բերէք:

- Օթէլլոյի մասի՞ն է խօսքը:

- Հրաշալի խաղացիր, Մարութ: Քո խաղէն յետոյ աւելի շատ սիրեցի Մեծ Անգլիացին: Որովհետեւ դեռ չորս դար առաջ, նա ճանչցեր էր Թուրքը: Երկրորդ արարին, ի՞նչ բսաւ Թուրքերու մասին:

- «Թուրք դառնամ եթէ սուտ եմ խօսում»:

- Է, ասկէ աւելի մեծ անարգանք:

- Ճիշդ է: Հապա վերջին տեսարա՞նը:

- Մարութ, կը խնդրեմ, այդ վերջին տեսարանի՝ վերջին մասը անգամ մը ըսէ:

- Հալէպում, ես մի օր պատահեցի մի փաթթոցաւոր Թուրքի, որ հայհոյում էր մեր Պետութեանը, իսկ ես բռնեցի այդ փաթթոցաւոր թլպատուած շանը՝ ահա այսպէս սպանեցի՝ ահա այսպէս:

- Շէքսպիրը ողջ բլլար պիտի երթայ իր ձեռքը համբուրէի...

- Սրբազան Շէքսպիրի գրուածքներում յաճախ պատահում էք Թուրքերի մասին թունալից եւ անարգական խօսքերի:

- Հաւանաբար Շէքսպիրի մայրը հայ է եղած - ասաց դոկտոր Տէր - Ղազարեանը:

- Անիկա արդէն ձեր մասնագիտութեան կը պատկանի - ասաց Սրբազանը դոկտորին:

Զգիտեմ թէ ի՞նչ կար այդ մեծ հոգեւորականի մէջ, որ ես այնքան սիրով եւ խոր յարգանքով կապուեցի նրան:

Ցետագային, երբ Հալէպում տօնեցին իմ բեմական գործունէութեան 30-ամեակը, հովանաւորողը Սրբազանն էր եւ որ մի հոյակապ ճառ խօսեց իմ մասին: Շատ ցաւում եմ, որ այդ ճառը իր ժամանակին չվերցրի Սրբազանից:

Եղաւ մի ժամանակ, որ Հալէպում մեծ եռ ու զեռ էր տիրում: Իմ ներկայացումները, Շաւարշ Միսաքեանի եւ Օշականի դասախօսութիւնները: Շաւարշը եկել էր Փարիզից, իսկ Ցակոբ Օշականը Երուսաղէմից, գլխին դրած Երուսաղէմի վանքի գիմաց մի փոքրիկ նպարավաճառի խանութ ունեցող, մեր լաւ ընկերներից Տասնապետեանի պարսկական փափախը, որ ես օգտագործեցի, երբ խաղացի Րաֆֆիի «Խաչագողները»: Միսաքեանին վաղուց ծանօթ էի եւ մտերիմ, իսկ Ցակոբ Օշականին ծանօթացնել էի, երբ 1938ին գնացել էի Պաղեստին՝ որպէս Մալիս 28-ի «Ճառախօս» եւ միեւնոյն ժամանակ էլ մի քանի ներկայացումներ տալ:

Ամէն օր լեցւում էինք «Արեւելք»ի խմբագրատուն: Բոլորս էլ դարձել էինք բարձրախօսներ, որովհետեւ Շաւարշը լաւ չէր լսում: Ցետոյ այնտեղից դուրս էինք գալիս, Շաւարշ, Օշական եւ ես ու գնում Սրբազանի մօտ սուրճ խմելու:

(Մնացեալը յաջորդով)

0—0—0—0—0—0—0—0

Լեռը մարգարէին քով չերթայ նէ՝ Մարգարէն լեռան քով կ՚երթայ

(ԵՐԳԻԾԱՎԷՊ)

Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆ

0—0—0—0—0—0—0—0

ԱԼԱՖՐԱՆԿԱ

- Ձիերը ի՞նչ ըրիք:

- Բան մը չըրինք. նոյնիսկ չի վազցուցինք որ չի քրտնին:

- Եաքը տիրոջը վերադարձուցի՞ք:

- Վայ, տէրո՞ջը պիտի վերադարձնէինք, մարդ եթէ մէկէ մը բան մը առնէ՝ անպատճառ վերադարձնելո՞ւ է:

- Հապա ի՞նչ պիտի ընէ:

- Պիտի չի տայ:

- Դուն խանութին հաշիւնե՞րն ալ առանկ կը բռնես:

- Այո՛, տոպեայի սկզբունքով:

- Այսինքն առածդ չե՞ս տար:

- Չեմ տար. ալաֆրանկա ատմարին օրէնքը ատանկ է, ալաթուրքայի մէջ տարբե՞ր է, մարդ եթէ մէկէ մը բան մը առնէ, չահով ուրիշին չի՞ ծախեր, չահ բռնածը հապա ինչպէ՞ս կ՚ըլլայ:

- Բայց այդ ձիերը մենք չէինք գներ, վարձեր էինք:

- Ամա ատանկ բաներ մի ըսեր:

- Վարձով չէի՞ր բերեր:

- Կը խնդրեմ, կամաց խօսէ, մարդ թող չի լսէ, աս խօսքը անգամ մըն ալ բերանէդ չանցնես:

- Ճանըմ ինչո՞ւ չանցնեմ, վարձով չէ՞ր:

- Ամօթ է, ամօթ, ատանկ խօսք մ՚ըներ ըսինք, լողը ի՛նչ կ՚ըսէ. մօնսինիոյ Նիկողիմոսի պէս ալաֆրանկա ու հարուստ մէկը ձի չունենալով՝ վարձով առեր է, ինչ ծանր խօսք է ասիկա, գիտե՞ս կատարեալ անպատուութիւն է:

- Եա՛, ատանկ է հա՞:

- Հարկա՛ւ:

- Որ ատանկ է՝ խօսած չըլլանք. արդէն քեզմէ զատ ուրիշ մարդ չի լսեց. ամօթ է եղեր հա՞, ինչ գիտնայի:

- Ամօթն ալ խօ՞սք է:

- Է քանի՞ով սակարկեցիր ձիերը:

- Սակարկութիւնը վաղը պիտի ընեմ, դրամին տեղն ալ պնիօ մը պիտի տամ:

- Ձիերը հիմա ո՞ւր են:

- Մէկը քիչ մը կը հազայ, նալպանտի մը տուի որ կուրծքին փեհլիվան եախըսը դնէ, հազը անցունէ:

- Միւսը ո՞ւր է, անոր ալ փո՞րը կը ցաւի:

- Այո, ձախ կողմը քիչ մը ցաւ ունի:

- Գոնէ հոս բերէիր քիչ մը խարտալ խաշէինք, խմցունէինք:

- Ո՛չ, իր ընկերոջմէն բաժնել չըլլար (հոն շատ լաւ կը նային, քիչ օրէն կը լաւնայ:

- Է՛, ատոնց համար ախոռ մըն ալ կառուցելու է:

- Ախո՞ռ. աս ինչ բառ է, մօնսինիոյ Նիկողիմոսին ձիերը ախոռի՞ յարմար կը գտնաք:

- Հապա ո՞ւր պէտք է դնենք աս ձիերը. հիւրասրահին մէջ նստեցունենք:

- Ճանըմ խոհանոցին քովը մառան մը կայ, պարպելու է, յարդարելու է, վերջացաւ գնաց:

- Մառանը ձի կը կապուի՞, ծառային մառանէն քիչ մը ուտելիք բեր ընենք նէ՝ ձիե՞րը ախէյէ վրայ դրած պիտի բերէ եւ հիւրերուն հրամցունէ...

- Ուրեմն ուրիշ սենեակ մը շինելու է, տեղ մը կը գտնանք:

- Հիմա գնա աս մարդուն դրամը տուր վերաջցուր, որ նորէն չի գայ պոռայ:

- Թը՛ք, թը՛ք:

- Անթրէ, ինչ կայ Ֆիլօ:

- Հայրիկ, անցեալները տեղ մը հիւր գացած չէ՞ի՞նք:

- Գացած էինք:

- Հոն երիտասարդ մը կար:

- Կար:

- Անուն ալ Փօլ:

- Փօլ:

- Աս Փօլը աղէկ երիտասարդ մը կ՚երեւայ:

- Կ՚երեւայ:

- Իշտէ աս Փօլին խանութիդ մէջ գործ մը տաս նէ...

- Է՛...

- Այսինքն գործ մը տրուի նէ...

- Է՛...

- Այսինքն աս Փօլը գէշ տղայ չէ:

- Է՛...

- Այսինքն գործ մը տրուի նէ...

- Ինչ ըսել կ՚ուզես:

- Ըսել կ՚ուզեմ աս Փօլը գէշ տղայ չէ:

- Մենք ալ գէշ ըսած ունի՞նք:

- Այսինքն խանութիդ մէջ գործ մը տրուի նէ երբեմն մեր տունը կուգայ, կը տեսնուինք, անոր խօսածներէն շատ կ՚ախորժիմ:

- Միտքդ ի՞նչ է:

(Տար. 22)

ՄԵՏԱԼԻՆ ՄԻՒՍ ԵՐԵՍԸ

Մանմարտրի կամ Անտիլի չեմ փոխադրուած և, երբեմն հեռուէն, երբեմն մօտէն կը հետեւիմ ծերանոցներու, երիտասարդական ակումբներու, ընդհանրապէս Հայ կեանքի աշխուժութեան: Կը հրճուիմ երբ նման գործունէութեան մը յաջողութիւնը, ձեռնարկի մը իրագործումը, երբ ձեմ արժանաւոր գիրքի հասած Հայու մը անունը:

Դժբախտաբար, հակասութիւնները իրարու օձիքը չե՛ն ձգեր երբեք՝ երկու երեսներով, միւսոր մետալի նման: Անոնք կը յառաջանան զուգընթաց, երբեմն գրաւելով մին միւսին տեղը:

Բարեմիտ մարդու կողքին միշտ կանգնած է չարը: Գեղեցկութիւնը արատաւոր տգեղը՝ պատրաստ է միշտ իր դերը կատարելու: Խանդավառութիւնը կասեցնող յուսախաբութիւնը՝ զարմանալի կը սպասէ անոր քով: Սիրոյ կեանքը երկար չի՛ տեւեր, քանի ատելութիւնը՝ պիտի հարուածէ զայն անմիջապէս:

Հակասութիւններու հրմշտուք է կեանքի ամբողջ սարքը. իսկ Հայոց կեանքը քիչ մը աւելի բարդ եւ տաժանելի, անոր համար որ քիչ մը աւելի բզքտուած, աւելի արիւնած է եւ աւելի տառապած ու լացած: Թերեւս անոր համար ալ ամէնէն փոքրին յաջողութեան մէջ անգամ կը գտնենք ցաւերու ամոքում, մխիթարական բնարան:

Կ'երթանք հանդէսի կամ գեղարուեստական երեկոյթի մը: Դեռ ճամբայ չեկած, սրահէ ներս չմտած, սկսած ենք արդէն՝ մեր փափաքին համապատասխան երեւակայական պատկերներ ստեղծել, ապրիլ տպաւորելիք հոգեպարար շունչը, ստեղծուելիք հայկական մթնոլորտին ջերմութիւնը: Եռանդով կը ծափահարենք մեր լաւ երգերու եւ արտասանութիւններու հեղինակներն ու զանոնք ներկայացնողները: Կը հպարտանանք Ջուլֆալի, դաշնակի մեր արուեստագէտներով, հայ երգիչներու օփերայի մենակատարումներով եւ անոնց միջազգային կարծած անուններով:

Հայե՛ր են անոնք. մե՛ր զաւակները. Հայու անունը յաւերժացնող մեծեր: Հոգեմարքը յարութիւն առած՝ կենդանացած է. գաղթական զարգացած՝ արուեստի պարծանքներ դրուած: Կարելի՞ է չհպարտանալ:

«Հա՛յ ենք մենք. քաջ Վարդանին թո՛ռն ենք մենք»:

Կը թուի թէ՝ կուրծքերը պիտի պայթին հպարտութեան պարգեւած ուրախութենէն...:

Սակայն, յանկարծ, կը շրջի մետալը: Տգեղ դէպքեր, այպանելի թերութիւններ, անտրամաբանելի երեւոյթներ կը ծամածռեն մեր դէմքերը, խորշումներու եւ կնճիռներու կերպարանք կ'առնեն ժպիտն ու հպարտութիւնը. արեւու դէմ փռուած շորերու նման, հրճուանքը կը չորնայ մեր երեսին ու դառնութիւնը կը կծկէ մեր հոգին: «Փորի մէջ» մնացած ուրախութիւնը կը կրծէ աղիքները. կը քայքայէ ներքին հիւսկէնները. աւտը կը տարածէ թեւերը. լեղի համ մը կ'ամբարէ կոկորդն ու բերանը: Սիրտխառնուքը՝ փսխելու փափաք կ'արթնցնէ:

Ականատես ենք երկու եղբայրներու մարտին: Սուրիահայ եւ հայաստանահայ՝ աքլորներու կրկէսային մրցումի ելած՝ կտուց-կտուցի են: Բռունցքները կը տնկուին. վէճերը զիրար կը բզքտեն: Յարձակումի եռանդը հրահրելու կիլ կանչեր. «դո՛ւ, Արաբի մի լաճ, ո՞նց կարող ես Հայ լինել»: «Հայրենիքէ՞ն չուած մը, օտար երկրին նախապատուութիւն տուողը ի՞նչ իրաւունքով Հայ կը դաւանի ինքզինքը»:

«Հի՞ն, հին դարու յիշատակ», Արեւելահայի եւ Արեւմտահայի՝ խելացնութիւնը մենաշնորհի վերածելու կոկոզավիզութիւն: Այդ շրջանին Արեւելքը, կարծես, լուսոյ ճառագայթներով ողողուած էր եւ մայր մտնող արեւը խաւարի մէջ ձգած Արեւմուտքը:

Հիմա ալ, Արեւմուտքը՝ Արեւելքի երկու մասերը խաւարի մէջ թաղած, կը փորձէ Հայութիւնը մենաշնորհի վերածել...:

Հարազատ հողէն ուրիշ հող փոխադրուած ծաղիկներու նման, երկուքն ալ ունին տարբեր երանգներ եւ պատուաստուած ծառերու պէս՝ ուրիշ համ տուող պտուղներ, թէեւ երկուքն ալ նոյն ածուի բոյսեր՝ «քաջ Վարդանի թոռ»:

Իբրեւ տարբեր ընտանիք՝ խումբերու եւ հատուածներու բաժնուած, կ'ապրին իրարմէ հեռու: Ո՛չ բարեւ կուտան իրարու, ո՛չ ալ աղջիկ...: Քափիրլէ եւ Մոնթեկլի: Մէկու ժամադրավայրն է Պասլըպէք, միւսի հաւաքատեղին՝ Ջանդուի ափերը...

Նոյն հանդէսի ալ չեն երթար: Եթէ երթան իսկ, մէկ խումբը կը գրաւէ ձախի աթոռները, միւս խումբը՝ աջի աթոռները: Սակայն, կուսակցական ըմբռնում պէտք չէ որոնել այս աթոռներու մէջ:

Հայութիւնը անհատական ԹԲԲՍՔԻ վերածելու յաւակնող այդ տարրերը, Թուրքիոյ տածած զգացումով, կը թուին կապուած ըլլալ բուրդէ բարակ թելի մը տոկունութեամբ եւ Ֆրանսացիի պէս կը հիանան Ամերիկայի եւ անոր դեմոկրասիին (եթէ կարելի է դեմոկրասի կոչել դրամագլուխի թագաւորութիւնը): Բայց ինչպէս ագահութիւնը թոյլ չի տար իրենց ճգճիմ տարակարծութիւնն իսկ հարթելու, ի վիճակի չեն նաեւ ըմբռնելու թէ՝ բոլոր չարիքներու մէկ մեծ պատասխանատուն Ամերիկան է եւ աչքերու առջեւ գծագրուող Վասպուրական ու Կիլիկիան պիտի մնան յաւիտենական երազ այնքան ատեն որ Թրքական մեխանիզմներու մէջ նստած՝ Ռեկըն հանդարտօրէն կ'ըմբոշխնէ Նարկիլէի ծուխն ու հոտը...:

Իրապէս, ո՛չ մէկ հմայք ունի մետալին միւս երեսը:

ԼԵՒՈՆ ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊՈՍԹԸՆ

Հ. Ե. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 51ՐԴ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐԸ

ՊՈՍԹԸՆ ՇԱՀԵՑԱՒ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆԸ

Օգոստոս 30-էն Սեպտեմբեր 3, Պոսթընի մէջ տեղի ունեցան Հ. Յ. Դ.ի Ամերիկայի Արեւելեան Շրջանի Հ. Ե. Դաշնակցութեան 51-րդ Ողիմպիական խաղերը, բացառիկ խանդավառութիւն ստեղծելով ամերիկահայ երիտասարդ սերունդին մօտ:

Ամերիկայի արեւելեան շրջանի նահանգներէն եկած աւելի քան 600 հայորդիներ հաւաքուած էին Պոսթըն, մաս կազմելու Ողիմպիական Խաղերուն եւ իրենց մասնակցութեամբ Հ. Ե. Դաշնակցութեան կազմակերպութեան հանդէպ իրենց հաւատքն ու նուիրումը արտայայտելու:

Հ. Ե. Դաշնակցութեան Ողիմպիական Խաղերը կազմակերպուած Պոսթընի Հ. Յ. Դ. - Հ. Ե. Դ.ի ուխտին կողմէ, տեւեցին երեք օր, Ուրբաթ, Շաբաթ եւ Կիրակի:

Բոլոր մրցումներն ալ կատարուեցան սուր մրցակցութեամբ եւ մարզական բարձր ոգիի ցուցադրութեամբ:

Ուրբաթ օր Հարվըրտ Համալսարանի լողաւազանին մէջ տեղի ունեցան զանազան եւ ատլետական մրցումներ: Շաբաթ օր, Աթլէթի զաւեմի խաղերէն ետք, ոտնագնդակի մրցում մը կայացաւ Պոսթընի Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ Հ. Ե. Դ.ի խառն խումբերուն միջեւ: Առաջին կիսախաղին հաւասար մնալէ ետք, երկրորդ կիսախաղին, Հ. Մ. Ը. Մ.ի յառաջապահներ՝ Լեւոն Գազըլեան եւ Յակոբ Սարգիսեան նշանակեցին երկու կոլ, որմէ ետք մրցումը ստացաւ նոր թափ: Հ. Ե. Դ.ի խառն խումբի գրոհները արդիւնաւորուեցան Արա Մանուկեանի նշանակած միակ կոլով: Մրցումը վերջ գտաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի յաղթանակով՝ 2 - 1 արդիւնքով:

Այս Կիրակի օր տեղի ունեցան ատլետական խաղեր եւ մարզիկներու տողանցք: Ամերիկեան եւ Հայկական Եռագոյն դրօշները բարձր բռնած Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներու առաջնորդութեամբ, յաջորդաբար տողանցեցին Հ. Ե. Դ.ի 14 ուխտերու մարզիկները: Հպարտ ու շքեղ այս տողանցքը ներկայ գտնուող աւելի քան 3000 հայորդիներու կողմէ ողջունուեցաւ բուռն ծափահարութիւններով:

Կիրակի օրուան տողանցքէն ետք ելոյթ ունեցան Առաջնորդը Մեսրոպ Արք. Աշճեան, Ամերիկայի Արեւելեան Շրջանի Կեդրոնական Կոմիտէի ներկայացուցիչ Ժագ Մաոոյեան, Հ. Օ. Մ.ի Հիւսիսային Ամերիկայի Արեւելեան Շրջանի Շրջանային Վարչութեան ներկայացուցիչ Տիկին Անահիտ Վարատեան եւ Հ. Ե. Դ. - Հ. Յ. Դ.ի Արեւելեան Ամերիկայի Կեդրոնական Վարչութեան ատենապետ Տիգրան Խալիկեան:

Հ. Ե. Դաշնակցութեան 51-րդ Ողիմպիական Խաղերու ախոյեան հանդիսացաւ Պոսթընի ուխտը, 182 կէտ արձանագրելով:

Ընդհանուր դասաւորումը կը ներկայացնէ հետեւեալ պատկերը.-

Քաղաք	կէտ
1.- Պոսթըն	182
2.- Տիթրոյթ՝	138
3.- Ուոթըրթաուն՝	54
4.- Փրովիտենս՝	47
5.- Լօըլ՝	35
6.- Ֆիլատելֆիա՝	31
7.- Նիւ - Ճըրզի՝	21
8.- Ուաշինկթըն՝	14
9.- Ֆրէյմինկհըմ՝	8
10.- Հարթֆըրտ՝	4
11.- Ուսթըր՝	3
12.- Նիւ - Եորք՝	2
13.- Կրենիթ Սիթի՝	1
14.- Ռոչեսթըր՝	1

Ողիմպիական Խաղերու աւարտին, Կիրակի գիշեր տեղի ունեցաւ երիտասարդական մեծ պարահանդէս, Շերաթըն - Պոսթըն պանդոկի մէջ, 3000 հայորդիներու մասնակցութեամբ:

Երկուշաբթի օր Քեմփ Հայաստանի մէջ կայացաւ դաշտահանդէս մը որուն մասնակցեցան նոյնքան թիւով հայորդիներ:

Հոս տեղին է գնահատանքի մեր խօսքը արձանագրել Հ. Ե. Դաշնակցութեան Ողիմպիական Խաղերու Կազմակերպիչ Մարմնին:

Պատիւ երիտասարդական այս մեծ կազմակերպութեան:

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

ՊՈՒՏ ՄԸ ԺՊԻՏ

Զոյգ մը յարկարաժինի մը սեփականատէրին կը ներկայանայ:

- Կինս եւ ես, եկած ենք յարկաբաժինը վարձելու:
- Լաւ, ի՞նչպէս է ձեր անունը:
- Լեւի:
- Այն ատեն, չեմ վարձեր:
- Ինչո՞ւ:
- Հրեաներուն չեմ վարձեր:
- Հրեայ չեմ, կաթողիկէ եմ:
- Անանկ բաներ են: Սուտ կաթողիկէ էք, կաթողիկէները պատարագի կ'երթան:
- Ես ալ, ամէն Կիրակի, պատարագի կ'երթամ:
- Ի՞նչ կ'ըսես: Եւ ի՞նչ կայ եկեղեցւոյ խորքը:
- Խորանը, խաչուած Յիսուսով:
- Լաւ, ո՞ւր ծնած է Յիսուս:
- Բեթղեհէմ, ախոռի մէջ:
- Եւ ինչո՞ւ ախոռի մէջ:
- Որովհետեւ, այն ատեն ալ, ձեզի պէս ապուշներ կային որոնք տուն չէին վարձեր Հրեաներուն:

Ճ. ԿՈՒԱՌԵՍՔԻ

«ՏՈՆ ՔԱՄԻԼԼՈՅԻ ՓՈՔՐԻԿ ԱՇԽԱՐՀԸ»

(Թրգմ. Հ. Յ. Զ.)

- 20 -

ԺՈՂՈՎԸ

Փեփփոնէ սեղմեց բռունցքները:

- Դուրս եկո՛ւր, ըսաւ իրեն Պրուսքօ, հիմա քահանաներուն հետ կռուի՞լ զատ հրապարակաւ:

Վերջապէս հանդիպումը որոշուեցաւ չէզոք գետնի վրայ: Երեքը միասին գացին ճաշելու գիւղէն դուրս ծիծռթթոյին, բոլորովին անկուսակցական պանդոկապետի մը քով. այսպէսով ռամկավարական հանդիպումն ալ վերջացաւ գերօ արդիւնքով:

- 21 -

ԳԵՏԻՆ ԵԶԵՐՔԸ

Օգոստոս ամսուան կէսօրէն ետքը՝ մէկէն երեքի միջոցին, եգիպտացորենի ու կանեփի մէջ խեղդուած երկիրներու մէջ, տաղը բան մըն է որ կը տեսնուի եւ կը շօշափուի, իբրեւ թէ մէկը դէմքին առջեւ, քիթէն թիզ մը հեռու, եռացող ապակիի ծածանող քօղ մը ունենար:

Կ'անցնիս կամուրջէ մը, վար կը նայիս ջրանցքին մէջ. յատակը ցամաք է եւ խորխորած, աղքին անդին կը տեսնուի սատկած ձուկ մը: Գետեզերքի ճամբէն երբ նայիս գերեզմանատուն, այն ապաւորութիւնը կ'ունենաս, որ մեռելներու ոսկորները կը ճարճատին արեւու ճառագայթներուն տակ:

Ճամբուն վրայ դանդաղօրէն կը տանի բարձր անիւով երկանիւ կառք մը, աւազով լեցուն. կառապանը բերնինքս ի վար կը քնանայ կառքին վրայ՝ փորը զով, կռնակը այրելով: Կամ նստած ձողին վրայ, կէս ձմերուկ մը ծունկերուն վրայ, դոյլի մը պէս, մէջէն գդելով մը կտորներ որսալով:

Յետոյ ամբարտակին հասնելով ահա ընդարձակ գետը, ամայի անշարժ ու լռիկ, գետ մը ըլլալէ աւելի, կարծես մեռած ջուրերու գերեզման մըն է:

Տոն Քամիլլօ կը քալէր դէպի մեծ ամբարտակը. ճերմակ թաշկինակ մը գանկին ու գլխարկին միջեւ: Օգոստոսի կէսօրուան մէկ ու կէսն էր. եւ տեսնելով զինք այսպէս միայնակ, ճերմակ ճամբուն մէջտեղը կարելի չէր աւելի սեւ եւ աւելի քահանայ բան մը երեւակայել:

- Այս վայրկեանիս՝ քան մեթր շառաւիղի մը վրայ, եթէ մէկ հոգի մը միայն ըլլար որ չքնանայ, կը թողում որ գլուխս կտրեն, խորհրդածեց ինքն իրեն Տոն Քամիլլօ, յետոյ ցատքեց անցաւ թումբէն եւ գնաց նստելու կակժիրակի թուփի մը շուքին ներքեւ, իսկ բոյսին տերեւներուն մէջէն կը տեսնուէր ջուրին փայլփլիլը:

Հանուեցաւ եւ խնամքով ծալելով զգեստները, կապոց մը շինեց ու ծածկեց ծառի մը ճիւղերուն մէջ, եւ երբ վարտիքով մնաց, գնաց նետուելու ջուրին մէջ:

Շատ հանդարտ էր, ոչ ոք կրնար զինք տեսնել, որովհետեւ բացի մեռած ժամ ըլլալէն, ընտրած էր ամէնէն աւելի ձեռքէ հեռու տեղ մը: Ցամենայն դէպս չափաւոր եղաւ. կէս ժամէն դուրս ելաւ ջուրէն, անցաւ կակժիրակին տակէն, հասաւ ծառին, բայց զգեստները չկային:

Տոն Քամիլլօ զգաց որ չնչահեղձ կ'ըլլար: Եղածը գողութիւն մը չէր կրնար ըլլալ. ոչ մէկուն արժէքին կ'երթայ քահանայի հին ու գունատած կապայ մը. անկասկած սատանայութիւն մը՝ ըլլալու էր: Սուտիւ թումբին կողմէն սկսան ձայներ մը մօտենալ: Երբ Տոն Քամիլլօ կրցաւ բաներ մը զանազանել, տեսաւ որ տղաներու եւ աղջիկներու բազմաթիւ խումբ մըն էր, եւ երբ ճանչցաւ որ առջեւէն քալողը Զմիլյոն էր, հասկցաւ եղածը ու փափաք մը ունեցաւ կակժիրակ մը արմատէն քաշելու եւ սկսիլ աջ ու ձախ հարուածելու: Բայց ապահովաբար այդ անխծուածներուն ուզածն ալ այդ էր. դուրս քաշել Տոն Քամիլլօն վարտիքով ու վայլել տեսարանը: Այն ատեն Տոն Քամիլլօ նետուեցաւ ջուրին մէջ եւ գլուխը վար լողալով հասաւ մինչեւ կղզեակ մը, գետին մէջ, հոն ելաւ անհետանալով բոյսերու մէջ:

Սակայն տեսնց կարենալ ալ զինք տեսնելու, վասնզի Տոն Քամիլլօ հակառակ կողմէն ցամաք ելած էր, գուշակած էին հնարքը, եւ հիմա տարածուած էին գետի երկայնքին ու կը սպասէին խնդալով ու երգելով: Տոն Քամիլլօ պաշարուած էր:

(Շար. 81)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Հերմինէ Խանճեանեան իր ամուսնոյն՝ Արշաւիր Խանճեանեանի մահուան 10-րդ տարելիցին եւ մօր՝ Խոնարհիկ Պասմանեանի մահուան 2-րդ տարելիցին ի յիշատակ 300 Ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին :

A. S. HOMENETMEN - FRANCE

ASSEMBLEE GENERALE ANNUELLE

Le 22 Septembre à 17h précises

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE

17, rue Bleue, 75009 PARIS

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Ազգասախնամ Ընկերակցութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները . - Ոմն՝ 500 Ֆ., Պ. Յարէթ Յարութիւնեան 250 Ֆ., Տիկին Սիրանոյշ Թաժոյեան եւ Տիկին Գայեանէ Տէմիր - ճեան իրենց խնամի՝ Վարդան Շալճեանի մահուան քառասունքին առթիւ 300-ական ֆրանք, Մարսէյլէն՝ Տիկին Մարիամ Բէշգէշեան՝ Պ. Բէշգէշեանի յիշատակին 500, նոյն առթիւ Այրի Տիկին Բէշգէշեան 250, Մինասեան ընտանիք՝ Մինասեան - Հարունեան պսակին առթիւ 500 Ֆ., Տիկին Յասմինէ Խրիմեան՝ Պ. Խրիմեանի յիշատակին 200 Ֆ., Պուա - Գոլոմպէն՝ Սէրվէրեան Ադամեանի յիշատակին 200 Ֆ. :

×

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի խնամակալութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Արսէն Արապեանի մահուան առթիւ էքս - Լէ - Պէնի իր բարեկամներուն 1600 Ֆր.ի նուիրատուութիւնը :

à l'étoile

Concessionnaire AUSTIN ROVER

Mini
METRO
M-G
TRIUMPH
ROVER

CHAMPS ELYSEES

OUVERT SAMEDI
CREDIT MAXIMUM
Gd choix de voitures
Occasions garanties
carrosserie mécanique
Service Après-vente
Pièces détachées

ARC DE TRIOMPHE AUTOS
30, rue de TILSIT 380-55-11

amp

RECEPTION

organisée par le Comité de Paris de l'Union Générale Arménienne de Bienfaisance

en l'honneur de

HENRI VERNEUIL

à l'occasion de sa nomination à la Rosette d'Officier de la Légion d'Honneur

le Samedi 22 Septembre de 19h30 à 21h30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris

Entrée gratuite pour les membres

Irma fourrures

SUR MESURE
— REPARATIONS —
TRANSFORMATIONS

Ժամ առաջ գնեցէք ձեր մուշտակը վերարկուն վստահելով՝

ՀԱՅԿ. ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԸ

ՉԱՓԻ ՎՐԱՅ - ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄ

ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ
ԲԱՑԻ ԿԻՐԱԿԻԷ

44, avenue du Général de Gaulle
94700 Maisons-Alfort
tél. 368 55 99
Métro: École Vétérinaire-Alfort (direction CRÉTEIL)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հայ Արիներու Միութեան 54-րդ տարեկան ցերեկոյթը՝ Կիրակի, 1985, Մարտ 3-ին, կէսօրէ վերջ, ժամը՝ 14·30-ին Սալ տը լա Շիմի, Փարիզ :

×

Կապոյտ Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը՝
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 17-ԻՆ .

×

Յակոբ Պարոնեանի «ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐ»ը՝ կազմակերպութեամբ Իսիի Հայ Առաք. եկեղեցւոյ, Կիրակի, Հոկտեմբեր 28, ժամը 16-ին :

- ԽԱՉՎԵՐԱՑ -

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 16, Խաչվերաց է. տօն վերացման Սուրբ Խաչի :

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱՑԳԱՇԵԱՆ

Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·45-ին :

Պատարագ՝ ժամը 10·30-ին :

Պատարագը կ'երգուի քառաձայն Մայր եկեղեցւոյ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Կոմիտաս Գէորգեանի :

Նոյն օրը, երեկոյեան ժամը 4-ին, կը կատարուի Ժամերգութիւն, եւ Խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր - Անդաստան՝ ուէհանով :

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 17, տօն է Խաչի : Յիշատակ Մեռելոց :

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի :

Կը պատարագէ՝

ԺԻՐԱՅՐ ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Պատարագի աւարտին՝ հոգեհանգիստ կը կատարուի վասն համօրէն ննջեցելոց :

×

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Այս Կիրակի կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ : Երեկոյեան կը կատարուի մեծահանդէս Անդաստան :

Ժամերգութիւն ժամը՝ 9-ին :

Պատարագ՝ ժամը՝ 10-ին :

Անդաստան ժամը՝ 17-ին :

×

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 16, Խաչվերացի տօնին առթիւ, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ԽՉԿՐ. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Բազմաձայն երգեցողութիւնը կը կատարուի եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Յովհաննէս Պէրպէրեանի :

Երեկոյեան ժամը 15·30-ին տեղի պիտի ունենայ« Թափօր Անդաստան» :

Երկուշաբթի, յիշատակ է Մեռելոց, ժամը 11-ին հոգեհանգիստ կը կատարուի վասն համօրէն ննջեցելոց :

×

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Այս Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10-ին, Խաչվերացի եւ եկեղեցւոյ անուանակոչութեան ու ուխտի տարեդարձի ուրախ առիթով, Շարվիէօ Ս. Նշան եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՋԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱԻՆՏԻՔԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյ երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Պ. Յակոբ Աբրահամեանի :

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ կրօնական ընկերակցութիւնը կազմակերպած է տարեկան իր մեծ պարահանդէսը՝ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 22-ին, երեկոյեան ժամը՝ 21-էն սկսեալ Փաւիյոն Ադոյի մէջ, Փալէ տը լա Ֆուար, Վալանս : Մասնակցութեամբ՝ հայկական ՓԱՐՈՍ նուագախումբին :

Պարահանդէսի նիւթական հասոյթը կը յատկացուի Վալանսի Նոր կառուցուելիք եկեղեցւոյ եւ Ապրիլեան նահատակներու յուշարձանի ֆոնտին :

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Վ Ի Է Ն

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի հայերէնի միօրեայ դասընթացքները կը սկսին Սեպտեմբեր 22-ին, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2-ին :

Rue Nicolas - Chorier

×

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Դաւիթեան միօրեայ դպրոցի կրթական յանձնախումբը կը հրաւիրէ Վալանսի եւ շրջանի բոլոր ծնողքները որ իրենց զաւակները արձանագրել տան Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 19-ին, առաւօտեան, Դաւիթեան դպրոցը, 6 բիւ Ժօլանտ, Պուր լէ Վալանս : Կը խնդրուի յարգելի ծնողքներէն յարգել արձանագրութեան թուականը :

×

ՄԱՐՍԷՅԼ

Սէն - Ժէռոմի Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ եկեղեցւոյ եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորութիւնը վայելող երկօրեայ դպրոցին 1984 / 1985-ի տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են : Բացումը տեղի պիտի ունենայ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 19-ին :

Կը խնդրուի ծնողքներէն արձանագրել տալու համար դիմել Կիրակի առաւօտները եկեղեցւոյ բանկալը :

Իսկ Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ, եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 9 - 12 :

×

ՍԷՆ - Թ'ԱՆԹՈՒԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Սէն Թ'Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորած միօրեայ դպրոցը կը բացուի Չարեքշաբթի, Սեպտեմբեր 19-ին, ուսուցչութեամբ՝ Պ. Խաչիկ Երլմազեանի, եւ օգնական՝ Օր. Ազատուհի Մանուկեան :

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան ամէն Չորեքշաբթի, ժամը 9·30 - 12 :

×

ՍԷՆ - ՄՕՐԻՍ

Կապոյտ Խաչի Սէն - Մօրիսի դպրոցի 1984 - 1985 տարեշրջանի արձանագրութիւնները կը սկսին Սեպտեմբեր 15, Շաբաթ, կէսօրէ վերջ դպրոցին սրահը :

UN RESTAURANT LIBANO - ARMENIEN EN PLEIN PARIS

AL-KASR

SPECIALITES ARMENIENNES ET LIBANAISES

1, RUE DE RICHELIEU, 75001 PARIS
métro Palais-Royal

tél. 296 33 02

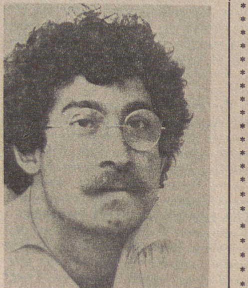
DEJEUNER - DINER D'AFFAIRES ET DE FAMILLE

prix raisonnables

accueil cordial et amical

tous les soirs
ambiance musicale orientale

Salle pour banquets, mariages, fiançailles, baptême, anniversaire, réception

Vendredi et Samedi soirée animée par **vicken**

ՀԱՅԿԱԿԱՆ - ԼԻԲԱՆԱՆԵԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ ՄԸ ՓԱՐԻԶԻ ԿԵԴՐՈՆԸ
ՀԱՄԵՂ ՃԱՇԵՐՈՎ

Bal annuel
de
HOMENETMEN FRANCE

le SAMEDI 6 OCTOBRE à partir de 20 h. 30
dans les salons de l'HOTEL MERIDIEN
boulevard Gouvion St. Cyr, Paris

animé par l'orchestre arménien HORIZON, de Padova

Pour tous renseignements appeler: M. BAGHDASSARIAN 261 51 13

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
15-16

SAMEDI-DIMANCHE
15-16 SEPT.
1984

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

LE NUMERO : 3,00 F

…ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.789

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

60e ANNÉE — No 15.789

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 4 / 9)

ՀԱՅ ԾՈՎԱԿԱԼԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Այս օրերուն Մոսկուայի, Լենինկրատի, …Թիֆլիսի, Երեւանի մէջ լայնօրէն կը …ուի ծովակալ Յովհ. Իսակովի ծննդեան …ամեակը :

Մոսկուա բացուած է մեծ ցուցահան - …ցէս մը իր կեանքին մասին, ուր ցուցադ…րուած են Իսակովի վերաբերող իրեր, իր …ձ ձեռագրերը եւ տասնեակ մեկնաբանու… : Մոսկուայի քաղաքական գրականու - …թեան հրատարակչութիւնը Բ. անգամ …րոյ ընծայած է Վ. Ռուդնիի «Երկար եր…կար նաւարկութիւն» գիրքը, նուիրուած …Յովհ. Իսակովի, 300 հազար տպաքանա…կով :

Հայազգի ծովակալը ծնած է 1894-ին …եւ 1914-ին սկսած է ծառայել նաւատոր - …մին մէջ :

Յետպատերազմեան տարիներուն Իսա…կով խորհրդային նաւատորմի գլխաւոր …հրամանատարի տեղակալն էր. անոր աշ…խատութեամբ լոյս տեսած է «Ծովային …ատլաս» գործը, որուն համար արժանա - …ցած է պետական մրցանակի : Ունի նաեւ …գրական վաստակ մը : Հեղինակն է գիրքե…րու, ակնարկներու, պատմուածքներու, …1963-ին ընդունուած է Գրողներու Միու…թեան անդամ : Մեռած է 1967-ին :

×

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐԱԲԵՐԷՆՈՎ

Վերջերս Հայաստան այցելած է արաբ …թարգմանիչ ու լրագրող Ն. Թաւիլ որ իր …երկարատեւ թարգմանչական գործու - …նէութեան ընթացքին զբաղած է հայ եւ …խորհրդային գրականութիւնը արաբախօս …ընթերցողին ներկայացնելու գործով :

…ան թարգմանած է Յ. Թումանեան, Ա. …Իսահակեան, Դ. Դեմիրճեան, Երուխան, …Ն. Շահնուր, Վ. Անանեան եւայլն : «Հայ …գրականութեան հետ իմ կապը ամրապըն…դած է ուրիշ ազգակ մըն ալ, կինս հա - …յուհի է» ըսած է ան :

×

ՎՐԱՑԱԿԱՆ ՊՈԷՄԸ՝ ՀԱՅԵՐԷՆ

Թիֆլիսի «Մերանի» հրատարակչու…թիւնը մեծ տպաքանակով հայերէն լոյս …ընծայած է վրացական միջնադարեան …գրականութեան գլուխ գործոցը՝ Շոթա …Ռուսթավելիի «Ընձենաւորը», Թիֆլիսցի …բանաստեղծ Յովհ. Կարայեանի թարգմա…նութեամբ :

Վրացական այս գլուխգործոցէն մը հայ …գրական միտքը հետաքրքրեր է 19-րդ դա…րու կէսուն : Անկէ հատուածներ թարգմա…նած է բժիշկ, բանասէր Ստեփան Բաս - …մաճեան : Այդ հատուածները տեղ գրա - …ւած են 1888-ին Թիֆլիս լոյս տեսած հա…ւաքածոյին մէջ ուր վրացերէն բնագրին …հետ տեղ գրաւած էին ռուսերէն, գերմա…ներէն, ֆրանսերէն թարգմանութիւննե - …րը : Գործը 1896-ին նախ «Մուրճ» ամսա…գրին մէջ, ապա առանձին հատորով լոյս …տեսած է, թարգմանութեամբ Յարու - …թիւն Միրիմանեանի : Պոէմէն հատ - …ուածներ թարգմանած են յետագային …Յովհ. Թումանեան, Լ. Շանթ, Վ. Տէր…եան եւ ուրիշներ :

1937-ին Շ. Ռուսթավելիի 750-ամեակի …առիթով Երեւան լոյս տեսած է նոյն …գործը, այս անգամ «Վագրենաւորը» վեր…նագրով, վրացագէտ Գէորգ Ասատուրի …թարգմանութեամբ :

Տարիներ ետք 1966-ին գործը հրատա…րակուած է դարձեալ «Ընձենաւորը» խո…րագրով, Հայաստանի գիտութիւններու …ակադեմիայի կողմէ :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԼՄԱԶ ԿԻՒՆԷՅԻ հազարաւոր հայրենակիցներն ու գաղափարական ընկերները տպաւորիչ թափօր մը կազմած, մինչեւ Փէռ - Լաշէզ առաջնորդեցին բեմադիրը : Նախքան թաղումը, հինգշաբթի առտուն է, բազմաթիւ անձնաւորութիւններ (ինչպէս՝ Ժ. Լանկ) քիւրտ թէ թուրք բազմութիւն մը տողանցած էին Փարիզի քըրտական հիմնարկը, ուր զետեղուած էր կիւնէյի դագաղը : Ֆրանսայէն զատ, Քիւրտեր եւ Թուրքեր եկած էին արեւմտեան Գերմանիայէն, Մեծն - Բրիտանիայէն, Շուէտէն, ինչպէս նաեւ Իրաքի, Թուրքիոյ եւ Իրանի քիւրտ կուսակցու - թեանց ներկայացուցիչներ : Արուեստագէտներու կարգին, թափօրին մէջ կը նշմարուէին՝ Քոսթա Կավրաս, Փաթրիս Շէռօ : Կիւնէյի անձն ու գործը ոգեկոչած են Տոմինիք Պըրտէն (յանուն՝ Մշակոյթի նախարարին) եւ իր հայրենակիցը՝ փրոֆ. Թանիյէ, որ վերջացուցած է իր խօսքն ուղղելով Կիւնէյի. - «Ընկերս, եղբայրս, պիտի հանգչիս Թուրքիոյ հողէն հեռու, այս պատկառելի երկրին մէջ՝ որ թեւերը բաց քեզ ընդունեցաւ, այս օրհնուած հողին մէջ, այնքան յեղափոխականներու արիւնով ողողուած, բայց ողջ պիտի մնաս ժողովուրդիդ սրտին մէջ» : Թրքերէն երգուած ենթէռնասիոնալով եւ բարձրացած բռունցքներով է, որ Կիւնէյ փոսը դրուած է :

ԻՍՐԱՅԵԼ ի վերջոյ յաջողեցաւ կառավարութիւն մը ունենալ, աւելի քան 50 օրուան տագնապէ ետք : Լիքուտ եւ աշխատաւորական համաձայնութեան եկան եւ Շիմոն Փէրէս Խորհրդարանին (Քնէսէթ) ամբողջը բարձրանալով յայտարարեց. - «Համարձակ եւ աննախընթաց փորձ մըն է որու կը ձեռնարկենք» : Ութսուն 25 ամսուան համար, վարչապետն է աշխատաւորական պարագլուխը : «Լիքուտ» «Սոլիդարիտէ» կառավարութեան» կ՚որակէ այս կարգադրութիւնը :

ԳԻՆԵՐԸ 0,5% յաւելում կրած են Օգոստոսին, ինչ որ 4,9%-ի կը բերէ տարուան սկիզբէն ի վեր եւ ուրեմն կը նշանակէ թէ Տըլորի նախատեսած 5%-ը, 1984-ի համար, չի կրնար իրականութեան համապատասխանել :

ՔԱԹԱՅԵՊՆԵՐԸ 73 ձայնով եւ 5 ձեռնպահութիւն ընտրած են Փիէր Ճէմայէլի յաջորդը յանձին՝ Էլի Քարամէհի : 1980էն ի վեր կուսակցութեան փոխ - նախագահ էր : Իր ընտրութեան առթիւ յայտարարած է՝ Փիէր Ճէմայէլի առաջին յաղթանակն է իր մահէն ի վեր, որովհետեւ փաղանգաւորները ցոյց տուին այս ընտրութեամբ թէ ոչինչ կրնայ զիրենք պառակտել :

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ երեք օրուան ժամանակամիջոց մը «նուէր» ըրաւ այն հարկատուներուն, որոնք պարտէին մինչեւ Սեպտեմբեր 15 վճարել եկամուտի իրենց տուրքերը :

ՓԱՆԱՄ ամերիկեան օդանաւային ընկերութիւնը 91 Եոպիոսի (թէեւ ճշգրիտ թիւ մը կարելի չէ տալ, քանի բաժ ագրիմներու՝ կը տարբերի) ապսպրանք մը ըրած է Ֆրանսայի :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ համայնավարները յայտնեցին թէ պիտի չքուէարկեն 1985-ի պիւտճէն, եթէ ան վերջնական բնոյթ առնէ : Ազգ. Ժողովի համայնավար խմբակին նախագահը՝ Անտրէ Լաժուանիի չէշտեց թէ 1985-ի պիւտճէի ծրագիրը կը ծանրացնէ տուրքերու անարդարութիւնը եւ բացասական է : Կուսակցութիւնը առաջարկներ պիտի ընէ պայքարելու համար այդ անարդարութեան, մսխումներուն, դրամագլուխներու արտածման դէմ եւ եթէ նկատի չառնուին, համայնավար երեսփոխանները պիտի չքուէարկեն : Գործնականին մէջ, բան չի փոխեր, քանի ընկերվարականները մեծամասնութիւն կը կազմեն Ազգ. Ժողովին մէջ, բայց կը չեշտուի ձախի պառակտումը :

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԹԵՐԱՆ յիշեցուցած է Ազգ. Ժողովի նախագահին որ ըստ Սահմանադրութեան, Հանրապետութեան նախկին նախագահները կրնան դառնալ իրենց պաշտօնաշրջանին գործած արարքներուն համար միայն «բարձր դաւաճանութեան» պարագային : Ազգ. Ժողովի նախագահն ալ յանձնախումբին նախագահին ըսած էր որ պէտք եղածը ընէ, որպէսզի Ժիսքար տ՚Էսթէն չհրաւիրուի «Հոսող օդանաւերու» քննութեան առընչութեամբ : Հակառակ այս միջամըտութեան, նախկին նախագահը յանձնախումբին հրաւիրուած է Սեպտեմբեր 19-ին, ոչ իբրեւ ամբաստանեալ, այլ՝ վկայ : Ժիսքար տ՚Էսթէնի գործակիցները կրկին դիմած են Ելիզէ :

ՏՈԼԱՐԸ որու մասին այլեւս աւելորդ է ըսել թէ «պատմական մրցանիշ» կոտրեց, հասած էր 9 Փր. 28-ի : Սեպտեմբերի սկիզբէն ի վեր՝ 4% յաւելում կրած է :

ԱՆԳԱՐԱՅԻ մէջ բացուած է 56 մտաւորականներու դատավարութիւնը : Անոնք քանի մը ամիս առաջ դիմում մը ստորագրած էին, ժողովրդավարութեան վերահաստատման պահանջելու համար Թուրքիոյ մէջ :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՐԵԼԻ՞ Է ՉՍԻՐԵԼ ԱՇԽԱՐՀԸ

—×—

Մեր երկրին նշանաւոր բանաստեղծ - դրամատուրգներէն մէկը անցեալ օր յօդուած մը հրատարակած էր թերթի մը մէջ : Շատ սիրեցի առաջին տողերը : Ուղղակի բանաստեղծական էին անոնք, գերիրապաշտ ոճով բանաստեղծական : Բայց չէ՞ որ ամէնէն գերիրապաշտ բանաստեղծական տպաւորութիւններն իսկ կեանքի իրական ու յաւերժական մէկ երեսակը ցոյց կուտան մեզի :

Մեր բանաստեղծ - դրամատուրգը նստած է եղեր չարժամարի մը քով :

- Այլեւս չեմ սիրեր այս աշխարհը, ըսեր է չարժամարը :

- Ինչո՞ւ չես սիրեր, հարցուցեր է բանաստեղծը :

- Սիրուելիք ի՞նչ մնաց որ :

Բանաստեղծը ուս թօթուեր է :

- Ծառերը, պատասխաներ է :

Կրնար ըսել նաեւ ծաղիկները : Կամ՝ երկինքէն անցնող գացող ամպերը : Կամ՝ սա հանդարտ ծովը, որ կը ծփծփայ մեղմ օրօրումով :

Կրնար յիշել թռչուններուն ճռուողիւնը : Կամ՝ Պեթհովէնի Իններորդը : Կամ պարզապէս այն սքանչելի ժպիտը մար - դուս սիրտը ուրախութեամբ պայթեցընող այն անօրինակ ժպիտը, որ յանկարծ կ՚ուրուագծուի երեք ամսու, հինգ ամսու, մէկ տարու երախայի մը դէմքին վրայ :

Եւ դեռ ինչեր : Ինչեր ու ինչեր : Երբ այդ բոլորը կան ու կը գոյատեւեն աշխարհի վրայ, մարդ կրնա՞յ ըսել որ այլեւս չի սիրեր աշխարհը :

Այո :

- Ծառերը, պատասխաներ է բանաստեղծը :

- Ծառերուն ըսելիք չունիմ, ըսեր է չարժամարը : Բայց ես մարդոց մասին կը խօսիմ : Մարդիկն է, որ չեմ սիրեր :

×

Խումբ մը գիտնականներ անցեալ օր կը պնդէին որ ծաղիկները կը զանազանեն մարդիկը իրարմէ : Այդ պնդումը կարգ մը փորձերու վրայ հիմնուած է անշուշտ : Կ՚ըսեն որ ծառ մը սենեակի մը, պարտէզի մը մէջ տարբեր հակազդեցութիւն կրնայ տալ այս կամ այն մարդուն, սա կամ նա գոյնը հագնող մարդուն, այս կամ այն դէմքը ունեցող մարդուն : Ծաղիկներն ու ծառերը կը տեսնե՞ն ուրեմն մեզ, կը զգա՞ն մեր ներկայութիւնը, կ՚անհանգստանա՞ն մեր ներկայութենէն, կամ ընդհակառակն կ՚երջանկանա՞ն արդէօք իրենց շուրջ մեզ տեսնելով :

Եթէ քիչ մը տեսողութիւն եւ զգայնութիւն ունին, ծառերն ու ծաղիկները շատ լաւ գիտնալու են որ մարդոց մէկ մասը եթէ կը կացինահարէ, եթէ անխղճօրէն կը փրցնէ ու ոտնակոխ կ՚ընէ զիրենք, մէկ մասն ալ կը սիրէ, իրական սիրահարի մը պէս կը սիրէ զիրենք, կը գուրգուրայ իրենց վրայ, որովհետեւ իրենց հետ միասին ըլլալէ այնքան մեծ երջանկութիւն կը զգայ, որքան երջանկութիւն պիտի զգար իր սիրածին հետ միասին ըլլալէ :

Բայց որքան ալ գիտնականները պնդեն թէ ծաղիկները որոշ կարողութիւն մը ունին զանազանելու, անտարակոյս անոնք երբեք պիտի չզանազանեն զիրենք սիրողն ու իրենցմէ բան չհասկցողը : Անոնք երկու տեսակին ալ իրենց գեղեցկութիւնն ու շնորհները պիտի բաշխեն, բաշխել պիտի ուզեն : Անոնք իրենց շնորհները պիտի բաշխեն, նոյնիսկ երբ իրենց շուրջ մարդ չկայ : Որովհետեւ ծառին ու ծաղիկին, բնութեան լաւ ու ազնիւ բոլոր տարրերուն առաքելութիւնը այդ է. շնորհ բաշխել, նոյնիսկ առանձնութեան մէջ, ճիշդ այնպէս ինչպէս երախան, նորածինը, հրեշտակի մը նման կը ժպտի ինքնիրեն, նոյնիսկ երբ իր շուրջ չկայ զինքը տեսնող մը :

×

Երկու տարի առաջ Մայիսի սկիզբները հեռաւոր կղզի մը պտոյտի գացած էի : Այդ կղզին ամարանոց մըն է, ծովու ու արձակուրդի կղզի մը, ուստի կը լեցուի Յունիսէն սկսեալ, մինչեւ Սեպտեմբեր : Ուրիշ ամիսներ գրեթէ ամայի է : Մարդ չես տեսներ անոր սքանչելի ծովափներուն ու բլուրներուն վրայ :

Երբ կը պտըտէի մերձակայ լեռները, հիացումով դիտեցի աննկարագրելի գեղեցկութեամբ մը բացուած ծաղիկները, որոնք կը վխտային ամէն կողմ : Ի՜նչ սիրուն ծաղիկներ էին, որքա՜ն շատ էին, որքա՜ն անոյշ կը բուրէին : Որո՞ւ համար, Աստուած իմ, հարցուցի ես ինծի : Եթէ սա անսովոր եղանակին մենք ալ հոս եկած, հոսկէ անցած չըլլայինք, որո՞ւ համար ծնած, ապրած ու մեռած պիտի ըլլային քանի մը օրուան համար բացուող սա ծաղիկները :

Ո՛չ, անկարելի է աշխարհը չսիրել, որքան ատեն որ կան ծառերը, ծաղիկները, ամպերը, ու մանաւանդ նորածինը, որ վաղուան մարդն է, բայց այսօրուան բընութիւնը :

Ռ. Հ.

ՇԱՏՐԱԿ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Ախոյենութեան 2-րդ խաղը, որ Չորեքշաբթի օր յետաձգուած էր, շարունակուած է Հինգշաբթի եւ յանգած, կրկին, հաւասար արդիւնքի, ինչպէս առաջինը, 47-րդ հարուածին : Գասպարովի խաղը միշտ յարձակողական եղած է :

ԶԱՐԵՀ ՎԵՀԱՓԱՌ

Գրեց՝ ՄԱՆՈՒԷԼ ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Մի անգամ, երբ նոյն կազմով այցելեցինք Սրբազանին, նա մինակ էր, բայց չատ մեծ տրամադրութեան մէջ էր։

- Լաւ որ եկաք - ասաց Սրբազանը։ Ուրախ լուր մը պիտի տամ։ Գաղտնի պահած էի, մինչեւ որ դրական պատասխան ստանայի։ Դուք գիտէ՞ք որ արար մեծ բանաստեղծի Արու Էլ Ալա Մահարիի դամբարանը, այստեղէն երկու ժամ հեռու գիւղաքաղաքի մը մէջ կը գտնուի՞։

- Իրա՞ւ կ'ըսէք - ասաց Օչականը։

- Այո՛ - պատասխանեց Սրբազանը - Ես գիմած էի այնտեղի գաւառապետին եւ յայտնած թէ կ'ուզէինք գալ եւ մեր յարգանքի տուրքը տալ մեծ բանաստեղծին, որուն լաւ ծանօթ է մեր ժողովուրդը, որովհետեւ մեր նչանաւոր բանաստեղծներէն մէկը Աւետիք Իսահակեանը հրաչալի պօէմ մը գրած է անոր մասին։ Դիմումս սիրով ընդունուած է։ Եկող Կիրակի ուխտի պիտի երթանք։ Գիչերը մեկ - նողներու ցանկը կազմեցինք։ Կիրակի առաւօտեան կը մեկնինք։ Հաւանաբար 50 - 60 հոգի պիտի ըլլանք։ Տանուտէրը մեզ պիտի հիւրասիրէ, յետոյ թափօրով եւ ծաղիկներով կ'երթանք դէպի դամբարանը։ Ես պիտի խօսիմ, հաւանաբար նաեւ ուրիչներ արաբերէն եւ հայերէն, իսկ դու Մարութ, պիտի գոց սորվիս Իսահակեանի Արու Էլ Մահարիի պօէմը։

- Սրբազան, չատ դժուար է չորս օրուան մէջ այդ հսկայ պօէմը անգիր սորվիլը։ Յետոյ գիրքն ալ չունիմ։

- Ես հիմա գիրքը կուտամ - ըսաւ Սրբազանը եւ մօտենալով դարակին դուրս բերեց գիրքը։

Ես ժամանակին չատ էի արտասանել եւ ամբողջութեամբ գոց գիտէի։ Մի ակնարկ նետեցի գրքին եւ սկսեցի մեղմ կերպով արտասանել։ Սրբազանը, մի բարի ժպիտ դէմքին, ժպտալով ասաց.

- Մարութ, այս ի՞նչ անակնկալ էր որ ըրիր։ Հապա ինչո՞ւ նախապէս չըսիր, որ գիտէիր։

- Դերասաններուն հետ գլուխ ելլալը չատ դժուար է - ասաց Օչականը։

Յաջորդ Կիրակի մի մեծ խմբով, ինքնաչարժներով գնացինք այդ գիւղը, ափսոս անունը մոռացել եմ։ Գիւղապետն ու գիւղացիները մեզ մեծ յարգանքով ու սիրով ընդունեցին։ Մի հրաչալի սեղան էր պատրաստուած։ Արաբական կերակուրներ եւ հինգ հատ ոչխար թոնիրի մէջ կարմրացրած։

Խմիչք չկար։ Առատ էր մածնաջուրը (թան)։

Ճաշէց յետոյ գնացինք դէպի դամբարանը։ Մի քանի պատանիներ առջեւից տանում էին ծաղիկները, յետոյ գալիս էր Սրբազանը եւ ապա մենք։ Մօտաւորապէս երկու ժամ տեւեց հանդիսութիւնը։

Խօսեցին։ Արտասանեցին։ Սրբազանին հարցրին թէ ես ի՞նչ խօսեցի։ Նա նրանց բացատրում էր։

- Միթէ Հայերը ծանօ՞թ են մեր արաբական գրականութեան։

- Ոչ ամբողջութեամբ, բայց Արու ալ Մահարիի մասին ամէն մի գրագէտ հայ գիտէ։

Երեկոյեան վերադարձանք դէպի Հալէպ։ Ճանապարհին մեր օթօներից մէկը արկած ունեցաւ, բարեբախտաբար, քիչ վնասով ազատուեցանք։

Ամէն Շաբաթ երեկոները, Սրբազանը մի քանի մեր ընկերներով գալիս էր մեր բնակարանը։ Սրբազանը չատ էր սիրում կնոջս պատրաստած կովկասեան «Մէզէ - ները»։

- Մարութ - ասաց Սրբազանը - մոռցած ըլլալու չես, որ վաղը երեկոյեան ձեր մօտ ենք, Շաւարշն ու Օչականն ալ մեզ հետ կ'ըլլան։

Եկան։ Կերանք, խմեցինք, կատակներ անպակաս։ Շաւարշն ու Օչականը վէճի բռնուեցան, չգիտեմ ինչի համար էր, մենք Շաւարշի կողմը բռնեցինք։ Օչականը բարկացաւ եւ յետոյ սկսեց ծիծաղել ու դառնալով բոլորիս ասաց.

- Ցիմարներու փոհմակ...

- Ե՞ս ալ մէջը - ասաց Սրբազանը։

- Դուն ալ անոնց առաջնորդը։

Բոլորս ծիծաղեցինք։

Անցաւ մի քանի օր։ Որոշել էինք գնալ Եփրատին այցելութիւն տալ։ Դա Շաւարշի ցանկութիւնն էր։ Դարձեալ հաւաքուած էինք «Արեւելք»ի խմբագրատունը, խօսում, ծիծաղում, ամէնից չատ Օչականն էր խօսում, զուարթ տրամադրութեան մէջ էր։

Երեկոյեան ժամը եօթին ցրուեցինք։ Տուն եկայ, կինս եւ երեխաներս սպասում էին ինծի։ Նոր էինք նստել ընթրելու, երբ դուռը ծեծեցին։ Աղջիկս գնաց դուռը բանալու եւ վերադառնալով ասաց.

- Պապա, մի հատ Սուլթան Համիտի պէս մարդ քեզ է ուզում։

- Սուլթան Համի՞տ։

- Պապա, այդ մարդը հագնուած է այնպէս, ինչպէս դու հագել էիր, երբ Սուլթան Համիտ խաղացիր։

Ես մօտեցայ դրան։ Սրբազանի Շաթիրն էր։

- Ի՞նչ կայ հարցրի Շաթիրին։

- Սրբազան հայրը ըսաւ. - Գնա Պարոն Մարութեանին կանչէ։

Գլխարկս վերցրի ու միասին դուրս ելանք։

- Խեր է, ի՞նչ կայ, Սրբազանը այս ժամին ինչո՞ւ է ինձ կանչում։ Յետոյ տեսնում եմ, որ փոխանակ դէպի առաջնորդարան գնալու, թեքւում է դէպի Պապ էլ Ֆարաջ, ո՞ւր ես գնում, միթէ առաջնորդարան չե՞նք գնալու։

- Ո՛չ։

- Հապա՞։

- Պարոն Գրիգոր Երիցեանի բնակարանը։

- Ի՞նչ կայ այնտեղ։

- Այնտեղ կ'ապրէր Պարոն Օչականը։

- Կ'ապրէ՞ր։

- Կեանքը ձեզ...

- Ի՞նչպէս...

- Մէկ ժամ առաջ, հոգին աւանդեց։ Դուն գիտե՞ս Պարոն Գրիգորի տունը։

- Այո։

- Ուրեմն գնա՛. ես երթամ ուրիչներուն ալ լուր տամ։

- Ես հասայ Երիցեանի բնակարանը եւ աստիճաններով բարձրացայ եւ կանգ առի սենեակի դրան առջեւ, լսեցի կանացի մի հեկեկոց։ Դուռը կիսաբաց էր, առանց բախելու ներս մտայ։

Դէմքը մռայլ նստած էր Սրբազանը։

Հեկեկացող կինը, Երիցեանի կինն էր, որ քրոջ նման խնամում էր Օչականին։ Օչականը նրանց հիւրն էր եւ համագիւղացիներ էին։

Օչականը հանգիստ պառկած էր, կարծես քաղցր քունի մէջ լինէր, միայն դէմքը նման էր մեր հին աւետարաններու մագաղաթին։ Աչքերը փակ էին...։

- Տեսա՞ր, Պարոն Մարութեան, - ասաց Սրբազանը - տեսա՞ր՝ թէ ի՞նչ եղաւ։ Սրբազանին «Պարոն Մարութեան», ասելուց, ես հասկացայ, որ նա խորապէս ազդուած էր։

- Սրբազան Հայր, երկու ժամ առաջ խմբագրատունը միասին էինք, ասում, խօսում, ծիծաղում էինք եւ ամէնից չատ տրամադրուածն ինքն էր։

- Ժամը 7-ի մօտն էր տուն եկաւ, նրստեց գրասեղանին - ասաց Տիկին Երիցեանը - խնդրեց մի բաժակ սուրճ պատրաստել։ Սուրճը պատրաստեցի ու բերի։ «Դիր սեղանին, կարծես լաւ չեմ զգար ինծի»։ Ինչո՞ւ, ի՞նչ ունիս ըսի։

- Սիրտս սաստափելի ծակոցներ ունի, յետոյ դառնալով տղայիս ասաց. - Շտապէ, բժիչկ կանչէ։ Սրտի սանդ կամ դեղ բերէ հետը։ Շտապէ ... չուտ բրէ...

- Տղաս հագիւ դուրս ելած էր, սառ աչքերով ինձ նայեց եւ սկսեց խռխռալ... մօտեցայ գլուխը բռնեցի ... գլուխը ծանրացաւ թեւերուս մէջ ... մեռաւ ... սարսափահար կանչեցի դրացիներս, բարձրացրինք դրինք մահճակալին ... բայց նա արդէն թողել էր այս աչխարհը։

Քիչ յետոյ փոքր սենեակը լեցուեց բազմութեամբ։ Ժամը տասն էր։ Սրբազանը հոգոց կարդաց։ Գիչերը կիսուել էր երբ հեռացանք դէպի մեր տները։

Թաղումը եղաւ արքայական...։

Հրաչալի թաղել գիտենք ... հիմա այդ էլ մոռացել ենք։

×

Ներկայացումներս վերջացրի։ Հրաժեչտ տուի Սրբազանին։

- Բէյրութ երթալուդ դէմ չեմ։ Գնա, հոն ալ մեր ժողովրդին տուր թատրոնի ճաչակը, բայց եթէ իմ խորհուրդս լսես, ներկայացումներէդ ետքը՝ վերադարձիր հոս, լաւ թատերախումբ մը կազմէ, մեր ժողովուրդը ծարաւի է տակաւին, եւ եթէ կրնաս մօքէդ վանէ Հարաւային Ամերիկա երթալդ ... ժողովուրդը հոս է...

Բէյրութում խաղացի «Օթէլլօ»ն։ Սրբազանը մի մեծ խմբով, Հալէպից յատկապէս եկած էր տեսնելու ներկայացումը, չնայած որ ինքը Հալէպում տեսած էր։ Սինեմա Տունեան, որ երկու հազարից աւելի մարդ կը տեղաւորուի, ասեղ ձգելու տեղ չկար ... Ներկայացման ներկայ էին նաեւ Լիբանանի մի քանի նախարարներ եւ արար ու հայ երեսփոխաններ ... յաջորդ օրը կէսօրին Սրբազանի եւ մի քանի ուրիչ ընկերների հետ մի ճաչարանում ճաչեցինք։

- Ներկայացումը չատ յաջող էր, ասաց Սրբազանը, յոյս ունիմ, որ մուտքն ալ չատ աղէկ պիտի ըլլայ։

- Պէտք է որ լինէր - պատասխանեցի։

- Ինչո՞ւ տատանելով կը խօսիս։

- Վստահութիւնս չարաչար գործածուած է։

- Ո՞վ էր։

- Խնդրեմ թողնենք, հիմա ժամանակ չէ։

- Ինծի պիտի յայտնես - ասաց Սրբազանը։

- Շատ լաւ, երբ Հալէպ գալու լինեմ։

Բէյրութի ներկայացումներից յետոյ վերադարձայ Հալէպ։ Այնտեղ հիմք դրի դրամատիկական ստուդիայի։ Նոր ուժեր պատրաստելու համար։ Սրբազանը ուրախ էր վերադարձիս համար։

- Լաւ ըրիր որ վերադարձար։ Ի՞նչ ունիս հեռաւոր Հարաւային Ամերիկայի հետ. Հայութիւնը հոս է։ Հոս հայութեան դիմագիծը չի փոխուիր, այդ հեռաւոր երկիրներուն մէջ մենք դատապարտուած ենք ձուլման։ Կրօնքի, մչակոյթի տարբերութիւնը եւ անհաւասարութիւնը մեզ կը փրկէ։ Հզօր է այն երկիրներու մչակոյթը, կրօնքի տարբերութիւնը չնչին եւ անսահման ազատութիւն...։ Ուրախ եմ որ դերասանական դպրոց մը կ'ուզես հաստատել։ Լաւ կ'ընես։ Եթէ իմ օգնութեան պէտքը զգացիր, յայտնէ։ Շատ լաւ է։ Երբ օր մը ուզես երթալ, անոնք պիտի չարունակեն գործդ։

Յիչում եմ 1947-ի Նոր Տարուան գիչերն էր։ Մի գեղեցիկ հանդէս էր կազմակերպուած եւ ինձանից խնդրել էին, զանազան միութիւնների, աչքի ընկնող հասարակական գործիչների, Սրբազանի համար, ոտանաւորի ձեւով քուրլէթներ պատրաստել եւ ասել։

Սրբազանի համար հետեւեալ քուրլէթն էի գրել.

ԻՍԿ ԶԱՐԵՀԻՆ ՄԵՐ ՍՐԲԱԶԱՆ,
ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻՍ ԵՍ Կ'ՈՒԶԷԻ,
ՏԱՆ ԿԻԼԻԿԻՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ
ԳԱՀՆ ՊՃՆԱԶԱՐԴ ԵՒ ԳԱՒԱԶԱՆ
ՈՐ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ ՏԱՐԱԳԻՐ ՄԵՐ
ԻՐ ՄԱԿԱՆԻՆ ՏԱԿԸ ՀՈՎՈՒԷՐ։

Հանդէսից վերջը, մի քանի հոգիներով հաւաքուել էինք Տասնապետեանի տանը՝ Նոր Տարին ողջունելու։ Երբ խմում էինք Սրբազանին կենացը, Սրբազանը դարձաւ ինձ եւ ասաց.

- Մարութ, ես քեզ ի՞նչ վատութիւն ը...

0—0—0—0—0—0—0—0

Լեռը մարգարէին խով չերթայ նէ՝

Մարգարէն լեռան խով կ'երթայ

(ԵՐԳԻԾԱՎԷՊ)

Ց. ՊԱՐՈՆԵԱՆ

0—0—0—0—0—0—0—0

ԱԼԱՖՐԱՆԿԱ

- Միտքս սա է թէ ատանկ լաւ տղայ մը ինչու քու չնորհիւդ դրամ չի վաստկի, մարդ չի դառնայ, քեզի ալ փեսայ չըլլայ։

- Փեսա՞յ մի։

- Փեսայ։ Ձիս անկէ լաւի՞ն պիտի տաս։

- Ատ ի՞նչ խօսք է։

- Ի՞նչ խօսք պիտի ըլլայ, գիս մայրապետ պիտի ընես ու վա՞նք պիտի դնես։ Ես միւսիւ Փոլը կ'ուզեմ, վերջացաւ։

- Քրոջմէ՞դ սորվեցար ատ ճամբան։

- Ինչո՞ւ անկէ պիտի սորվիմ, փա՛ռք Աստուծոյ, ես անասուն չեմ, յիմար ալ չեմ, միւսիւ Փոլը կ'ուզեմ, վերջացաւ։

- Կրնայ ըլլար որ ես քեզի ուրիչ մը տամ։

- Կրնայ ըլլալ որ ես քու հաւնածիդ չի հաւնիմ, ալաֆրանկայի մէջ աղջիկ մը իր հաւնածը առնելու է։ Միւսիւ Փոլը կ'ուզեմ եւ չատ երկար խօսք ալ չեմ ուզեր։

- Դուն արդէն չափը կ'անցունես, ես համաձայն չեմ որ դուն միւսիւ Փոլը առնես։

- Ես համաձայն եմ։

- Ես համաձայն չեմ, Փոլ մոլ չեմ ճանչնար։

- Ես կը ճանչնամ։

- Կորսուէ սըկէ։

- Կ'երթամ, ափսոս սակայն որ ալաֆրանկային հետեւիլ կ'ուզես եւ տակաւին մօքի ազատութեան ինչ ըլլալը չես գիտեր, ափսո՛ս, ափսո՛ս...

- Ալաֆրանկայիս չի հաւնեցա՞ր, ինչ ունի, ինծի պէս ալաֆրանկա մարդ քիչ կը գտնուի։

- Ատանկ ըլլար նէ մէկ խօսքով միւսիւ Փոլը քեզի փեսայ կ'ընէիր։

- Ալաֆրանկա եղողը առանց սպասելու փեսա՞յ պիտի գտնայ։ Դեռ Մարիին հարսնիքը նոր ըրինք։

- Ես Մարիին հարսնիքին հետ գործ չունիմ, ափսոս որ հայրս ես եւ աղջիկդ այսչափ կը յուզես, չեմ գիմանար, վաղը թոքախտ կ'ըլլամ, կը մեռնիմ։

- Հիմա դուն գնա տէ մենք մատամին հետ անգամ մը տեսնուինք, որոչում մը տանք։

×

- Բարի լոյս, Նիկողիմոս աղա։

- Աստուծոյ բարին, խէր ըլլայ, ի՞նչ կայ։

- Քեզի քանի մը խօսք ունիմ ըսելու, ատոր համար եկայ, էֆէնտի, փեսանուդ՝ միւսիւ Ժորժին գալէն ետքը՝ մեր խանութին գործերը գէչ երթալ սկսան։

- Ալաֆրանկա եղան անանկ չէ՞։

- Ալաֆրանկան չեմ գիտեր, գիտեմ միայն որ օրէ օր գանձանակին դրամը պակսեցաւ եւ այսօր նոյնիսկ բաւական գումարի պէտք կայ, գանձանակին մէջ փարա չի կայ։

- Ծանըմ դրամները ի՞նչ ըրիք։

- Ի՞նչ պիտի ընենք. չրջագգեստի համար է ըսաւ՝ առաւ, վերարկուի համար է ըսաւ՝ առաւ, ժամացոյց է ըսաւ՝ առաւ, չղթայ է ըսաւ՝ առաւ, ինչ գիտնամ, ինչ ուզեց՝ առաւ, ասկէ զատ կարգ մը գործերու ձեռնարկեց եւ վնաս կրեց. քօնսոլիտ խաղաց, վնաս կրեց, վերջապէս, Նիկողիմոս աղա, ես քու այսքան տարուայ գանձապետդ եմ, սուտ չեմ կրնար խօսիլ, գանձանակին վիճակը գէչ է։

- Ինչ ըսել է. ատ ի՞նչ խօսք է, խելքս ատանկ բաներու չի հասնիր. ես դրամներս կ'ուզեմ, թէ չէ քեզի հիմա ոստիկանութեան կը յանձնեմ։

- Ես յանցանք չունիմ։

- Յանցանք մանցանք չեմ գիտեր. ես դրամներս կ'ուզեմ. ասիկա տարիքիս մէջ գիս թչուառութեա՞ն պիտի մատնես, գուն գիս սպաննելո՞ւ եկար հոս, մարդ աստուծոյ, ատանկ խօսքեր ընելու տեղ՝ առ սա կացինը իջեցուր գլխուս լմննայ երթայ, գանձանակը դրամ չի կայ եղեր, ըլլալի՞ք բան է. գանձանակի պահապանը դուն ես, ի՞նչ ըրիր դրամները։

- Ծանըմ աս ու ան կողմ տրուեցաւ։

- Ինչո՞ւ տուիր, ես դրամները քենէ կ'ուզեմ։

- Վնաս եղաւ, պարտքերու դիմաց տրուեցաւ։

(Շար. 23)

...ած եմ, որ այդ քուրքէթովդ անիծեցիր ...նմ:

- Սրբազան, ես ձեզ անիծե՞մ: Դա իմ ...երմ փափաքն է:

- Կիլիկիոյ աթոռն նստել աւելի դժուար ...է, քան Քրիստոսի խաչը շալկած Գող ...գոթայ բարձրանալը ու խաչուիլը:

- Մի վախնար, քեզ չեն թողուր, որ ...րան հասնէ հեռանաս - աստղ Լուղերը:

- Դուք լաւ գիտէք, թէ այս աշխար ...ը կրօնական եւ աշխարհական ի՞նչ ...տաւէր, ենթրիքներ, կեղտոտ հաշիւներ, ...գործարանք ու քէն գոյութիւն ունին: ...Կարբիք, կը տեսնէք: Ցետադային, տա ...րիներ անց երբ իրականացաւ իմ ցան ...կութիւնը եւ Զարեհ Սրբազանը դարձաւ ...Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս (երբ ...ես գտնուում էի Հարաւային Ամերիկա), ...ացի թէ ի՛նչ դաժան, անխիղճ, անբա ...րոյ եւ լրբենի վերաբերմունք են ցոյց ...տուել, Թուրքի ոջիլ իրենց մարմնի վը ...րայ ունեցող եւ Հայ անուն կրող մի կարդ ...մարդիկ, այդ ՎԵՀ հոգի ունեցող հոգե ...ւորականին: Ո՞վ գիտէ հոգեկան ի՛նչ ...խոր յուզումներ, տառապանքներ, հիաս ...թափութիւններ տեսաւ այդ ՄԵԾ ՄԱՐ ...ԴԸ, սիրտը չդիմացաւ այդ բոլոր խար ...դաւանքներին .. ու կտրուեց նրա կեան ...քի թելը:

Մեծութիւն էր Զարեհ Վեհափառը ու ...պիտի դասուի մեծութիւնների շարքին:

×

Տարիներ անց, երբ ես Պարսկաստան ...վերադարձայ եւ պաշտօնիս բերումով ծա ...նօթացայ Ապաս Հովէյդայի հետ, որ տաս ...տարի եղաւ Իրանի իմաստուն Վարչա ...պետ, բայց յետոյ անյայտ քաղաքական ...պատճառներով, Մուհամէտ Րիզա Շահ ...Փահլաւին, որի աջ թեւն էր Հովէյդան, ...էր տապալումից երկու ամիս առաջ բան ...տարկել տուեց, եւ երբ Խոմէյնին դար ...ձաւ երկրին տէրը գնդակահարել տուեց ...այդ հայասէր մարդուն:

Հովէյդան յաճախ գալիս էր Հայ Ա ...կումբը: Մի օր նա ինձ հարցրեց.

- Աղայէ Մարութեան, դուք ճանաչո՞ւմ ...էիք Կիլիկիոյ Մեծ Կաթողիկոս Զարեհ ...Փայասլեանին:

- Ո՞վ չի ճանաչում նրան, Ձերդ մեծու ...թիւն:

- Գիտէ՞ք, ես նրա աշակերտ եմ եղել ...եւ աչտ բարեկամ էի: Հոյակապ, ազնը ...ական եւ սքանչելի մի մեծ անձնաւորու ...թիւն էր, որի նման քիչ կը ճարուի: Ափ ...սոս, որ շուտ մեռաւ: Գիտէ՞ք, ես երբ ...Պէյրութ եմ գնում, առաջին պարտակա ...նութիւնս է՝ այցելել նրա դամբանին եւ ...մի ծաղկեփունջ դնել:

...Խեղճ Հովէյդա, չգիտէր թէ իրեն ի՛նչ ...դաժան ճակատագիր էր վերապահուած:

Հաւանաբար գերեզմանին ծաղկեփունջ ...դնող չունեցաւ եւ ոչ էլ գերեզման:

(*) «ՓԱԿՈՒԱԾ ՎԱՐԱԳՈՅՐԻ ԱՌՋԵՒ» ...Դէմքեր» Բ. հատորէն:

ՌՈՒՄԱՆԻԱ

ՄՕՏԱՒՈՐ ԴԷՊՔԵՐՈՒ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Երկրին նացի տիրապետութենէն ազատագրումին 40-ամեակին առթիւ, նախագահ Ն. Չաուշեսքուի եղբայրը, որ զին-ուորական պատմութեան մասնագէտ մը կը նկատուի հոն, եւ կը կոչուի Իլիյէ Չաուշեսքու, ուսումնասիրական բնոյթի գիրքի մը մէջ կ'ընդգծէ, թէ Ռումանիոյ համայնավար կուսակցութիւնը, - փոքր ուժ ներկայացնող, - կը յղանայ եւ կը կազմակերպէ 1944 Օգոստոս 23-ի այսպէս նըկատուած պալատական հարուածը, որուն շնորհիւ համայնավարները, քիչ ժամանակ ետք, յաջորդ տարին, իշխանութեան գլուխ կ'անցնին:

Գիրքին խորագիրն է 200 օր աւելի կանուխ: Կը ձգտի հակադրել խորհրդային այն տեսակէտին, թէ Կարմիր Բանակը կ'ազատագրէ Ռումանիան:

Զինուորական մենատէր մառեշալ Իոն Անթոնեսքուի կարգադրութեամբ, որոշումով, Ռումանիա Գերմաններու դաշնակից կը դառնայ՝ ընդդէմ Խորհրդային Միութեան, Համաշխարհային Բ. պատերազմի ընթացքին: Օգոստոսին, 1944, Խորհրդային ուժերը կը յառաջանան դէպի Պուքրէշ: Միքայէլ Թագաւորը եւ անոր հաւատարիմ զօրքերը՝ մենատէրը կը հրաւիրեն պալատ, թակարդ կը լարեն, Օգոստոս 23-ին: Կը ձերբակալեն եւ կը գնդակահարեն:

Թագաւորը բոլիսիօն կառավարութիւն մը կը կազմէ, որուն մաս կը կազմեն մինչեւ այդ թուականը հրապարակէն քշուած, արգիլուած եւ դատապարտուած համայնավարները: Ռումանիա պատերազմ կը յայտարարէ Գերմանիոյ դէմ եւ կը ձգտի զինադադար կնքել Խորհրդային Միութեան եւ դաշնակիցներուն հետ:

Նոր մեկնաբանութիւնը կը ձգտի ընդգծել, թէ տուեալ թուականի «հակաֆաշական եւ աշխարհակալութեան դէմ, - յեղափոխութիւնը» բացառաբար ներքին իրագործութիւն կը մնայ: Որով, կը միտի ցոյց տալ, թէ Խորհ. Միութիւնը որեւէ մաս չունենար ասոր մէջ:

Պատմաբանը յատկապէս կը մատնանըշէ, թէ պալատական հարուածին ժամանակ, խորհրդային ուժերը Պուքրեշէն 600 քիլոմեթր հեռու կը գտնուէին: (Արեւմտեան պատմաբաններուն համաձայն՝ Կարմիր Բանակը աւելի մօտ կը գտնուէր սահմանին):

Ցամենայն դէպս, Իլիյէ Չաուշեսքուի հիմնական նպատակը կը մնայ ցոյց տալ, թէ առանց Ռումանիոյ ճիգին զօրավիգ կենալու դաշնակիցներուն, պատերազմը կրնար 200 օր աւելի տեւել: Հոսկէ նաեւ գիրքին խորագիրը:

Արեւմտեան դիւանագէտներուն կարծիքով, զարմանալի կը թուի այն իրողութեան հաստատումը, (տարիներու մատնանշում, յատկապէս խորհրդային աղբիւրներու կողմէ) թէ ռումանացի եւ խորհրդային զինուորներ ուս - ուսի կը կռուէին Նացիներու դէմ: Փոխարէնը կ'ըսէ, - Կարմիր Բանակը պալատական հարուածէն ետք կը հասնի Պուքրէշ:

Համաձայն դէտերու, Չաուշեսքուի նըպատակը կ'ըլլայ այս գիրքը հրատարակելով 40-ամեակի նախօրէին, Ռումանացիներու ազգային գիտակցութիւնը արծարծել, ըսել տալ անոնց, թէ իրենց երկիրը ինքզինք կը ձերբազատէ օտար տիրապետութենէ իր իսկ միջոցներով:

Եւ ասոր մէջ կարեւոր դեր կ'ունենայ Ռումանիոյ համայնավար կուսակցութիւնը, թէեւ ոչ մեծ կշիռ ներկայացընող:

Թ. Ա. Թ.

ԿՈՆԴԱԿ

ՎԱԶԳԷՆ ԾԱՌԱՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

ՈՂՈՐՄՈՒԹԵԱՄԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԵՒ ԿԱՄՕՔՆ ԱԶԳԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՊԵՏ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՀԱՄԱԶԳԱԿԱՆ ՆԱԽԱՄԵԾԱՐ ԱԹՈՌՈՅ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՍՐԲՈՅ ԷՋՄԻԱԾՆԻ.

ԳԵՐԱՇՆՈՐՀ
Տ. ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՆԱԳԳԱՇԵԱՆԻՆ
Առաջնորդին Հայոց Փարիզի Շրջանի
Հարազատ Որդւոյ
Մայր Աթոռոյ Սրբոց Էջմիածնի
Ողջոյն Հայրական եւ Օրհնութիւն
Հայրապետական

Փարիզ

Բարին Աստուած միշտ իր հովանու տակ է պահպանում մեր Առաքելական Սուրբ եկեղեցին, որ հաւատարիմ իր պատմական առաքելութեան, մնում է մայր դաստիարակը մեր հաւատաւոր ազգի, ի Հայաստան եւ ի սփիւռս աշխարհի:

Մենք երջանիկ ենք, որ նաեւ Ֆրանսիայում, Հայոց եկեղեցիները չեն ու դոր - ծօն վիճակում, շարունակում են իրենց հոգեւոր սպասաւորութիւնը եւ վերջին շրջանում լծուած են իրենց կրօնական համայնքային կեանքը աւաւել ամուր հիմքերի վրայ կազմակերպելու աշխատանքին:

Այդ կազմակերպչական գործունէութեան առաջին կարեւոր արտայայտութիւնը եղաւ Ձերդ Սրբազնութեան ընտրութիւնը իբրեւ առաջնորդ Հայոց Փարիզի շրջանի, համաձայն այդ՝ շրջանի Կրօնական Ընկերակցութեան կանոնադրութեան տրամադրութեանց:

Սոյն մեր կոնդակով ուրախ ենք հաստատելու եւ շնորհաւորելու Ձեր ընտրութիւնը, մաղթելով ի սրտէ, որ Տէրը Ձեզ պարգեւի եկեղեցանուէր աշխատանքի երկար տարիներ, շինարար բեղուն արդիւնաւորումով:

Մենք վստահ ենք, թէ մօտ ապագայում վերակազմակերպչական աշխատանքները ի կատար պիտի ածուին նաեւ Լիոնի եւ Մարսէյլի շրջաններում, որով Ֆրանսիայի երեք շրջանները պիտի ունենան իրենց եկեղեցական վարչական կառոյցը, համապատասխան բարեփոխուած կանոնադրութիւնների, ի գլուխ ունենալով իրենց շրջանների վիճակաւոր եպիսկոպոսներին:

Ինչպէս ծանօթ է Ձեզ, Մեր նախատեսումն է, որ Փարիզի, Լիոնի եւ Մարսէյլի շրջանների պատգամաւորները կազմեն Ֆրանսիայի Թեմական պատգամաւորական ժողովը, որը պէտք է ընտրի ամբողջ Ֆրանսիայի Թեմակալ առաջնորդին եւ Թեմական խորհուրդը, համաձայն յատուկ մի կանոնադրութեան նախատեսութեանց, որը պիտի կոչուի «Կանոնադրութիւն Ֆրանսիայի Հայ Առաքելական Եկեղեցու Թեմական Կազմակերպութեան»:

Մենք կարծում ենք, որ սոյն Թեմական կազմակերպութեան կառոյցը իր վերջնական ձեւը կը գտնի առաջիկայ մի տարուայ ընթացքում:

Մինչ այդ լիազօրում ենք Ձերդ Սրբազնութեանը ժամանակաւորապէս վարելու Ֆրանսիայի եւ Արեւմտեան Եւրոպայի Եկեղեցական ընթացիկ գործերը, Փարիզի հանգուցեալ Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդի հանգամանքով, սերտ ու համերաշխ գործակցութեամբը Մարսէյլի եւ Լիոնի վիճակների Գերաշնորհ Տ. Ցակոբ եւ Տ. Նորվան սրբազան Եպիսկոպոսների:

Մնում ենք ապօթող, որ Ֆրանսիայի Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցու Թեմական Կազմակերպութիւնը շուտով կը հաստատուի եկեղեցական կանոնական ամուր հիմքերի վրայ, համաձայն ժողովրդավարական սկզբունքների եւ կրօնական դաւանութեանց վերաբերեալ Ձեր Երկրի Օրէնքների:

Սուրբ Էջմիածնից յղում ենք Ձերդ Սրբազնութեանը Մեր գնահատանքը եւ հայրական սէրը, ինչպէս եւ Մեր օրհնութիւնները համայն Ֆրանսահայ մեր հաւատացեալ զաւակներին:

«Եւ արդ, յանձն առնեմ զձեզ Աստուծոյ եւ բանի շնորհաց նորա որ կարողն է շինել եւ տալ ձեզ ժառանգութիւն ընդ սուրբսն ամենայն» - Գործք առաք. Ի., 32 - : Ամէն:

ՎԱԶԳԷՆ Ա.
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Տուաւ Կոնդակս ի 5 Յուլիսի
1984 Փրկչական ամի,
Եւ ի տումարիս Հայոց ՌՆԼԳ
ի Մայրավանս Սրբոյ Էջմիածնի

Հմր. 1271

Ճ. ԿՈՒԱՌԵՍՔԻ

«ՏՈՆ ՔԱՄԻԼԼՈՅԻ ՓՈՔՐԻԿ ԱՇԽԱՐՀԸ»

(Թրգմ. Հ. Յ. Զ.)

- 21 -

ԳԵՏԻՆ ԵԶԵՐՔԸ

Որքան տկար է զօրաւոր մարդը՝ երբ զգայ որ ծիծաղելի է:

Տոն Քամիլլօ երկնցաւ բոյսերու մէջ ու սպասեց. առանց տեսնուելու կը դիտէր, ու տեսաւ որ հասան Փեփփոնէ, եւ-տեւէն Պռուսքօ, Պիճլօն եւ բոլոր ըսպայակոյտը: Զմիլցոն մեծ ձեւերով կը բացատրէր ու ամէնքը կը խնդային: Ցետոյ ուրիշներ ալ հասան եւ Տոն Քամիլլօ հասկցաւ որ կարմիրները իրեն տուժել պիտի տային հին ու նոր բոլոր հաշիւները. եւ այս անգամ լաւագոյն միջոցը գըտած էին, որովհետեւ երբ մէկը ծիծաղելի դառնայ, այլեւս վախ չազդեր, նոյնիսկ երբ մէկ տակառաչափ բռունցք ունենայ, նոյն իսկ եթէ Երկնաւոր Հայրը ներկայացնէ: Խոշոր տխալ մըն էր ըրածնին, վասնզի Տոն Քամիլլօ ուզած չէր մէկուն միւսին վախ ազդել, միայն սատանային: Սակայն հիմա քաղաքականութիւնը փոխուած էր այնպիսի անիծեալ կերպով, որ կարմիրները ծխատէրը իրբեւ թշնամի կը նկատէին, եւ կ'ըսէին որ եթէ գործերը լաւ գացած չէին, ինչպէս հարկ էր երթային, բոլոր յանցանքը եկեղեցականներուն էր: Երբ գործերը դէշ երթան, կարեւորը չէ գտնոնք լաւ քալեցնելու միջոցները փնտռել, այլ գտնել մէկը որուն վրայ նետուի յանցանքը: - Ցիսուս, ըսաւ Տոն Քամիլլօ, կ'ամչնամ այսպէս վարտիքով քեզի դիմելու, բայց բանը ծանր է. եւ եթէ մահացու մեղք չէ, որ խեղճ ժողովրդապետ մը որ տաքէն կը մեռնի ջուրը նետուի, օգնէ ինծի քանի որ մինակս մէջէն չեմ ելլեր:

Սրուակներ, խաղի թուղթեր եւ մէկ Ֆիզարմոնիքա բերած էին, եւ գետեզերքը ծովեզերք դարձած էր: Կը տեսնուէր որ ոչ իսկ հեռուէն հեռու կը մտադրէին պաշարումը վերցնել, մանաւանդ թէ աւելի խստացուցեր էին: Անցքի նշանաւոր շրջանէն անդին դրաւած էին կէս քիլոմեթր եզերք, երկու հարիւր մեթր գետափ բոյսերով ու թուփերով լեցուն, վասնզի 45-էն վեր այդ մասին վրայ մարդոց կոխած չէր: Գերմանացիները քաշուելով, վար առած էին կամուրջները. իսկ երկու եզերքները ուսկից կարելի էր անցնիլ ինչպէս նաեւ այս մասը եւ իր հանդիպակաց եզերքը, ականներ ցանած էին, այնպիսի անիծած կերպով մը, որ գտնոնք չէզոքացնելու քանի մը ճախորդ փորձերէ ետք, ական քակողները որոշեր էին կղզիացնել այդ շրջանակը ցիցերով եւ փշաթելերով:

Հոն Փեփփոնէի կարմիրները չկային, հարկ ալ չկար, վասնզի խումբ մը միայն կրնար մտածել ականներու այդ սերմանիքէն անցնիլ դուրս ելլել: Ուրեմն ըննելիք չկար, քանի որ եթէ փորձէր դէպի վեր ելլել պիտի հասնէր դիւղը, իսկ փորձելով դէպի ձորը իջնել պիտի գտնէր անտառը. վարտիքով ժողովրդապետ մը չի կրնար ինք իրեն թոյլատրել նման ճոխութիւն մը:

Տոն Քամիլլօ չշարժեցաւ. երկնցած մընաց խոնաւ գետնի վրայ ծղօտ մը ծամելով եւ հետեւելով մտքի բարդ խորհուրդներուն:

«Պէհ, եզրակացուց, պատկառելի մարդ մը կրնայ պատկառելի մնալ նոյն իսկ վարտիքով, կարեւորը այն է որ պատկառելի բան մը ընէ, եւ այն ատեն ըդգեստը բան չարժեր»:

Այլեւս մութը կ'իջնէր. գետեզերքին վրայ վառեցին ջահեր ու ճրագներ. կարծես ծովեզերքի վրայ աշխարհական հանդէս մը սարքուած ըլլար: Երբ խոտին կանանչը սեւցաւ, Տոն Քամիլլօ ջուրին մէջ սահեցաւ եւ հոսանքն ի վեր ելաւ զգուշութեամբ, մինչեւ որ անցքին յատակը գտաւ. այն ատեն վճռականօրէն դէպի գետեզերք դարձաւ: Չէին կրնար զինք տեսնել, վասնզի լողալէ աւելի ջուրին տակէն կը քալէր, երբեմն - երբեմն բերանը ջուրէն դուրս հանելով շունչ առնելու համար:

Ահա ափը. դժուարը առանց տեսնըւելու ջուրէն դուրս ելլելն էր. անգամ մը որ մացառներուն մէջ անցնէր, դիւրաւ թումբին պիտի հասնէր, աղէկ ցատքելով պիտի անցնէր անդիի կողմը, պիտի վազէր որթերու շարքին տակ եւ եգիպտացորեններու մէջէն առանց այլեւայլի պիտի հասնէր ժամատան այգին:

Բռնեց մացառ մը եւ կամացուկ մը վեր ելաւ, գրեթէ հասած էր, որ մացառը արմատէն ելաւ ու Տոն Քամիլլօ նորէն վար ինկաւ: Ինալու ձայնը լսուեցաւ եւ մարդիկ անդրադարձան: Բայց ոստումով մը Տոն Քամիլլօ ափը ելած էր եւ արդէն անհետացած մացառներու ետեւ:

(Շար. 82)

Les «Amis de la Fondation Marie Nubar», le Directeur, les anciens et nouveaux étudiants ont la grande tristesse de faire part du décès de

MADAME VAHÉ TCHILINGUIRIAN
(née Tsoliné Hatchadourian)

membre fondatrice et fidèle collaboratrice de l'Association

A. S. HOMENETMEN - FRANCE

ASSEMBLEE GENERALE ANNUELLE

Le 22 Septembre à 17h précises

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE

17, rue Bleue, 75009 PARIS

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Սարայտարեանի եւ զաւկին, ընկերուհի՝ Աննա Խազնեճեանի եւ բոլոր ընտանեկան պարագաներուն իրենց զաւկին, եղբօր և թոռան՝ Բ. Սարայտարեանի մահուան առիթով:

×

Կապ. Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տիկին Բլօտին Բիւլըքեանի իր հօրը՝ Պ. Փլանշէի մահուան առթիւ, ինչպէս նաեւ Տիկին Էլմաս Շմաւոնեանի իր քրոջ՝ Տիկին Զապէլ Կարապետեանի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Գ. Տիւյմէճեանէ 100 Ֆ. ընկերուհի՝ Մարի Կէնճեանի մահուան առիթով:

×

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները - Յարութիւն Կարապետեանի (Մալաքօֆ) մահուան առթիւ.- Տէր եւ Տիկին Սարգիս Մուրատեան 200, Տէր եւ Տիկին Օհան Հէպոյեան 150 Ֆ., Պ. Ժան - Միշել Էսէքեան 250 Ֆ., Օր. Հռիփսիմէ Փափազեան 200 Ֆ.: Զապէլ Կարապետեանի մահուան առթիւ (Ալֆորվիլ). Պ. եւ Օր. Ակասեան 100 Ֆ.: Մարի Կարապետեանի մահուան առթիւ (Պանէօ), Տիկին Մոնիք Ռօզիէ 400 Ֆ., Օր. Հռիփսիմէ Փափազեան 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Սարգիս Մուրատեան 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան 500 Ֆ.:

RECHERCHE

Une dame avec (ou sans) voiture pouvant s'occuper de 2 enfants à la sortie de l'école, région Bourg-la-Reine, Bagneux, trois jours par semaine.

Tél. : à partir de 20h
660 - 84 - 67

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի պարահանդէսը Հոկտեմբեր 27-ին՝ «HOTEL HOLIDAY INN»

-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-

ՄԱՐՍԷՅԼ

Գ Ո Ւ Ս Ա Ն

ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ
Դ. ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 23, Գուսան երգչախումբի - նախկին Գրիգոր Լուսաւորիչ երգչախումբի - հիմնադրութեան Դ. տարեդարձի առթիւ Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենայ կրօնական հանդիսաւոր արարողութիւն:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ. ՊԵՔՃԵԱՆ

ԳՈՒՍԱՆ երգչախումբը իր ամբողջական կազմով եւ ղեկավարութեամբ՝ հիմնադիր - ուսուցչուհի Տիկին Ժիւլիէթ Երմագեանի կը կատարէ Պատարագի երգեցողութիւնը, բազմաձայն, Եկմալեան եղանակով:

Սկիզբ Ժամերգութեան 8
Պատարագ՝ 10

Պատարագէն ետք Մայր եկեղեցւոյ Ա. Զրքաշեան սրահին մէջ ճաշ մը կը տրուի ի պատիւ հիւրերու եւ երգչախումբի անդամներու:

Ճաշի մասնակցիլ փափաքողները պէտք է նախօրօք ապահովեն իրենց տեղերը հեռաձայնելով հետեւեալ թիւերուն.-

77-84-70 - 87-43-71 - 70-90-93

-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

- ԽԱՉՎԵՐԱՑ -

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 16, Խաչվերաց է. տօն վերացման Սուրբ Խաչի:

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8.45-ին:
Պատարագ՝ ժամը 10.30-ին:

Պատարագը կ'երգուի քառաձայն Մայր եկեղեցւոյ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Կոմիտաս Գէորգեանի:

Նոյն օրը, երեկոյեան ժամը 4-ին, կը կատարուի Ժամերգութիւն, եւ Խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր - Անդաստան՝ ուէհանով:

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 17, տօն է Խաչի: Յիշատակ Մեռելոց:

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ՝

ԺԻՐԱՅՐ ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Պատարագի աւարտին՝ հոգեհանգիստ կը կատարուի վասն համօրէն ննջեցելոց:

×

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Այս Կիրակի կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ: Երեկոյեան կը կատարուի մեծահանդէս Անդաստան:

Ժամերգութիւն ժամը՝ 9-ին:
Պատարագ՝ ժամը՝ 10-ին:
Անդաստան ժամը՝ 17-ին:

Պ Ա Ր Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ կրօնական ընկերակցութիւնը կազմակերպած է տարեկան իր մեծ պարահանդէսը՝ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 22-ին, երեկոյեան ժամը՝ 21-էն սկսեալ Փուլյոն Ազոյի մէջ, Փալէ տը լա Ֆուաո, Վալանս: Մասնակցութեամբ՝ Հայկական ՓԱՐՈՍ նուագախումբին:

Պարահանդէսի նիւթական հասոյթը կը յատկացուի Վալանսի Նոր կառուցուելիք եկեղեցւոյ եւ Ապրիլեան նահատակներու յուշարձանի ֆոնտին:

RECEPTION

organisée par le Comité de Paris de l'Union Générale Arménienne de Bienfaisance

en l'honneur de

HENRI VERNEUIL

à l'occasion de sa nomination à la Rosette d'Officier de la Légion d'Honneur

le Samedi 22 Septembre de 19h30 à 21h30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris

Entrée gratuite pour les membres

Վ Ե Ր Ա Մ Ո Ւ Տ

Փ Ա Ր Ի Զ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Տիկնանց Յանձնախումբը կը ծանուցանէ թէ իր կազմակերպած 5-էն 14 տարեկան մանուկներու եւ պատանիներու յատուկ Չորեքշաբթի օրուան հայերէն լեզուի, երգի ու պարի դասընթացքները կը վերսկսին՝ Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 3, Ալեք Մանուկեան Մշակ. Կեդրոնին մէջ:

118, Քուրսէլ փողոց, Փարիզ 17-րդ

Արձանագրութեանց եւ յաւելեալ տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել. - 520 03 18 թիւին, Երկուշաբթիէն Ուրբաթ, ժամը 10-էն 17:

×

Վ Ի Է Ն

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի հայերէնի միօրեայ դասընթացքները կը բացուին Սեպտեմբեր 22-ին, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2-ին:

Rue Nicolas - Chorier

×

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Դաւիթեան միօրեայ դպրոցի կրթական յանձնախումբը կը հրաւիրէ Վալանսի եւ շրջանի բոլոր ծնողքները որ իրենց զաւակները արձանագրել տան Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 19-ին, առաւօտեան, Դաւիթեան դպրոցը, 6 բիւ Ժօլանտ, Պուր լէ Վալանս: Կը խնդրուի յարգելի ծնողքներէն յարգել արձանագրութեան թուականը:

×

ԿՐԸՆՈՊԼԸ

Կապոյտ Խաչի դասընթացքները կը վերսկսին Սեպտեմբեր 26, Չորեքշաբթի եւ տեղի կ'ունենան ամէն Չորեքշաբթի, ժամը 14-էն 18, 5-էն 16 տարեկաններու համար: Մեծերուն համար, ամէն Երկուշաբթի (Սեպտեմբեր 24-էն սկսեալ) ժամը 20.30-էն 22 Սէն - Մառթէն տ'Էռի քաղաքապետարանի սրահը:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ

Սէն - Ժէռօմի Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ եկեղեցւոյ եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորութիւնը վայելող երկօրեայ դպրոցին 1984 / 1985-ի տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են: Բացումը տեղի պիտի ունենայ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 19-ին:

Կը խնդրուի ծնողքներէն արձանագրել տալու համար դիմել Կիրակի առաւօտները եկեղեցւոյ բանկալը:

Իսկ Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ, եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 9 - 12:

×

ՍԷՆ - Թ'ԱՆԹՈՒԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Սէն Թ'Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորած միօրեայ դպրոցը կը բացուի Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 19-ին, ուսուցչութեամբ՝ Պ. Խաչիկ Երմագեանի, եւ օգնական՝ Օր. Ազատուհի Մանուկեան:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան ամէն Չորեքշաբթի, ժամը 9.30 - 12:

×

ՍԷՆ - ՄՕՐԻՍ

Կապոյտ Խաչի Սէն - Մօրիսի դպրոցի 1984 - 1985 տարեշրջանի արձանագրութիւնները կը սկսին Սեպտեմբեր 15, Շաբաթ, կէսօրէ վերջ դպրոցին սրահը:

OPTIMA Tours

AUTOMNE EN ARMENIE

— DU 06 AU 20 OCTOBRE VIA KIEV ALLER ET RETOUR 5 430 Francs
— DU 12 AU 21 OCTOBRE ET DU 19 AU 28 OCTOBRE (AVEC UNE NUIT A L'ALLER ET UNE NUIT AU RETOUR A MOSCOU) 4 650 Francs
— AVEC POSSIBILITE D'UNE SEMAINE SUPPLEMENTAIRE EN ARMENIE EN PENSION COMPLETE 1 350 Francs

SPECIAL TOUSSAINT

— DEPART LE 27 OCTOBRE RETOUR LE 05 NOVEMBRE (UNE NUIT A L'ALLER ET UNE NUIT AU RETOUR A MOSCOU) 4 450 Francs
— AVEC POSSIBILITE UNE SEMAINE SUPPLEMENTAIRE EN ARMENIE EN PENSION COMPLETE 1 030 Francs

Renseignements et inscriptions:

PARIS
Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 PARIS
Tél. : 742. 10. 35

Lic. A 130

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

GRAND DINER
ET
BAL de NUIT

Sous la présidence effective de
Monsieur HENRI VERNEUIL

Dans les salons de l'Hôtel Inter-Continental
3, rue de Castiglione, Paris 1er
le Samedi 27 Octobre, à 20h 30

Participation Diner et Bal : 350 F
Bal de nuit seulement à partir de 23h 00 : 70 F.

Réservation des billets et des tables au bureau de l'U.G.A.B.
11, Square Alboni, 75016 Paris
Tél. : 520 - 03 - 18

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
18

MARDI
18 SEPTEMBRE
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

ԾԹԳ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.790 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 60e ANNÉE — No 15.790

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«COW-BOY-ին ԴԻՄԱԿԸ ԻՆԿԱՒ»

ԿԸ ԳՐԷ Ս. ԵՐԼՄԱԶ

ԿԱՄ՝

ԵՐԲ ԹՈՒՐՔԸ ԿԸ ԿԱՏՂԻ ԻՐ ՄԵԾԱԳՈՅՆ ՀՈԳԱՏԱՐ - ԲԱՐԵԿԱՄԻՆ ԴԷՄ

Ուաշինկթընի Ներկայացուցչական ժողովի քուէարկութիւնը ի նպաստ Ապրիլ 24-ի (այդ օրը հռչակել «Մարդու դէմ մարդու վայրագութեան օր») շատ մեծ [illegible] ստեղծած է Թուրքիոյ մէջ, [illegible] թերթերը ածական չեն գտներ որա[illegible] համար իրենց այնքա՜ն սիրելի Ամերիկան: Սեպտեմբեր 14-ի մեր թիւով [illegible] էինք արդէն առաջին հակազդեցութիւններուն արձագանգները: Շփոթութենէն առաջքն առնելու համար, յիշենք թէ այս բանաձեւին քուէարկուիլը Ներկայացուցչական ժողովին կողմէ վերջնական բնոյթ չունի: Արդարեւ ամերիկեան Քոնկրէսը (խորհրդարան) ունի, ինչպէս շատ մը երկիրներ, երկու ժողով՝ ներկայացուցչական (Ֆրանսայի մէջ կը համապատասխանէ Ազգ. ժողովին) եւ Ծերակոյտ: Ուրեմն այս բանաձեւը պիտի երթայ նաեւ Ծերակոյտ եւ վերջին խօսքը - ըստ ամերիկեան Սահմանադրութեան - կը պատկանի Ռեկընի: Ուրեմն [illegible] դեռ «ջուր կը վերցնէ», [illegible] ... բայց՝ ընտրութիւն կայ:

Ստորեւ Սեպտ. 14-ի «Հիւրրիյէթ»ի մէջ [illegible] տեսած զանազան գրութիւններ.-

×

Թուրք Արտ. Նախարարութենէն պաշտօնատար մը արտայայտուելով Ներկայացուցչական Տան կողմէ քուէարկուած բանաձեւին մասին, ըսած է թէ «ուշադրութեամբ կը հետեւին դէպքերու զարգացումին» ու աւելցուցած է. «այս բանաձեւը պատրաստողները ամփոփուած ի վեր [illegible] կը սպասէին յարմար առիթին: Սակայն յաջողեցան օրակարգի մէջ դարձնել զայն, երբ միայն 10 - 15 հոգի կար Ներկայացուցչական Տան նիստին: Ծերակոյտին ալ յղուած է նման բանաձեւ մը: Սակայն այս անգամ աւելի ուշադիր պիտի ըլլանք»:

Թուրք Արտ. Նախարարութեան աղբիւրներուն համաձայն այս հանգրուանին [illegible] կարելի չէ Ապրիլ 24-ը «Ցեղասպանութեան Օր» հռչակուած նկատել: Անոնք նշած են նաեւ թէ Ներկայացուցչական Տան որոշումը «վտանգաւոր օրինակ մը» կրնայ հանդիսանալ, «ցեղասպանութեան» պնդումները այլեւս կարելի կ'ըլլայ աւելի դիւրութեամբ օրակարգի բերել այլ երկիրներու խորհրդարաններէն ներս ալ:

Դարձեալ Թուրք Արտ. Նախարարութենէն ուրիշ պաշտօնատար մըն ալ ըսած է. «Եթէ Քոնկրէսը ընդունի Ապրիլ 24-ը որպէս ցեղասպանութեան օր, այս քայլը մեծ ազդեցութիւն կ'ունենայ միջազգային յարաբերութիւններու վրայ. եթէ նոյնիսկ չտայ նիւթական արդիւնք մը, ամէն տեղ հակաթուրք շրջանակներ կրնան զայն շահագործել: Կը յուսանք որ ԱՄՆ-ու կառավարութիւնը պէտք եղած միջամտութիւնը պիտի կատարէ Ծերակոյտին մէջ»:

Միշտ Թուրք Արտ. Նախարարութեան աղբիւրներուն համաձայն ուշագրաւ պարագայ մըն է այն որ թէ' օտար երկիրներու, թէ' օսմանեան արխիւներու մանրակրկիտ զննութիւն մը ոչ թէ պիտի հաստատէ Հայերու ցեղասպանութեան պնդումները, այլ դիւրութեամբ պիտի [illegible] զանոնք: Սակայն «տարօրինակ բաներ կը պատահին» ենթայանձնախումբին մէջ: Երբ Մարդկային Իրաւանց Ենթայանձնախումբը աչքէ կ'անցընէր 1979-ի տեղեկագիրը, կը սպասուէր որ հոն տեղ տրուէին այդ Թուականէն մինչեւ այսօր կատարուած մարդկային իրաւանց զանցումներուն, ինչպէս Լիբանանի մէջ Իսրայէլի կատարած Սապրայի եւ Շաթիլայի ջարդին, մինչդեռ անհասկնալի ընթացքով մը խնդրոյ առարկայ եղած է դարձեալ Հայերու ցեղասպանութեան պնդումները: «Երբ տեղեկագիր մը վերաքննութեան կ'ենթարկուի, կամ կ'արժէականացուի, հիմնականը այն է որ տեղ տրուի հոն, գրուած օրէն սադին պատահած դէպքերու. իսկ հակառակը բռնազբօսիկ ընթացք մը կ'ըլլայ»:

×

ԱՄՆ-ու Ներկայացուցչական Տան Ապրիլ 24-ը «Մարդուն դէմ մարդուն վայրագութեան օր»ը հռչակող բանաձեւը քուէարկելէն երկու օր առաջ, (Սեպտեմբեր 12) երեկոյեան Ծերակոյտի արտաքին յարաբերութիւններու յանձնախումբին ալ ընդունած է բանաձեւ մը որ «Ամերիկայի արտաքին քաղաքականութեան մէկ մասնիկը կը նկատէ Հայերու ցեղասպանութիւնը»:

241 թիւ այս բանաձեւը որ անցեալ Հոկտեմբերին վերոյիշեալ յանձնախումբին զրկուած էր Քալիֆորնիոյ հանրապետական ծերակուտական Փիթըր Ուիլսընի եւ Միչիկընի դեմոկրատ ծերակուտական Գարլ Լէվինի կողմէ, յառաջիկայ օրերուն Ծերակոյտին մէջ պիտի քուէարկուի. քաղաքական դէտերու կարծիքին համաձայն մեծ հաւանականութեամբ բանաձեւը միաձայնութեամբ պիտի ընդունուի:

Եթէ այս բանաձեւը աւելի ետք Նախագահ Ռեկընի կողմէ եւս վաւերացուի ու օրէնքի տարողութիւն ստանայ, դրլխաւորաբար զինուորական ու տնտեսական օժանդակութեան հարցերը, ԱՄՆ-ու եւ Թուրքիոյ բոլոր յարաբերութիւններուն մէջ խնդրոյ առարկայ պիտի ըլլայ «Հայերու ցեղասպանութիւնը»:

Նախագահական ընտրութիւններու պատճառաւ Ամերիկայի Քոնկրէսը արձակուրդը կը սկսի Հոկտեմբեր 4-ին, այնպէս որ Ծերակոյտի արտաքին յարաբերութիւններու յանձնախումբին կողմէ ընդունուած այս բանաձեւը արձակուրդի թուականէն առաջ օրակարգի կրնայ բերուիլ ու քուէարկուիլ:

×

ՔԱՌԻ - ՊՕՅԻՆ ԴԻՄԱԿԸ

«Հայկական լոպին օգտուելով Ամերիկայի ընտրական իրարանցումէն ու քուէի պայքարէն, «գայլը մշուշոտ օդը կը սիրէ» առածը յիշեցնող փութկոտութեամբ մը խաղի վրայ խաղ սարքելով ի վերջոյ յաջողեցաւ իր ազդեցութեան գօտիին մէջ առնել նաեւ Նախագահ Ռեկընը: Հայկ. լոպին որ յաջողեցաւ Ներկայացուցչական Տան քուէարկել տալ այն բանաձեւը որ Ապրիլ 24-ը կը հռչակէր «Մարդուն դէմ մարդուն վայրագութեան օր»ը, այս անգամ ալ գործի լծուած է «Ցեղասպանութեան» պնդումները տանելու Ծերակոյտի օրակարգին: Հայերը այս նպատակաւ իրենց մութ փափաքներուն ծառայեցուցին «Միացեալ Ազգերու ցեղասպանութեան պայմանագիրը»: Հայկ. լոպիին ներկայացուցիչները յայտարարելով թէ «եթէ այս պայմանագիրը չքուէարկուի ԱՄՆ-ու Ծերակոյտին կողմէ քուէ պիտի չտան Ռեկընի» յաջողեցան ազդել Նախագահ Ռեկընի վրայ եւ: Ան ալ զլուխ ծռելով «քուէի այս սպառնալիք»ին, յայտնեց թէ «գործի լծուած են Ծերակոյտին մէջ քուէարկել տալու համար այս պայմանագիրը»: Այս կերպով Ռեկըն Հայերու քուէներուն սիրոյն, յանձն առած կ'ըլլայ դաւաճանել «բարեկամ Թուրքիոյ»:

Ցեղասպանութեան պայմանագիրը 1948-ին ընդունուած ՄԱԿ-ի կողմէ կը վերաբերի յատկապէս Բ. աշխարհամարտի ընթացքին Նացիներու կողմէ բնաջնջուած Հրեաներուն: Այս պայմանագիրը կը նախատեսէ աշխարհի բոլոր երկիրներուն կողմէ յանցաւորներուն գտնուիլն ու արժանի պատիժին տնօրինումը: Զանազան հայկ. կազմակերպութիւններ այժմ կը ջանան «1915-ի Հայերու ցեղասպանութեան» պնդումներուն ալ տեղ տալ այս պայմանագրին մէջ:

ՍԱՖԷՐ ԵՐԼՄԱԶ

×

ԱՄՆ-ՈՒ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ՄԵԿՆՈՒՄԸ

Մինչ բազմաթիւ հակազդեցութիւններ կը շարունակեն զբաղեցնել Թուրք հանրային կարծիքն ու մամուլը Ամերիկայի դեսպանը անակնկալ կերպով Անգարայէն մեկնած է Ուաշինկթըն (Սեպտեմբեր 13):

Իր մեկնումի նախօրեակին ան հրաւիրուած է Արտ. Նախարար Հալէֆօղլուի կողմէ որ անոր յայտնած է Թուրքիոյ դժգոհութիւնն ու պաշտօնական բողոքը:

Այն կարծիքը կը յայտնուի որ ամերիկացի դեսպանը մեկնած է պատկան իշխանութիւններու մօտ Թարգման հանդիսանալու Հայկ. վերջին հարցերուն առթիւ Թուրքիոյ ցուցաբերած կեցուածքին:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԾԱՆՐԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ ՄԻՇՏ ԿԸ ԶԱՐՄԱՑՆԷ

Վառնայի մէջ վերջ գտաւ ծանրաբար-ձութեան «Սեւ ծովու միջազգային մրցաշարքը»:

Պոկելու 56 քիլօ դասակարգին, աշխարհի մրցանիշը կոտրեց Օդսէն Միրզոյեան (133 քիլօ վերցնելով)

Գալով Եուրի Վարդանեանի, զարմացուցած է ան բոլորը որոնք կը կարծէին թէ հայ ախոյեանը այլեւս հանգստեան կրնայ կոչուիլ: Արդարեւ Եուրի Վարդանեան, ողիմպիական ախոյեան (Մոսկուա), որ 180 քիլոյով կորնցուցած էր իր մրցանիշը, վերագտած է 182,5-ով: Աւելին ուս բարձրացնելով նետելու (էփօլէ - ժըթէ) ճիւղին մէջ ալ 224 քիլոյի հասած է: Պսակելով այս ամէնը, կը գրէ էքիփ, երկու անգամ կոտրած է աշխարհի մրցանիշը (գումարի) 402,5 եւ 405 քիլոյով:

×

ՃԱՏՐԱԿ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Երկուշաբթի պէտք է սկսէր երրորդ խաղը: Ուրբաթ Եուրի Գասպարով ուզած էր օգտուիլ թայմ աութ-է մը եւ խաղը ընդհատել: Քիչ մը զարմացուցած է Գասպարովի այդ փափաքը, երկու հաւասար խաղէ ետք: Իւրաքանչիւր խաղացող երեք թայմ - աութ-ի (հանգիստի շրջան) իրաւունք ունի եւ կրնայ առնել երբ որ ուզէ, մրցաշարքին առաջին 24 խաղերու ատեն: Ապա՝ թայմ - աութ մը, ութ խաղը անգամ մը: Խաղերու թիւը սահմանափակուած չունի: Կը շահի ան որ՝ առաջինը 6 յաղթանակը կը տանի:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԻՈՅ Արտաքին նախարարին քանի մը «աւելորդ» խօսքերը վրդոված են արեւմտեան Գերմանիոյ քաղաքական շրջանակները, մինչեւ իսկ դիւանագիտական պայթակցութիւն ստեղծած՝ երկու երկիրներուն միջեւ: Անցեալ Հինգշաբթի էր, Սեպտեմբեր 13-ին, որ Ճուլիօ Անտրէօթթի, Ունիթա համայնավար պաշտօնաթերթին տօնին առթիւ, կը մասնակցէր վիճաբանութեան մը եւ ի մէջ այլոց կը յայտարարէր պատասխանելով եղած հարցումներուն մէկուն. - «գերման երկու Պետութիւն կայ եւ հարկ է, որ այդ այդպէս ալ մնայ»: Քիչ մըն ալ աւելի հեռու երթալով, կ'աւելցնէ «Համագերմանապաշտութիւնը ժամանակավրէպ պէտք է ըլլայ»: Այս խօսքերը ռումբի ազդեցութիւն ըրած են Պոնի մէջ, ուր Արտաքին նախարարը հրաւիրած է Իտալիոյ դեսպանը եւ բացատրութիւն ուզած, բուռն չեչտով: Ըստ երեւոյթին Անտրէօթթի լաւ չըմբռներ թէ ինչո՞ւ այսքան իրարանցում կայ, որովհետեւ երկու օր ետք ալ զարմանալով ստեղծուած իրարանցումէն, կ'աւելցնէ.. «Օսթփոլիթիքը երբեք վերամիացում չէ նշանակած : Կարելի չէ խնդրոյ առարկայ ընել վերջին պատերազմին ստեղծած հաւասարակշռութիւնները»: Այլեւս բաժակը յորդած է եւ Իտալիոյ դեսպանը կրկին կը հրաւիրուի բացատրութիւններ տալու: Վարչապետն ալ կը յիշեցնէ թէ Գերմանիոյ վերամիացման սկզբունքը Սահմանադրութեան մէջ արձանագրուած է եւ ամէն մարդ գիտէ: Մամուլն ալ կատղած է, մինչ երեսփոխան մը կ'ուզէ որ Անտրէօթթի հրաժարի: Ի վերջոյ Իտալիոյ կառավարութիւնը դեկոյցով մը, պաշտօնապէս ցաւ յայտնեց, չեշտելով «հիմնական օժանդակութիւնը, զոր Գերմանիա բերած է եւ կը շարունակէ բերել ազատութեան եւ խաղաղութեան»: Ամէն պարագայի մէջ, Գերմանացիք տրամադիր չեն դիւրին - դիւրին մոռնալու իտալական այսքան ձախաւեր ներմուծում մը իրենց ներքին գործերուն մէջ:

ՇԱԲԱԹԱՎԵՐՋԸ քաղաքական բազմաթիւ ելոյթներու առիթ տուաւ Փարիզի մէջ: Լիոնէլ Ժոսփէն հաստատեց հեռատեսիլի Ա. կայանէն թէ ձախի միութիւնը գոյութիւն չունի ներկայիս: Կը մնայ, սակայն իբրեւ քաղաքական բանաձեւում, իբրեւ հեռանկար ընկերվարականներուն համար: Ընկերվարական ընդհ. քարտուղարը նոյնիսկ կասանդր կը դառնայ ու կ'աւելցնէ. - «Եթէ համայնավար կուսակցութիւնը չնորոգէ իր կազմակերպութիւնը, իր քաղաքական ծրագիրը, իր անկումը պիտի շարունակուի»: Լը Փէն խօսք առած է Ազգ. Ճակատի հանրաժողովին եւ յայտնած թէ իր կուսակցութիւնը թեկնածու պիտի ունենայ 1988-ի նախագահական ընտրութեան: 86-ի երեսփոխանական ընտրութեանց ալ 70-էն 100 երեսփոխան կը նախատեսէ: 6000 խանդավառ համակիրներու առջեւ է, որ Լը Փէն կ'արտասանէր երկու օր տեւած տօնին փակման ճառը, որ բուռն ծափահարութեանց արժանացած է, ամէն անգամ որ իր նախասիրած թեմաներուն կը վերաբերէր: Վերջապէս, Աշխատանքի դաշնակցութեան քարտուղարը՝ Քրազուքի զօրակոչի հրաւիրեց աշխատաւորները, չեշտելով թէ պէտք է ցնցուիլ, ոչ մէկ բան կը քալէ, ոչ՝ գնելու կարողութիւնը, ոչ գործազրկութեան բարելաւում: Եթէ

(Շար. Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՇՐՋԱՊՏՈՅՏ

ԽՄԲ. - Այս խորագրին ներքեւ, Դաւիթ Գասպարեան բանաստեղծութեան շուրջ շարունակուող բանավէճին, կը բերէ իր շահեկան խորհրդածութիւնները «Գրական թերթ»ի Օգոստոս 17-ի թիւին մէջ: Այլապէս գնահատելի են հոն յայտնուող գլխաւոր մտքերը, զորս կը ներկայացնենք, արեւմտահայերէն:

Նոյն հարցին շուրջ այս քանի՞երորդ բանավէճը. ի՞նչ է, գրական կեանքը ալ ուրիշ բան ու գործ չունի՞, մեր բոլորին հետաքրքրութիւններու շրջանակը այնքան նեղ է որ տասուընէ իրիկուն խօսինք այն մասին թէ այսինչ կամ այնինչի բանաստեղծութիւնը բանաստեղծութի՞ւն է...

Զլողնեցա՞նք արդեօք մէկ ու կէս տասնամեակէ աւելի տեւող այս «հանդուրժողական» բանաստեղծական երեսպաշտութենէն զիրար չնեղացնելու այս «կիրթ» մթնոլորտէն, ուր իրարու ձուլուած են բանաստեղծութեան խակութիւնն ու կրկներեւոյթը:

Մոռնա՞նք այն գերագնահատումներն ու ծայրայեղ ձեւակերպութիւնները, որոնք մամուլի էջերէն, երբեմն նաեւ գրքերով սփրայօժար շնորհուած են: Մոռնա՛նք, ա՛չք գոցենք, չտեսնե՛նք, դարանակալ չէզոքութեամբ գործին չմիջամտե՛նք, սուտ բարութեամբ անտեսենք ճշմարտութիւնը, յուզումէն կարկամելով իրարու սուտ սխտողներ շնորհենք: Իսկ վերջը՞: Իսկ վերջը մօտաւորապէս այն կէտն է, ուրկէ անընդհատ կը վերսկսինք: Մոռացութեան վրայ շատ յոյս դնելու չէ, ան ամէն բան չի քշեր տանիր, որովհետեւ տպագրուած խօսքը իր գոյութիւնը անդադար յիշեցնելու պարտադրանքը ունի: Ուրեմն՝ մէկ ու կէս տասնամեակ տեւող այս վիճակը ոչ թէ շարժման ուղղութիւն ցոյց կուտայ, այլ՝ ծայրը ծայրին վերադարձող շրջապտոյտ մը:

Տեսական - քննադատական միտքը, որուն տէրը գրականագէտ - քննադատի հետ միասին նաեւ գրո՞ղն է, ոչ միայն կընկալի կը հետապնդէ ժամանակակից գեղարուեստական խօսքի ամէն արտայայտութիւն, այլեւ՝ պատեհ թէ անպատեհ, երբեմն նաեւ առաջ կ'անցնի: Նոյնիսկ երբեմն կը դառնայ աւելի հետաքրքրական, քան այն գեղարուեստական երկը որ իր ինքնարտայայտման առիթն է: Հետզհետէ աւելի կարեւորութիւն կը ստանայ իրական կեանքի ամբողջական, ամփոփ բացայայտումի անհրաժեշտութիւնը:

Հասարակական միտքը կը փափաքի ստեղծել ժամանակի գեղարուեստական մտածողութեան կարելի չափով ընդգրկուն սահմանները, ուր կը գտնուին թէ՛ բանաստեղծութիւնը, թէ՛ արձակը, թէ՛ թատերգութիւնը, թէ՛ քննադատութիւնը, գրականագիտութիւնը, արուեստաբանութիւնը ինչպէս նաեւ այս կողքին առընչուող միւս գիտութիւնները. փիլիսոփայութիւն, լեզուաբանութիւն, հոգեբանութիւն, պատմագիտութիւն, ազգագրութիւն ինչպէս նաեւ գիտութեան այլ մարզեր:

Գրականութիւնը ներաշխարհային հաղորդակցութեամբ կեանքը պատկերելու եզակի հնարաւորութիւն է: Այս աւելի խտացում եւ ընդգրկում ունի բանաստեղծութեան մէջ: Ա՛յդ է բանաստեղծական խօսքի գոյութեան արդարացումը, որ պիտի գայ ու հանէ մարդոց անմիջականութիւնն ու անկեղծութիւնը խանգարող զսպաշապիկը եւ փրկէ զանոնք «քաղաքակիրթ» անտարբերութենէն ու չէզոքութենէն: Մարդուն հոգեկան տառապանքը օրէ օր աւելի կը խորանայ՝ աշխարհին խելայեղ վազքին մէջ. իսկ բանաստեղծութեան մէջ կը շարունակեն անհոգ երգել դեղձանիկները: Աշխարհի գիտական առաջընթացքը բոլոր ուղղութիւններով կը փոխէ նախկին պատկերացումներու սահմանները, իսկ մենք տակաւին հազար տարուան հէքեաթները իրարու կը պատմենք: Աշխարհի այս մեծ գոյութեան մէջ արդեօք բանաստեղծութիւնը չի՞ դառնար քիչ շատ ընելիք ունեցող բնակաւառ մը. արդեօք զուրկ չէ՞ անհրաժեշտութենէն:

Աղէտի ու լարուածութեան այս մթնոլորտին մէջ չպայթած իւրաքանչիւր ռումբ ամէն օր կը պայթի աշխարհի հանդէպ պարտքի զգացողութիւն ունեցող իւրաքանչիւր անձի մէջ:

Կ'ըսենք թէ գրողը ազատ է իր գեղարուեստական մտածողութեան մէջ: Կ'ըսենք ու կը պաշտպանենք, իսկ յաճախ ալ կը մոռնանք որ այդ ազատութիւնը անպայման կենսական հիմի վստահութիւն կ'ենթադրէ, փաստի վաւերականութիւն ու պատմականութիւն կը պահանջէ: Հակառակ պարագային կ'աւելնայ բառային հեղեղը որ ընկերային ու մարդկային կեանքի տրամաբանութենէն դուրս կ'իյնայ: Կէտ մը որ ակներեւ է մեր բանաստեղծներու նորագոյն սերունդի ստեղծագործութեան մէջ եւ որ գլխաւոր պատճառն է նաեւ անոնցմէ շատերու խօսքին ոչ - կենսունակ հանգամանքին: Գոլոմպիացի գրող Կ. Կարսիա Մարքէզ ըսած է. - «...Կարելի չէ հնարել, գրել ինչ որ ուզէք, որովհետեւ այդ կեղծիք գրելու վտանգով լի է, իսկ կեղծիքը գրականութեան մէջ նոյնիսկ աւելի վտանգաւոր է քան կեանքի մէջ:

Միջանկեալ յիշենք Վ. Տէրեանի մէկ մտածումը, ըսուած երիտասարդ բանաստեղծներու առիթով. «...Կեանքի մէջ գուցէ կեղծիքը այնքան աչք չի ծակեր, որքան գրականութեան մէջ»:

Երկու տարբեր եւ իրարու անծանօթ գրողի քով մտքերու ի՜նչ նոյնութիւն որ ակամայ մտածելու կը մղէ գրականութեան զարգացման եւ ներքին տրամաբանութեան միասնականութեան մասին: Ահա՛ այս սխալ ըմբռնուած մտքի ազատութիւնն է որ դուռ կը բանայ բանաստեղծութիւն անունին տակ պատսպարուող ամէն տեսակ սուտի ու կեղծիքի համար՝ գեղարուեստական խօսքը զրկելով անհրաժեշտ ներքին ճշգրտութենէն:

Հարց մը եւս. գրականութեան գլխաւոր հարցը ժամանակակից մարդու եւ մեր իսկ ժամանակի գեղարուեստական կերպարին ստեղծումն է: Բայց արդիականութիւնը անպայման տուեալ պահի նիւթով չէ պայմանաւորուած: Արդիականութիւնը շատ աւելի լայն ըմբռնում է, քան ապրուած պահը կամ ժամանակի միաւորը: Ան կարեւոր առանձնայատկութիւն մը ունի, որուն էութիւնը կը կայանայ պատմութեան եւ մարդկային կեանքի բոլոր ժամանակներու ներքին տրամաբանութիւնը յայտնաբերելու մէջ: Բայց, արդեօք, յատկապէս մեր նորագոյն սերունդի բանաստեղծութիւնը ունի՞ ժամանակներու կապի այդ զգացողութիւնը:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՌՈՒՄԱՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ ՀՈՒՆԳԱՐԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՄԱՍԻՆ

Հ. ՂՈՒԿԱՍ ՖՈԿՈԼԵԱՆ

Այս տարի Ապրիլ 2-ին եւ 9-ին, Ռումանիոյ Քլուժ քաղաքի (Թրանսիլվանիա) տեղական ձայնասփիւռի կայանը, իր շաբաթօրեայ մշակութային յայտագրին մէջ՝ երկրին մէջ դարերով բնակութիւն հաստատած Հայերու մասին շահեկան հարցազրոյց մը հաղորդած է, որուն ամփոփոյթը կը ներկայացնենք հոս:

×

Հարցազրոյցին կը մասնակցէր Պ. Քեբեսթէշ Զոլթան, որ կրցած է հետեւեալ կուռ ոճով ներկայացնել իրեն ազգակից Հայերուն անցեալը եւ ներկան:

Թրանսիլվանիա հաստատուած Հայերը 1233-ին թողուցած են իրենց սիրելի Անի քաղաքը, եւ երկար ճամբորդութենէ ետք, 1672-ին հաստատուած են իրենց երկրորդ հայրենիքին մէջ:

Բաւական հմտօրէն ներկայացուած է Անի քաղաքին պատմական դրուագները՝ մինչեւ անոր բնաջնջումը: Ջարդերէ եւ մահէն ազատող Հայերը, թիւով 30.000, նախ անցնելով Կովկասի վրայէն՝ կը մտնեն Թաթարներու երկիրը: Այս գաղութը հոն կը մնայ մինչեւ 1340 թուականը, ապա Ղփչաք Թաթարներէ բաւական նեղութիւն կրելէ ետք, դար մը չանցած, կը փախչին դէպի Արեւմուտք՝ հալածուած Թաթարական նոր հոսանքէ մը: Հայերը այս անգամ Խրիմու թերակղզին կ'ապաստանին, ուր կը ծաղկեցնեն Կաֆա բերդաքաղաքը՝ շնորհիւ Ճենովացիներու հովանաւորութեան: 1475-ին դարձեալ Թաթարներէ կը հալածուին. ոմանք Պոլիս կ'երթան եւ ուրիշներ դէպի Լեհաստան կը փախչին: Ժամանակագիրները անոնց թիւը 40.000 կը համարին: Ըստ Քերեսթէշի, անոնք շատ չանցած՝ Ռումանիոյ հողամասին վրայ՝ հիւսիսային եւ կեդրոնական Մոլտավիա կը հաստատուին, ուր կը մնան շուրջ երկու դար: Հուսկ՝ 1672-ին անցնելով Կարպատեան լեռներէն, վերջ կուտան իրենց աստանդական օրերուն, եւ կը տեղաւորուին Թրանսիլվանիա, իբր նոր հայրենիքի մէջ:

Հայերը սիրալիր ընդունելութիւն կը գտնեն երկրին կառավարիչներէն, ուր բաւական ամայի տեղեր կը մնային Թուրքերու նահանջէն ետք: Նախ Ճորճով, Սեփսիզ եւ Գեօթերցէ գիւղաքաղաքներուն մէջ կը խմբուին, մինչեւ որ կը կերտեն իրենց նոր ոստանները՝ Կերլա եւ Պաչֆալով քաղաքները: Թիւով 12.000 ըլլալու էին Հայերը այն ատեն, շուրջ 3.000 ընտանիք:

Հայերու գլխաւոր քաղաքը կ'ըլլայ Կերլան, երբեմն Սամոշույվար, Արմէնոպոլիս եւ Հայաքաղաք կոչուած: Շինել կը սկսին 1700-ին եւ կը յաջողին գեղեցիկ քաղաք մը կերտել, աւելի գեղեցիկ քան միւսները: Այսօր ալ անիկա Ռումանիոյ գեղեցիկ քաղաքներէն մէկն է: Ունի քառակուսի հրապարակ, ուսկից զուգընթաց կը բաժնուին լայն պողոտաներ: Շէնքերը հետաքրքրական կառուցուածք ունին: 1723-ին կը սկսին շինել «Սողոմոնաշէն տաճարը», իսկ 1746-ին՝ մայր եկեղեցին, մեծ հրապարակին վրայ:

Շէնքերը ընդհանրապէս «պարոք» ոճով շինուած են, որովհետեւ երբ Հայերը շինելու վրայ էին իրենց բնակարանները, այդ պարոք ոճը կը ծաղկէր Եւրոպայի մէջ: Շինարարութեան վրայ կը հսկէր Ալեքսի անունով ճարտարապետ մը՝ որ իր ուսումները Հռոմ առած էր: Ուստի չենք գտներ շէնքերուն վրայ հայկական ճարտարապետութեան հետքեր, այլ նոյն դարու եւրոպական ոճին նմոյշները միայն: Այդ ոճով կը շինեն Հայերը իրենց բնակարանները, իրենց եկեղեցիները. այս վերջիններուն վրայ կը քանդակեն հայատառ արձանագրութիւններ դնելով անոնց թարգմանութիւնները՝ լատիներէն եւ հունգարերէն լեզուներով:

Ընկերային եւ քաղաքական ասպարէզին մէջ՝ Հայերը կ'ունենան կարեւոր դերեր: Իրենց քաղաքներուն համար կը ստանան շատ մը առանձնաշնորհութիւններ. Կերլա եւ Պաչֆալով՝ արքունական ազատ քաղաքներ կը հռչակուին: Մասնաւոր սէր եւ յարգանք կը վայելեն Հունգարացիներէն, որոնց առաջին թագաւորը Ս. Ստեփանոս սա յորդորը տուած է իր զաւա-

0—0—0—0—0—0—0—0

Լեռը մարգարէին քով չերթայ նէ՝ Մարգարէն լեռան քով կ'երթայ

(ԵՐԳԻԾԱՎԷՊ)

Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆ

0—0—0—0—0—0—0—0

ԱԼԱՖՐԱՆԿԱ

- Ի՞նչ ըսել է վնաս, հաշիւները տարեկան սկզբունքով չե՞ն բռնուիր:

- Կը բռնուին:

- Կը բռնուին նէ ինչո՞ւ վնաս պիտի ըլլայ:

- Անոր համար որ քոնսոլիտին շատ դրամ տրուեցաւ, երբեմն թանկ առինք, աժան ծախեցինք, երբեմն աժան ծախեցինք թանկ առինք... երբեմն աւելորդ ծախսեր եղան, կառք առնուեցաւ, ձի առնուեցաւ, գարի առնուեցաւ, միւսիւ ժորժին կառավարելը ահա այս արդիւնքը տուաւ:

- Ասոր փրկութի՞ւնը:

- Փրկութիւնը խանութը գոցելն է:

- Գոցե՞լը, գոցե՞լը, լեզուդ չորնայ, ինտո՞ր ալ կ'ըսես: Ես խանութը չեմ գոցեր, ինչ ըսեմ տէ գոցեմ:

- Գող չի մնայ տէլի գոցեցի՝ կ'ըսես:

- Զի՞ս կը ծաղրե՞ս, ապերախտ, այսքան տարի հացս կերար, իմ շնորհիւս տուն տեղ եղար, զիս կը ծաղրե՞ս:

- Հապա ինչ ըսեմ, չեմ գոցեր, կ'ըսես:

- Չեմ գոցեր:

- Եթէ դուն չի գոցես՝ ուրիշները կուգան կը գոցեն:

- Ի՞նչ կ'ըսես:

- Գանձանակը բաց ունի, սնանկութիւն՝ հասկցա՞ր:

- Սնանկութի՞ւն, ալաֆրանկայի մէջ սնանկանալ կ'ըլլա՞յ, միւսիւ ժորժ կ'ըսէր թէ չըլլար. հաշիւները ալաֆրանկա չե՞ն:

- Հաշիւներն ալ ալաֆրանկա են, պարտքերն ալ, սա ալաֆրանկան գետնին տակը անցնի, որ գործը հոստեղուանքը հասցուց. ժորժ է, ինչ փորձանք է պատճառը անիկա է, առաջուայ պէս եթէ շարունակենք, այսչափ ծախսեր չէինք ըներ, թէ դրամ կը վաստկէիր, թէ ուրիշներուն ալ լաւութիւն կ'ընէիր:

- Խաւարամոլութիւն է քու սա ըսածներդ, մարդս ժամանակի ոգուն յարմարելու է. տասնեւիններորդ դարը քաղաքակրթութեան, յառաջդիմութեան, ազատութեան, յառա՛ջ, յառա՛ջ պոռալու դար է: Եթէ հաշիւները լաւ բռնենք, վնաս չենք ըներ. իմ հոն եղած ատենս օր մը վնաս չէր ըլլար, հիմա ինչո՞ւ կ'ըլլայ. սուտ է, չեմ հաւատար. ես դրամներս կ'ուզեմ:

×

- Թը՛ք թը՛ք թը՛ք:

- Է, ալ թըք թըք չեմ կրնար լսել, ո՞վ է:

- Թը՛ք թը՛ք:

- Ո՞վ է եկողը ճանըմ:

- Թը՛ք թը՛ք թը՛ք:

- Տես պատասխան կուտա՞յ, ո՞վ է դուռը զարնողը:

- Թը՛ք թը՛ք թը՛ք:

- Աստուած պելադ տայ, վերջապէս ըսել պիտի տայ՝ անիրէ:

- Պոնժուր, միւսիւ Նիկոդիմոս:

- Է՛, ի՞նչ է եղեր:

- Ես միւսիւ Փոլն եմ. սա անցած գիշեր ... հիւրասիրութեան ատեն ... մատամզէլ Ֆիլօն բան մը չըսա՞ւ, միւսիւ Փոլն եմ, այսինքն ձեր խանութին մէջ գործ մը պիտի տայիք. միւսիւ Փոլն եմ, այսինքն սա հիւրասիրութեան ատեն ... Փոլ, ահա Փոլը ես եմ:

- Հիմա գործ ունիմ:

- Ե՞րբ անցնիմ:

- Ուրիշ ատեն:

- Ատիօ:

- Ես դրամներս կ'ուզեմ...

×

- Մատամ, լսեցի՞ր գլուխնուս եկածը:

- Ի՞նչ է եղեր, երկու ժամ գանձապետին հետ գլուխ գլխի կը խօսէիր:

- Գանձանակին վիճակը դէշ է:

- Ուրիշ գանձանակ մը առ:

- Այսինքն մէջը դրամ չի մնացեր:

- Ի՞նչ կ'ըսես:

- Ի՞նչ ըսեմ, սա լուրը առնելուս պէս արիւնը գլխուս զարկաւ, հարկադրուած պիտի ըլլանք խանութը գոցել: Ամէնուն բերանը պիտի իյնանք, խաղք պիտի ըլլանք, պիտի ըսեն թէ մոնսինիոյ Նիկոլոսը խանութը փակեր է, պարտքի տակ է ինկեր, ասոր անոր դրամը կերեր է, աղամանդ է առեր, աղջիկը կարգեր է, կառք է առեր: Ես սա խօսքերուն կըրնա՞մ դիմանալ, օր մը կ'իյնամ կը մեռնիմ:

(Շար. 24)

...ն՝ Սուրբ Էմէրիքին. «...երբ դանա -
...ում օտար երկիրներէն հիւր ժողովուրդ-
...եր գան մեր երկիրը, որոնք այլ եւ այլ
...լեզուներ ունին եւ սովորութիւններ, այլ
...եւ այլ օրէնքներ ու զէնքեր, գիտցի՛ր որ
...անոնք բոլոր կը զարդարեն ու կը զօ -
...րացնեն մեր տէրութիւնը ... որովհետեւ
...մէկ լեզուով խօսող Պետութիւն մը տկար
...է եւ անկայուն»:

Բայց Հայերը կամաց կամաց կը լուծ-
...ուին Թրանսիլվանիոյ հանրութեան մէջ:
...Ներկայիս 57 ազգայիններ ազնուականու-
...թեան աստիճան կ'ընդունին, քանի որ
...ազգային գումարի մը փոխան՝ Վիեննա գի-
...տուր կը շնորհէր իշխանական տիտղոսներ,
...Ազգերու համար պետական պարպուած
...անձը:

...կերլայի մէջ, 1750 թուականին, 430
...հայ բնտանիք կ'ապրէր: Ունէին, անցեալ
...դարու կիսուն, մանչերու եւ աղջիկներու
...միջնակարգ վարժարաններ. կային կա -
...թողիկէ եւ բողոքական ժողովրդապետու-
...թիւններ Կաթողիկէ Յոյներու եպիսկո-
...պոսարան եւ կղերանոց:

Հայերու երկրորդ կարեւոր կեդրոնն էր
...Եղիսաբէթուպոլիս, որ նախապէս Պաչ-
...ֆալով կը կոչուէր: Հոն 1745-ին ալ կու-
...գան Հայեր, որոնք Մոլտավիա երթալէն
...վերջ՝ կրկին կը վերադառնան եւ կը հաս-
...տատուին Եղիսաբէթուպոլիս: Աստ Նը-
...րան անցուդարձերու կը հանդիպինք Թը-
...րանսիլվանիոյ ուրիշ կեդրոններու պատ-
...մութեան մէջ, ինչպէս Ճուրճով եւ Սեփ-
...սիգ:

Թրանսիլվանիոյ մէջ հաստատուած ժո-
...ղովուրդներու կեանքին մէջ կը նշմարուի
...յատուկ կէտ մը: Հակառակ անոր որ ա-
...նոնք պահած ըլլան իրենց վրայ ազգային
...ցեղական ինքնութեան նշանները, սա-
...կայն ճոխացուցած են իրենց հիւրընկալ
...ժողովուրդներու կենցաղը եւ անոնց մէջ ալ փոխա-
...դարձաբար ճոխացած են:

Հայերու յատուկ զբաղմունքը վաճառա-
...կանութիւնը եղած չէ: Անոնք կաշեգոր-
...ծութեամբ, կօշկակարութեամբ, մետա -
...ղագործութեամբ եւ դերձակութեամբ զբ-
...բաղած են: Եղած են նաեւ մսավաճառներ
...եւ օճառ շինողներ. տաւրին քառասուն հա-
...զար կը մորթէին. կը զբաղէին անասնա-
...բուծութեամբ. մինչեւ Վիեննա եւ Մին-
...խէն կ'առաջնորդէին իրենց նախիրնե -
...րը:

Անշուշտ վաճառականութեամբ ալ զբ-
...բաղած են սոյր հետեւանքով տարած -
...ուած Թրանսիլվանիոյ զանազան դաւառ-
...ները, շրջանները՝ ուր իրենց անունով
...գիւղեր եւ աւաններ կոչուած են:

Հայերը ոչ միայն արհեստաւորներ եւ
...վաճառականներ տուած են երկրին, այլեւ
...աղանդաւոր դերասաններ, երգիչներ,
...երգչուհիներ, գրագէտներ, քերթողներ,
...մերգիրներ, պետական անձնաւորու-
...թիւններ եւ բարձրաստիճան պաշտօնեա -
...ներ:

Գ. Բերեսթէշ գոհունակութեամբ կը
...ճանաչէ իր ունեցած տպաւորութիւնը
...որդի հայ սերունդին մէջ աճող ազգային
...գիտակցութեան նոր երեւոյթին: Կը յի-
...շատակէ որ այս դարուս սկիզբը հայա -
...գիտական հարցերով զբաղած են Եղիա
...Յովհաննէսեան եւ Քորպուլ Տոմոնքոշ
...ազգայինները. անցեալ տարի շահեկան

ուսումնասիրութիւն մը կատարած է Թա-
րինեաշ Մարթոն՝ իր «Ճուրճովի ազգա-
գրական պատմութիւն» խորագրով գըր-
քին մէջ (Կէօրկէն): Հրատարակչական
ձեռնարկներէն զատ՝ կը հանդիպինք մա-
մուլին մէջ լոյս տեսած յօղուածներու եւ
բանախօսութիւններու, որոնց նպատակն
է վառ պահել հայկական մշակոյթին եւ
հայկական արժէքներուն ծանօթութիւնը՝
ազգաւէր հայ դաղութին մէջ:

Զայնասփիւռին հաղորդումի վերջաւո -
րութեան, երբ փակում կը նշուի Թրան -
սիլվանիոյ Հայոց քով մինչեւ այսօր հի-
նէն մնացած հայկական միակ յատկանշա-
կան երեւոյթը, որպէս նուիրական կտակ՝
փոխանցուած սերունդէ սերունդ: Այն է
իրենց մօտ եւ իրենց հետ աւանդաբար
ապրող կարգ մը կերակուրներ, ճաշեր՝
որոնց միջոցով անոնք իրենք զիրենք
կապուած կը զգան Հայութեան հետ: Ու
կը փակուի հաղորդումը՝ հունգարացի

գրագէտ Իշխան Թելեքի Շանտորի «Յու -
շեր»էն գեղեցիկ հատուածով մը:

«Երբ հասնիմ կեանքիս մշուշոտ օրե-
րուն՝ ես այն ատեն կանգ պիտի չառնեմ
մինչեւ Կերլա: Հոն՝ Հայերը գիս պիտի
հիւրասիրեն ու ես հոն անօթի պիտի
չմնամ, մինչեւ որ «հուռութապուր»,
«փիլաֆ», «անկաճապուր», «պօժենիցա»,
«տալաուզի» կարենամ ուտել, եւ այս
բոլորը պիտի մնան յաւէտ, մինչեւ որ
երկինքի վրայ փայլուն աստղ մը մնայ»:

Դիտ.- Զայնասփռումի միջոցին՝ լսուած
են եղանակներ Արամ Խաչատրեանէն (ըՍ-
պարտակ) եւ Շարլ Ազնաւուրէն. կարդաց-
ուած են հատուածներ՝ Սասունցի Դաւի-
թէն, ինչպէս նաեւ Հայաստանի այցելու-
ներու տպաւորութիւններէն: Թողած ենք
հաղորդագրութեան երկրորդական մա-
սերը, ջանալով միայն կարեւորները գրի
առնել:

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՄՈՆՐԷԱԼ

ՀԱՅ ԲԺԻՇԿՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ 3ՐԴ ԺՈՂՈՎԸ ՄՈՆՐԷԱԼԻ ՄԷՋ

Հոկտեմբեր 10 - 14, Մոնրէալի մէջ կը գումարուի Հայ Բժիշկներու Համաշխար-հային Գ. ժողովը, ընդհանուր նախագա-հութեամբ Բժ. Արթօ Տէմիրճեանի, *որ Մոնրէալի Համալսարանին մէջ մարդա-կազմութիւն կը դասաւանդէ եւ միաժա-մանակ կը վարէ նոյն համալսարանի* Մանուկներու անմահ հետազօտական կեդ-րոնը:

Հայ բժիշկներու առաջին համագումարը տեղի ունեցած է Պէյրութ, 1947-*ին, իսկ երկրորդը՝ Վենետիկ*, 1980-*ին: Այս երկ-րորդ ժողովին կ'ակընկալուի որ մասնակ-ցին աւելի քան* 200 *բժիշկներ, ատամնա-բոյժներ եւ դեղագործներ:*

Այս անգամ գլխաւոր իրագործումներէն մէկը կրնայ հանդիսանալ Հայկական Հա-մաշխարհային Բժշկական Ընկերութեան մը կազմութիւնը, որ օրակարգի նիւթ պիտի դառնայ:

Ներկայիս կը գործեն տեղական բժըշ-կական ընկերութիւններ, Թեհրանի, Փա-րիզի, Մոնրէալի, Պոսթընի, Ֆիլատել-փիոյ *եւ* Շիքակոյի *մէջ (Պէյրութինը այ-ժըմ կազմալուծուած է):*

Այդ քաղաքներէն եկող պատուիրակու-թիւնները պիտի գլխաւորուին տեղւոյն հայ բժշկ. ընկերութեան նախագահնե -րուն կողմէ. այսպէս՝ Թեհրան՝ Բժ. Եդ-ուարդ Վարդանի *եւ* ատամնաբոյժ Ալֆրէտ Զարիֆեանի, *Ֆրանսա՝* Բժ. Փիէր Տէր - Յակոբեանի, *Մոնրէալէն՝* Բժ. Արթօ Տէմիրճեանի, *Պոսթըն՝* Բժ. Արամ Զօ - պանեանի, *իսկ Ֆիլատելֆիա՝* Բժ. Սիմոն Սիմոնեանի *կողմէ:*

Նաեւ՝ Պոսթընի Հայ Ատամնաբուժա -կան Ընկերութիւնը ներկայ կ'ըլլայ յան-ձին իր նախագահին՝ Բժ. Արթօ Շահրիկ-եանի:

Մասնակցողներ կան նաեւ Սուրիայէն, Լիբանանէն, Աւստրիայէն, Զուիցերիա-յէն, Շուէտէն, Անգլիայէն, Միացեալ -Նահանգներու եւ Գանատայի այլ քաղաք-ներէն, Արժանթինէն եւ վերջապէս Հա-յաստանէն:

Խորհրդային Հայաստանի պատուիրա -կութեան մաս կը կազմեն Գիտութիւննե -րու Ակադեմիայի նախագահի օգնական՝ Ռուբէն Շաքարեանը, *Հայկական Նախա-րարաց Խորհուրդի գործերու կառավա -րիչ, բժշկական գիտութիւններու թեկ-նածու* Հրաչիկ Վարդանեան *Բժշկական Հիմնարկի տնօրէն*, փրոֆ. Վիլէն Աստ - ուածատրեան, փրոֆէսէօրներ՝ Կոնստան-դին Կարագէօզեան (*կենսատարրաբան-գէտ*), Սավադ Հայրապետեան (*բնախօս*) *եւ* Սուրէն Զօհրաբեան (*ջղավիրաբոյժ*)՝ *գլխաւորութեամբ Գիտութիւններու Ա-կադեմիայի թղթակից անդամ, փրոֆէ -սէօր եւ առողջապահութեան նախարար՝* բժ. Գէմիլ Ս. Գաբրիէլեանի:

Սփիւռքի հայ ծանօթ բժիշկներէն՝ Հա-մագումարին կը մասնակցին Բժ. Յովհան-նէս Նանարեան (*օրկաններու «փոխա-տընկման» վիրաբոյժ՝ Մինըսոթայէն, Մ. Ն.*), Բժ. Արամ Զօպանեան (*գերճնշման մասնագէտ, Պոսթընէն, Մ. Ն.*), Բժ. Սուրէն Աֆիսֆալ (*հոգեբոյժ, Մէնֆիսէն, Մ. Ն.*), Բժ. Սիմոն Սիմոնեան (*երիկա-մունքներու «փոխատնկման» մասնագէտ՝ Ֆիլատելֆիայէն, Մ. Ն.*) *եւ* Բժ. Ռոպէր Ասատուրեան (*Մարսէյլէն, Ֆրանսա*):

«ՈԶՆԻ»Ի ՍՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

ՀԱՅՐԱՆՈՒՆՆԵՐՈՎ...

- Ծօ, Մուկուչ, իմացե՞լ ես, Վաղոյի կնիկը վեց տղայ ունի, վեցի անունն էլ Օնիկ է:
- Իյա՛, հըպը էտոնց ի՞նչը կը ջոկեն:
- Հայրանուններով...

ԱՆՈՒՆԸ

- Բալիկ ջան, ո՞ւմ տղան ես:
- Չգիտեմ:
- Ո՞նց թէ: Հայրիկիդ անունը ի՞նչ է:
- Ասացի՝ չգիտեմ:
- Իսկ մայրիկդ ի՞նչպէս է անուանում հայրիկիդ:
- Տանտալոչ:

ՏԱՆՈՒՄ ԵՆ

Հանդիպում են երկու ծանօթ:
- Ի՞նչպէս ես ապրում, - հարցնում է մէկը:
- Ոչինչ, - պատասխանում է միւսը: Երբ վատ եմ զգում՝ «շտապ օգնութիւն» մեքենան է տանում, իսկ երբ լաւ եմ ըզ-գում՝ միլիցիայի մեքենան:

×

Ամուսինը բարկացած ասում է կնոջը:
- Ամէն անգամ, երբ ես քեզ որեւէ հարց եմ տալիս, ինչո՞ւ ես իմ հարցին հարցով պատասխանում:
- Բա ի՞նչ անեմ, - հարցնում է կինը:

×

Կենդանաբանական այգում մարդիկ զարմանքով էին նայում, թէ մի զայրա -ցած ռնգեղջիւր ինչպէս էր վազում ամուս -նու յետեւից: Կնոջ բռունցքներից փրկուե-լու համար յուսահատ ամուսինն իրեն գցում է առիւծների վանդակն ու թաքնը-ւում ամենամեծ առիւծի ետեւում:
Կինը գոռում է:
- Շուտ դուրս արի, վախկոտի մէկը:

×

ՀԻՒՐԸ. *- Ներեցէք, բայց ձեր շունը շարունակ ինձ է նայում:*
ՏՆՏԵՍՈՒՀԻՆ. *- Ուշադրութիւն մի դարձրէք, նա միշտ այդպէս է անում, երբ որեւէ մէկը ճաշում է նրա ափսէով:*

×

Երկու փրոֆէսէօր՝ միջուկային ֆիզի-կայի երկու մասնագէտ, սրճարանում նստած՝ զրուցում են: Նրանց մօտով անց-նում է գեղեցիկ արտաքինով մի կին:
Գիտնականները լռում են ու յափշտա-կութեամբ նայում կնոջը: Վերջապէս նը-րանցից մէկը բացագանչում է:
- Ա՜յ քեզ ատոմների հոյակապ խըմ-բաւորում:

Ճ. ԿՈՒԱՌԵՍՔԻ

«ՏՈՆ ՔԱՄԻԼԼՈՅԻ ՓՈՔՐԻԿ ԱՇԽԱՐՀԸ»

(Թրգմ. Հ. Յ. Զ.)

\- 21 -

ԳԵՏԻՆ ԵԶԵՐՔԸ

Գոռալու ձայներ լսուեցան եւ ամէնքը խմբուեցան մէկ եւ միւս կողմէն, լուսի-նը ելաւ ու լուսաւորեց տեսարանը:

- Տոն Քամի՛լլօ, պոռաց Փեփփոնէ ա-ռաջ գալով, Տոն Քամի՛լլօ:

Ոչ ոք պատասխանեց եւ լռութիւնը ի-ջաւ ամէնուն վրայ ու սառեցուց:

- Տոն Քամի՛լլօ, պոռաց նորէն Փեփփո-նէ, մի՛ շարժիք Աստուծոյ սիրոյն, ա-կանջներով ծածկուած շրջանակին մէջն էք:

- Գիտեմ, պատասխանեց հանդարտու -թեամբ Տոն Քամիլլոյի ձայնը անիծուած գօտիի կեդրոնական մացառէ մը:

Զմիլձոն առաջ անցաւ ձեռքին կապոց մը:

- Տոն Քամիլլօ, պոռաց, մի՛ շարժիք. բաւական է որ մատի ծայրով դպչիք ռում-բի մը որ օդը ցատքէք:

- Գիտեմ, պատասխանեց հանդարտու-թեամբ Տոն Քամիլլոյի ձայնը:

Զմիլձոյին դէմքը կը լողար քրտինքի մէջ:

- Տոն Քամիլլօ՝ պոռաց, ապուշ կատակ մըն էր եղածը, կեցէք, ահա ձեր գդեստ-ները:

- - Իմ զգեստնե՞րս, շնորհ, Զմիլձօ, ե-թէ կ'ուզես բերել, հոս եմ:

Եւ ճիւղ մը շարժեցաւ կեդրոնի մացա-ռի մը վրայ: Զմիլձոն բերանը բացաւ եւ ետ դարձաւ նայելու միւսներուն:

Լռութեան մէջ լսուեցաւ Տոն Քամիլլո-յի հեղնական ծիծաղը: Փեփփոնէն Զմիլ-ձոյին ձեռքէն քաշեց կապոցը:

- Ես կը բերեմ քեզի կապոցը, Տոն Քա-միլլօ, ըսաւ Փեփփոնէ դանդաղօրէն քա-լելով դէպի փշաթեղերուն ցիցերը: Ար-դէն անցնելու վրայ էր երբ Զմիլձոն ոս-տումով մը հասաւ, ետ քաշեց զինքը:

- Ոչ, գլխաւոր, ըսաւ Զմիլձոն բռնե -լով կապոցը եւ մտնելով ցանցին մէջ «ով կը կարէ, ան կը վճարէ»:

Մարդիկը ետ քաշուեցան ու ամէնուն ճակատը քրտինքներու մէջ էր, եւ ձեռ -քով կը դպչէին ջղայնօրէն իրենց բերան-ներուն: Զմիլձոն կը յառաջանար դան -դաղօրէն ցանկին մէջտեղը, զգուշու-թեամբ գնելով ոտքերը, իսկ լռութիւնը կապարի պէս կը ճնշէր:

- Ահաւասիկ, հազիւ լսելի ձայնով ըսաւ Զմիլձոն, երբ հասաւ մացառին քով:

- Լաւ, մրմռաց Տոն Քամիլլօ, ետեւը եկուր, դու իրաւունք ունիս Տոն Քամիլ-լօն տեսնելու վարտիքով:

Զմիլձոն դարձաւ մացառին ետեւ.

- Ուրեմն, ի՞նչ տպաւորութիւն կը թո-ղու վրադ տեսնելով վարտիքով գեղերէց մը, հարցուց Տոն Քամիլլօ:

- Չեմ գիտեր, թոթովեց Զմիլձոն, ա-մէն բան սեւ կը տեսնուի, կարմիր բիծե-րով որ կը հրջին: Լուսինն ալ:

Հեւաց:

- Ես, կակազեց Զմիլձոն, աղէկն ան-գիէն պզտիկ գողութիւններ ըրած եմ. քանի մը ապտակ, բայց մէկու մը դէշ ը-րած չեմ:

- «Ես արձակեմ զքեզ», պատասխանեց իրեն Տոն Քամիլլօ ճակատին խաչ մը կնքելով:

Դէպի եզերք քալեցին դանդաղօրէն, իսկ ամբոխը շունչը բռնած կը սպասէր պայ-թումի մը: Անցան փշաթելը, յետոյ ճամ-բայ ելան, Տոն Քամիլլօ միշտ առջեւէն, եւ Զմիլձոն միշտ ետեւէն, որ կը շարու-նակէր դեռ ոտքի թաթերուն վրայ քա -լել երբ թէ դեռ ականուած շրջանակին մէջն ըլլար: Դեռ բան չէր հասկնար, եւ յանկարծակի դետին փլաւ:

Փեփփոնէ որ միւս խմբուածներուն գը-լուխ անցած կը հետեւէր քանի քայլ հե-ռուէն, ծռեցաւ վայրկեան մը, առանց աչքը հեռացնելու Տոն Քամիլլոյին կըռ -նակէն, բռնեց Զմիլձոյին զգեստին օձի -քէն ու քաշեց ետեւէն քուրջի կապոցի մը պէս: Եկեղեցւոյ դրանը վրայ Տոն Քա -միլլօ ետ դարձաւ, արժանապատուու-թեամբ մը ծռելով բարեւեց ամբոխը ու մտաւ:

Միւսները լռութեամբ գացին ու եկե -ղեցւոյ գաւիթին վրայ մնաց միայն Փեփփոնէ, լայն բացած ոտքերով տնկը-ւած, որ կը շարունակէր դիտել փակուած դուռը միշտ ձեռքին մէջ բռնած մարած Զմիլձոն: Յետոյ ցնցեց գլուխը, ինքն ալ քաշուեցաւ հանդարտօրէն, ետեւէն քա-շելով իր կապոցը:

- Յիսուս, մրմնջեց Տոն Քամիլլօ խա-չելեալ Քրիստոսին, եկեղեցիին կը ծա -ռայենք նաեւ պաշտպանելով վարտիքով մնացած ժողովրդապետի մը արժանա -պատուութիւնը:

Քրիստոս չպատասխանեց:

(Շար. 83)

(Շար. Ա. էջէն)

այսպէս չարունակուի «մեր քիթէն բեր - նէն պիտի գայ», ուրեմն՝ ոտքի՛, կը հրահանգէ :

ՋՈՒԻՑԵՐԱՑԻՆԵՐԸ որոշեցին օտարներուն գլխուն բեռցնել պետաճէի իրենց բացը : Այսպէս, օտար կառքերուն եւ բեռնակառքերուն պարտադիր վիՆյեԷթ մը հաստատուած է, Յունուար 1-էն սկսեալ, 30 Ֆր. կառք գլուխ եւ 500-էն 3000 բեռնակառքերուն համար : Այս տուրքը 270 միլիոն զուիցերական Ֆր. պիտի ապահովէ երկրին :

ԺԻՍՔԱՐ պիտի չներկայանայ Ազգ. ժողովի քննիչ յանձնախումբին նախագահ Միթերանի միջամտութեան իբրեւ հետեւանք : Փոխանակուած նամակները հրապարակուեցան Էլիզէի կողմէ :

ԼԷՅՏԻ ՏԱՅԱՆԱ, կինը Մեծն - Բրիտանիոյ գահաժառանգ իշխանին, Սեպտեմբեր 15-ին ծնունդ տուաւ երկրորդ մանչ զաւկի մը, որ երրորդ տեղը կը գրաւէ արքայական յաջորդութեան մէջ, հօրմէն եւ եղբօրմէն ետք : Գուշակներ եւ գիտական քննութիւնները նախատեսած էին աղջիկ զաւկի մը ծնունդը : Կիրակի օր իսկ, իշխանուհին ելաւ հիւանդանոցէն, իր գիրկն ունենալով նորածինը, որ կը կոչուի՝ Հէնրի, Չարլըզ, Ալպըրթ, Տէյվիտ :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՔՈԼՈՄՊ. - Տիկին Հոճապաշեան 200 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին Արսէն Արապեանի մահուան առթիւ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Սէն - Թ'Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները. - Տիկին Զապէլ Վահանեանի (ծնեալ՝ Զատիկեան) մահուան առթիւ. - Տէր եւ Տիկին Կարապետ Սիվազլեան 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Պաղտասար Թօփալեան 30 Ֆ., Վարդանեան ընտանիք 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Գասպարեան 100 Ֆ., Վահանեան ընտանիք 400 Ֆ., Տէրմէնճեան ընտանիք՝ 500 Ֆ. :

×

Լիոնի Հայ Առաք. Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները ի նպաստ եկեղեցւոյ. - Բաքրիս Սարայտարեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի՝ Տէր եւ Տիկին Ճեպրայէլ Պահատուրեան 500 Ֆ. : Պ. Թորիքեան եւ Տէր եւ Տիկին Մարինա Տիւյմէճեան 1000-ական Ֆ. : Պ. Յովսէփ Արրիքեան իր կնոջ մահուան Ա. տարելիցին առթիւ 1000 Ֆ. :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը Իվ Ֆուռթինի մահուան առթիւ իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Նադին Ֆուռթինի, զաւակներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն :

պտոյտ դէպի ՎԵՆԵՏԻԿ

Նախաձեռնութեամբ Կապ. Խաչի Անիէռ - Պուա - Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի մասնաճիւղին :

Երթ՝ Հոկտեմբեր 28 - Դարձ՝ Նոյեմբեր 2

Մասնակցիլ փափաքողները կրնան արձանագրուիլ մինչեւ Հոկտեմբեր 10 : Մասնակցութեան սակը՝ 2000 Ֆ. :

Մանրամասնութեան համար հեռաձայնել Տիկին Մատոյեանի՝ 799 - 41 - 19 եւ Տիկին Էսաեանի՝ 733 08 38 :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի պարահանդէսը Հոկտեմբեր 27-ին՝ «HOTEL HOLIDAY INN»

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES

15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

- Gymnastique féminine, reprise le lundi 17 septembre
- Cours d'Arménien 1er niveau, reprise le mardi 18 septembre
- Animation culturelle pour enfants, reprise le mercredi 19 septembre
- Cours d'Arménien 2ème niveau, reprise le mercredi 19 septembre
- Danses de caractère arménien, reprise le mercredi 19 septembre
- Cours d'Arménien 3ème niveau, reprise le jeudi 20 septembre
- Atelier peinture, reprise le vendredi 21 septembre
- Cours de cuisine arménienne, reprise le mercredi 26 septembre
- Ecole de musique - piano, reprise le samedi 29 septembre
- Stage de littérature, reprise le samedi 6 octobre

Pour tout renseignement complémentaire, téléphoner à la M.C.A. de Décines au 849 - 42 - 97

ՍԵՆԵԱԿ ԿԸ ՓՆՏՐՈՒԻ

Դաշնակի ուսանողուհի մը 1 - 2 սենեակնոց (շուրջ 30 ք. մ.) յարմարութիւններով վարձու յարկաբաժին մը կը փնտռէ, մատչելի պայմաններով, Փարիզ կամ մօտակայ արուարձան մը :

Հեռաձայնել. - Օր. Ա. Ալթունեան

776 - 08 - 33

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ կրօնական ընկերակցութիւնը կազմակերպած է տարեկան իր մեծ պարահանդէսը՝ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 22-ին, երեկոյեան ժամը՝ 21-էն սկսեալ Փաւիյոն Ազոյի մէջ, Փալէ տը լա Ֆուառ, Վալանս : Մասնակցութեամբ՝ հայկական ՓԱՐՈՍ նուագախումբին :

Պարահանդէսի նիւթական հասոյթը կը յատկացուի Վալանսի նոր կառուցուելիք եկեղեցւոյ եւ Ապրիլեան նահատակներու յուշարձանի ֆոնտին :

RECEPTION

organisée par le Comité de Paris de l'Union Générale Arménienne de Bienfaisance

en l'honneur de

HENRI VERNEUIL

à l'occasion de sa nomination à la Rosette d'Officier de la Légion d'Honneur

le Samedi 22 Septembre de 19h30 à 21h30

au Centre Culturel Alex Manoogian

118, rue de Courcelles, 75017 Paris

Entrée gratuite pour les membres

ՄԱՐՍԷՅԼ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ եւ Հ.Բ.Ը.Մ.եան հայկական լեզուի մի օրեայ դպրոցը կը վերաբացուի Հոկտեմբերուան սկիզբը 1984 - 85 դպրոցական տարեշրջանի համար :

Դասընթացքներու պարունակութեան եւ դպրոցի անձնակազմին վերափոխուած այս շրջանին դպրոցի Տնօրէնութիւնը կ'ընդունի 5 տարեկանէն սկսեալ աշակերտներ : Դասերը տեղի պիտի ունենան առաւելաբար Չորեքշաբթի օրերը : Փափաքողներու համար հնարաւոր է տարբեր օրեր եւս տրամադրել ըստ պայմանաւորման :

Իսկ դասերը տեղի պիտի ունենան Փրատոյի մայր եկեղեցւոյ եւ Հ.Բ.Ը.Մ.եան սրահներուն մէջ հետեւեալ նիւթերով.-

Ա.- Հայերէն լեզու,

Բ.- Կրօնք,

Գ.- Երաժշտութիւն,

Դ.- Հայկական պատմութիւն,

Ե.- Հայկական պար ըստ փափաքի :

Դիմումները կ'ընդունուին այժմէն, ամէն օր առաւօտեան ժամը 9-էն 12, Մայր եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւին եւ դպրոցի տնօրէնին՝ Գարեգին վրդ. Պեքճեանի կողմէ, ինչպէս նաեւ Հ.Բ.Ը.Մ.եան քարտուղարութեան մօտ ժամը՝ 11 - 16ի միջեւ :

Հասցէներ.-

Eglise Arménienne :

339, Ave. du Prado, 13008 — Marseille

Tél. : (91) 77. 84. 70

U.G.A.B. :

33, Cours Pierre Puget, 13006 — Marseille

Tél. : 37. 75. 97

A. S. HOMENETMEN - FRANCE

ASSEMBLEE GENERALE ANNUELLE

Le 22 Septembre à 17h précises

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE

17, rue Bleue, 75009 PARIS

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՓԱՐԻԶ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Տիկնանց Յանձնախումբը կը ծանուցանէ թէ իր կազմակերպած 5-էն 14 տարեկան մանուկներու եւ պատանիներու յատուկ Չորեքշաբթի օրուան Հայերէն լեզուի, երգի ու պարի դասընթացքները կը վերսկսին՝ Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 3, Ալեք Մանուկեան Մշակ. Կեդրոնին մէջ:

118, Քուրսէլ փողոց, Փարիզ 17-րդ

Արձանագրութեանց եւ յաւելեալ տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել. 520 03 18 թիւին, Երկուշաբթիէն Ուրբաթ, ժամը 10-էն 17 :

×

ՇԱՒԻԼ

Հայերէնի դասընթացքները վերսկսան Սեպտեմբեր 12-ին եւ տեղի կ'ունենան ամէն Չորեքշաբթի :

×

ՎԻԷՆ

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի հայերէնի միօրեայ դասընթացքները կը բացուին Սեպտեմբեր 22-ին, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2-ին :

Rue Nicolas - Chorier

×

ԿՐԸՆՈՊԼ

Կապոյտ Խաչի դասընթացքները կը վերսկսին Սեպտեմբեր 26, Չորեքշաբթի եւ տեղի կ'ունենան ամէն Չորեքշաբթի, ժամը 14-էն 18, 5-էն 16 տարեկաններու համար : Մեծերուն համար, ամէն Երկուշաբթի (Սեպտեմբեր 24-էն սկսեալ) ժամը 20·30-էն 22 Սէն - Մառթէն տ'Էրի քաղաքապետարանի սրահը :

×

ՄԱՐՍԷՅԼ

Սէն - Ժէռօմի Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ եկեղեցւոյ եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորութիւնը վայելող երկօրեայ դպրոցին 1984 / 1985-ի տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են : Բացումը տեղի պիտի ունենայ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 19-ին :

Կը խնդրուի ծնողքներէն արձանագրել տալու համար դիմել Կիրակի առաւօտները եկեղեցւոյ բանկալը :

Իսկ Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ, եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 9 - 12 :

×

ՄԱՐՍԷՅԼ

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 19, Պուվալ Օտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ դպրոցին դասաւանդութիւնները կը սկսին եւ կը շարունակուին Չորեքշաբթի օրերը, ժամը 14-էն 17 : Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ :

×

ՍԷՆ - Թ'ԱՆԹՈՒԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Սէն Թ'Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորած միօրեայ դպրոցը կը բացուի Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 19-ին, ուսուցչութեամբ՝ Պ. Խաչիկ Երլմազեանի, եւ օգնական՝ Օր. Ազատուհի Մանուկեան :

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան ամէն Չորեքշաբթի, ժամը 9·30 - 12 :

×

ԿԱՓ

Կափի Հայ Տիկնանց Միութեան նախաձեռնութեամբ, հայերէն լեզուի եւ պատմութեան դասաւանդութիւնը կը վերսկսի՝ Հոկտեմբեր 3-ին, եւ ամէն Չորեքշաբթի օրերը ժամը՝ 14-էն 16 փոքրիկներուն եւ 16-էն 18, չափահասներուն համար Կափ-ի քաղաքապետութեան կողմէ տրամադրուած սրահին մէջ: -

Արձանագրութեան համար դիմել՝ Միութեան, կամ քաղաքապետարանի գրասենեակը :

TRANSTOURS

VOUS PRESENTE SES VOYAGES ORGANISES

Ոսկի Աշունը Երեւանի Մէջ

12 - 14 Jours à EREVAN

ALLER - RETOUR PAR AVION - SERVICE 1ère CLASSE

de PARIS

— Du 5 au 20 Octobre — 16 jours, dont 14 à EREVAN Prix: 5900 F

de MARSEILLE

— Du 6 au 19 Octobre — 14 jours, dont 12 à EREVAN Prix: 5700 F

TEL. : (91) 93 04 90

TRANSTOURS — 25, rue d'Argenteuil - 75001 Paris — Tél. : 261 58 28

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»

83, rue d'Hauteville — 75010 Paris

Commission Paritaire : No 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
19

MERCREDI
19 SEPTEMBRE
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.791 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 60e ANNÉE — No 15.791

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆԳԱՐԱՅԻ ՋԱՅՐՈՅԹԸ ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ ԴԷՄ

«ՄԻՆՉ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔ ՀԱՒԱՏԱՔՆՆՈՒԹԵԱՆ ՉԱՐՉԱՐԱՆՔՆԵՐՈՒ ԼԾՈՒԱԾ ԷՐ ՄԵՆՔ ԱԶԳ. ՀԱՒԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Կ'ԱՊՐԷՅՆԷԻՆՔ» Կ'ԸՍԷ ՈԶԱԼ

×

ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻ՞ՉԸ՝ ԹՈՒՐՔԻԱ...

ԸՍՏ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ

Վարչապետ թէ Ազգ. Ժողովի նախա - գահ չեն ծածկեր իրենց դառնութիւնը իրենց դաշնակիցին՝ Ամերիկայի նկատմամբ : Օզալ հաւատաքննութեան չար - չարանքները կը յիշէ, մինչ՝ Գարատուման արդարութեան խորհրդանիշը կը նկատէ Թուրքիան :

Ստորեւ իրենց յայտարարութիւնները (թուրք մամուլ, Սեպտեմբեր 17) . -

×

Թուրքիոյ նախարարապետը Թ. Օզալ իր յայտարարութեան մէջ բսած է. -

«Մեծ ցաւով ու զայրոյթով կը տես - նենք թէ Միացեալ - Նահանգներու Ներ - կայացուցչական Ժողովը եւ Ծերակոյտը այս օրերուն մտադիր կ'երեւան ընդունե - լու կարգ մը նպաստաւոր բանաձեւեր ո - րոնք առընչուած են մեր երկրին :

Այս որոշումները որոնք ԱՄՆ.ու նա - խագահը կը մղեն որ երկրին արտաքին քաղաքականութիւնը հիմնէ չինծու ու անհիմն պնդումներու վրայ, որոնք կը վիրաւորեն մեր ժողովուրդը, ծրագրելով կեղծ ու պատիր յիշատակութեան օրեր, մենք կը նկատենք մեծ անպատասխանա - տուութեան մը օրինակը : Զարմանքով, մտահոգութեամբ ու ափսոսանքով կը նը - կատենք թէ այս ատրիճան տեղ ու ժամ քաղաքականութիւն մը կը վարեն մար - դիկ, որոնք մօտալուտ ընտրութիւններուն հետեւանքով անմիջական շահերու հետա - մուտ են :

Համայն աշխարհի ուշադրութեան կը յանձնենք այն պարագան, որ այս որո - շումները զօրավիգ կը հանդիսանան մի - ջազգային ահաբեկչութեան որ թիրախ առած է նոյնինքն ամերիկացի ժողովուր - դը, եւ յատկապէս ԱՍԱԼԱ-յի ու նման ահաբեկչական կազմակերպութիւն - ներու : Վաղը եթէ Թուրք դիւանագէտ մը եւս այս ոճրագործներուն կողմէ լա - պանուի, ասոր ծանր պատասխանա - տուութիւնը իրենց խղճին վրայ պիտի չըլլա՞ն անոնք որոնք այս որոշումը կու - տան կամ կ'ուզեն տալ :

Երջօրէն պէտք է խորհրդածել թէ ո - րո՞ւ օգուտ կ'ունենայ այս ձեւով քրքրել դէպքեր, որոնք պատմութեան մէջ թաղ - ուած են եւ որոնց պատճառներն ու ըն - թացքը շատ վիճելի է : Մենք չենք ուզեր յիշեցնել բոլոր անոնց որոնք առանց ան - հրաժեշտ խորացումին, ժամն քաղա - քականութեան մը հետամուտ՝ նման ո - րոշումներ կուտան, թէ իրենց երկրին մէջ երկար ու շատ աւելի ահաւոր պա - տահարներ տեղի ունեցած են պատմու - թեան ընթացքին :

«Մենք զաւակներն ենք ժողովուրդի մը, որ ԺԴ. ԺԵ. եւ ԺԶ. դարերուն երբ հա - ւատաքննական չարչարանքներ կը կա - տարուէին Ներկայի արեւմտեան քաղա - քակրթութեան կեդրոններուն մէջ, բազ - մաթիւ ազգային հաւաքականութիւններ ապրեցուցած է խաղաղութեան մէջ ու քաղաքակիրթ իր այս կեցուածքով օրի - նակ հանդիսացած է ամբողջ աշխարհի : Նոյնիսկ մեր պապերը քաղաքական ա - պաստան ընծայելով Հրեայ հաւաքակա - նութեան մը, որ ԺԶ. դարուն խոյս կու - տար հաւատաքննական վայրագութենէն, հաստատած են մարդկային իրաւունք մը, զոր աշխարհ տակաւին այսօր միայն կըր - ցած է կիրարկել :

«Ծանօթ իրողութիւն է թէ նման զոր - ծունէութիւններ, որոնց դրդապատճառը քաղաքական շահեր են, դժբախտաբար դժուար վերանորոգելի ու յաճախ անել կացութեան կը մատնեն երկիրներու մի - ջեւ երկարատեւ ջանքերով հաստատուած բարեկամական յարաբերութիւնները : Մօ - տաւոր պատմութիւնը բացայայտ կերպով ցոյց կուտայ թէ նման կացութիւններ ծանրօրէն կը վնասեն երկիրներու ապա - գայի շահերուն» :

×

Իսկ Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովին նա - խագահը Գարատուման հետեւեալ ձեւով արտայայտուած է այս հարցին մասին .-

«Ոչ ոք տալիք դաս կրնայ ունենալ Թուրք ժողովուրդին՝ որ պատմութեան մէջ կը յիշուի որպէս արդարութեան ներ - կայացուցիչը, որ դրկածաց ընդունած է ուրիշ երկիրներէ փախուստ տուած փոք - րամասնութիւններ :

Անկասկած մարդկութեան հանդէպ ծա - նըր պատասխանատուութիւն մը կը բա - ռնաձնեն անոնք որոնք քաղաքական նեղ - միտ հաշիւներով ճակատ կը յարդարեն իրենց մէկ դաշնակիցին ու քանի մը ամ - սուան համար նեցուկ կը հանդիսանան ահաբեկչութեան : Կոչ կ'ուղղեմ ԱՄՆ.ու Ներկայացուցչական Ժողովին ու Ծերա - կոյտին բոլոր անդամներուն որ լըջու - թեամբ հակին այն անդարմանելի վախ - ճանին ու վնասներուն վրայ, զորս պիտի պատճառէ այս կացութիւնը :

×

Նախքան այս պաշտօնական ելոյթները, Սեպտեմբեր 15-ի «Հիւրիյէթ»ին մէջ Ժալէ Էրսոյ իր յօդուածը խորագրած էր՝

ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ԼՌԵՆՔ

Անգարայի մէջ «շոք»ի ազդեցութիւն գործած է Հայերու ընտրական մթնոլոր - տէն օգտուելով ամերիկեան արտաքին յարաբերութիւններու ենթայանձնախում - բին վրայ ալ ազդեցութիւն բանեցնելով ընդունիլ տալը այն թեզը թէ «Հայերու ցեղասպանութիւնը ամերիկեան արտա - քին քաղաքականութեան եզրերէն մին պէտք է ըլլայ» :

Հակառակ ասոր, դէպքը մեծ արձա - գանգ ու բուռն հակազդեցութիւններ ար - թընցուց հանրային կարծիքին մօտ, կա - ռավարական շրջանակներ ոչ մէկ մեկնա - բանութիւն տուին այս մասին :

Վարչապետ Օզալ - պատասխանելով հարցումի մը բսաւ .- «Սա պահուս ոչինչ ունիմ ըսելիք. եթէ պէտք ըլլայ կը խօ - սինք : Անճապաղելու պատճառ չունինք, մեր արտաքին նախարարը արդէն արտա - յայտուած է այս մասին» :

Արտաքին նախարար Հալէֆօղլու. - Այս նիւթին մասին երեք օր առաջ յայտարա - րութիւն մը ըրինք : Մամուլն ալ անկէ ետք սկսաւ գրել. ԱՄՆ.ու դեսպանին հետ ալ տեսակցութիւն մը ունեցանք հարցին մասին. իրեն փոխանցեցինք մեր կար - ծիքը : Անտեղի է ամէն օր խօսիլ այս մա - սին : Սպասեցէք ու տեսէք. մեծ ուշադ - րութեամբ կը հետեւինք դէպքերու զար - գացումին» :

Թուրք Արտաքին նախարարը՝ Սեպտեմ - բեր 24-ին մասնակցելէ ետք Միացեալ - Ազգերու ընդհ. ժողովին, Ամերիկայի Արտաքին նախարար Շուլցի եւ այլ պաշ - տօնական անձնաւորութիւններու հետ իր ունենալիք տեսակցութիւններուն ընթաց - քին, կարեւորութեամբ պիտի կենայ այս հարցին վրայ :

Արտաքին նախարարութեան բանբերը ըսած է. - «Այս հարցին մասին ոչ մէկ մեկնաբանութիւն կ'ուզեմ կատարել. հար - ցը կը քննենք մեծ ուշադրութեամբ : Շա - րունակաբար մեր հակազդեցութիւնները թէ՛ Անգարայի, թէ՛ Ուաշինկթընի ճամ - բով կը հասցնենք պատկան իշխանու - թիւններու» :

Թուրք քաղաքական շրջանակներ ոչ մէկ մեկնաբանութիւն տուած են նաեւ ԱՄՆ.ու կողմէ Թուրքիոյ կատարուելիք զինուո - րական օժանդակութեան մասին ալ որ ԱՄՆ.ու Ներկայացուցչական Ժողովին յատկացումներու յանձնախումբին կող - մէ նախատեսուած էր 755 միլիոն տոլար,

(Շար. Դ. էջ)

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԲԱԺԱԿ

ԱՐԱՐԱՏ՝ ՅԱՂԹԱԿԱՆ

ԱԲՈՎԵԱՆ՝ ՊԱՐՏՈՒԱԾ

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 17ին, խորհ. բաժակի 1 / 16 աւարտականներուն Կո - տայքի «Աբովեան»ը պարտուած է Շախ - տեօրէն 1 - 3, մինչ, Արարատ՝ կը յաղ - թէր Գուգպաշի 3 - 1, եւ ուրեմն կրնայ մասնակցիլ 1 / 8-րդ աւարտականներուն :

×

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Շաբաթավերջի արդիւնքներն են. -

Իի - Ժի - Ա. Ալֆորվիլ - Քաշան	3 - 0
Շըմբնիօ տը լ'Ուէսթ - ԱՍԱ. Իսի	0 - 6
Պոնտի - Հ. Մ. Ը. Մ. - Ֆրանս	4 - 1
Շարթրէօ - Հ. Մ. Ը. Մ. - Արծիւ	2 - 7
Սէն Թ'Անրի - Սէն Թ'Անթուան	0 - 6

×

ՃԱՏՐԱԿ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

ԳԱՐՊՈՎ ԱՌԱՋԻՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ ԿԸ ՏԱՆԻ

Երկուշաբթի օրուան 3-րդ խաղին Գար - պով տարած է առաջին յաղթանակը : Դէ - տերու համաձայն Գասպարով «վճարած է» երիտասարդութեան իր համարձա - կութիւնը : 4-րդ խաղը՝ Չորեքշաբթի :

ՉԱՏ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԳՈՀՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԼԻԲԻԱ ԿԸ ՔԱՇՈՒԻՆ

×

Ինչպէս խարուած ամուսին մը, որ վեր - ջինը կ'ըլլայ իր կացութեան տեղեկացող, այնպէս ալ Չատի կառավարութիւնը ըն - նաւ լուր չէ ունեցած անցած - դարձածէն եւ արտաքին նախարարը կը յայտարարէ նոյնիսկ թէ կառավարութիւնը լուրը մա - մուլէն առած է : Չատի պաշտօնական շրջա - նակները շատ վստահութիւն չունին Լի - բիոյ վրայ, բայց կը մնայ՝ սպասել ու տեսնել, ըստ անգլիական խմաստութեան :

Երկուշաբթի օր, լուրը ռումբի ազդե - ցութիւն գործեց, երբ Ֆրանսա եւ Լիբիա յայտարարեցին թէ միաժամանակ պիտի քաշեն իրենց զօրքերը Չատէն, Սեպ. 25-էն սկսեալ : Այս լուծումին յանգելու համար Քլօտ Շէյսոն, շաբաթավերջին, շատ գաղտնաբար 2 ճամբորդութիւն կատարած է Տրիպոլիս, պատասխանելով Քատաֆիի հրաւէրին : Նախ շաբաթ օր, երբ ուիք - էնտ-ի մեկնելու պատրուակով, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը չունէր Լիբիա կ'առ - նէ : Բրիտանական օդանաւային բանակի մատեչալի համապատասխան է, որ Քատա - ֆի, միայն կէս ժամ ուշացումով (ժամը 18, 17·30-ի տեղ) կու գայ այն վրանին տակ, ուր իրեն կը սպասէ արդէն Շէյսոն : Գլուխ գլխի խօսակցութիւնները, կ'ընդ - հատուին աղօթքի ժամուն, շարունակուե - լու համար քիչ ետք : Շէյսոն Փարիզ կը վերադառնայ ուր կը հասնի Կիրակի առ - տու 4-ին եւ տեսնուելէ ետք նախագահին եւ նախարարապետին հետ, կրկին կ'եր - թայ Տրիպոլիս, ուրկէ, վերջնական համա - ձայնութենէ ետք, կը վերադառնար Եր - կուշաբթի վաղ առաւօտեան : Այս կարգա - դրութիւնը դիւանագիտական յաջողու - թիւն մը կը նկատուի Ֆրանսայի համար : Ափրիկեան երկիրներու ցոյց կու տայ որ ֆրանսական զինուորական «հովանոցը» (այսինքն՝ պաշտպանութիւնը) պարապ բան չէ եւ դեռ կրնայ տարհամոզել Քա - տաֆիի պէս, քիչ մը «անխելք» մէկը : Շատ կը յիշուի անշուշտ նախագահ Մի - թերանի խօսքը Չատի ֆրանսական ներ - կայութեան առթիւ՝ «կ'երթան՝ կ'եր - թանք» :

5000 լիբիացի զինուոր կայ եւ 3000 ֆը - րանսացի : Մանթա մկրտուած այս գոր - ծողութիւնը օրը 3 միլիոն կ'արժէր Ֆը - րանսայի, որ նաեւ 13 զոհ տուած է :

Մեծամասնութիւն թէ ընդդիմութիւն գոհ են, նոյնիսկ եթէ քիչ չեն անոնք ո - րոնք կը կասկածին Քատաֆիի անկեղծու - թենէն եւ վերապահ կը մնան :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ մէջ, Երեքշաբթի առաւօտ 5-էն 5·30 հինգ - վեց եղեռնագործ կատար - ուած է կեդրոնական թաղամասերու մէջ (2-րդ եւ 4-րդ) դրամատուներու դէմ : Ո՛չ ոք տեր եղած էր Երեքշաբթի առաւօտ, բայց կը յիշուէր թէ քանի մը օրէն, ռու - բային Սանթէին առջեւ կը դատուին քոր - սիքացի ահաբեկիչներ :

ՖՐԱՆՍԱ 15 միլիառ ֆրանքի նոր փո - խառութիւն մը հրապարակ պիտի հանէ, որ երկու ձեւ պիտի ունենայ 12,2% ութը տարուան վրայ, կամ՝ 11,6% 12 տար - ուան : Տարւոյն սկիզբէն ի վեր 3-րդն է եւ նպատակն է գոցել 1984-ի պետական բացը : Հրապարակուելու թուականը չէ յայտնուած Երեքշաբթի օր :

ՏՈԼԱՐԸ 9,46-ի հասած էր Ուոլ Սթրի - թի սակարանը եւ գրեթէ 9 Ֆր. 40 էր Փա - րիզ, Երկուշաբթի օր :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՏՐՉԱՊՏՈՅՏ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Նորագոյն սերունդի հայ բանաստեղծութեան մէջ անորոշութեան մշուշը թէեւ արդէն ցրուելու վրայ է, սակայն որոշակիութեան յատկանիշները այնքան ալ յըստակ չեն երեւիր: Բանաստեղծներու յետպատերազմեան սերունդը արդէն պատմութիւն է, կամ գրեթէ պատմութիւն: Այսօրուան մեր գրականութեան ուժը պայմանաւորուած է արձակագիրներու վաթսունական թուականներու սերունդին գործով: Արձակագիրներու յաջորդ սերունդը բանավէճելէ հեռու առայժմ իր գոյութեան հիմերը ամրացնելով զբաղած է: Բայց օրուան հարցն է նորագոյն սերունդի բանաստեղծութեան վիճակը. անորոշ բառը այդ բանաստեղծութեան հասցէին, շատ անորոշ կիրառութիւն ունի. իսկ որոշ կիրարկութեան պարագային պէտք է գործածել արժեզրկում բառը:

Ընդհանուր առմամբ չափածոյ գեղարուեստական խօսքը այսօր շատ արժեզրկըւած է. բացայայտօրէն խախտած են գրականութեան այդ բնագաւառի արժէքի չափանիշները: Թերի զարգացած ու միտքի արբունքէն դուրս չեկած միտքը իր վերջնական ու կայուն ապաստանը կը գտնէ բանաստեղծութեան մէջ եւ այդ՝ ընկերային կեանքի բարձրագոյն արտայայտութիւնը կ՚իջեցնէ մինչեւ մանր ու ծանծաղ ապրումներու կամ մտորումներու ատխձանին:

Մեր Գրողներու Միութեան 335 անդամներէն 110-ը բանաստեղծ է, այդքան մըն ալ պէտք է ըլլայ անդամ չեղողներու թիւը: Բանաստեղծներու այս առատութիւնը խոտոր համեմատական է սահեղծուած գեղարուեստական արժէքներուն: Ինչո՞ւ յատկապէս բանաստեղծութեան մէջ կը նկատուի այս առատութիւնը, որովհետեւ գրական այլ սեռերը, անկախ տաղանդի չափէն, անհամեմատ աւելի տեւական աշխատանք կը պահանջեն ու նաեւ մտաւոր կուտակումներու աւելի լայն հիմ մը: Իսկ բանաստեղծութեան մէջ ամէն բան կերպով մը շատ դիւրացած է, եւ այդ դիւրութիւնն է որ բանաստեղծութիւնը կը հասցնէ ջրալի ու ծանծաղ զեղումներու, հոգեկան մղումէ զուրկ կենսագրութեան դատարկ խոստովանութեան: Եւ մեր աչքի առջեւ չէ՞ որ Պույ - Պույ մուկիկի պէս ոմանք որեւէ ճեղք կը գտնեն եւ կը ծուարին գրականութեան մէջ եւ միշտ կը մոռնան որ ինչպէս մերկ մտած էին, այդպէս ալ դուրս պիտի ելլեն, քամիին տալով իրենց անցողիկ փառքն ու ժամանակաւոր չահերը: Հոս աւելորդ է օրինակներու, «ցուցադրական նիւթ»ի դիմել, որովհետեւ խօսքը ոչ թէ այս կամ այն բանաստեղծին մասին է, այլ ամբողջ գրական երեւոյթի մը, նաեւ այն երեւոյթին որ ասոր հակառակ ծայրայեղութիւնն է եւ «օրինապահ» բանաստեղծութեան անցադրով քարուքանդ կ'ընէ քերթողութեան պարտէզը: Այդպիսիները իրենց շուրջ կ'աճեցնեն իրենց նմանները եւ աւելի թոյլեր: Արդիւնքը կ'ըլլայ ստեղծագործական անկումը:

Կեանքի արագ, հապշտապ, անհոգի, սպառողական ընթացքը կ՚ազդէ նաեւ գրողին ու քննադատին վրան. իսկ եթէ ան չունի իր գործի պատասխանատուութեան գիտակցութիւնը, եթէ ան չունի զարգացումի անհրաժեշտ մակարդակը, ինչո՞վ պիտի զանազանուի պէշ արհեստաւորէն: Քանի՛ դէպք կարելի է յիշել. հրատարակչութիւն մը այսքան տպաքանակով ծրագրած է այսինչի գիրքը, բայց գիրքը դեռ գրուած չէ, դեռ չկայ: Ու հեղինակը գրական հիմնադրամի բարի (գրեթէ ձրի) օժանդակութեամբ կը մեկնի Ծաղկաձորի գրողներու հանգստեան տունը (կամ՝ ուր որ կ՚ուզէ) եւ կը սկսի քրտնաջանօրէն լեցնել գիրքին ծաւալը: Ի՞նչ կ՚ըլլայ այդ գիրքին եւ այդ բանաստեղծին վիճակը: Ա՛յն, ինչ որ կը տեսնենք նման դէպքերու առթիւ, և որ կը կոչուի գրողի անուն կամ համբաւ՝ զուտ ընտանեկան խնամիական շրջանակներու համար: Իսկ անոնց հերթական լուսանըկարներու տպագրութիւնը կը վայելէ միայն ընտանեկան ալպոմներուն...:

Կը խօսինք բանաստեղծութեան մասին. չափանիշը մեծերուն է ու ժամանակի «չարժող գեղագիտութեան»ը: Մեծերուն անունը կուտանք բայց կը վախնաք արժէքային համեմատութեան մտնելէ անոնց հետ: Չափանիշը այդ արժէքին մէջ է, արժեկշիռը ա՛յդ է եւ ոչ թէ այն որ մէկզմեզ համեմատենք միւսին հետ եւ մխիթարուինք անով որ մեր միջեւ մեծ չէ տարբերութիւնը:

Դասական գրականութիւնը այսօր համաշխարհային արժէք է. ունինք նաեւ հայ դասական գրականութիւնը. բայց, արդեօ՞ք օրկանական կապի մէջ ենք Եղիշէէն մինչեւ մեր օրերը հասնող արժէքներու հետ: Նարեկացի կ՚ըսենք, այո՛ Նարեկացի: Բայց առանց Մաշտոցի ու Խորենացիի շարականներուն եւ հայ կրօնաշունչ բանաստեղծութեան աւանդութիւններուն կը ստեղծուէ՞ր «Ողբերգութեան Մատեան»ը: Եւ ապա, առանց Աստուածաշունչին սկիզբ կ՚առնէ՞ր հայ բանաստեղծութեան այդ քրիստոնէական գիծը: Բայց մինչեւ հիմա ուսումնասիրուած, բացայայտուա՞ծ եւ տարածուա՞ծ է օրինաչափութիւններու այդ շղթան: Կայ նաեւ հայ բանաստեղծութեան ուրիշ մէկ գիծը՝ ժողովրդականը: Գողթան երգեր, «Սասնայ Ծռեր», միջնադարեան հայրեններ, ժողովրդական խաղեր: Այս գիծն ալ ուրիշ նախասկիզբ մը ու շարունակութիւն մը ունի:

Հիմա, այս բոլորը ժամանակակից հայ գրականութիւնը անհրաժեշտ խորութեամբ, ընդգրկումով ու մակարդակով ուսումնասիրած ու մշակա՞ծ է որ գրական նոր սերունդը աւելի յստակօրէն պատկերացնէ իր ժառանգական կապերը եւ անկախ այն հարցէն որ կ՚ընդունի իր նախնիքներու փորձը կամ զայն կը մերժէ, գոնէ գիտակցօրէն կը շարժի: Անկախ դարձեալ այդ հարցերու գիտական մշակումէն, մեր բանաստեղծներու նորեկ (եւ իրենց աւագ) սերունդը փորձա՞ծ է ճըշդել այս հարցերը իրեն համար, թէ այդ բանը անկարեւոր կը նկատէ. արդեօ՞ք կարեւորը որեւէ մեծութեան անունը տալ ու անցնիլն է:

Իւրաքանչիւր մեծութիւն կը գտնուի ժառանգորդական կապերու եւ շարունակութեան բարդ հանգոյցի մը մէջ: Ուստի, երբ որեւէ մեծութեան անունը կը տրուի պէտք է լիարժէք կերպով պատկերացնել այդ մէկուն տեղը բանաստեղծութեան ամբողջ պատմութեան, ու նաեւ գեղարուեստական մտածողութեան համակարգին մէջ:

Այսօր ալ կենդանի են մէկ կողմէն աւելի ժողովրդական բանաստեղծութեան յարող լար մը, միւս կողմէ գրականացուած ուղղութիւնը: Երկուքն ալ աւանդական են, բայց մէկը կը նկատուի որպէս աւանդական, միւսը՝ նոր արարական: Այս երկու գիծերուն մէջ ալ նկատելի է ծայրայեղութիւնը: Մէկը կը հասնի տեսակ մը տրեխաւոր յետամնացութեան, որուն տողերը կարօտ - քարոտ, Արարատ - անարատ յանգակապերէն այն կողմ չեն անցնիր: Իսկ միւսը կը փորձէ ազատ կամ բաց շղթայազերծ բանաստեղծութիւնը եւ իր պատկերներուն համար համեմատութեան եզրեր կ՚որոնէ նոր ու անսովոր ձեւերու մէջ: Այս կեցուածքն ալ դժբախտաբար, այսօր չունի անհրաժեշտ կենսունակութիւն եւ աւելի արուեստական է ու տէքօրաթիֆ:

Ընդհանուր առմամբ մեր նորագոյն սերունդի բանաստեղծութեան երկու թեւերու հական թերութիւններէն մէկը անոր հայեցողական, կրաւորական, նկարագրական վիճակն է, որ եւս երկու արտայայտութիւն ունի: Մէկ պարագային ամբողջ բանաստեղծութիւնը եսի պարտադրանք է, միւսին՝ եսի արտաքսում: Արդիւնքը կ՚ըլլայ հոգեկան - զգացական վերաբերումի պակաս, հոգեկան անկում եւ անտարբերութիւն: Բանաստեղծութիւն բառի գիտական ստուգաբանութիւնը բոլորին համար պարզ է ու հասկնալի: Բայց այդ բառը հնարաւոր է նաեւ հետեւեալ ձեւով մեկնաբանել բան-ա-ստ-եղծ-ութիւն, զոր կարելի է բացատրել այսպէս՝ բանով (խօսքով) ստոր եղծել (հերքել, ժխտել): Ի հարկէ, սեղծ արմատը միանական է եւ անորոշելի, բայց բառին վերոյիշեալ մեկնաբանութիւնը պայթակցեցուցիչ է եւ կը համապատասխանէ անոր նորօրեայ նշանակութեանը: Ուստի թող լեզուաբաններ ներողամիտ ըլլան այս մեկնաբանութեան:

Մեր ժամանակը ի՞նչ է տալու բանաստեղծութեան պատմութեան, գեղագիտական ի՞նչ ծրագիր կ՚առաջադրէ ժամանակակից գեղագիտական միտքը: Եթէ նոյնիսկ ծրագիր կայ՝ ինչո՞վ եւ ինչքանով է նորութիւն: Խականը սա է եւ ոչ թէ պատահական յաջողութիւնը կամ անյաջողութիւնը: Պատմութեան դասերը չհասկնալ եւ անոնց հետ յարաբերութեան չմտնելը ոչ միայն մտանդագիտական որակի պակաս է, նաեւ անպատասխանատուութիւն թէ՛ ինք իրեն հանդէպ եւ թէ՛ ժամանակին:

ԴԱՒԻԹ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ԳՈՒՍԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ -ՄԱՐՍԷՅԼ-

Երգչախումբի մը ստեղծումը եթէ խանդավառիչ երեւոյթ մըն է, անոր գոյատեւումը եւ գործօն ներկայութիւնը գօտեպնդիչ է: Աւելի դիւրին է հիմնել քան պահել, տեւել եւ զարգացնել:

Չորս տարի առաջ, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը ձեռնարկեց, եկեղեցւոյ ծիրէն ներս, երգչախումբի մը կազմութեան, ղեկավարութեամբ Տիկին Ժիլիէթ Երլմազեանի: Գրիգոր Լուսաւորիչ մկրտուած այս երգչախումբը երեք տարի գործեց համաձայն իրեն սահմանուած պարտականութեանց եւ նշեց յատուկ հանդիսութիւններով իր Ա. և Բ. տարեդարձները (տե՛ս «Յառաջ»ի 1982 Փետրուար 11-ի եւ 1983 Փետրուար 15-ի թիւերը): 1983 տարուան ընթացքին որոշ դէպքերու եւ պատճառներու հետեւանքով, որոնք ի վերջոյ այնքան ալ կարեւոր չեն հանրութեան համար, երգչախումբը անջատուեցաւ եկեղեցիէն զատ. նալով անկախ եւ կոչուելով «Գուսան երգչախումբ»: Ուստի, աւելի քան տարիէ մը ի վեր կը շարունակէ իր գործունէութիւնը յատկապէս պատասխանելով զանազան եկեղեցիներէն կամ միութիւններէն եկած հրաւէրներուն:

Երգչախումբը որ կը հաշուէ շուրջ եւթանուն անդամ, բաղկացած է յատկապէս երիտասարդ տարրերէ, որոնց համար հայ երգը հոգեկան ապրում մըն է, համեստ ծառայութիւն մըն է հայ երաժշտութեան եւ երգչախումբը՝ միջավայր մը: Վարչութիւն մը կը վարէ աշխատանքները: Կանոնաւոր կերպով շաբաթը մէկ կամ երկու անգամ տեղի կ՚ունենան փորձեր:

Ղեկավարուհին՝ Տիկին Ժիլիէթ Երլմազեան կրցած է իր շուրջը հաւաքել երիտասարդներ եւ զանոնք կապել գործին: Ան ունի յստակ նպատակներ՝ «եկեղեցական թէ աշխարհիկ յայտագիրներով հաբրստացնել գաղութին ազգային կեանքը, երիտասարդները մօտեցնել հայկական միջավայրին, արթնցնել անոնց մէջ հայրենի ծառայութեան սէրը եւ ճանչցնել ինքնատիպութիւնը հայ երգին»: Պատրաստուած երաժիշտ, Պոլսէն՝ ուր երիտասարդ տարիքին հետեւած է տեղւոյն ազգ. Երաժշտանոցը, Ֆերմինեան Սթաղեսի դաշնակի դասընթացքներուն մինչեւ Տորթմունտ՝ ուր կատարելագործած է իր երա-

0—0—0—0—0—0—0—0

Լեռը մարգարիտ բով չերթայ նէ՝ Մարգարէն լեռան բով կ՚երթայ

(ԵՐԳԻԾԱՎԷՊ)

Յ. ՓԱՐՈՆԵԱՆ

0—0—0—0—0—0—0—0

ԱԼԱՖՐԱՆԿԱ

- Է դուն մեռնիս նէ՝ ես կը մնա՞մ: Բայց ի՞նչպէս է եղեր որ գործը աս տեղն է հասեր:

- Փեսանիս՝ միւսիւ Ժորժը մեծ ծախսեր է ըրեր, քօնսոլիտ է խաղցեր, վերջապէս հինգ ամսուայ մէջ զանձանակը դարձուցեր է գլխիվար:

- Նիկողիմոս աղա...

- Քեզմէ՞ ալ աս խօսքը պիտի լսէի, անանկ է նայ՝ գործերնիս աւրուեցաւ նէ նորէն աղա՞ եղանք, առաջ միւսիւ էինք:

- Ծանըմ հիմա աղայի, միւսիւի ժամանա՞կն է, գոնէ աս տունը եւ Մահմուտ փաշայի խանութնեւէն մէկ - երկուքը իմ վրաս դարձուր:

- Կ՚ըլլա՞յ:

- Ինչո՞ւ պիտի չըլլայ. խանութին դոցողները բոլորն ալ ատանկ կ՚ընեն:

- Քիչ մը սպասէ տեսնանք, միւսիւ Ժորժը ուր որ է կուգայ, գործը անգամ մ՚ալ իրմէ հասկնանք ... Ահա եկաւ: - Հրամմեցէք միւսիւ Ժորժ:

- Պոնսուառ, ինչ է պատահեր, ձեզի քիչ մը տխուր կը տեսնամ կոր:

- Ի՞նչ պիտի ըլլայ. զանձապետը եկաւ, զանձանակին վիճակը հասկցուց:

- Է ի՞նչ է եղեր. վնաս ենք կրեր, զանձանակին մէջ դրամ չի մնացեր, ատոր համար տխրելո՞ւ է. ինչ կայ. ես ալ կարծեցի՝ կեանքի վնաս է եղեր:

- Ողջ ըլլաս, միւսիւ Ժորժ, գլս քիչ մը հանգստացուցիր, ըսել է տխրելու ռեւէ առիթ չի կայ:

- Զռճո՛ւխ էք, տխրելու ի՛նչ պատճառ կայ. եկան, խանութը գոցեցին, կնքեցին, գացին:

- Գոցեցի՞ն, կնքեցի՞ն ըսիր. նամա՞կ է ինչ է սանկա որ ատանկ հանգիստ կը գոցես ու կը կնքես:

- Պարտատէրերը ընել տուին:

- Թը՛ք Թը՛ք:

- Անթրէ:

- Ես միւսիւ Փօլն եմ, այսինքն սա անցեալները հիւրասիրութեան առեն, այսինքն խանութը գոց մը պիտի տայիք, այսինքն մատմազէլ Ֆիլօն բան մը չըսա՞ւ: Միւսիւ Փօլը ես եմ, այսինքն սա հիւրասիրութեան առեն. Փօլ. ահա Փօլը ես եմ, խանութը գործ մը. Փօլ...

- Կորսուէ սըկէ. խանութը գործ մընացեր է տէ դուն ալ եկեր գո՞րծ կ՚ուզես:

- Բարտօն, ատիօ. վաղը գա՞մ:

- Մի գար:

- Ատիօ:

- Մեր մօրուքը կ՚այրի, աս մարդն ալ եկեր գործ կ՚ուզէ:

×

- Հայրիկ, հայրիկ, երկու հոգի եկեր՝ հօճա Նիկողիմոսը հո՞ս է, կ՚ըսեն. ահա վեր կ՚ելլան կոր, ահա եկան:

- Հրամմեցէք, հրամմեցէք:

- Կը ներէք, հօճա Նիկողիմոս, ձեզի մէկ երկու խօսք ունինք ըսելիք:

- Հրամմեցէք:

- Հայտէ երթանք:

- Հոս խօսինք:

- Չէ, երթանք նէ աւելի լաւ կ՚ըլլայ:

- Կը ներէք, դուրս չեմ կրնար ելլալ:

- Չէք կրնար ելլալ, որովհետեւ ձերբակալուած ես. հօճա Նիկողիմոս, միասին պիտի երթանք:

- Ես ձերբակալուած չեմ, ուրիշը չըլլա՞յ...:

×

- Մատամ, ինչո՞ւ կուլաք, լալու ինչ կայ:

- Միւսիւ Ժորժ, լնտո՞ր չի լամ, Նիկողիմոս աղան տարին:

- Տարին տէ կերա՞ն. չոճուխի պէս լալով ինչ կ՚ըլլայ. դուն լալու ըլլաս նէ աղջիկներդ ալ կը տեսնան. կը յուզուին: Համբերելու է. ինչ ընենք, միայն մենք չենք, հիմա ամէնուն ալ գործը դէշ է, ոչ մէկուն քով դրամ կայ:

- Զընկըլ, չընկըլ ...

- Դուռն է, ո՞վ է արդեօք:

- Անծանօթ մարդ մ'է, ձեռքը նամակ մը կայ:

- Նիկողիմոս աղայէն ըլլալու է:

- Ֆիլօ, նամակը վեր բեր:

- Արդեօք ինչ դէշ լուրեր պիտի կարդանք:

- Մայրիկ, առ նամակը:

- Մատամ, կարդա նայինք:

(Շար. 25)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԿԱՐԵՒՈՐԱԳՈՅՆ ՈՒԺԵՐԷՆ ՄԷԿԸ՝

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԸ

Շատ մը պատճառներով՝ ֆրանսական բանակը առանձին երեւոյթ մըն է Արեւմտեան Եւրոպայի մէջ։ Առանձնայատուկ երեւոյթ, նախ եւ առաջ Ֆրանսայի քաղաքական ղեկավարներու ունեցած անկախութեան ձգտումին պատճառով։ Ֆրանսայի Նախագահ՝ Շարլ Տը Կօլ 1967ին ֆրանսական ուժերը կը քաշէր ՕԹԱՆ-էն եւ այնուհետեւ, ոչ մէկ ֆրանսացի քաղաքական ղեկավար կը մտածէր վերատեսութեան ենթարկել այդ որոշումը։

Ֆրանսական բանակը կը ներկայանայ իբրեւ ամէնէն հզօրը Արեւմտեան Եւրոպայի մէջ։ Թուականօրէն՝ անիկա բրիտանական բանակին կրկնապատիկն է։ Ֆրանսական բանակին մեծամասնութիւնը բաղկացած է իրենց մէկ տարուան զինուորական ծառայութիւնը կատարող զինուորներէ։ Սակայն անոնք լաւ մարզուած են, կարգապահ են եւ կը ղեկավարուին փորձառու սպաներու կողմէ։

Ֆրանսա կը նկատուի աշխարհի հիւլէական երրորդ կարեւոր ուժը եւ ֆրանսական բանակը ունի դասական զէնքերու պատկառելի մթերք մը։ Վերջին տարիներուն, ֆրանսական բանակը արձանագրեց յաջողութիւններու ուշագրաւ շարք մը, որոնցմէ ամէնէն յատկանշականը Չատի մէջ Քատաֆիի ուժերուն յաղթահարումն եղած էր։

Երբ Ֆրանսայի ընկերվարական կառավարութիւնը անցեալ տարի կը նախաձեռնէր ֆրանսական բանակի վերակազմակերպման, շատ մը դէտեր այդ մէկը կը դիտէին իբրեւ Ատլանտեան Ուխտին վերամիանալու քայլ մը։ Իրողութիւնները անշուշտ տարբեր են եւ Ֆրանսա որեւէ առնէ աւելի նախանձախնդիր է իր ուժերու անկախութեան։ Այսուհանդերձ, քիչ կասկած կը վերցնէ այն իրողութիւնը, որ միջազգային լայնատարած բախում մը պարագային, ֆրանսական զինեալ ուժերը անխուսափելիօրէն ՕԹԱՆ-ի կողքին պիտի կռուին։

Ֆրանսական բանակը կը տառապի այն միեւնոյն մտահոգութիւններէն, զորս կը բաժնեն աշխարհի շատ մը զինեալ ուժեր։ Մտահոգութիւններն են՝ անհրաժեշտ նիւթականի չգոյութիւնը եւ պարտականութեանց այլազանութիւնը։ Ֆրանսական բանակը պարտաւոր է տեւական կերպով զարգացնել իր արհեստագիտական բարձր մակարդակը։

Որոշ դէտեր կը քննադատեն ֆրանսական կառավարութիւնը, յայտնելով թէ ան առաջնահերթութիւնը կուտայ այնպիսի՛ զէնքերու, զորս կարելի է վաճառել եւ ոչ թէ այնպիսի զէնքերու, որոնք օր մը անհրաժեշտ կրնան ըլլալ Եւրոպայի պաշտպանութեան համար։ Իրողութիւն է, որ Ֆրանսա աշխարհի զէնքի գլխաւոր արտածողներէն մէկն է եւ միշտ հետամուտ է զէնքի իր շուկան ընդլայնելու։

Ֆրանսական բանակի հիմնական թերութիւններէն մէկը թերեւս զէնքի եւ զինամթերքի անբաւարար ըլլալն է։ Մնայուն բանակը անհրաժեշտ չափով զէնք եւ զինամթերք ունի. սակայն, եթէ պահեստի ուժերը զօրակոչի ենթարկուին՝ բանակին զէնքերը դժուար թէ բաւարար ըլլան։

Անցեալ տարուան վերջաւորութեան, Ֆրանսա կը հիմնէր իր «Արագ Միջամտութեան Ուժեր»ը։ 47 հազար զինուորներէ բաղկացած այս զօրաբունդին կեդրոնը կը գտնուի Փարիզի արուարձաններէն մէկուն մէջ։ Ֆրանսական ուժերու վերակազմակերպման ծիրերուն մէջ հիմնական դեր մը սահմանուած է անոր։ Անիկա ստեղծուած չէ իբրեւ ուրոյն միաւոր մը կռուելու համար։ Զայն բաղկացընող գունդերը կը պատկանին ֆրանսական բանակի տարբեր բնոյթի ուժերուն։ Բարձր արհեստագիտութեամբ օժտուած եւ զօրաւոր կերպով կեդրոնացած այս ուժը պիտի ծառայէ իբրեւ աշխարհի զանազան շրջաններու մէջ Ֆրանսայի ներկայութիւնը զգացնող ուժ մը։ Այս զօրագունդը կազմուած է միայն կամաւոր զինուորներէ, որովհետեւ ֆրանսական օրէնքը կ՚արգիլէ պարտադիր զինուորական ծառայութեան կանչուածներուն անդրծովեան առաքելութեանց յանձնումը՝ խաղաղութեան շրջանին։

Բանակի վերակազմակերպումի յատկանշական արդիւնքներէն մէկը կ՚ըլլայ զինուորներու թիւին 22 հազարով նուազումը։ Ֆրանսական բանակը ներկայիս կը հաշուէ 200 հազար զինուոր՝ 312 հազարի փոխարէն։ Անցեալ տարուան ընթացքին կատարուած այս նուազումը ֆրանսական կառավարութիւնը կը բացատրէր «սարքաւորումներ՝ մարդոցմէ աւելի» կարգախօսքով։ Զինուորներու թիւին նուազումով կատարուած խնայողութիւնը գլխաւորաբար պիտի յատկացուի Ֆրանսայի կորիզային ուժերու կատարելագործման։

Ֆրանսական բանակի արդիականացման ծիրերու ծիրէն ներս, Արեւմտեան Գերմանիոյ գործակցութեամբ, 1991-ին Ֆրանսա կը յուսայ լծուիլ բոլորովին նոր տիպի հրասայլի մը շինութեան աշխատանքներուն։ Մինչեւ այդ հրասայլերուն պատրաստութիւնը, ֆրանսական հրասայլերը կը ներկայանան իբրեւ ամէնէն ցածորակը՝ աշխարհի մեծ Պետութիւններու ունեցած հրասայլերուն մէջ։

Հրասայլերէն անկախ, ֆրանսական բանակի մնացեալ զէնքերը կը ներկայացնեն խնկալէս փայլուն պատկեր մը։ Ֆրանսական բանակի առանձնայատկութիւններէն մէկն է գրահապատ ինքնաշարժներու լայնատարած գործածութիւնը։ Անոնք փոխադրական ուժան, ազդու եւ արագ միջոցներ են։

Ֆրանսական 5,56 միլիմեթրնոց «Ֆակաս» հրացանը ամէնէն կատարելագործուածը կը նկատուի ՕԹԱՆ-ի այդ տիպի զէնքերուն մէջ։ Ֆրանսական «Ա. Իւ. Էֆ.» 155 միլիմեթրնոց ինքնագործ թնդանօթը լաւագոյնն է իր տեսակին մէջ՝ ամբողջ աշխարհի տարածքին, մինչ «Ռիթա» հաղորդակցական դրութիւնը կը նկատուի լաւագոյնը՝ ՕԹԱՆ-ի ունեցածներուն մէջ։

Արեւմտեան Գերմանիոյ գործակցութեամբ շինուելիք նոր հրասայլէն եւ «Հոտէս» հրթիռէն անկախ, ֆրանսական զինուորական արհեստագիտութիւնը յառաջիկայ տարիներուն գլխաւորաբար պիտի կեդրոնանայ իր ներկայի հակահրասայլային զէնքերու փոխարինման եւ հակօդային աւելի արդիական դրութեան մը ստեղծման վրայ։

Տարիներու խնայողութենէ մը ետք, ֆրանսական զինուորական պիւտճէն 1981-ին եւ 1982-ին կը սկսէր յաւելում արձանագրել։ Սակայն, խորքին մէջ, 1983-ին կատարուած 8,3 առ հարիւրի յաւելումը նուազում մը կը նշանակէ, եթէ նկատի առնենք դրամանկումը, իսկ 1984-ի զինուորական ծախքերը 1983-էն աւելի պիտի չըլլան, եթէ մեկնինք նոյն տուեալներէն։ Հակառակ ֆրանսական ֆրանքի եւ մարդուժի շուրջ գոյութիւն ունեցող մտահոգութիւններուն, ֆրանսական բանակին վերակազմակերպումը նոր խանդավառութիւն մը ներշնչած է Ֆրանսայի զինուորական պատասխանատուներուն։ Ֆրանսայի ընկերվարական կառավարութիւնը կը գիտակցի ֆրանսական բանակի ունեցած անփոխարինելի դերին՝ իբրեւ ֆրանսական ազդեցութեան խորհրդանիշ մը աշխարհի չորս ծագերուն։

Համադրուած՝

«ԻՔՈՆՈՄԻՍԹ» Շաբաթաթերթէն

զինուորական ուսումը ստանալով ուսուցման փրկական եւ հուսկ Մարսէյլ ուր 1977էն ի վեր իր բաժինը ունի Սահակ Մեսրոպ երգչախումբի արձանագրած յաջողութեանց մէջ, Տիկին Ժիլիէթ Եըլմազեան համառօքով եւ վճռակամութեամբ լծուած է աշխատանքի, ինչ որ կարեւոր երաշխիքներ են յաջողութեան համար։

Գուսան երգչախումբը, մինչեւ այսօր, երգած է, բազմաձայն, պատարագը եւ այլ շարականներ։ Լաւ պիտի ըլլար եթէ նաեւ պատրաստէ աշխարհիկ երգերէ բաղկացած համերգներ։ Ասոր համար, անշուշտ, կարիքը ունի նոր ուժերու, նոր անդամներու։

Ձեռնարկ մը յաջողելու համար կը կարօտի յարատեւ ջանքերու եւ զոհողութիւններու։ Վստահ ենք որ Գուսան երգչախումբը, ղեկավարուհի եւ անդամ, այս գիտակցութեամբ պիտի շարունակէ իր ճամբան։

Կիրակի, Սեպտեմբեր 23-ին, կը նշէ իր հիմնադրութեան 4րդ տարեդարձը։ Այս առթիւ, Սրբոց Թարգմանչաց Ս. Սահակ Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ պիտի կատարէ Եկմալեան Պատարագի բազմաձայն երգեցողութիւնը։ Պատարագէն ետք, Ա. Զօրբաչեան սրահին մէջ պիտի սարքուի ճաշ մը ի պատիւ հիւրերուն եւ երգչախումբի անդամներուն։

Գաղութի անդամները պէտք է քաջալերեն այս ձեռնարկը։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՀՈՂՎԱՐՏԻՔ

ԻՎ ՖՈՒԹԹԻՒՆ

Նոր հողին յանձնեցինք Փարիզի եւ շրջաններու ծանօթ եւ սիրուած դէմքերէն ազնիւ հոգի մը՝ Իվ Ֆութթին։ Իր անակնկալ մահուան գոյժը լախտի հարուածի մը ծանրութեամբ ցնցեց զինք ճանչցողները։

Շատ կանուխ էր տակաւին բաժնուելու համար նման հայասէր եւ վեհանձն անձէ մը։

Իվ Ֆութթին պետական բարձրաստիճան պաշտօնեայ էր, պարգեւատրուած «Արժանիքի Ազգային Կարգի Ասպետի» շքանշանով։ Փարիզի հայ գաղութին համար ան կը ներկայացնէր մեծ հայասէրի տիպարը, հետաքրքիր և մասնակից մեր գաղութային բոլոր մտահոգութիւններուն, միշտ պատրաստ մեզի օժանդակելու այլեւայլ մարզերու մէջ։

Իվ Ֆութթին՝ հայասիրութիւնը մարդասիրական զգացումէ աւելի հեռու երթալով, հասցուցած էր գայն կարգախօսքի մը։ Մանաւանդ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի պարագային՝ երբ ան կը տեսնէր ծով կարիքը այն անձնաւորութեանց, որ յաչս պետութեան լաւագոյնս գիրքերու վրայ կը գտնուէին կարեւոր թղթածրարները իրենց վերջին հանգրուանին հասցընելու համար, Իվ Ֆութթին պատրաստ էր միշտ այդ շատ փափուկ, բայց անհրաժեշտ պարտականութիւնը ստանձնելու։

Ան խորապէս համոզուած էր որ մեր բարեսիրական կամ հայապահպանման կոչուած կազմակերպութիւնները արժանի են նպաստաւորուելու զանազան նախարարութիւններէ, եւ այդ ուղղութեամբ ջանք չէր խնայեր ոգի ի բռին աշխատելու, իր թանկագին ժամանակը տրամադրելով այդ ծրագրերու իրագործման։

Իվ Ֆութթին Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Կայանի վերաշինման Յանձնախումբի հեղինակաւոր անդամներէն էր եւ իբր այդ հոգեպէս փարած էր այս վերանորոգման ծրագրին իր անխոնջ եւ անսակարկ աշխատանքով։

Եթէ յանկարծական մահը չզգետնէր զինք եւ մեզմէ վաղաժամ չբաժնուէր՝ հաւանաբար համաձայն պիտի չըլլար, ու իր այնքան անխարդախ համեստութիւնը վիրաւորուած զգար իր մասին գրուած այս քանի մը տողերուն։

Իր ետին կը ձգէ երկու պատանի որբեր եւ ամէնէն սիրուած ազնիւ խաչուհի մը՝ իր կինը։

Թող իր յիշատակը անթառամ մնայ մեր հոգիներուն մէջ։

Իր անհետացումով հայութիւնը մեծ բարեկամ մը կը կորսնցնէ։

Հողը թեթեւ իր աճիւններով։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Ճ. ԿՈՒԱՌԵՍՔԻ

«ՏՈՆ ՔԱՄԻԼԼՈՅԻ ՓՈՔՐԻԿ ԱՇԽԱՐՀԸ»

(Թրգմ. Հ. Յ. Զ.)

- 21 -

ԳԵՏԻՆ ԵԶԵՐՔԸ

- Ցխուս, չընջեց նորէն Տոն Քամիլլօ, արդեօք մահացու մե՞ղք մը գործեցի երթալով բաղնիք ընելով։

- Ոչ, պատասխանեց Քրիստոս, մահացու մեղանչեցիր երբ ուզեցիր որ Զմիլքոն քեզի բերէ հագուստներդ։

- Չէի կարծեր որ բերէր. անգգոյշ գըտնուեցայ, ոչ չար։

Հեռուն գետին կողմը պայթիւն մը լսուեցաւ։

- Երբեմն - երբեմն նապաստակ մը կ՚անցնի ականուած շրջանէն, եւ ական մը կը պայթեցնէ, բացատրեց Տոն Քամիլլօ աւելի մեղմով քան ձայնով, ուրեմն պէտք է հետեւցնել որ դուն...

- Բնաւ բան մի հետեւցներ, Տոն Քամիլլօ, զինք ընդմիջեց Քրիստոս ծիծաղելով, ջերմոտ վիճակի մէջ չէ կարելի հանդարտ հետեւանքներ հանել։

Մինչ այդ Փեփփոնէ հասած էր Զմիլքոյի տան առջեւ։ Զարկաւ. բանալու եկաւ ծերունի մը, որ առանց խօսելու առաւ կապոցը որ Փեփփոնէ իրեն կ՚երկարէր։ Այդ վայրկեանին է որ ինքն ալ լսեց պայթիւնը ու ցնցեց գլուխը եւ շատ մը բաներու վրայ մտածեց։ Այն առեն պահ մը ետ տալ տուաւ Զմիլքոն ու այնպիսի ապտակ մը զարկաւ որ գլխուն մազերը տնկուեցան։

- Ցառաջ, լսաւ հեռաւոր ձայնով Զմիլքոն, մինչ ծերունին նորէն կ՚առնէր «կապոցը»։

×

- 22 -

ԱՆԲԱՆՆԵՐԸ

Տոն Քամիլլօ շաբաթէ մը ի վեր մնայուն շարժման մէջ էր, եւ նոյն իսկ ուտելը կը մոռնար, այնքան բռնուած էր աջ ու ձախ վազելով։ Կէս օր մը դառնալով մերձաւոր գիւղէն, հագիւ գիւղ հասած, ստիպուեցաւ վար իջնել հեծանիւէն, որովհետեւ մարդիկ փոս մը կը փորէին որ ամբողջ ճամբան կը կտրէր, եւ որ առտուն չկար։

- Նոր փողրակ մը կը դնենք պարպումի համար, բացատրեց գործաւոր մը. հրաման գիւղապետին։

Տոն Քամիլլօ շիտակ վազեց գիւղապետարան ու երբ Փեփփոնէի առջեւ հասաւ, կատղեցաւ։

- Հոս խենթենալը բան մը չէ, գոչեց, հիմա՞ ձեռք կը զարնէք այդ կեղտոտ փոսին, չէ՞ք գիտեր որ այսօր Ուրբաթ է։

- Լա՛ւ, զարմացաւ Փեփփոնէ, արգիլուա՞ծ է Ուրբաթ օրով փոս փորել։

Տոն Քամիլլօ ոռնաց.

- Բայց չէ՞ս հասկնար որ Կիրակիին երկու օր կայ։

Փեփփոնէ մտահոգուեցաւ. զարկաւ զանգակ մը, երեւցաւ Պրուսքոն։

- Մտիկ ըրէ՛, վարդապետը կ՚ըսէ, թէ քանի որ այսօր Ուրբաթ է, երկու օր ալ չկայ Կիրակիին համար, ի՞նչ կը մտածես։

Պրուսքոն լուրջի առաւ խնդիրը. հաշուեց մատները, թուղթի մը վրայ հաշիւներ ըրաւ.

- Ստուգիւ, լսաւ, նկատի առնելով որ կէսօրուան չորսն է, կէս գիշերուան հասնելու համար ութ ժամ հարկաւոր է, Կիրակի օրուան հասնելու համար միայն երեսուներկու ժամ կը պակսի։

Տոն Քամիլլօ փրփրալով հետեւած էր բոլոր այս տեսարանին, ի վերջոյ կորսնցուց համբերութիւնը.

- Հասկցայ, պոռաց, բոլորը ուսումնասիրուած բան է խափանարկելու համար եպիսկոպոսին այցելութիւնը։

- Գերյարգելի, պատասխանեց Փեփփոնէ, ի՞նչ կը մտնէ կոյուղիի փոսը եպիսկոպոսին այցելութեան հետ։ Ցետոյ, ներողութիւն, ո՞վ է այս եպիսկոպոսը, ի՞նչ ընելու կուգայ։

- Դժոխք տանելու քու պիղծ հոգիդ, պոռաց Տոն Քամիլլօ. անմիջապէս հարկ է փակել փոսը, թէ ոչ եպիսկոպոսը պիտի չկարենայ անցնիլ։

Փեփփոնէ ապուշի դէմք առաւ։

- Պիտի չկարենա՞յ անցնիլ. իսկ դուք ի՞նչպէս անցաք. փոսին վրայ բաւարար անցքի տախտակ կայ, եթէ չեմ սխալիր։

- Բայց եպիսկոպոսը պիտի գայ ինքնաշարժով, բացագանչեց Տոն Քամիլլօ. չէ կարելի եպիսկոպոսը ինքնաշարժէն վար իջեցնել։

(Շար. 84)

(Շար. Ա. էջէն)

իսկ հիմա դեղչուած է 540 միլիոն տոլարի։

Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ ալ արձագանգ գտած է հարցը. Հալքճը կուսակցութենէն Պոլսոյ երեսփոխան Ե. Համթիւրք փոխադարձութիւն պահանջած է, առաջարկելով Ապրիլ 24-ը հռչակել «Կարմրամորթներու եւ Սեւամորթերու կիրարկուած խժդժութիւններր պարսաւելու օր». Համթիւրք եւ ընկերները յայտնած են թէ այս կարգի դէպքեր կարելի չէ մէկդի թողուլ Արտաքին նախարարութեան մէկ երկու յայտարարութիւններով։ Անոնք բսած են. - «Հայ ահաբեկիչներ որոնք բուն խժդժութիւնը գործադրողներն են, կը չփանան եւր մենք այսպէս ձեռնածալ կը նստինք. ժամանակը եկած ու նոյնիսկ անցած է յիսուն միլիոննոց Թուրք ժողովուրդին եւ Թուրք հզօր Պետութեան վայել կերպով վարուելու»։ Ազգային Մեծ Ժողովին յղած իրենց առաջարկին մէջ կ'ըսուի. -
«Քանի որ կարելի չէ վախնալ բանէ մը, որ գոյութիւն չունի, ցոյց պէտք է թէ տանք մարդուն դէմ մարդուն վայրագութեան օրը հռչակող մարմիններէն ալ չենք վախնար։ Մարդիկ, որոնք այդքան ծաւալուն հողամասի մը բուն տէրերը - կարմրամորթերը - բնաջնջած են ու կ'ուզեն մոռացութեան ենթարկել այս պարագան երբեք չեն կրնար իրաւունքը ունենալ Թուրք ժողովուրդը անարդող վճիռ մը արձակելու, ժողովուրդ մը, որ ոչ մէկ վայրագութիւն գործած է։ Նոյն այդ ԱՄՆ.ու մէջ ոչ ոք հաշիւ կը պահանջէ սեւամորթներու կիրարկուած չարչարանքին, մարդիկը որպէս գերիներ ծախելուն եւ կ'ելլեն հաշիւ կ'ուզեն հազարաւոր քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ սուտ ու կեղծիքով թրծուած հայկ. հարցի մը համար»։

Հալքճը կուսակցութեան ղեկավար Ն. Ճալփ ալ բսած է. - «Ամերիկայի համար մեծ սխալ է քուէի կամ ընտրական մտահոգութեամբ ընդունած Թուիլ պատմական խեղաթիւրումներու վրայ հիմնուած Հայերու ցեղասպանութեան, պնդումները։ Միակողմանի վճիռներ արձակել մեծ դժբախտութիւն պիտի ըլլայ Ամերիկայի համար որ կը յաւակնի ազատ աշխարհի առաջնորդն ըլլալ»։

Իսկ ուրիշ կուսակցապետ մը՝ Թ. Սունալփ, հետեւեալ ձեւով արտայայտուած է. «Զօրավիգ կանգնիլ հայկ. շարժումին, որ մէկ թեւն է միջազգային ահաբեկչութեան, նոյնիսկ մեզի դաշնակից Պետութեան մը կողմէ որ է Ամերիկան, բուռն կերպով այպանելի արարք մըն է, առելութեամբ կը հակազդենք անոր. Հայերու ցեղասպանութիւն մը գոյութիւն չունի, պատմութիւնը խեղաթիւրուած է։ Այս պատճառով ազգովին միաձայնութեամբ պէտք է դատապարտենք այս քայլը»։

Սօսեալի կուսակցապետը՝ Է. Ինէօնիւ պատասխանելով «Հիւրրիյէթ»ի թղթակցին հարցումին բսած է. - «Պէտք էր որ Ամերիկա Թուրքիոյ իրաւունքը պաշտպանէր որպէս իրը։ Զախող վճիռ մըն է։ Սակայն Թուրք ժողովուրդը ի վիճակի է իր իրաւունքը պաշտպանելու։ Այս վճիռը կը խանգարէ մեր փոխադարձ յարաբերութիւնները Մենք այս նիւթին մասին Արտաքին նախարարութեան հակազդեցութիւնը տեղին կը գտնենք ու կը վաւերացնենք»։

Ազգ. Պաշտպանութեան նախկին նախարարներէն՝ Հ. Էսադ Ըշըք ալ բսած է. - «Մեր անձին, ու գոյութեան հանդէպ մեր յարգանքը կ'արգիլէ մեզի հետաքրքրուիլ օժանդակութեամբը հաստատութեան մը, որ Ապրիլ 24-ը կը հռչակէ «ցեղասպանութեան օր»։

Եթէ ԱՄՆ.ու Ներկայացուցչական Ժողովը որպէս ցեղասպանութեան օր կարմրամորթերու հալածանքի շրջանէն բակիզբի Թուականը ընտրած ըլլար, շատ գնահատելի որոշում մը կ'ըլլար այդ։ Ապրիլ 24-ի օրուան ընտրութիւնը անարգանք մըն է Թուրք ժողովուրդին»։

Ազգ. Պաշտպանութեան ու Արտաքին նախկին նախարարներէն՝ Հ. Պայիւլքէն.- «Ներկայացուցչական ժողովին կողմէ տրուած վճիռը ԱՄՆ - Թուրքիա յարաբերութիւններու ծիրին մէջ շատ ճախորդ քայլ մը կը նկատեմ։ ԱՄՆ.ու և ՕԹԱՆ-ի ի նպաստ կեցուածք մը կ'ըլլար եթէ Ամերիկայի Քոնկրէսը կարենար ԱՄՆ - Թուրքիա յարաբերութիւնները զերծ պահել լոպիներու ազդեցութենէն։

Տէր եւ Տիկին Կասթոն Լանէ, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Սամոյեան եւ աղջիկը՝ Վիրժինի եւ համայն ընտանեկան պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ - մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՍԻՐԱՆՈՅՇ ՁԷՅՊԷԿԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Սինէքէրիմեան)

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 16ին, Նիս, 84 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 21, ժամը 14-ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պուա - Քոլոմպի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

×

Այս տխուր առթիւ ողբացեալին զաւակները ի յիշատակ իրենց հօր՝ Խաչիկ Ջէյպէկեանի, որ մեռած է նոյն օրը ճիշդ վեց տարի առաջ, 500 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻ ՆԻՍ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 23
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի ճաշ ի պատիւ Յակոբ Եպիսկ. Վարդանեանի, եկեղեցիին Օշական սրահը, նախաձեռնութեամբ եւ կազմակերպութեամբ Նիսի եւ Շրջանի Հայոց Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչութեան։

Կը հրաւիրուին ազգայինները։

Մուտքը՝ ազատ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Լեւոն Սանփանեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Սեպտեմբեր 23, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց մօր՝

ՍԻՐԱՆՈՅՇ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

×

Տիկին Մալվինէ Խապալեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Սեպտեմբեր 23, ժամը 11-ին Փարիզի հայ կաթողիկէ Ս. Խաչ - Ս. Յովհաննէս Մայր եկեղեցին (ռիւ Շառլօ) իր զաւկին՝

ՀԱՅԿ ԽԱՊԱԼԵԱՆԻ

մահուան 4-րդ տարելիցին եւ իր ամուսնոյն՝

ՓԻԼԻՓ ԽԱՊԱԼԵԱՆԻ

ի յիշատակ։

Ի գիտութիւն ողբացեալներու յիշատակը յարգողներուն։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

ԷՎԻԱՆ. - Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Գազանճեան Տիկին Յոլինէ Ջիլինկիրեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղիկի 200 Ֆ. կը նուիրէ Կապ. Խաչին (սանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ կրօնական ընկերակցութիւնը կազմակերպած է տարեկան իր մեծ պարահանդէսը՝ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 22-ին, երեկոյեան ժամը՝ 21-էն սկսեալ Փալէյոն Ազոյի մէջ, փալէ տը լա Ֆուար, Վալանս։ Մասնակցութեամբ՝ հայկական ՓԱՐՈՍ նուագախումբին։

Պարահանդէսի նիւթական հասոյթը կը յատկացուի Վալանսի նոր կառուցելիք եկեղեցւոյ եւ Ապրիլեան նահատակներու յուշարձանի ֆոնտին։

RECEPTION

organisée par le Comité de Paris de
l'Union Générale Arménienne de Bienfaisance

en l'honneur de

HENRI VERNEUIL

à l'occasion de sa nomination à la
Rosette d'Officier de la Légion d'Honneur

le Samedi 22 Septembre de 19h30 à 21h30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris

Entrée gratuite pour les membres

ՄԱՐՍԷՅԼ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ հայկական լեզուի միօրեայ դպրոցը կը վերաբացուի Սեպտեմբեր 26-ին։

1984 - 1985 դպրոցական տարեշրջանի դասընթացքներու պարունակութիւնը ենթարկուած է հիմնական բարեփոխումներու, որով դպրոցը իր դասերով եւ նոր անձնակազմով կը ներկայանայ այս շրջանին հայ հասարակութեան բանալով իր դռները հինգ տարեկանէն սկսեալ երախաներու առջեւ։

Դասերը տեղի կ'ունենան առաւելաբար Չորեքշաբթի օրերը։ Փափաքողներու համար հնարաւոր է տարբեր օրեր եւս տրամադրել ըստ պայմանաւորման։

Ա.- Հայերէն լեզու,
Բ.- Կրօնք,
Գ.- Երաժշտութիւն,
Դ.- Հայկական պատմութիւն,

Ինչպէս նաեւ հայկական պար ըստ փափաքի։

Դիմումները կ'ընդունուին ամէն օր առաւօտեան ժամը 9-էն 12, եւ կէսօրէ ետք 14 - 17-ի միջեւ Մայր եկեղեցւոյ Հոգեւոր հովիւին եւ դպրոցի տնօրէնին՝ Գարեգին Վրդ. Պեքճեանի կողմէ։

Eglise Arménienne :
339, Ave. du Prado. 13008 — Marseille
Tél. : (91) 77. 84. 70

TRICOTS NAZARETH

Recherche
aide - comptable
à plein temps

tél. 843 22 52

ՄԱՐՍԷՅԼ

Գ Ո Ւ Ս Ա Ն

ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ
Դ. ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 23, Գուսան երգչախումբի - նախկին Գրիգոր Լուսաւորիչ երգչախումբի - հիմնադրութեան Դ. տարեդարձի առթիւ Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենայ կրօնական հանդիսաւոր արարողութիւն։

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ. ՊԵՔՃԵԱՆ

ԳՈՒՍԱՆ երգչախումբը իր ամբողջական կազմով եւ ղեկավարութեամբ՝ հիմնադիր - ուսուցչուհի Տիկին Ժիւլիէթ Ըլմազեանի կը կատարէ Պատարագի երգեցողութիւնը, բազմաձայն, Եկմալեան եղանակով։

Սկիզբ ժամերգութեան 8
Պատարագ՝ 10

Պատարագէն ետք Մայր եկեղեցւոյ Ա. Ջրբաշեան սրահին մէջ ճաշ մը կը տրուի ի պատիւ հիւրերու եւ երգչախումբի անդամներու։

Ճաշի մասնակցիլ փափաքողները պէտք է նախօրօք ապահովեն իրենց տեղերը հեռաձայնելով հետեւեալ թիւերուն. -

77-84-70 - 87-43-71 - 70-90-93

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԹԱԼԱՐ

Աւանդական ուխտագնացութիւնը դէպի Թալար՝ այս տարի կը կատարուի Կիրակի, Սեպտեմբեր 30-ին։

Թալարի պաշտպան Սուրբին՝ Մեծ Հայքի Եպիսկոպոս Գրիգորի աճիւններուն Խորանին վրայ կը պատարագէ՝ ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ., ապա կը կատարուի հոգեհանգիստ, ի ներկայութեան շրջանի կրօնական եւ աշխարհական բարձրաստիճան անձնաւորութեանց։

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարուի Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ ԽԱՉԻԿ ԵՐԼՄԱՉԵԱՆԻ։

Յաւարտ պատարագի՝ ժամը 13ին տեղի կ'ունենայ ճաշ։

Կիրակի առաւօտուն ժամը 6.30-ին օթօքարները պատրաստ կ'ըլլան հետեւեալ հայաշատ կեդրոնները, ճամբայ ելլելու համար ժամը ճիշդ 7-ին։

Ա.- ՊՈՄՈՆ, եկեղեցւոյ առջեւ, - 8 ըմբաս տէ Մօն։
Բ.- ՍԷՆ - ԺԷՌՕՄ, դպրոցի բակին։
Գ.- ՍԷՆ - Թ'ԱՆԹՈՒԱՆ, Վիատիւք ժէռարի Պառին առջեւ։

Գիներ. - Երթուդարձ եւ ճաշ 160 Ֆ., միայն երթուդարձ 85 Ֆ., միայն ճաշ 85 Ֆր.։

Տոմսեր ապահովելու եւ այլ տեղեկութիւններ ունենալու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն. -

Մայր եկեղեցւոյ քարտուղարութիւն՝
(91) 77 - 84 - 70

Բ.- Բոլոր եկեղեցիներու հոգեւոր հովիւներուն։

Գ.- Արթաքի Յակոբեանի
(91) 60 - 07 - 61
Պերճ Կարապետեանի 66 - 07 - 49
Ժորժ Յարութիւնեանի 51 - 71 - 01
Վարդգէս Վարդանեանի 93 - 22 - 57
Ֆօթօ Վանիկի 93 - 28 - 36

Արձանագրութիւնները կը փակուին Սեպտեմբեր 27-ին։

GRAND GALA

organisé par
la MAISON DE LA CULTURE et la CROIX BLEUE ARMENIENNE
d'ISSY - LES - MOULINEAUX

VENDREDI 21 SEPTEMBRE
A 20 HEURES 30

avec

Rosy ARMEN

et le

Ballet NAVASART

au THEATRE MUNICIPAL
25, Avenue Victor Cresson
92130 ISSY - LES - MOULINEAUX

EXCEPTIONNEL

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
20

JEUDI
20 SEPTEMBRE
1984

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

LE NUMERO : 3,00 F

60րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.792 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 60e ANNÉE — No 15.792

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ ԻՐ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀՈԳԵՐՈՎ

Սեպտեմբեր 4-ի եւ 5-ի մեր թիւերով այն հատուածներ տուած էինք այն հարցազրոյցէն, զոր «Ալիք» կատարած էր թեմին Առաջնորդին, թեմական խորհուրդի ատենապետին եւ Թեհրանի հայ ազգ. վարժարաններու կեդր. հոգաբարձութեան ատենապետին հետ, կրօնքի պարսկերէն դասաւանդութեան հարցին մասին: «Ալիք»ի նոր թիւերէն (Սեպտեմբեր 9 եւ 11) կը տեղեկանանք որ Արտակ Արք. Մանուկեան երկու նամակներ գրկած է վարչապետին եւ Ներքին նախարարին, նոյն հարցին առընչութեամբ:

Ստորեւ երկու նամակներուն գլխաւոր մասերը. -

×

Ն. Գ. Պ. Միր Հոսէյն Մուսաւի
Իրանի Իսլամական Հանրապետութեան յարգելի վարչապետ,

Յարգանքներով Ձեր ուշադրութեանն ենք յանձնում, որ մի քանի օրեր առեւ մնացել դպրոցների նոր տարեշրջանի սկսման, մինչդեռ ոչ միայն չեն հարթուել Հայոց դպրոցների դժուարութիւնները, այլեւ Հայոց դպրոցների շուրջ վերջին փակուելով կամ լուծարքի ենթարկուելով՝ աւելի են բարդացել ու դժուարացել այս դպրոցների խնդիրները, եւ նկատելով հանդերձ որ թերթերում տպագրուած լուրերից տեղեկացանք, թէ Ձեր կարգադրութեամբ մի շտաբ է կեանքի կոչուել կրթական դպրոցների դժուարութիւնները ու խնդիրները քննելու եւ դրանց լուծման համար, սակայն ցարդ որեւէ արդիւնք չի տրուել եւ Հայ աշակերտների ու Հայոց դպրոցները անորոշ կացութեան մէջ են գտնւում:

... Յիշելով որ՝ թէ ես եւ թէ Թեմական Խորհուրդը յիշեալ դժուարութիւնները վերացնելու եւ Հայոց Եկեղեցու սկզբունքներին չհակասող մի միջոց գտնելու համար ըստ պետական - պաշտօնական մարմինների յանձնարարութեանց՝ ժամանակին առաջարկներ ենք ներկայացրել, այժմ եւս պատրաստ ենք համագործակցել վերոյիշեալ շտաբի կամ Ձեր ընտրած որեւէ մարմնի հետ. խնդրում ենք կարգադրել հարկ եղած միջոցառումները կատարուեն դպրոցների բացման նախօրեակին այս մի քանի օրուայ ընթացքում, որպէսզի դժուարութիւնները հարթուելով վերաբացուեն Հայոց դպրոցները եւ ուսումնական նոր տարեշրջանում առանց դժուարութեան եւ ընթացիկ ձեւով սկսեն իրենց աշխատանքը:

×

Ն. Գ. Խոջաթօլէսլամ պ. Նաթեղ Նուրի
Իրանի Իսլամական Հանրապետութեան Ներքին գործոց յարգելի նախարար,

Յարգանքներով Ձեր ուշադրութեան ենք յանձնում՝ վերջերս ցաւով տեղեկացանք որ՝ մարմնակրթական կազմակերպութեան կողմից նախապէս տրուած համաձայնութեամբ հանդերձ, Ներքին գործոց նախարարութիւնը թոյլ չի տուել տեղի ունենան համահայկական մարզական խաղերը, որոնք քառասուն տարիներ է, ինչ տեղի են ունենում եւ իրանահայ երիտասարդներին ու պատանիները մասնակցում են այդ մարզախաղերին:

Յիշեցնում է, որ անցեալ տարի եւս

Մէհր ամսին (Հոկտեմբեր) Ներքին գործոց նախարարութիւնը թոյլ չտուեց տեղի ունենան Հայ Մշակոյթի Շաբաթուայ առթիւ կազմակերպուած ու ծրագրուած ձեռնարկները:

Այսպիսով անցեալ մէկ տարուայ ընթացքում այդ նախարարութիւնը երկու անգամ արգելել է հայ համայնքի մշակութային ու մարզական ծրագիրների կայացումը եւ գործնականապէս սահմանափակումներ է ստեղծում իրանահայ մշակութային եւ հասարակական աշխատանքների գործադրման մէջ:

Այս խնդիրը, որ նախկին տարիներում երբեւիցէ նախընթաց չի ունեցել՝ ոչ միայն ցաւալի է, այլ նաեւ աւելի է ընդգծել հայ համայնքի մէջ առաջած մտահոգութիւնը, քանի որ հայկական դպրոցների շուրջ ստեղծուած դժուարութիւնների լուծում չգտնելը մի կողմից եւ գործնական սահմանափակումները, որոնք կատարւում են Հայոց մշակութային եւ հասարակական աշխատանքների շուրջ միւս կողմից՝ խանգարել են Հայութեան հասարակական կեանքը եւ մտահոգութիւն ու երկմտանք են առաջացրել հայ հասարակութեան մէջ, ու նաեւ յուսահատութեան են մատնել այն մարզիկներին, որոնք երկար ժամանակ է ինչ պատրաստւում էին այդ մարզախաղերին մասնակցելու համար:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԴԵՍՊԱՆԸ ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ ՉԷ ԳԱՑԵՐ...

—×—

Սեպտեմբեր 18-ի մեր թիւով կը գրէինք թէ Միացեալ - Նահանգներու Անգարայի դեսպանը լսելէ ետք Արտաքին նախարարութեան բողոքը, չունչը Ուաշինկթըն առած էր, որպէսզի՝ մէկ կողմէն փոխանցէ Թրք. բողոքը, միւս կողմէն ալ տեղեկանայ իր կառավարութեան տեսակէտին: Կը պարզուի որ Անգարայէն մեկնելէն ետք, Ամերիկացին Եւրոպա եկեր է ինչ որ բուական կը զայրացնէ Թուրքերը: Սեպտեմբեր 18-ի «Հիւրրիյէթ»ը հետեւեալը կը գրէ այս մասին. -

«ԻՆՉ ԼՐՋՈՒԹԻՒՆ

Պարզուած է որ Ամերիկայի Անգարայի աւագ դեսպանը որ վերջին ծանօթ իրադարձութիւններէն ետք անակնկալ կերպով մեկնած էր Թուրքիայէն եւ կը կարծուէր թէ Ուաշինկթըն գացած է, Եւրոպա կը գտնուի:

Միացեալ - Նահանգներու Արտաքին նախարարութենէն պաշտօնատար մը ըսած է թէ աւագ դեսպանը Սեպտեմբեր 17-ին կը սպասուէր Ուաշինկթըն: Ներկայացուցչական Ժողովին մէջ Ապրիլ 24-ը «Մարդուն դէմ մարդուն վայրագութեան օր»ը հռչակող բանաձեւին քուէարկուելուն դէմ Թուրքիոյ բուռն հակազդեցութենէն ետք աւագ դեսպանը Անգարայէն մեկնած էր ու կ'ըսուէր թէ Ուաշինկթըն կ'երթայ բացատրութիւն առնելու համար ամերիկեան կառավարութեան տեսակէտին մասին»:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ներկայ օրերու տնտեսական դրութեան եւ կալուածային ու գործառնական այլ բարդութիւններու իբրեւ հետեւանք՝ Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութիւնը, վերջին տարիներուն, կը բոլորէր որոշ դժուարութիւններ: Առ այդ, ընդառաջելով Միաբանութեան Վարիչ Մարմնին, կարգ մը այցելութիւններէ եւ տեսակցութիւններէ ետք՝ Վենետիկ թէ Հռոմ, Փարիզի մէջ, 1984 Յունիս 17-ին, ի ներկայութեան Միաբանութեան Ընդհ. Աբբահայր Հ. Բարսեղ Վ. Ձեփիճեանի, կը կազմուէր մարմին մը, որ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷ -
COMITE INTERNATIONAL DES COLLEGES ARMENIENS MEKHITARISTES
անունին տակ կը պաշտօնականացուէր յաչս իշխանութեանց՝ համաձայն 1901 Յուլիս 1-ի օրէնքին:

Միաբանութիւնը, այս Մարմնին կը յանձնէր վանքին տնտեսական հարցերը քննելու եւ համապատասխան կարգադրութիւններ տնօրինելու պարտականութիւնը, տալով, միաժամանակ, անհրաժեշտ լիազօրութիւնները՝ որպէսզի ան հարկ եղած բանակցութիւնները տանի բարւոք լուծումներ գտնելու համար: Ասով իսկ, տնտեսական մտահոգութիւններէ ձերբազատուած, Միաբանութիւնը պիտի կարենար այլեւս ամբողջովին նուիրուիլ իր կոչումին, շարունակելով իր դարաւոր առաքելութիւնը՝ ի սպաս հայ մշակոյթին:

Նորակազմ Մարմնի դիւանին քանի մը ձեռնհաս անդամները անմիջապէս անձնուիրաբար գործի կը լծուէին՝ յանախակի նամբորդութիւններ կատարելով Հռոմ թէ Վենետիկ, տեսակցութիւններ ունենալով պատասխանատուներու հետ, նախ կարենալ յստակ գաղափար մը կազմելու եւ ըստ այնմ լուծումներ որոնելու համար:

Ներկայիս, հարցերը կ'ընթանան բնական պայմաններու տակ:

Հ. Մ. Վ. Մ. Կ.ն այս առաջին հաղորդագրութեամբ կուգայ առաջքն առնել արտասահմանի մէջ վերջերս հրապարակ ելած զանազան անհիմն տարաձայնութիւններու, որոնք կը ձգտին մտքեր պղտորել. կ'ուզենք վստահեցնել հանրային կարծիքը, թէ ամէն ինչ լաւ նամբու մէջ է:

Իր առենին, Հ. Մ. Վ. Մ. Կ.ը, մամուլի միջոցաւ հարկ եղած տեղեկութիւններն ու լուսաբանութիւնները պիտի տայ:

Ներկայ հաղորդագրութիւնը կը հրապարակենք Մխիթարեան Միաբանութեան Ս. Ղազարի կեդրոնական վարչութեան հետ համախորհուրդ:

Ի դիմաց
Հայ Մխիթարեան Վարժարաններու
Միջազգային Կոմիտէի
Նախագահ՝
ՎԱՀԷ ՃԱՋՄԱՏԱՐԵԱՆ

Սեպտեմբեր 17

ԾԱՆՕԹ. - Այս հաղորդագրութիւնը դրկուած ըլլալով, գլխաւորաբար արտասահմանի օրաթերթերուն, կը խնդրուի պարբերական մամուլէն եւս արտատպել:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՏԱՖԻ Կ'ՈՒԶԷ ՓԱՐԻԶ ԳԱԼ

ԼԻԲԻՈՅ ՄԱՄՈՒԼԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԼԻԲԻԱԿԱՆ ԶՕՐՔ ՉԿԱՅ ՉԱՏԻ ՄԷՋ

«Օրուան Հերոս»ն է Քատաֆի, որ ֆրանսական հեռատեսիլի Ա. կայանէն ջերմ խօսքերով արտայայտուեցաւ Ֆրանսայի նկատմամբ, փափաք յայտնելով որ գայ գեղեցիկ Ֆրանսան այցելելու ու նաեւ Լիբիա հրաւիրեց Նախագահ Միթերանը, ինչ որ «պատիւ» մը նկատեց:

Տաք ու պաղը իրարու ետեւէ, Լիբիա 24 ժամուան մէջ, անգամ մը եւս զարմացուց շատեր: Բնաւ չէր ակնկալուեր, արդարեւ, որ այսքան ջերմ «սիրաբանութենէ» մը ետք, չարաթավերջին, Լիբիա պաղ ջուր իջեցնէ մամուլի իր գործակալութեան միջոցաւ:

Ժանս գործակալութիւնը հաղորդագրութեամբ մը մեղադրած է Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը, որ էֆրիկներու կը դիմէ: Եւ դեռ ուրիշ բաներ ալ կ'ըսէ, միշտ Շէյսոնի մասին. - «Դիւանագիտութեան մարզին յայտնի փորձագէտը եւ ծանօթ իր սադրանքներով կը խօսի լիբիական զինուորական իբրեւ թէ ներկայութեան մը՝ Չատ եւ կը պնդէ որ այդ ներկայութեան Չատէն քաշուիլը համաձայնութեան նիւթն է: Գոյացած համաձայնութիւնը՝ Լիբիոյ եւ Ֆրանսայի կողմէ կը վերաբերի ԿՈՒՆԴԻ զօրավիգ տարրերու»: Այլ խօսքով Լիբիա զինուոր չունի Չատ, այլ պարզապէս «տարրեր» որոնք գացեր են զօրավիգ ըլլալու Կուքունի Ուէտէի թըրատական շար-

ժումին: Եթէ զինուորական ուժեր կան որ պէտք է քաշուին, կ'ըսէ միշտ ժանս գործակալութիւնը Ֆրանսացիներն են՝ «ֆրանսական ներկայութիւնը ուզէ չուզէ պէտք է անհետանայ»: Եթէ տառացի առնուին այս խօսքերը, կը նշանա կէ թէ Քատաֆի Ֆրանսայի քիթին կը խնդայ, բայց քանի որ ինք ուրիշ լեզո կը գործածէ, կարելի է խորհիլ թէ «ա լ Քատաֆի» վարուելակերպ մըն է եւ կ մնայ միայն նոյն ելքը՝ սպասել ու տես նել:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 11 - 13)

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐԻ

«Սովետական Գրող» հրատարակչութիւնը այս օրերուս լոյս ընծայած է երեւանցի գրականագէտ Շաւարշ Մուղնեցեանի Շահան Շահնուրի նուիրուած «Նահանջի Անշարժը» մենագրութիւնը:

Այս հատորին մէջ, որ հեղինակին Շահնուրի վաստակին գնահատման առաջին փորձն է, կը քննուին գրողին ստեղծագործական որոշ հարցերը, անոր գեղարուեստական, գրաքննադատական եւ հրապարակախօսական շարք մը գործերուն հիմնուելով, ի հարկէ չէշտը դնելով անոր գլուխ գործոցին՝ «Նահանջը առանց երգի» վէպին վրայ:

Աւելի քան կէս դար անցած է այս վէպին անդրանիկ հրատարակութենէն, այդքան ժամանակ սփիւռքահայ, ապա նաեւ խորհրդահայ մամուլին էջերուն մէջ չէ դադրիր խօսակցութիւնը այդ վէպին, անոր հեղինակին ու անձին, տաղանդին ու գրական դիմագիծին մասին: Հասարակաց է այն տեսակէտը թէ մենք այս հատորով ունեցանք հայերէն լաւագոյն վէպերէն մէկը:

ՃԵՐՄԱՉԱՓՈՒԹԵԱՆ ՓՈՐՁ

«Մոնտ»ի վերջին հարցախոյզի (սոնտաժ) բացասական հանգամանքը ոչ միայն բաւական աղմուկ բարձրացուց, այլեւ մեծ յուզում պատճառեց քաղաքական շրջանակներէն ներս. ուստի կ'արժէ, կարելի զգուշութեամբ, անդրադառնալ հանրային կարծիքի ուղղութեան եւ բոնոյթին մասին՝ քաղաքականութեան եւ ընդհանրապէս ամէն գոյնի քաղաքական մարդոց հանդէպ: Ինչպէս կը պարզուի, նոր երեւոյթ մըն է որ հետզհետէ կը ծաւալի ժողովուրդի բոլոր դասակարգերէն ներս: Պարզ է թէ հանրային կարծիքը սկսած է տարակուսիլ երկրի վարիչներու կարողութեան վրայ՝ անոնց մեծ - մեծ խոստումներուն եւ ստացուած արդիւնքին բաղդատականը ընելէ ետք: Քաղաքագէտներու անճարակութեան կը վերագրէ անվերջանալի տնտեսական տագնապը, շատ մը ծրագիրներու ձախողութիւնը եւ մանաւանդ գործադրութեան հրատապ սպառնալիքը: Ընդհանուր առմամբ համոզուած է թէ իր վարիչները անատակ են ներկայ տագնապալի կացութեան եւ, առաջին կարգի վրայ գործադրութեան առաջքն առնելու եւ լաւագոյն լուծում մը գտնելու. ըլլա՛յ անցեալին աջերը, ըլլայ ներկայիս, աւելի չեչտուած կերպով՝ ձախերը:

Գալով հարցախոյզի պատասխաններուն, անոնց 62 տոկոսը կը խորհի թէ երկրի վարիչները տեղեակ չեն ժողովուրդին իսկական վիճակին. 82 տոկոսը համոզուած է թէ սուտ կը խօսին. 54 տոկոսը՝ թէ վերիվարոյ, աջ կամ ձախ, նոյն յանկերգը կը կրկնեն. իսկ 55 տոկոսը կը հաւատայ թէ շատ դրամ կը շահին...: Այս բացասական մտայնութեան ծաւալումը կարելի է վերագրել, առաջին առթիւ, ձախերու անճարակութեան, հետեւաբար՝ աշխատաւոր եւ միջին դասակարգերու յուսախաբութեան: Համեմատաբար նոր երեւոյթ մը սոյն գանգուածին մօտ, որ կը բարդուի տեւական հակառակորդներու բազմութեան վրայ, առաւել արժեզրկելով քաղաքական մարդոց հմայքը: Սակայն ինչ որ քօղարկուած ձեւով բայց հետզհետէ աւելի յստակօրէն կը յայտնուի ներկայիս, այն է՝ թէ քաղաքացիներու կարեւոր մէկ մասը այս անճարակութիւնը կը վերագրէ ո՛չ միայն քաղաքական մարդոց, այլեւ վարչակարգին, այսինքն՝ ժողովրդավարութեան անվերջ շաղակրատութեանց:

Հին - հին համոզումներ եւ կիրքեր երեւան կու գան քաղաքագէտներուն եւ երեսփոխաններուն հանդէպ: Ժողովուրդին բնազդային կասկածամտութիւնը կ ը սաստկանայ ի տես քաղաքական խառնիճաղանճին. բան մը՝ որ աւելի կամ պակաս համեմատութեամբ միշտ ալ գոյութիւն ունեցած է Ֆրանսացիին մտայնութեան մէջ: Հետեւաբար, բաղդատմամբ անգլեւսաքսոն կամ սքանտինաւ ժողովուրդներու, աւելի մեծ համեմատութեամբ եւ դիւրութեամբ զինքը կը մղէ անբռնաւոր կորովի առաջնորդին կամ ազգային մեծ հերոսին գիրկը՝ որպէսզի ան գայ եւ մաքրագործէ նեխուած հրապարակը, առաջնորդէ ժողովուրդը, ի հարկին պարտադրէ զոհողութիւններ՝ զորս ընդհանրապէս կը վանայ ժողովրդավար վարչակարգին: Տարօրինակն այն է որ, կատարելապէս անհատապաշտ, լայնօրէն ազատամիտ եւ ըմբոստ Ֆրանսացին մէկ օրէն միւսը պատրաստ է՝ ուղղափառ եւ անսխալական առաջնորդին ամէն մէկ հրահանգին հպատակելու: Եթէ անուրանալի օրինակ մը պէտք է, յիշենք գրաւման եղերական տարիները, երբ միլլիոնաւոր անկեղծ հայրենասէրներ անտրտունջ հետեւեցան Փեթէնի խորհուրդներուն եւ պաշտպանութեան՝ ինչպէս երախան իր հօր: Այս երեւոյթը, չէ՞ ֆին կամ առաջնորդին պաշտպանութեան ապաւինելու պահանջը, զգացում մըն է՝ որ հազարամեակներու խորքէն եկած դրոշմուած կը մնայ մարդոց ենթագիտակցութեան մէջ: Ի սկզբանէ նախապատմական շրջանէն, ընտանիքի հայրը, ցեղապետը, ցեղախումբի առաջնորդը կամ ազգի մը աստուածացուած թագաւորն է՝ որ լաւ կամ գէշ առաջնորդած ու պաշտպանած է ընտանիքը, ցեղերն ու ազգերը. ուստի, պէտք չէ զարմանալ երբ, պարագաներու բերումով, բազմութիւններն ալ հայր կը փնտռեն:

Այս բնազդային պահանջը բնակչութեան գաղութականման հատուածին, այսինքն՝ մեծամասնութեան հոգեբանութիւնն է, որ ի յայտ կու գայ ճակատագրական պահերուն եւ կը փորձէ ապաւինիլ ազգային հերոսին կամ Քաջ - Նազար ամբոխավարին պաշտպանութեան: Մէկ խօսքով, առաջնորդի մը հետեւելու բնազդային պահանջն է առկա: Օրինակներ չատ կան՝ Տը Կոլէն Սթալին եւ Քէմալ: Բարեբախտաբար, Ֆրանսացի մեծ ժողովուրդը ունեցած է, եւ միշտ ալ ունի, ազատատենչ փոքրամասնութիւն մը՝ որու շնորհիւ հանրային կարծիքը կը սթափի նախ քան անդարմանելիին իրագործումը: Նշենք, որ Տը Կոլի նման անաչառ ու օրինապահ ղեկավարի՛ն անգամ կը զգուշանար բացառիկ իրաւասութիւններ տալէ:

Այսօր, ինչպէս որոշ տուեալներ կը փաստեն, օրինակ՝ Լը Փէնի արտասովոր վերելքը, դասական կուսակցութիւններու վայրէջքը, դժգոհութիւններու ծայրայեղ հանգամանքը, արհեստակցական խմբակներու զօրութիւնն ու բրտութիւնները՝ որոնք երբեմն իսկական ըմբոստութեան բնոյթ կը ստանան, ցոյցեր՝ որ անթոյլատրելի են որեւէ օրինաւոր ժողովրդավար կառավարութեան համար եւ սակայն անպատիժ կը մնան, - այս բոլորը կը մատնեն մտայնութիւններու յեղաշրջում մը, որ առ այժմ թէեւ սպառնական հանգամանք չունի, բայց լրջօրէն կը մտահոգէ քաղաքական շրջանակները՝ աջ կամ ձախ:

Արդարեւ, ներկայիս մեծամասնութեան մօտ, ինքնապաշտպանութեան զգացումը կը զօրանայ ու կը ծաւալի պետական մեքենային դէմ. Պետութեան պարտադրանքներուն դիմադրելու կամ զանոնք մերժելու տրամադրութիւնը կը տիրապետէ. նոր - նոր արհեստակցական (Քորփորաթիսթ) կազմակերպութիւններ - բժիշկ, փաստաբան, նոտար եւայլն - կատաղօրէն կը պաշտպանեն իրենց շահերը՝ ի հեճուկս ազգային ընդհանուր շահերուն. ամէն ոք իրեն համար՝ հոգեբանութիւնն է որ կը տիրէ՝ սպառնալով ազգային ամբողջականութեան եւ միասնականութեան:

Ներկայ Ֆրանսան չի նմանիր նախապատերազմեան Ֆրանսային: Ժողովուրդին կենցաղն ու մտայնութիւնը հիմնովին փոխուած են: Ազգ, հայրենիք, միակամութիւն, պօտած գաղափարներ են, բայց ժողովրդավարութիւնը խոր հիմեր նետած է երկրի բոլոր խաւերուն մէջ. հետեւաբար, ազգային հերոսին պաշտպանութեան պէտք չունի...: Բայց կը մնայ աննախատեսելի պարագան ... երբեմն, տանը հաշիւը չի համապատասխաներ շուկայի հաշիւին:

Գ. Տ.

ՀԱԼԷՊԻ ՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐ

Լ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ - Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ
ԿԵԴՐ. ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՀԱԼԷՊ. - Կրթական այս օճախը սեփականութիւնն է Հ. Բ. Ը. Միութեան: Հիմնուած է 1954-ին, ամերիկաբնակ բարերար Լազար Նաճարեանի մեծադումար նուիրատուութեամբ: Նախ, որպէս մանկապարտէզ ու նախակրթարան, վարժարանը լոյս տեսած է մինչեւ 1959, երբ սոյն թուականի Դեկտեմբեր 20-ին կատարուած է Հաստատութեան երկրորդական բաժնի պաշտօնական բացումը՝ «Գալուստ Կիւլպէնկեան» անուանումով:

1960-ին, նոր հիմնուած երկրորդական բաժինը ընդարձակելու միտումով, վարժարանի երկյարկանի շէնքին վրայ կը կառուցուի երրորդ յարկ մը եւս, ուր տարուէ - տարի կարգ մը աւելցնելով, 1961 - 1962 ուսումնական տարեշրջանին վարժարանը կը հասնի լրիւ մակարդակի, տալով պետ. պաքալորէայի անդրանիկ հունձքը:

Իր առաջին տարեշրջանին (1954 - 55), այս դպրոցը ունեցած է 83 երկու սեռէ ուսանողներ: Աշակերտական թիւի աճը մեծ ոստումներ արձանագրած է հիմնադրութեան թուականին յաջորդող տարիներուն: Գաղափար մը տալու համար յիշենք հետեւեալ թիւերը. - 1956 - 1957 տարեշրջանին աշակերտութեան ընդհանուր թիւը եղած է 331, 1957 - 1958-ին՝ 454, 1962 - 1963-ին՝ 944, 1970 - 1971-ին՝ 1366, 1972 - 1973-ին՝ 1422, 1978 - 79-ին՝ 1100 :

Անցեալին, վարժարանը ունեցած է մշակութային եռուն գործունէութիւն: Այսպէս, աշակերտութեան մօտ գրականութեան հանդէպ տակաւ աճող սէրն ու ճաշակը զարգացնելու նպատակով, ստեղծուած են գրական տարբեր յանձնախումբեր, որոնք տանը անգամ մը կազմակերպած են արուեստի երեկոներ, յուշահանդէսներ, հրատարակած են պատի թերթեր: 1958 - 1966, հրատարակուած է հաստատութեան «Բարձունք» տարեգիրքերու շարքը, հայ լեզուի ու գրականութեան ուսուցիչ Հայկ Պարիկեանի խմբագրութեամբ: Յիշեալ տարեգիրքը իր էջերուն մէջ մէկտեղած է աշակերտներու գրական փորձերն ու վարժարանի առօրեայ կեանքէն նշանակալից դրուագներ: 1961-ին, հայ իրականութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով, երկրորդական բաժնի ուսանողները արաբերէն լեզուով բեմադրած են Յակոբ Պարոնեանի «Մեծապատիւ Մուրացկանները», թարգմանուած՝ սուրիացի թարգմանիչ Նիզար Խալիլի կողմէ:

Երաժշտութեան մարզէն ներս, վարժարանը երկար տարիներ ունեցած է Սայեաթ - Նովա անունով իր երգչախումբը, ղեկավարութեամբ երաժշտութեան ուսուցիչ Պ. Անդրանիկ Կիրակոսեանի: Վարժարանը ունեցած է նաեւ մարզական բեղուն գործունէութիւն: Կանոնաւոր կերպով տեղի ունեցած են մէջ - դասարանային ու արտադպրոցական մարզական հանդիպումներ, կազմակերպուած են տանմարզանքներ ու հանդէսներ: Կ'արժէ յիշել, որ այս հաստատութեան մէջ 1959 - 1963 պաշտօնավարած է յայտնի սկաուտապետ եւ մարզիչ տաստնցի Լեւոն Արզարեան:

30ամեայ կրթ. այս օճախը ցարդ վարած են եօթը տնօրէններ. - Լեւոն Վարդան (1954 - 1955), մէթր Ռուբէն Պօղոսեան (1955 - 1956), Երուանդ Ակիշեան (1956 - 1969), մէթր Նահապետ Երեցեան (1969 - 1970), մէթր Նազար Նազարեան (1970 - 1974), Արմենակ Տիրատուրեան (1975 - 1980) եւ Ալեքսան Աթթարեան 1980-էն ի վեր: Իսկ մանկապարտէզի բաժինը առաջին երկու տարիներուն որպէս վարիչ ընդունուած է Օր. Մարի Քիթիշեանը, որուն յաջորդած են Տիկին Լօծէնի Գրաճեան (1956 - 1971) եւ ապա Օր. Ա. Նահիտ Ֆայրիքաճեան՝ 1971-էն ի վեր:

Ներկայիս, Լ. Նաճարեան - Գ. Կիւլպէնկեան կեդր. վարժարանը ունի չորս բաժիններ՝ մանկապարտէզ, նախակրթարան, միջնակարգ եւ երկրորդական: Հաստատութիւնը կը վայելէ Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Սուրիոյ Շրջանային Յանձնաժողովի վերին հսկողութիւնը: Միութեան կեդր. Յանձնախումբը, վարժարանի տնօրէնութեան հետ գործակցաբար, յառաջ կը տանի դպրոցին գործերը: Վարժարանը ունի աշակերտական ընթերցասրահ - գրադա-

Լեռը մարգարէին քով չերթայ նէ՝ Մարգարէն լեռան քով կ'երթայ

(ԵՐԳԻԾԱՎԷՊ)

Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆ

ԱԼԱՖՐԱՆԿԱ

- Կարդամ. «Մատամ Նիկողիմոս, մեզի անծանօթ տեղ մը, սենեակի մը մէջ բանտարկեր են, երէկ գիշեր մաղ մնաց տախտակի վրայ պառկէի, հոս գտնուող միւս պարտապանները, ողջ ըլլան, յարգեցին ինծի, մինտեր մը տուին: Երբ գործը անոնց բացատրեցի՝ բոլորն ալ ըսին թէ՝ մեղաւորը ժորժն է, ատ անամօթ, խաբերայ, սրիկայ ժորժը. տունէն վռնտէ, տուներնիս քանդեց, քաղաքակրթութիւն, յոժիֆ, չեմ գիտեր ինչ ըսելով՝ ինծի աստնկ բաները ձգեց. Աստուծմէ գտնայ պատիժը, մարմինը վերնայ աշխարհքէս, ես ալ մեղաւոր եմ. երիտասարդներուն չարհամարուինք ըսինք, պապերնուս ճամբայէն ելանք. լեռը մարգարէին քովը չերթայ նէ՝ մարգարէն լեռան քովը կ'երթայ ըսինք, գացինք իշտէ: Ինչ օգուտ. ինչ որ եղաւ, մեզի եղաւ: Ուրիշ անգամ աւելի երկար կը գրեմ, հիմա սա կ'ուզեմ ըսել որ անկողինս, ճերմակեղէններս, բոպ տը ճամպրաս եւ բանթուֆլաներս՝ նամակս բերողին տուէք որ ինծի հասցընէ. բանտարկուելս չճուխներուն մի ըսէք, որ չի տարածուի. ուրիշ հարցնող ներուն ալ՝ հիւանդ է, դուրս չի կրնար ելլալ ըսէք, մօտը մարդ չընդունիր, ըսէք: Մատամ, չես կրնար երեւակայել, թէ աս դէպքը որքան յուզեց զիս. ալաֆրանկային ալ քիչ մը վարժուած ըլլալով՝ այստեղի մարդոց հետ չեմ կրնար յարմարուիլ. վերջը բարին ըլլայ: ՆԻԿՈԴԻՄՈՍ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ»:

- Կը ներէք, միսիւ ժորժ, բարկացած ատեն գրած ըլլալու է, որ ձեր մասին կարգ մը անվայել խօսքեր գրեր է: Աղջիկներս, դուք ալ ոչ մէկուն մի ըսէք Նիկողիմոս աղային բանտարկուիլը:

- Չենք ըսեր, բայց ինչո՞ւ են բանտարկեր:

- Պարտք ունի եղեր տէ ատոր համար:

- Ատոնք ձեր գիտնալու բաները չեն, դուք հիմա գացէք, անկողինը, ճերմակեղէնները պատրաստեցէք, ես ալ նամակ մը գրեմ:

- Շատ աղէկ:

- Գրելիքդ ես ալ տեսնամ, միսիւ ժորժ:

- Լսէ. ահա. «Մոնսինիոյ Նիկողիմոս, պատիւ ունեցայ ստանալու ձեր երէկուայ նամակը: Ձեր չի գացած, չի տեսած մէկու տեղը դրեր են զձեզ: Վնաս չունի, սիրտդ լայն պահէ. աստուծով մէկ երկու օրէն կ'ազատիս: Առեւտուրի մէջ երբեմն ասանկ բաներ կ'ըլլան. համբերելու է: Միսիւ ժորժի մասին գրածներդ լոժիքի դէմ են, ատան ի՞նչ յանցանք ունի. տուներնիս եկաւ, մեզի լուսաւորեց, սակայն գործերը գէշ ընթացք ունեցան, վընաս կրեցինք. ինչ ընենք. ով վնաս չի կրեր. ճերմակեղէններդ, անկողինդ, բոպ տը ճամպրադ, բանթուֆլաներդ ղրկեցինք, եթէ կ'ուզես գիշերազգեստ ալ ղրկենք, որպէսզի հոգ հանգիստ ըլլաս: Բանտարկուիլդ ոչ մէկուն չենք ըսած»:

- Ինչպէ՞ս է, մատամ:

- Գէշ չէ. մարդը դուրսը կը սպասէ - կոր, տուր որ երթայ:

- Տամ, բայց ծրար մը գտնելու է տէ նամակը մէջը դնելու է:

- Ծանըմ տանկ թող տանի:

- Չըլլար. առանց ծրարի չեմ կրնար ղրկել:

- Ուշացայ, մուշու, տուր սա նամակը տանիմ:

- Սպասէ, ծրար մը գտնամ:

- Պէ ճանըմ խեղճ մարդը տախտակի վրայ է, տուր տանիմ. երկու ժամ է որ կը սպասէ:

- Աս տանը ուրկէ՞ կրնանք ծրար գտնալ, մատամ, վաղը տանի նէ չըլլա՞ր, աս գիշեր թող մինտերի վրայ պառկի. - Չըլլար, ինչ ընենք, առանց ծրարի չըլլար: - Ձըլլար, սիրելիս, վաղը եկուր: Յատուկ բարեւներ ըրէ:

- Շատ աղէկ:

- Մինտերի վրայ չի պառկելու համար ելանք առանց ծրարի՞ ղրկենք նամակը, ալաֆրանկային դէմ է. մէկ գիշեր ալ թող մինտերի վրայ պառկի, ոսկորները չեն կոտրուիր:

×

- Քա անգամ մը երթամ տէ հասկընամ ,ըսի, գուցէ սխալ է, մատամ, ճի՞շդ է որ մեծաւորդ բանտարկեր են:

- Չէ ճանըմ, ատ ի՞նչ սուտ խօսքեր են:

(Շար. 26)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԳԾԻԿՈՎ ԺԱՊԱՒԷՆ

—×—

Քանի մը տարիէ ի վեր չէի տեսած զին-քը: Եւ օր մը անակնկալ կերպով խմբագրատուն այցելութեան եկաւ: Այնքան մերցած երեւոյթ մը ունէր, որ դժուար ճանչցայ զինքը: Անցնող երեք, չորս կամ հինգ տարիները կարծես քսան տարուան չափ գործած էին իր առողջութեան վրայ: Դէմքը անբնական կերպով գունատ էր, կարծես թէ արեան հիւանդութիւն մը վարակուած էր: Մէկ ձեռքը կը դողար: Նայուածքին մէջ սարսափելի մտահոգութիւն մը, յուսահատութիւն մը կը ցոլացնէր: Զարմացայ: Խորհեցայ որ, տա՛ղ, բարեկամս լուրջ հիւանդութենէ մը կը տառապէր: Ոչինչ հարցուցի: Զնըշ-մարել ձեւացուցի:

Շաբաթ մը վերջ արդարեւ լսեցի որ անկողին ինկած էր: Պաղառութիւն, կ՚ըսէին չուրջինները: Զհաւատացի: Յայտնի էր որ պաղառութիւն չէր, չէր կրնար ըլլալ: Ան ծանրակշիռ հիւանդութենէ մը կը տառապէր, յայտնի էր: Քանի մը օրէն պիտի լսէինք իր մահուան լուրը:

Քանի մը օր վերջն ի՛նք էր որ եկաւ խմբագրատուն: Քսան տարեկան երիտասարդցած էր կարծես: Դէմքին սպիտակութիւնը բոլորովին անհետացած էր, երեսները նոր գոյն, նոր թարմութիւն առած էին: Ձեռքը նախկինին չափ չէր դողար այլեւս: Աչքերուն մէջ ժպիտ ու լաւատեսութիւն կար:

Այս անգամ քաջութիւնը ունեցայ հարցնելու.

. Ի՞նչպէս ես:

. Առինծի պէս, պատասխանեց խնդալով:

×

Այնքան վարժուած ենք տեսնելու ժամանակին գործած աւերներն ու քանդումը, որ հակառակին գրեթէ չենք սպասեր: Իրաւունք ալ ունինք: Ժամանակը թէեւ կը սպիացնէ փոքրիկ վէրքերը, թէեւ կը մոռցնէ փոքրիկ վիշտերը, մեզ կը վարժեցնէ զրկանքներու ու կարօտներու, կը հարստացնէ մեր փորձառութիւններն ու գիտելիքները, բայց ժամանակը երբեք աւելի չերիտասարդացներ մարդուս սիրտը, օրէ օր աւելի չի մաք-րեր մեր թոքերը, երբեք աւելի չի թար-մացներ մեր մորթը: Անբուժելի ու ճակատագրական բոլոր հիւանդութիւններէն ամէնէն վտանգաւորն է այդ ժամանակը մեր կենսական գործարաններուն համար: Ամէնէն վտանգաւորն է, որովհետեւ ոչ միայն կը քանդէ, այլ նաեւ եռդարձ չարտօներ: Չի սրբեր քիչ առաջ պատահած մաշումն ու խորտակումը: Անգամ մը որ մահը պատահի, անկէ վերջ չի կըր-նար չեղեալ նկատել զայն:

×

Մանուկներու համար պատրաստուած գծիկով ժամաւէններու մէջ ինծի համար, շատ հաճելի, զմայլելի բան մը կայ ընդհանրապէս. անխորտակելիութեան գաղափարը: Շուն - կատուի, կամ կատուի ու մուկի պատմութիւն մը կը պատմուի հոն միշտ, կամ ըսենք՝ հետապնդողի ու հետապնդուողի յաւերժական պատմութիւն մը, որու ընթացքին ամէն վայրկեան ծայրէն կը սկսի ճախողութեամբ վերջացող յարձակումի ու խորտակումի տեսարան մը:Ի՜նչ հոյակապ գիւտեր,ի՜նչ ճարտար պատկերներ: Ահաւասիկ կատուն կը վազէ մուկին ետեւէն: Ի՜նչ խորամանկ թակարդներ կը լարէ անոր գըլխուն, ի՜նչ նուրբ ռազմավարութիւններու կը դիմէ զայն իր ճիրաններուն մէջ առնելու համար: Բայց մուկն ալ խորամանկօրէն ի՜նչպէս վերջին վայրկեանին կը ճողոպրի թշնամիին ճիրաններէն ու անկիւնէ մը կը դիտէ անոր ծիծաղաշարժ պարտութիւնը: Օրինակի համար, հետապնդողը չի նշմարեր որ ճամբան վերջացած է եւ յանկարծ ինքզինք կը գտնէ օդին մէջ, քիչ յետոյ քարի կտորի մը պէս իյնալու համար դէպի անդունդ: Կամ հետապնդումի ահաւոր վազքին մէջ չի կրնար զսպել իր գնացքը ու ամբողջ մարմնովը կը ճզմուի դիմացը ելլող պատին վրայ: Կամ այդ մուկը խածնելու իր կոյր վազքին մէջ յանկարծ ինքզինք կը գտնէ կոկորդիլոսի մը լայն բացուած երախին դիմաց: Կամ թնդանօթի մը խըցուած խողովակը քննելու ատեն յանկարծ կը տեսնէ իր դէմքին վրայ ռումբին պայթիլը: Եւ դեռ ի՜նչ սրամիտ խաղեր, որոնք հետապնդողը կը պատժեն, հետապնդուողը կը խնդացնեն: Բայց տեսարանը քիչ վերջ ծայրէն պիտի սկսի, կարծես թէ քիչ առաջ թշնամին անդունդ չէր ինկած, պատին վրայ չէր ճզմուած, կոկորդիլոսին կլափին մէջ չէր թաղուած, ռումբով մը չէր բզկտուած: Գծիկով ժապաւէններու այս աշխարհը հրաշալի է անով, որ հոն մահ չկայ, մահը խաղ մըն է, կատակ մը, սրամտութիւն մըն է, որ պիտի տրուի ու ետ առնուի: Եւ զարմանալի չէ որ մարդկութեան այս մեծ երազը այսպէս լաւագոյն կերպով կ՚իրականանայ մանկական ժապաւէններու մէջ: Չէ՞ որ մանուկին համար ալ մահ չկայ, մահը խաղ մըն է, խաղ մը՝ յաւերժօրէն սրբագրելի:

×

Բայց, գծիկով ժապաւէնները իսկապէս մանուկներո՞ւ ուղղեալ են արդեօք:

Ռ. Հ.

րան, տարրալուծարան, սրահ եւ այլ բաժիններ: Կը ստացուի հայրենի գրականութիւն եւ մամուլ: Ուսումնական վիճակը գոհելի է, որուն փաստը կու տան նոյնինքն աշակերտները, պետական քննութեանց մէջ ձեռք ձգած իրենց յաջողութիւններով:

1983 - 1984 տարեշրջանին, աշակերտութեան ընդհ. թիւը եղած է 1111: Մանկապարտէզէն շրջանաւարտ եղած են 55, նախակրթարանէն 61, իսկ երկրորդական բաժնէն 66 երկու սեռէ ուսանողներ:

Լ. ՇԱՌՈՅԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԱՐՄԷՆ ԶԱՐԵԱՆԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

«Մտորումներ երկու աշխարհի մասին» այսպէս խորագրած է իր յուշերը ճարտ. Ա. Զարեան: Ան կը պատմէ Հայաստանի ու արտասահմանի մէջ անցած իր կեանքին մասին:

Գրագէտ Կ. Զարեանի որդին, եօթանասունամեայ ճարտարապետը յիսուն տարի ապրած է Իտալիա: Եղած է Լը Քորպիւզիէի աշակերտ: 1963-ին հաստատուած է Երեւան, ուր գլխաւորած է նախագծային հիմնարկներէն մին:

Ա. Զարեանի նախաձեռնութեամբ Իտալիոյ մէջ լոյս տեսած են 30-ի չափ գիրքեր, հայ ճարտարապետութեան մասին: Երեւան հրատարակուած են իր աշխատութիւնները՝ նուիրուած եւրոպական ճարտարապետութեան

Հայկ. արուեստին նուիրուած գիտական միջազգային ժողովներու կազմակերպիչ, արուեստի ազգ. հիմնարկի եւ եւրոպական համամնման կեդրոններու համագործակցութեան այս նուիրեալը, ժողովուրդներու մշակութային մերձեցման մարզին բերած իր նպաստին համար քանի մը տարի առաջ ընտրուած է ՄԱԿ-ի եւ ԻՒՆԷՍՔՕ-յի աշխենթեր «Ոսկէ Լեգէոն» միութեան անդամ:

×

ՀԷՔԵԱԹՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔԱԾՈՅ

Երեւանի «Սովետական Գրող» հրատարակչութիւնը Մ. Սարեանի նկարազարդումներով լոյս ընծայած է «Հայ ժողովրդական հէքեաթներ» հաւաքածոն, ռուսերէն լեզուով: Հատորին մէջ տեղ գրաւած են 60-է աւելի լաւագոյն նմոյշներ, որոնք բանահաւաքներ գրի առած են Արեւելեան ու Արեւմտեան Հայաստանի մէջ 19 - 20-րդ դարերու ընթացքին, գրուցողներու խօսքերէն:

Հատորին յառաջաբանին մէջ տրուած է քանի մը դարերու ընթացքին հէքեաթի սեռին զարգացման պատմութիւնը:

×

ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Հայաստանի մէջ այս տարի դպրոցներու վերամուտի օրը տօնուած է գիտելիքներու տօնը. տօն մը որ կ՚աւելնայ նուիրական օրերու շարքին վրայ:

Հայաստանի մէջ կայ բարձրագոյն կըրթութեան տէր այնքան ուսուցիչ որքան 1900-ին՝ աշակերտ. ներկայիս 1305 հանրակրթական վարժարաններու մէջ կ՚ուսանին 565 հազար պատանիներ:

Նոր ուսումնական շրջանին գործածութեան մտած են 28 նորակառոյց դպրոցներ: Այսօր գործօն թէքնիք վարժարաններու եւ արհեստանոցներու թիւը 100-է աւելի է:

×

ՆՈՐ ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆ ՄԸ

Հայաստանի շրջանային թերթերու թիւին վրայ աւելցաւ պարբերական մըն ալ: Լոյս տեսած է կուսակցութեան Բաղրամեան շրջանային կոմիտէի «Երասխ» թերթի անդրանիկ թիւը: Ան մէկն է այն չորս տասնեակէ աւելի շրջանային ու քաղաքի թերթերէն, որոնք ամէն օր լոյս կը տեսնեն տարբեր շրջաններու մէջ: Հայերէն լեզուով պարբերականներ կը հրատարակուին նաեւ լեռնային Ղարաբաղի չորս շրջաններուն, Ստեփանակերտի, Ազրբէյջանի եւ Վրաստանի հայաշատ բազմաթիւ վայրերուն մէջ:

×

ԱԲԽԱԶԻԱՅԻ ՀԱՅԵՐԸ

Աբխազիայի ինքնավար հանրապետութեան մէջ (վրացական հանրապետութիւն) կան 56 հայկ. դպրոցներ, ուր կը դասաւանդեն 1140 ուսուցիչներ. այդ դպրոցները ամէն տարի կու տան 780 - 800 շրջանաւարտներ:

Հոն ապրող հայերու մասին խօսելով Վրաստանի կեդր. կոմիտէի կուսակցական Աբխազիայի մարզային կոմիտէի քարտուղարը ըսած է. «Եղեռնի օրերուն այս ափերը հասած մարդիկ առաջին հայերը չէին Աբխազիայի մէջ. հին գերեզմաննոցներու մէջ կան 1804 թուականը կրող տապանաքարեր:

Աբխազիայի մէջ կ՚ապրին ու կը ստեղծագործեն երկու տասնեակէ աւելի հայ գրողներ: Անոնցմէ մէկ մասին գործերը արդէն թարգմանուած են աբխազերէնի:

ՊՈՒՏ ՄԸ ԺՊԻՏ

Թել - Ավիվի մէջ, զբօսաշրջիկ մը խանութ մը կը մտնէ, որու ցուցափեղկին մէջ ժամացոյցներ կան:

- Ժամացոյցս չինել տալ կ՚ուզեմ, կ՚ըսէ.

- Ես ժամագործ չեմ, կը պատասխանէ հարիւրի հասած հրեան, ես թլփատող եմ:

- Թլփատո՞ղ: Այն ատեն ինչո՞ւ ժամացոյց կը դնէք ցուցափեղկը:

- Ի՞նչ կ՚ուզէք որ դնեմ...

Ճ. ԿՈՒԱՌԵՍՔԻ

«ՏՈՆ ՔԱՄԻԼԼՈՅԻ ՓՈՔՐԻԿ ԱՇԽԱՐՀԸ»

(Թրգմ. Հ. Յ. Զ.)

- 22 -

ԱՆԲԱՆՆԵՐԸ

. Ներողութիւն, չէի գիտեր որ եպիսկոպոսները կարող չեն ոտքով քալելու: Պրուսքօ, անմիջապէս հեռախօսէ՛ քաղաք,, որ կրունկ մը ղրկեն: Կը զետեղենք փոսին եզերքին, հազիւ թէ եպիսկոպոսին մեքենան հասնի, ճախարակներով կը կապենք ու կրունկով զանի կ՚անցընենք միւս կողմը, եւ եպիսկոպոսը իջած չըլլար: Հասկցա՞ր:

. Հասկցայ, պետ, կրունկը ի՞նչ գոյնով կ՚ուզէք:

- Մետաղագոյն կամ նիքէլի գոյնով, աւելի լաւ կը ցայտէ:

Այս տեսակ պարագաներուն՝ նոյնիսկ մէկը որ ունեցած ըլլար Տոն Քամիլլոյի երկաթակուռ բռունցքները, պիտի սկըսէր հարուածներ տեղացնել: Սակայն ճիշդ ասոր նման պարագաներուն մէջ՝ Տոն Քամիլլօ ընդհակառակն առանձնայատկութիւնը ունէր անմիջապէս հանդարտելու: Որովհետեւ այն ատեն իր տըրամաբանութիւնը հիանալի յստակութիւն մը կ՚ունենար: «Եթէ սաւիկա այսպէս անամօթաբար եւ յայտնապէս զիս կը գրգռէ, կը նշանակէ որ իմ կողմէս հակազդեցութեան մը կը սպասէ. ուստի եթէ քիթ ու մուռին հարուած մը իջեցնեմ, իրեն ծառայութիւն մը ըրած կ՚ըլլամ: Որովհետեւ հոս հարուածը պիտի չերթար Փեփփոնէի, այլ պաշտօնի վրայ եղող գիւղապետին, ինչ որ անիծած գայթակղութիւն մը պիտի հանէր ստեղծելով թըշնամական մթնոլորտ մը ինծի ուստի նաեւ եպիսկոպոսին դէմ»:

- Հոգ չէ, ըսաւ, եպիսկոպոսներն ալ կրնան ոտքով երթալ:

Նոյն իրիկուն եկեղեցիին մէջ խօսեցաւ գրեթէ լալագին շեշտով, երդուընցնելով ամէնքը որ հանդարտ մնան, ու բաւականանան Աստուծոյ աղօթելով, որ լուսաւորէ տխար գիւղապետին միտքը, այնպէս որ նախ իրարու փոխանցումներով չանչքանայ արարողութիւնը, եւ թափօրը չխանգարուի՝ սախլելով որ միջանկեալ պահու մը հաւատացեալներու բազմութիւնը անցնի, մէյ մէկ հոգի, անխախտելի տախտակի մը վրայէն: Հարկ էր նաեւ աղօթել Աստուծոյ, որ չըլլայ թէ այդ կամրջակը անցնելու ատեն խորտակուի, տեղի տալով որ ուրախութեան օր մը, փոխուի սուգի օրուան:

Այս նուրբ նենգամիտ խօսքերը, յաջողեցան չզթայազերծել բոլոր կիները, որ դուրս ելլելով եկեղեցիէն, խռնուեցան Փեփփոնէի դրան առջեւ, եւ այնքան ու այնքան ճուացին, որ Փեփփոնէ ազուոր պահու մը պատուհան ելաւ, եւ պոռաց որ ամէնքն ալ դժոխք կորսուէին, եւ թէ փոսը պիտի ծածկուէր:

Ամէն բան լաւ գնաց. բայց Կիրակի առաւօտ բոլոր փողոցները զարդարուած էին տպաւոր մեծղի ազդերով.

Ընկերներ,

Ռէաքցիան առիթ առնելով հասարակաց օգտի աշխատութիւններու սկիզբը, ցուցադրեց մի անարժան խուժանավարութիւն, որը կը խոցէ մեր դեմոկրատիկ զգացումը: Կիրակի օր մեր գիւղին հիւր պիտի գայ օտար պետութեան մը ներկայացուցիչը, նոյն այդ ներկայացուցիչը՝ որ անուղղակի կերպով առիթ տուաւ անարժան խուժանավարութեան: Հաշուի առնելով ձեր դժկամակութիւնը ու ձեր զայրոյթը, մտահոգուած ենք որ Կիրակի օրը խուսափինք ռեւէ ցոյցէ, որ կարող ըլլայ բարդացնել մեր յարաբերութիւնները օտարներուն հետ, ուստի ձեզ կը հրաւիրենք որ կտրուկ կերպով սահմանափակուինք ընդունելու օտար պետութեան ներկայացուցիչը, պատուաւոր անտարբերութեամբ:

Կեցցէ՛ դեմոկրատ հասարակապետութիւնը. կեցցէ՛ պրոլետարիան. կեցցէ՛ Ռուսաստան:

Այս ամբողջը ամոքուած բոլոր կարմիրներուն ընդհանուր զօրակոչէն, որոնք եւ սաւիկա անմիջապէս տեսնուեցաւ, յատուկ պաշտօնն ունէին վեր վար քալելու «պատուաւոր անտարբերութեամբ», ցուցադրելով կարմիր փողկապ եւ վզկապ:

Տոն Քամիլլօ բոլորովին դեղնած, վայրկեան մը անցուց եկեղեցին եւ դուրս փախչելու շարժում մը ըրաւ:

- Տոն Քամիլլօ, ինչո՞ւ կը շտապես այդպէս:

(Շար. 85)

Տէր եւ Տիկին Վարդան Իշխանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Իշխանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արթօ Գույումճեան եւ զաւակները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ - մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻԱՄ ԻՇԽԱՆԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Տատայեան)

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 17ին, 80 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 19-ին Պոմոնի Սէնթ - Պեռնառէթ եկեղեցին:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

14, Bd. Bourely, 13012 Marseille

Կ. Ս. Մ.

ԿՐԹԱԹՈՇԱԿԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

1984 - 1985 տարեշրջանի հարցարանները ստանալու համար կրթաթոշակի թեկնածուներէն կը խնդրուի գրաւոր կերպով դիմել մինչեւ Հոկտեմբեր 31:

Les Anciens du Lycée GUETRONAGAN
32, rue de Trévise, 75009 PARIS

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Մալվինէ Խապալեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Սեպտեմբեր 23, ժամը 11-ին Փարիզի հայ կաթողիկէ Ս. Խաչ - Ս. Յովհաննէս Մայր եկեղեցին (ռիւ Շառլօ) իր զաւկին՝

ՀԱՅԿ ԽՍԱՊԱԼԵԱՆԻ

մահուան 4-րդ տարելիցին եւ իր ամուսնոյն՝

ՓԻԼԻՐ ԽՍԱՊԱԼԵԱՆԻ

ի յիշատակ:

Ի գիտութիւն ողբացեալներու յիշատակը յարգողներուն:

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻ ՆԻՍ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 23

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի ճաշ ի պատիւ Յակոբ Եպիսկ. Վարդանեանի, եկեղեցիին Օշական սրահը, նախաձեռնութեամբ եւ կազմակերպութեամբ Նիսի եւ Շրջանի Հայոց Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչութեան:

Կը հրաւիրուին ազգայինները:

Մուտքը՝ ազատ:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ կրօնական ընկերակցութիւնը կազմակերպած է տարեկան իր մեծ պարահանդէսը՝ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 22-ին, երեկոյեան ժամը՝ 21-էն սկսեալ Փալէյոն Ագոյի մէջ, փալէ տը լա Ֆուար, Վալանս: Մասնակցութեամբ՝ Հայկական ՓԱՐՈՍ նուագախումբին:

Պարահանդէսի նիւթական հասոյթը կը յատկացուի Վալանսի նոր կառուցուելիք եկեղեցւոյ եւ Ապրիլեան նահատակներու յուշարձանի ֆոնտին:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

animation

La Section de PARIS de la CROIX BLEUE des ARMENIENS de FRANCE

Commence une ANIMATION, tous les samedis de 15h à 18h. avec

— Cours de langue arménienne de tous niveaux.
— Initiation à la danse arménienne en vue de la création de NAÏRI-JUNIOR
— Chants arméniens
— Petites sorties
— Goûters

Pour tous renseignements et inscriptions veuillez téléphoner au :

783 - 30 - 35 / 206 - 42 - 50

GRAND GALA

organisé par
la MAISON DE LA CULTURE et la CROIX BLEUE ARMENIENNE
d'ISSY - LES - MOULINEAUX

VENDREDI 21 SEPTEMBRE
A 20 HEURES 30

avec

Rosy ARMEN

et le

Ballet NAVASART

au THEATRE MUNICIPAL
25, Avenue Victor Cresson
92130 ISSY - LES - MOULINEAUX

EXCEPTIONNEL

ARMENIE 1984

DÉPARTS — **RETOURS**

06 OCT. 19 OCT.
29 DEC. 11 JAN.

Nos voyages comprennent des séjours simples, et des circuits.

POSSIBILITE DE VOYAGES INDIVIDUELS... CONSULTEZ NOUS!

RENSEIGNEMENTS & INSCRIPTIONS :

Levon BAGDASSARIAN	Varoujan SARKISSIAN	Jacques CHELELEKIAN
SABERATOURS	SEVAN VOYAGES	WASTEELS
31, rue d'Argenteuil	48, Cours de la Liberté	87, La Canebière
75001 PARIS	69003 LYON	13001 MARSEILLE
Tél. (1) 261 - 51 - 13	Tél. (7) 860 - 13 - 66	Tél. (91) 95 - 90 - 12

Licence d'Etat A 1037 — Membre SNAV et APS

PLM ST-JACQUES PARIS - 1er - 2 - 3 - 4 NOVEMBRE

VIIe FESTIVAL D'ART & DE CULTURE 1984

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՓԱՌԱՏՕՆ

JAF : ASSOCIATION POUR LE DEVELOPPEMENT CULTUREL ET ARTISTIQUE DES JEUNES D'ORIGINE ARMENIENNE DE FRANCE

*

Présidence d'Honneur

de Jean CARZOU

*

JEUDI
1er NOVEMBRE
18 h 30
Vernissage de l'exposition
20 h 30
Gala d'ouverture

VENDREDI
2 NOVEMBRE
20 h 30
Premier Gala

SAMEDI
3 NOVEMBRE
15 h 00
Deuxième Gala
20 h 30
Troisième Gala
et proclamation des résultats

DIMANCHE
4 NOVEMBRE
14 h 30 Gala de clôture
avec la participation des lauréats

18 h 30
BAL DE CLOTURE
Animé par les
ARMENIAN'S SUNSHINE
avec Robert Papazian
et Gérard Melkonian

Remise des prix et diplômes
aux lauréats
par le président du VIIIe Festival
réservations : 606-27-51 (journée)

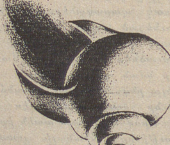
CHANT - DANSE - MUSIQUE - POESIE
PEINTURE - CERAMIQUE - SCULPTURE
PHOTO - CINEMA

600 artistes et concurrents
venus de toute la France

COMITE D'ORGANISATION : JAF - 6, CITE DU WAUXHALL, 75010 PARIS - FESTIVAL INFORMATION : 208.76.49

BON DE SOUTIEN 50 F

Je soutiens le VIIIe Festival d'Art et de Culture 1984 organisé par la **JAF** : Association pour le Développement Culturel et Artistique des Jeunes d'Origine Arménienne de France
6, Cité du Wauxhall - 75010 PARIS
Tél. (1) 208.76.49

Je vous adresse un chèque de 50 F, afin de recevoir un bon de soutien numéroté qui peut me permettre de gagner, après tirage au sort au gala de clôture, un voyage en Arménie pour deux personnes à l'occasion du Festival International d'Erévan 1985

NOM ..
ADRESSE ..
..
CHEQUE N° BANQUE

MICHEL ADEMIAN

plomberie - sanitaire
dépannage
rénovation - entretien

(75) PARIS
(92) HAUTS de SEINE
(95) VAL d'OISE

TELEPHONE :
DANS LA JOURNEE :
824. 90. 27
LE SOIR :
415. 31. 43

RECEPTION

organisée par le Comité de Paris de l'Union Générale Arménienne de Bienfaisance

en l'honneur de

HENRI VERNEUIL

à l'occasion de sa nomination à la Rosette d'Officier de la Légion d'Honneur

le Samedi 22 Septembre de 19h30 à 21h30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris

Entrée gratuite pour les membres

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
21

VENDREDI
21 SEPTEMBRE
1984

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 3,00 F

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.793 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 60e ANNÉE — No 15.793

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէին առջեւ Մառշէի կարդացած տեղեկագիրը վաւերացուելէ ետք (միաձայնութիւն պակաս՝ մէկ ձեռնպահութիւն) հրատարակուեցաւ Հինգշաբթի օրուան «Իւմանիթէ»ի հետ, առանձին 20 էջնոց տետրակի ձեւին տակ։ Կը հետապնդէր 3 գլխաւոր նպատակներ. - Ա) Պէտք է աշխատանքի հիմ ծառայէ 25-րդ համագումարի պատրաստական փաստաթուղթի ծրագրման։ Բ) Պէտք է թոյլ տայ ամբողջ կուսակցութեան յանձնառութիւն առնել գլխաւոր գաղափարներուն շուրջ, առանց սպասելու խորհրդածութեան ու վիճարանութեան։ Գ) Պէտք է օժանդակէ ներկայ կացութեան պահանջած ժողովրդական զանազան գործունէութեանց զարգացման։ Տեղեկագիրը կ'ընդլայնէ Մառշէի, Լրուէի եւ այլ պարագլուխներու […] կատարած քննադատութիւնները։ […] թելադրէ որ համաձայնութիւնները կայանան՝ վարը եւ ոչ այլեւս՝ վերը։ Մառշէ կը դատապարտէ իշխանութեան […] վարած քաղաքականութիւնը, հոն տեսնելով աջին հետ՝ համաձայնութիւն մը։ Ե[…] մարզի մէջ, նահանջ կը տեսնէ կառավարութեան կողմէ .- դպրոց, հանրավարկ, մամուլ։ Կուսակցութեան 25-րդ համագումարը տեղի կ'ունենայ Փետրուար 6-էն 10։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԱՌԵՒՏՈՒՐԸ փայլուն ար[…]դիւնք մը տուած է Օգոստոսին, 3 ու կէս միլիառ՝ աւելիով։ Որքան այս կէտը քաջալերական է, այնքան ալ մտահոգուելու պատճառներ գտած են ֆրանսական կառավարութեան «մեծերը» գալիք հինգ տարիներուն, տրուած ըլլալով որ Գերմանիա ո[…]րոշում մը տուած է, կառքերուն վերա[…]րելով, որոնք այլեւս պէտք է գտնուէին […] եւ կապար «չպարտաշնչեն»։

«ՎԱՐՁՈՒ ԱՐԳԱՆԴ»ներու հարցը կըր[…]կին մէջտեղ ելաւ եւ հոս ալ թեր ու դէմ տեսակէտները չեն պակսիր։ Մարսէյլ հիմնուած «Հիւրընկալող մայր» միութիւնը յայտնեց թէ 21 տարեկան ամուսնացած կին մը, իր արգանդը վարձած է 50 հազար ֆրանքի, ամուլ մօր մը զաւակ բերելու համար։ Բեղնաւորումը եղած է արուեստականօրէն, հօրը սերմով։ Այս հարցն ալ, որ առեւտրական շահագործման նոր դաշտ մը կը բանայ, չի կրնար արագ լուծումի յանգիլ։ Կասկած չկայ թէ հարցը շատ կնճռոտ է։ Առեւտրական կողմէն զատ, կրնայ ծնած երախան պատճառ ըլլալ կամ «վարձող» մայրը միտքը կրնայ փոխել եւ երախան չտալ ու դատ-դատաստան նոր ողբերգութիւններ առեղծէն, ինչպէս կ'ըլլայ Ամերիկա։ Տիկին Էլիզապէթ Պատէնթէռ չի հասկը[…]նար թէ ինչո՞ւ այսքան իրարանցում կայ։ Բնական կը գտնէ եւ կը խորհի թէ մի[…]այն դրամի ներկայութիւնն է որ «կը խան[…]գարէ»...։

ԱՆՈՅՇ ՄԱՀՈՒԱՆ կողմնակից 5 ֆրանսացի բժիշկներ անհամբերութեամբ մանիֆեստ մը ստորագրած են։ Կը խոստովանին որ […] են հիւանդներու, որպէսզի «իրենց կեանքը վերջացնեն կարելի նուազագոյն ցաւի պայմաններու մէջ»։ Իօթանասիի շուրջ վիճաբանութիւնները որեւէ վերջնական վճիռի չեն յանգած, ցարդ։ Ընդունուած է սակայն, լռելեայն, որ բժիշկ մը հիւանդապահ «քոքթէյլ լիթիք» մը կիրարկելով վերջ տայ անդարմանելի կամ […]պարտուած հիւանդի մը տաժանակիր հոգեվարքին։ Հոս ալ, անշուշտ, բարոյախօսներ չեն պակսիր, որքան մարդոց համար նախընտրելի ըլլայ՝ արժանաւորութեան մէջ մեռնիլ։ Հինգշաբթի օր, օրաթերթերը էջեր կը տրամադրէին այս փափուկ հարցին։ Թեր ու դէմ կ'արտայայտուէին բժիշկ թէ հոգեւորական։ Երկու կողմերու ալ պատճառաբանութիւնները արհամարհելի չեն եւ կարելի չէ նիւթը սպառել ոչ ալ՝ մանաւանդ անսխալ որոշումի մը յանգիլ, մէկ օրէն միւսը։

ՄԱՄՈՒԼԸ կը հաղորդէ որ Երեքշաբթի գիշեր Վիլժէօրպանի մէջ սպաննուած է Ժորժ Մանուկեան 43 տարեկան, նախկին անդամ «Լիոնցիներու կանկ»ին։ 1977-ին 6 տարի ոճրային արգելափակման դատապարտուած էր (Հոլտ-ըփ եւ զանազան յարձակումներ), ազատ ձգուած 1981-ին, կրկին բանտարկուած էր անցեալ Դեկտեմբերին, նոյն կանկին մէկ ուրիշ անդամին՝ Փիփօ Զաքարեանի հետ, երկուքն ալ կաւատութեան լայնածաւալ գործունէութեան մը մէջ իրենց մասնակցութեան համար։ 1982-ին նորէն բանտէն կ'ելլէ եւ կ'ուզէ վրէժ լուծել իր մէկ «շատախօս» յարաբերութիւններէն մէկէն։

ՊԱՎԱՌԻՈՅ մէջ, 77 տարեկան կին մը, իր հարստութիւնը՝ 4,6 միլիոն մառք (13,9 միլիոն ֆրանք) կտակած է իր 12 շուներուն։ Կենդանապաշտպան միութիւնը, որ կտակակատարն է պէտք է օճախ մը շինել տալ ժառանգորդներուն համար, մինչ հանգուցեալ բարերարուհիին ապարանքը (15 հազար ք.մ) օգտափոխութեան կայանի պիտի վերածուի բնական կենդանիներու համար։

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 11 - 13)

ՄԵԾԱՐԱՆՔ ՍԱՀԵԱՆԻ

Բանաստեղծ Համօ Սահեան գրականութեան սեմէն մուտք գործած է որպէս նուրբ զգացումի երգիչը, ան հաստատած է հետզհետէ իր գրական ինքնատիպութիւնը, ընթերցողին առջեւ բանալով ուրոյն աշխարհ մը։ Անոր ստեղծագործական ներշնչումի աղբիւրը մարդն է, բնութիւնը, սէրը, մարդկային հոգիի տենչերքը, հայրենի գիւղը եւ մանկութեան աշխարհը։

Իր գրական վաստակին ու ծննդեան եօթանասունամեակի առթիւ Համօ Սահեան պարգեւատրուած է Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան շքանշանով։

Նախագահ Բաբգէն Սարգիսով յանձնած է պարգեւը եւ շնորհաւորելով բանաստեղծը անոր մաղթած է ստեղծագործական նորանոր յաջողութիւններ եւ քաջառողջութիւն։

Համօ Սահեանը ջերմօրէն շնորհաւորած է նաեւ Հայաստանի Գրողներու Միութեան վարչութեան նախագահ Վարդգէս Պետրոսեան։

Վերջաւորութեան շնորհակալութեան խօսք արտասանած է Համօ Սահեան։

ՃԱՏՐԱԿ
ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Նոր անակնկալ մը պատահած է, երբ Գասպարով որ 1 - 0 կը յաղթէր, յետաձգել տուած է Չորեքշաբթի օրուան խաղը՝ Ուրբաթի։ Այս ձեւով օգտագործած է իր երեք թայմ - աութներու (հանգիստ) առաջինը։

ԱՊՐԻԼ 24, ԱՄԵՐԻԿԱ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

ԱՆԳԱՐԱ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ

—×—

Թուրքիոյ պետական եւ քաղաքական շրջանակները կը շարունակեն իրենց դառնութեան բաժակը պարպել մե՛ծ դաշնակիցին՝ Ամերիկայի գլխուն։ Բացայայտ է որ ոեւէ մէկէն «խաբուիլը» այսքան ծանր չէր կրնար կշռել Թուրքիոյ վրայ։ Անգարայի սիրտը շա՛տ ու շա՛տ կոտրած է եւ վրէժ լուծելու ձեւեր կ'որոնէ։ Ահա, այդ մասին «Թէրճիման»ի տուած մանրամասնութիւնները (Սեպտեմբեր 19)։

×

Ապրիլ 24-ը «Մարդկութեան դէմ մարդուն վայրագութեան օր»ը հռչակող բանաձեւին ԱՄՆ.ու Ներկայացուցչական Ժողովին կողմէ քուէարկելէն ի վեր հակազդեցութիւնները չեն դադրած Թուրքիոյ մէջ։

Անգարայի մէջ Հանրապետութեան նախագահ Քէնան Էվրէնի նախագահութեամբ եւ նախարարապետ Թուրկութ Էօզալի եւ Արտաքին նախարար Վահիտ Հալէֆօղլուի մասնակցութեամբ գումարուած ժողովին երկու երկիրներու միջեւ յարաբերութիւնները օրակարգի բերուած ու սկզբունքով երկու կէտեր ճշդըւած են։ Առաջինը այն է որ եթէ բանաձեւը վերջնական ձեւ ստանայ ու Ռեկընն ալ զայն վաւերացնէ, Թուրք - ամերիկեան յարաբերութիւնները բազմակողմանի մարզերու մէջ պիտի վերաքննուին։ Գալով երկրորդ կէտին, եթէ Թուրքիոյ ապրուելիք օժանդակութեան գումարը 540 միլիոն տոլար ճշդուի վերջնապէս, այդ օգնութիւնը ամբողջովին պիտի մերժուի։ Իսկ այս առաջին քայլէն ետք ՕԹԱՆ-ի մէջ Թուրքիոյ պատասխանատուութիւնները խնդրոյ առարկայ պիտի դառնան։

Այս ժողովին վէճերն ու տրուած որոշումները հետեւեալ ձեւով ընթացած են. «ԱՄՆ.ու Ներկայացուցչական Ժողովին ու Ծերակոյտի արտաքին յարաբերութիւններու ենթայանձնախումբին կողմէ արձակուած վճիռները, Թուրք դիւանագէտներուն դէմ գործուած ոճրափորձերը արդարացի դատելու բնոյթ կ'առնեն։

Դաշնակիցէ մը այս որոշումները անըսպասելի թշնամական կեցուածք մը կը մատնեն։ Ռեկընի կառավարութիւնն ալ քուէի հաշիւներով դաշնակից մը կորսընցնելու գինով իսկ, չէ ուզած արգելք ըլլալ այս ամբողջին։ Գալիք օրերուն հարցը պիտի ներկայացուի նաեւ Ծերակոյտին։ Եթէ կառավարութիւնը չկարենայ արգելք հանդիսանալ եւ բանաձեւը օրէնքի տարողութիւն ստանայ, Թուրքիա ալ պարտաւոր պիտի ըլլայ վերաքննելու իր յարաբերութիւնները Ամերիկայի հետ։ Այլեւս Թուրքիա չի կրնար վստահիլ Ամերիկայի. որովհետեւ թէ՛ Քոնկրէսի անդամները եւ թէ ամերիկեան կառավարութիւնը բացայայտօրէն ցոյց տուած են որ քանի մը Հայերու քուէներուն սիրոյն Ամերիկա կրնայ մէկդի շպրտել Թուրքիոյ նման դաշնակից մը, որ միշտ հաւատարիմ մնացած է ՕԹԱՆ-ի եւ իր կարողութենէն վեր պատասխանատուութիւններ ստանձնած»։

Ինչպէս ըսինք երկրորդ կէտը կը կազմէր զինուորական եւ տնտեսական օժանդակութեան պարագան։ Խորհրդակցութիւնները հասած են զայն բոլորովին մերժելու որոշումին։

«ԱՄՆ.ու Քոնկրէսը 1978-էն ի վեր Կիպրոսի հարցը պատրուակելով, ամէն տարի զամնկլեան սուրի մը վերածած են Թուրքիոյ կատարուելիք օժանդակութիւնը։ Յունական լոպին, թէ Թուրքիոյ արժէքը թերագնահատելու կեցուածք մը ըլլայ պատճառը, այլեւս կարելի չէ Քոնկրէսի այս դիրքորոշումը լայնախոհութեամբ ընդունիլ։ Քոնկրէսը այս հարցը միշտ սակարկութեան նիւթ ըրած ու հրամցուցած է Թուրքիոյ. Թուրքիա այլեւս չի կրնար հանդուրժել այս կացութեան։

1985-ին Թուրքիոյ տրուելիք օժանդակութեան մասին կատարուած վէճերը այլեւս համբերութիւնները յորդեցուցած են։ Վճռական կերպով անընդունելի է Քոնկրէսին օժանդակութիւնը Կիպրոսի մէջ Մարաշի շրջանը Յոյներու ձգելու պայմանին կապելու մտադրութիւնը։ Թուրքիա այս պայմաններով օժանդակութիւնը մերժելու իր որոշումը պատկան իշխանութիւններու յայտնելէն ետք պատժական նոր միջոցի մը դիմուած է. առաջարկուած օժանդակութեան քանակութիւնը 755 միլիոնէն դեղչուած է 540 միլիոնի, մինչ Յունաստանի տրուելիք գումարը անփոփոխ պահուած է (500 միլիոն տոլար)։ Եթէ պիւտճէն այս ձեւով վաւերացուի, Թուրքիա պիտի մերժէ այդ օժանդակութիւնը»։

Միւս կողմէ Թուրք քաղաքական շրջանակներու մէջ հակազդեցութիւնները կը շարունակուին. ՄՏՓ-ի (Ազգ. Ժողովրդավար Կուսակցութիւն) Բաղէշի երեսփոխան Քեամրան Ինան սապէս արտայայտուած է. -

«Այս վերջին որոշումը կերպով մը Թուրք ժողովուրդին ու կառավարութեան հանդէպ թշնամական զգացումը կը բացայայտէ, եւ Թուրքին թշնամիներուն քով դիրք գրաւելու տրամադրութիւն մը կը մատնէ։ Կարելի չէ նման վճիռ մը եւ կեցուածք մը հաշտեցնել դաշնակիցներու հոգեբանութեան հետ»։

Ինան ըսած է նաեւ թէ Յունաստան ամբողջ աշխարհի մէջ ձեռնարկած է հակաթուրք խաչակրութեան մը։ Ան կ'առաջարկէ, «Յունաստանի կողմէ սարքուած այս խաղին հաշուեցոյցը պէտք է Աթէնքի սեղանին վրայ դնել։ Փարիզ տեսայ որ Յոյները պարապ չեն նստած, նոյնիսկ Եւրոպայի Խորհուրդին արձակուրդի շրջանին։ Հոն դրայ 16 ստորագրութիւններով օրէնքի նախագիծ մը. այս նախագիծին մէջ կ'առաջարկուէր որ Արեւմուտքը քննութիւն կատարէր Թուրքիոյ բոլոր փոքրամասնութիւններուն կացութեան մասին»։

Ասկէ զատ յիշեցնելով թէ Թուրքիա կարեւոր խաղաթուղթեր ունի Արեւմուտքին ու ԱՄՆ.ու դէմ, Ինան ուզած է որ Ամերիկայի դէմ ծառանայ Թուրք կառավարութիւնը։

ՊԷԼԿՐԱՏ

ԼԵՒՈՆԵԱՆԻ ԵՒ ԷԼՊԷՔԵԱՆԻ
ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ՝ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3-ԻՆ

—×—

Ծանօթ է, որ Մարտ 9-ին, Պելկրատի մէջ Էլպէքեան եւ Լեւոնեան 20-ական տարի բանտարկութեան կը դատապարտուէին, ճիշդ տարի մը առաջ գործուած մահափորձի մը համար Թուրք դեսպանին՝ Պալքարի դէմ։ Ամբաստանութեան միջամտութիւնը պատճառ եղած էր որ ամբաստանուողներ ալ գոհ երթան եւ երկարապատում ու բաւական «անարդար» արդարութիւն մը կիրարկող եուկոսլաւ դատարանը առաւելագոյն պատիժը (միւսը՝ մահավճիռն է) կը սահմանէր երկու հայ երիտասարդներուն. դատախազը կը ճշդէր որ մահապատիժ չի պահանջեր, որովհետեւ Լեւոնեան անդամալոյծ է եւ Էլպէքեան չափահաս չէր արարքին առեն։ Պաշտպան փաստաբանները վերաքննութեան դիմած էին եւ «Ազատ Օր»էն կ'իմանանք որ նոր դատավարութիւնը կը բացուի Հոկտեմբեր 3-ին։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՀԱՂՈՐԴՈՒՄՆԵՐ

«Սով. Դպրոց» չաբաթաթերթը, Օգոստոս 23-ի թիւով կը ներկայացնէ ներկայ ուսումնական տարեշրջանի՝ 1984 - 85, կրթական բնոյթի դպրոցական հեռատեսիլի հաղորդումներուն ժամանակացոյցը:

Կը վերաբերի Հայերէնի, հայ գրականութեան, քիմիագիտութեան, կենսաբանութեան, բնագիտութեան: Շարք մը տարիներու կապակցութեամբ կը պակսին նիւթեր, ինչպէս, օրինակ, երաժշտութիւնը:

Քաղուածաբար ներկայացնելէ առաջ ժամանակացոյցին Հայերէնի եւ հայ գրականութեան պատկերացումներուն կարգ մը նիւթերը, իբրեւ ծանօթացում «Յառաջ»ի ընթերցողներուն, կը փորձենք ճշդել հետապնդուած նպատակը, զայն գնահատելի նկատելով:

Դասերու ընթացքին, ամիսը 2-էն մինչեւ 5 անգամ, Սեպտեմբերէն Մայիս՝ պատկերաւոր միջոցներով հայթայթել աշակերտութեան առաւել ցայտուն տեղեկութիւններ տուեալ նիւթերուն շուրջ, զանոնք զարձնելով ստուգումի եւ վերլուծումի ճամբով կատարուող փորձեր: Աշակերտներու հարցումներ, ուսուցիչներու բացատրութիւններ: Մէկ խօսքով՝ պատկերասփռումը, որ դժբախտաբար, բոլոր դպրոցներուն մէջ ցայսօր կիրարկելի չի մնար, - ի մտի կ'ունենանք յատկապէս գիւղականները, - մաս կը կազմէ դասաւանդութեան:

Եղանակ մը, որ տարիէ տարի կը կատարելագործուի, շնորհիւ Լուսաւորութեան Նախարարութեան ջանքերուն:

Անհասկնալի եւ բացատրութեան կարօտ կէտեր կը մնան անշուշտ:

Այսպէս, Հայերէնը, որ 1982 - 1983-ի ուսումնական տարեշրջանին կը պատկերասփռուէր դասաւանդութեանց ընթացքին, ամիսը մէկ, ինչո՞ւ ներկայիս կը ջնջուի տարրական դասարաններուն մէջ: Եւ ասոր փոխարէն՝ Լեզուի Ծաւիղներ սահմանումին տակ, առաջինէն, - եօթը տարեկաններ, - մինչեւ երրորդ կարգը, Սեպտեմբերէն Մայիս, կը ներկայացուին միայն Հայրենի Բնութիւն, կենդանիներ եւ այլ նիւթեր: Կ'անտեսուի մայր լեզուին զարգացումին ծառայող պատկերասփռումը:

Վերեւ յիշուած ուսումնական տարեշրջանին, օրինակ, հետեւեալ կէտերը կը յիշատակուէին՝ Հրաժեշտ Այբբենարանին, Խօսենք ճիշդ եւ գեղեցիկ, Հնչիւնների եւ տառերի վէճը, բառերի աշխարհը, խօսքի հոյակապ շէնքը, այլ նիւթերու շարքին: Մինչդեռ ներկայ ծրագրով, լեզուի մասին որեւէ պատկերասփռում չի նախատեսուիր:

Առանց կարգերու մանրամասնութեանց մէջ մտնելու, կը պարզենք ծրագրին ժամանակացոյցը՝ ամիսը մէկ անգամ կատարուող հեռասփռումներով: Սեպտեմբերին՝ Ծանաչիր հայրենի բնութիւնը, Իմ երկրի աշունը՝ Հոկտեմբերին, - երկիր ըսելով կը հասկցուի Խորհ. Միութիւնը, - Նոյեմբերին՝ Մեր քաջ նախնիները, Դեկտեմբերին՝ Իմ բարի հէքեաթ, Փետրուարին՝ Ձմեռ է, Մարտին՝ Ցիշենք անցեալը, ապրենք ճիշդ, Ապրիլին՝ Մարդը գործով է անմահ, Մայիսին՝ Թող լինի միշտ արեւը:

Հայերէնի եւ Հայ Գրականութեան նըւիրուած նիւթերու պատկերասփռումները, առհասարակ կը մնան նոյնը, երկու ճիւղերուն մէջ, ամիսը նուազագոյնը 2, առաւելագոյնը՝ 5 անգամ: Միջին կարգերուն համար:

ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒ, - Հայերէնի ուղղախօսութիւնը, Բային կազմութիւնը, ապա՝ սեռը, Վանկ եւ տողադարձ, Գոյականներուն թիւը ... Շեշտ եւ հնչիւնափոխութիւն ... Հրամայական եղանակ ... Գրական լեզու, խօսակցական լեզու եւ բարբառ ... Բառարաններ եւայլն:

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ, - Մեսրոպ Մաշտոց եւ հայերէն տառերուն գիւտը, Ալ. Շիրվանզադէի Թատերագրութիւնը, Մովսէս Խորենացիի Հայոց Պատմութիւն երկին գրական արժէքը, Եղիշէ Չարենց՝ բանաստեղծութիւններ եւ Տաղարան, Սասունցի Դաւիթ դիւցազնավէպը, Հայ միջնադարեան տաղերգութիւն, Մուրացանի Գէորգ Մարզպետունի պատմավէպը, Գրիգոր Նարեկացի, Դ. Դեմիրճեանի Վարդանանքը, Սայաթ - Նովայի սիրոյ երգերը, Գրիգոր Զոհրապի նորավէպերը, Ստ. Զօրեանի պատմուածքները, Խ. Աբովեանի՝ Վէրք Հայաստանին, Յ. Թումանեանի՝ քառեակները, Մ. Նալբանդեանի՝ քաղաքական քնարերգութիւնը, Ակսել Բակունցի պատմուածքները ... Պ. Դուրեանի՝ քնարերգութիւնը, Յ. Թումանեանի՝ արձակը, Ա. Իսահակեանի քնարերգութիւնը, Ն. Զարեանի՝ Արա Գեղեցիկը, Դ. Վարուժանի՝ քնարերգութիւնը, Գ. Սունդուկեանի՝ թատերագրութիւնը ... Յով. Շիրազի՝ քնարերգութիւնը, Պ. Սեւակի՝ Անլռելի Զանգակատունը, Րաֆֆիի Սամուէլը, Արեւմտահայ գրականութիւնը Ի. դարու սկիզբներուն, Յ. Պարոնեանի՝ Մեծապատիւ Մուրացկանները, Վ. Տէրեանի՝ քնարերգութիւնը...

Տարիէ տարի փոփոխութիւններ կը կատարուին ուսումնական պատկերասփռումներուն մէջ, ապահովաբար, դասաւանդութեան նիւթերուն կապակցութեամբ:

Կը մտածենք, թէ ժամանակի ընթացքին տուեալ հաղորդումները՝ պատկերասփռումներու միջոցաւ, առաւել չափով կը կատարելագործուին եւ, մանաւանդ, անխտիր բոլոր դպրոցներուն մէջ կը կիրարկուին:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՄԱՌՕՏ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱԼԷՊԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ

(ՍԿԻԶԲԷՆ ՄԻՆՉԵՒ 1920)

Սուրիան, Հայոց պատմութեան մէջ, մեծ տեղ գրաւած է: Դարերէ ի վեր այս երկրին կապուած ազգային բազմաթիւ յիշատակներ բնական դարձուցած են զայն մեր ժողովուրդին: Նախաքրիստոնէական շրջանէն սկսած, Հայեր մուտք եւ ելք ունեցած են Սուրիոյ զանազան քաղաքները:

Սելեւկեաններու օրով, Մեծն Տիգրան շրջան մը հպատակեցուց այս երկիրը անդարտեցնելով իշխանութեան ներքին խառնակ վիճակը:

Հռովմէական շրջանին, Հայեր հաստատեցին առեւտուրի ճամբաներ Սուրիայէն դէպի Արեւելեան երկիրներ:

Իսկ Արաբական շրջանին, Հայ Բագրատունիները ամէնէն սերտ յարաբերութիւնները պահեցին Սուրիոյ հետ, իբր բարեկամ երկիր, որուն դէմ դաշնակցելու մասին Բիւզանդիոնի Վասիլ Թագաւորին առաջարկը չընդունեցաւ Հայոց Աշոտ Թագաւորը:

Սահակ Ձորափորեցի Կաթողիկոս անձամբ եկաւ Սուրիա, բերելու Հայութեան խաղաղասիրական ողջոյնը եւ ներդաշնակելու Հայ եւ Արաբ յարաբերութիւնները:

Վահան Գողթնեցի, այս հողերուն վրայ իր կեանքի շրջանը, եւ մինչեւ այսօր, Հայ ժողովուրդը անոր դամբանը Ռէսաֆէի մէջ, կը նկատէ Սուրբի Ցիշատակարան:

Ռուբինեանց օրով, Մեմլուքներու եւ Խաչակիրներու բախման շրջանին, Հայեր առօրեայ յարաբերութեան մէջ էին Սուրիոյ հետ:

Օսմանեան տիրապետութեան շրջանին, Հայեր, Փոքր Ասիոյ զանազան կողմերէն վաճառականական ընդարձակ կապեր հաստատեցին Սուրիոյ հետ, հաստատուելով զանազան քաղաքներու մէջ:

Մասնաւորաբար Հալէպի մէջ, Վեցերորդ եւ Եօթներորդ դարերու ընթացքին, կը հանդիպինք հայկական գաղութի մը: Հոս հաստատուած Հայեր վարած են Չէլէպիական կեանք մը, ճոխ եւ հարուստ եւ յաճախ պետական ուշադրութեան արժանացած, առեւտրական - վաճառականական գործեր կատարած են, Ազգային կեանք կազմակերպած են ու պահպանած՝ իրենց տոհմային ինքնութիւնը:

Այս համառօտ ներածականէն ետք, անցնինք մեր բուն նիւթին: Հալէպ, շատ հին ժամանակներէն ի վեր, բնակավայր եղած է այստեղէն անցնող եւ կամ հոս հաստատուիլ փափաքող Հայերուն:

Նախաքրիստոնէական դարերուն՝ Տիգրան Մեծ յաղթական բանակները անցած են Հալէպէն, բայց մեր պատմութեան վերաբերող նիւթերը, կողոպուտի եւ թալանի պատճառաւ կորսուած են:

Հալէպ, դէպի Երուսաղէմ ճանապարհին վրայ գտնուելով, դարձած է հայ ուխտաւորներուն համար կեդրոն մը, առանց տակաւին ըլլալու Հայ Եկեղեցւոյ համար Եկեղեցական եւ Ազգային կեդրոն, բայց մինչեւ առանձին Թեմի մը վերածուիլը, ան եղաւ Հոգեւոր կայան մը, Հայաստանէն եւ Փոքր Հայքէն անդադար դէպի Երուսաղէմ մեկնող ու վերադարձող եկեղեցական եւ աշխարհիկ ուխտաւորներուն համար:

Երբ Է. դարէն ետք Հայերը, Երուսաղէմի մէջ, տէր դարձան այսօրուան իրաւունքներուն եւ առանձնաշնորհումներուն, Քրիստոնէական երեք մեծ եւ նուիրական սրբավայրերուն մէջ, ի Ս. Յարութիւն, Ս. Աստուածածին եւ Բեթղեհէմ, Պաղեստինէն դէպի Հայաստան եւ փոխադարձաբար երթեւեկը շատ աւելի ընդարձակուեցաւ, ճանապարհին վրայ, գլխաւոր եւ ապահով հանգրուան ունենալով Հալէպ քաղաքը՝ ուր Երուսաղէմի, Բեթղեհէմի եւ այլ հոյակապ սրբավայրերու կարգին շինուած է առաջին եկեղեցին, հաւանաբար Կոստանդին Թագաւորի օրով, Ս. Հեղինէ անունով, որ Արաբական տիրապետութեան շրջանին մզկիթի վերածուած է եւ կոչուած՝ Էլ Հալավիէ:

Խաչակիրներու շրջանին, Կիլիկիոյ բընակչութեան մէջ գտնուեցան հեռատես մարդիկ՝ որոնք ամէնէն առաջ ուզեցին ապահով վայր մը ընտրել իրենց համար, ուր կարենային ազատ բնակութիւն հաստատել եւ իրենց հացը ապահովել ու ապրիլ իրենց նախնեաց բարեպաշտութեամբն ու աւանդութիւններովը, ծաղկեցնելով հայ գիրը եւ հայ լեզուն:

Այս մտադրութեամբ, Կիլիկիայէն բաժնուող եւ դէպի հարաւ, Հալէպ հաստատուող փոքրաթիւ գաղութ մը գոյութիւն ունեցած է 1355-ին, վկայութեամբը այդ թուականին Հալէպ գրուած եւ ծաղկուած Աւետարանի մը թանկագին յիշատակարանին: Այս Աւետարանը 1529-ին, սեփականութիւնը կը դառնայ Հալէպի բազմաբախտ Առաջնորդ Խաչատուր Եպիսկոպոսին, որ նուիրական այդ Ս. Մատեանը կը նուիրէ Երուսաղէմի Ս. Յարութեան Վանքի Մատենադարանին:

Ցիշեալ Աւետարանի Ցիշատակարանին մէջ չէ յիշուած այժմու Ս. Քառասուն Մանուկ եւ կամ Ս. Աստուածածնի եկեղեցիներու անունները:

Ըստ Հալէպի նախկին Առաջնորդ Արտաւազդ Սրբազանի Հալէպի պատմութեան, Հալէպ հաստատուած փոքրաթիւ հայ գաղութը տակաւին չէր տիրացած կամ կառուցած պատմական այս զոյգ տաճարները: Աւանդութեան մը համաձայն, այժմու եկեղեցիներու նախնական վայրը, Ասորական գերեզմանատուն մը եղած է, մէջը նոյնպէս Ասորական մատուռով մը՝ որ 1500-ական թուականներէն առաջ կը դառնայ հայկական եկեղեցի եւ շուրջը կը հաւաքէ երկու հարիւրէ աւելի ընտանիքներ, Առաջնորդարանով, Առաջնորդ եւ Քահանաներով ու տակաւ կ'ընդարձակուի եւ կը հանդիսանայ պատմական սրբավայր մը եւ կեդրոնը՝ կազմակերպուած Թեմի մը:

Այս տուեալներով կարելի է ենթադրել,

0—0—0—0—0—0—0—0

Լեռը մարգարէին խով չերթայ նէ՝ Մարգարէն լեռան խով կ'երթայ

(ԵՐԳԻԾԱՎԷՊ)

Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆ

0—0—0—0—0—0—0—0

ԱԼԱՖՐԱՆԿԱ

- Չըլլայ քի մեծաւորդ ուրիշ մը բանտարկել տուեր է, որովհետեւ բանտի խօսք կայ մէջտեղը, կրնայ սուտ չըլլայ ալ սխալ ըլլայ:

- Չէ, քօյրիկ, չէ, հիւանդ է, դուրս չելլար:

- Ատանկ է նէ, մատամ, երէկ առտու մարդ մը անկողին, վերմակ կը տանէր կոր, ա՞տ ինչ էր հապա:

- Քեզմէ ծածկել չըլլար. ինչ ընենք, բան մըն էր եղաւ, սակայն ամա՞ն Քաթիկ տուտու, ոտքդ պագնեմ, մէկու մը չըսես:

- Խե՞նթ եմ որ ուրիշի ըսեմ, անհոգ եղիր, հիչ մի մտածեր:

- Երթամ սիկարա մը բերեմ:

- Բարի լոյս:

- Աստծու բարին, Թագուկ տուտու, հըրամմեցէք:

- Ճանըմ Քաթիկ տուտու, Նիկողիմոս աղան...

- Բանտարկեր են խեղճը, սակայն ոտքդ պագնեմ, մարդու չըսես:

- Տէր ողորմեայ, ատանկ բան ուրիշի կ'ըսուի՞:

- Բարի եկար, Թագուկ տուտու ... հըրամմեցէք, մէկ երկու սիկարա առնենք:

- Մերսի, պիտի երթամ, կարեւոր գործ ունէի, հանդիպեցայ, Աստուած առողջութիւն տայ հիւանդնուդ ... ճանըմ նեղութիւն մի կրէք, ես ճամբան գիտեմ:

- Պարաքերնիս է:

- Բարի լոյս Թագուկ տուտու, կ'երեւայ թէ դուն ալ ինծի պէս լսեցիր ալ եկար: Ճի՞շդ է, Թագուկ տուտու:

- Ճիշդ է, սակայն, ոտքդ պագնեմ, մէկու մը չըսես որովհետեւ խիստ գաղտնի կը պահեն:

- Խե՞նթ եմ որ ասանկ խօսք մը ուրիշի ըսեմ:

- Ի ես ալ երթամ:

- Մատամը ո՞ւր է:

- Վար իջաւ. Քաթիկ տուտուն կը ճամբէ. կ'երեւայ թէ խօսքի բռնուեցաւ: Ատիօ:

- Ատիօ:

- Բարի լոյս, Ֆիլօ տուտու:

- Աստծու բարին, Մարիամ տուտու:

- Ճի՞շդ է աճապա:

- Ճիշդ է, սակայն ոտքդ պագնեմ, մէկու մը չըսես, որովհետեւ խիստ գաղտնի է:

- Զոճո՞ւխ ես. քա ասանկ բանը ուրիշին կ'ըսուի՞:

- Կը ներէք որ ձեզի մինակ թողուցի:

- Վնաս չունի, մատամ, մենք հիւր չենք:

- Ճանըմ, մեր Նիկողիմոս աղան քանի մը օրէ ի վեր, - դուք առողջ ըլլաք, - ատանկ հիւանդութեան մը հանդիպեցաւ որ տեղէն չի կրնար շարժիլ:

- Խեղճ մարդ, բժիշկ չեկա՞ւ:

- Բժիշկ ալ չուզէր, սենեակը նստած՝ մարդ չընդունիր. երեւի հիւանդութեան բնոյթն ատանկ է:

- Անտոնիկ, ինչ է ձայնդ ամէն կողմը բռներ է...

- Զոճուխ է, հարկաւ պիտի պոռայ, քանի՞ տարեկան եղաւ Անտոնիկը:

- Այս Փետրուարին եօթը մտաւ:

- Անտոնիկ, եկուր տղաս, եկուր քովս, ինչ կ'ընես նայինք. չարութիւն կ'ընես հա՜ ... աղապապատ շաքար կ'առնէ քեզի:

Աղապապային բանտարկեր են ...

- Սո՛ւս, սատկելիք, ատ ի՞նչ խօսք է, կորսուէ սըկէ, մեղայ, դունէ ատանկ բան մը ըլլա՞յ՝ մարդուս սիրտը չի ցաւիր. ուրիշ մը լսէ նէ կը հաւատայ:

- Տէր ողորմեայ, չոճուխի խօսքին ո՞վ կը հաւատայ: Երթանք, Ֆիլօ տուտու:

- Հայտէ երթանք:

- Մնաք բարով, Աստուած հիւանդնուդ առողջութիւն տայ:

- Ողջ ըլլաք:

- Ի՞նչ կ'ըսես Ֆիլօ տուտու:

- Ի՞նչ ըսեմ, քոյրս, լուրը երեխայէն առ, կ'ըսեն:

- Խե՛ղճ մարդ:

- Ուրկէ՞ կուգաք կոր հանըմներ:

- Նիկողիմոս աղային տունը գացինք, անշուշտ լսած պիտի ըլլաք, խեղճը բանտարկեր են:

- Բանտարկե՞ր են:

- Այո՛, սակայն ոտքերնիդ պագնեմ մէկու մը չըսէք, գաղտնի է:

- Ատանկ լուր ուրիշի կ'ըսուի՞:

- Քա փողոցին մէջտեղը կայներ ալ ինչ կը խօսիք:

(Շար. 27)

ԿՐԱԿԸ ԿԱՄ ՍԱՌՈՅՑԸ ՊԻՏԻ ԿՈՐԾԱՆԷ՞Ն ԱՇԽԱՐՀԸ

○

Հիւլէական պատերազմի մը պարագային, երկրագունդը աստիճանաբար պիտի սառի եւ հետեւաբար մարդկութիւնը պիտի կործանի: Այս եզրակացութեան հասան մօտ հարիւր գիտնականներ, որոնք վերջերս, Սիկիլիոյ մէջ, գումարեցին համագումար մը՝ «Յետ-հիւլէական պատերազմի հետեւանքները» հարցին շուրջ:

Այս գիտնականները բանաձեւեցին «ձմրան տեսութիւնը», որուն համաձայն՝ հիւլէական՝ բեկորները պիտի խափանեն արեւի ճառագայթներուն ներթափանցումը մթնոլորտային խաւէն ներս, պիտի տիրէ սաստիկ ցուրտ եւ ապրող բազմաթիւ մարմիններ պիտի չքանան երկրագունդի երեսէն:

Բայց բրիտանացի ու ամերիկացի կարգ մը գիտնականներ չեն բաժներ այս տեսութիւնը, որովհետեւ անիկա տեսաբանական ենթադրութիւններու ծիրին մէջ կը մնայ եւ ոչ մէկ ձեւով փաստուած է:

Երկու տարուան հետազօտութիւններէ ետք, խորհրդային ու ամերիկացի մօտ հարիւր գիտնականներ, յղացան հիւլէական «ձմրան» գաղափարը: Այս նոր տեսութիւնը արձագանգ գտաւ «Պաղը եւ խաւարը» գիրքին մէջ:

Վերոյիշեալ գիրքին համաձայն, հիւլէական պայթումները պիտի յառաջացնեն կրակէ փոթորիկներ, որոնք, իրենց կարգին, պիտի խափանեն արեւու ճառագայթներուն ներթափանցումը մթնոլորտային խաւէն ներս. հետեւաբար՝ երկրագունդին կլիման արմատական փոփոխութիւններ պիտի կրէ: Ամիսներ շարունակ պիտի ձիւնէ ու պիտի փճանան շատ մը կենդանիներ, որոնց կարգին՝ մարդ արարածը: Ո՛չ մէկ շրջան պիտի ազատի հիւլէական աղէտին այս հետեւանքներէն:

1971-ին, Հրատ մոլորակին մէջ տեղի ունեցաւ սաստիկ աւազամրրիկ մը, որուն հետեւանքով երեւան եկան կլիմայի յանկարծական ու զգայացունց փոփոխութիւններ՝ պաղեցնելով ամբողջ մոլորակը: Ուստի՝ բազմաթիւ գիտնականներ որոշ նմանութիւն մը սահմանեցին վերոյիշեալ դէպքին ու յետ-հիւլէական պատերազմի մը հետեւանքներուն միջեւ: Անոնք այն եզրակացութեան եկան, թէ հիւլէական բեկորները պիտի կանխարգիլեն արեւի ճառագայթները, ինչպէս Հրատի մէջ պատահած աւազամրրիկը խափանած էր նոյն արեւուն ճառագայթները:

Այս բոլորը նկատի առնելով, արեւմտեան կարգ մը դէտեր կ՚ըսեն, թէ հիւլէական «ձմրան» մը սպառնալիքը անհաւանական պիտի դարձնէ հիւլէական պատերազմի մը պայթումը: Ուրիշներ կը յայտնեն, թէ այս առնչութեամբ կատարուած հետազօտութիւնները կրնան ճշդել սահմանագիծ մը, ուրկէ անդին կարելի է խուսափիլ հիւլէական «ձմրան» մը աղէտէն: Բայց, այսպիսի գիծ մը կրնայ խախտել հիւլէական ներկայ հաւասարակշռութիւնը, որովհետեւ կարգ մը երկիրներ պիտի մշակեն նախայարձակման մարտավարութիւններ, որոնց յաջողութիւնը հաստատապէս կասկածելի է: Փաստօրէն հիւլէական փոխադարձութիւն մը կրնայ աղէտալի հետեւանքներ ունենալ համայն մարդկութեան համար:

Բրիտանացի կարգ մը գիտնականներ, համոզուած են, որ այս նոր տեսութեան ջատագովները կը չափազանցեն իրենց գիտական յայտնագործութիւնները, որպէսզի քաջալերեն հիւլէական ապազինումի ճիգերը:

Հիւլէական պատերազմներու մասնագէտի մը համաձայն, հիւլէական պատերազմ մը պիտի կործանէ մարդկութիւնը, ինչ որ ալ ըլլայ այս նոր տեսութեան արդիւնքը: «Կարեւոր չէ, թէ ինչպէս պիտի ոչնչանայ քաղաքակրթութիւնը», ըսաւ ան:

60 տարիներ առաջ, ամերիկացի բանաստեղծ մը՝ Ռոպէրթ Ֆրոսթ, հակառակ անոր, որ կը հաւատար, թէ կրակը պիտի ըլլայ երկրագունդը կործանողը, կը գրէր հետեւեալ տողերը. -

- «Կը կարծեմ, թէ բաւական ատելութիւն տեսայ, ըսելու համար, որ սառոյցը բաւարար է մարդկութիւնը կործանելու համար»:

Բանաստեղծը ատելութիւնը կը նմանցնէր սառին:

...որ 1355-ին, եւ հաւանօրէն շատ աւելի առաջ, Հալէպ հաստատուած պատմական առաջին գաղութը, թէեւ իրեն համար առանձին մատուռ կամ եկեղեցի չէ ունեցած, սակայն ունեցած է քահանայ եւ վարդապետ, Սիսէն յատկապէս ղրկուած, հովուելու համար Հալէպի հայ փոքրաթիւ գաղութը, եւ Թեմը կազմակերպելու: Անոնք կա՛մ առանձին շէնքի մը մէջ կրօնական պաշտամունք կը կատարէին եւ կամ՝ իրենց ժողովուրդով միասին, կ՚աղօթէին Ասորական կամ Յունական եկեղեցիներու մէջ:

1355-ին, պատմականօրէն յիշուող Հալէպի փոքրիկ գաղութը պէտք է ընդունիլ, որ յաջորդ կէս դարու ընթացքին զգալի կերպով յաւելում կրած է:

Հալէպի մէջ գրուած հայերէն ձեռագիրներու բոլոր հին Յիշատակարաններուն մէջ, Ս. Աստուածածին եկեղեցին է, որ նախ կը յիշատակուի եւ ապա Ս. Քառասնից Մանկանց եկեղեցին:

Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ պատմական առաջին վաւերական յիշատակագրութեան կը հանդիպինք 1429-ին, Նոյն թուին Հալէպի մէջ գրուած ու ծաղկուած Ժողովածուի մը շահեկան յիշատակարանին մէջ:

Ձեռագրին գրիչն է Ստեփանոս Քահանայ Կրակցի: Յայտնի է, որ 1355-էն սկսեալ, Հալէպ ո՛չ միայն ազգային եւ եկեղեցական կեանք եւ կազմակերպութիւն ունեցած է, այլեւ՝ այդ կազմակերպութիւնը զօրաւոր եւ տեւական հիմերու վրայ դնելու նախաձեռնութեամբ զարկ տրուած է տեղական միջոցներով, գրչութեան եւ մանրանկարչութեան արուեստներուն:

ԱՏՈՄ Ա. ՔՀՆՅ. ՔԷՀԵԱՅԵԱՆ

(Շար. 1)

«ՈԶՆԻ»-Ի ՄՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

Մուրացկանը հաւ է գողանում եւ սկսում է փետրել: Մօտեցող ոստիկանին նկատելով՝ հաւը գցում է գետակը:

-Զշարժուես, - ասում է ոստիկանը, - խոստովանիր, որտեղի՞ց ես գողացել հաւը:

- Ես այդպիսի բան չեմ արել:

- Իսկ սրանք ի՞նչ փետուրներ են:

- Օ, պարոն, այստեղ մի թռչնակ կար, գնաց լողանալու եւ ինձ խնդրեց, որ հսկեմ իր զգեստը:

×

ՀՆԱՐԱՄԻՏԸ

Գիւղատնտեսը գիտնականից գիրք է խնդրում:

- Սովորութիւն չունեմ գրադարանիս գրքերը դուրս տալու, ինչ-որ կարդալու ես, այստեղ կարդա:

Իսկ երբ գիտնականը յաջորդ օրը գիւղատնտեսից ցնցուղ է խնդրում իր պարտէզի ծաղիկները ջրելու համար, վերջինս ասում է.

- Ցնցուղս դուրս տալու սովորութիւն չունեմ, ինչ ծաղիկ որ ջրելու ես, բեր՝ իմ պարտէզում ջրիր:

×

- Վերջին անգամ եմ քեզ հարցնում. ե՞րբ կը վերադարձնես ինձ փողը:

- Անչափ ուրախ եմ, որ վերջին անգամ ես հարցնում ...

×

ԿԱՀՈՅՔԻ ԽԱՆՈՒԹԻՆ ՄԷՋ

- Անցեալ շաբաթ ձեզնից մի բազկաթոռ գնեցի: Հիմա քանդուել մաս-մաս է եղել:

- Երեւի նստել էք վրան, - եզրակացրեց վաճառողը:

×

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Խօսում են երկու մարդ, որոնք հէնց նոր են ծանօթացել:

- Նստեցէք, ի՞նչ է ձեր անունը:

- Շէյքսփիր:

- Օ, ծանօթ անուն է:

- Բա ծանօթ չլինի՞ քանի տարի է այս թաղամասի կաթնավաճառն եմ:

×

ԶՕՐԱՆՈՑԻՆ ՄԷՋ

- Զինուոր Սմիտ, եթէ հարբեցող չլինէիր, քեզ կարելի էր ենթասպայ առաջարկել:

- Շնորհակալութիւն, պարոն սպայ: երբ խմած եմ լինում, ինձ թւում է՝ արդէն զօրավար եմ:

×

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍՈՒՄ

- Ի՞նչ էք կարծում, այստեղ արեւածա՞գ է պատկերուած, թէ՝ մայրամուտ:

- Մայրամուտ:

- Ինչի՞ց ծանօթ է:

- Նա արեւածագից առաջ զարթնողը չէ:

×

ՈՒԺԵՂ ԶԷՆՔ

- Այս գիշեր լսում էի ձեր նուագը եւ չէի կարողանում քնել:

- Էհ, ժամանակ էի սպաննում:

- Շատ ուժեղ զէնք էք ընտրել:

×

ՎԱՐՍԱՎԻՐԱՆՈՑՈՒՄ

- Ի՞նչպէս սարքեմ ձեր մազերը:

- Եթէ կարելի է՝ առանց խօսելու:

×

ԱՐՀԵՍՏԱՆՈՑՆ ԱՆԶՕՐ Է

Նորոգման արհեստանոցն են բերում ձեռքից լրիւ գնացած մի աւտոմեքենայ եւ հարցնում.

- Կարո՞ղ էք որեւէ բան անել:

- Ցաւում եմ, պարոն, - պատասխանում է արհեստանոցի տէրը, - մենք դզել - փչել կարող ենք, բայց թաղել՝ ոչ:

×

- Ներեցէք, ձեր գիրքը ընկաւ:

- Շնորհակալ եմ. այնքան խորասուզուած էի ընթերցանութեան մէջ, որ չնկատեցի...:

×

ԿՈՅՐ ԱՂԻՔԻ ՎԻՐԱՀԱՏՈՒՄԻՑ ՅԵՏՈՅ

- Շնորհակալութիւն, բժիշկ: Իսկ վիրահատութեան տեղը չի՞ երեւայ:

- Դա ձեզնից է կախուած, տիկին...

×

Ամբողջ շրջանում Մուրատի նման ծըխող չկար: Ու յանկարծ նա կնոջն ասաց.

- Վերջ, այսօրուանից թարկ եմ տալիս:

Կինը զարմացաւ.

- Աւելի շուտ ես հացին ձեռ չեմ տայ, քան թէ դու կը թողնես ծխելը:

Անցաւ մի ժամ, երկու: Մուրատը չդիմացաւ ու ծխեց:

- Բա ո՞ւր մնաց խոստումդ, - հարցրեց կինը:

- Քեզ համար եմ ծխում պատասխանեց ամուսինը: - Դու այնպէս յամառն ես, որ եթէ ես խոստումս կատարեմ՝ սովամահ կը լինես:

Ճ. ԿՈՒԱՌԵՍՔԻ

«ՏՈՆ ՔԱՄԻԼԼՈՅԻ ՓՈՔՐԻԿ ԱՇԽԱՐՀԸ»

(Թրգմ. Հ. Յ. Զ.)

- 22 -

ԱՆԲԱՆՆԵՐԸ

- Հարկ է երթամ ընդունելու եպիսկոպոսը գլխաւոր ճամբուն վրայ, բացատրեց Տոն Քամիլլօ, քիչ մը հեռուէն է. յետոյ ճամբան լեցուն է կարմիր վզկապերով մարդերով. եւ եթէ եպիսկոպոսը զիս չտեսնէ, պիտի կարծէ, թէ Ստալինկրատի մէջ կը գտնուի:

- Եւ կարմիր վզկապաւորները օտարական կամ տարբե՞ր կրօնքէ են, հարցուց Քրիստոս:

- Ո՛չ, ամէնօրեայ սրիկաներն են, որ երբեմն կը տեսնէք հոս եկեղեցիին մէջ:

- Այն ատեն, եթէ այդպէս է, Տոն Քամիլլօ, լաւ պիտի ըլլայ որ նորէն պահարանի մէջ թողուս այդ ապրանքը, որ կապեր ես կապայիդ տակ:

Տոն Քամիլլօ կապային տակէն հանեց գնդացիրը, ու գնաց դրաւ աւանդատան մէջ:

- Կ՚առնես երբ ես ըսեմ քեզի, հրամայեց Քրիստոս: Տոն Քամիլլօ ցնցեց ուսերը.

- Եթէ սպասեմ որ գնդացիրը առնելու համար դուն ըսես, գործերնիս խառն է, բացագանչեց. դուն երբեք ըսելիք չունիս. կը խոստովանիմ որ պարագաներ կան որ հին կտակարանը...

- Շարժէ՛, յետաշրջական ըսաւ Քրիստոս ժպտելով մինչ կորած ես շաղակրատութեան մէջ, քու խեղճ, ծերունի, անպաշտպան եպիսկոպոսդ մատնուած է սատանայական կարմիր կատաղութեան:

×

Ստուգիւ ծեր, խեղճ, անպաշտպան եպիսկոպոսը մատնուած էր կարմիր ամբոխին ձեռքը: Առաւօտեան եօթնէն սկսեալ հաւատացեալները ցրուած էին մայր փողոցի երկու կողմերը, ձեւացնելով երկու երկար ու բարձր խանդավառութեամբ թումբ մը: Բայց Փեփփոնէ եպիսկոպոսին ինքնաշարժին հասնելէն քանի մը վայրկեան առաջ, այսինքն հազիւ թէ տեսաւ հրթիռին ծուխին ելլելը, որով իր յառաջադէտները կը նշէին թշնամիին անցնիլը, հրաման ըրաւ յառաջանալու, եւ կայծակնային շարժումով բոլոր կարմիր անդամակիցները, կէս քիլոմեթր տարածութեամբ դէպի առաջ ոստում մը ըրին. այնպէս որ երբ հասաւ եպիսկոպոսը, ճամբան գտաւ ծեփուած կարմիր վզկապաւորներու բազմութեամբ. մարդիկ որ վեր-վար կը քալէին, կամ խմբուած կեցեր էին խօսակցելով ցուցադրելով գերատիճան անփութութիւն մը հասնող մեքենային հանդէպ, որը պէտք էր մարդաքայլ յառաջանալ ու զանգով միայն ճամբայ բանալ:

Իրաւցնէ «պատուաւոր անտարբերութեան» ցուցադրութիւնն էր, ինչպէս ցանկացած էր սպայակոյտը, իսկ Փեփփոնէ եւ միւսները խառնուած խումբերուն կը տրաքէին ուրախութենէն:

Եպիսկոպոսը՝ այդ համբաւաւորը, Նոյի չափ ծեր, բոլորովին սպիտակ ու կքած, որ երբ խօսէր, չէր կարծուեր որ ինքն ըլլար խօսողը այլ ձայն մըն էր որ կը հասնէր ուրիշ դարէ մը, անմիջապէս ըմբռնեց այդ «պատուաւոր անտարբերութիւնը», ու հրամայեց վարորդին որ կեցնէ ինքնաշարժը: Եւ երբ մեքենան կեցաւ, (Բաց ինքնաշարժ մըն էր), դուռը բանալու համար ձեռնարկը դարձնելու զարժում մը ըրաւ, եւ կը տեսնուէր որ բաւարար ուժ չունէր: Պրուսքօն որ ներկայ էր, խարուեցաւ, ու երբ անդրադարձաւ, որովհետեւ Փեփփոնէ իր յետոյքին կից մը յարմարցուց, չափազանց ուշ էր ու դռնակը արդէն բացուած էր:

- Շնորհակալ եմ, զաւակս, ըսաւ եպիսկոպոսը, աւելի լաւ է որ քալելով գիւղ մտնեմ:

- Բայց հեռու է, թոթովեց Պիճիօ, ինքն ալ կից մը ընդունելով յետոյքին:

- Հոգ չէ, պատասխանեց եպիսկոպոսը ժպտելով, չեմ փափաքիր որեւէ կերպով խանգարել ձեր քաղաքական հաւաքոյթները:

- Քաղաքական հաւաքոյթ մը չէ, բացատրեց մռայլ կերպով Փեփփոնէ, աշխատաւորներ են որ հանդարտօրէն կը խօսակցին իրենց գործերու մասին: Կրնաք մնալ ինքնաշարժին մէջ:

Բայց ծեր եպիսկոպոսը արդէն իջած էր, եւ Պրուսքօն ստացաւ երկրորդ կիցը, որովհետեւ տեսնելով որ կը կթոտէր, առաջարկած էր բազուկը իրբեւ յենարան:

(Շար. 86)

Տէր եւ Տիկին Սարգիս Փէհլիվանեան, Տէր եւ Տիկին Արթօ Փէհլիվանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Մասիս Փէհլիվանեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Մարթա Փէհլիվանեան ցաւով կը ծանուցանեն իրենց քրոջ, հօրաքրոջ եւ տալոջ՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՎԱՐԴՈՒՀԻ ՄՕՐՈՒՔԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Փէհլիվանեան)

կսկծալի մահը, որ պատահեցաւ յետ երկարատեւ հիւանդութեան 81 տարեկանին, Թրուվիլ (Քալվատոս) :

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 24, ժամը 16-ին église Notre Dame des Victoires, Trouville

Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Պանէեօ - Քաշանի մասնաճիւղը խոր ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տիկին Օտէթ Ֆերմանեանի եւ ամուսնոյն իրենց մօր՝ Տիկին Վերժին Ֆերմանի մահուան առթիւ :

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պոլիս մահացած իր սիրելի զարմուհիին՝ Արմինէ Բոէեանի յիշատակին՝ Տիկին Արմենուհի Գէւոնեան 100 Ֆ. կը նուիրէ խաեան Սանուց Միութեան (ստանալ «Յառաջ»էն) :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանը շնորհակալութեամբ ստացած է, փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները.- Յարութիւն Կարապետեանի մահուան առթիւ Պ. Ինճէեան 1000 : Տիկին Սիրանոյշ Ստեփանեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Սաղաթէլեան 200 Ֆ. :

×

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է՝ Տէր եւ Տիկին Ժագ Փանոսեանէ 2000 Ֆ. :

×

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացաւ հետեւեալ նուիրատուութիւնները. - Պ. Քիւփէլեան Պօղոսէ 100, Օր. Անտրէասեան Արաքսի 100 Ֆ., Տիկին Վազ Արաքսի 100 Ֆ. :

×

Տարօն Տուրուբերանի Հայր. Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է՝ Տէր եւ Տիկին Ժագ Պօղոսեանէ 100 Ֆ., Ժագ Քէշիշեանի մահուան առթիւ, նաեւ Այրի Տիկին Մարգրիտ Քէշքէշեանէ իր ամուսնոյն Ժագի մահուան քառասունքին առթիւ 250 Ֆ. :

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Արտաշէս եւ Արմենուհի Քէշիշեան, Մանուկ, Թամար, Անդրէ, Ազասի, Ժուլիէթ, Արամ, Արմէն, Քէշիշեան, Անահիտ, եւ Մանուէլ, Այտեան եւ զաւակները, Կատարինէ եւ Երուանդ Պօղոսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Քէշիշեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Սեպտեմբեր 23, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյն իրենց զաւակին եւ եղբօր՝

ԵՂԻԱ ՔԷՇԻՇԵԱՆԻ

եղեռական մահուան երրորդ տարելիցին ի յիշատակ :

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն :

×

Հայ Ազգատախնամ Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ Կիրակի, Սեպտեմ. 23, ժամը 11-ին հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Փարիզի Մայր եկեղեցւոյն, ընկերակցութեան բարերարներէն՝

ԱՐՇԱՄ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

մահուան Ա. տարելիցին,

ԱՐՇԱՒԻՐ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆԻ

յիշատակին եւ նոր բարերար՝

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐ ԾԵՐՈՒԿԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ :

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն :

ՊԱՏԱՐԱԳ

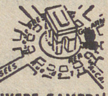
ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻԻ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏԱՆ ՄԱՏՈՒՌԻՆ ՄԷՋ

Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան մատուռին մէջ պատարագ կը մատուցուի՝ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 22, ժամը 10.30-ին :

Կը պատարագէ՝

ՄԵՍՐՈՊ ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Կը հրաւիրուին Հանգստեան Տան բնակիչներուն ընտանեկան պարագաներն ու բարեպաշտ հաւատացեալները :

à l'étoile
Concessionnaire
AUSTIN ROVER
Mini
METRO
M-G
TRIUMPH
ROVER

OUVERT SAMEDI
CREDIT MAXIMUM
Gd choix de voitures
Occasions garanties
carrosserie mécanique
Service Après-vente
Pièces détachées
ARC DE TRIOMPHE AUTOS
30, rue de TILSITT 380-55-11
amp

Կ. Ս. Մ.

ԿՐԹԱԹՈՇԱԿԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

1984 - 1985 տարեշրջանի հարցարանները ստանալու համար կրթաթոշակի թեկնածուներէն կը խնդրուի դրաւոր կերպով դիմել մինչեւ Հոկտեմբեր 31 :

Les Anciens du Lycée GUETRONAGAN
32, rue de Trévise, 75009 PARIS

FRANCE - CULTURE

Mardi 25 septembre à partir de 12 h 45. Madame A. Ter-MINASSIAN parlera de quelques livres.

պտոյտ դէպի ՎԵՆԵՏԻԿ

Նախաձեռնութեամբ Կապ. Խաչի Անիէռ - Պուա - Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի մասնաճիւղին :

Երթ՝ Հոկտեմբեր 28 - Դարձ՝ Նոյեմբեր 2

Մասնակցիլ փափաքողները կրնան արձանագրուիլ մինչեւ Հոկտեմբեր 10 : Մասնակցութեան սակը՝ 2000 Ֆ. :

Մանրամասնութեան համար հեռաձայնել Տիկին Մատոյեանի՝ 799 - 41 - 19 եւ Տիկին Խաչեանի՝ 733 08 38 :

A. S.
HOMENETMEN - FRANCE

ASSEMBLEE GENERALE ANNUELLE

Le 22 Septembre à 17h précises

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE

17, rue Bleue, 75009 PARIS

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 2-ԻՆ

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ կրօնական ընկերակցութիւնը կազմակերպած է տարեկան իր մեծ պարահանդէսը՝ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 22-ին, երեկոյեան ժամը՝ 21-էն սկսեալ Փալիյոն Ազոյի մէջ, Փալէ տը լա Ֆուար, Վալանս : Մասնակցութեամբ՝ հայկական ՓԱՐՈՍ նուագախումբին :

Պարահանդէսի նիւթական հասոյթը կը յատկացուի Վալանսի նոր կառուցուելիք եկեղեցւոյ եւ Ապրիլեան նահատակներու յուշարձանի ֆոնտին :

Irma fourrures

SUR MESURE
— REPARATIONS —
TRANSFORMATIONS

Ժամ առաջ գնեցէք ձեր մուշտակը վերարկուն վստահելով՝

ՀԱՅԿ. ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԸ

ՉԱՓԻ ՎՐԱՅ - ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄ

ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ
ԲԱՑԻ ԿԻՐԱԿԻԷ

44, avenue du Général de Gaulle
94700 Maisons-Alfort
tél. 368 55 99
Métro: École Vétérinaire-Alfort (direction CRÉTEIL)

animation

La Section de PARIS de la CROIX BLEUE des ARMENIENS de FRANCE

Commence une ANIMATION, tous les samedis de 15h à 18h. avec

- Cours de langue arménienne de tous niveaux.
- Initiation à la danse arménienne en vue de la création de NAÏRI-JUNIOR
- Chants arméniens
- Petites sorties
- Goûters

Pour tous renseignements et inscriptions veuillez téléphoner au :

783 - 30 - 35 / 206 - 42 - 50

RECEPTION

organisée par le Comité de Paris de l'Union Générale Arménienne de Bienfaisance

en l'honneur de

HENRI VERNEUIL

à l'occasion de sa nomination à la Rosette d'Officier de la Légion d'Honneur

le Samedi 22 Septembre de 19h30 à 21h30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris

Entrée gratuite pour les membres

UN RESTAURANT LIBANO - ARMENIEN
EN PLEIN PARIS

AL-KASR

SPECIALITES ARMENIENNES ET LIBANAISES

1, RUE DE RICHELIEU, 75001 PARIS
métro Palais-Royal

tél. 296 33 02

DEJEUNER - DINER D'AFFAIRES ET DE FAMILLE

prix raisonnables

accueil cordial et amical

tous les soirs
ambiance musicale orientale

Salle pour banquets, mariages, fiançailles, baptême, anniversaire, réception

Vendredi et Samedi soirée animée par **vicken**

ՀԱՅԿԱԿԱՆ - ԼԻԲԱՆԱՆԵԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ ՄԸ ՓԱՐԻԶԻ ԿԵԴՐՈՆԸ

ՀԱՄԵՂ ՃԱՇԵՐՈՎ

Bal annuel

de

HOMENETMEN FRANCE

le SAMEDI 6 OCTOBRE à partir de 20 h. 30

dans les salons de l'HOTEL MERIDIEN

boulevard Gouvion St. Cyr, Paris

animé par l'orchestre arménien HORIZON, de Padova

Pour tous renseignements appeler: M. BAGHDASSARIAN 261 51 13

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
22-23

SAMEDI-DIMANCHE
22-23 SEPT.
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.794 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 60e ANNÉE — No 15.794

ՊԷՅՐՈՒԹ

ՀԱԿԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՆՈՐ ՈՃՐԱՓՈՐՁ

10-էն 23 ՄԵՌԵԱԼ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏԱՍՆԵԱԿ ՎԻՐԱՒՈՐ

—×—

Կրկին Թակարդ - կառք մըն է, ինքնաշարժ... կառք մը նոյնիսկ, որ Հինգշաբթի օր կը նետուէր արեւելեան - Պէյրութի մէջ, ամերիկեան դեսպանատան վրայ: Առաջին օր, կարելի չէր տակաւին ճըշգրիտ հաշուեկշիռն ունենալ զոհերու, որոնց թիւը կը տարբերի ըստ աղբիւրներու: Ընդհանրապէս, մամուլը 23 մեռելի եւ 60 վիրաւորի մասին կը խօսի, բայց ամերիկեան ձայնասփիւռ մը միայն 10 մեռեալ կայ ըսած է: Գրեթէ ցերեկ էր, երբ Պէյրութի քրիստոնեայ գօտիին մէջ, ուր հաստատուած է ամերիկեան դեսպանատան մէկ յարակից բաժինը, որ գլխաւորապէս վիզա կրող բեռնատար կառք մը, յարեւմտեան անոնց զօրս դեսպանատունը կը գործածէ, անցնելով բոլոր արգելքները, կը նետուի շէնքին վրայ: 150 քիլօ պայթուցիկ փոխադրող կառքը կը կ'ելլէ, վարորդը կը մեռնի եւ շուրջը բոլորը՝ մահ, վիրաւոր, աւերակ: Ամերիկացի դեսպանը, բացառաբար, հոն է եւ կը խորհրդակցի Մեծն - Բրիտանիոյ դեսպանին հետ: Երկուքն ալ կը վիրաւորուին:

Քիչ ետք, ահաբեկչական այս արարքին տէր կ'ըլլայ Իսլամական Ճիհատը: Ֆրանսական Մամուլի Գործակալութեան Պէյրութի գրասենեակը հեռաձայնողը կ'աւելցնէ նաեւ. - «Այս գործողութիւնը կը փաստէ, որ մեր խոստումին տէրն ենք: Մէկ Ամերիկացի պիտի չմնայ լիբանանեան հողին վրայ»: Կը հրահանգէ Լիբանանցիներուն որ հեռու մնան ամերիկեան դեսպանատունէն (արեւմտեան - Պէյրութ) եւ կը խոստանայ աւելի ահարկու գործողութիւն մը՝ նախագահական ընտրութիւններէն առաջ:

Սեպտեմբեր 8-ին արդէն, մամուլի օրեր երկու գործակալութիւններ հեռաձայնով տեղեկութիւն առած էին, որ Իսլամական Ճիհատը եւ մահմեդական յեղափոխական ջոկատները պիտի հարուածեն ամերիկեան հաստատութիւն մը, Մերձաւոր - Արեւելք:

Յիշենք, որ Իսլամական Ճիհատը անցեալին ալ տէր եղած էր բազմաթիւ ոճրափորձերու, ոչ միայն Պէյրութ, այլեւ Սպանիա (Սեպտեմբեր 14, երկու Սաուտցիի դէմ), Ֆրանսա (1983 Դեկտեմբեր 31, Մարսէյլի կայարան եւ ԹԷԺԷՎԷ):

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ մէջ խորհրդաւոր ոճրափորձեր կատարուած են վերջերս, այսինքն յեղափոխութեան 40-ամեակի նախօրեակին (Սեպտեմբեր 9): Պետական շէնքերու շուրջ հսկողութիւնը աւելցած է: Օգոստոս 30-ին, Վառնայի օդակայանին մէջ է, որ ռումբ մը պայթեր է: Ըստ ականատեսներու մեռեալներ ալ կան:

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ՄԸ ցնցած է Թուրքիոյ հիւսիս - արեւելեան շրջանը: Ըստ Թուրք մամուլին՝ շարժին կեդրոնը Կասպից Ծով է եւ ամէնէն աւելի ազդուած պէտք է ըլլան Բաքուի, Ատրպէյջանի շրջանները: Թուրքիոյ մէջ, ցնցումները առաւելաբար զգացուած են Կարին, Կարս, Արթուին, Արտանուշ: (Անմիջական տեղեկութիւններ առնելու համար Հայաստանի մասին, Հինգշաբթի օր խսկ հեռաձայնեցինք Թասս գործակալութեան, որ ոչ մէկ հեռագիր ունէր այդ առընչութեամբ):

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԱՊՐԻԼ 24, ԱՄԵՐԻԿԱ, ԹՈՒՐՔԻԱ

ՑԱՆՑԱՒՈՐ ՄԸ ԵՒՄ՝ ԻՍՐԱՅԷԼ...

ԵՐԲ ՀԱՅԵՐԸ ՕԳՏԱԿԱՐ Կ'ԸԼԼԱՆ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ

Ինչպէս կ'ըսէինք երէկ, Թուրքերը կը շարունակեն իրենց դառնութիւնը թափել Ուաշինկթընի վրայ: Թէեւ, ըստ «Ֆիկառօ»ի (Սեպտեմբեր 21) աշխատակցին՝ Բլօտ Լոռիէօ, միայն հայկ. հարցն է որ կը յաջողի միասնականութիւն ստեղծել Թուրքերու միջեւ: Արդարեւ, Թուրքիոյ նուիրած իր յօդուածին մէջ, կը գրէ, ի մէջ այլոց. - «Ամէն ինչ գէշ կ'ընթանայ (առայժմ) Ուաշինկթընի եւ Անգարայի միջեւ: Վերջին փուշը այս բարեկամութեան, երկար ատեն՝ օրինակելի. - Ներկայացուցչական ժողովը կը պահանջէ որ Ապրիլ 24-ը - տարեդարձ Հայերու «բնաջնջման» (այս չակերտը «Ֆիկառօ»ին կը պատկանի, անշուշտ...) ըսկիզբը «Մարդո'ւն դէմ՝ մարդուն վայրագութեան Օր» դառնայ: Ինչ որ կայ Անգարա, նախարար, ձախ թէ աջ երեսփոխան, թերթ, բողոք բարձրացուց մէկ մարդու պէս: Ամերիկացի խորհրդականները քուէի որսորդ, հայ ահաբեկիչներու յենարան կ'որակուին: Խորհրդարանականներ նոյնիսկ կ'առաջարկեն «Ամերիկեան վայրագութեան օր» մը, որ ոգեկոչէ «Ամերիկայի Հնդիկներու ցեղասպանութիւնը»: Հաւանաբար հայկ. ահաբեկչութիւնը պէտք է, Թուրքերը համախմբելու համար, այսօր, իշխանութեան շուրջ»:

Գալով նոր «մեղաւորին» - Իսրայէլի - տեհա թէ ի'նչ կը գրէ Էրկուն Կէօզէ («Թէրճիւման,» Սեպտեմբեր 19):

×

«Երէկ կ'ըսէի.

ԱՄՆ-ու Ներկայացուցչական Ժողովին տուած որոշումը որ կ'ընդունի թէ Թուրքերը ջարդած են Հայերը, եւ այս կէտը կը դարձնէ ամերիկեան արտաքին քաղաքականութեան մէկ մասնիկը, շատ վտանգաւոր ընթացք մըն է Թուրքիոյ համար:

Թուրքիո՞յ համար:

Ոչ: Թուրք ժողովուրդի՛ն համար որ հիմնած է Թուրքիոյ նման 16 Պետութիւններ...

Թուրք ժողովուրդը կը վարկաբեկուի, կը բռնաբարուի Թուրք պատմութիւնը:

Այս արդիւնքը ապահոված են Յոյներ որոնք 1919-ին Անատոլուի մէջ կատարեալ ցեղասպանութիւն մը ի գործ դրին ու հայ քօմիթաճիներու լոպին. այն քօմիթաճիները որոնք դարերով իրենց կրօնքը, լեզուն կը պարտէին Թուրքերու ու իրենց այդ պարտքը հատուցին ռուսական բանակին որպէս ուղեցոյց ծառայելով ու յետոյ իրենց նախկին դրացիները մեծ ու փոքր մզկիթներու մէջ լեցնելով վառեցին:

Ամերիկայի մեր դեսպանին պաշտօնական յայտարարութիւնն է այս: Եւ անշուշտ թերի է տակաւին. այս անգամ արդիւնքը ապահովողը եղաւ խրայելեան լոպին:

1975-էն ի վեր յունական ու հայկ. լոպիները կը ջանային նման որոշում մը իրականացնել: Այսինքն այս վտանգաւոր հարցը տասը տարուան պատմութիւն մը ունի:

Ի՞նչպէս եղաւ որ յաջողեցաւ գործ մը, որ տասը տարիէ ի վեր անյաջողութեան մատնուած էր:

Ուրեմն նոր ուժեր միջամտեցին:

Այս նոր ուժը Իսրայէլն է, որ վերջերս սկսած է մտահոգուիլ Թուրքիոյ եւ Միջին - Արեւելեան արաբ Պետութիւններու մերձեցումը տեսնելով, ու իր այս մտահոգութիւնը բացայայտած է Թուրքիոյ տրուելիք հրասայլերու հարցով:

ԱՄՆ-ու վերջին այս ընթացքին առըն-
չութեամբ Թուրքիոյ պատկան իշխանութիւններ վեհաժողով մը պիտի գումարեն եղեր:

Քանի անգամ գրեցի, թէ՝

«Ամերիկա Իսրայէլի գաղթավայրն է»...

Քանի անգամ գրեցի, թէ՝

«Իսրայէլ Ամերիկայի փափուկ կէտն է»:

Եւ Թուրքիոյ կողմէ կեցուածքի ամենափոքր փոփոխութիւն մը անմիջապէս ուժերու հաւասարակշռութիւնը կը խախտէ Իսրայէլի դէմ որ արաբական թերակըղզիին վրայ արաբ երկիրներու ծովուն մէջտեղ կեցած է ամբարտաւան կղզիի մը նման:

Սակայն շատ լաւ պէտք է մտածել ու նկատի ունենալ նաեւ այն հաւանականութիւնը, որ արաբ մեր դրացիներէն ոմանք կրնան մեզ առանձին թողուլ Ամերիկայի ու Իսրայէլի դէմ:

Իսրայէլ պէտք է գիտնայ որ Ամերիկայի իր գործունէութիւնը շարունակելու պարագային Միջին - Արեւելքի մէջ աւելի մեծ վտանգներու ենթակայ պիտի ըլլայ. այս իրողութիւնը պէտք է գիտնայ, որպէսզի հրաժարի իր ներկայ ընթացքէն:

Պէտք է հասկնայ թէ Մոսսատի միջոցաւ քանի մը հայ ահաբեկիչներու ինքնութեան մասին տեղեկութիւններ տալ, բաւական չէ այն պատրանքը ստեղծելու թէ Թուրքիոյ կ'օժանդակէ»:

ՏԽՐՈՒՆԻ

ԱՒԵՏԻՍ ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ

Ցաւով իմացանք, որ Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 20, վաղ առաւօտեան, Պուա - լա - Ռոզի բուժարանը, իր մահկանացուն կնքած է գրող, հրապարակագիր, Փարիզի «Աշխարհ» շաբաթաթերթի խմբագիր՝ Աւետիս Ալիքսանեան:

Ողբացեալը ծնած էր Սկիւտար, 1910, Մայիս 10-ին: Յաճախած է Պէրպէրեան վարժարան, ապա՝ Կեդրոնական, ուրկէ շրջանաւարտ էր:

Աւետիս Ալիքսանեան մամուլի մարդ էր, այս բառին ամբողջական իմաստով: Գրաշարական սեղաններէն մինչեւ խմբագիրի սեղանը, Պոլսէն Փարիզ, ապրած է միշտ շնչելով տպարաններու մելանին հոտը եւ վարելով հայ խմբագրի հեւ ի հեւ աշխատանքը: Երիտասարդութեան օրերէն, Պոլսոյ մէջ, հրատարակած է «Ամսուան գիրքը» (1930), «Պատկեր» շաբաթաթերթը (1932 - 40) եւ «Այսօր» (1947 - 1948): 50-ական թուականներուն կը փոխադրուէր Փարիզ, ուր, յաջորդաբար կը վարէր «Լոյս Փարիզի»ի և «Լուսաղբիւր»ի (1957 - 58) խմբագրութիւնը, հուսկ՝ անցնելու համար «Աշխարհ» շաբաթաթերթի գլուխը, որու խմբագրութիւնը վարեց անոր հիմնադրութեան օրէն (1960) ցայսօր: Դեռ քանի մը ամիս առաջ էր, Մայիս 29-ին, բոլորուած էինք սեղաններու շուրջ, տօնելու համար «Աշխարհ»ի 25-ամեակը: Վերջին խօսքը, բնականաբար, իրեն կը պատկանէր ու հետեւեալ ձեւով կ'արտայայտուէր. - «Բախտաւոր աստղի տակ ծնած եմ, որովհետեւ միշտ իմ սիրած գործս ըրած եմ, գրաշարութիւն եւ խմբագրութիւն: Բախտաւոր եղած եմ նոյնիսկ հակառակորդներուս հետ, քանի որ ամէնէն նուիրական բանը, որ ինծի համար բարեկամութիւնն է, երբեք չէ պակսած: Արդարեւ միշտ բարեկամներ մնացած ենք, գաղափարական հակառակորդիս հետ ալ»:

Իր մասին է որ Մինաս Թէօլէօլեան հետեւեալը կը գրէ «Դար մը գրականութիւն» երկրորդ հատորին մէջ. -

«Սեւ աշխատանքի ընդունակ, դժուարութիւններու առջեւ անձնուէր, նպատակ մը իրագործելու իր կամքին մէջ վճռական՝ յանձնառո'ւ մարդ մը, մեծ յաւակնութիւններէ զերծ՝ սակայն իր համեստութեան մէջ առաւել սիրելի, աշխատունակ, գուրգուրոտ՝ նորածիլ արժէքներու եւ երէց թէ կրտսեր գրչի մարդոց հանդէպ»:

Արդարեւ, սեւ աշխատանք տանող մը եղաւ Աւետիս Ալիքսանեան, որ գրելէ կամ սրբագրելէ ետք յօդուածները, ինք ալ կը շարէր, յաճախ, իր այնքան ազնիւ կնոջ գործակցութեամբ, որպէսզի ժամուն լոյս տեսնէ թերթը:

Հեղինակն է նաեւ երկու հատորներու՝ «Անունը Մասիս դրինք» եւ «Երջանկութիւն»:

Աւետիս Ալիքսանեան, խմբագրի իր հանդամանքով թէ գրողներու միութեան որպէս նախագահ իր ձեռնհաս մասնակցութիւնը բերած է Փարիզի հայ ազգ. թէ մշակութային կեանքին: Կը պատկանէր սերունդի մը, որու վերջալոյսը, մեծ բաց մը կը թողու Սփիւռքի մեր կեանքին մէջ: Որքան ալ Ֆրանսացիք ըսեն թէ անփոխարինելի մարդ չկայ, մենք գիտենք, որ Սփիւռքի մեր հայ իրականութեան մէջ, կայ անփոխարինելի սերունդ մը, որու կը պատկանէր նաեւ Աւետիս Ալիքսանեան: Այդ սերունդն է որ մեզի փոխանցեց աւանդութիւն մը, սէրը՝ հայ գիրին ու մշակոյթին:

Աւետիս Ալիքսանեանի մահը կը սգայ առաւելաբար հայ մամուլը, այսինքն՝ մենք: Ի սրտէ կը մաղթենք, որ իր կորուստով որբացած մեր պաշտօնակիցը՝ Աշխարհ, գտնէ նոյնքան նուիրումով աշխատող յաջորդներ, անխափան շարունակելու համար թերթին հրատարակութիւնը, ինչ որ լաւագոյն յարգանքը պիտի ըլլայ իր թարմ յիշատակին հանդէպ:

×

Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Անժէլ Ալիքսանեանի, զաւակներուն եւ «Աշխարհ»ի խմբագրութեան:

×

Թաղումը կը կատարուի Երեքշաբթի, Սեպ. 25, ժամը 8.30-ին Bagneux Communal գերեզմանատունը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՇՈՒԷՏԷՆ ՀԻՒՐԵՐ

Քանի մը օր Հայաստան մնացած է Շուէտի տեղեկատու գործակալութեան տնօրէն Սուէն Գերենց իր կնոջ հետ:

Հիւրը ծանօթացած է Հայաստանի պետական տեղեկատու գործակալութեան, Արմէնփրէսի գործունէութեան, այցելած է Երեւանի տեսարժան վայրերը, հին հայկ. ճարտարապետական յուշարձանները, Էջմիածին, Սեւանայ լիճ եւ Հոկտեմբերեան շրջանը:

ԳՈՐԾՕՂ

ՎԱՆՍ ՔԱՂԱՔԻ
ՊԱՏՈՒՈՅ ՔԱՂԱՔԱՑԻ

—×—

Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 21-ին առաւօտեան ժամը 11-ին, Վանսի (Ալփ - Մարիթիմ) Էմիլ - Հիւկ հիմնարկութեան մէջ, տօքթ. Պերնար Տէմիչելիս ընդհ. խորհրդական եւ Վանսի քաղաքապետ Գառզուի յանձնեց «Քաղաքին պատուոյ քաղաքացիի» վկայականը:

ԲԱՂԿԱՑՈՒՑԻՉ ԲՈԼՈՐ ՏԱՐՐԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐՆ Է ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Երեկոյթ մը, անկասկած, կը տաքցնէ գլուխները եւ անոր աւարտին, սրահէն դուրս, կը սկսի բո՛ւն «հանդէսը», հարսանիքի առատ խմիչքներէն գինովցածներու մոլեգնութեամբ, տպաւորութիւններ, կարծիքներու եւ տեսակէտներու ազատ թռիչքը կը ստանայ իր թափը: Համոզումով կերտուած նախադասութիւններու շարահիւսք, «ջախջախիչ» փաստերու չզգալրատութիւն, անկեղծութեամբ ու հաւատքով արտասանուած խօսքեր, յաճախ, շատ հեռու կը տանին վիճողները: Ո՛չ մէկը հող կը զիջի, ո՛չ միւսը պարտուիլ կ'ուզէ: Դիւանագիտական նահանջ ալ գոյութիւն չունի: Երկուքն ալ վստահ են իրենց յառաջացուցած «գիտական» միտքերուն՝ առանց անդրադառնալու թէ՝ վարդապետութիւն մը չի՛ կրնար իր գերիշխանութիւնը տարածել ամէնուն վրայ հաւասարապէս եւ ատոր արտայայտութիւն եղող որեւէ կազմակերպութիւն՝ որքան ալ եռանդուն, գործունեայ, տիրական ներկայանայ երբեք պիտի չներկայացնէ ազգի մը ամբողջականութիւնը, քանի իրմէ դուրս կան տարբեր մտածողութեամբ նոյնքան յարգելի, նոյնքան բեղնաւոր այլ կազմակերպութիւններ:

Առատ հունձք տուող ցորենի դաշտ մը կրնա՞յ յաւակնիլ երկրի մը միակ հարստութիւնը ըլլալ, երբ անդին՝ անհամար ձեռնարկութիւններ՝ իրենց արտադրական քանակով նոյնքան անհրաժեշտ բերք ունին տրամադրելիք: Ժիսքար, Միթեռան, Շիրաք կամ Մառշէ իրենց կուսակցութեամբ եւ առանձին կրնա՞ն ամբողջ Ֆրանսան ներկայացնել:

Հայը, սակայն, կարծես քիչ մը աւելի թունդ՝ անգիտանալ կը ձեւացնէ միւսին գոյութիւնը:

Իւրաքանչիւր անհատ, ըմբռնումներու միօրինականութեամբ, հաղորդական ըղձացումներով կապուած է միութեան մը կամ ընկերներու շրջանակի մը: Կը հիանայ ի՛ր պուրակի ծաղիկներուն, կ'արբենայ ի՛ր այգիի խաղողին գինիով եւ, հաւանաբար, երբեք չի՛ փորձեր աչքերուն առջեւ պատկերել գաղութը իր ամբողջականութեան մէջ, չափել անոր տարածութիւնը, գործունէութեան ու անոր ձեռք ձգած արդիւնքին բովանդակ տարողութիւնը:

Մինչդեռ, եռուն հայկական կեանք կայ քիչ մը ամէն տեղ, ամէն գիւղի ու քաղաքի մէջ: Առանց հաղորդագրութիւններու եւ տոմարներու դիմելու իսկ, եթէ յիշողութեամբ միայն փոխադրուինք ընդարձակածաւալ Ֆրանսայի մէկ ծայրամասէն միւս հորիզոնը, պիտի տեսնենք իրարմէ անկախ, երբեմն նոյնիսկ զիրար հակասող՝ հանրային, խնամատարական, բարեսիրական, մշակութային, գիտական միութիւններ, կազմակերպութիւններ, հաստատութիւններ, ակումբներ, լսարաններ՝ տեւական շարժման մէջ, արթուն ու կենդանի, կը խլրտին, կ'աճին, կը զարգանան:

Գիրք մը լեցնելու չափ, միութենական հասցէներու ցանկ մըն է Ֆրանսան:

Դուրս ելլելով հասկացողութեանց եռանդներու խորհուրդէն, անհետացող սերունդի մը հազուագիւտ դարձած ներկայացուցիչներուն համար ի՜նչ մեծ գոհունակութիւն է ու հրճուանք դիտել ճարճատող այդ կրակը, մեղուներու ժրաջանութիւնը, «ձմրան» նախատեսութեամբ մրջիւններու եռուզեռը, եթէ նոյնիսկ, փոխանակ նարկիլէի, յամրիկէ ծծեն իրենց հիւթը, կամ տարբեր դաշտերէ հաւաքեն իրենց պարէնն ու եռանդը:

Իրողութիւնն այն է, որ անոնք բոլորն ալ հայերէն բառերով, կը խօսին Հայու լեզուով: Բոլորն ալ կը հիանան Մեծասքանչին եւ կ'երգեն փառքը Մեսրոպին: Բոլորի սրտին մէջն են Վարդանն ու Անդրանիկը, Բաղրամեանն ու Միկոյեանը: Ո՛չ ոք կը զլանայ իր սէրը Երեւանի եւ Էջմիածնի: Բոլորի աչքերն ալ սեւեռած կը մնան Արարատի եւ կապուտաչեայ Վանի: Կը գրահուին Վասպուրականի եւ Կիլիկիոյ իտէալներու պատմուճանով, արդարութեան, եղբայրութեան խաղաղութեան նուիրական կարգախօսքերով:

Հայկական բոլոր կազմակերպութիւններու սեղանին վրայ են խորոված ու Հայաստանի քոնեակը: Բոլոր բեմերէն կ'արտասանուին Վարուժան եւ Չարենց, Սիամանթօ եւ Շիրազ, Մեծարենց եւ Կապուտիկեան: Բոլորի խորհրդանիշն են հայրենիքի քարտէսն ու սրբազան խաչքարերը: Բոլոր հանդէսները կը բացուին Ա. եւ Բ. հայրենիքներու փառերգով:

Համեստութիւն ծախելու պէտք չունինք, ո՛չ ալ «պախար - քէօր» ձեւանալու, երբ հարցը կը վերաբերի հայ կեանքին ծանրութիւնը կշռելու՝ գոյութիւն ունեցող զուգորդութեամբ:

Հայկական կազմակերպութիւնները՝ առանց բացառութեան, իրական դպրոցներ են: Եթէ Թաղական վարժարաններ, Դըպրոցասէր եւ Սամուէլ - Մուրատեան խօսիլ կը սորվեցնեն, կազմակերպութիւնները կ'ուսուցանեն Նարեկացի եւ Համբարձումեան, Կոմիտաս եւ Խաչատրեան: Հայրենի մտաւորական եւ գաղութահայ մշակ՝ իրենց ասուլիսներով կը խօսին մեր իղձերու ու տենչերու մասին, գիտական արդիւնքներու եւ յոյսերու մասին, արուեստի եւ գրականութեան զարգացման մասին: Եղեռնի եւ Հայաստանի անմահութեան մասին եւ մենք՝ խանդավառ աշակերտ, կ'ըմպենք մեզի հրամցուած երաժշտական մեղեդին, մեր միտքն ու հոգին կը լեցնենք անոնց լուսաւոր, կամք զօրացնող գիտութեամբ:

Կազմակերպութիւնները մեր ցանած ծառերու պտուղներն են: Անոնք կենդանի կը մնան մեր ջանքերով եւ մենք կ'ապրինք մի՛այն անոնցմով:

Եկեղեցիները միայն մոմ չեն վառեր այսօր, այլ կը խօսին ընդհանուրի լեզուն եւ լռութեան դատապարտուածներու Փէռլաշէզներն ու յուշարձանները ունին՝ սերունդներուն ու դարերուն խօսող իրենց սեփական խօսելակերպն ու բարբառը:

Մեր Խաչերը ունին իրենց ուրոյն դաշտը: Մշակութային, Հ.Բ.Ը. Միութիւն, Երիտասարդականներ, Գրողներու Միութիւն, Կեդրոնական, Խասեան, Բժշկական, Ուսանողական, հայրենակցական միութիւններ եւ կուսակցութիւններ՝ հայութիւնը կենդանի պահող կռուաններ են: Իսկ այդ բոլորին շունչ, յաւիտենական շարժում եւ աւիշ ներարկողը է՛ եւ կը մնա՛յ անպայման հայ մամուլը:

Մոռնալ եւ զանց առնել անոնցմէ ամէնէն աննշանն իսկ, պիտի թողուր պարապութիւն մը: Հայութիւնը պիտի չներկայանար իր ամբողջութեանը մէջ, իր բովանդակ տարողութեամբ:

ԼԵՒՈՆ ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՄԱՌՕՏ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱԼԷՊԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ

(ՍԿԻԶԲԷՆ ՄԻՆՉԵՒ 1920)

Արտաւազդ Սրբազան իր «Հալէպի Պատմութեան» մէջ տեղ մը կ'ըսէ. «Զգացումներուս մէջ առանց չափազանցութիւն դնելու, կրնամ յայտարարել, թէ ԺԵ. դարէն մինչեւ ԺԸ. դար, Հալէպի մեր պատուական հին գաղութին մէջ ամէն հայ տուն, իր առօրեայ հոգեւոր ընթերցումներուն համար, եւ միւս կողմէ Հալէպի մէջ պաշտօնավարող բոլոր քահանայ, վարդապետ, առաջնորդ ու սարկաւագներ, իրենց առօրեայ գործածութեան համար, ունեցած են կրօնական եւ ծիսական բոլոր կարեւոր Մատեանները, գրուած Հալէպի մէջ եւ Հալէպի քահանայ հայրերուն կողմէ եւ նուիրուած, իբր բարեպաշտական ընծայ, Հալէպի մեր ազգային տաճարներուն եւ խօսանաներէն: Հալէպ՝ միայնակը շատ աւելի տուա ծէ քան այլ շատ մը վանքեր:

ԺԷ. դարու սկիզբը Հալէպի մէջ ապրող Տ. Աստուածատուր Ուրֆացի քահանան, միայնակ, Հալէպի մէջ գրած ու ծաղկած է երեսունը աւելի ընտիր գրչագրեր, եւ առանց դեռ մեզի ծանօթները են միայն»:

1500 թուականին Ս. Քառասնից Մանկանց եկեղեցին ընդարձակուած է Ըռայիս Պարոն Եսայիի ջանքերով: 1616-ին, Իշխան Պետիկ Չէլէպիի կողմէ կառուցուած է այժմու սխեմազարդ Նոր Տաճարը, անխաթար պահելով նախնական ցած եւ նեղ Մատուռը, հոն թաղուած ըլլալով, Ազարիա Ջուղայեցի՝ 1601-ին, Պետրոս Կարկառեցի՝ 1608-ին:

Ապաղային թաղուած է նաեւ Մկրտիչ Կաթողիկոս Բէյֆիւղեան՝ 1894ին: 1936-ին, Պէյրութէն բերուած է նաեւ Բաբգէն Աթոռակից Կաթողիկոսի մարմինը եւ թաղուած է մատրան մէջ: Մատրան մէջ թաղուած է նաեւ Հալէպի Առաջնորդ Խաչատուր Արքեպիսկոպոս Կարկառեցի:

Երբ Անթիլիասի մայրավանքին մէջ երանաշնորհ Զարեհ Կաթողիկոսի անուան եւ Կաթողիկոսներու յատուկ դամբարան շինուեցաւ՝ Բաբգէն Աթոռակից Կաթողիկոսի աճիւնները Ս. Քառասնից Մանկանց մատուռէն փոխադրուեցան Անթիլիաս, պահելու համար շարքը Կիլիկեան Աթոռի վախճանեալ Կաթողիկոսներուն:

Ըռայիս Պարոն Եսայի, ԺԵ. դարու վերջին քառորդին եւ ԺԶ. դարու սկիզբները, կը դառնայ Հալէպի Հայոց յայտնի եւ մեծ դէմքը, իբր հաւատաւոր, ազգասէր եւ եկեղեցաշէն մէկը, որ ո՛չ միայն մեր Ս. Քառասնից Մանկանց եկեղեցին կ'ընդարձակէ, այլեւ քրիստոնէական ազնիւ տրամադրութեամբ մը, եթէ ոչ ամբողջովին, գէթ ներքին կամ մասնակի կերպով կը նորոգէ, միեւնոյն սրբավայրին մէջ գոյութիւն ունեցող Մարոնիներու Ս. Եղիա եւ Յոյներու Ս. Գէորգ եկեղեցիները:

Մարոնիներու Ս. Եղիա եկեղեցին, ներկայիս, տպարանի վերածուած է, Սահաթ Ֆարհաթի մէջ, նոր եկեղեցի մը շինուած ըլլալուն պատճառաւ:

1535 թուականին, Խօճա Մաքսուտի կողմէ կը նորոգուի Ս. Աստուածածին եկեղեցին, երբ 1935-ին, Արտաւազդ Սրբազանի կողմէ կը տօնուի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ նորոգութեան 400-ամեակը:

Ըռայիս Պարոն Եսայի, եկեղեցիներու բակին մէջ կարեւոր այլ շինութիւններու եւս կը ձեռնարկէ: Կը շինէ հանգստարան խուցեր, թաղականական դարպաս, իբր Առաջնորդներու եւ այցելու Կաթողիկոսներու բնակարան, որոնք ապագային կը վերածուին դպրոցի:

ԺԵ. եւ ԺԶ. դարերուն, Հալէպի մէջ միակ ազդեցիկ ոչ - պետական տարրը Հայերն էին, որոնց ձեռքն էր նաեւ քաղաքին ամբողջ առեւտուրը: Մինչեւ այսօր Քրիստոնեաներ կը վկայեն թէ «Նախընթաց դարերուն մենք Հալէպի մէջ մեր գոյութիւնը Հայոց կը պարտինք, մենք Հայերուն հովանիին տակ կրցած ենք կրօնապէս ազատ ապրիլ»:

Շահ Աբբասի օրով կը սկսի Նոր Ջուղայի բռնի արտագաղթը: Ջուղայեցիք կը բազմանան Հալէպի մէջ, դառնալով գաղութիս ազդեցիկ եւ հարուստ տարրը, եւ կ'ունենան Սսոյ Աթոռին վրայ Ազարիա Ջուղայեցի Կաթողիկոսը՝ 1584 - 1601 թուականին, որ կը փափաքի աւելի ապ-

0—0—0—0—0—0—0—0

Լեռը մարգարէին խով չերթայ նէ՝ Մարգարէն լեռան խով կ'երթայ

(ԵՐԳԻԾԱՎԷՊ)

Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆ

0—0—0—0—0—0—0—0

ԱԼԱՖՐԱՆԿԱ

- Ճանըմ, Նիկողիմոս աղան բանտարկեր են տէ՛ անոր խօսքը կ'ընէինք, սակայն ոտքերնիդ պագնեմ, մարդու չըսէք գաղտնի է:

- Ջօճո՞ւխ եմ ես, խօսք կայ որ կ'ըսուի, խօսք կայ որ չըսուիր, սանկ բանը ուրիշին կ'ըսուի՞:

×

- Բարի լոյս, Նիկողիմոս աղա:
- Աստծու բարին, էֆէնտի:
- Ինչպէ՞ս եղաւ որ հոս ինկաք:
- Եղբայր, ալաֆրանկային յարմարուինք ըսինք, դուռը լայնցուցինք, ծախքերը շատցուցինք, լոժիքին հակառակ գործ մը չըրինք ըսինք, վերջապէս՝ բանտը չի քալէ նէ պարտատէրը թող քալէ դէպի բանտը ըսինք, հոս եկանք:
- Լաւ, բայց հիմա հոս նստելէն ինչ կ'ելլայ:
- Բան մը չելլար, սակայն հոս պիտի նստիս կ'ըսեն:
- Երաշխաւոր տալով ելլաք նէ չըլլա՞ր:
- Կ'ըլլայ:
- Փառք Աստուծոյ, քանիները հանած եմ, որովհետեւ ինչքան ալ ըլլայ փաստաբան եմ, օրէնքը գիտեմ, իսկ օրէնքի համաձայն՝ եթէ մէկը երաշխաւոր տայ՝ բանտէն կրնայ ազատիլ:
- Անանկ է նէ առ հաշիւ քսան ոսկի պի-
- Գլխուս վրայ, եթէ կ'ուզէք գիս ձեր գործերուն փոխանորդ կարգեցէք, գործերնիդ կարգադրեմ:
- Շատ աղէկ, իմ ուզածս ալ ատ է:
- Անանկ է նէ առ դաշիւ քսան ոսկի պիտի տաք:
- Ի՞նչ քսան ոսկի:
- Որովհետեւ ըստ օրինի՝ մէկը ուրիշի մը գործերուն փոխանորդ ըլլալու քսան ոսկի առնելու է, Քոտ Նաբոլէոնի մէջ աս մասին ընդարձակ յօդուածներ կան: Քըսան ոսկին եթէ չառնեմ՝ օրէնքի դէմ գործած կ'ըլլամ:
- Ատ օրէնքին խելքս չի հասաւ:
- Չի հասնիր ա. եւ այս խօսքովդ օրէնքը հաստատեցիր, որովհետեւ օրէնքը կ'ըսէ որ ամէն մարդու խելքը չի հասնիր օրէնքի եւ այդ պատճառով ալ խորհուրդ կուտայ որ բոլորն ալ կարդան ու սորվին օրէնքը:
- Այս օրէնքը իմ գործերուս մասին ի՞նչ կ'ըսէ:
- Ատիկա գիտնալու համար նախ ձեր գործը պիտի ուսումնասիրեմ, ձեր գործը ուսումնասիրելու համար գձեզ պիտի ճանչնամ, գձեզ ճանչնալու համար առհաշիւ քսան ոսկի պիտի առնեմ:
- Արդեօք սա միւսիւ Ժորժին բռնած ճամբուն օրէնքը ինչ կ'ըսէ:
- Օրէնքը կ'ըսէ թէ առհաշիւ քսան ոսկի առնելու եմ. եւ բնաւ մոքէդ չանցունես թէ աս դումարը գրպանս պիտի դնեմ: Աստուած չընէ, ատիկա չեմ ընդունիր. քարտուղարին, դռնապանին, արճարանի, մուրհակի, թուղթի, խնդրագիրը գրողին, խնդրագիրը տանողին, Փիլանին, Փլանին պիտի տանք որ գործը առաջ երթայ. անանկ կը կարծեմ որ գործդ կարգի կուգայ, պարտքդ կուտաս, դուցէ, առնելիք ալ ունենաս:
- Ի՞նչ կ'ըսես:
- Այո՛, քանի քանի պարտապանի փաստաբան եղած եմ, որոնք եռքէն առնելիք ալ ունեցած են, պէտք է օրէնքը գիտնալ:
- Ի՞նչ կը կարծես՝ քանի՞ ղուրուշ առնելիք կրնամ ունենալ:
- Անգամ մը տոմարներդ տեսնելու եմ որ ըսեմ:
- Տոպեայի սկզբունքով են. մէկ կողմը տուայ, միւս կողմը առուար, լոժիք եւ մանիթը ալ կայ մէջը. քիչ մըն ալ առաջդիմութիւն ու քաղաքակրթութիւն կայ մէջը: Չէ՛, տոմարները շատ օրինաւոր են:
- Անանկ է նէ առհաշիւ...
- Ճանըմ, այս առհաշիւը շատ դըժ. ուար կուգայ կոր ինծի. ես դրամ չունիմ:
- Սատանայ, հիմա քովդ հէ՞չ դրամ չի կայ:
- Հինգ վեց ոսկի հազիւ ըլլայ:
- Ինչ որ է՝ հիմակուհիմա ատիկա տուր նայինք...:
- Եթէ պակաս առնես՝ օրէնքը բան չըսեր: Առ սա հինգ ոսկին եւ օրէնքին բան մի ըսեր:
- Մերսի. հիմա կ'երթամ, երաշխաւոր մը կը գտնամ, իրիկունը քեզի բանտէն կ'ազատեմ:

(Շար. 28)

...թիլ Հալէպի մէջ, իր հայրենակիցներուն մէջ, ու վախճանիլ եւ թաղուիլ Ս. Քառասնից Մանկանց մատրան մէջ:

Հալէպի Հոգետունը երեք դարու հնութիւն ունի, եւ գործածուած է իբր հոգեւոր պանդոկ, հանգիստը ապահովելու համար Ս. Երուսաղէմ ուխտի գացող ու վերադարձող հայ քրիստոնեաներուն: Թուագրուած է՝ 1624-ին, Գրիգոր Գանձակեցի Պատրիարքին օրով: Այս մասին Հոգետան մէջ արձանագրութիւն մը կը կարդացուի հետեւեալ ձեւով «Յառաջնորդութեամբ Սուրբ Աթոռոյն Երուսաղէմի Գրիգոր Արքեպիսկոպոսի, կամօքն Աստուծոյ շինեցաւ Հոգետունս Սուրբ Երուսաղէմի՝ յիշատակ Սրբոյն Յակոբայ եւ Յիշատակ վանեցի Խօճա Ղարիպջանին, որդւոցն Թումաջանին, Դիլանջին, եղբօրն Յովսափին, որդւոյն Ամիրխանին, Սահակխանին, եւ քոյրերից Դաւիթին, Սաֆարին, Մարիամին, Նազարին, Ղազարին՝ թուին 1624-ին»:

Այս նորոգութենէն յայտնի է, որ նախապէս տեղւոյն վրայ զանազան ձեւի շէնքեր եղած էին, բայց 1624-ին, Խօճա Ղարիպջանին կողմէ ներկայ եւ վերջնական ձեւը ստացած են: Հոգետունը կը տեսնուին նաեւ Լաթաքիոյ եւ Դամասկոսի մէջ, շինուած նոյն նպատակաւ:

Ջուղայեցիներէն ետք, Հալէպի գաղութը կը զօրանայ Կարկառեցիներով: Անոնք են կ'ունենան Պետրոս Կարկառեցի Կաթողիկոսը: Գրիգոր Դ. Տղայ Կաթողիկոս, որդին էր Կարկառի Իշխան Վասիլին եւ եղբայրը Ս. Ներսէս Շնորհալիին: Կ'ունենան նաեւ, ժամանակի ընթացքին, այլ բարձրաստիճան եկեղեցականներ:

Շատ դժուար եղած է, Հալէպի մէջ, դասատան կամ դպրոցին հիմնարկութեան թուականը հաստատել: Ըստ յիշատակարաններու, թէեւ նախնական պայմաններու տակ, գոյութիւն ունեցած է ԺԶ. դարու կիսուն, այսինքն՝ գաղութի հաստատման առաջին օրերուն, ըստ հայկական սովորութիւններուն, եկեղեցիին քով դպրոց մը:

Այս նախնական դասատունը սկսած է զարգանալ եւ յառաջդիմել ԺԷ. դարուն սկիզբը, երբ Ազարիա Ջուղայեցի եւ Պետրոս Կարկառեցի Կաթողիկոսներ տարիներով Հալէպ բնակած են եւ Հալէպի մէջ վախճանած ու թաղուած:

Պետրոս Կարկառեցի հասցուցած է տասնէն աւելի ներքին եւ արտաքին ուսումներու մէջ որոշ զարգացումի հասած վարդապետներ: Հալէպի եկեղեցական եւ ազգային պատմութեան ամէնէն փառաւոր եւ արդիւնաւոր շրջանն է այս՝ երբ Սսոյ Կաթողիկոսութեան ծանրութեան բովանդակ կեդրոնը, կարծէք, Հալէպ փոխադրուած է:

Կաթողիկոս, Առաջնորդ, հինգ եպիսկոպոսներ, վարդապետներ, քահանաներ ու սարկաւագներ, կատարեալ վանք մը եւ վարդապետանոց մը դարձած է Հալէպ քաղաքը:

Հալէպի Ս. Քառասնից Մանկանց եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցած է Կաթողիկոսներու ձեռնադրութիւն եւ օծում, բազմաթիւ եպիսկոպոսական ձեռնադրութիւններ եւ Սուրբ Միւռոնի քանիցս պատրաստութիւն եւ Օրհնութիւն:

Հալէպի դասատունը տուած է արժէքաւոր գրիչներ, ծաղկողներ եւ նկարիչներ: Բազմաթիւ արժէքաւոր նկարներ, դարերէ ի վեր, կը զարդարեն Ս. Քառասնից Մանկանց եւ Ս. Աստուածածին եկեղեցիները: Իսկ գրչագիր ձեռագիրները մեծ արժէքներ կը ներկայացնեն այսօր, Հալէպի, Անթիլիասի, Էջմիածնի, Երուսաղէմի, Վենետիկի (Մխիթարեան Հայրերու), Փարիզի, Լոնտոնի, Ամսթերտամի եւ անձնական ձեռագիր ունեցողներու հաւաքածոներուն մէջ:

Նուազագոյնը, Հալէպը, շուրջ երեք դար, մտաւոր կեանք արձանագրած է մեր գաղութային պատմութեան մէջ: Հարիւրաւոր ձեռագիր մատեաններ, գրուած, ծաղկուած եւ կազմուած են Հալէպի նշանաւոր դասատան մէջ:

Ակնցիներէ եւ Արաբկիրցիներէ ետք սկսած է Սասունցիներու գաղթը դէպի Հալէպ: Ըստ Արտաւազդ Սրբազանի, Սասունցիներու գաղթի պատճառը եղած են չքաւորութիւնն ու քրտական հալածանքն ու կողոպուտը: Արհեստով գլխաւորաբար հացագործ եւ ջաղացպան եղած են: Հալէպահայ Սասունցիները հինէն ի վեր եղած են եկեղեցասէր եւ հայրենասէր: Պահած են իրենց աւանդութիւններն ու սովորութիւնները եւ բարբառը:

Հալէպի առեւտուրը, ինչպէս ըսինք վերը, երկար ժամանակ Հայոց ձեռքը եղած է: Ունեցած են նոյնիսկ կարգ մը եւրոպական ապրանքներու ներկայացուցչութիւն: Տեղական ապրանքներու արտածումը դէպի Եւրոպա կամ այլուր կ'ըլլար նոյնպէս Հայոց միջոցաւ:

Հալէպի հայ առեւտրականներէն ետքը յիշելու է նաեւ արհեստաւորները, օրինակ, հայկական ոսկերչութիւնը եղած է նշանաւոր: Այս նուրբ արուեստը նկատուած չէ միայն իբր պալատական եւ իշխանական զարդարանքի ճոխ առարկաներ կամ կնոջական ամէնէն նուրբ զարդերը յօրինելու միջոց:

Ոսկերչութիւնը հայկական ճարտարապետութեան, որմնանկարչութեան, մանրանկարչութեան, գրչութեան եւ ծաղկումի, եւ երաժշտութեան ասրնթեր, դարձած է անրաժան մէկ ճիւղը:

Ինչպէս հայերէն ձեռագրաց, այնպէս ալ հայ ոսկերչական ընտիր արտադրութեանց անհաշուելի զանձն ու վաստակը, որ ի սպառ անհետացաւ 1915-ի աղէտալի եւ անպատմելի տարիներուն, չեն դադրիր ըլլալ խոր վիշտ պատճառելէ հայ արուեստը սիրողներուն համար:

Եկեղեցական զարդերու եւ սպասներու կորուստը ափսոսալի է կրկնակի պատճառներով. նախ՝ որ ի սպառ կորսուեցան հայ ոսկերչական արուեստի պատկառելի նմոյշները, երկրորդ՝ որ իւրաքանչիւր զարդարանքի վրայ՝ Աւետարաններու զմայլելի կողքեր, սկիհներ, խաչ, ճաճանչ, աղաւնի, սրբատուփ, կանթեղ, աշտանակ եւ դեռ անհամար ոսկի ու արծաթ անօթներ՝ մէյ մէկ ատաղձներ էին հայ պատմագրութեան համար, որովհետեւ, առանց բացառութեան, բոլորն ալ իրենց վրայ կը կրէին թանկագին յիշատակագրութիւններ, ինչպէս կը վկայեն աւերներէն փրկուած ձեռագրաց եւ կամ տապանաքարերու արձանագրութիւնները: Հալէպ եղած է Խաչքարերու, այլ զարդերու, եկեղեցական նկարներու, անօթներու, զգեստներու, սպասներու եւ տապանաքարերու հոծ հաւաքածոյի մը կեդրոնը:

ԱՏՈՄ Ա. ՔՀՆՅ. ՔԷՀԵԱՅԵԱՆ

(Շար. 2)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԳԻՐՔԸ, ԱՄԷՆԷՆ ԸՆՏԻՐ ՆՈՒԷՐԸ...

Գրասէր շատ յարգելի բարեկամ մը ունիմ: Ամէն անգամ որ գրական ընտիր գիրք մը հրապարակ կը հանուի մեր թերթին տպարանէն, Խմբագրատուն կու գայ ու երեք, չորս օրինակ կը գնէ անկէ: Մէկը իրեն համար, միւսները՝ ուրիշներու նուէր: Արդարեւ կը սիրէ գրական ընտիր գիրքեր նուիրել երիտասարդ ուսանողներու, երիտասարդ աշխատաւորներու, կամ պարզապէս չափահաս բարեկամներու:

- Գիրքը ամէնէն ընտիր նուէրն է, կ'ըսէ ամէն անգամուն:

Ես ալ ամէն անգամուն կը ժպտիմ: Կը ժպտիմ թերահաւատութեամբ: Կը ժպտիմ ոչ թէ անոր համար որ կը խորհիմ թէ գիրքը ամէնէն ընտիր նուէրը չէ, այլ պարզապէս անոր համար որ չեմ կարծեր թէ գիրք մը նուէր ստացողը շատ պիտի ուրախանայ: Մանաւանդ հայերէն գիրք:

Անցեալ օր դարձեալ եկած էր մեր յարգելի բարեկամը: Չորս հատ գիրք ծրարել տուաւ: Մեկնելու ատեն ըսաւ.

- Կ'արժէ տեսնել դիմացինին դէմքը, երբ գիրք մը կը նուիրեմ:

- Շա՞տ կ'ուրախանայ, հարցուցի հեգնանքով:

Բարեկամս խնդաց:

- Աւելի ճիշդ է ըսել, շատ յուսախաբ կ'ըլլայ:

×

Երբ ուսանող էի եւ տակաւին կարելիութիւն չունէի ուզածիս պէս գիրք գնելու, գիշեր ցերեկ կը մաղթէի որ մէկը գիրքեր նուիրէր ինծի:

Ընտանիքիս մէջ, կամ դուրսը, մօտիկ ընկերներ, կը հարցնէին.

- Ի՞նչ կ'ուզես որ նուիրեմ քեզի այս կաղանդին, ի՞նչ բանի պէտք ունիս:

- Շնորհակալ եմ, ինչ որ կը փափաքիս, կը պատասխանէի:

Բայց միտքէս կ'ըսէի ես ինծի.

- Աստուա՛ծ իմ, գիրք մը թող նուիրէ: Ճիշդ իմ ուզած գիրքերէս:

Այդ գիրքը երբեք չէր գար անշուշտ: Ծրարը կը բանայի, ուրիշ բան մը կը գտնէի անոր մէջ, յաճախ ինծի անպէտ առարկայ մը:

- Ինչո՞ւ չեն մտածեր գիրք մը նուիրել, կը հարցնէի ես ինծի դառնօրէն: Գիտեն թէ որքան կը սիրեմ գիրքը, ուրեմն ինչո՞ւ չեն մտածեր գիրք մը նուիրել:

Գիրք մը նուիրել չէին մտածեր, որովհետեւ անոնք համոզուած էին միշտ, որ մէկու մը ամէն ինչ կարելի է նուիրել, բայց գիրք, ոչ: Գիրքէն նուէր չէր ըլլար: Գիրքը նուէր չէր, այլ պատիժ: Եթէ կ'ուզես մէկը պատժել, գիրք մը նուիրէ անոր եւ հրահանգէ.

- Կարդա՛, այս գիրքը:

×

Յետագային, երբ դեղարուեստական հանդէսներ, արտասանութեան կամ շարադրութեան մրցումներ կազմակերպեցինք ուսանողներու միջեւ, մենք յաճախ սիրեցինք գիրքեր նուիրել մրցանակաւորներուն: Գիրքեր, ոչ թէ մէկական հատ, յաճախ երեքական, չորսական: Բայց անոնց շատ յաճախ կը կցէինք նաեւ ինքնահոս գրիչ մը, կամ ժամացոյց մը, կամ կարկինի կազմած մը: Ես անկինձէս յաճախ կը նայէի տղոց դէմքերուն, երբ կը ստանային այդ նուէրները: Յստակօրէն կը զգայի որ անոնց համար բուն նուէրը, իրական մրցանակը միւսն էր միշտ, այսինքն ինքնահոսը, ժամացոյցը, կարկինը: Իսկ գի՞րքը: Աւելկա յաւելուածական առարկայ մըն էր, կայ - չկայ բան մը, որ տունը անկիւն մը պիտի չպրտուէր թերեւս ծրարն անգամ չբացուած, թերեւս խորագիրն անգամ, ինչ ըլլալն չկարդացուած:

Կազմակերպիչներս անգամ այլեւս այնքան համակերպած էինք այս մտածելակերպին, որ մրցումի մը պատրաստութեան ընթացքին երբ իրարու կը հարցնէինք, թէ ի՞նչ պիտի նուիրենք մրցանակաւորին, եւ երբ մէկը կ'առաջարկէր որ գիրք նուիրէինք, մեքենաբար կը պատասխանէինք.

- Գիրքը լաւ է, բայց գիրքին քով ի՞նչ պիտի տանք:

Ինչո՞ւ գիրքին քով անպայման ուրիշ բան մըն ալ տայինք:

×

Բայց ի՞նչ կը փոխուի որ: Գիրքը դարձեալ ու դարձեալ ամէնէն ընտիր նուէրն է: Երբեմն ես ինծի կը մտածեմ, թէ մեր մօտերը, մեր անմիջական շրջանակին մէջ ո՛վ գիտէ քանի երիտասարդ ուսանողներ կան, որոնք մեր աչքերուն մէջ կը նային ու կը մաղթեն իրենք իրենց.

- Երանի թէ գիրք մը նուիրէին ինծի:

Եւ մենք չենք նշմարեր անոնց աչքերուն մէջի այդ մաղթանքը, չենք հասկնար անոնց ծարաւը, չենք նշմարեր այն հիասթափութիւնը, զոր կ'ունենան երբ գիրքին տեղ ուրիշ բան մը կը նուիրենք իրենց, եւ եթէ ունինք նուիրելիք գիրքեր, զանոնք կու տանք այն միւսներուն, որոնք գաղտնօրէն պիտի նային անոր վրայ ու պիտի ըսեն.

- Ուրիշ բան չգտա՞ն ինծի տալիք:

Ա՛հ, գիրքը միշտ սխալ հասցէագրուած նուէր մըն է:

Ռ. Հ.

Ճ. ԿՈՒԱՌԵՍՔԻ

«ՏՈՆ ՔԱՄԻԼԼՈՅԻ ՓՈՔՐԻԿ ԱՇԽԱՐՀԸ»

(Թրգմ. Հ. Յ. Չ.)

- 22 -

ԱՆԲԱՆՆԵՐԸ

- Շնո՜րհ, շնորհակալութիւն, զաւակս, ըսաւ եպիսկոպոսը, ու առաջ շարժեցաւ՝ իր քարտուղարին նշան ընելէ ետք, որ ոտքին առջեւէն քաշուի, որովհետեւ կ'ուզեր առանձին երթալ:

Այսպէս հասաւ Տոն Քամիլլոյի գաւիթերուն սահմանը, գլուխ անցած կարմիր հողմանին, որ իրեն կը հետեւէր՝ մայլ ու լռին. առաջին պծին վրայ, եւ եպիսկոպոսին քովէն՝ Փեփփոնէ եւ սպասյակոյտը, եւ ամէնէն հաւատարիմներու վատախումբը, որովհետեւ, ինչպէս իրաւամբ ըսած էր Փեփփոնէ, բաւարար էր որ յիմար մը տխմար շարժում մը ընէր «անոր» դէմ, որ ռէաքսիան պիտի կարենար հնարել տխեղերքի ամէնէն աւելի կեղտոտ շահագիտութիւնը:

- Հրահանգը չի՛ փոխուիր, ոչ ալ պէտք է փոխուի, եզրափակեց. «Պատուաւոր անտարբերութիւն»:

Հազիւ թէ տեսաւ անոնց հասնիլը, Տոն Քամիլլօ վազեց դէպի եպիսկոպոսը:

- Գերապայծառ, գոչեց շատ յուզուած, ներեցէ՛ք ինծի, յանցանքը իմս չէ, ես ձեզի հոս կը սպասէի, բոլոր հաւատացեալներով, բայց վերջին վայրկեանին...

- Մի՛ մտահոգուիր, պատասխանեց ժպտելով եպիսկոպոսը, յանցանքը միայն իմս է, որ ուզեցի իջնել ու պզտիկ պըտոյտ մը ընել քալելով: Եպիսկոպոսնե-րը երբ ծերանան, բոլորն ալ քիչ մը խենթ կը դառնան:

Հաւատացեալները ծափահարեցին, շեփորը հնչեց եւ եպիսկոպոսը շուրջը նայեցաւ գոհունակութեամբ:

- Շատ գեղեցիկ գիւղ է, ըսաւ յառաջ շարժելով, շատ գեղեցիկ, զուարթատես ու լաւ խնամուած: Պէտք է որ շատ քաջ մատակարարութիւն մը ունենայ:

- Կարելին կ'ըլլուի ժողովուրդին բարօրութեան համար, պատասխանեց Պրուսքօ, ստանալով Փեփփոնէի երրորդ կիցը:

Եպիսկոպոսը հասնելով հրապարակ, տեսաւ նոր աղբիւրը ու կեցաւ:

- Աղբիւր մը տարին գիւղի մը մէջ, բացագանչեց, ըսել է ջուր կայ:

- Բաւական է գիտնալ փնտռել, ծիրանաւոր տէր, ըսաւ Պիճիօ, որ գործին գըլխաւոր արդիւնքն ունեցած էր. երեք հարիւր մեթր խողովակ մխրճեցինք եւ ջուրը դուրս եկաւ Աստուծոյ օգնութեամբ:

Պիճիօն ստացաւ կանոնական աքացին: Քանի որ աղբիւրը Ժողովուրդի Տունին առջեւն էր, եպիսկոպոսը տեսաւ մեծղի ու նոր շէնքը եւ հետաքրքրուեցաւ:

- Եւ այդ գեղեցիկ պալատը ի՞նչ է:

- Ժողովուրդին Տունն է, պատասխանեց Փեփփոնէ հպարտանքով:

- Հոյակապ իրողնէ, բացագանչեց եպիսկոպոսը:

- Կ'ուզէ՞ք տեսնել, ըսաւ Փեփփոնէ ընազդաբար, մինչ սոսկալի աքացի մը իր յետոյքին՝ գինք ցատքեցուց, եւ Տոն Քամիլլօն էր տուողը:

Եպիսկոպոսին քարտուղարը՝ նիհար, ակնոցաւոր, խոշոր քիթով երիտասարդ մը, առաջ վազեց իմացնելու որ անվայելուչ բան էր, պէտք չէր ընէր, բայց եպիսկոպոսը արդէն շարժած էր, եւ քիչ վերջ կը մտնէր շէնքին մէջ:

Եւ ցոյց տուին իրեն ամէն բան. մարզարահը, ընթերցման սրահը, գրելու սրահը. եւ երբ հասաւ գրատուն, մօտեցաւ գրադարաններուն, եւ գիրքերու կողքերուն վրայ կարդաց տիտղոսները: «Քաղաքական» դարակին առջեւ, լի պրոպականտայի համար գիրքերով ու թերթօններով, բան չըսաւ, միայն հառաչեց, Փեփփոնէ որ մօտն էր անդրադարձաւ:

- Մարդ չի՛ կարդար, շշնջեց Փեփփոնէ:

Գրասենեակները չտարաւ այցելելու, բայց չկրցաւ ինքզինքը զսպել եպիսկոպոսին ցուցնելու թատերասրահը, որ իր պարծանքն էր, եւ այսպէս եպիսկոպոսը ելլելու ատեն գտնուեցաւ պզտիկ աչքերով ու խոշոր պեխերով մարդուն հսկայ նկարին առջեւ:

- Գիտէ՛ք ինչպէս է քաղաքականութիւնը, ծիրանաւոր տէր, ըսաւ ցած ձայնով Փեփփոնէ, յետոյ հաւատա՛, խորքին մէջ չար չէ:

- Բարին Աստուած լուսաւորէ իր միտքն ալ, պատասխանեց ցած ձայնով եպիսկոպոսը:

(Շար. 87)

Տիկին Աւետիս Ալիքսանեան, զաւակներն ու թոռները, ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, հօրեղբօր, մօրեղբօր եւ ազգականին՝

ԱՒԵՏԻՍ ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ-ի

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 20ին, 74 տարեկանին:

Թաղումը կը կատարուի Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 25, ժամը 8·30-ին՝

Cimetière de Bagneux Communal,
Ave. Garlande

Հաւաքուիլ գերեզմանատան մուտքին:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

54, rue de Paris, 92220 Bagneux

×

Ըստ ողբացեալին փափաքին, կը խնդրուի ծաղկեպսակ թէ ծաղիկ փոխարինել նուէրներով՝ «Աշխարհ»ի ֆոնտին:

Հասցէ. -

M. YAGHDJIAN
Résidence du Haut Tertre, 95150 Taverny

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ Կիրակի, Սեպտեմ. 23, ժամը 11-ին հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Փարիզի Մայր եկեղեցին, ընկերակցութեան բարերարներէն՝

ԱՐՇԱՄ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

մահուան Ա. տարելիցին,

ԱՐՇԱՒԻՐ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆԻ

յիշատակին եւ նոր բարերար՝

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐ ԾԵՐՈՒԿԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՔԱՆՆ. - Տէր եւ Տիկին Ստեփան Վահանեան Տիկին Յովհնէ Զիլինկիրեանի կոկծալի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի 500 Ֆ. կը նուիրեն «Մարի - Նուպար Հիմնարկութեան բարեկամներու միութեան (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին:

OPTIMA Tours

AUTOMNE EN ARMENIE

— DU 06 AU 20 OCTOBRE VIA KIEV ALLER ET RETOUR 5 430 Francs
— DU 12 AU 21 OCTOBRE ET DU 19 AU 28 OCTOBRE (AVEC UNE NUIT A L'ALLER ET UNE NUIT AU RETOUR A MOSCOU) 4 650 Francs
— AVEC POSSIBILITE D'UNE SEMAINE SUPPLEMENTAIRE EN ARMENIE EN PENSION COMPLETE 1 350 Francs

SPECIAL TOUSSAINT

— DEPART LE 27 OCTOBRE RETOUR LE 05 NOVEMBRE (UNE NUIT A L'ALLER ET UNE NUIT AU RETOUR A MOSCOU) 4 450 Francs
— AVEC POSSIBILITE D'UNE SEMAINE SUPPLEMENTAIRE EN ARMENIE EN PENSION COMPLETE 1 030 Francs

SPECIAL REVEILLON ET NOEL ARMENIEN EN ARMENIE

— DU 29 DECEMBRE AU 12 JANVIER 5 480 Francs

Renseignements et Inscriptions:

PARIS
Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 PARIS
Tél. : 742. 10. 35

Lic. A 130

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Meubles Ghazarian

Z.I. Vitrolles
à 20km de Marseille

tél. (42) 89.27.47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

GRAND DINER
ET
BAL de NUIT

Sous la présidence effective de
Monsieur HENRI VERNEUIL

Dans les salons de l'Hôtel Inter-Continental
3, rue de Castiglione, Paris 1er
le Samedi 27 Octobre, à 20h 30

Participation Diner et Bal : 350 F
Bal de nuit seulement à partir de 23h 00 : 70 F.

Réservation des billets et des tables au bureau de l'U.G.A.B.
11, Square Alboni, 75016 Paris
Tél. : 520 - 03 - 18

PLM ST-JACQUES PARIS - 1er - 2 - 3 - 4 NOVEMBRE

VIIe FESTIVAL D'ART & DE CULTURE 1984

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՓԱՌԱՏՕՆ

JAF : ASSOCIATION POUR LE DEVELOPPEMENT CULTUREL ET ARTISTIQUE DES JEUNES D'ORIGINE ARMENIENNE DE FRANCE

*

Présidence d'Honneur

de Jean CARZOU

*

JEUDI
1er NOVEMBRE
18 h 30
Vernissage de l'exposition
20 h 30
Gala d'ouverture

VENDREDI
2 NOVEMBRE
20 h 30
Premier Gala

SAMEDI
3 NOVEMBRE
15 h 00
Deuxième Gala
20 h 30
Troisième Gala
et proclamation des résultats

DIMANCHE
4 NOVEMBRE
14 h 30 Gala de clôture
avec la participation des lauréats

18 h 30
BAL DE CLOTURE
Animé par les
ARMENIAN'S SUNSHINE
avec Robert Papazian
et Gérard Melkonian

Remise des prix et diplômes
aux lauréats
par le président du VIIIe Festival
réservations : 606-27-51 (journée)

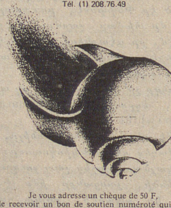
CHANT - DANSE - MUSIQUE - POESIE
PEINTURE - CERAMIQUE - SCULPTURE
PHOTO - CINEMA

600 artistes et concurrents
venus de toute la France

COMITE D'ORGANISATION : JAF - 6, CITE DU WAUXHALL, 75010 PARIS - FESTIVAL INFORMATION : 208.76.49

BON DE SOUTIEN 50 F

Je soutiens le VIIIe Festival d'Art et de Culture 1984 organisé par la JAF : Association pour le Développement Culturel et Artistique des Jeunes d'Origine Arménienne de France
6, Cité du Wauxhall - 75010 PARIS
Tél. (1) 208.76.49

Je vous adresse un chèque de 50 F,
afin de recevoir un bon de soutien numéroté qui peut me permettre de gagner, après tirage au sort au gala de clôture, un voyage en Arménie pour deux personnes à l'occasion du Festival International d'Erévan 1985

NOM ..
ADRESSE ..
..
CHEQUE No BANQUE

Վ Ե Ր Ա Մ Ո Ւ Տ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Զորեքշաբթի օրուան դրաղումները կը վերսկսին, Սեպտեմբեր 26-ին, ժամը 14-էն 17, հինգէն տասնըհինգ տարեկան աշակերտներուն համար:

Յայտագիր. -

- Հայերէնի դասեր զանազան մակարդակներու համար:
- Հայկական երգ, մանկանց երգչախումբի մը կազմութեան նախատեսութեամբ:
- Հայկական պար ըստ պահանջքին:

Կը պաշտօնավարեն որակեալ եւ փորձառու ուսուցչուհիներ եւ ուսուցիչներ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Հայ Առաք. Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները ի նպաստ եկեղեցւոյ պայծառութեան. - Այրի Տիկին Շահնար Գրիգորօֆ իր եղբօր՝ Հայկ Գասպարեանի մահուան քառասունքին առթիւ 1000 Ֆ.: Վիէննէն Աղաւնի Արամեան իր ապաքինման առթիւ 200 Ֆ., Տիկին Էլմաս Մկրտիչեան 100 Ֆ., Տիկին Ունանեան 60 Ֆ.:

×

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Տիկին Յովհնէ Զիլինկիրեանի մահուան առթիւ՝ Պ. Վահէ Զիլինկիրեան ի յիշատակ իր կնոջ 3000 Ֆ., Տիկին Լիզէթա Ջրբաշեան 500 Ֆ. (մանկական խաղալիքներու ձեւին տակ), Տիկին Գոհար Գէորգեան 500 Ֆ., Ալէքս Մելքոնեանի մահուան առթիւ ալ Տիկին Գոհար Գէորգեան 100 Ֆ.:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
25

MARDI
25 SEPTEMBRE
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.795 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 60e ANNÉE — No 15.795

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱՍՔ

ԿԱՌԱՎԱՐԱԿԱՆ ՈՐՈՇՈՒՄԸ՝

ԵՐԵՔ ՅԱՆՁՆՈՒՄ ՉՈՐՍ ԱՐՏԱՔՍՈՒՄ

×

Բեկանիչ Ատեանը մերժած ըլլալով եօթ դիմումը՝ չեղեալ համարել եօթը Պասքերու Սպանիոյ յանձնումի որոշումը, վերջին խօսքը կը մնար կառավարութեան, որ «տանձը երկուքի բաժնելով» փորձեց միջին ճամբայ մը գտնել, որ գոհացնէ Սպանիան առանց դժգոհեցնելու Պասքերը: Այդ սկզբունքէն մեկնած որոշեց եօթներուն վրայ, երեքը՝ յանձնել, չորսն ալ արտաքսել: Ասոնք ամբաստանուած են ահաբեկչական արարքներու համար, գործուած Սպանիա, մարդասպանութիւն, ռմբահարում եւայլն: Եօթն ալ Ֆրէնի բանտն են, ուր կամաւոր ծոմի դիմած են Օգոստոսի սկիզբէն ի վեր: Ֆրանսա ուզելով բոլորը գոհացնել, այսինքն թէ Սպանիոյ ընկերվարականները եւ թէ Ֆրանսայի ընկերվարականները, շատանց կողմէ որձեւէգ նկատուած որոշում մը տուած է, որ բացի Մադրիտի կառավարութենէն, բոլորը դժգոհ կը թողու:

Պասքերու հակաֆրանսական գործողութիւնները սկսած էին արդէն, մանաւանդ՝ սպանական պասք գաւառը: Ֆրանսայի տուած այս որոշումը կը բացատրուի սա ձեւով, որ կառավարութիւնը տարբերութիւն մը ուզած է դնել քրէական յանցաւորներուն եւ քաղաքական յանցապարտներուն միջեւ: Այն երեքը, որոնք պիտի յանձնուին (եթէ Պետութեան Խորհուրդը Չորեքշաբթի - Հինգշաբթի մերժէ վերաքննութեան դիմումը, զոր ներկայացուցին փաստաբանները) «արեան ոճիրներ» գործած են, կը յայտնէ ֆրանսական կառավարութեան հաղորդագրութիւնը: Կարսիա Ռամիրեզ, 27 տարեկան, 4 քաղաքացիի սպանութեան պատասխանատու նկատուող քոմանտօ-ին անդամ էր: Խոսէ Պալեսթէկի, 25 տարեկան գործի մարդու մը մահափորձին հանցակցական հեղինակն է, կասկած կայ նաեւ իր մասին, որ մահափորձի մը մէջ մասնակցած է, որ ոստիկանի մը մահ պատճառած է: Երրորդն ալ՝ Կալոէչանու, 29 տարեկան մահափորձի մը հեղինակը կը նկատուի:

× Անկախապաշտ Հէրի Պաթասունա (զինուորական ԷԹԱ-ի կողմնակից) ծանօրէն դատապարտած է Ֆրանսայի որոշումը: Ընդհանուր ձեւով Պասքերը «սարսափելի հակազդեցութիւն մը» կը խոստանան: Չորս արտաքսուածները անմիջապէս Թոկօ ղրկուեցան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓՈԼՍՈՑ Կէօլճիւքի պաշտպան վիճակի մէկ դատարանը մահուան դատապարտած է Տեւ - Եօլի (յեղափոխական ուղի) մէկ անդամը: Երկու ուրիշներ ալ նախ մահուան դատապարտուած են, ապա մէկուն պատիժը ցկեանս, միւսին ալ՝ 20 տարուան բանտարկութեան վերածուած է: Երեքին ալ ամբաստանութիւնն էր. - «մարդասպանութիւն, եւ ահաբեկչական արարք, մարքս - լենինեան վարչակարգի մը հաստատման ձգտող»:

ՋԵՌՔ - ՋԵՌՔԻ պատմական ողջագուրումն մըն է, որ Միթերան եւ Քոհլ,

ԱՊՐԻԼ 24, ԱՄԵՐԻԿԱ, ԹՈՒՐՔԻԱ

ԾԵՐԱԿՈՅՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒՑ

×

Ներկայացուցչական ժողովէն ետք, ինչպէս գրած էինք, Ծերակոյտին կարգն էր քուէարկել ծանօթ բանաձեւը, որ «Մարդուն դէմ մարդուն վայրագութեան Օր» կը հռչակէ Ապրիլ 24-ը: Նախքան քուէարկութիւնը, արտաքին հարցերու յանձնախումբը պէտք է խորացնէր, ինչ որ ըրած է, առջի օր, 17 ձայնով (մէկ ձեռնպահութիւն): Կարգը եկած է Ծերակոյտին, հուսկ, վերջին խօսքը՝ Ռեկընի:

Այս հարցին առնչութեամբ, չահեկան է նաեւ լսել նախկին վարչապետ, «ընկերվարական» Էճէվիթի տեսակէտը, զոր կը քաղենք Սեպտեմբեր 21-ի «Հիւրրիյէթ»էն:

×

«Պ. Էճէվիթ որ Շուէտ կը գտնուի ընկերվարական Միջազգայնականին մասնակցելուն առիթով, դատապարտած է Միացեալ - Նահանգներու ընթացքը Ապրիլ 24-ի բանաձեւի առնչութեամբ:

Այս մասին պատասխանելով լրագրողի մը հարցումին ան ըսած է. - «Այս որոշումները կրնան մղել հայ ահաբեկիչները աւելի խիզախ քայլերու եւ մեծ վնաս կը պատճառեն Թուրք - ամերիկեան յարաբերութիւններու, որոնք արդէն շատ փափուկ վիճակի մէջ կը գտնուին: Կը մաղթեմ որ ամերիկացի դիւանագէտները անյապաղ անդրադառնան իրենց սխալին. երբ «անյապաղ» կ'ըսեմ, կ'ակնարկեմ տրուած որոշումով հայ ահաբեկիչներուն աւելի յանդուգն վարուելու հաւանականութեան: Հոս խօսքս Հայերու ամբողջութեան մասին չէ անշուշտ. ես կը հաւատամ որ Հայերու մեծամասնութիւնը խաղաղասէր է»:

Վէրտէօնի մէջ, ոգեկոչելով երկու երկիրներու հարիւր հազարաւոր զոհերը, եղբայրութեան կնիքով դրոշմեցին Ֆրանքօ-գերմանական հաշտութիւնը: 68 տարի առաջ, ամէնէն հերոսական եւ ամէնէն աւերիչ ճակատամարտներէն մէկն էր Վէրտէօն, ուր մեռան 370 հազար ֆրանսացի եւ 335 հազար գերմանացի զինուոր:

ԺԻՍՔԱՐ Տ'ԷՍԹԷՆ «բաղկաթոռի մը մէջ» ըստ ֆրանսական բանաձեւումին, յաղթեց Փիւի - տը - Տոմի երեսփոխանական ընտրութեան: Ճիշդ է, որ Հանրապետութեան նախկին նախագահը իր ընտրաշրջանին մէջ է, բայց եւ այնպէս յաղթանակը «փայլուն» կը նկատուի, քանի 3-ի վրայ երկու Օվեռնեցի իրեն քուէ տուած է: Արդարեւ Ժիսքար քուէարկողներու ձայներուն 63,24-ը առած է, իրեն կը հետեւին. - Ընկերվարական՝ 20,24, Ազգ. Ճակատ՝ (լը Փէն) 6,30, Համայնավար՝ 6,15:

ՓԻԼԻՓ ԷՄՄԱՆՈՒԷԼ, գրագէտ եւ բանաստեղծ, մեռաւ առջի օր, 68 տարեկանին, յետ անողոք հիւանդութեան, ըստ ընկալեալ բացատրութեան: Հրաժարած էր Ֆրանսական Ակադեմիայէն, իր ընտրութենէն (1968) եօթը տարի ետք, երբ կ'ընդունուէր Ֆելիսիէն Մարսօ զոր Գերմաններու գործակից մը կը նկատէր, գրաւման շրջանին: Ինք մեծ դիմադրական մըն էր:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 15 / 20)

ՀԱՅԱԶԳԻ ԱԽՈՅԵԱՆ

Լեհաստանի Լոց քաղաքին մէջ աւարտած են դասական ըմբշամարտի Եւրոպայի երիտասարդական ախոյեանութեան մրցումները: Մեծ յաջողութիւն արձանագրած է լենինականցի ըմբիշ՝ Ցարութիւն Ռուբէնեան, որ դարձած է 56 ք.կ.ի Եւրոպայի երիտասարդներու ախոյեան:

Ռուբէնեանի մարզիկն է Արամ Սարգսեան, որուն սաներն էին նաեւ Եւրոպայի այս տարուան պատանեկան ախոյեանները Լ. Ջուլֆալակեան եւ Մ. Մանուկեան:

×

Ս. ԽՈՋԱՐԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Գեղարուեստական արտասանութեան ծանօթ վարպետ, Հայաստանի պետական մրցանակի դափնեկիր՝ Սուրէն Քոչարեանի յիշատակին նուիրուած է «Արուեստ» Հրատարակչութեան կողմէ լոյս տեսած վաւերագրական - գեղարուեստական հատորը, «Սովետական խորհրդային Վարպետները» մատենաշարէն:

Գրքին հեղինակը՝ գրող Եուրի Այլանակեան երկար տարիներ շփում ունեցած է արուեստագէտին հետ, ծանօթանալով անոր դասական գրական գործերու վրայ կատարած աշխատանքին:

×

ԸՄՊԵԼԻ ՋՈՒՐ ԳԻՒՂԻՆ

Մէկ վայրկեանի մէջ 41 լ. խմելու ջուր կուտայ Գեղհովիտ գիւղի բնակիչներուն 12,5 քիլոմեթր երկարութեամբ նոր ջրագիծը: Շինարարները յաղթահարելով լեռնային շրջաններու դժուարութիւնները արդէն աւարտած են 7,5 քիլոմեթրնոց առջին մասին խողովակներու շարքը ջուրի ընդունարանները:

Թէեւ ջրագիծը նախատեսուած չէր այս տարի գործածութեան դնել, սակայն շինարարական խումբը ժամանակէն առաջ կ'աւարտէ գործը ու Գեղամայ լեռներէն բխած սառնորակ ջուրը կը հասնի գիւղ:

Շրջանին մէջ այս մարզին լայնածաւալ աշխատանքներ կը կատարուին, միայն 1981 - 1985 հնգամեակի երեքուկէս տարուան ընթացքին ջրագծեր կառուցուած են Վարդենիկի, Թազագիւղի եւ Վարդաձորի մէջ:

×

ԹԱՆԿԱԳԻՆ ՔԱՐԵՐ

Աւելի քան հարիւր հազար ռուբլինոց թանկարժէք արուեստական քարեր պատրաստած է Կիրովականի քիմիական գործարանը. այդ քարերը լայն գործածութեան տեղ ունին կերպասեղէնի, ժամացոյցի, ռատիօ - թէքնիք եւ ռատիօ - ելեկտրոնիկ արտադրութիւններու մէջ: Աշխատանոցներու մէջ կը պատրաստուին արուեստական սուտակ, մեղեսիկ, չափիւղայ, տոպազիոն:

Հայաստանի քիմիական ճիւղը որ ունի 13 մեծ ձեռնարկ, կը պատրաստէ աւելի քան հազար տեսակ արտադրութիւն. յատկապէս ծանօթ է «Նաիրիտ» ձգախէժը:

Այս ճիւղին տարեկան ուշագրաւ յառաջացումներ կը կատարուին որպէսզի հետըզհետէ աւելի արդիականանայ արտադրութիւնը:

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԲԱՂՈՒՄԵԱՆ

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ ՎԵՐԸՆՏՐՈՒԱԾ

×

Պարսկաստանի հարաւային շրջանները տեղի ունեցած երեսփոխանական մասնակի ընտրութիւններուն (Սեպտեմբեր 14), որոնց՝ իրանահայութեան կողմէ կը մասնակցէին երկու թեկնածուներ, ընտրուած է Արտաւազդ Բաղումեան, ստանալով 2622 քուէ. իր մրցակիցը՝ Հրաչ Միրզախանեան, ստացած է 1644 քուէ: Ծանօթ է, որ Արտաւազդ Բաղումեան ասկէ առաջ տեղի ունեցած ընտրութիւններուն ալ յաջողած էր գրաւել հարաւային իրանահայութեան աթոռը, սակայն կարգ մը շրջաններու երեսփոխաններու՝ այդ կարգին նաեւ Արտաւազդ Բաղումեանի, ընտրութիւնը չեղեալ համարուած ըլլալով որոշուած էր դարձեալ դիմել քուէատուփի:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԲԱԺԱԿ

Բաժակի 1/8-րդ հանդիպումները տեղի կ'ունենան Հոկտեմբեր 28 - 29-ին հետեւեալ խումբերու միջեւ. -

Դնեպր - Տորպեդօ (Մոսկուա), Շախտեոր - Արարատ, Սպարտակ (Մոսկուա) - ՁԷնիթ, ԲԿՄԱ - Դինամօ (Բաթումի), Դինամօ (Մինսկ) - Չերնոմորեց, Իսկրան (Սմոլենսկ) - Դինամօ (Սամարղանտ), Դինամօ (Մոսկուա) - Դինամօ (Կիեւ), Նիւան - Կայրաթ:

Հանդիպումներու վայրերը կ'որոշուին Սեպտեմբերի վերջին օրերը, վիճակ քաշելով:

×

1/16-րդի Արարատի եւ Կոտայքի արդիւնքները տուած էինք Սեպտեմբեր 19-ի մեր թիւով: Այդ մասին «Արմէնփրէս» հետեւեալ մանրամասնութիւնները կուտայ. -

×

ԿՈՏԱՅՔ - ՇԱԽՏԵՈՐ

Մեծ հետաքրքրութիւն սեւեռած է Կոտայքի հանդիպումը մեծ փորձառութիւն ունեցող Շախտեորի հետ: Դաշտի տէրերը երկրորդ կիսախաղին նշանակած են առաջին կէտը, շնորհիւ 21-ամեայ Եդուարդ Վերանեանի: Այնուհետեւ Աբովեանցիները մօտ եղած են նոր յաղթանակի, բայց շատ աճապարած են եւ ձախողած: Օգտուելով առիթէն Շախտեորը իրարու ետեւէ երեք կոլ նշանակած է:

×

ԱՐԱՐԱՏ - ԿՈՒԶԲԱՍ

20-րդ վայրկեանին Անդրանիկ Խաչատուրեան առաջին կէտը նշանակած է, բայց շուտով հիւրերը կրցած են հաւասարացնել: Ապա, առաջին կիսախաղի վերջաւորութեան Խորէն Յովհաննիսեան նշանակած է երկրորդ կէտը: Երկրորդ կիսախաղին ալ Արարատի լաւագոյն հարուածողներէն Համլէտ Մխիթարեան 3-րդ կէտը նշանակած է, ամրապնդելով Երեւանի խումբին յաղթանակը:

ՃԱՏՐԱԿ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Շաբաթ օրուան յետաձգուած չորրորդ խաղը, հաւասար արդիւնքով վերջ գտած է, Գարբովի 44-րդ հարուածէն ետք, Գասպարովի առաջարկին եւ մրցակիցին հաւանութենէն ետք: Տիտղոսաւոր ախոյեանը, ուրեմն, միշտ կը յաղթէ՝ 1 - 0:

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԷՆ

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ

Սկաուտական հաւաքոյթներու կարգին, տեղի կ'ունենան նաեւ կազմակերպական համաժողովներ։ Համաշխարհային սկաուտական ժողովներէն զատ, որոնք տեղի կ'ունենան կանոնաւորապէս երկու տարին անգամ մը եւ որոնց կը մասնակցին Ասիոյ, Եւրոպայի, Ամերիկայի եւ Ափրիկէի ներկայացուցիչները, կան նաեւ շրջաններու ժողովները որոնք տեղի կ'ունենան երբ կարեւոր սկաուտական, միջազգային բնոյթով հարցեր անհրաժեշտ կը դարձնեն այս հաւաքոյթները, եւ որոնց կը մասնակցին միայն միութեան պետերը։

Այս տարի ալ, հաւաքոյթ մը կազմակերպուած էր Եւրոպայի սկաուտներու միութեանց համար, որ տեղի ունեցաւ Սեպտեմբեր 13-էն 16, Զուիցերիոյ Գանտերշթէկի սկաուտական միջազգային կեդրոնին մէջ, մասնակցութեամբ երեսուն ընդհ. պետերու, Եւրոպայի եւ համաշխարհային սկաուտական կոմիտէներու անդամներուն եւ վարչութեան անդամներու՝ զբաղելու համար կազմակերպական եւ յառաջիկայ տարուան կարեւոր գործունէութեան ծրագրով։

Եւրոպական կոմիտէն շատ յաջող հաւաքոյթ մը կազմակերպած էր։ Ներկայ էին բոլոր եւրոպական երկիրներու սկաուտական պետերը. կը բացակայէին միայն երկու երկիրներ։ Պատուիրակներու ընդհ. թիւը 50 էր։

Այս հաւաքոյթները միեւնոյն ժամանակ առիթներ են որ բոլորս հաւաքուինք իրարու քով եւ հին բարեկամներու հանդիպինք, եւ քանի մը եղբայրական ոգիով տեղի ունեցող ժողովներու ընթացքին լուծենք շատ մը կարեւոր հարցեր։

×

Գանտերշթէկ Զուիցերիոյ Պէռն մայրաքաղաքի լեռնային շրջանին մէջ միշտ հրապուրիչ է, եւ աշունը՝ արեւոտ եւ մեղմ։ 1924-ին Պէյտըն Բաուլի նուիրեցին մեծ հողամաս մը Գանտէրշթէկ գիւղին մէջ, զուիցերացի բարեկամներ, եւ Պէյտըն Բաուլ հիմնեց միջազգային սկաուտական կեդրոնը, բանակավայրերով, հաստատութիւններով եւ ամէն յարմարութիւններով։ Այդ թուականէն ի վեր գրեթէ յիսունէ աւելի ազգերու սկաուտները եկած են բանակելու եւ կամ կազմակերպելու միջազգային հաւաքոյթներ։

Հայ Արիներու Միութիւնն ալ շատ անգամներ եկած է բանակումներ կազմակերպել, եւ կամ մասնակցիլ շատ մը հաւաքոյթներու։

Համաժողովը այս անգամ ալ կարեւոր հարցեր ունէր լուծելիք։

Օրակարգին մաս կը կազմէին յառաջիկայ համաժողովները, որոնց մէջ է 1988-ի համաշխարհային ճեմպորին Աւստրալիա, եւ յառաջիկայ տարուան Եւրոպայի միջազգային համաժողովը։

Ամերիկացի մեծ բարերար մը կտակած է մշտական նուիրատուութիւն մը, շատ կարեւոր դրամագլուխ մը, գործածուելու համար միայն եւրոպական սկաուտական միութեանց եւ անոր կեդրոնին համար, որոնց մէջ կայ միջազգային կեդրոն մը հիմնելը բանակավայրերով, եւ զանազան հաւաքոյթներ կազմակերպելու կարելիութիւնը։ Ընտրութիւնը մեր համաժողովին վիճակուած է եւ վստահ ենք թէ մեր կոմիտէն, հետեւելով մեր առաջարկներուն, կարեւոր ընտրութիւն պիտի ընէ։

Եւրոպայի կոմիտէի նախագահը կը կարդայ իր տեղեկագիրը, յառաջիկայ երկու տարիներու գործունէութեան ծրագիրը. բոլորս ալ կը մասնակցինք կարծիքներու փոխանակութեանց, քուէարկութեանց եւ որոշումներու գործադրութեան միջոցներու առաջարկներուն։

Օգոստոս 14-ին մեծ ուրախութիւնը կ'ունենանք ողջունելու համաշխարհային սկաուտական կոմիտէի ընդհանուր քարտուղար մեր բարեկամ Լասլօ Նաճիի ներկայութիւնը, որ իր ուղերձէն զատ մեզի ընդհ. տեղեկութիւններ կուտայ օրուան դժուարութիւններուն, Քորէա իր ճամբորդութեան եւ յառաջիկայ ծրագիրներու մասին։

Եղբայրական տաք մթնոլորտը կը նպաստէ բոլոր հարցերուն բնական լուծումին. Լասլօ Նաճի միշտ լաւատես է, թէեւ սկաուտական շարժումն ալ, 15 միլիոն սկաուտներով, իր դժուարութիւնները ունի ներկայ քաղաքական եւ տնտեսական կացութեան պատճառաւ. սակայն ըլլայ համաշխարհային կոմիտէն, ըլլա՛ն շրջանային կազմակերպութեանց վարիչները՝ առանց շեղելու եւ վհատելու, առանց յուսալքուելու՝ կանոնաւորապէս եւ լաւատեսութեամբ կը գործադրեն իրենց ծրագիրը։

×

1985-Ը ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏԱՐԻՆ

Միացեալ Ազգերու կազմակերպութիւնը 1985 տարին հռչակած է մանուկներու տարի։

Բոլոր երկիրներու կառավարութիւնները եւ կազմակերպութիւնները, աջակցութեամբ մանաւանդ երկրին պատանեկան եւ երիտասարդական միութեանց, պիտի կազմակերպեն ցոյցեր, ցուցադրութիւններ, հանդէսներ, հրատարակութիւններ, հաւաքոյթներ, այցելութիւններու փոխանակութիւններ։ Ի հարկէ բոլոր ազատ երկիրներու կարեւոր երիտասարդական կազմակերպութեանց կարգին, հրաւիրուած է նաեւ համաշխարհային սկաուտական կոմիտէն, պաշտօնապէս մասնակցելու այս տօնակատարութեանց։

Այս մասին ալ Գանտէշրթէկի մէջ ունեցանք խորհրդակցութիւններ եւ տուինք որոշումներ. պզտիկ խմբակներէն մինչեւ վերին վարչութիւնները իրենց կատարելիք դերը ունին, եւ վստահ ենք որ սկաուտական շարժումը անգամ մը եւս պիտի մասնակցի իր 15 միլիոն սկաուտներով իր սրտին մօտ այս տօնակատարութեանց՝ ազատութեան եւ անկախութեան ոգիով մը, ընելու՝ ինչ որ կարելի է մանուկին եւ նորահաս երիտասարդներուն ի նպաստ։

Այս մասին ալ Գանտէրշթէկի մէջ ունեցանք հանդիպելու տեղական պաշտօնական անձնաւորութեանց, եւ ունենալու նաեւ ընդունելութիւններ եւ կարճ պտոյտներ։

Խօսուեցաւ նաեւ անցեալ տարուան Գանատայի ճեմպորիին եւ միւս միջազգային հաւաքոյթներու մասին։ Անգամ մըն ալ մեծ հպարտութեամբ լսեցի համակրական արտայայտութիւններ Հայ Արիներու Միութեան գործունէութեան մասին։ Մեր մասնակցութիւնները ճեմպորիներուն, համաժողովներուն, բանակումներուն եւ կազմակերպուած զանազան յանձնաժողովներուն, գնահատուած է բոլորին կողմէ եւ կ'արժէ անգամ մը եւս շեշտել մեր բացառիկ դիրքը։

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՄԱՌՕՏ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱԼԷՊԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ

(ՍԿԻԶԲԷՆ ՄԻՆՉԵՒ 1920)

(Գ. եւ վերջին մաս)

ԺԴ. դարու առաջին քառորդին, Հալէպ եկած եւ հաստատուած Հայեր, ինչ որ ունէին իբր արհեստ ու զբաղում, զայն ի սպաս դրին նոր բնակավայրին մէջ։

Հալէպ հաստատուող առաջին Հայերուն համար, այս ընդարձակ քաղաքը, իր բանուկ շուկաներով առիթ տուաւ որ ի բնէ ուշիմ եւ ձեռներէց Հայը զարգացնէ իր արհեստները։

Արհեստներուն մէջ կարելի է յիշել դերձակութիւնն ու կօշկակարութիւնը, որոնք ընդհանրապէս եւ մինչեւ այսօր ալ ճանչցուած են հայկական արհեստներ։

ԺԸ. դարէն սկսեալ, Հալէպ պաղթած Հայերու գլխաւոր զբաղումը դերձակութիւնը եղաւ, եւ վարպետ դերձակներ ոչ միայն հասան պատուաւոր դիրքերու իբր անձնական դերձակները իրարու յաջորդող Հալէպի Կուսակալներուն եւ Պետական Աւագանիին, այլեւ հայթայթիչները դարձան բանակի զգեստաւորումին։ Ընենք, ի միջի այլոց, թէ Նորին Վսեմութիւն Հանրապետութեան Նախագահ Հաֆէզ էլ Ասատի անձնական դերձակը Հայ մըն է։

Դերձակութեան հետ զուգընթաց կարելի է յիշել մուշտակագործութիւնը, որ յարգի արհեստ մըն էր ժամանակին։ Շատ արժէքաւոր մուշտակներ կը պատրաստէին Հայերը։ Հալէպի նշանաւոր Առաջնորդներէն՝ Խաչատուր Արքեպիսկոպոսին հայրը մուշտակագործ եղած է ԺԶ. դարուն։

Հալէպ, հինէն ի վեր, նշանաւոր եղած է մանաւանդ մետաքսէ հիւսուածեղէններովը։ ԺԶ. եւ ԺԷ. դարերուն Հալէպ եղած է մետաքսի խոշոր կեդրոն մը։ Գործուած մետաքսի վաճառականութիւնն ալ եղած է Հայոց ձեռքը, Զինաստանէն մինչեւ Հոլանտա։

Անատոլուի բոլոր կողմերէն Հալէպ կը խուժէին հայ եւ այլազգի վաճառականներ, տեղւոյն վրայ գնելու Հալէպի նշանաւոր հիւսուածեղէնները, երբ տակաւին ընդհանրացած չէին արեւմտեան երկիրներու կերպասները կամ տարազները, քանի որ Արեւելքի մէջ, մարդիկ տակաւին էնթարի կամ զպուն կը հագնէին։

Հալէպի հիւսուածեղէններու արհեստին հետ զուգընթաց էր, նաեւ ներկարարութիւնը, որ հայկական արհեստ մը ճանչցուած է։

Հինէն ի վեր Հալէպ հաստատուած Այնթապցի եւ Մարաշցի Հայերուն ընթացիկ արհեստը մնաց մանած եւ մետաքս ներկելն ու աշխատցնելը։

Հայկական արհեստ կարելի է նկատել նաեւ խաղախորդութիւնը կամ կաշեգործութիւնը, որ իր նախնական վիճակէն այսօր բարձրացած է իր արդիական կատարելութեան։ Արդիական խաղախորդութեան վարպետներէն էր Յովհաննէս Տապպաղը, որ գնահատուած է պետական շքանշաններով։ Հանրապետութեան Նախագահներ եւ Պետական Աւագանին այցելած են իր արդիական խաղախորդարանը եւ գնահատած՝ տարուած աշխատանքը։

Հալէպ, շրջապատուած ըլլալով ընդարձակ եւ հարուստ քարահանքերով, բոլորովին քարաշէն է քաղաքը, սկսած իշխանական պալատներէն մինչեւ աղքատին խրճիթը։ Քարը առատ է. պարզ եւ աղնիւ տեսակներ ալ կը գտնուին։ Շինարարութեան գործին մէջ յայտնի Ուրֆացի եւ Այնթապցի վարպետներ գտնուած են։ Վերջին յայտնի վարպետներէն եղած են Ուրֆացի Ուստա Խաչեր, վարպետ Սիմաւոն, եւ Այնթապցի Ուստա Բենիամին, որոնք երբեմն առանց երկրաչափի, իրենց ունեցած ճարտարապետական հմտութեամբ շինած են Մէյտանի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին, Աղիզիէի Լատինաց եկեղեցին, Հալէպի Նահանգապետարանը, Պաղտատ պողոտայի կարմիր շէնքը, Աղիզիէի Միշէլ Խայաթի շէնքը։

Կահագործութիւնն ալ հայկական արհեստ մըն է։ Հալէպի կահագործ Հայերու արհեստանոցներէն դուրս եկած են ընտիր կահ-կարասիներ։ Հայ վարպետներու գործերը եղած են միշտ յարգի եւ փնտռուած՝ հրապարակի վրայ։ Վերջին յայտնի վարպետներէն եղած է Ղազար

0—0—0—0—0—0—0—0

Լեռը մարգարէին խով չերթայ նէ՝ Մարգարէն լեռան խով կ'երթայ

(ԵՐԳԻԾԱՎԷՊ)

Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆ

0—0—0—0—0—0—0—0

ԱԼԱՖՐԱՆԿԱ

- Ողջ ըլլաք, սակայն երաշխաւորին մի ըսէք թէ բանտարկուեր եմ, որովհետեւ ոչ ոք գիտէ բանտարկուիլս։

- Օրէնքը կ'ըսէ որ, եթէ մէկը իր գործերուն ուրիշ մը փոխանորդ կարգէ, փոխանորդը ամէն բանի խառնուելու է. հիմա դուն գործիդ մէջէն դուրս ելածի պէս ես. սեպէ թէ Նիկողիմոսը ես եմ. քանի որ այս այսպէս է, կը նշանակէ բանտարկեալն ալ ես եմ։

- Ուրեմն ես հիմա բանտը չե՞մ։

- Բանտն ես, սակայն չեղածի պէս ես։

- Եղբա՛յր ինչպէս չեղածի պէս եմ, երբ շարաթ մըն է հոս եմ։

- Նիւթապէս բանտն ես, սակայն բարոյապէս չես։

- Բարոյապէսը նիւթապէսէն աւելի՞ լաւ է։

- Օրէնքը պիտի գիտնաս, որ աս բաները հասկնաս, ատիօ, աստուծով իրիկունը բանտէն կ'ազատուիս։

×

- Ճանըմ միւսիւ Ժորժ, Նիկողիմոս աղան այսօր բանտէն պիտի ելլար, ինչո՞ւ ուշացաւ։

Հոդ մ'ընէք, ուր որ է հիմա կուգայ... ահա կուգայ։

- Կուգա՞յ. անիկա՞ է։

- Այո՛։

- Զընկը՛լ չընկը՛լ չընկը՛լ կը՛լ կը՛լ կը՛լ։

- Դուռը զարնելէն կ'երեւայ որ բարկացած է։

- Բարկանալու ի՞նչ կայ։

- Թը՛ք թը՛ք թը՛ք։

- Աճէ՛պ, հրամմեցէք, միւսիւ Նիկողիմոս։

- Հրամմեցէ՛ք։

- Ճանըմ ինչ է պատահեր քեզի որ երկու-երեք գիշեր է տուն չես գար, երեխաները երեսի վրայ ձգեր ես, լալով աչքերս ուռեցան, փետտելէն գլուխս մազ չի մնաց, փեսանիս՝ միւսիւ Ժորժը ողջ ըլլայ, երբեմն կը մխիթարէր տէ սիրտերնիս կը բացուէր։ Մարդ այսքան ալ մոռնա՞յ ընտանիքը։

- Մատամ, ինչո՞ւ տանիկ խօսքեր կ'ընէք. կ'երեւայ թէ Նիկողիմոսի գործը շատ է եղեր տէ ատոր համար քանի մը օր տուն չէ եկեր։

Ատանկ էր, գործս շատ էր. միւսիւ Ժորժ քիչ մը դուրս ելէք, մեզի առանձին ձգեցէք։

- Շատ լաւ։

Մատամ, բանտարկուիլս ուէ մէկը լսե՞ց։

- Ճանըմ Նիկողիմոս աղա, երբեմն տարօրինակ խօսքեր կ'ընես. ո՞վ պիտի լսէ. չորցո՞ւս եմ որ ուրիշի լսեմ։

- Հապա զալու ատենս ով որ դէմս կ'ելլար անցած ըլլայ կ'ըսէր։

- Հիւանդ է ըսեր էինք տէ ատոր համար անցած ըլլայ կ'ըսէր։

Հապա խանութին կնքուած ըլլալը ինչպէ՞ս գիտեն։ Հիւանդ մարդուն խանութը ինչո՞ւ պիտի կնքեն։

Կ'երեւայ թէ խանութը կնքուած տեսեր են, ես հոդ ի՞նչ մեղք ունիմ։

Զեմ գիտեր թէ ո՞վ է մեղաւոր... ինչ օգուտ որ գործը գործէն անցած է։

- Ամա՛ն Նիկողիմոս աղա, պարապ խօսքեր մ'ընէր. միւսիւ Ժորժը ամենեւին մեղք չունի, մեղաւորը դուն ես, որ գործդ անոր յանձնեցիր եւ ալաֆրանկային ետեւէն ինկար։

- Ինծի պտտալ մի տար. երկու գործը մէկէկէն կրնայի՞ ընել, թէ խանութի հաշիւներուն նայիլ եւ թէ ալաֆրանկայով զբաղիլ։ Երանի թէ ալաֆրանկայի գործերը Ժորժին յանձնէի, ես ալ խանութին գործովը զբաղուէի։

- Հիմա ի՞նչ որոշեցիք։ Անկէ անկէ ըսածիս նայելով՝ քառասուն բեռ պարտք ունիս եղեր։

- Ես ալ ատանկ կը լսեմ։

- Է, ասոր վե՞րջը։

- Փաստաբան մը տեսաւ գիս, մի՛ վախնար. ըսաւ, եթէ գործերդ ինծ յանձնես, պարտքերդ տալէդ ետքը առնելիք ալ կրնաս ունենալ։

- Լա՛ւ է։

- Լաւ է, սակայն օրէնքը կ'ըսէ որ փաստաբան մը մէկու մը գործը ստանձնելու պահուն քսան ոսկի առնելու է։ Դուն օրէնքին այս յօդուածները չես գիտեր։

- Տուի՞ր։

- Վրաս հինգ ոսկի կար, հանեցի տուի, սակայն օրէնքը լուր չունի, եթէ լու՛ տուգանքի խնդիր կայ։

(Շար. 29)

Պէտիկեան, որուն արհեստանոցը կատարեալ եւ արդիական գործարան մը եղած է եւ արտադրած՝ շատ գեղեցիկ եւ արժէքաւոր կահ-կարասիներ:

Կանուխէն, ինչպէս յիշեցինք, շնորհիւ Սասունցիներուն, հացագործութիւնը ամբողջութեամբ Հայերուն ձեռքը եղած է:

Հալէպի առաջին հայ պանդոկատէրերը եղած են Օննիկ եւ Արմէն Մազլումեան՝ Անջրդեցի եղբայրները, որոնք 1909-ին, հիմնած են Օթէլ Պարոնը՝ որ Հալէպի առաջին պէրոճ-արժէ շէնքը կը նկատուի, եւ զոր այժմ կը վարէ Արմէնին որդին՝ Գոգօ Մազլումեանը:

Առաջին իսկ օրէն, իր կահաւորումով եւ սպասարկութիւնով նշանաւոր եղած է Օթէլ Պարոնը, հիւրասիրելով բազմաթիւ պետական եւ եկեղեցական մեծ անձնաւորութիւններ: Օսմանեան շրջանին երեսփոխաններու եւ նախարարներու բնակավայրը եղած է ան:

Երանաշնորհ Սահակ Վեհ. Կաթողիկոս, քանիցս հանդիպում ունեցած է Ճէմալ Փաշային հետ, Օթէլ Պարոնին մէջ: Քաղաքս այցելող բոլոր բարձրաստիճան եկեղեցականները, Կաթողիկոս, Պատրիարք, Առաջնորդներ եւ եպիսկոպոսներ հիւրասիրուած են այնտեղ:

Օթէլ Պարոնի մէջ այցելած է Իրաքի Ֆէյսալ Թագաւորը, Անգլիայի նշանաւոր եւ մեծ զինուորական՝ գնդապետ Լորանսը, Աթաթիւրքը, երբ զինուորական էր, Նուէյրի Աուլֆ Թագաւորն ու Թագուհին, Նուէյրի՝ Պէրթիլ իշխանը, Յունաստանի՝ Ֆիլիպ իշխանը:

Սուրիական Պետական հին եւ նոր Աւագանին՝ Հանրապետութեան Նախագահներէն Քուաթլին, Նախագահ Հաֆէզ Էլ Ասատ, նախարարներ, երեսփոխաններ եւ բարձրաստիճան զինուորականներ, տեւական հիւր եղած են անոր:

Մեքանիքի գործը, որ 1920-էն վերջ բաւական զարգանալ ո՛չ թէ միայն Հալէպի՝ այլ ամբողջ Սուրիոյ մէջ, շնորհիւ հայ նշանաւոր վարպետներուն, Շահինեան, Շաւերեան, Յովակիմեան, Խանձոյեան, եւ այլք: Ասոնք ծանօթ են թէ՛ Հայուն եւ թէ օտարին: Անոնք ունեցան շատ կանուխէն մեծ արհեստանոցներ եւ հասցուցին բազմաթիւ աշկերտներ, որոնք տարածուեցան Սուրիոյ զանազան քաղաքներուն մէջ, ծառայելով Սուրիական հայրենիքին եւ յաճախ Մերձաւոր-Արեւելքին:

Ոչ-գիտական բայց փորձառական բժշկութիւնն ու դեղագործութիւնը ծանօթ էին Հալէպի Հայոց, հինէն ի վեր, օրինակ՝ արիւն առնել, ակռայ քաշել, վէրք դարմանել, բեկարուժութիւնը, Հայերուն գործն է:

Առաջին հայ բժիշկը Հալէպի, 1890ական թուականներուն, զինուորական հազարապետ, Պաղտատ ծնած՝ Ակնցի Տոքթ. Պաղտասար Փափազեանն է, հայրը՝ քաղաքապետարանի յայտնի բժշկապետ Տոքթ. Լեւոն Փափազեանի:

Վերոյիշեալներէն ետքը կուգան մեծահռչակ վիրաբոյժ՝ Տոքթ. Ասատուր Ալթունեան, եւ անուանի բժիշկներ Նազարէթ Իփէկեան, Զարեհ Արսլանեան, Տիգրան Զրաճեան, Ճեպեճեան, Յ. Տէր-Ղազարեան եւ ուրիշներ:

Տոքթ. Ա. Ալթունեան, իր նախաձեռնութեամբ կ'ունենայ սեփական հիւանդանոց: Իր զաւակը եւ թոռնիկը կը դառնան նշանաւոր մասնագէտներ, նոյնպէս վիրաբոյժ եւ կը շարունակեն իր գործը: Ալթունեան հիւանդանոցը շատ կը յառաջդիմէ գիտութեան մէջ եւ մեծ ծառայութիւններ կը մատուցանէ Հալէպի եւ ամբողջ Մերձաւոր-Արեւելքին: Շատ հեռուներէն կուգան գործողութեան ենթարկուելու եւ բուժուելու համար: Ժամանակ մը, աշխարհի ամէնէն շատ գործողութիւն ընող բժշկապետը կը հռչակուէր Տոքթ. Ասատուր Ալթունեանը, որ մասնակցած էր միջազգային բժշկական մեծ համագումարներու, զանազան երկիրներու մէջ:

Հալէպի առաջին ակնաբուժարանը կը բանայ Տոքթ. Ռոպեր Ճեպեճեան, որ մասնագիտութեամբ եւ հիւանդանոցով մեծ ծառայութիւններ կը մատուցանէ Հալէպի եւ շրջակայքին: Այժմ ան արտօնուած է ակնաբոյժի վկայական տալու:

Հալէպ կամ Բերիա կեդրոնն է Ազգային Եկեղեցական Թեմին, որ իր մէջ կը պարփակէ Լաթաքիայէն մինչեւ Հալէպ, Բաղդադ, Տէր-Զօր եւ ամբողջ Ճէզիրէն, ուր կը գտնուի փոխանորդարանը:

ԺԴ. դարէն սկսեալ, Հալէպ տեւականօրէն, ունեցած է իր Առաջնորդները եւ յաճախ եղած է, ինչպէս բոլոր, Կաթողիկոսանիստ քաղաք:

Բերիոյ Թեմը շատ կանուխէն ունեցած է Ազգային Սահմանադրական բոլոր ժողովները, Գաւառական, Քաղաքական, Կրօնական, Տնտեսական, Ուսումնական, Կալուածոց, Դատաստանական, Վերաքննիչ Ատեան, Եկեղեցիներու Թաղականութիւններ եւ դպրոցներու հոգաբարձութիւններ:

Կիլիկիոյ պարպումէն ետք, Սուրիոյ բոլոր քաղաքները լեցուեցան Հայութեամբ. գրեթէ բոլոր քաղաքներուն մէջ ունեցան եկեղեցիներ, դպրոցներ, մարզական եւ այլ մշակութային միութիւններ: Մասնաւորաբար Հալէպ քաղաքը կը հաշուէր աւելի քան 100 հազար Հայութիւն: 1945-էն ետք, շրջաններու Հայութիւնը կեդրոնացաւ մասնաւորաբար Հալէպի մէջ, իր ունեցած երկրորդական վարժարաններուն, համալսարանին եւ լաւ արհեստանոցներ ունենալուն համար: Շատեր ներգաղթեցին Հայաստան, իսկ ուրիշներ ալ փոխադրուեցան Լիբանան, Եւրոպա եւ կամ Ամերիկա:

Հալէպի մէջ այժմ ունինք բազմաթիւ Ազգային եւ Միութենական նախակրթարաններ, հինգ երկրորդական վարժարաններ, բարեսիրական միութիւններ եւ հաստատութիւններ, մարզական եւ մշակութային միութիւններ, շնորհիւ Սուրիոյ Հանրապետութեան իմաստուն Նախագահին, Նորին Վսեմութիւն Հաֆէզ Էլ Ասատին եւ Պետական Աւագանիին, որոնք ամէն տեսակ դիւրութիւններ կ'ընծայեն հայօրէն մտածելու, գործելու եւ ապրելու համար սուրիական օրհնաբեր այս հողին վրայ:

Այս յօդուածով, համառօտ կերպով տուինք հալեպահայ գաղութի պատմութիւնը սկիզբի օրերէն մինչեւ 1920 թուականը: 1920-էն մինչեւ 1983, Հալէպի հայութիւնը շատ աւելի մեծ յառաջդիմութիւններ արձանագրած է: Այս վերջին շրջանին մէջ կ'իյնան բժիշկներու, դեղագործներու, ատամնաբոյժներու, երկրաչափներու, փաստաբաններու եւ այլ բազմաթիւ հայ համալսարանականներու լայն գործունէութիւնը, մեր երկրորդական վարժարաններուն հիմնադրութիւնն ու արդիւնաւոր գործունէութիւնը, Ս. Օ. Խաչի եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան, Վերժին Կիւլպէնկեան մայրանոցի, դարմանատուներու, Ազգ. Պատսպարանի, Հայ Երեք Համայնքներու գործակցութեամբ՝ Հայ Ծերանոցի հիմնադրութիւնը, արդիական եւ ընդարձակ շէնքով մը օժտելու պատուաբեր ընթացքով: Այս բոլորին մասին կ'արժէ անդրադառնալ առանձինն:

ԱՏՈՄ Ա. ՔՀՆՑ. ՔԷՀԵԱՅԵԱՆ

Հալէպ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԳՆԱԼԸԻ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, Սեպտեմբեր 8-ին, ոգեկոչուած է Զաքարիա Պատրիարք Կաղզուանցիի ծննդեան 265-ամեակը մեծ հանդիսութեամբ: Այդ առթիւ պատրաստուած է գեղատիպ գրքոյկ մը, որ տրամադրուած է ներկաներուն, ծանօթացնելու համար մեծ հոգեւորականը: Ընդառաջելով Տը-նորհք Պատրիարքի դիմումին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը յատուկ կոնդակով մը կը հրահանգէր բովանդակ Հայութեան կազմակերպել ոգեկոչման հանդիսութիւններ: Գնալըի եկեղեցին ծայրէ ծայր լեցուած էր: Հանդիսութեան նախագահած է Պատրիարքը: Եկեղեցական արարողութենէն ետք սկսած է հանդիսութիւնը, որու բացումը կատարած է Շահան Եպիսկ.: Կոմիտաս երգչախումբին քանի մը երգերէն ետք, Տարօն քհնյ. ներկայացուցած է Զաքարիա Պատրիարքի կեանքն ու գործը, ապա երգչախումբը կրկին բեմ բարձրացած է իր գնահատելի մասնակցութիւնը: Փակման խօսքը արտասանած է Շնորհք Պատրիարք, որ շեշտած է թէ այս հանդիսութեամբ կ'իրականանայ մէկը եւս այն ծրագիրներէն, որոնք նուիրուած են Թրքահայոց վերազարթնումի գլխաւոր ռահվիրաներուն: Զաքարիա Կաղզուանցի պատրիարքը, Կոլոտ եւ Նալեան պատրիարքներուն հետ, կը կազմէր այն երրորդութիւնը, որ ոչ միայն հոգեւոր կեանքը ծաղկեցուցած ու զարգացուցած է Թրքահայոց մէջ ի փառս այս դարաւոր պատրիարքական աթոռին, այլեւ հիմնադիրները հանդիսացած են յատկապէս Կաղզուանցի պատրիարքը ի մէջ այլոց՝ Պոլսոյ դպրոցական դրութեան հաստատման եւ կրթական գործունէութեան: Ցաւ յայտնած է նաեւ որ հակառակ այդ մեծ նուիրումին եւ հսկայական վաստակին, ցարդ մեր մատենագրական պատմութեան մէջ ոչ մէկ յիշատակութիւն կայ անոնց անունին կապուած:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ՀԷՔԵԱԹԻ ՍԱՐԸ»

Յետպատերազմեան դժուար տարիները կը պատմէ «Հէքեաթի Սարը» ժապաւէնը որուն նկարահանումները աւարտած է Ալպեր Մկրտչեան: Այս ժապաւէնը շարունակութիւնն է իր նախորդ աշխատանքին «Հին օրերու երգը»ին, որ Լենինգրադի 16-րդ համամիութենական փառատօնին արժանացած էր յատուկ «յուշ» մրցանակին:

«Նոր ժապաւէնը կը պատմէ յետպատերազմեան առաջին տարիներու ոչ թէ մեծ քաղաքի առօրեան, այլ կեդրոնական տիպարն է մայրը որ արժանաւորութեան ու բարութեան մարմնացումն է, զինուորներու օգնականն ու ներշնչողը կ'ըսէ Ալպեր Մկրտչեան: Ան պատերազմական նիւթով ունի «Քարէ հովիտ», «Յուշարձան» եւ «Լուսանկար» ժապաւէնները:

×

ՆԿԱՐԻՉԸ ԻՐ ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՎ

Արարատեան դաշտի մշակները սիրով ընդունեցան նկարիչ Պետրոս Պայպուրթեանը: Ան կէս դարէ ի վեր իր գործերուն մէջ կը ներկայացնէ այգեգործներն ու անասնապահները, ընդհանրապէս հողի աշխատաւորները:

«Հայաստանի աշխատանքի կեանքին նուիրուած այնպիսի ընդարձակ տարեգրութիւն մը կազմած եմ որ դժուար է հաշուել պաստառներուս, ջրանկարներուս կամ գծանկարներուս թիւը» կ'ըսէ նկարիչը:

Բացի աշխատաւորներէ Պ. Պայպուրթեան ունի հետաքրքրական ուրիշ նկարաշար մըն ալ, որ կազմուած է Հայաստան այցելած խորհրդային եւ արտասահմանեան մշակոյթի ծանօթ անձերու դիմանկարներէն:

×

«ԵՐԳ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՄԱՍԻՆ»

Երգահան Էտ. Յովհաննիսեանի «Երգ հայրենիքի մասին» նոր ստեղծագործութիւնը դարձած է տարբեր տեսակի երաժշտական երկերու շարքի մը վերջաբանը, որուն վրայ ան աշխատած է տաս տարի:

Շարքին առաջին գործը նոյնպէս կը կոչուէր «Երգ հայրենիքի մասին» հեղինակին բերած էր պաշտօններ: Խօսելով գործին մասին, մասնագէտներ կ'ըսեն թէ հոն նկատելի է խորհ. դասական երաժշտութեան հետ ժողովրդական երաժշտութեան ժառանգութիւնը վարպետօրէն զուգորդելու յատկութիւնը:

Էտ. Յովհաննիսեան հեղինակն է գրեթէ հարիւր օփերայի, համանուագային, ձայնային-գործիքային եւ պալէի ստեղծագործութիւններու որոնք մտած են համրածանօթ խումբերու եւ մենակատարներու նուագացանկին մէջ:

Ճ. ԿՈՒԱՌԵՍՔԻ

«ՏՈՆ ՔԱՄԻԼԼՈՅԻ ՓՈՔՐԻԿ ԱՇԽԱՐՀԸ»

(Թրգմ. Հ. Յ. Զ.)

- 22 -

ԱՆԲԱՆՆԵՐԸ

Բոլոր այս եղելութիւններու ընթացքին Տոն Քամիլլոյի հոգեբանական դրութիւնը բացարձակապէս առանձնայատուկ էր: Որովհետեւ մինչ մէկ կողմէն զայրոյթէն կը փրփրէր, քանի կար այն եղելութիւնը, թէ եպիսկոպոսի մը բարութենէն օգտուելով՝ անոր այցելել տալ ծոցովուրդի Տուն մը, բան մըն էր որ Աստուծոյ արդարութեան կ'աղաղակէր. միւս կողմէն կը փափաքէր ալ որ եպիսկոպոսը տեսնէր, թէ ի՛նչ լաւ ու զարգացած գիւղ մըն էր. ու նաեւ կ'ուզէր որ եպիսկոպոսը ազդուէր կարմիրներուն կազմակերպութենէն, անով Տոն Քամիլլոյի Աղօթարան - Պարտէզին յարգը պիտի բարձրացնէր՝ եպիսկոպոսին աչքին առջեւ, իր կարեւորութիւնը եւ նշանակութիւնը:

Երբ վերջացաւ այցելութիւնը, Տոն Քամիլլօ մօտեցաւ.

- Մեզ, գերապայծառ, ըսաւ բարձրաձայն, այնպէս մը որ Փեփփոնէ լաւ լսէ. մեզ որ պարոն Փեփփոնէ Ձեզի ցոյց չըրաւ զէնքերու իր պահեստը. թուի թէ նռնակներին ամէնէն հարուստն ըլլայ:

Փեփփոնէ պատասխանելու վրայ էր, բայց եպիսկոպոսը թոյլ չտուաւ.

- Երբեք քուկինին չափ հարուստ պիտի չըլլայ, պատասխանեց ծիծաղելով եպիսկոպոսը:

- Հիանալի՛, վրայ տուաւ Պիճիօ:

- Նոյնիսկ 88 թնդանօթ մը ունի, տեղ մը թաղուած, գոչեց Պրուսքօ:

Եպիսկոպոսը դարձաւ դէպի սպայակոյտը:

- Ձինքը կրկի՞ն ուզեցիք, ըսաւ, առէ՛ք հիմա, ձեզի չէ՞ ըսած որ վտանգաւոր տխլար մըն է:

- Մեզի վախ ազդելիք տիպարը չէ, ըսաւ քիթ ու մռութով Փեփփոնէ:

- Աչքերնիդ վրան ըլլայ, խորհուրդ տուաւ եպիսկոպոսը:

Տոն Քամիլլօ տարուբերեց գլուխը.

- Դուք միշտ կը կատակէք, սրբազան Հայր, գոչեց, բայց ոչ իսկ կրնաք երեւակայել, թէ ինչպիսի անձեր են այս անհատները:

Դուրս ելլելու առեն եպիսկոպոսը տեսաւ պատի լրագրին վրայ նշանաւոր ազդը, ու կեցաւ որ կարդայ:

- Ա՛հ, ըրաւ եպիսկոպոսը, հոս օտար երկրի մը ներկայացուցի՞չը պիտի գայ, եւ ո՞վ է, Տոն Քամիլլօ:

- Քաղաքականութեամբ չեմ զբաղիր, պատասխանեց, պէտք է հարցնել այն պարոնին որ շարադրած է յայտագիրը: Պարոն Փեփփոնէ, գերապայծառը կ'ուզէ գիտնալ, թէ ո՞վ է օտար պետութեան ներկայացուցիչը, որուն մասին կը խօսի ձեր յայտարարութիւնը:

- Պա՛հ, մրթմրթաց Փեփփոնէ քիչ մը տատամսելէ ետքը, սովորական Ամերիկան:

- Կը հասկնամ, համաձայնեցաւ եպիսկոպոսը, Ամերիկացիներուն խնդրին համար է, որ կուգան քարիւղ փնտռելու ձեր կողմերը, ճի՞շդ է ըսածս:

- Այո, ըսաւ Փեփփոնէ, կեղտոտ գործ մըն է. մերն է քարիւղը:

- Կը հասկնամ, համաձայնեցաւ եպիսկոպոսը ծանրօրէն, սակայն լաւ ըրած էք հանդարտութիւն պատուիրելով ու հրամայելով ձեր մարդոց, որ ցոյցերը հասցնեն միայն պատուաւոր անտարբերութեան մը: Ըստ իս ոչ մէկ շահ ունինք Ամերիկայի հետ աւրուելով. չէ՞ք կարծեր:

Փեփփոնէ բացաւ բազուկները:

- Սրբազան Հայր. դուք գիտ կը հասկնաք. մէկը կը տանի որքան որ կարող է, բայց պահ մը կուգայ որ ա՛լ խելապատակը կը թռչի...

Երբ եպիսկոպոսը հասաւ եկեղեցին առջեւ, լաւ կերպով շարուած գտաւ բոլոր Պարտէզ-Աղօթարանի մանուկները, որոնք «բարի եկաք»ի երգ մը երգեցին: Յետոյ մանուկներու խումբէն բաժնուեցաւ ծաղիկներու խոշոր փունջ մը, որ քալելով յամրօրէն կը յառաջանար, եւ երբ եպիսկոպոսին առջեւ գտնուեցաւ, ծաղիկները վերացան. ծաղիկներու քաշուելուն երեւցաւ մանուկ մը, այնքան մինինիկ, այնպէս գեղեցիկ, այդպէս գրուզ եւ տառնկ վայելուչ հագած, որ կիները կարծես խենթեցան:

(Շար. 88)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Վարդգէս Տակաւեան եւ զաւակնե-րը, Տիկին Մարի Ֆիլիանի կը ծանուցա-նեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կա-տարուի, Կիրակի, Սեպտեմբեր 30, Փա-րիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին եւ Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր եկե-ղեցին, իրենց կնոջ, մօր, զաւկին՝

ՏԻԿԻՆ ՍԻՄՈՆ ՏԱԿԱՒԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 30-ին, եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնին առթիւ տեղի կ'ունենայ աւանդական մատաղօրհնու-թիւնը:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՇԱՀԱՆ ԽՋԿՐ. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը՝ բազմա-ձայն, կը կատարէ՝ ԳՈՒՍԱՆ երգչա-խումբը, ղեկավարութեամբ՝ Տիկին Ժիւ-լիէթ Երլմազեանի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վար-չութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները, փոխան ծաղկեպսակի՝ Տիկին Մառի Կարապետ-եանի մահուան առթիւ. - Այրի Տիկին Էլ-մաս Իշխանեան, Տէր եւ Տիկին Ժօզէֆ Իշխանեան, Տէր եւ Տիկին Փիէր Իշխան-եան, Տէր եւ Տիկին Ժան Իշխանեան 1000 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Փիէր Գարակէօզ-եան 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Շարլ Կարա-պետեան եւ զաւակները 700 Ֆ.:

×

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս եկե-ղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալու-թեամբ ստացած է Գրիգոր, Վարդգէս եւ Ալեքս Պաղտասարեան եղբայրներէն 3000 ֆրանք իրենց մօր՝ Պէաթրիս Պաղտասար-եանի մահուան առթիւ:

×

Վարդան Թադոսեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի՝ Ս. Մեսրոպ կըր-թարանը ստացած է հետեւեալ նուիրա-տուութիւնները. - Տէր եւ Տիկին Թադոս-եան 1000 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Խօրկանեան 1000 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Շնորհքեան 200, Այրի Տիկին Մարի Խօրկանեան 200 Ֆ., Պ. Պերճ 200 Ֆ., Պ. Սանդրըքեան 100 Ֆ.:

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Կրընոպլի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները Կիրակի, Սեպտեմբեր 30, կէսօրէ վերջ ժամը 15-ին, գաւաթ մը թէյի շուրջ, սովորական հաւաքատեղին:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Շատ տարիքոտ հայ այր մարդու մը ընկերութիւն ընելու եւ տան գործերը կատարելու համար, կին մը կը փնտռը-ւի: Ճաշ, բնակութիւն եւ վարձատրու-թիւն:

Հեռաձայնել. - 306 - 39 - 91

Dîner dansant

organisé par
la CROIX BLEUE ARMENIENNE
DE CHAVILLE

dans les salons de
l'HOTEL «RAMADA»
22, ave de l'Europe, 78140 VELIZY

Le Samedi 6 Octobre
à 20h 30

soirée animée par
l'Orchestre «A R T A N A G»

Réservation tél. : 750 - 64 - 37
750 - 84 - 11

Entrée pour étudiants à partir de 23h pour le bal.

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Զօրեք-շաբթի օրուան դրագումները կը վերսկը-սին, Սեպտեմբեր 26-ին, ժամը 14-էն 17, հինգէն տասնըհինգ տարեկան աշակերտ-ներուն համար:

Յայտագիր. -

- Հայերէնի դասեր զանազան մակար-դակներու համար:
- Հայկական երգ, մանկանց երգչա-խումբի մը կազմութեան նախատեսու-թեամբ:
- Հայկական պար ըստ պահանջքին:

Կը պաշտօնավարեն որակեալ եւ փոր-ձառու ուսուցչուհիներ եւ ուսուցիչներ:

Կ. Ս. Մ.

ԿՐԹԱԹՈՇԱԿԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

1984 - 1985 տարեշրջանի հարցարաննե-րը ստանալու համար կրթաթոշակի թեկ-նածուներէն կը խնդրուի գրաւոր կերպով դիմել մինչեւ Հոկտեմբեր 31:

Les Anciens du Lycée GUETRONAGAN
32, rue de Trévise, 75009 PARIS

MAISON ARMENIENNE de la JEUNESSE et de la CULTURE

Հ Ա Յ Մ Շ Ա Կ Ո Յ Թ Ի Տ Ո Ւ Ն
Մ Ա Ր Ս Է Յ Լ

— 12-14, Rue St. Bazile, 13001 MARSEILLE —

Հ Ա Յ Մ Շ Ա Կ Ո Յ Թ Ի Օ Ր

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ

ԾՆՆԴԵԱՆ 100-ԱՄԵԱԿԻՆ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 7, ժամը 15.30ին

Կը նախագահէ՝

ԿԱՐՕ ՓՕԼԱՏԵԱՆ

Կը խօսին՝

ԶՈՒԼԱԼ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ (հայերէն)
ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ (ֆրանսերէն)

Գեղարուեստական յայտագիր:

- Արտասանութիւն՝ Տիկիններ՝ Աստղիկ Սարաֆեան եւ Ալիս Պիւլ-կիւրեան եւ Վահրամ Ճառայեան:

- Իր մասնակցութիւնը կը բերէ ԳՈՒՍԱՆ երգչախումբը, ղեկա-վարութեամբ՝ Ժիւլիէթ Երլմազեանի:

- Կը լուսարձակուի, առաջին անգամ ըլլալով, Դանիէլ Վարուժանի նուիրուած յուշատախտակի բացման հանդիսութեան (1958, Փետըր-ւար 9) Կանտի մէջ (Պելժիա), համառօտ ժապաւէնը:

Մուտքը ազատ է:

TRANSTOURS

VOUS PRESENTE SES VOYAGES ORGANISES

Ոսկի Աշունը Երեւանի Մէջ

12 - 14 Jours à EREVAN

ALLER - RETOUR PAR AVION - SERVICE 1ère CLASSE

de PARIS

— Du 5 au 20 Octobre — 16 jours, dont 14 à EREVAN — Prix: 5900 F

de MARSEILLE

— Du 6 au 19 Octobre — 14 jours, dont 12 à EREVAN — Prix: 5700 F

TEL. : (91) 93 04 90

TRANSTOURS — 25, rue d'Argenteuil - 75001 Paris — Tél. : 261 58 28

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ — ԳԻՆ՝ 70 ՖՐ.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ — " 60 ՖՐ.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ — " 60 ՖՐ.
et PARAGES D'EXIL — " 75 ՖՐ.

ARMEN LUBIN

LES LOGIS PROVISOIRES

Prix : 48 Frs.

Դիմել՝ « Յ Ա Ռ Ա Ջ »
Թղթատարի ծախք՝ 9 Ֆր. 50

Bal annuel

de

HOMENETMEN FRANCE

le SAMEDI 6 OCTOBRE à partir de 20 h. 30
dans les salons de l'HOTEL MERIDIEN
boulevard Gouvion St. Cyr, Paris

animé par l'orchestre arménien HORIZON, de Padova

Pour tous renseignements appeler: M. BAGHDASSARIAN 261 51 13

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 26
MERCREDI 26 SEPTEMBRE 1984

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

Le Seul Quotidien Armenien en Europe - Occidentale
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tél.: 770. 86. 60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R. C. Paris

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

LE NUMERO : 3,00 F

60րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.796 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 60e ANNÉE — No 15.796

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԵՒԱԿԱՅԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՄԸ ԵՒ ՏՈԼԱՐՆԵՐ ՈՒ ՏՈԼԱՐՆԵՐ

Օր նոր՝ գիւտ նոր : Այս անգամ հարցը կը վերաբերի մեր պարտքին Ամերիկայի (այն ալ՝ տոլարին այսօրուան սակով...) : Թուրք բազմաթիւ թերթեր կ'անդրադառնան այս հրատապ հարցին : Այս մէկը կը թարգմանենք «Հիւրրիյէթ»էն (Սեպտեմբեր 26) :

×

Անոր պիւտճէներուն վրայ կատարուած ուսումնասիրութիւն մը ցոյց տուած է որ 70 տարիէ ի վեր հոն տեղ գրաւած է «Հայաստան» կոչուած «երեւակայական» երկրի մը հետ Ամերիկայի պարտ ու պահանջի փոխ - յարաբերութիւնը :

Միացեալ - Նահանգներու պիւտճէներէն քաղուած տեղեկութիւններու համաձայն «երեւակայական» Հայաստանի մը 11 միլիոն 959 հազար 917 տոլարի գումար մը փոխ տրուած է Ա. Աշխարհամարտին ընթացքին : Այս գումարը Ամերիկայի պարտք ունեցող 21 երկիրներու մէջ 16-րդ տեղը կու տայ Հայերուն :

Միացեալ - Նահանգներու Ա. Աշխարհամարտին դանձելիք գումարները հետեւեալ պատկերը կը պարզէին Դեկտեմբեր 31, 1980-ի արձանագրութիւններուն մէջ :

1) «Երեւակայական» Հայաստանը 11 միլիոն 959 հազար 917 տոլարի պարտքին փոխարէն մինչեւ այսօր վճարած է 32 տոլար :

2) Ամերիկա այս պարտքին տոկոսին համար արձանագրած է 36 միլիոն 662 հազար 580 տոլարի տոկոս մը, զոր «երեւակայական» Հայաստանի Պետութիւնը պէտք է վճարէ : Մասնագէտներ հաշուած են թէ այս գումարը այսօր 40 միլիոն տոլարի բարձրացած է :

3) «Երեւակայական» Հայաստանի Պետութիւնը այսպէսով Ամերիկայի կը պարտի ընդամէնը 48 միլիոն 622 հազար 497 տոլար :

ԱՆԹԱ լրատու գործակալութիւնը դիմած է քաղաքական պատմութեան մասնագէտներու այս մասին տեղեկութիւն ինդրելով. անոնք պատասխանած են թէ Ամերիկա Ա. Աշխարհամարտէն առաջ, ու նաեւ այդ միջոցին ակներեւ ջանքեր ի գործ կը դնէր Թուրքիոյ հողերուն վրայ «հայկական» Պետութիւն մը հիմնելու. մասնագէտները յիշեցնելով թէ այդ նպատակով Ամերիկայի կողմէ Թուրքիոյ զանազան շրջանները միսիոնարներու վարժարաններ բացուած էին, ըսած են. «Այնպէս կը թուի որ Ամերիկայի պիւտճէին մէջ տեղ գրաւած այս գումարը յատկացուած է ծրագրուած Հայկ. Պետութեան ղեկավար տարրը պատրաստելու, եւ այս ուղղութեամբ կատարուած գործունէութիւններու անհրաժեշտ նիւթականը հայթայթելու համար» :

Հայկական պետութեան մը - որ նոյնիսկ գոյութիւն չունէր Ա. Աշխարհամարտին - տրուած այս գումարին հաշիւը պահել 70 տարիէ ի վեր, ահա թէ ինչ կը նշանակէ պիւտճէի թուրք մասնագէտներու համաձայն.

«Մէկիկի Թողունք Պետութիւններու պիւտճէները, նոյնիսկ աննշան նպարավաճառի մը հաշուետետրին մէջ չի կրնար տեղ գրաւել պարտ - պահանջի արձանագրութիւն մը, երբ դիմացի կողմը չէ կը չի ներկայացներ, որպէս անձ կամ որպէս հաստատութիւն : Ուրեմն նման յարաբերութիւն մը որ տեղ գրաւած է պիւտճէին մէջ, կը նշանակէ նման փոխադարձ ճանաչում մը : Երբ կը շարունակուին պարտքին տոկոսի հաշիւները, այս ցոյց կու տայ թէ Ամերիկա չէ դադրած ճանչնալէ Հայկ. Պետութիւնը» :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱԿ-ի մէջ խօսք առնելով, Կրեմլինի ներկայութեան, նախագահ Ռեկըն առաջարկեց Խորհրդային Միութեան որ կանոնաւոր եւ «օրինականացած» տեսակցութիւններ տեղի ունենան երկու երկիրներու միջեւ՝ «իրարհասկացողութեան նոր կլիմայ մը ստեղծելու համար» : Ռեկըն կ'ուզէ որ Միացեալ - Նահանգներ - Խորհրդային Միութիւն խօսակցութիւններուն նիւթ ըլլան նմանապէս երկրամասի այլ շրջաններու հարցեր, չեշտելով հանդերձ թէ «ազդեցութեան շրջագիծերը անցեալին կը պատկանին» :

ԱՖՂԱՆ «Արիանա» ներքին գիծերու Տի - Սի 10 օդանաւ մը, ընդդիմադիրներու հրազէններուն թիրախ եղած եւ վնասուած է : Օդանաւը, որ 308 ճամբորդներ կը փոխադրէր, կրցած է էջք կատարել Քապուլ : Ցարդ աֆղան ընդդիմադիր ոչ մէկ կազմակերպութիւն տէր եղած է արարքին :

ՊՈՆԻ մէջ իրանեան եւ քիւրտ ընդդիմադիր կազմակերպութիւններ յայտնած են, թէ Խոմէյնիի վարչակարգը քիւրտ գիւղերու բնակչութեան զանգուածային տեղահանութիւններու սկսած է՝ Իրաքի սահմանագիծի շրջաններուն մէջ : Իրանեան բանակը յայտարարած կ'ըլլայ, թէ «հայրենիքի թշնամիները» թող ուրիշ տեղ բնակարան փնտռեն եւ թէ «թող երթան փախչին սուրիա» (?) : Տեղահանութիւնը, ըստ նոյն աղբիւրներուն, կը վերաբերի քանի հազար քիւրտերու :

ԼԵՀ լաւագոյն թատերախումբերէն մին՝ «8-րդ օրուան թատրոնը», Փոզնանի մէջ, գոցուած է Մշակոյթի նախարարութեան հրահանգով : Խումբը, 1970-ին սերտ յարաբերութիւններ ունէր ՔՈՐ-ին հետ եւ 1980-ին զացած էր Կառնաք քաջլերելու համար բանթողները : Անցեալ ամսու սրդէն կ'արգիլուէր թատերախումբին, որ Լոզանի արդի թատրոնի առաջին համաշխարհային փառատօնին մասնակցի :

ԻՏԱԼԻՈՅ վարչապետ Պեթթինօ Կրաքսի յայտնեց թէ Իտալիա, 1985-ին, հրապարակ պիտի հանէ «ծանր» լիրը՝ որ պիտի համապատասխանէ ներկայ 1000 լիրի արժէքին :

ՉԵՐՆԵՆԿՕ, որ առջի օր իր 73-րդ տարեդարձը կը տօնէր, երրորդ անգամ ըլլալով Լենին շքանշանը ստացաւ :

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ աղջիկ մը, որուն մազերը ուղղակի ածիլած էր իր սիրահարին նախկին կինը, երբ վնասուց հատուցում ստացած է 117.000 տոլար : Երիտասարդուհին, Շէյլա Տաուլինկ, 1982-ի առաւօտ մը իր բնակարանին մէջ տակաւին կը քնանար, երբ իր սիրահարին նախորդ կինը, ընկերուհիի մը ընկերակցութեամբ եւ մկրատ ու ածելի ի ձեռին՝ ներս կը մտնէր : Երկու կիները անկողնին կապելէ ետք Շէյլա Տաուլինկը, կ'ածիլէին իր 117.000 տոլար արժող խոպոպները...

ՃԱՏՐԱԿ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Գարպովի եւ Գասպարովի միջեւ աշխարհի ճատրակի ախոյենութեան հինգերորդ խաղը եւս վերջ գտաւ հաւասար արդիւնքով : Ցարդ արդիւնքը միշտ 1 - 0 է՝ ի շահ Գարպովի :

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

Ե Ր Ե Ւ Ա Ն
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 15 / 20)

ՕՏԱՐ ԴԻՒԱՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հայաստան այցելած են 28 երկիրներու Մոսկուա պաշտօնավարող դիւանագիտական ներկայացուցիչներ, ծանօթանալու համար տեղւոյն կեանքին ու արձանագրուած նուաճումներուն : Հիւրերը ընդունուած են վարչապետ Ֆադէյ Սարգսեանի կողմէ, որ խօսելէ ետք Հայաստանի մըշակութային, տնտեսական, գիտական զարգացման մասին, շեշտը դրած է վերջին տասը տարիներու արդիւնաբերական, մեքենաշինութեան, էլեկտրոնիքի, ճշգրիտ սարքերու արտադրութեան եւ այլ մարզերէ ներս ձեռք ձգուած արդիւնքներուն վրայ : Վարչապետը անդրադարձած է նաեւ Հայերու ներգաղթին, Սփիւռքի հետ Հայաստանի կապերուն եւայլն :

×

ԵՐԵՒԱՆԻ ՓՈԼԻԹԷՔՆԻՔԸ

Հարիւր առաջին ուսանողներ ընդունած է Երեւանի Փոլիթէքնիք հիմնարկի Գորիսի մասնաճիւղը : Այս մէկը երրորդ մասնաճիւղն է Լենինականէ եւ Կիրովականէ ետք :

Երեւանի Փոլիթէքնիք հիմնարկը անցեալ տարի բոլորած է իր յիսուն տարին : Այս տարի ցերեկային, երեկոյեան եւ հեռակայ ուսուցման ձեւերով ուսանողներու թիւը հասած է 24 հազարի : Ունի աւելի քան 1800 դասախօս : Իր գոյութեան ընթացքին, հիմնարկը պատրաստած է զանազան մարզերու մէջ աշխատող 56 հազար ճարտարագէտներ : Անոնք են որ կը պատրաստեն նախագիծերը ու կը կառուցանեն Հայաստանի քաղաքներն ու գիւղերը, առողջարանները, ջրանցքները, ելեկտրակայանները եւայլն : Ներկայիս հաստատութիւնը ճարտարագէտ կը պատրաստէ աւելի քան 60 մասնագիտութիւններու գծով :

Երեւանի Փոլիթէքնիք հիմնարկը գիտական կարեւոր կեդրոններէն մէկն ալ է, ունի փորձնական - փորձառական գործատուն :

Օրէ օր աւելի ծաւալուն կը դառնայ այս հաստատութիւնը. տասնամեակէ մը ի վեր ուսումնական շէնքերը անբաւարար են դիմագրաւելու պահանջը. Երեւանի մէջ սկսած է շինութիւնը տասը հազար ուսանողի համար նոր համալիրի մը :

×

ՆԿԱՐԻՉ - ՔԱՆԴԱԿԱԳՈՐԾ ԼԵՒՈՆ ԹՈՔՄԱՃԵԱՆ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ ՖՐՈՒՆԶԷԻ ՄԷՋ

Ֆրունզէի մէջ (Կիրգիզիա) վերջերս կազմակերպուած էր քանդակագործներու համամիութենական սիմփոզիոմ մը՝ «Խաղաղութիւն եւ աշխատանք» նիւթին շուրջ : Խորհ. Միութեան զանազան քաղաքներէ հրաւիրուած արուեստագէտները Կիրգիզիոյ լեռներէն բերուած քարի զանազան տեսակներէ կերտած են գործեր : Մրցումին մասնակցած է նաեւ Հայաստանէն նկարիչ եւ քանդակագործ Լեւոն Թոքմաճեան, որուն «Մայրութիւն» եւ «Լուսորդուհին» ծաւալուն գործերը արժանացած են Խորհ. Միութեան եւ Կիրգիզիոյ Նկարիչներու Միութեանց բարձր պարգեւին՝ Ա. կարգի մրցանակին : Լեւոն Թոքմաճեանի Երեւանի արուեստանոցը հարուստ է հետաքրքրական գործերով : Հոն կը գտնուին իր կերտած՝ Մեսրոպ Մաշտոցի, Խաչատուր Աբովեանի, Տանթէի, Թոլսթոյի, Մարտիրոս Սարեանի, Արամ Խաչատուրեանի, Ստեփան Լիսիցեանի դիմաքանդակները : Ներկայիս արուեստագէտը կ'աշխատի քանի մը գործերու վրայ. տակաւին անաւարտ է Գողոլի կիսանդրին. աւարտման մէջ է Համօ Սահեանի կերպարը եւայլն :

×

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ ԱՐՀԵՍՏԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԱՅՑԵԼԱԾ Է ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Արեւելեան Գերմանիոյ արհեստակցական միութիւններու պատուիրակութիւն մը, գլխաւորութեամբ Հարրի Թիշի, երկու օրով այցելած է Հայաստան : Հիւրերը հանդիպումներ ունեցած են Հայաստանի արհեստակցական միութեան ղեկավարներու հետ, այցելած են գործատուներ, Մատենադարան եւ Սեւանայ Լիճ : Պատուիրակութիւնը ընդունուած է Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան Ա. քարտուղար Կարէն Դեմիրճեանի կողմէ :

×

ՍՐԲՈՒՀԻ ԽՎՐԵԱՆԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Հայաստանի Ժողովրդական արուեստի Թանգարանին մէջ ներկայացուեցան ըսփիւռքի հայ արուեստագէտի մը ստեղծագործութիւնները. կազմակերպուած էր Գանատայէն Սրբուհի Խվրեանի գործերուն ցուցահանդէսը :

Պոլսեցի Սրբուհի Խվրեան 1972-ին փոխադրուած է Գանատա, ուր աշխատած է յախճապակի նկարազարդելու ճիւղին մէջ. անոր գործերը ցուցադրուած են Մոնրէալ, Թորոնթօ, Օթթաուա, ինչպէս նաեւ ԱՄՆ.ու, Տիթրոյթ, Տալլաս եւայլն. կարգ մը քաղաքներուն մէջ : Այսօր ան ծանօթ հեղինակութիւն եւ այդ մարզին լաւագոյն ուսուցիչներէն է Գանատայի մէջ : 1978-ին Օնթարիոյի յախճապակիի ընկերութեան կազմակերպած ցուցահանդէսին ան արժանացած է Ա. մրցանակի : Այս գնահատութիւնը տրուած է իրեն յախճապակիէ ափսէի մը համար, ուր պատկերած էր Պոլսոյ մէջ Պալեաններու կողմէ կառուցուած աղբիւր - յուշարձան մը :

Հայաստանի ցուցահանդէսին ան ներկայացուցած է ափսէներ, ծաղկամաններ, սկուտեղներ, որոնց վրայ ներկայացուած են Հայկ. այբուբենը, Սարդարապատի յուշարձանը, Արարատը, Հայոց աղջիկներու պարը :

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

ԱՍԱ - Իսի - Թեոն	2 - 3
Իւ. Ժի. Ա. - Ալֆորվիլ - Նուազի լը Կրան	2 - 4
Քանն - Հ.Մ.Ը.Մ. - Արծիւ	0 - 0
Սէն Թ'Անթուան - Փոր տը Պուք	0 - 0
Քրիւզէյ - Հ.Մ.Ը.Մ. Տէսին	1 - 1
Ժօժօ Կըրնօպլը - ԻՒԷՍԺԻՕԱ - Վալանս	0 - 0

ՕՐԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՈԳԵԿՈՉԵԼՈՎ ԶԱՔԱՐԻԱ ԿԱՂԶՈՒԱՆՑԻ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ

Գնալը:

Պոլսահայ երբեմնի մամուլին մէջ՝ Հայոց Կղզի ըլլալով նշուած: Կ'ըսուի թէ օրուան Սուլթանէն տրուած անուն մըն է ատիկա եւ նոյնիսկ անոր կողմէ սահմանուած՝ Հայոց բնակչութեան: Այսօր ալ թէեւ հայահոծ է ան, բայց կորսնցուցած է երբեմնի միատարրութիւնը, դարձած է այլատարր, կամ՝ աւելի ճիշդն ըսած ըլլալու համար՝ բազմատարր, որովհետեւ դարձեալ գոյութիւն ունի հայ տարրը եւ տակաւին կը շարունակէ հայահոծութեան իր հանգամանքը:

Պիտի ոգեկոչուի ծննդեան 265-ամեակը մեծ հոգեւորականի մը, Զաքարիա Պատրիարք Կաղզուանցիի, նախաձեռնութեամբ Պատրիարք Հօր, երեկոյեան ժամերգութենէն վերջ, կղզիի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիին մէջ: Այդ պատճառաւ, ամէնօրեայ ճամբորդներէն տարբեր անձեր ալ կը սկսին իջնել նաւերէն, ոմանք մեզի այնքան ընտանի՝ որքան օտար են կղզեցիներուն ու կղզեցիները մեզի, մեծ մասամբ:

Ամրան վերջին ամիսն է, սակայն օրը խնկաւէս գեղեցկօրէն ամառնային, զոր յաւագոյնս կ'արժեւորեն լողափերու վրայ երկսեռ եւ գրեթէ ամէն տարիքէ կղզեցիներ: Ծովեզրին թափուած պեթոնէ յատակին, անոնք երկարած են արեւախանձ ու պարբերաբար ջուրը կը մտնեն կ'ելլեն, տղաքները կամ չարժամուերը կը մագլցին ու կ'իջնեն, զիրար կը կանչեն, կը կատակեն իրարու հետ, օ՛րը կ'ապրին, ժա՛մը կ'ապրին, վայրկեա՛նը կ'ապրին նոյնիսկ՝ բայց ժամանակը կեցուցած կարծէք, այնքան որ անտարբեր են ու չռայլ՝ սահող ու դացող, կորսուող միջոցին հանդէպ: Յոթը, ժամացոյցին սլաքներն ալ անշարժացուցեր է կարծէք, զանոնք եւս ծուլացուցեր, նետեր է աղբին - անդին անփոյթ նետուած ամառնային թեթեւ հագուստներուն քով, պատերուն տակ, խըճաքարերու վրայ:

1984, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 8:

Օրացոյցը այսպէս ցոյց կուտայ եւ ժամացոյցը՝ յետմիջօրէի ժամերը:

×

Գուրուչէշմէ:

Երբեմնի ամիրայական թաղին այսօր ամայացած փողոցները տեսայ օր մը առաջ, երբ անկէ կ'անցնէի «Վերին Վոսփոր» երթալու համար: Երբեմն «Միջին Վոսփոր»ին մաս կը կազմէր Գուրուչէշմէն, որ այսօր կը յատկանշուի իր ածուխի մթերանոցներով եւ իբր հետեւանք սեւը ալ կը պարզէ, որպէս ընդհանուր տեսարան, գոսացած՝ հիւանդոտ ծառ մը կամ սեւաթափ մուշտակ մը, որ ատենին գեղեցիկ եղած ըլլալու վերջին նշանները կը ջանայ ցոյց տալ տակաւին զինքը շրջապատող աղտոտութիւններուն մէջէն՝ սեւ եւ աղտոտ:

Երեւման Ս. Խաչ կը կոչուի Գուրուչէշմէի եկեղեցին այսօր, տեսակ մը յետին բերդը գիւղին հայադրոշմ փառաւոր անցեալին, որ կը գոյատեւէ գրեթէ իբրեւ վերջին վկան ամիրաներու շքեղաշուք շրջանին: Եւ այս եկեղեցւոյ բակին մէջ է որ կը հանգչի մեծ ու երախտաշատ Պատրիարքներէն մին, Զաքարիա Պատրիարք Կաղզուանցի, ըստ իր կտակին:

Կաղզուան՝ Կարսի երբեմնի հայաշատ գաւառ եւ Գուրուչէշմէ՝ Պոլսոյ լքեալ, անտեսեալ գիւղ՝ Վոսփորի ափին: Եւ անցնող - սահող 265 տարիներ՝ այդ օրուան Կաղզուանէն այսօրուան Գուրուչէշմէն ու Գնալը Կղզին:

×

1984, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 8, եւ կղզիի եկեղեցւոյ մէջ առաջին անգամ ըլլալով կ'ոգեկոչուի մարդ մը, որ 265 տարի առաջ ծնած է Կաղզուան, թաղուած Գուրուչէշմէ եւ լման երկու դար վերջ անվճար մնացած երախտիքի տուրք մը կը հատուցուի իրեն, կղզիի գագաթին թառած փոքրիկ, համեստ աղօթատեղիին մէջ: Տաճարը լեցուն է, ներկայ են համայնքին գրեթէ բոլոր խաւերուն ներկայացուցիչները եւ երկիւղածութեամբ կը խոնարհին անոր խնկելի յիշատակին առջեւ: Երախտահատոյց այս բուռ մը մարդիկ երջանկութիւնը ունին իրենց կատարածին եւ անգամ մը եւս կը հաղորդուին հոգիովը այն բոլորին, որոնք աշխատեցան ժողովուրդին եւ անոր նուիրականութիւններուն, սրբութիւններուն գոյատեւման համար: Ու գեղեցիկ զուգադիպութեամբ մը, այդ տուրքը կը հատուցանեն գլխաւորութեամբ իրենց Հոգեւոր Պետին, կրթասէր եւ ուսումնասէր ուրիշ Պատրիարքի մը, որ օր մը վերջ պիտի մեկնի Հայ Հաւատքի Լուսաւոր Կեդրոնը Սուրբ Էջմիածին, հաղորդուելու համար անգամ մը եւս անոր հիմնադրին ոգիով ու ողջագուրուելու՝ առաքելատիպ ներկայացուցիչին հետ, նուիրական կամարներու ներքեւ:

×

Տղայութեանս, երբ լեռ ծառ կարելու կ'երթայինք հօրս հետ, կը պատուիրէր ուշադրութիւն դարձնել այն կեդրոնական արմատին, որ ուղիղ կ'իջնէր դէպի վար, խորը հողին ու կարել զայն՝ որպէսզի կարելի ըլլար ծառը տապալել, առանց նկատի առնելու միւս ճիւղաւորուած արմատները, որքան ալ որ շատ ու ցրուած ըլլային անոնք: Եւ այդ արմատը առհասարակ կաւոտ հողին ամէնէն թաքուն ու խոր մասին մէջ կ'ըլլար, կարծէք նախախնամականօրէն պաշտպանելու համար ծառը, որքան որդերէն ու կրծողներէն, նաեւ անոր գոյութեան սպառնացող այլ վտանգներէ: Եւ իրօք, մենք յաճախ կը տեսնէինք, թէ այդ արտաքին արմատներէն ոմանք վնասուած կ'ըլլային կամ զանազան կենդանիներու կողմէ եւ կամ ալ հեղեղները բացը ձգած ըլլալով չորցած, բայց ծառը կը մնար կանգուն, քանի մայր արմատը կը մնար հաստատուն եւ անվթար:

Բնաշրջումները՝ կեանքին յատուկ անյեղլի օրէնքներ են: Բնութիւնն անգամ ինքնաբերաբար կը գոյացնէ կամ կ'անհետացնէ կղզիներ, լեռներ, գետեր, լիճեր՝ ժամանակի հոլովոյթին հետ: Այսօր չկայ երբեմնի Գուրուչէշմէն, ինչպէս չկան ուրիշ բազմաթիւ հայահոծ թաղեր, բայց կան ուրիշներ՝ նորեր: Վաղը կրնայ Գնալըի բնակչութիւնն ալ փոխուիլ եւ ծովափի այդ արեւակէզ պեթոնին վրայ կուգան երկարիլ բոլորովին տարբեր մարդիկ, որոնք ոչ Կաղզուանը գիտեն, ոչ՝ Կաղզուանցի Զաքարիա Պատրիարքը ու կրնան չգիտնալ մինչեւ իսկ Գուրուչէշմէի Երեւման Ս. Խաչ եկեղեցին, ուր կը հանգչի ան՝ երկու հարիւր տարիէ ի վեր: Բայց անոնք երկրորդական ճիւղերն են մայր արմատին, հակառակ իրենց ակնախտիղ տեսքին, որովհետեւ մշտանորոգ ոգին է որ կ'ապրեցնէ ծառը, աւիշ կը բերէ անոր՝ հողին ընդերքէն ու կանգուն կը պահէ զայն՝ նաեւ հովերուն ու փոթորիկներուն դիմաց:

ԵՐՈՒԱՆԴ ԿՈՊԻԼԵԱՆ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՈՒՆԱՒՈՐ ՔԱՐԵՐԸ

Հայկ. լեռնաշխարհին բնակիչները վաղուց գիտէին գնահատել քարը: Եւ քարը իր գաղտնիքները կը բանայ բոլոր անոնց որոնք ընդունակ են ըմբռնելու այդ գեղեցկութիւնը: Զանազան լեռնային քարերէ շինուած տաճարներու եւ եկեղեցիներու, զարմանալի խաչքարներու եւ յուշարձաններու հետ մենք ժառանգեցինք նաեւ թանկարժէք քարերու գեղարուեստական մշակումին ընտիր օրինակներ:

Ակադեմական Ալ. Ֆէրսման գրած է «Հայաստանի մէջ Տիգրիսի ու Եփրատի վերին շրջաններուն մէջ դաշտաքարը կամ պղնձաքարերու գեղեցիկ կանաչ քարերը տակաւին մեր թուականէն քանի մը հազարամեակ առաջ կ'օգտագործուէին կնիքներ պատրաստելու համար»:

Հայաստանի գունաւոր քարերէն ծանօթ են քաղկեդոնաքարերը՝ ակաթը, աղեղնաքարը, եղնգաքարը... Կարմիր բլուրի, Լոռի բերդի, Լճաշէնի, Խրամոցի, Արթիկի Ն. Ք. երրորդէն առաջին հազարամեակներու դամբաններէն յայտնաբերուած է աղեղնաքարէ ուլունքներու հարուստ հաւաքածոյ: Հնագիտական փաստերը կը վկայեն որ հեռաւոր այդ ժամանակներուն աղեղնաքարէ զարդեր կը կրէին անխտիր բոլորը՝ կին, այր, մանուկ կամ ծեր: Անոնք կը ծառայէին ոչ միայն որպէս զարդ, այլ նաեւ հմայիլներ «չար աչքէ» պաշտպանուելու համար:

Հնագիտական գտածոներու մէջ յաճախ կը հանդիպինք ակաթի տեսակներէ շինուած իրերու: Հիները կ'ենթադրէին որ այս քարը յանդգնութիւն կը պարգեւէր տիրոջը ու կը պաշտպանէր զայն անհաւատարմութեան կամ կեղծիքի դէմ:

Ծանօթ էր նաեւ երկնագոյն կամ մանիշակագոյն շափիւղան որ կը հայթայթուէր Գուգարքի, Զանգեզուրի, Հայքի, Վասպուրականի շրջաններէն:

Եղնգաքարը (օնիքս) անփոխարինելի էր զարդեր, գօտիներ, զէնքեր, ձիու ծածկոցներ պատրաստելու մէջ. համաձայն պատմիչի մը վկայութեամբ այդ քարէն պատրաստուած առարկաները կ'ունենային առասպելական գիներ:

Ներկայիս Հայաստանի մէջ քաղկեդոնաքարերու (շափիւղայ) աւելի քան յիսուն հանքավայր կայ: Ամենահարուստը կը գտնուի Գուգարքի լեռներուն վրայ:

Քուարցի հանքախումբի տեսակներէն է լեռնային բիւրեղապակին: Միջին դարուն Հայերը զայն վանակն կ'անուանէին: Ձեռք կը ձգուէր Բաղէշի շրջանէն:

Արեւելքի մէջ ինչպէս Յոյներու եւ Հռոմէացիներու մօտ լեռնային բիւրեղապակին համեստութեան ու մաքրութեան խորհրդանիշ էր:

Հայ միջնադարեան ձեռագրերը կը հաղորդեն որ «լեռնային բիւրեղապակին կը ներկուէր կարմիր, կանաչ, դեղին եւ այլ գոյներով» այսինքն կարելի էր արուեստական կերպով փոխել քարին տեսակը: Հայոց լեռնաշխարհի ծանօթ հետազօտողներէն մէկը՝ Հերման Աբիխ (19-րդ դար) արեւմտեան - Հայաստանի նուիրուած իր մենագրութեան մէջ կը յիշէ այդ շրջանին մէջ գոյութիւն ունեցող քուարցի զանազան տեսակներ:

Պեղումներէ գտնուած է նաեւ մանիշակագոյն մեղեսիկ. հնագոյն դամբարաններէ գտնուած մեղեսիկէ իրերու կարգին յիշենք Մեծամօրի տաճարին համալիրի պեղումներէն գտնուած մութ մանիշակագոյն մեղեսիկէ պատրաստուած գաւաթը: Այդ գաւաթին առընչութեամբ Առաքել Դաւրիժեցին (17-րդ դար) կը յիշէ հաւատալիք մը. «այդ քարին տէրը կրնայ գինի խմել որքան ուզէ. բանականութիւնը չի լքեր զինք»: Միջնադարուն կը հաւատային որ մեղեսիկը մարդս կը պահպանէ օձի խայթուածքէ, մրրիկէ եւ բնական այլ աղէտներէ: Երջանկութիւն կը բերէ, կը վանէ բարկութիւնը:

Հայկ. լեռնաշխարհի ժողովուրդները հին ժամանակներէ ի վեր ուշադրութիւն դարձուցած են նռնաքարին, կ'ենթադրէին որ քարը տէրը կը դարձնէ հաճելի

0—0—0—0—0—0—0—0

Լեռը մարգարէին խով չերթայ նէ՝ Մարգարէն լեռան խով կ'երթայ

(ԵՐԳԻԾԱՎԷՊ)

Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆ

0—0—0—0—0—0—0—0

ԱԼԱՖՐԱՆԿԱ

- Ըսել է տասնհինգ ոսկի ալ կ'ուզէ որ գործը սկսի:
- Կ'ուզէ: Դուն երեսուն ոսկինոց մատանի մը ունէիր ան ալ բեր նայինք...
- Բերե՞մ մի. ես մատանիս չեմ տար, քու վրադ եղածն ալ ինծի տաս եւ ոչ թէ ինձմէ ուզես:
- Լաւ, բայց դուն կնիկ ես, փաստաբանին, օրէնքին ինչ ըլլալը չես գիտեր:
- Դուն շատ գիտես, ատոր համա՞ր գործերդ աւրեցիր. հիմա ալ ելեր մատանի՞ս կ'ուզես:
- Տո՛ւր, ես յետոյ նորը կ'առնեմ, սա փաստաբանին գործը վերջացնենք: Ոսկերիչ Մարկոսը կը կանչենք, գին մը կ'որոշենք, կը ծախենք:
- Չեմ տար, դուն ոսկի ժամացոյց մը մը ոսկի շղթայ մը ունիս, յիսուն ոսկիի առեր էիր, ատոնք տամ, գործդ վերջացուր:
- Լա՛ւ, ատոնք բեր, սա փաստաբանին դրամը տանք, որպէսզի մարդը գործին նայի: Մարկոս աղան կը կանչենք, անոր կուտանք, որպէսզի տիրոջը ով ըլլալը չըսելով ծախէ:
- Աստուած քեզի խելք տայ, Նիկողիմոս աղա, չեմ գիտեր ինչ ըսեմ:

×

- Հրամմեցէ՛ք, Մարկոս աղա, կը ներէք որ ձեզի նեղութիւն տուինք:
- Աս ինչ խօսք է Նիկողիմոս աղա, մեր պարտքն է:
- Ողջ ըլլաք:
- Ինչ կայ, ինչ չի կայ. բան մը լսեցի, չիտակը չհաւատացի:
- Ի՞նչ լսեցիր:
- Իբր թէ գործերնիդ աւրուեր է, խանութնիդ կնքեր են, անշուշտ սուտ ըլլալու է:
- Հիւանդ էի տէ շաբաթ մը դուրս չելայ... Բարեկամներէս մէկը ոսկի ժամացոյց մը եւ շղթայ մը ունի, կ'ուզէ ծախել, մեզի տուաւ, որ ծանօթի մը ձեռքով ծախենք. ահա ասոնք են:
- Շատ լաւ, քանի՞ով առեր է ասոնք:
- Յիսուն ոսկիի:
- Քանի՞ով կ'ուզէ ծախել:
- Քառասունհինգ ոսկիով կ'ուզէ տալ:
- Եղբայր, նախ այս շղթային ոսկին մաքուր չէ, լաւ ալ շինուած չէ. օգտագործելը դժուար է. ժամացոյցն ալ գործածուած է, շաբաթը երեք ժամ ետ կրնայ մնալ: Կ'աշխատիմ ծախել, սակայն ոչ ոք այդ գնով չառներ:
- Քանի՞ով կ'առնեն:
- Շատ շատ տասը ոսկիով: Սակայն, հոգիս, Նիկողիմոս աղա, չի կարծես թէ ինծի օգուտ հանել կ'ուզեմ, բարեկամի ասանկ բան չեմ կրնար ընել:
- Ես ալ հապա ինչո՞ւ քեզի լուր ղրկեցի, գիտեմ որ գլխս կը յարգես, սակայն յիսուն ոսկիով առնուած բանը տասը ոսկիով կը տրո՞ւի, Մարկոս աղա:
- Նիկողիմոս աղա, դուն իմ բարեկամս ես, ատոր համար տասը ոսկի ըսի, թէ չէ հինգ ոսկիով ալ չէի առներ: Եթէ ինծի չես հաւատար, անգամ մըն ալ ուստա Համբարին հարցուր. բանեւ հարցնելն ալ պարապ է, քառասուն տարին անգամ մը ձեր շնորհիւ ժամացոյց մը պիտի ծախեմ, ելլամ տէ ատկէ ալ շա՞հ ընեմ. Աստուած չընէ. մենք ատանք բաներ չենք ըներ. ափսոս որ շղթային ոսկին եւ ժամացոյցին անիւները լաւ չեն, ես ծախելէ առաջ շղթան ջրելու եմ:
- Ջրե՞լ է ատիկա որ ջրես:
- Ժամացոյցին անիւները մէկ մէկ հանելով՝ փոշին պիտի առնեմ, մէջը պիտի սրբեմ, կափարիչները պիտի փայլեցնեմ, յետոյ բոլորը իրենց տեղերը դնելով՝ պիտի լարեմ, ատոնց բոլորը տարբեր մարդիկ կ'ընեն, ատոնց ծախքը պիտի տամ, անկէ ինծի օգուտ մը չի կայ: Եթէ ասոնք իմ գործս ըլլար՝ հաւատա որ քեզմէ դրամ չէի առներ:
- Ողջ ըլլաս:
- Աշխարհք է, միշտ մէկ մէկու պէտք կ'ունենանք, օր մըն ալ կը տեսնաս՝ կուգամ քեզի եւ կ'ըսեմ, - հոգիս Նիկողիմոս աղա, սա գործը գլուխ բեր:
- Այդպէս է. սա ըսածներդ որքա՞ն կ'ըլլայ:
- Կ'ուզես որ լաւ ըլլայ:
- Հարկաւ:
- Ամէնաքիչը տասը ոսկի կ'առնեմ, Նիկողիմոս աղա, ան ալ դուն ես ըսելով, սակայն չըլլայ թէ ուրիշի ըսես, ոսկերիչներու շուկայէն գլխս կը վռնտեն:

(Շար. 30)

...անձնաւորութիւն, կը պահպանէ «չար աչքէ», կախարդանքէ, տհաճ երազնե - րէ…

Հայաստանի պատմութեան պետական թանգարանին մէջ կը պահուին Գառնիի միջնաբերդէն գտնուած նռնաքարէ օղերն ու մատանիները (1 - 3-րդ դար) :

Մարմարէ եղնգաքարը ձեռք կը ձըգ - ուէր Ասորեստանի եւ Բաբելոնի յատկա - պէս Ուրմիա լիճին ափին գտնուող հան - քերէն : Այս քարը կը գործածուէր տա - ճարներու երեսպատման, յուշարձաննե - րու եւ անօթեղէնի պատրաստութեան հա - մար :

Եղնգաքարի հարուստ հանքեր կային Կարինի շրջանին մէջ : Հաւանօրէն այստեղէն ձեռք ձգուած քարերէն պատ - րաստուած են Էջմիածնի, Օհանավանքի միջնադարեան եկեղեցիներու տապանա - քարերը : Իսկ Արարատեան դաշտավայրի հանքերը - Մարմարաշէն, Վեդի, Արեւ - շատ եւայլն - աւելի ուշ յայտնաբերուած են :

Սաթէ ուլունքներ ու հմայիլներ գըտ - նուած են Լոռի - Բերդի, Արգիշտիխի - նիլիի, Լճաշէնի, Մեծամօրի եւ այլ հնա - գարեան բնակավայրերու դամբարաննե - րէն :

Հայաստանի մէջ սաթի ստորերկրեայ կուտակումներ գտնուած են Նոյեմբերեա - նի շրջանի Շաւարշաւան գիւղին շրջա - կայքը :

Սերդոլիկը պղինձի կանանչ - երկնա - գոյն հանքատեսակ է որ դահանակի հետ կը գործածուէր կնիքներու, զարդերու պատրաստութեան մէջ, սակայն աւելի յաճախ որպէս աչքի ծարիր : Պլինիուս Ա - ւագ գրած է . «Լաւագոյն դահանակը կը գտնուի Հայաստանի մէջ, որակով երկ - րորդը՝ Մակեդոնիա, իսկ ամէնէն աժա - նը՝ Սպանիա» :

Միջնադարեան բժշկութեան մէջ յաճախ գործածուած են գունաւոր քարերը, որ - պէս դեղ, դարման : Անոնցմէ մէկն էր նաեւ «Հայկ . քար»ը կամ «արմենակոն - ը», կապոյտ, փայլուն քարը, որ ծանօթ է գրականութեան մէջ տակաւին Ք . Ա . առաջին դարէն իսկ : Աւելի տարածուե - ցաւ միջնադարուն . «Հայկ . քար»ը միշտ յիշատակուած է արաբ տեղագրական աշխատանքներու մէջ . այս քարին մասին կը խօսին նաեւ Համտալահ Ղազվինի, Մխի - թար Հերացի (12-րդ դար), Ամիր Դով - լաթ Ամասիացին (15-րդ դար) :

«Հայկ . քար»ը կը հայթայթէին Զոր - բորդ Հայքի մայրաքաղաք Արամաշատի մօտէն եւ կը ղրկուէր հին Եգիպտոս, Ա - րաբիա, յետագային Եւրոպա :

Որպէս բուժիչ կը գործածէին նաեւ սուտակը, զմրուխտը, փանակը, օձաքա - րը … Հայաստանի պեղումներէն յայտ - նաբերուած են գունաւոր այլ քարեր եւս որոնց իւրաքանչիւրը ունի իր անյայտ մնացած պատմութիւնը՝ գաղտնիքով լե - ցուն :

ՎԱԼԵՐԻ ՍԷՅՐԱՆԵԱՆ

«Սով . Հայաստան»

ԵԹԷ ԱՐԱՐԱՏԸ ԼԵԶՈՒ ՈՒՆԵՆԱՐ...

Առեճին լայն բաղուածքներ կատարած էինք, գլխաւորաբար թուրքերէն թերթե - րէն, Արարատի վրայ Նոյեան տապանը փնտռող ամերիկացի թէ անգլիացի լա - ւատեսներուն մասին : Ստորեւ քանի մը նմոյշ եւս, Սեպտեմբեր 10-ի եւ 6-ի թուրք թերթերէ («Ժամանակ», Սեպտեմ - բեր 10) . -

×

ՆՈՅԻ ՏԱՊԱՆԸ ՓՆՏՌՈՂ ԱՆԳԼԻԱՑԻԻՆ ՁԵՌՔԸ ՀԱՅԿ . ՔԱՐՏԷՍ ԿԱՐ . . .

Սեպտեմբեր 10-ի «Պուլվար» վերոյիշ - եալ խորագրով կը գրէ թէ տասնըմէկ տա - րիէ ի վեր, նոյն տեղը եկող խորհրդա - ւոր Անգլիացիին ձեռքը կը գտնուէր հա - յերէն քարտէս մը եւ հարց կուտայ թէ ի՞նչ եղաւ այդ քարտէսը եւ ի՞նչ կը նը - շանակէր :

Թերթը կ'աւելցնէ որ նպատակը ոչ թէ Նոյեան տապանը այլ թաղուած «գանձ» մը երեւան հանել էր :

«Պուլվար» այս առթիւ հրատարակած է նաեւ նկարը Սիւլէյման Տէմիր անուն գիւղացի երիտասարդին որ քրոջը հետ իրենց բնակարանին մէջ նախ հիւրասիրեր են, բայց հաւանաբար «գանձ»ը գտնելու ճամբուն մօտ զայն գնդակահարած պէտք է ըլլան եւ կ'ըսուի որ Սիւլէյման Տէմիր «գանձի բաշխում»ի առեն ուզած է Անգ - լիացին մէջտեղէն վերցնել :

Յայտնի չէ թէ անգլիական անցագիր կրող Պէրրի ո՞ր կազմակերպութեան հե - ռաձայնեց եւ որո՞նք են զայն պաշտպա - նողները եւ քանըչորս ժամուան ընթաց - քին Թուրքիայէն փախցնողները :

Անգլիացին մարզուած էր այնքան որ կոնակէն եւ կուրծքէն ստացած հրացանի վէրքերը չամբոյրով այրեր եւ ինքզինքը դարմաներ է, հակառակ լերան գլուխը գտնուելուն եւ յաջողեր է փախչիլ :

«Կիւնէշ» ալ Սեպտեմբեր 6-ի օրուան թիւով կը գրէր . -

«Նոյեան տապան»ի զաւեշտախաղը եւ անոր հետ կապուած կարգ մը խառն դէպ - քերը, կը վիրաւորեն այն բոլոր հայրե - նակիցները, որոնք կը հաւատան թէ Թուրքիա անկախ Պետութիւն մըն է եւ իրենք այդ անկախութեան պատիւին ըն - ծախնդիր են :

Առենէ մը ի վեր հաւաքաբար կը հե - տեւինք Ճէյմս Այրուին եւ Մարվին Սէթ - ֆըրս անուն երկու Ամերիկացիներու, ո - րոնք մտային հաւասարակշռութեան քըն - նութեան մը կարօտին թերեւս, բայց կա - րելի է խորհիլ նաեւ թէ այդ անհաւասա - րակշռութեան կեղծիքին ետին շատ լուրջ խաղեր կը դարձնեն :

Այս միջոցին երեւան կ'ելլէ նաեւ խոր - հրրդաւոր Անգլիացի մը : Անունը Պէրրի Զարլզ Պուրտէթ է : Վիրաւոր վիճակով Ըզտըրի Պետական հիւանդանոցը կը բեր - ուի : Կը յայտնուի թէ երբ առանց արտօ - նութեան Աղրը լեռը կը բարձրանար, կէվրօ գիւղէն անցած միջոցին, ճամբան երկու տեղացիներու հետ կը վիճաբանի եւ կռուի միջոցին թեթեւ մը կը վիրա - ւորուի :

Այս խորհրդաւոր Անգլիացին որ տեւա - կան երեսը զոց կը պահէր լուսանկար - ուելէ խուսափելու համար, իր այդ թե - թեւ վէրքերու դարմանումէն անմիջապէս վերջ արագ կերպով Էրզրում կ'երթայ ու հոն ղրկուած անգլիական մասնաւոր օդանաւով կը փոխադրուի այլուր : Աւե - լի ճիշդ կ'ըլլայ ըսել պաշտօնապէս կը փախցնեն զայն :

1 . - Առանց արտօնութեան Աղրը բարձ - րանալը յանցանք մըն է, քանի որ այդ տեղերը փակուած շրջաններու մաս կը կազմեն :

Այս պատճառաւ, պէտք էր որ Անգլիա - ցին իր դարմանումէն յետոյ հսկողու - թեան տակ առնուէր եւ իր մասին հարցա - քննութիւն մը կատարուէր :

2 . - Անգլիացին միեւնոյն առեն վիրա - ւորուած ըլլալու կապակցութեամբ դա - տական դէպքի մը հետ ալ կապուած էր : Այդ պատճառաւ ալ իր հարցաքննութիւնը պէտք է կատարուէր եւ ըստ մեր օրէնք - ներուն հարցաքննման ենթակայ եղողնե - րու արտասահման ելլելը արգիլուած պէտք է ըլլայ : Այս ելքը մի միայն յա - տուկ արտօնութիւններով կրնայ կարելի ըլլալ :

Մինչդեռ այս խորհրդաւոր Անգլիացին ձեռքերը, ոտքերը շարժելով, բոլորին աչքերուն առջեւ ազատօրէն արտասահ - ման կը թռի : Նկատելով թէ այս թեթեւօ - րէն վիրաւորուած անգլիացի հայրենակ - ցին մասնաւոր օդանաւ մը ղրկուած է, ան կարեւոր անձնաւորութիւն մը պէտք է եղած ըլլայ : Բայց ո՞վ է արդեօք : Արդեօք իր ինքնութիւնը ճշդուա՞ծ է թուր - քական պաշտօնատուններուն կողմէ : Այ - րուինի եւ Սէթֆըրսի պատճառաւ մեր բոլորին ուշադրութիւնը Աղրը լերան վը - րայ պատահածներուն դարձած ըլլալուն պատճառաւ է, որ այդ Անգլիացիին դէպ - քը եւ փախցուելու պարագան չարձագան - գեց մամուլին մէջ : Բայց արձագանգեց վերջապէս եւ ժողովուրդին մտքերուն մէջ հարցականներու ծնունդին պատճառ եղաւ : Նկատելով թէ Պետութիւնը եւ մեր հողերը ազատ անցքի յարմար տեղեր չեն, այս մտածումին հաւատացող հայ - րենակիցները պատահածներու մասին լուսաբանութիւններու կը սպասեն պա - տասխանատուներէն : Այս դէպքը ունի նաեւ արտաքին կողմ մը : Ինչպէս յայտնի է Սովետները Աղրըի վրայ պատահած դէպքերուն երկար առենէ ի վեր կասկա - ծամտութեամբ եւ մտահոգութեամբ կը հետեւին : Արդեօք այդ շրջաններուն մէջ այդ պատահածները մեր երկրին շահե - րուն հետ ի՞նչ կապ ունին : Թէ ոչ անտե - ղիօրէն, նոր բարդութիւն մը ե՞ւս կ'ա - ւելնայ Թուրքեւխորհրդային հարցերու վրայ :

Մեզ որ բոլոր այն պատասխանատու - ները, որոնց լուսաբանութիւններուն կը սպասուի, կարծէք թէ այս դէպքերով ա - մենաքիչ հետաքրքրուողներն են եւ իրենց ուղղուած բոլոր հարցումները առկախ կը թողուն :

Իշխանութեան գլուխ եկող շրջանակ - ները, պէտք է միշտ խուսափին Պետու - թեան կառոյցին եւ գործունէութեան մէջ պարապութիւններու ստեղծումէն, որով - հետեւ այդ ընթացքը կրնայ ապագային անդարմանելի արդիւնքներու պատճառ դառնալ :

«ՈԶՆԻ»Ի ՍՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

Երիտասարդը սիրած աղջկան ասում է .

- Այս երեկոյ մենք հիանալի ժամանակ կ'անցկացնենք, ես թատրոնի երեք տոմս եմ առել :

- Իսկ ինչո՞ւ երեք, - զարմանում է աղ - ջիկը, - Ո՞վ է գնալու :

- Մայրիկս, հայրիկս, եղբայրս . . . :

×

- Լսել եմ, որ կով էք առել :

- Այո :

- Կարգին կաթ տալի՞ս է :

- Օրական տասներկու լիտր :

- Իսկ ի՞նչ էք անում այդքան կաթը :

- Զորս լիտրը մենք խմում ենք, մնա - ցած տասնըհինգը ծախում ենք . . . :

×

Սկսնակ վարսավիրը մի քանի անգամ կտրեց յաճախորդի այտը :

Խեղճն ասաց .

- Վարպետ, թէ աղնիւ մարդ ես՝ մի ածելի էլ ինձ տուր, որ պաշտպանուեմ . . .

×

- Ո՞նց մարդ է քո նոր տնօրէնը : Կա - րելի՞ է հետը աշխատել :

- Հիանալի մարդ է : Նրա հետ կարելի է ընդհանրապէս չաշխատել :

×

Մայրը խոհանոցում աղջկան ասում է .

- Գնա սենեակ, տես փոքր եղբայրդ ի՞նչ է անում եւ ասա, թող այդ բանը չանի :

×

Ամուսնական զոյգը հրաժեշտ է տալիս հիւրասէր տանտէրերին :

- Այսպէս շուտ գնո՞ւմ էք, - ցաւում է տանտէրը, - ախր դուք մեզ մօտ մնա - ցիք ընդամէնը հինգ ժամ, տասներկու րոպէ, երեսունվեց վայրկեան . . .

×

- Տղամարդի՞կ են աւելի խելօք, թէ՞ կանայք :

- Իմ կարծիքով՝ կանայք :

- Ինչո՞ւ :

- Որովհետեւ ոչ մի կին հէնց միայն գեղեցիկ ոտքերի համար չի սիրահար - ւում պատահած տղամարդուն :

×

- Ճիշդ է որ դու ամուսնացել ես ռո - մանտիկ ձեւով, փախցրել ես ապագայ կնոջդ :

- Այո :

- Իսկ նրա ծնողները չհետապնդեցի՞ն ձեզ :

- Հետապնդեցին :

- Հասա՞ն :

- Այո, հասան եւ հիմա ապրում են մեզ մօտ :

Ճ. ԿՈՒԱՌԵՍՔԻ

«ՏՈՆ ՔԱՄԻԼԼՈՅԻ ՓՈՔՐԻԿ ԱՇԽԱՐՀԸ»

(Թրգմ . Հ . Յ . Զ .)

- 22 -

ԱՆԲԱՆՆԵՐԸ

...որ լռութիւն մը տիրեց, եւ մանկիկը ...էկ շունչով, առանց քարի հանդիպելու, ...րտասանեց յստակ ձայնով, նուրբ ինչ - ...պէս ջուրի երիզ մը՝ ոտանաւորիկ մը ե - ...րգիկ . ին : Վերջաւորութեան ժողովուրդը ...ուրախութենէն կը պոռար եւ կ'ըսէր, թէ ...աշխարհիկ բան մըն էր :

Փեփփոնէ մօտեցաւ Տոն Քամիլլոյին .

- Վա՛տ, ըսաւ ականջէն, օգտագործե - ...իր մանուկի մը անմեղութիւնը, գլխ ...աշխարհի առջեւ ծիծաղելի դարձնելու համար : Ոսկորներդ պիտի ջախջախեմ : Գալով անոր, քեզի ցոյց պիտի տամ թէ ով եմ ես . այդ տղան ապականեցիր, Փո - յի մէջ պիտի նետեմ :

- Բարի ճամբորդութիւն, պատասխա - նեց Տոն Քամիլլօ, տղադ է ուզա՞դ կրնաս ընել :

×

Եւ տարիկա իսկապէս եղաւ անախորժ զազանային ելոյթ մը, որովհետեւ Փեփ - փոնէ խեղճ տղան ծրարի մը պէս մինչեւ գետին եզերքը տանելով, զանի ստիպեց անասնային բռնական սպառնալիքներով, որ երեք անգամ իրեն արտասանէ եպիս - կոպոսին բանաստեղծութիւնը :

Խեղճ, տկար, ծերունի եւ բարեմիտ ե - պիսկոպոսին, որ ներկայացուցիչն ըլլա - լով օտար երկրի մը (Վատիկանի), ըն - դունուած էր նախապէս կարգադրուած ծրագիրի մը համաձայն, «Պատուաւոր անտարբերութեամբ» :

×

- 23 -

ԶԱՆԳԱԿԸ

Տոն Քամիլլօ յետ օրուան մէջ գէթ ե - րեք անգամ, եւ շաբթուան մը ամբողջ ընթացքին յարձակած ըլլալու, ուր որ հանդիպէր, Պիճիոյին դէմ, վրան ռռնա - լով որ ըլլայ ինքը կամ բոլոր միւս վար - պետները աւազակներ էին՝ որ կ'ուզէին հարստանալ ժողովուրդին կռնակէն, յա - ջողած էր համաձայնութեան գալ գինի մասին, եւ կրցած էր ժամատան ճակատին ներկը նորոգել տալ : Եւ հիմա երբեմն - երբեմն կ'երթար նստելու առջեւի նստա - րանին վրայ, եւ մինչդեռ կը ծխէր իր կէս թութքանը, կը կենար կը վայելէր ինչ - պէս տեսարան մը, այդ կիրին սպիտա - կութիւնը, որ իրաւցնէ հիանալիք մըն էր, իր նոր ներկուած կանաչ փեղկերով եւ ճենապակուզակի բոյսերովը որ կը դրա - սանդէ դուռը :

Բայց ամէն նիստին վերջաւորութեան, Տոն Քամիլլօ կը դառնար նայելու զան - գակատան եւ կը հառաչէր մտաբերելով ճելըրուտէն :

Գերմանները առած տարած էին ճելդ - րուտէն, հետեւաբար երեք տարի է որ Տոն Քամիլլօ ինքզինքը կ'ուտէր : Որով - հետեւ ճելըրուտէն ամէնէն խոշոր զան - գակն էր, եւ կարենալ հարկաւոր դրամը գտնել այդ կոյտով զանգակ մը թափե - լու համար, կար միայն Աստուծոյ ձեռ - քը :

- Հանդարտութիւնդ մի կորսնցներ, Տոն Քամիլլօ, ըսաւ օր մը իրեն խորանին Քը - րիստոսը, ժողովրդապետութիւն մը կըր - նայ շատ լաւ վիճակին մէջ ըլլալ, նոյն - իսկ եթէ զանգակատան մէջ զանգակ մը պակաս ըլլայ . այս բաներուն մէջ աղմու - կի հարց չկայ : Աստուած շատ նուրբ ա - կանջ ունի եւ շատ լաւ կը լսէ, եթէ նոյն - իսկ զինք կանչեն կաղինի մեծութեամբ զանգակիկով մը :

- Համաձայն եմ, պատասխանեց հա - ռաչելով Տոն Քամիլլօ, բայց մարդիկ ականջով ծանր են . իսկ զանգակները գլխաւորապէս շինուած են մարդիկը կան - չելու համար : Մարդոց հետ ուժով պէտք է խօսիլ . ամբոխը մօտիկ կ'ըմէ աւելի աղ - մուկ հանողին :

- Եռեւէ՛ եղիր Տոն Քամիլլօ, եւ պիտի յաջողիս :

- Ամէն բան փորձեցի, Յիսուս, դրամ տալու տրամադիր եղողը՝ դրամ չունի, իսկ հարուստները՝ խեղդես ալ լիռա մը չեն հաներ : ՍԻՍԱԼԻ պիտակներով եր - կու անգամ ալ ճիշդ ճիշդ գրեթէ հասայ . . . Մե՛ղք, բաւական էր որ մէկը պարզապէս բառ մը, անուն մը ըսէր, այն առեն տասը զանգակ պիտի կարենա - յի գնել :

(Շար . 89)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Եղիշէ Այվազեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Սեպտեմբեր 30, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, իր կնոջ՝

ՏԻԿԻՆ

ԷԼԻԶ ԳԱՒՈՒՔՃԵԱՆ - ԱՅՎԱԶԵԱՆԻ

Նախկին տեսուչ Կեդրոնական եւ Դպրոցասէր վարժարաններու

մահուան Գ. տարելիցին ի յիշատակ:

Ի գիտութիւն ողբացեալ դաստիարակին յիշատակը յարգողներուն:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

ԱՆՈՒԱՆ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Սեպտեմբեր 30, Կիրակի օր, տօն է Վարագայ Ս. Խաչի. այս առթիւ Առնուվիլի համանուն եկեղեցւոյ մէջ կը կատարուի տօնախմբութեան հանդիսաւոր պատարագ եւ աւանդական Մատաղի Օրհնութիւն:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԵՐՇ. ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

(Փարիզի Առաջնորդ)

Յընթացս պատարագի՝ կը կատարուի մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյս վախճանեալ հոգեւոր հովիւներու, հոգաբարձուներու, դպիրներու եւ հանգուցեալ բարերարներու հոգիներուն ի հանգիստ:

Սիրով կը հրաւիրուի Առնուվիլի, Սարսէլի, Կուսէնվիլի, Անկէնի եւ Սէվրանի ուխտաւոր ժողովուրդը ներկայ գտնուելու սոյն հոգեպարար հանդիսութեան:

Սկիզբ պատարագի ժամը 10.45-ին:

ԲԱՑԱՌԻԿ ՆՈՒԷՐ

ԴՊՐՈՑԱՍԵՐԻՆ ՀԱՄԱՐ

Փարիզէն՝ Տէր եւ Տիկին Մինաս եւ Էլիզ Ճիհանեան, նախանձախնդիր ազգային դաստիարակութեան և Հայ Լեզուի յաւերժական գոյատեւման, որ կ'ապահովուի միայն հայկ. վարժարաններու գոյութեամբ, 10.000 Ֆ. կը նուիրեն Դպրոցասէր վարժարանին:

Այս ինքնաբուխ քաջալերանքին ի տես վարժարանին խնամակալութիւնը որոշած է իր սրահներէն մէկը կոչել անոնց անունով ու արձանագրել անոնց անունը բարերարներու ցանկին վրայ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի մասնաճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկերուհի Արմենուհի Գարագաշի իր ամուսնոյն՝ Նուպար Գարագաշի մահուան առթիւ, եւ կը նուիրէ 200 Ֆ. Տէսինի ուսանո - Արմէնիին, ընկերուհի՝ Թիվօլ Օհաննէսեանի եւ Պ. Պօղոս Օհաննէսեանի իրենց մօր մահուան առթիւ (Պէյրութ) եւ կը նուիրեն 200 Ֆ. ուսանո - Արմէնիին, ընկերուհի՝ Վերժին Ղազարեանի մօր մահուան առթիւ, նմանապէս ընկերուհի՝ Աննա Մուրատեանի եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն եւ կը նուիրէ 200 Ֆ. Բանտարկեալներու Ֆոնտին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. - Պ. Քարայեանէ 100 Ֆ., Պ. Բիյէօ 200 Ֆ.:

Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է նաեւ հետեւեալ նուիրատուութիւնները. - Մարի Կարապետեանի մահուան առթիւ. - Տէր եւ Տիկին Օննիկ Սաղաթէլեանէ 300 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Օհան Հէպոյեանէ 150 Ֆ.:

Dîner dansant

organisé par
la CROIX BLEUE ARMENIENNE DE CHAVILLE

dans les salons de
l'HOTEL «RAMADA»
22, ave de l'Europe, 78140 VELIZY

Le Samedi 6 Octobre
à 20h 30

soirée animée par
l'Orchestre «A R T A N A G»

Réservation tél. : 750 - 64 - 37
750 - 84 - 11

Entrée pour étudiants à partir de 23h pour le bal.

-ՃԱՇ-

Փարիզի Այնթապցիներու կողմէ ճաշ մը կազմակերպուած է ի պատիւ Մոնթեվիտէոյի հայկ. ուսուցչի տնօրէն՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՌՈՒԲԻՆԵԱՆԻ

Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 27, ժամը 20ին, Եան'ց քլէօպ 5 Ալբինի Ռէյ, Փարիզ, 14-րդ:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE

REPRISE DES ACTIVITES :

le mercredi 3 octobre à 14 heures (tous les détails seront communiqués ultérieurement).

Inscriptions de 15h à 18h les :
— mercredi 26septembre
— samedis 29 sept. et 5 octobre

— — — — — — — — —

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տուն

գործունէութիւններու վերսկսում Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 3, ժամը 14ին:

Մանրամասնութիւնները՝ յետագային:

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 30-ին, եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնին առթիւ տեղի կ'ունենայ աւանդական մատաղօրհնութիւնը:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՇԱՀԱՆ ԽՉԿՐ. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը՝ բազմաձայն, կը կատարէ՝ ԳՈՒՍԱՆ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Տիկին Ժիւլիէթ Ըրլմազեանի:

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Կրընոպլի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները Կիրակի, Սեպտեմբեր 30, կէսօրէ վերջ ժամը 15-ին, գաւաթ մը թէյի շուրջ, սովորական հաւաքատեղին:

MICHEL ADEMIAN

plomberie - sanitaire
dépannage
rénovation - entretien

(75) PARIS
(92) HAUTS de SEINE
(95) VAL d'OISE

TELEPHONE :
DANS LA JOURNEE :
824. 90. 27
LE SOIR :
415. 31. 43

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը՝ Կիրակի, Հոկտեմբեր 14-ին:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՓԱՐԻԶ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Տիկնանց Յանձնախումբը կը ծանուցանէ թէ իր կազմակերպած 5-էն 14 տարեկան մանուկներու եւ պատանիներու յատուկ Չորեքշաբթի օրուան Հայերէն լեզուի, երգի ու պարի դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 3, Ալեք Մանուկեան Մշակ. Կեդրոնին մէջ:

118, Քուրսէլ փողոց, Փարիզ 17-րդ

Արձանագրութեանց եւ յաւելեալ տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել. 520 03 18 թիւին, Երկուշաբթիէն Ուրբաթ, ժամը 10-էն 17:

×

ԿԱՓ

Կափի Հայ Տիկնանց Միութեան նախաձեռնութեամբ, հայերէն լեզուի եւ պատմութեան դասաւանդութիւնը կը վերսկսի՝ Հոկտեմբեր 3-ին, եւ ամէն Չորեքշաբթի օրերը ժամը՝ 14-էն 16 փոքրիկներուն եւ 16-էն 18, չափահասներուն համար Կափ-ի քաղաքապետութեան կողմէ տրամադրուած սրահին մէջ: -

Արձանագրութեան համար դիմել՝ Միութեան, կամ քաղաքապետարանի դրասենեակը:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Չորեքշաբթի օրուան դրագումները կը վերսկսին, Սեպտեմբեր 26-ին, ժամը 14-էն 17, հինգէն տասներհինգ տարեկան աշակերտներուն համար:

Յայտագիր. -

- Հայերէնի դասեր զանազան մակարդակներու համար:
- Հայկական երգ, մանկանց երգչախումբի մը կազմութեան նախատեսութեամբ:
- Հայկական պար ըստ պահանջքին:

Կը պաշտօնավարեն որակեալ եւ փորձառու ուսուցչուհիներ եւ ուսուցիչներ:

PLM ST-JACQUES PARIS - 1er - 2 - 3 - 4 NOVEMBRE

VIIIe FESTIVAL D'ART & DE CULTURE 1984

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՓԱՌԱՏՕՆ

JAF : ASSOCIATION POUR LE DEVELOPPEMENT CULTUREL ET ARTISTIQUE DES JEUNES D'ORIGINE ARMENIENNE DE FRANCE

*

Présidence d'Honneur

de Jean CARZOU

*

JEUDI
1er NOVEMBRE
18 h 30
Vernissage de l'exposition
20 h 30
Gala d'ouverture

VENDREDI
2 NOVEMBRE
20 h 30
Premier Gala

SAMEDI
3 NOVEMBRE
15 h 00
Deuxième Gala
20 h 30
Troisième Gala
et proclamation des résultats

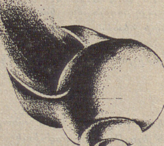
DIMANCHE
4 NOVEMBRE
14 h 30 Gala de clôture
avec la participation des lauréats

18 h 30
BAL DE CLOTURE
Animé par les
ARMENIAN'S SUNSHINE
avec Robert Papazian
et Gérard Melkonian

Remise des prix et diplômes
aux lauréats
par le président du VIIIe Festival
réservations : 606-27-51 (journée)

BON DE SOUTIEN 50 F

Je soutiens le VIIIe Festival d'Art et de Culture 1984 organisé par la JAF : Association pour le Développement Culturel et Artistique des Jeunes d'Origine Arménienne de France
6, Cité du Wauxhall - 75010 PARIS
Tél. (1) 208.76.49

Je vous adresse un chèque de 50 F, afin de recevoir un bon de soutien numéroté qui peut me permettre de gagner, après tirage au sort au gala de clôture, un voyage en Arménie pour deux personnes à l'occasion du Festival International d'Erévan 1985

NOM ..
ADRESSE
..
CHEQUE No BANQUE

CHANT - DANSE - MUSIQUE - POESIE
PEINTURE - CERAMIQUE - SCULPTURE
PHOTO - CINEMA

600 artistes et concurrents
venus de toute la France

COMITE D'ORGANISATION : JAF - 6, CITE DU WAUXHALL. 75010 PARIS - FESTIVAL INFORMATION : 208.76.49

պտոյտ դէպի ՎԵՆԵՏԻԿ

Նախաձեռնութեամբ Կապ. Խաչի Անիէռ - Պուա - Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի մասնաճիւղին:

Երթ՝ Հոկտեմբեր 28 - Դարձ՝ Նոյեմբեր 2

Մասնակցիլ փափաքողները կրնան արձանագրուիլ մինչեւ Հոկտեմբեր 10: Մասնակցութեան սակը՝ 2000 Ֆ.:

Մանրամասնութեան համար հեռաձայնել Տիկին Մատոյեան՝ 799 - 41 - 19 եւ Տիկին Էսաեան՝ 733 08 38:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
27

JEUDI
27 SEPTEMBRE
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.797

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

60e ANNÉE — No 15.797

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԵՐՈՒ ՓԱՍՏԱԲԱՆՆԵՐԸ՝ ԱՄԵՐԻԿԱ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ...

«ԹՈՒՐՔԻԱ ՊԷՏՔ Է ԽԵԼՔԸ ԳԼՈՒԽԸ ԺՈՂՎԷ» Կ'ԸՍԷ ՕՔԹԱՅ ԷՔՇԻ

«Կիւնէշ»ի մէջ է որ Օքթայ Էքշի ստորագրած է յօդուած մը, խորագրուած «Անհարեկչութեան պէտք չկայ», ուր հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ։ Ֆրդապատճառը միշտ Միացեալ - Նահանգներու Ներկայացուցչական ժողովին որոշումն է։

×

«Որպէսզի չըսուի որ դղուռի համ ըրուաւ, հիմակուընէ ըսենք որ ասկէ վերջ այս նիւթին շուրջ պիտի չգրենք որքան ատեն որ չստիպուինք։ Բայց հետաքրքրութեամբ պիտի սպասենք տեսնելու համար թէ Ամերիկայի Քոնկրէսին որոշումներուն մասին ե՞րբ հակազդեցութիւն մը ցոյց պիտի տան մեր պատասխանատուներն ու իշխանութիւնները։

Հիմա անցնինք մեր նիւթին։

Թուրքիոյ վարչապետը ուզածին չափ թեթեւի առնէ Քոնկրէսին որոշումը, որ [illegible] կ'ամբաստանէ Հայերու 2500 տարուան հայրենիքը բռնինջած ըլլալու յանցանքով, ուզածին չափ ըսէ որ Թող անգամ մը ընտրութիւնները կատարուին, [illegible] թէ անկէ վերջ ալ չշրունակեն, այն ատեն անհրաժեշտ հակազդեցութիւնը ցոյց [illegible]ւտանք, այդպէս չէ որ կը խորհի Թուրքիոյ Ուաշինկթընի Աւագ Դեսպան [illegible]ւքրիւ Էլէքտաղ։ Էլէքտաղ, երէկ «Հիւրրիէթ»ի մէջ հրատարակուած յայտարարութեան մը մէջ կ'ըսէր որ «շատ լուրջ [illegible] մտահոգիչ կացութեան մը հետ դէմ - յանդիման կը գտնուինք»։ «Յառաջիկայ [illegible]երուն կարեւոր զարգացումներ կրնան [illegible]ըլ ունենալ»։

[illegible] անհրաժեշտ ազդարարութիւններ ըրեր [illegible] Ամերիկեան կառավարութեան անդամներուն ըսեր է հետեւեալը. - «Դուք ահաբեկչութեան դէմ էք։ Հայ ոճրագործները ամէն ոճիրէ վերջ 1915-ի խնդիրը յառաջ կը քշեն։ Եթէ վաւերացնէք ցեղասպանութեան օրը, այն ատեն ցոյց տուած [illegible] որ զօրավիգ կը կանգնիք հայկական ահաբեկչութեան։ Ի՞նչպէս կը ըսպասէնք այսպիսի պատասխանատուութիւն մը»։ Ըսեր է, բայց ոչ ոք մտիկ ըրեր է զինքը։ Արդէն պէտք ալ չունին մտիկ ընելու, որովհետեւ ասկէ վերջ արդար է հայկական նոր ոճիրներու հաւանականութիւնը։ Պատճառը պարզ է։ Հայ ահաբեկիչները իրենց ոճիրները կը գործեն հանրային կարծիքին ուշադրութիւնը հրաւիրելու եւ կողմնակից հաւաքելու նպատակով։ Մինչ մենք հայկական ոճիրներու դիմաց ժամանակ կը կորսնցնէինք միմիայն «ժխտում»ով, անոնք իրենց ուզածը ըրին եւ ընդունիլ տուին որ իրենց դատը արդար դատ մըն էր։

Ինչպէս որ Հրեաները ահաբեկչութեամբ իրենց ձայնը լսելի դարձուցին եւ վերջն ալ հասան անկախ Պետութիւն մը հիմնելու փուլին, ինչպէս որ Պաղեստինի Ազատագրման Կազմակերպութիւնը նոյն ճամբէն քալելով այսօր Պետութեան վերածուելու սկսաւ, Հայերն ալ նոյնը կը յուսան հիմա։

Կարելի չէ ըսել որ ահաբեկչութիւնը [illegible] վերջացաւ, բայց ասկէ վերջ [illegible]ւսալի։ Որովհետեւ Հայերը, տեսնելով որ ահաբեկչութիւնը կը ազդէ իրենց դատը, ասկէ վերջ միշտ մեր դիմաց պիտի հանեն իրենց դատը, Ամերիկայի ու Ֆրանսայի իրենց փաստաբաններով։ Եւ Թուրքիա, որ մինչեւ այսօր իր խելքը չէ ժողված, ասկէ վերջ պիտի ըստիպուի իր խելքը գլուխը կանչելու։

Անշուշտ եթէ շատ ուշ չէ մնացած»։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱՍՔ

ՀԱԿԱՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱՐԱՐՔՆԵՐ

Մաթէնի աշխատակիցը՝ Մարք Քուժի կը հաստատէ շատ կարեւոր երեւոյթ մը, այն է որ մէկ եւ միացեալ պասք ժողովուրդ չկայ, ինչպէս կը պարզուի քանի մը օրէ սպանական պասք դաւառի եւ ֆրանսական պասք դաւառի ժողովուրդին հիմնական տարբերութենէն։ Երբ Պասքերու Սպանիոյ յանձնումի հարցը, եթէ տակնուվրայ ըրած է Պիլպաոյէն Սէն - Սեպասթիէն ապրող Պասքերը, ֆրանսական կողմը շատ գաղջ է հակազդեցութիւնը։ Նոյնիսկ բանաձեւ մը յանձնուած է կառավարութեան շրջանի քաղաքապետներուն կողմէ, ուր կը խնդրուի որ «Թոյլ չտայ օտար քաղաքացիներու, որ հանրային կարգուկանոնը խանգարեն»։

Տարբեր է Պիրէննեաններու միւս կողմը, ուր չեն դադրիր հակաֆրանսական արարքները, կառքերու թէ բեռնատար կառքերու դէմ։ Ֆրանսացիք ալ (բեռնատարի վարորդները) Չորեքշաբթի օր փակած էին սահմանագլուխը, բողոքելու համար տիրող անապահովութեան դէմ։ Շուրջ 60 ֆրանսական կառքեր կրակի տրուած թէ վնասուած էին։

Փարիզի մէջ ալ, 2500 ցուցարարներ հաւաքուած էին Պասթիյի շուրջ, Երեքշաբթի իրիկուն, բողոքելու համար յանձնումներուն դէմ, նոյնիսկ Թոկօ արտաքսումներու դէմ ալ։ Ցոյցը կազմակերպած էր «պասք ապաստանեալներու զօրավիգ մարմինը», որու կողքին էին ծայրայեղ - ձախ շարժումներ։ Բայց եւ այնպէս բոլորը յուսախաբ էին ի տես մասնակցողներու փոքր թիւին։ Համայնավարները եւ միացեալ ընկերվարական կուսակցութիւնը (Փէ - ԷՍ - Իւ) ներկայացուցիչ ղրկած էին, քանի դէմ են կառավարական որոշումին, թէեւ Փէ - ԷՍ - Իւն նախարար ունի ... (տիկին Պուշառտօ)։

Չորեքշաբթի օր, մինչ Պետութեան խորհուրդին կ'ինար վերջին խօսքը, ընդհ. գործադուլ էր սպանական պասք դաւառին մէջ, ուր Ֆրանսացիները վախով - դողով կ'ապրին։

ԹՈՒՐՔ - ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ

Սեպտեմբեր 18-ին, երկու համաձայնագրեր ստորագրուած են Թուրքիոյ եւ Խորհ. Միութեան միջեւ, որոնք նոր զարկ մը կու տան երկու երկիրներու առեւտրական յարաբերութիւններուն, 1985-ի համար։ Արդարեւ գործառնութիւնը 600 միլիոն տոլարի պիտի բարձրանայ։ Ասկէ զատ 25 տարի, Թուրքիա բնական կազ պիտի ստանայ Խորհ. Միութենէն եւ որու փոխարժէքը պիտի վճարէ ամէն տարի ճշդուած արտածումի ապրանքներով։ Բնական կազը Թուրքիոյ պիտի հայթայթուի Պուլկարիոյ վրայէն, յատուկ խողովակներով։ Պիտի սկսի 1987-ին։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈԼՍՈՅ պաշարման վիճակի հրամանատարութիւնը, առաջին անգամ ըլլալով զինուորական պետական հարուածէն ի վեր (1980 Սեպտեմբեր 12) արտօնած է բանուորական գործադուլ մը։ Նաւաշինարաններու բանուորները պիտի կարենան գործադուլ ընել, քանի մը օրէն, բանակցութիւնները ձախողած ըլլալով։ 53 բանուորներ խնդրոյ առարկայ են։

ՔՍԱՆ ՄԻԼԻՈՆ գործազուրկ պիտի ըլլայ Եւրոպայի մէջ, 1985-ին, այսինքն երկու միլիոն աւելի, բաղդատմամբ 1984-ի։ Ամէնէն շատ Ֆրանսան է, որ պիտի տուժէ, կողքին ունենալով Պելժիա եւ Յունաստան։ Այս է տնտեսական զարգացման եւ գործակցութեան կազմակերպութեան (O - ՍԷ - ՏԷ - Է) նախատեսութիւնը։

ԻՏԱԼԻՈՅ այնքան համակրելի եւ ձերունհասս նախագահը՝ Ալեսսանտրօ Փեռթինի 88-րդ տարեդարձը տօնեց անցեալ օր։ Պաշտամունքի առարկայ անձ մը իր երկրին մէջ, ի մասնաւորի մտաւորական իր պարկեշտութեան, իր պարզութեան, պայքարող իր խառնուածքին համար ամէն տեսակի աղտոտ խաբեբայութիւններու դէմ։

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՍԱՐԳԻՍ ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ

Լոնտոնէն կը հաղորդեն տխուր գուժը հին եւ ծանօթ դէմքերէն՝ Սարգիս Քիւրքճեանի մահը, որ պատահած է Սեպտեմբեր 22-ին, յետ կարճատեւ հիւանդութեան։

Ողբացեալը բնիկ Խարբերդցի, շուրջ 85 տարեկան, կանուխէն նետուած է առեւտրական ասպարէզի մէջ, Եգիպտոս եւ Սուտան, հուսկ հաստատուելու համար Լոնտոն, ուր բեղուն գործունէութիւն ունեցած է ազգ. կեանքի մէջ, գլխաւորաբար Եկեղեցւոյ եւ Բարեգործականի մարմիններուն միջոցաւ։ Հայ գաղութին մատուցած իր ծառայութեանց համար, պարգեւատրուած էր Թագուհիէն որպէս՝ Member of the british Empire:

Բազմիցս պարգեւատրուած է նաեւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսէն, իր եկեղեցասէր թէ բարեսիրական լայն գործունէութեան, իբրեւ վարձատրութիւն։ Իր եւ զաւակներուն մեծադումար նուիրատուութեամբ է որ հիմնովին նորոգուած է Երեւանի Ս. Սարգիս եկեղեցին։

Նորապէս կապուած էր Էջմիածնի եւ հաղուադէպ էր որ բացակայէր որեւէ քաղաքէ, ուր կը ժամանէր Վազգէն Հայրապետը։ Պատասխանատու պաշտօններ ունեցած է Հ. Բ. Ը. Մ.ի վարիչ մարմիններու մէջ։

Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Աստղիկ Քիւրքճեանի եւ զաւակներուն։

Յուղարկաւորութեան մանրամասնութիւնները տես՝ Դ. էջ։

ԱՒԵՏԻՍ ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆԻ ԹԱՂՈՒՄԸ

Սեպտեմբեր 25, Երեքշաբթի առաւօտ ժամը 8.30-էն առաջ իսկ մօտ երկու հարիւր հոգի հաւաքուած էր Պանէօ - Քոմինալի գերեզմանատունը, ուր կը կատարուէր «Աշխարհ»ի խմբագիր՝ Աւետիս Ալիքսանեանի թաղումը։ Ներկայ էր պատուիրակութիւն մը Կիրովականէն (զուգորդ քաղաք Պանէօյի հետ), որ քանի մը օրէ Փարիզ կը գտնուէր, գլխաւորութեամբ Կիրովականի քաղաքապետ՝ Լեւոն Խաչատրեանի, տեղակալ՝ Ռուդիկ Եսայեանի, խորհրդական՝ Միշա Խաչատրեանի եւ Արտաւազդ Տէր - Յովհաննէսեանի (արուեստագէտ)։

Դագաղը ընտանեկան դամբարանը զետեղուելէն ետք, յարգանքի առաջին խօսքը արտասանեց Պանէօյի թաղապետութեան կողմէ Տիկին Ժանին Ժանպիւ, որ ոգեկոչեց Աւետիս Ալիքսանեանի մէջ մարդը եւ գաղափարական զինուորեալը, որ միշտ աշխատած է ժողովուրդներու բարեկամութեան եւ խաղաղութեան համար։ Յանուն Գրողներու ընկերակցութեան՝ Տիգրան Պալեան շեշտեց ողբացեալին տարած գործունէութիւնը միութեան մէջ եւ անոր բերած նպաստը բոլոր ձեռնարկներուն։ Արսէն Չաքրեան ծանրացաւ առաւելապար համայնավար շարքային վրայ, բերելով կուսակցութեան կեդր. կոմիտէի մօտ հայկ. յանձնախումբին մեծարանքի խօսքը։ Արտաւազդ Պէրպէրեան յիշեց այն պարագաները, որոնց մէջ, քսան տարի առաջ ճանչցած է Ալիքսանեանը, մութ տպարանի մը գրաշարական սեղաններուն առջեւ կամ մեքենային ետին, պատկերացնելու համար հայ մամուլի մարդուն տաժանակիր աշխատանքը։ Ուզեց յիշել նաեւ անձնական դրուագ մը, արձակուրդէն առաջ իրենց վերջին հանդիպումին կապակցութեամբ։ Հուսկ, զգալապէս յուզուած, Պարգեւ Շամիկեան, կը խօսէր ոչ միայն գրողին կամ խմբագրին մասին, այլ մանաւանդ՝ իր հին ընկերոջ, Պոլսէն սկսեալ, ուր միասնաբար ճաշակած են թրքական բանտերու լեղին։ Պ. Թաթիկեան կը կարդար Փարիզի խորհրդային դեսպանի ցաւակցական գիրը, ուր Պ. Վորոնցով կը յայտնէր թէ Խորհրդային Միութիւնը բարեկամ մը կը կորսնցնէ Աւետիս Ալիքսանեանի մահով։

Վերջին հրաժեշտի պահն էր, ու ներկաները վարդ մը նետելով փոսին մէջ, կը հեռանային գերեզմանատունէն, ուր վերջնապէս կը հանգչի հայ մամուլի սպասաւոր մը՝ Աւետիս Ալիքսանեան։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ

ՍՈՒԶԱՆՆԱ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ԹՈՒԼՈՒԶԻ ԵՐԳԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄՐՑՈՒՄԻՆ

—×—

Թուլուզ տեղի ունեցող երգի միջազգային մրցումին մասնակցող Խորհ. Միութեան ներկայացուցիչներու կարգին կը գտնուի երգչուհի Սուզաննա Մարտիրոսեան, Հայաստանէն։ 1977-ին շրջանաւարտ Երեւանի Կոմիտաս երաժշտանոցէն, նոյն տարին իսկ դարձած է օփերայի մեներգչուհի։ Հանդէս եկած է գլխաւոր դերերով։ Սուզաննա Մարտիրոսեան երգահանդէսներ տուած է Խորհ. Միութեան մէջ եւ անոր սահմաններէն դուրս։ Միութենական բազմաթիւ մրցումներու դափնեկիր է։ Թուլուզի մրցումին երգչուհիին դաշնակով կ'ընկերանայ Ջէմֆիրա Բարսեղեան։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՆՈՐ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԸ

Դպրոցական վերամուտը, ընկալեալ կարգով, տեղի ունեցած է Սեպտեմբեր 1-ին:

Նպատակայարմար կարգադրութեամբ Խորհ. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահութիւնը, տուեալ Թուականը սահմանած է Գիտելիքներու Օր: Հայաստանի պատկան իշխանութիւններուն յատուկ որոշումով, խորհրդային եւ Հայկական պետական դրօշներով զարդարուած են հանրային վայրերը: Փողոցներն ու հրապարակները դպրոցները խորհրդային կրթութիւնը, անոր արձանագրած յաջողութիւնները մատնանշող, փառաբանող նշանախօսքերով յատկանշուած են:

Սով. Հայաստան օրաթերթի Սեպտեմբեր 11-ի թիւին մէջ գրուած է, թէ հազարաւոր դպրոցականներ, մասնագիտական ուսումնարաններու ուսանողներ խինդ ու ծիծաղով լեցուցած են մայրաքաղաքին փողոցներն ու հրապարակները, պուրակներն ու հանրային պարտէզները. - «Նրանց յիշողութեան մէջ դեռ թարմ են նոր ուսումնական տարուայ առաջին զանգի ղօղանջը, համաժողովրդական տօնի՝ Գիտելիքներու Օրուայ, անմոռաց տպաւորութիւններ, որ այս տարի երկրում նշուեց առաջին անգամ»:

Պատկերաւոր է նկարագրութիւնը, միաժամանակ՝ իմաստալից: Լենին հրապարակը մէկտեղուած հազարաւոր պատանիներ եւ պարմանուհիներ, երիտասարդներ «հանդիսաւոր երաժշտութեան ներքոյ շարժւում են դէպի հայ գրերի ստեղծող եւ առաջին ուսուցչապետ Մեսրոպ Մաշտոցի անուան մատենադարան: Նոր իմաստ կայ այն բանում, որ դպրութեան տօնը շարունակւում է այստեղ՝ հոգեւոր մշակոյթի այս գանձարանի մօտ, որտեղ հաւաքուած ու խնամքով պահւում են ժողովրդի բազմադարեան կեանքի ձեռագիր մատեանները»: Հանդիսութեան ներկայ գտնուած են պետական եւ կուսակցական դէմքեր:

Նոր՝ 1984 - 1985, ուսումնական բնոյթի, - ամէն տեսակ, - դպրոցներու աշակերտութեան թիւը եղած է, ըստ խորհրդահայ մամուլի տուեալներուն, 594.000. ուրեմն, ինչպէս ցոյց կուտան մեր վիճակագրական կէտերը, անցեալ ուսումնական տարեշրջանէն երկու հազար աւելի: Իսկ եթէ համեմատենք նախանցեալ տարուան հետ՝ առաւել չորս հազար: Աշակերտութեան թիւին 60.000-ը իրենց նախաքայլերը առաջին անգամ կատարած են: (Անցեալ ուսումնական տարեշրջանին՝ 61.000, անոր նախորդող Սեպտեմբերին՝ 68.000):

Այսպէս կոչուած Պրոֆտեխնիկական, - մասնագիտական, - ուսանողութեան թիւը ներկայացուած է աւելի քան 50.000: (Նախորդին՝ 52.000): Միջնակարգ մասնագիտական ուսումնարաններունը, նոյնպէս 50.000-էն քիչ աւելի: (Նախորդին՝ 53.000): Համալսարանի 13 բաժիններու ուսանողութեան թիւը եղած է 58.000. այլ խօսքով՝ անփոփոխ:

Փոքր սահմանի տարբերութիւնները - յաւելում, նուազում, - կը բացատրուին ժողովրդագրութեամբ՝ ծնունդներ, հետեւաբար, դպրոցական, ուսանողական տարիք ունեցողներ:

Անցեալ տարուան համեմատութեամբ 800-ի նուազում կ'արձանագրէ Բուհերէ, ինչպէս նաեւ մասնագիտական դպրոցներու շրջանաւարտներէն ուսուցչութեան ասպարէզին յարողները: Երկու հազարին տեղ՝ 1.200:

Ներկայ ուսումնական տարեշրջանը կը յատկանշուի Խորհ. Միութեան Կեդր. Կոմիտէի 1984 Ապրիլ ամսուան ընթացքին տրուած որոշումով: Լիակատար նիւթ: Ռեֆորմ ընդհանուր սահմանումին տակ, հիմնական նպատակներ կը ճշդուին՝ գործադրելի բոլոր Հանրապետութիւններուն մէջ, փուլ առ փուլ, մինչեւ 1990:

Անհրաժեշտ կը նկատենք, իբրեւ յիշեցում, գլխաւոր առաջադրութիւնները վերստին պարզել, ամփոփ գիծերով: (*)

Հիմնական միտքը կը մնայ այն, որ հանրակրթարանը պէտք է ապահովէ բոլոր աշակերտներուն ապագայ մասնագիտութիւնը տնտեսութեան ճիւղերուն: Մէկն ու մէկուն: Զգալ, որ աշակերտները, ըստ իրենց ընդունակութիւններուն, նախասիրութիւններուն, փոքր տարիքէն, կողմնորոշուին, այսինքն՝ ընտրութիւններ կատարեն, ուսուցիչներուն ցուցմունքներով եւ ծնողքներուն հաւանութեամբ: Ընդհանուր կրթութեան ու մասնագիտութեան բարձր մակարդակ ապահովելով:

Առաջադրութիւնը նոր չէ: Տարիներէ ի վեր իշխանութիւնները կ'աշխատին այս ուղղութեամբ, չօշափելի յաջողութիւններ ապահովելով: Որովհետեւ, ինչպէս կ'ըսէր Ռեֆորմին ծրագիրը, - Հարկաւոր է ժողովրդական տնտեսութեան բոլոր ճիւղերը դուրս բերել գիտութեան եւ տեխնիկայի ամենաառաջաւոր բնագծերը, իրականացնել արտադրութեան լայն աւտոմացում, ապահովել աշխատանքի արտադրողականութեան արմատական բարձրացում, համաշխարհային լաւագոյն նմոյշների մակարդակով արտադրանքի թողարկում:

Այս ծրագիրին իրականացումին համար, անհրաժեշտ կը նկատուի, առաւել բարձր աստիճանով, աշակերտը օժտել մասնագիտական լայն գիտելիքներով, առանց անտեսելու տարրականը:

Գործնական կը նկատուի այժմու տարբեր բնոյթի գոյութիւն ունեցող մասնագիտական ուսումնարանները մէկ անունի եւ մէկ ծրագիրի տակ համախմբել՝ միջնակարգ պրոֆտեխնիկական:

Պէտք է ընդգծել, որ վերջին տասնամեակին, Հայաստանի մէջ մասնագիտական նկարագիրի դպրոցներուն ցանցը կ'ընդլայնուի: Ներկայ ուսումնական տարեշրջանին 101-ի կը հասնի Պրոֆտեխնիկական ուսումնարաններուն թիւը: Բոլորն ալ, աստիճանաբար, տարիներու ընթացքին մէկ անունի տակ պիտի գործեն, նպատակ ունենալով ութամեայ ուսում ձեռք ձգած պատանիներուն եւ պարմանուհիներուն, յաջորդող երեք տարիներուն ընթացքին, ընդհանուր միջնակարգ կրթութիւն ստացողներուն ապահովել մասնագիտութիւն:

Ծրագիրը կը նախատեսէ հանրակրթարանին, ըսենք՝ նախակրթարանին, ուսման ծրագիրը գործադրութեան դնել վեց տարեկաններով, փոխանակ այժմու 7 տարեկաններուն, 1986-էն սկսեալ, աստիճանաբար:

Հոս ճշդում մը: Ինչպէս իր ատենին կը գրէինք «Յառաջ»ի մէջ, 11-ամեայ ուսման դրութիւնը՝ Ա. դասարանները փոխանակ 7, այլ՝ 6 տարեկաններով սկսելու իրականացումը պէտք է իրողութիւն դառնար 1985-ին: Ծրագիրը կ'ըսէ, - Ենթադրւում է դպրոցում վեց տարեկանից երեխաների ուսուցմանն անցնելը աստիճանաբար, մի շարք տարիների ընթացքում, սկսած 1986 թուականից: Այս ձգձգումը պարզ այն պատճառով, որ չի - նարաւորութիւնը, - դպրոցներ, դասարաններ, նաեւ համապատասխան ուսուցիչներ, - պէտք եղած չափով եւ թիւով գոյութիւն չունին:

Դասագիրքերու տպագրութիւնը, վերջին տարիներուն նման, վերամուտէն առաջ կ'ապահովուի:

Համաձայն Լոյս հրատարակչութեան տնօրէնին, 57 դասագիրք՝ 2 միլիոն 275 հազար ընդհանուր տպաքանակով, արդէն իսկ տրամադրելի կը մնար աշակերտութեան, Սեպտեմբերէն առաջ:

Աւելցնենք, որ մանկավարժներուն ցուցմունքներով, ջանք կը թափուի դասագիրքերը դիւրասահ դարձնելու ուղղութեամբ: Նիւթերը ծանրաբեռնող հատուածներ մէկդի դնել, առաւել չափով կեդրոնանալ հիմնական կէտերուն վրայ: Նոյնը նաեւ դասաւանդութիւններու ընթացքին, իբրեւ մանկավարժական ժամանակակից ուղի:

Արդիւնքներ կը մատնանշուին: Սակայն թերիները առաւել աստիճանով: Ուրեմն ժամանակի հարց է՝ սրբագրելու, բարեփոխելու համար:

Այլ հարցերու մասին, ինչպէս հայերէնի դասաւանդութեան մակարդակի բարձրացում, յատկապէս ոչ - հայկական դպրոցներու մէջ՝ ռուսական, ադրբեջանական եւայլն, գրաբարի տարրական ուսում, արեւմտահայերէնը ջամբելու որոշում եւ փորձ, այլոց շարքին, առանձին

ութիւններով անդրադարձած ենք: Զանց կ'առնենք այս խնդիրներուն մատնանշումը ներկայ տողերուն մէջ:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(*) Ուսումնական ծրագիրի բարեփոխում խորագիրին տակ, Ռեֆորմին հիմնական կէտերը ներկայացուցինք, երբ ասիկա հրապարակուեցաւ Հայաստանի մամուլին մէջ, իբրեւ նախագիծ, կ. կի հրամանագիրին նախօրէին («Յառաջ», 1984 Փետրուար 14):

ԱՐԴԻԱԿԱՆԱՑՈՒՄ

—×—

Արդիականացում. ահաւասիկ նոր գիւտը, ահաւասիկ հրաշալի բալասանը, կամ քաջագործ Զօրօն որ պիտի գայ եւ զգետնէ տնտեսական տագնապը, պիտի բանայ յառաջդիմութեան պողոտան՝ կորսուած ճոխութեան շրջանը, եւ միանգամընդմիշտ լուծէ քաղաքական եւ ընկերային հրատապ հարցերը: Արդիականացում... ահա թէ ինչ պէտք է դիմագրաւելու համար, գործազրկութեան տագնապն ու «նոր աղքատութեան» ծաւալումը. գիներու անվերջանալի յաւելումը՝ հետեւաբար դրամանկումը. արտադրութեան բարելաւումն ու առեւտրական մրցակցութեան հարցը: Ասոնց կարգին, կարելի է աւելցնել նաեւ Պետութեան ամենէն պարտքը, որ սարսափ կ'ազդէ ո՛չ միայն պարզ քաղաքացիին, այլեւ փորձառու տնտեսագէտին. մէկ խօսքով՝ հրաշք դեղ մը:

Իրականութիւնը քիչ մը աւելի բարդ է: Նախ արդիականացումը երկար տարիներու կը կարօտի. գործազրկութեան հետեւանքով քաղաքական մթնոլորտը կը մթագնի, հետեւաբար ընկերային հաւասարակշռութեան պահպանումը հրատապ կը դառնայ, տրուած ըլլալով Սէ - Ժէ - Թէ-ի եւ համայնավարներու սպառնագրութիւնը...: Յետոյ, երբ Ֆրանսա արդիականացման կը դիմէ, մրցակից երկիրները ձեռքերը ծալած չեն մնար անշուշտ. հետեւաբար, առեւտրական մրցակցութեան հարցը կը մնայ միշտ դժուար պայմաններու տակ: Արդիականացումը՝ իր ծայրայեղ սահմաններուն մղուած, ինքնաշխատ մեքենայացման, միշտ աւելի բարձր արտադրական սարքերու ստեղծման հարց է. հետեւաբար արդիականացման միջոցաւ, մէկ քանի մասնագէտներու հսկողութեան տակ, հարիւրաւոր բազուկներու աշխատանքին համահաւասար արտադրութիւն կարելի է ստանալ նոր սարքերով եւ ռոպոներով: Իսկ գրասենեկային աշխատանքներու վերաբերմամբ, հրաշագործ մեքենաներ, նոյն ձեւով, հարիւրաւոր հաշուակալներու եւ գրագիրներու գործը կը սպառեն, կայծակի արագութեամբ. նոյն պատճառներուն բերմամբ, նոյնն է պարագան պետական պաշտօնէութեան համար. եւ ըսել որ, 1981-ին ընկերվարական խանդավառ բայց երազատես կառավարութիւնը, կը խոստանար երկու հարիւր հազար նոր պաշտօններ ստեղծել, միեւնոյն ժամանակ, ուժ տալով մեքենայացման: Այսօր, ո՛չ միայն այդ «խոստումը չիրակա-

0—0—0—0—0—0—0—0—0

Լեռը մարգարէին քով չերթայ նէ՝

Մարգարէն լեռան քով կ'երթայ

(ԵՐԳԻԾԱՎԷՊ)

Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆ

0—0—0—0—0—0—0—0—0

ԱԼԱՖՐԱՆԿԱ

- Աս գործէն ինչ հասկցանք. տասը ոսկիի կրնամ ծախել կ'ըսես, տասը ոսկիի ծախք ցոյց կուտաս: Այս հաշուով ժամացոյցը ձրի պիտի տանք:
- Եթէ ըսածիս պէս ընենք, քանհինգ ոսկիի կ'երթայ:
- Եղբայր, ծախքը մեծ ցոյց տուիր:
- Բարեկամ, արհեստաւորները պարապ են, գրպանին փարա չկայ, սակայն գործ մը տարիր մի՝ քթի տակէն կը նային: Եթէ կ'ուզես՝ ուրիշին տուր, Նիկողիմոս աղա, ետքէն չըսես թէ ուստա Մարկոսը զիս խաբեց:
- Ինչ ըսել է ասիկա:
- Որո՞ւնն է այս ժամացոյցը:
- Չես ճանչնար:
- Անխելքին մէկն է եղեր աս մարդը որ ասանկ ժամանակ ժամացոյց կը ծախէ:
- Ան ալ դրամի պէտք ունի տէ ատոր համար կը ծախէ:
- Եկուր սա ժամացոյցը դուն առ, Նիկողիմոս աղա:
- Ես ժամացոյցի պէտք չունիմ, Մարկոս աղա: Իմ խելքս չի հասնիր: Դուն քանի՞ով կ'առնես սա ոսկի ժամացոյցը: Ժամացոյցի ոսկին մէկ անգլիական է, շղթան ալ երեսուն տիրեմ:
- Խաթերդ համար առնեմ, սա գործը լմնցնեմ, տասներկու ոսկիի տուր, առնեմ, կամ երկու ոսկի վնաս կ'ընեմ, կամ իր արժէքով կը ծախեմ:
- Շատ քիչ տուիք:
- Գործդ լմնցնելու համար տուի. թէ չէ՝ ինչ պիտի ընեմ ժամացոյցը. յետոյ, եղբայր, հիմա ով ժամացոյց կ'առնէ, ոչ մէկուն մօտ դրամ կայ, ծախու յիսուն ժամացոյց կայ, մէկ հատ առնող չի կայ:
- Տասնհինգ ոսկիի տուր տէ տամ:
- Հաւատայ վնաս կ'ընեմ:
- Չես ըներ, չես ըներ:
- Շատ աղէկ, սակայն ոտքդ պագնեմ, ուրիշի չըսես. զիս չուկայէն կը վռնտեն, որովհետեւ շատ մեծ գումար տուի:
- Վստահ կրնաս ըլլալ, մարդու չեմ ըսեր:
- Աս տասնհինգ ոսկին Նիկողիմոս աղա, ինծի ալ հրաման տուր երթամ:
- Կրնաս երթալ:
- Մնաք բարով:
- Ողջութեամբ:
- Մատամ, ժամացոյցը ծախեցինք:
- Քանի՞ով տուիր:
- Տասնհինգ ոսկիի սակայն մարդու չըսես, վերջը խեղճը չուկայէն կը վռնտեն:
- Խե՞նթ ես ինչ ես, յիսուն ոսկինոց բանը ինտո՞ր տասնհինգ ոսկիի տուիր:
- Ծանըմ չուկան առուտուր չկայ, հրապարակի վրայ դրամ չկայ, արհեստաւորները պարապ են, մարդը յիսուն ժամացոյց ունի, չի կրնար մէկը ծախել. մեր ժամացոյցն ու շղթան իմ խաթերս համար առաւ, սակայն մարդու չըսես, խեղճին մեղք է:
- Աստուա՞ծ քեզի շնորհք տայ:

×

- Զընկը՛լ, չընկը՛լ, չընկը՛լ:
- Ո՞վ է:
- Փաստաբանն է:
- Հրամմեցէք, միւսիւ փաստաբան:
- Դատը սկսելու համար ինծի տրուելիք դրամին մնացած մասը ճարեցի՞ք:
- Այո՛, ժամացոյց մը եւ շղթայ մը ունէի. տասնհինգ ոսկիի ծախեցի, սակայն այդ գնով առնելը մէկու մը չըսես՝ մարդուն մեղք է:
- Փաստաբանական երդումով արդէն մարդու չեմ կրնար ըսել, առնենք մէկ կողմ թողունք, սա տասնհինգ ոսկին տուէք որ գործը սկսինք:
- Հրամմեցէ՛ք:
- Մերսի: Հիմա ձեր երաշխաւորին գործը վերջացնենք:
- Ա՞ն ալ սնանկացեր է:
- Ոչ, սակայն ձրի երաշխաւոր չըլլար. հազար մարդուն քիչ մը դրամ տալու է. հազար ոսկիի պարտամուրհակ մը տուէք իրեն որ այդ գործն ալ լմնցնենք:
- Հազար ոսկի՛ ... ի՞նչ կ'ըսես:
- Պարտքերնիդ մեծ է, Նիկողիմոս աղա, եւ եթէ օր մը փախչելու ըլլաք՝ դրամը ան պիտի տայ. ասանկ վտանգաւոր գործի մը մէջ մտնողի մը հազար ոսկին շա՞տ է:
- Բայց օրէնքի մէջ փախչիլ կա՞յ:

(Շար. 31)

...նամար, այլեւ մինչեւ 1986, հետզհետէ հանգստեան կոչուած պաշտօնեաներու տեղերը, միշտ աւելի հրաշագործ մեքենաներն են որ կը գրաւեն:

Արդիականացման պահանջներն ու հետեւանքները բազմազան են, եւ յաճախ աններեւակայելի՝ անտեղեակ քաղաքացիներու մեծամասնութեան համար: Այդ առթիւ Ժաք Աթալի, ի մէջ այլոց կը խօսի դաստիարակութեան ապագայ դրութեան մասին. աՀաւասիկ հեռանկարը ... այլեւս ո՛չ դպրոց, ո՛չ լիսէ, ո՛չ համալսարան, ո՛չ ուսուցիչ, ո՛չ փրոֆեսոր, այլ տան սենեակին մէկ անկիւնը հսկայ մեքենայ մը, եւ սեղանաչափին առջեւ նստած պատանին կամ չափահասը որ կը հարցափորձէն զայն՝ սերտելու համար ուսումնական խորհուրդի մը կողմէ կանխաւ պատրաստուած դասերը: Այս դրութիւնը որոշ չափով գոյութիւն ունի արդէն, անկարներուն համար. սակայն մօտ ապագային 10 - 15 տարի ետք, տեսարանը իրականութեան կրնայ վերածուիլ: Կրնայ ըլլալ նաեւ որ լաւ արդիւնք տայ, բայց ի՞նչ ընել, ո՞ւր տեղաւորել հարիւր հազարաւոր դասախօսները:

Պետական մարդիկ, աջ կամ ձախ, շատ լաւ գիտեն անխուսափելի արդիականացման հասարակական հետեւանքները, սակայն չկայ մէկը որ անկեղծօրէն բացատրէ հանրութեան՝ ընկերային, մշակութային եւ տնտեսական պայմաններու արագընթաց փոփոխութիւնը: Հանրային կարծիքը բաւականին չափահաս է հասկնալու համար արդիականացման անհրաժեշտութիւնը, պայմանով որ երկրի վարիչները փոխանակ չաղակրատութեամբ եւ ուժանառումներով լոլոզելու զինքը, ճշմարտութիւնը ըսելով հանդերձ, վճռապէս աշխատին պահպանելու համար երկրին ընկերային հաւասարակշռութիւնը եւ ազատութիւններու ծաւալումը: Հանրային կարծիքը իր ամբողջութեամբ համոզուած է թէ գործազրկութիւնը խոշորական պատուհաս մըն է, եւ Պետութեան վաւերական պարտականութիւնն է գործել՝ կանխելու համար միլիոնաւոր ընտանիքներու սպառնացող անապահովութիւնն ու աղքատութիւնը: Արդ, ներկայիս հակառակն է որ կը կատարուի. Կաթմաղ՝ ...նիկահատ կը պահանջէ ճամբելու իրաւունքը, գործազրկութեան եւ հանգստեան Թոշակներու կրճատումը, հանրային ապահովագրութեան պայմաններու խստացումը, եւայլն, եւայլն: Շիրաք, ինչպէս ըսեցինք իր վերջին ելոյթի ընթացքին, պատրաստ է գործատիրութեան շնորհել իր ուզած բոլոր իրաւունքները. իսկ ընկերվարական կառավարութիւնը միայն երկդիմի դիրքի մէջ՝ ընկերվարութեան գաղափարաբանութեան եւ դրամատիրական դրութեան իրերամերժ պահանջներուն մէջ տարուբեր. իսկ ...անքին, Սէ - Ժէ - Թէ-ն եւ համայնավարները կը պատրաստուին...:

Տնտեսական եւ առեւտրական համաշխարհային պատերազմ մըն է որ կը մղեն պետութիւնները (Միշէլ Տըպրէ). ուստի, որքան ատեն որ միջազգային տնտեսական եւ առեւտրական դրութեան ճնշումը կը շարունակուի, անոր զոհերը կանխաւ որոշուած են:

Գ. Տ.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՐԾԻՔ ՓՈԽԵԼՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔ

×

Երբեմն, ճիշդ այն պահուն երբ մտածում մը գլխ իր Թեւերուն մէջ կ'առնէ ու դէպի անակնկալ խորութիւններ կը տանի, կասկած մը կը սպրդի ներաշխարհէս ներս. աւելի առաջ մտածա՞ծ էի այս նիւթին շուրջ, եւ թէ այս նոյն տպաւորութիւնը կամ մտածելակերպը ունեցա՞ծ էի այս նիւթին շուրջ: Ջըլլա՛յ որ մտածումներս զիս առնեն տանին տեղ մը, ուր հակասեմ աւելի առաջ ըսածներէս մէկուն, չըլլա՛յ որ հիմա ելլեմ ու աւելի առաջ ըսածիս ճիշդ հակառակը պնդեմ:

Ջըլլա՞յ:

Յետոյ ես եմ դարձեալ որ կը պատասխանեմ սակայն ինծի:

Ի՞նչ փոյթ: Բա՞ն մը կը պատահի եթէ հիմա ելլեմ ու աւելի առաջ ըսուածի մը հակառակը պնդեմ: Եթէ մտածումներս հիմա ճշգրիտ ու տրամաբանական կը թըւին ինծի, նոյնիսկ եթէ հակասեն աւելի առաջ մէկ ըսածիս, իրենց կարեւորութիւնը չեն կորսնցներ: Նախապէս ըսուածն ալ չի կրսնցներ իր կարեւորութիւնը, քանի որ ան ալ ատենին, գրի առնուած օրերուն, ճշգրիտ Թուեր է ինծի, եւ տրամաբանական:

Դէպքերն ու առարկաները զարմանալիօրէն գոյն ու նշանակութիւն կը փոխեն համաձայն մեր տեսանկիւնին: Զարմանալի չէ այս երեւոյթը: Եթէ երկինքէն անցնող ամպերը երէկ հաճոյք պատճառեր են ինծի, իսկ այսօր կը սարսափեցնեն զիս, երէկ ալ իրաւունք ունէի, այսօր ալ: Այնքան շատ ազդակներ կը գործեն մեր վրայ երբ կը նայինք այդ ամպերուն եւ կը թաղուինք մտածումներու մէջ, այնքան շատ ազդակներ կը ձեւաւորեն մեր այդ վայրկեանի տրամադրութիւնը, որ մենք կրնանք օր մը երջանկանալ տեղացող քանի մը կաթիլ անձրեւի տակ, ուրիշ օր մը կրնանք ահ ու սարսափի մատնուիլ նոյն այդ քանի մը կաթիլ անձրեւէն:

×

Բայց ես պէտի ըսեմ որ նոյնիսկ եթէ ազդակները անփոփոխ մնացած ըլլային ու պայմաններու կատարեալ նոյնութեան մը մէջ մենք նախապէս մեր ըսածէն տարբեր կարծիք մը արտայայտէինք, այդքան դատապարտելի պէտի չըլլայինք: Կը բաւէր միայն խոստովանիլ կամ անդրադառնալ, որ կարծիք փոխած ենք: Մարդուն ամէնէն հիմնական ու անքննարկելի իրաւունքներէն մէկն է այս. կարծիք փոխելու իրաւունքը: Ի՞նչ իմաստ ունի կուրօրէն հաւատարիմ մնալ նախապէս ըսուածներու կամ մտածուածներու, եթէ անցնող ժամանակները մեր մէջ արթնցնեն վերատեսութիւններ ընելու պահանջը: Տխմարներն ու անմիտներն են որ կարծիք բնաւ չեն փոխեր, կամ մտային հիւանդները, որոնք կառչած կը մնան նոյն մտածելակերպերուն, նոյն պատկերներուն ու կաղապարներուն: Իսկ բնականոն մարդուն միտքը եռեւեփումի մէջ է տեւաբար, բան մը շարունակ կ'եռայ հոն, տակնուվրայ կ'ընէ մտքին բովանդակութիւնը, ինչպէս չերեփը տակնուվրայ կ'ընէ սանին մէջ եփող կերակուրը:

×

Յաճախ մարդ մը կը դատապարտենք, ըսելով.

- Ցարափոփոխ նկարագիր ունի, այսօր սեւ ըսածին վաղը սպիտակ կ'ըսէ, կարելի չէ վստահիլ անոր:

Արդարեւ կարելի չէ վստահիլ այդ տեսակ մարդու: Կարելի չէ վստահիլ ո՛չ թէ անոր համար որ շարունակ կարծիք կը փոխէ, այլ պարզապէս անոր համար որ գիտենք թէ իր արտայայտած կարծիքը լաւ կշռուած, լաւ մտածուած կարծիք չէ: Թերեւս անկեղծ կարծիք ալ չէ: Մարդ մը երէկ իր սեւ ըսածին այսօր շատ դիւրութեամբ սպիտակ կրնայ ըսել, եթէ կը սատէ: Բոլորս ալ հազար անգամ դիտած ենք մեր կեանքին մէջ: Ստախօսները շատ կը մոռնան իրենց նախապէս ըսածը ու աւելի վերջ իրենք իրենց կը հակասեն: Երբեմն ալ անոնք կարծիք կա՛րտայայտեն համաձայն իրենց դիմացինին ակնկալածին կամ կեցուածքին: Իրենց շահը եթէ այդ կը պահանջէ, չեն վարանիր օրը տասն անգամ կարծիք փոխելու նոյն մարդուն դիմաց, կամ օրը տասը տարբեր կարծիք արտայայտել տասը տարբեր մարդու դիմաց:

Այս տեսակ մարդոց խօսքը մեր մէկ ականջէն կը մտնէ, միւսէն կ'ելլէ, նոյնիսկ եթէ պատահի որ քառասուն տարին անգամ մը լաւ կշռուած, լաւ հաւասարակշռուած կարծիք մը արտայայտեն: Անո՛նց չէ որ կը ճանչնանք կարծիք փոխելու իրաւունքը: Որովհետեւ անոնք արդէն չեն տառապիր կարծիք փոխելէ, իրենք զիրենք կաշկանդուած չեն զգար մտածելակերպի մը կարգապահութեան ու հորիզոնին մէջ:

Ռ. Հ.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԹԵՀՐԱՆԻ Հայոց Թեմական Խորհուրդը հաղորդագրութեամբ մը կը յայտնէ, թէ «Զէյթուն» Թաղամասի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ կողքին պտուող շէնքը գնած է՝ մանկապարտէզի վերածելու համար: Յառաջիկայ ուսումնական տարեշրջանին իսկ շէնքը կը սկսի գործածուիլ որպէս մանկապարտէզ, ունենալով երկու դասարաններ:

×

ԳՈՐՏՈՊԱՅԻ Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ մատաղօրհնութիւնը տեղի ունեցած է Սեպտեմբեր 2-ին: Պատարագած եւ քարոզած է Արժանթինի Հայոց առաջնորդ Գրիգորիս եպիսկոպոս Բունիաթեան: Յաւարտ պատարագի, «Պարգեւեան սրահ»ին մէջ տեղի ունեցած է ճաշը, կազմակերպութեամբ Եկեղեցասէր Տիկնանց Միութեան: Խօսք առնելով Գաղութային Վարչութեան ատենապետ՝ Սարգիս Զէքեան, անդրադարձած է Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ անուանակոչութեան 59-րդ տարեդարձին: Փակման խօսքը արտասանած է Առաջնորդը:

×

ԳՆԱԼԸԻ Քամփին մէջ, Սեպտեմբեր 8-ին, տեղի ունեցած է քամփի փակման ճաշը, նախագահութեամբ Շնորհք Պատրիարքին. ներկայ եղած է նաեւ Տիրան Արքեպիսկոպոս Ներսոյեան: Խօսք առնելով Շահան Եպիսկոպոս Սվաճեան դրուատած է վարժարաններու մէջ ճաշի դրութիւնը: Շնորհք Պատրիարք նշած է, թէ Գնալըի քամփը շատ մօտ կը զգայ իր հոգիին, աւելցնելով որ ներկայ եղած է անոր շինութեան: Տիրան Արք. իր ուրախութիւնը յայտնած է ի տես Հայ մանուկներուն՝ գուրգուրոտ երդիքի մը տակ:

×

ՎԱՌՆԱՅԻ Ժողովրդական Նաւաստիի Տան սրահին մէջ տեղի ունեցած է երգահանդէս մը, որու ընթացքին մեկնաբանուած են պուլկար եւ ռուս երգահաններէ գործեր, ինչպէս նաեւ արիաներ՝ Արմէն Տիգրանեանի «Անոյշ» օփերայէն: Հանդէս եկած են Վառնայի օփերայի մեներգչուհի Մարի Գրիգորեան, Մոսկուայի Ֆիլհարմոնիայի մեներգիչ Պետրոս Գրիգորեան եւ երաժիշտ Արամ Պէրպէրեան:

Ցուցահանդէս

ՏԱՐԻԱ ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ

Կը ներկայացնէ իր արձանագործութիւնները, Սեպտեմբեր 25-էն Հոկտեմբեր 13:

Galeries Sculptures
11, rue Visconti, 75006 Paris

Բաց է Երեքշաբթիէն Շաբաթ, ժամը 10-էն 13 եւ 15-էն 19:

Ճ. ԿՈՒԱՌԵՍՔԻ

«ՏՈՆ ՔԱՄԻԼԼՈՅԻ ՓՈՔՐԻԿ ԱՇԽԱՐՀԸ»

(Թրգմ. Հ. Յ. Զ.)

- 23 -

ԶԱՆԳԱԿԸ

Քրիստոս ժպտեցաւ:

- Ներէ՛, Տոն Քամիլլօ, անհոգութեանս, բայց է զալ տարի ուշադրութեամբ պիտի հետեւիմ ոտնագոնդի ախոյեանութեան: Քեզ կը հետաքրքրէ՞ նաեւ վիճակախաղը:

Տոն Քամիլլօ կարմրեցաւ:

- Զիս սխալ մեկնեցիք, բողոքեց, ըսելով, մէկը՝ ոչ ալ հեռուէն կը մտածէի վրադ. կը խօսէի ընդհանուր կերպով:

- Ուրախ եմ, Տոն Քամիլլօ, հաստատեց ծանրութեամբ Քրիստոս, շատ խոհեմ է սոր նման բաներու մասին, միշտ ընդհանուր կերպով խօսիլը:

×

Քանի մը օր ետք Տոն Քամիլլօ կանչուեցաւ Տիկին Ճիուզեփփինայի ամարանոցը, Պոսքաչչիոյի տիրոյթին. երբ տուն դարձաւ ուրախութենէն կը խայտար: «Ցիսուս» բացագանչեց Տոն Քամիլլօ հեւալէն կանգնելով խորանին առջեւ, վաղը քու առջեւդ վառած պիտի տեսնես տաս քիլոնոց մոմ մը. քաղաք կ'երթամ գնելու, իսկ եթէ չունենան, ես յատկապէս շինել պիտի տամ:

- Տոն Քամիլլօ, քեզի ո՞վ կուտայ դրամը:

- Մի՛ մտահոգուիր, անկողնին մահիճն ալ ծախելու գնով, դուն պիտի ունենաս մոմը. ինծի համար չափազանց բաներ ըրիր:

Յետոյ Տոն Քամիլլօ հանդարտեցաւ.

- Տիկին Ճիուզեփփինա եկեղեցիին կը նուիրէ բաւարար դրամ ճեղքրուտէն շինելու համար:

- Եւ ի՞նչպէս անցեր է մտքէն:

- Կ'ըսէ որ ուխտ մը ըրեր է, բացատրեց Տոն Քամիլլօ, եթէ Ցիսուս ինծի օգնէ յաջողցնելու գործ մը, եկեղեցիին պիտի նուիրեմ զանգակը: Գործը յաջողցեր է, եւ ձեր օգնութեան շնորհիւ, ճեղքրուտէն ամսէ մը կրկին երկինք պիտի բարձրացնէ իր ձայնը: Կ'երթամ մոմը ապսպրելու:

Քրիստոս եա կանչեց Տոն Քամիլլօն որ շողեպինդ մեկնած էր:

- Ո՛չ մէկ մոմ, Տոն Քամիլլօ, ըսաւ խստօրէն Քրիստոս, ո՛չ մէկ մոմ:

- Ինչո՞ւ, ապշեցաւ Տոն Քամիլլօ:

- Այս խնդրին մէջ ոչ մէկ արժանիք ունիմ, պատասխանեց Քրիստոս, ես չօգնեցի Տիկին Ճիուզեփփինային՝ իր գործին յաջողութեան մէջ: Ես չեմ զբաղիր դրամի կապուած մրցանքներով, ոչ ալ վաճառականութեամբ: Եթէ վաճառականութեամբ զբաղէի, գործառնութեան մը մէջ յաջողողը, իրաւունք պիտի ունենար զիս օրհնելու, բայց ով որ կորսնցնէր, իրաւունք պիտի ունենար զիս անիծելու: Եթէ դրամի քսակ մը գտնես, ես չեմ եղած քեզի գտնել տուողը, որովհետեւ ես չեմ ընկերոջդ կորսնցնել տուողը: Մոմը վառէ՛ այն միջնորդին առջեւ, որ օգնած է Տիկին Ճիուզեփփինայի նորանոր միլիոններ շահելու. ես գործառնութեան միջնորդ չեմ:

Քրիստոսի ձայնը բացառապէս խիստ էր եւ Տոն Քամիլլօ խորապէս ամչցած էր:

- Ներէ՛ ինծի, մրմնջեց, ես գիւղի խեղճ քահանայ մըն եմ, տխմար ու տըգէտ. իսկ իմ գլուխս լի է մշուշով:

Քրիստոս ժպտեցաւ.

- Մի՛ զբաղիր Տոն Քամիլլօն, գոչեց Քրիստոս, Տոն Քամիլլօն միշտ մոլիկ կ'ընէ իմ ձայնիս, եւ ասիկա կը նշանակէ որ ուղեղը մշուշով պատած չէ: Յաճախ հմտութիւնն է որ ուղեղը կը մշուշոտէ: Դուն չես որ մեղանչեցիր, մանաւանդ թէ քու երախտագիտութիւնդ կը յուզէ զիս, որովհետեւ դուն ամէն բանի համար՝ որ քեզի ուրախութիւն կը պատճառէ, պատրաստ ես Աստուծոյ բարեհաճութիւնը տեսնելու: Քու ուրախութիւնդ միշտ համեստ է, ինչպէս համեստ է հիմա զանգակը կրկին ունենալու ուրախութիւնդ: Համեստ ես երբ կ'ուզես ինծի շնորհակալ ըլլալ, քեզի եա տուած ըլլալուս համար զանգակդ: Անհամեստը Տիկին Ճիուզեփփինան է, որ կը կարծէ՝ թէ դրամով կրնայ կորզել Աստուծոյ մեղսակցութիւնը, իր դրամական կեղտոտ գործերուն մէջ:

Տոն Քամիլլօ լռութեամբ ու գլուխը կախ մոլիկ ըրած էր. բարձրացուց ճակատը:

(Շար. 90)

ԼՈՆՏՈՆ. - Տիկին Աստղիկ Ս. Քիւրք-ճեան, Պ. Ճորճ Քիւրքճեան եւ զաւակները՝ Մարինա եւ Լօրա, Տէր եւ Տիկին Ճոնի Քիւրքճեան եւ զաւակները՝ Թանիա, Քրիսթոֆըր եւ Ալեքսանդրա, ինչպէս նաեւ Քիւրքճեան, Մանսուրեան եւ Քէրք-եան ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց սիրեցեալ եւ անմոռանալի ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր եւ ազգականին՝

ՍԱՐԳԻՍ Ն. ՔԻՒՐՔՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Լոնտոն, Սեպտեմ-բեր 22-ին յետ կարճատեւ հիւանդու-թեան:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 28, ժամը 11-ին Լոնտոնի Ս. Սարգիս եկեղեցին:

Մասնաւոր մահագդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկա-տել:

3, Buckingam Place, London SW 6

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Վարդգէս Տակառեան եւ զաւակնե-րը, Տիկին Մարի Ֆիլիանի կը ծանուցա-նեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կա-տարուի, Կիրակի, Սեպտեմբեր 30, Փա-րիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին եւ Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր եկե-ղեցին, իրենց կնոջ, մօր, զաւկին՝

ՏԻԿԻՆ ՍԻՄՈՆՆ ՏԱԿԱՌԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

×

Այս առթիւ, իր կնոջ յիշատակին Պ. Վարդգէս Տակառեան հետեւեալ նուէր-ները կ'ընէ. - 1000 Ֆ. Դպրոցասէր Տիկ-նաց վարժարանին, 1000 Ֆ. Մարսէյլի Համազգայինի վարժարանին, 1000 Ֆ. Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ, 1000 Ֆ. Փարիզի Մշ. Տան, 1000 Ֆ. Ռա-տիօ - Ազգ-ին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 1000 Ֆ. «Յառաջ»ին:

×

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Այրի Տիկին Արշալոյս Զէքէմեան եւ զա-ւակները, կը ծանուցանեն թէ հոգեհան-գստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրա-կի, Սեպտեմբեր 30, ժամը 11-ին հայ կա-թողիկէ Ս. Խաչ - Ս. Յովհ. Մայր եկե-ղեցին (ռիւ Շարլօ 6), իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԳՐԻԳՈՐ ԶԷՔԷՄԵԱՆԻ

մահուան Ա. տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Պ. Եղիշէ Այվազեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Սեպտեմբեր 30, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, իր կնոջ՝

ՏԻԿԻՆ

ԷԼԻԶ ԳԱՒՈՒՔՃԵԱՆ - ԱՅՎԱԶԵԱՆԻ

Նախկին տեսուչ Կեդրոնական եւ Դպրոցասէր վարժարաններու

մահուան Գ. տարելիցին ի յիշատակ:

Ի գիտութիւն ողբացեալ դաստիարակին յիշատակը յարգողներուն:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Այս Շաբաթ օր, Սեպտեմբեր 29, Տօն է Սրբոյն Գէորգայ քաջամարտիկ զօրա-վարին:

Այս առթիւ, Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին պա-տարագ կը մատուցուի:

×

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 30-ին, եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնին առթիւ տեղի կ'ունենայ աւանդական մատաղօրհնու-թիւնը:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՇԱՀԱՆ ԽԶԿՐ. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը՝ բազմա-ձայն, կը կատարէ՝ ԳՈՒՍԱՆ երգչա-խումբը, ղեկավարութեամբ՝ Տիկին Ժիւ-լիէթ Երլմազեանի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ - Քաշանի մաս-նաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 100 Ֆ. Տիկին Արփինէ Փափազեանէ Մարի Տէր - Պաղտասարեանի (Լիոն) մահուան քառասունքին առթիւ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Ալեքսանտր Տէր - Յա-կոբեան Տիկին Վարդուհի Փէհլիվանեան - Մուրուքեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի 200 Ֆ. կը նուիրեն Սա-մուէլ - Մուրատեան վարժարանին (ստա-նալ «Յառաջ»էն) եւ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԱՆՈՒԱՆ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Սեպտեմբեր 30, Կիրակի օր, տօն է Վա-րագայ Ս. Խաչի. այս առթիւ Առնուվիլի համանուն եկեղեցւոյ մէջ կը կատարուի տօնախմբութեան հանդիսաւոր պատարագ եւ աւանդական Մատաղի Օրհնութիւն:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

(Փարիզի Առաջնորդ)

Ցընթացս պատարագի՝ կը կատարուի մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյս վախճանեալ հոգեւոր հովիւներու, հոգաբարձուներու, դպիրներու եւ հանգուցեալ բարերարնե-րու հոգիներուն ի հանգիստ:

Սիրով կը հրաւիրուի Առնուվիլի, Սար-սէլի, Կուսէնվիլի, Անկէնի եւ Սէվրանի ուխտաւոր ժողովուրդը ներկայ գտնուե-լու սոյն հոգեպարար հանդիսութեան:

Սկիզբ պատարագի ժամը 10.45-ին:

A LOUER

Local commercial, rez-de-chaussée et Ier étage, 70 m2. Téléphone-bureaux installés.

Renseignements :
881 / 08 / 96

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՏՕՆ ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉԻ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 30, «Վարագայ խաչի» տօնին առթիւ, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ, պատարագ կը մա-տուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ԽԶԿՐ. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

×

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

ՏՕՆ ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉԻ

Սեպտեմբեր 30, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10-ին, Վարագայ Ս. Խաչի տօնի ուրախ առիթով, Շարվիէօ Ս. Նշան եկե-ղեցւոյ մէջ կը մատուցուի պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԶԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի վարչութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկերուհի՝ Հերմինէ Յակոբեանի իր ամուսնոյն մահ-ուան առթիւ եւ կը նուիրէ. - 200 Ֆ. Տէ-սինի դպրոցին: Շնորհակալութեամբ ըս-տացած է դպրոցին համար. - Տէր եւ Տի-կին Ղազար Ղազարեանէ 100 ֆրանք Յո-վակիմ Ղազարեանի մահուան 29-րդ տարելիցին առթիւ: Նուպար Գարա-գաշի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Պետրոս Փափազեանէ, Տէր եւ Տիկին Կարօ Փափազեանէ եւ Տէր եւ Տիկին Գարօ Թերզեանէ 100-ական Ֆ.: Պ. Մկրտիչ Յա-կոբեանէ եւ ընտանիքէն Լիզպոնի հինգ նահատակներու յիշատակին մատուցուած հոգեհանգստեան առթիւ 200 Ֆ.:

Տէր եւ Տիկին Ժամկոչեանէ 150 ֆրանք Առլէն Փափազեանի յիշատակին:

Տէր եւ Տիկին Պեզճեանէ (Լիբանան) 100 Ֆ. իրենց եղբօր մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Նուպար Խաչերեանէ 100 Ֆ. իրենց եղբօր՝ Գրիգոր Խաչերեանի մահ-ուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի նախկին անդամներուն համար տրուած հոգեհանգիստին. - Ե. պ.ի. - Տէր եւ Տիկին Տէրլիքեան Յա-կոբ 100, 100 Հ. Մ. Ը. Մ.ին, Սէֆէր-եան Յակոբ 50, Սէֆէրեան Եդուարդ 50, Տիկին Գումրութեան Արմանտ 100, 100 Հ. Մ. Ը. Մ.ին, Մինասեան Գլոտ 200, Սէֆէրեան Մկըր 100, Պապիկեան 100 Հ. Մ. Ը. Մ.ին, Տալաքուփէեան 200, Տիկին Մատլէն Իօգսիւզեան 200, 200 Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւին, Տէր եւ Տիկին Քէս-քէսեան Ժան 200 Հ. Մ. Ը. Մ.ին, Տիկին Դարբինեան Վարդուհի 100 Հ. Մ. Ը. Մ.ին, Փարթամեան Սիւզի 200 Հ. Մ. Ը. Մ.ին, Պ. Մարգարեան Վարուժան 50 Հ. Մ. Ը. Մ.ին, Մակարեան Ժանօ 100 Հ. Մ. Ը. Մ.ին, Օր. Համբարձումեան 500 Հ. Մ. Ը. Մ.ին ի յիշատակ Խաչիկ Համբար-ձումեանին:

Հանգուցեալ Ալեանաքեանի հոգեհան-գիստին. - Գասթանեան ընտանիք 50, Օր. Ալեանաքեան Մոլխէթ 50, Տէր եւ Տիկին Ալեանաքեան Գէորգ եւ զաւակները 100:

Սերժ - Երուանդ Զարդարեանի պսակին առթիւ. - Զարդարեան 200, Օր. Փաթրի-սիա Պանտիկեանի պսակին առթիւ.- Դա-ւիթ Պանտիկեան 8200 Ֆ.:

(Շար.)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Կրընոպլի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները Կիրակի, Սեպտեմբեր 30, կէսօրէ վերջ ժամը 15-ին, գաւաթ մը թէյի շուրջ, սովորական հաւաքատեղին:

ARMENIE
1984

DÉPARTS — RETOURS

06 OCT. 19 OCT.

29 DEC. 11 JAN.

Nos voyages comprennent des séjours simples, et des circuits.

POSSIBILITE DE VOYAGES INDIVIDUELS... CONSULTEZ NOUS!

RENSEINGNEMENTS & INSCRIPTIONS :

Levon BAGDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. (1) 261 - 51 - 13

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. (7) 860 - 13 - 66

Jacques CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 MARSEILLE
Tél. (91) 95 - 90 - 12

Licence d'Etat A 1037 — Membre SNAV et APS

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Meubles Ghazarian

Z.I. Vitrolles à 20km de Marseille

tél. (42) 89.27.47

“Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն”

à l'étoile

Concessionnaire AUSTIN ROVER

Mini
METRO
M-G
TRIUMPH
ROVER

CHAMPS ELYSEES

OUVERT SAMEDI
CREDIT MAXIMUM
Gd choix de voitures
Occasions garanties
carrosserie mécanique
Service Après-vente
Pièces détachées

ARC DE TRIOMPHE AUTOS
30, rue de TILSITT 380-55-11

Dîner dansant

organisé par
la CROIX BLEUE ARMENIENNE DE CHAVILLE

dans les salons de
l'HOTEL «RAMADA»
22, ave de l'Europe, 78140 VELIZY

Le Samedi 6 Octobre
à 20h 30

soirée animée par
l'Orchestre «ARTANAG»

Réservation tél. : 750 - 64 - 37
750 - 84 - 11

Entrée pour étudiants à partir de 23h pour le bal.

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
28

VENDREDI
28 SEPTEMBRE
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.798 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 60e ANNÉE — No 15.798

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 21 - 24)

ՕՏԱՐ ԴԻՒԱՆԱԳԷՏՆԵՐ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՄՕՏ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա. ընդունած է 28 երկիրներու Մոսկուա պաշտօնավարող դիւանագէտները, որոնք Հայաստան այցելած էին ծանօթանալու երկրին ու ժողովուրդի կեանքին: Հայ-րապետը ողջունելով հիւրերը, խօսած է Հայ եկեղեցւոյ գործունէութեան էքիւ-մենիք շարժման անոր մասնակցութեան մասին եւ աւելցուցած. «Վերջերս ես այ-ցելեցի Արժանթին, Պրազիլիա եւ Ուրու-կուէյ, ծանօթացայ այդ երկիրներու հայ համայնքներու կեանքին: Քաղաքական շրջերու, կրօնական շրջանակներու ներ-կայացուցիչներու հետ իմ հանդիպումնե-րու ցոյց տուին, որ հարաւային Ամերի-կայի ժողովուրդները խաղաղութիւն եւ յարաշխակցութիւն կ'ուզեն: Հայ ե-կեղեցին հանդէս կու գայ աշխարհի յա-ւերժական խաղաղութեան ի նպաստ: Ներ-կայիս միջազգային բարդ յարաբերու-թիւններու մէջ չկայ աւելի կարեւոր հարց, քան խաղաղութեան պահպանու-մը: Ա. Աշխարհամարտի քողին տակ կա-տարուեցաւ Հայերու զանգուածային ցե-ղասպանութիւնը: 50 միլիոն մարդկային կեանք տարաւ Բ. Աշխարհամարտը: Մարդկութիւնը պէտք է համախմբուի պայքարի, որպէսզի նման արհաւիրք-ներ չկրկնուին»: Ի պատասխան իր խօս-քին մէջ Պրազիլիոյ դեսպանը նշած է. «Մենք կարելիութիւն ունեցանք Հայաս-տանի մէջ հաճելի պահեր անցընելու, ծանօթանալու երկրի ու ժողովուրդի կեանքի զանազան երեսներուն, անոր պատմութեան, մշակոյթին, հայ ժողո-վուրդի դարաւոր հերոսական պայքարին եւ այսօրուան նուաճումներուն: Խաղա-ղութիւնը մեզի համար կը նշանակէ բեղ-մնաւոր զարգացում: Մենք ամբողջովին կը բաժնենք հայ ժողովուրդի իղձերն ու ձըգ-տումները»:

Մ Ա Հ
ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ ՆՈԴԱՐ ԴՈՒՄԲԱՁԷԻ

«Սովետական Հայաստան» օրաթերթի Սեպտեմբեր 20-ի թիւէն կ'իմանանք, թէ Սեպտեմբեր 14-ին իր մահկանացուն կնքած է Վրաստանի Գրողներու Միութեան նախագահ Նոդար Վլադիմիրովիչ Դումբաձէ, 56 տարեկանին: Ծնած էր Թիֆլիս ... աւարտած տեղւոյն պետական համալսարանի տնտեսագիտական ճիւղը: Իր առաջին գործը՝ «Ես, տատիկը, Իլիկոն եւ Իլարիոնը» վէպը հրատարակուած է 1960-ին: Ապա լոյս տեսած են՝ «Ես տեսած եմ արեւը», «Արեւոտ գիշեր», «Մի՛ վախնար, մայրիկ» վէպերն ու վիպակ-ներ, պատմուածքներու հաւաքածոները եւ այլ գործեր: Ամէնէն ծանօթ երկն է «Յաւերժութեան օրէնքը» վէպը, որ 1980-ին արժանացած է Լենինեան մրցանակի: Վրացի գրողին գործերը թարգմանուած են ռուսերէն եւ բեմադրուած Հայաստանի թատրոններուն մէջ:

ՃԱՏՐԱԿ
ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Աշխարհի ախոյենութեան հանդիպու-մի Չորեքշաբթի օրուան վեցերորդ խաղը աւարտեցաւ Հինգշաբթի: Արդիւնքը 1-0 է, ի նպաստ Գարբովի:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱՍՔ

ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ՀԱՍՏԱՏԵՑ ՅԱՆՁՆՈՒՄԻ ՈՐՈՇՈՒՄԸ

3 ՊԱՍՔԵՐԸ ՄԱՏՐԻՏ ՀԱՍԱՆ

—×—

Տարբեր վճիռ չէր սպասուեր Պետու-թեան Խորհուրդէն, որ Չորեքշաբթի կէսօ-րէ ետք հաստատեց բեկանիչ ատեանէն յետոյ, կառավարութեան տուած որոշու-մին եօթնէն 3 Պասքերը յանձնել Սպա-նիոյ: Նման որոշում մը չի կրնար թեր-ու դէմ տեսակէտներու բախում մը չյա-ռաջացնել, մանաւանդ երբ իշխանութեան գլուխն է՝ ձախը: Եւ կառավարութեան այս դիրքը պատճառ է, որ խրամատը քիչ մը աւելի լայննայ համայնավարներուն եւ ընկերվարականներուն միջեւ: Արդարեւ, մինչ Պետութեան Խորհուրդին հաստա-տումէն հազիւ երկու ժամ ետք, Թաանով, ապա՝ զինուորական օդանաւով, Մատ-րիտ կը փոխադրուէին յանձնուելիք երեք Պասքերը, Ժորժ Մառշէ, ձայնասփիւռէն, կը դատապարտէր կատարուածը, զոր ծանրակշիռ նախընթաց մը կը նկատէր:

Ընդհանուր ձեւով կը կարծուի որ Ֆը-րանսական կառավարութեան որոշումին բուն նշանակութիւնը՝ ժողովրդավարու-թեան վկայական մը տալ է Սպանիոյ: Ուրիշ բացատրութիւն չի պտնուիր, քանի որ 25 տարի է, ԷԹԱ-ի ստեղծումէն ի վեր, Ֆրանսա միշտ մերժած է Պասք յանձնել Սպանիոյ եւ այս երեքին ոճիր-ներուն քրէական յանցանքի բնոյթը չէ-տեւը չէ, որ բան կը փոխէ: Այս յանձ-նումին առթիւ, Նախարարապետը՝ Լօրան Ֆապիուս կ'ըսէր. - «Այս յանձնումը կը նշանակէ որ չենք ուզեր որ Ֆրանսա ապ-րաստեղի ծառայէ արեան ոճիրներու համար» (այսինքն՝ անըտնարարելի ա-պաստան մը): Նախարարապետը իբրեւ օրինակ ալ, կը նկարագրէ յանցապարտ-ներէն մէկուն վերագրուած ոճիրը. - Վիթ-թորիայի ոստիկանատունը հեռաձայնի երկու հաղորդակցութիւն կը ստանայ, եւ կ'ըսուի թէ մարդ մը կայ ծառի մը կապ-ուած: Տեղւոյն վրայ, ոստիկան մը կ'ուզէ զինքէն ժողվել ակնոց մը: Կապուած է պայթուցիկի մը: Խածատող մը տեղն ու տեղը կը մեռնի, ուրիշ երեք ոստիկան-ներ ծանրօրէն կը վիրաւորուին, երկու-քը՝ կոյր են: Հարցումը սա է՝ կրնա՞նք մերժել սպանական ժողովրդավարութեան նման արարքներ դատել: Խնդրոյ առարկայ չէ սպաստանի իրաւունքը, որովհետեւ նպատակը չարդարացներ բոլոր միջոց-ները»:

Ժորժ Մառշէէն զատ, կուսակցութիւնը պաշտօնապէս ալ դատապարտեց որոշու-մը, Լաժունիերիի բերնով: «Կարելի է կամ ոչ համամիտ ըլլալ իրենց արարքնե-րուն: Բայց ոչ ոք կրնայ խնդրոյ առար-կայ ընել անոնց քաղաքական բնոյթը»:

Պէտք է ըսել, որ ասկէ զատ ալ Համայ-նավար եւ ընկերվարական սպասհարցնը երթալով վերջնական կը թուի: Եւ ի պատասխան Ժոսփէնի, Մառշէ կը շեշտէ որ անհաւատարիմը՝ միւսն է, այսինքն ընկերվարական կուսակցութիւնը, որ այսօր գործատիրութեան ի նպաստ քաղա-քականութիւն մը կը վարէ:

«Իւմանիթէ», Հինգշաբթի օր, կառա-

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆՑ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ Բ. ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Ինչպէս ծանօթ է, 1983 Օգոստոս 29-ին Հոլանտայի Լէյտըն քաղաքին մէջ հիմը դրուած էր հայկական ուսումնասիրու-թեանց միջազգային միութեան մը («Յառաջ» 1983, Սեպտեմբեր 2): Այս ըն-կերակցութեան Բ. համագումարը բաց-ուեցաւ Գերմանիոյ Թուրը (Թրէվ) քա-ղաքի համալսարանին մէջ, Սեպտեմբեր 26-ին: Այս հանդիպումին առթիւ հեռա-ձայնով Թուրէն «Յառաջ»ին հաղորդե-ցին հետեւեալ տեղեկութիւնները. -

ԹՈՒՐԸ («Յառաջ», Սեպտեմբեր 26). - Համագումարը կազմակերպուած է տեղ-ւոյն համալսարանին սլավագիտութեան ամպիոնի փրոֆ. Քրիսթիան Հէնիքէի կողմէ որ կը հետաքրքրուի նաեւ հայա-գիտութեամբ: Չորեքշաբթի առտու ժամը 9.15-ին բացումը կատարեց համալսարա-նի վերատեսուչ՝ փրոֆ. Ա. Մորքէլ: Ա-ռաջին առթիւ խօսք առաւ փրոֆ. Մայ-քըլ Սթօն, ապա փրոֆ. Ռոպըրթ Հիւսըն բերաւ Ամերիկայի «Սոսայըթի Ֆոր Ըռ-մինիըն Սթատիզ»ի ողջոյնի խօսքը. Նկարագրեց թէ Ամերիկայի մէջ 10 տարիէ ի վեր այս կազմակերպութիւնը բեղուն գործունէու-թիւն ունի, մաղթելով որ նոյնը ըլլայ Եւ-րոպայի համար: Օրուան Ա. նիստին խօսք առաւ փրոֆ. Պուրհալտ, Հայտըլպէրկի համալսարանէն, որ խօսեցաւ Աստուա-ծաշունչի մեկնաբանութեան մասին: Դա-նիոյ Օրուս համալսարանէն խօսեցաւ փրոֆ. Լեման, նիւթ ունենալով վերջերս Ս. Ղազար լոյս տեսած Եսաեայ Նչե-ցիի «Արարածոց մեկնութիւն»ը աշխա-տութեան մասին: Ժընեւէն՝ Փրոֆ. Մար-ժոթը Մինասեան խօսեցաւ Մարկոսի ա-ւետարանի հայերէն բնագրին ֆրանսերէն թարգմանութեան մասին:

Բ. նիստը նուիրուած էր լեզուաբանու-թեան. կը նախագահէր Պեյժինյ Թագա-ւորական ակադեմիայի տեսուչ փրոֆ. Լըրուա: Առաջին խօսողն էր Լէյտընէն՝ փրոֆ. Քորթլանտ, որուն նիւթն էր Նա-խահայերէնի մէջ ուղղականի եւ հայցա-կանի ձուլումը: Ապա փրոֆ. Ֆրանսին Մաշ (Պրիւքսէլէն) խօսեցաւ հին հայե-րէնի մէջ «առ» ածանցի մասին: Ճաշի դադարէն ետք ժամը 15.30-ին բացուեցաւ Գ. նիստը: Կը նախագահէր Հ. Լե-ւոն վրդ. Զէքիեան, որուն նիւթն էր գը-րականութիւնը, ապա փրոֆ. Մայքըլ Սթօն խօսեցաւ Ադամի Պարականոն գիր-քին մասին: Յետոյ կարդացուեցաւ Միաց-եալ - Նահանգներէն Ռըպըլի զեկուցումը, որուն նիւթն էր Գրիգոր Նարեկացիի Ծը-նընդեան տաղին մեկնութեան վերլուծու-մը: Հ. Լեւոն Զէքիեան տեղեկատուու-թիւնը կատարեց Օգոստոսին Վենետիկի մէջ տեղի ունեցած հայագիտական ըն-թացքներուն:

Նոր դադարէ մը ետք բացուեցաւ Դ. նիստը որ նուիրուած էր արուեստի պատ-մութեան. Առաջին խօսք առնողն էր Ժան - Միշէլ Թիէրի որուն նիւթն էր «Հռիփ-սիմեանց ուղեւորութիւնը ըստ Մ. Խորե-նացիի վերագրուած աւանդութեան»: Այ-ցելած ըլլալով մատնանշուած տեղերը, տոքթ. Թիէրի լայն տեղեկութիւններ տուաւ այդ մասին: Կարդացուեցաւ Պրիւ-սէլէն ժագլին Լաֆոնթէն - տ'Օզոնյը-ի զեկուցումը, որուն նիւթն էր «Պրիւսէլի արքայական ակադեմիայի արուեստի եւ պատմութեան թանգարաններուն մէջ պահուած Ժ. դարէն արծաթեայ երեք գօ-տիներ»:

Համագումարը կը շարունակուի: Նախ-քան բացումը Երեքշաբթի իրիկուն ժամը 20-ին ժողով մը գումարած էին ընկերակ-ցութեան կեդրոնական կոմիտէի անդամ-ները, ի շարս որոնց Մայքըլ Սթօն, Եո-զէֆ Վայթընպէրկ, Ֆրանսին Մաշ, Հ. Լեհման, Հ. Լեւոն Զէքիեան, փրոֆ. Պուրհալտ, որոնք անդրադարձան մէկ տարուան տարուած գործունէութեան եւ յառաջիկայ երկու տարիներու ծրագիր-ներուն:

վարութեան հակագործադրկութիւն ծրագիրն ալ կը ճաղկէր: Նա-խորդ օրը, Նախարարաց Խորհուրդը հրապարակած էր նախարարին (Տէօլէօ-պառ եւ ոչ՝ Տըլըպառ, չեշտած է ենթա-կան) գտած մէկ լուծումը երիտասարդ-ներուն համար, որոնք գործազրկութեան նպաստ ստանալու տեղ, շաբաթը 20 ժամ (ամիսը՝ 80 ժամ) «հաւաքական օգտա-կարութեան աշխատանքներ» (թռավօ տ'իւլիթէ քոլեքթիվ կամ Թ. Իւ. Ք) պիտի կատարեն ամիսը 1700 Ֆ.ի փոխա-րէն, (1200-ը՝ Պետութիւնը պիտի հո-գայ): Ասիկա կամաւոր ձեւով պիտի ըլ-լայ: Այլ խօսքով երիտասարդը կրնայ շարունակել չաշխատիլ եւ 1200 Ֆ. գոր-ծազրկութեան սակը գանձել, բայց յոյս կայ որ ռեւէ երիտասարդ պիտի նախընտ-րէ աշխատիլ: Ծրագիրը կը ձգտի մանա-ւանդ պայքարելու դատարկապորտութեան դէմ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺԱՄԱՑՈՅՑՆԵՐԸ պէտք է ժամ մը ետ տանիլ Շաբաթէն Կիրակի (Սեպտեմբեր 30) լուսնալիք գիշերը, վերադառնալու համար ձմրան ժամուն: Ժամի այս փոփո-խութիւնը կը վերաբերի Եւրոպա ապրող 200 միլիոն հոգիի (54-ը՝ Ֆրանսա): Ամ-րան ժամը, սկզբունքով թոյլ կուտայ ե-լեկտրականութեան խնայողութիւն մը (10%): Կրկին ամրան ժամուան կ'անցնինք Մարտ 25-ին:

ՎԵՆԵՏԻԿԻ հարցաքննիչ մէկ դատաւո-րը՝ Մասթելոնի ձերբակալման հրամա-նագիր մը հանած է Եասըր Արաֆաթի դէմ, զինամթերքի թրաֆիքի կապակցու-թեամբ ՊԱԿ-ի եւ կարմիր ջոկատներու միջեւ: Մեղադրանքը հիմնուած է ջոկա-տի՝ զղջում յայտնած անդամներու խոս-տովանութեանց վրայ: ՊԱԿ-ը միշտ ուրա-ցած է:

ՎԱԼԻՏ ՃՈՒՄՊԼԱԹ, որ ընդդիմութեան նախարար մըն է, համախմբման կառա-վարութեան մէջ, զգուշացուց Ֆրանսան, որեւէ զէնքի յանձնումի դէմ լիբանանեան բանակին, Ալ Անուար թերթին տուած հարցազրոյցի մը մէջ: Ֆրանսա 600 մի-լիոն ֆրանքի վարկ բացած էր Լիբանա-նի, զինամթերքի գնումի համար, ի մէջ այլոց՝ թանկեր:

ԼԵՀԱԿԱՆ պաշտօնական օրաթերթ մը՝ Սլովօ Փովշէճնէ գովքը կը հիւսէ Ժիսքար տ'Էսթէնի, այս վերջինոյն երեսփոխանա-կան ընտրութեան առթիւ եւ կ'ոգեկոչէ անոր նախագահական շրջանը: Կը թուի որ նախկին նախագահին արտաքին քա-ղաքականութիւնը աւելի նպաստաւոր նկատուած է արեւելեան կողմն Եւրոպա-յի: Թերթը կը յիշէ որ Ժիսքարի դիրքը արեւելք (Մոսկուա) - արեւմուտք յարա-բերութեանց մէջ իրատեսութեան եւ հաւասարակշռութեան վրայ հիմնուած էր:

ՇԱՀՆՈՒՐԵԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

Յ. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

Անցեալ տարի ծննդեան 80-ամեակն էր Սփիւռքի ամենահետաքրքրական դէմքերէն Շահան Շահնուրի, որ պատշաճ կերպով նշուեցաւ որոշ գաղութներու մէջ: Այս տարի՝ Շահնուրի մահուան տասնամեակն է, եւ կը կարծենք, որ Շահնուրի ստեղծագործական թէ հրապարակագրական վաստակը նման յոբելենական առիթներու պէտք չունի նոր արժեւորումներու համար: Իր արծարծած հարցերով եւ բովանդակութեամբ՝ անիկա շահեկան քննարկումի նիւթ կը մնայ եւ մնայուն կապ ունի սփիւռքեան մեր իրականութեան հետ:

Այստեղ քննարկուած երեք հատորներէն երկուքը յոբելենական առիթներու կապուած են: Նուպար Ակիշեանի «Շահան Շահնուր - կեանքն ու գործը» (1) նախ յօդուածաշարքի ձեւով լոյս տեսած է «Պայքար» օրաթերթի մէջ, Շահնուրի ծննդեան 70-ամեակին առթիւ, եւ 1982-ին՝ հատորի վերածուած: Անցեալ տարեշրջանին լոյս տեսած «Շահնուրեան ընթերցումներ»ը (2) դասախօսութիւններու շարք մըն է, կազմակերպուած՝ Պէյրութի Թէքէեան մշակութային միութեան կողմէ, Շահնուրի ծննդեան 80-ամեակին առթիւ, եւ աւելի ուշ հատորի մէջ ամփոփուած: Իսկ Գրիգոր Շահինեանի «Կենսագրութիւն եւ մատենագիտութիւն Շահան Շահնուրի» (3) ուսումնասիրութիւնը նման թուականի մը չառընչուիր եւ, հետեւաբար, այս պատճառով ալ, աւելի գիտական աշխատանքի մը բնոյթը ունի:

Շահնուրի ստեղծագործութիւնը միշտ ալ աղմուկ եւ բազմաթիւ հարցադրումներ առաջացուցած է իր շուրջ: Իր «Նահանջը առանց երգի» հանրածանօթ վէպին «Յառաջ»ի մէջ հրատարակուելէն սկսեալ, որ հրատարակումի շրջանին իսկ դադրեցուելու պահանջներ ստացած էր, մինչեւ Շահնուրի հրապարակագրական յօդուածներու ստեղծած բանավէճը, ապա՝ ֆրանսերէնով գրելու պարագան եւ, վերջապէս, 70-ական թուականներու բակրգինաւորութեան ստեղծուած փոթորիկը, «Ազատն Կոմիտաս»ի վերահրատարակութեան գծով, երբ այլեւս նուիրականացած անուն մըն էր Շահնուր, եւ կը կարծուէր, թէ բանավէճի ու թոհուբոհի շրջանը անցուցած է արդէն: Այս առընչութեամբ՝ Խորհրդային Հայաստանէն մինչեւ Սփիւռք արծարծուած աղմուկը, հայ իրականութիւնը ցոլացնող յատկանշական երեւոյթներէն մէկն է, դժբախտաբար:

Շահնուրի վաստակին վերաբերող այս երեքը ծանօթ է եւ արդէն պատմութեան անցած: Ինչ կը վերաբերի Շահնուրի անձնական կեանքին կամ առողջութեան, որքան ալ գիտնանք կամ լսած ըլլանք իր բուժարանային կենցաղին մասին, առհասարակ մեր ծանօթութիւնները հեռու են այդ առօրեան պատկերացնելէ կամ զգալէ: Իսկ ինչպէս ի՛նք կ'ըսէ, Տիկին Ֆոլէնի ուղղուած նամակի մը մէջ. «Գրականութիւնը ... հարկատու է նաեւ գրողի առողջական վիճակին, կեդրոնացում կը պահանջէ եւ ֆիզիքական տոկունութիւն» (Գ. Շահինեան, «Կենսագրութիւն...», էջ 129): Մէջբերումը ուղղակի Շահնուրինը չէ, այլ կը ներկայացուի այնպէս՝ ինչպէս Շահինեան զայն ամփոփած է: Շահնուրի ֆիզիքական կացութեան ճանաչումը կարեւոր է յատկապէս անոր կեանքի 40-ական թուականներէն երկարող ժամանակաշրջանին համար: Մանաւանդ՝ երբ նկատի ունենանք, որ այս շրջանին, աւելի քան 15 տարի, ան հայերէն չի գրեր:

Եւ ճիշդ այս առօրեան մօտէն «սերտելու» առիթը կ'ունենանք Շահինեանի ուսումնասիրութեամբ:

Շահնուրի առողջութեան քայքայումը կը սկսի 1936-ին, երբ կը մտնէ Սալփեթրիեր հիւանդանոցը, ուր կը մնայ 133 օր. ըստ կենսագրին՝ հիւանդութեան պատճառը հիծախտային վէրք մըն է, որուն կ'ընկերանայ ջիղերու եւ մկաններու ընդհանուր տկարութիւն մը: 1939-ին կը սկսի դժոխային առօրեան: Նախ՝ ողնայարը փրկելու համար ոսկրային պատուաստ մը կը կատարուի, որը «մահացու խալ» մը կը դառնայ Շահնուրի որակումով: Վրայ կը հասնի Համաշխարհային Երկրորդ պատերազմը, որ բնական ամէն երեւոյթ կը խանգարէ: Ապա՝ Պիտառի՝ դ'Ամպլոն բուժարանը, ուր Շահնուր հասարակաց սրահի մը մէջ կը տեղաւորուի եւ «բուժուելու ոչ յոյս ունի, ոչ ալ փափաք, կը ցանկայ մեռնիլ» (էջ 57): Այստեղ նաեւ կոնակը կ'ուռի եւ կը ստիպուի ենթարկուիլ նոր գործողութեան մը: Տակաւին՝ սննդանիւթի պակասը, հոգեկան հիւանդներու ներկայութիւնը բուժարանին մէջ, եւայլն, որոնք գրողին ջիղերը կը քայքայեն: Կարելի՞ է երեւակայել, որ 1944-ին միայն, Փոյի հիւանդանոցը փոխադրուելէ ետք, հինգ տարուան մէջ առաջին անգամ ըլլալով, Շահնուր անկողինները բռնած կը յաջողի քալել...

Շահնուրի կեանքին այդ 20 տարիները, 1939 - 1959, այսինքն՝ մինչեւ Սէն - Ռաֆայէլ փոխադրուիլը, անկարելի գեհեն մը կը թուին ոեւէ ընթերցողի համար: Ո՛չ միայն սարսափելի ցաւերը, այլեւ ապագայի անորոշութիւնը կը կրծեն զինք, որովհետեւ, շատ յաճախ, հիւանդանոցէն դուրս դրուելու վտանգին տակ կը գտնուի, ինչ որ անկայունութեան եւ անապահովութեան հոգեվիճակ մը կը ստեղծէ: Կան նաեւ Շահնուրի առողջութեան անակնկալ վատթարացումները, որոնք աւելի եւս կը ծանրացնեն կացութիւնը: Կը պատահի, որ նման տագնապի մը ընթացքին, Շահնուրի սիրտը կը դադրի բաբախելէ, եւ կամ՝ ան կը մղուի անձնասպանութեան (այս մասին անուղղակի ակնարկութիւն մը կը տեսնենք էջ 60 - 61-ի վրայ):

Գրողի մը ֆիզիքական եւ հոգեկան տառապանքներուն թուարկումը պիտի չկատարենք այստեղ, սակայն այս բոլորին ծանօթացումը կարեւոր էին հասկնալու համար Շահնուր - մարդուն կացութիւնը: Նման վիճակի մը մէջ գտնուելով՝ մարդ պիտի հրաժարէր ապրելէ, ուր մնաց՝ գրականութեան ծառայելէ...: Եւ մտածել, որ Սէն - Ռաֆայէլի մէջ միայն Շահնուր առանձին սենեակ կ'ունենայ...: Այսինքն՝ շարունակ հիւանդանոցային շրջապատի մը մէջ, ան զրկուած է նոյնիսկ առանձնանալու եւ կեդրոնանալու կարելիութենէն, ինչ որ կենսական է գրողի մը համար:

Անցնելով հատորի ամբողջութեան՝ պէտք է ընդունիլ, որ Շահինեանի գործը իսկական կենդանագիրն է Շահան Շահնուրի:

Ինչպէս իր նախաբանին մէջ կը կարդանք, Շահինեան իր տրամադրութեան տակ ունեցած է Շահնուրի անձնական արխիւը, ուր այս վերջինը առանձին պահարաններու մէջ դասաւորած է ո՛չ միայն իր գրութիւնները, այլեւ՝ իր մասին գրուած հայերէն թէ ֆրանսերէն յօդուածներու կտրօնները: Տակաւին՝ Շահնուրի կողմէ նկարչուհի Տիկին Մատլէն Տինեսֆոլէնի առաքուած նամակները, թիւով աւելի քան 400, ուր կարելի է տեսնել ժամանակագրութիւնը Շահնուրի հիւանդանոցային կեանքին եւ ֆրանսերէն ստեղծագործութիւններուն, ինչպէս եւ Գրիգոր Քէօսէեանի ուղղուած նամակները (շուրջ 60 նամակ, բացիկ, շնորհաւորական քարտ), որոնցմէ կատարուած մէջբերումներուն ընդմէջէն կը ծանօթանանք գրական թէ հասարակական հարցերու կամ իրադարձութիւններու հանդէպ Շահնուրի կեցուածքներուն եւ մտածումներուն:

Սակայն հասկնալի չէ, օրինակ, թէ ինչո՞ւ տակաւին չեն օգտագործուած Գեղամ Ֆենէրճեանի, Արփիկ Միսաքեանի, Լուիզ Սէլվիչէնի, Անտրէ Տոթէլի, Ժան Ֆրէօթիէի, Ժան Փոլանի կամ Գիսակ Փափազեանի ուղղուած նամակները (*): Արդեօք անոնք չե՞ն տրամադրուած ենթականներուն կողմէ, կամ այլ պատճառնե՞ր գոյութիւն ունին...

Գլխաւոր տասը գլուխներու բաժնուած է «Կենսագրութիւն»ը: ... Շահինեան իւրաքանչիւր բաժին կ'առընչէ Շահնուրի կեանքին մէկ հանգրուանին համապատասխանող մատենագիտութիւնը, որ այս առումով հարուստ նիւթ կը հայթայթէ:

Պէտք է անմիջապէս նշել, որ Շահինեանի աշխատանքը բանասիրական «չոր» գործ մը չէ: Շահնուրի նամակները, Շահնուրի կեանքին համապատասխանող, անոր գրականութենէն վերցուած արձագանգներ կենսագիրին կողմէ, վերլուծումներ, հարցադրումներ, եւայլն, իր «նիւթ»ին հանդէպ որքան բծախնդրութիւն, նոյնքան տեղեկատուական տուեալներէ կամ հիմնաւորումներէ անդին գացող, Շահնուրի գրականութիւնը ընկալած գիտաշխատողի մը վկայութիւնը կը բերեն, որ գիտէ, թէ ե՞րբ կենսագրական փաստը կրնայ օգտակար ըլլալ Շահնուրի գրական ժառանգութիւնը բացատրելու համար:

Օրինակ, «Սկիւտար» գլուխին մէջ, որ կը վերաբերի Շահնուրի մանկութեան եւ պատանութեան տարիներուն, անոր հօր եւ մօր ընտանիքներուն եւ խառնուածքներուն մասին խօսելէ ետք, Շահինեան հետեւեալ շահեկան նկատողութիւնը կ'արձանագրէ.

«Հետաքրքրական պիտի ըլլար այս եւ նման այլ մանրամասնութիւններ ենթարկել հետեւողական վերլուծումի, որովհետեւ անոնցմէ կը թելադրուի Շահնուրի գրականութեան մէջ արտայայտուող հիմնական կառոյցներէն մէկը՝ երկուութիւնն ու ներքին պառակտումը, որ երբեմն հակասութիւններու կը մղէ զինք» (էջ 14):

Յաջորդ երկու գլուխներուն մէջ, ուրոնցմէ ետք կը սկսին բուժարանային տարիներուն յատկացուած բաժինները, կը հանդիպինք Շահնուրի գրականութեան ամէնէն «աղմկալի» շրջանին: Լոյս կը տեսնեն «Նահանջը առանց երգի»ն եւ «Յարալէզներուն դաւաճանութիւնը». Շահնուր կը մասնակցի «Մենք»ի շարժումին, կը ստորագրէ հրապարակագրական յօդուածներ, որոնց մեծ մասը կատարեալ փոթորիկ կը փրցնեն: Շահինեան կը ներկայացնէ այս շրջանն ու մթնոլորտը, իւրաքանչիւր գրութեան ստեղծած հակազդեցութիւնները, եւ կը փորձէ Շահնուրի կեցուածքը «բանաձեւել»: Ինչպէս կը տեսնենք, Շահնուր թէր կ'արտայայտուի անհատական ըմբոստացումի նկատմամբ, եւ դէմ՝ յեղափոխութեան. ան պահպանողական է ազգային հարցերուն մօտեցման առթիւ, եւ կարելի չափով յառաջապահ՝ գրականութեան պարագային...: Մօտեցման դրական երեսը այն է այստեղ, որ որեւէ ճիգ չի տարուիր ուսումնասիրողին կողմէ, որոշ նախադրեալներէ մեկնած մասնաւոր տարազի մը մէջ տեղաւորելու Շահնուրը: Ընդհակառակն՝ յստակ առարկայականութեամբ մը ճիգ չի խնայուիր, հարազատօրէն հասկնալու Շահնուրի մտածումները, կեցուածքներն ու անոնց դրդապատճառները (առանց այս կամ այն ձեւի միջամտութիւններու):

(Շար. 1)

(*) ԽՄԲ. «ՅԱՌԱՋ»Ի.- Որքան գիտենք Գ. Ֆէնէրճեանի եւ Գ. Փափազեանի ուղղուած նամակները, քանի մը տարի առաջ, յանձնուած են Երեւանի Չարենց թանգարանին: Միւսներն ալ տրամադրելի չեն, քանի որ կը գտնուին ենթականերու մօտ - ողջ թէ մեռած:

(1) Ն. Ակիշեան. «Շահան - Շահնուր. կեանքն ու գործը». Ապրիլ հրատ. Լոս Անճըլըս, 1982:

(2) «Շահնուրեան ընթերցումներ», Պէյրութ, 1983:

(3) Գր. Շահինեան. «Կենսագրութիւն եւ մատենագիտութիւն Շահան Շահնուրի». հրատ. Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանի տպարանի, Անթիլիաս, 1981:

0—0—0—0—0—0—0—0

Լեռը մարգարէին քով չերթայ նէ՝ Մարգարէն լեռան քով կ'երթայ

(ԵՐԳԻԾԱՎԷՊ)

Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆ

0—0—0—0—0—0—0—0

ԱԼԱՖՐԱՆԿԱ

- Չի կայ, սակայն օրէնքի մէջ առանց դրամի սանկ մեծ վտանգի տակ մտնալ ալ չի կայ. եթէ այս դրամը տալու համար իրեն մուրհակ չի տաս՝ նորէն քեզի կը բանտարկեն:

Աս անանկութիւնը ինչ փորձանք բան է եղեր. որ կողմը դառնաս դրամ կ'ուզեն. սանկ ըլլալը եթէ առաջուց գիտնայի՝ չէի անանկանար:

- Փաստաբանական օրէնքով անցած բանի վրայ պարապ խօսիլը արգիլուած է:
- Հազար ոսկի կը տրուի՞, եղբայր:
- Փաստաբանը պարտաւոր չէ գիտնալ մարդուս գրպանի վիճակը:
- Գնա աս մարդուն բարեւ ըրէ, թող մեր տունը հրամմէ, մէյ մըն ալ սուրճերնիս խմենք, քիչ մը խօսինք, գուցէ դրամ չուզէ:
- Ձեր խօսքերը փաստաբանական օրէնքին դէմ են:
- Միւսիւ Ժորժը եթէ զրկենք, չի՞ գար:
- Գալը կամ չի գալը գիտնալը փաստաբանական սահմանին մէջ չէ:
- Հապա ո՞վ զրկենք:
- Օրէնքը այդ մասին յօդուած չունի:
- Հիմա ի՞նչ ընենք:
- Կամ պէտք է երաշխաւոր եղողին հազար ոսկիի մուրհակ տաս, կամ նորէն բանտը նստիս: Ուրիշ ճամբայ չի կայ:
- Շատ աղէկ, մուրհակը իրիկունը կը գրենք, հիմա գործերնուս նայինք:
- Խաթերդ համար մինչեւ իրիկուն կը համբերեմ, Նիկողիմոս աղա, սակայն աս ալ կ'ուզեմ հասկցնել, որ եթէ իրիկունը ձեր խօսքը չի կատարէք՝ վաղը առտու բանտն էք: Հիմա դանք մեր գործին: Պիտի աշխատինք որ ձեր գործը անանկ ընթացքի մը մէջ մտնայ, որ պարտքէ աւելի առնելիք ունենանք: Ձեր քանի մը պարտատէրերը խանութնիդ կնքած ըլլալով՝ ձեզի վնաս պատճառած են ասոր համար դատի պիտի տանք:
- Հարկաւ աղանկ է, տես ինչ լաւ գտար:
- Սակայն առիկա ընելու համար հիմք է պէտք, ձեր էսպապը, այսինքն ապացոյցը ի՞նչ է:
- Իմ էսպապը (զգեստը) ալաֆրանկա է:
- Վնաս չունի, դէմիննուս աչքը կոխելու համար ապացոյց մը ունենանք տէ թող ալաֆրանկա ըլլայ: Գոնէ լաւ էսպա՞պ է:
- Ունիմ, եղբայր, կ'ուզես նէ սնտուկը բերեմ:
- Ամո՞ւր են, կրնա՞նք վստահիլ անոնց:
- Կրնանք վստահիլ, շատ ամուր են, գործը էսպապի մնայ նէ Աստուած ողորմած է. զաթ զաթ էսպապներ (զգեստներ) ունիմ, հէմ դումաշ, տեսնաս՝ ինչ լաւ են:
- Ղումա՞շ ըսիր:
- Այո՛, դումաշ, անգլիական:
- Եղբայր, դուն սխալ հասկցար էսպապ բառը. էսպապ զգեստ չի նշանակեր:
- Հապա ի՞նչ կը նշանակէ:
- Էսպապը արաբերէն սէպէպ (պատճառ) բառի յոգնակին է:
- Որուն յոգնակին կ'ուզէ ըլլայ. ինծի ինչ. դուն ինծմէ էսպապ ուզէ:
- Ճանըմ ես քեզի զգեստ չեմ հարցներ. էսպապ՝ պատճառ, ապացոյց ըսել է, ինչ ապացոյց պիտի ցոյց տանք, պարտքէդ աւելի առնելիք ունենալուդ:
- Ապացոյցս աս է որ առաջ շատ առնելիք ունէի եւ բնաւ պարտք չունէի:
- Այս ապացոյցը անհիմն է, թոյլ, անյարգելի: Միւսիւ Ժորժը դրամներդ կերեր է կ'ըսես նէ ճշմարի՞տ է:
- Ճշմարիտ է եւ շատ ալ ճշմարիտ:
- Արդ՝ ո՞ւր կերեր է, ինտո՞ր կերեր է, ե՞րբ կերեր է, ինչո՞ւ կերեր է, որո՞ւն հետ կերեր:
- Ես այն ժամանակ մարդկութեան յառաջդիմութեան գործով՝ ալաֆրանկայով զբաղած էի. ատոր համար լաւ չեմ գիտեր, սակայն զինքը կը կանչենք, կը հարցընենք:
- Միւսիւ Ժորժին առած դրամները տոմարներու մէջ անցե՞ր են:
- Ո՛վ գիտէ:
- Ուրիշներէն առածները գրա՞ծ է:
- Ով գիտէ:
- Առածնիդ, տուածնիդ յայտնի՞ է:
- Չեմ գիտեր, բայց յայտնի ըլլալու է:
- Ինչպէս որ հրամանքնիդ ըսիք՝ առնելիքը պարտքէն շատ ըլլալու է եւ Աստուծով ու ձեր շնորհիւ աւելի շատ պիտի ըլլայ:

(Շար. 32)

ԱՅԼԵՒԱՅԼՔ

Հին օրերէն նոր օրեր

Երբ երիտասարդ ես, ընդհանրապէս չես մտածեր անցեալին վրայ, որ ի վերջոյ, ոչ ալ այնքան հեռաւոր պատանեկութիւնդ է լոկ, առանց նկատի առնելու վաղանցիկ մանկութիւնդ: Բայց երբ կը հասնիս երիտասարդութեանդ վերջաւորութեան, մանաւանդ երբ կ'ըլլաս տարեց ու աւելի տարեց, այն ատեն կար-ծես, ինքնաբերաբար կը տարուիս խորասուզուելու հինաւուրց յիշատակներուդ կամ իրադարձութիւններու գիրկը, որ քեզ կը փայփայէ անդարձ օրերը վերապրելու երազային վայելքով: Ամէն պարագայի մէջ, չեմ գիտեր ուրիշները, բայց ես ժամանակաւորապէս յետ-միջօրէի հանդարտութիւն - սնէսխ - ընթացքին է որ կը փորձեմ աչքի առջեւ բերել զանազան բաներ անցեալի, կարեւոր կամ անկարեւոր: Այսօր ահա, յանդուգն ոստում մը կը կատարեմ յիսուն տարիներ ետ դէպի իմ զարուն կեանքի օրերուն, ինքզինքս վերադարձնելով Փարիզի եկեղեցւոյն դրան առջեւ: 1929, հազիւ քանի մը տարիներ էին անցած արտագաղթի սկզբնաւորութենէն: Արդէն սկսած էր մասնաւորապէս հանկարծի մը վախը մտքերու մէջ. օտար ցամաքներու վրայ ծլող նոր սերունդի ապազգայնացումի սպառնալիքը, այն օրերուն սովորական դարձած «ձուլում» բառով: Երկու գրեթէ ծերունիներ կը խօսակցէին իրարու հետ, ճիշդ իրենց ետեւ կը լսէի զիրենք: Մին, մշուշապատ յոռետեսութեամբ կ'ողբար - քանի տարիներ վերջ, Հայութիւն պիտի չմնայ այս ափերուն վրայ, պիտի ձուլուինք, մեր զաւակներով, մեր թոռներով ...

Միւսը, արեւափայլ լաւատեսութեամբ կը հակաճառէր - եթէ իմ գիտցած կաղնի Վարդանի թոռներն ենք, չեմ կարծեր որ դիւրին դիւրին ... կորսուինք: Այդ երկու անձերուն յայտնած վախն ու կասկածը, կամ յոյսն ու յոյզը, անտարակոյս որ այն օրերու ընդհանուր բազմութիւններու մտածելակերպին արտայայտութիւնն էր. Հայ բեկորներու հայկական ապագան իրենց գալոց սերունդներով: Պէտք է ըսել թէ, ընդհանուր առմամբ, յոռետեսութիւնը կը գերազանցէր լաւատեսութիւնը այն սկզբնական շրջանին:

Այսօր, այդ օրերէն կէս դար աւելի վերջ, հայելիի ճշմարտասութեամբ, առանց չափազանցութեան կարելի է եզրակացնել որ լաւատեսութիւնն է որ յաղթանակեց յոռետեսութեան: Վկայ՝ հայկական կեանքի եռուզեռի յարատեւութիւնը բոլոր ճակատներու վրայ, միայն զանց առնելով մեր բնակած երկիրը, Ամերիկեան եզերքներէն մինչեւ Սէնի ափերը: Եւ այս հակառակ երկու երէց սերունդներու բացարձակ անհետացումով:

Հայապահպանումի ամէնէն կարեւոր զէնքերէն՝ Մեծաաքանչի ուսուցումը եւ հայ ցեղին նուիրական աւաքինութիւնները, մանուկներու կամ երախաներու մաքերէն եւ հոգիներէն ներս, եւ այս, երբեմն ծափահարելի անընկճելի ճիգերով, ինչպէս կը տեսնենք վերամուտի այս շրջանին «Յառաջ»ի չորրորդ էջին վրայ բազմաթիւ ծանուցներու վերաբացման ծանուցումներով:

Ազգային կամ դեղարուեստական հանդիսութիւնները պատկառելի բազմութիւններու ներկայութեամբ, եւ ամէնէն քաջալերիչը՝ շօշափելի թիւովը երկսեռ երիտասարդութեան. սկսեալ եկեղեցիէն, մանաւանդ տօնական օրերուն: Անշուշտ թէ, անցեալին, այդ տօնակատարութիւններուն թիւը ալ աւելի էր, բայց այդ երեւոյթը հասկնալի է տրամաբանօրէն: Այս ներկայի յուսադրիչ երեւոյթը, աւելի ճիշդ իրականութիւնը, հաստատ համոզումը կը ցոլացնէ թէ օտար երդիքներու ներքեւ ցիր ու ցան հայկական հաւաքականութեանց Թորգոմեան դրոշմը դեռ պիտի փայլատակի քան եւ քան տարիներու անվերջ ժամանակով. անհաւատալի բայց իրա՛ւ, ինչպէս կ'ըսէ մեր բարեկամ Ժագ Մարթէն: Այո իրաւ, ճիշդ ինչպէս զօրաւոր արմատը ծառին որ դարեր կը մնայ կանգուն, հակառակ շառաչուն փոթորիկներուն. ահեղ հովերուն, մեր վտարանդի բազմութեանց ինչպէս ներկայի եւ գալոց սերունդներու Հայկեան դիմագիծը, հոգւով եւ սրտով պիտի մնայ անաղարտ, նկատի առնելով իսկ համեմատաբար բաւական կարեւոր սայթաքումներ, որոնք անխուսափելի են, եւ սակայն անկարելի է որ մեծ վնաս մը պատճառեն ազգապահպանումի ընդհանուր տեւականութեան:

ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ - ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

Հ. Բ. Ը. Մ.

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ Ի ՊԱՏԻՒ ԱՆՐԻ ՎԵՐՆԷՕՅԻ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 22-ին, ժամը 19·30-էն 21·30, Փարիզի Ալեք Մանուկեան կեդրոնին մէջ, Հ. Բ. Ը. Մ.ի Փարիզի յանձնաժողովը ընդունելութիւն մը կազմակերպած էր, ի պատիւ Անրի Վերնէօյի, «Պատուոյ լէգէոնի սպայ» նշանակումին առթիւ:

Նախքան Աշոտ Մալաքեանի ժամանումը, կեդրոնին վարի - նորոգուած - սրահը հաւաքուած էին շուրջ հարիւր հոգի, առաւելաբար բաղկացած Բարեգործականի անդամներէն (*): Ժամը 20-ին, ժամանեց Անրի Վէրնէօյ, իր կնոջ հետ եւ քիչ ետք Փարիզի նորընտիր առաջնորդը հրաւիրուեցաւ օրհնելու նորոգուած սրահը: Գիւտ Եպիսկ. օրհնութիւնը կատարելէ ետք, քանի մը խօսքով իր ուրախութիւնը յայտնեց այդ առթիւ եւ անդրադառնալով Անրի Վէրնէօյի, գնահատական խօսքերով արտայայտուեցաւ անոր մշակութային ծառայութեան մասին, չեշտելով այն հպարտութիւնը, որ նման արուեստագէտ մը կը ներշնչէ նաեւ իր ժողովուրդին:

Հ. Բ. Ը. Մ.ի ներկայացուցիչը, Ֆրանսերէն, ողջունեց Աշոտ Մալաքեանը, ոգեկոչելով անոր գործը, սկզբնական կարճ ժապաւէններէն մինչեւ այն մեծ ֆիլմերը, որոնք՝ Եւրոպա թէ Ամերիկա իրեն ապահոված են միջազգային համբաւ մը: Ֆիլմերէն զատ, թուեց նաեւ անունները այն բոլոր մեծ դերասաններուն, որոնք խաղացած են իր ղեկավարութեան ներքեւ: Հուսկ, Աշոտ Մալաքեան հրաւիրուեցաւ իր խօսքը ըսելու:

Ուրախութիւնն յայտնեց որ սրահի մը բացումին (նորոգութեան) ներկայ կ'ըլլայ, ակնարկելով սակայն բացականերուն (ճիշդ է որ «խուռներամ» բազմութիւն մը չկար, թերեւս քիչ վարը նշուած պատճառներով), ապա յայտնեց իր անմիջական ծրագիրը: Մինչ նախապէս որոշած էր Վահէ Քաչայի գործակցութեամբ սենարիօ մը պատրաստել - Մայրիկ - որ պատմութիւնը պիտի ըլլար իր մանկութեան եւ պատանեկութեան, գաղթական ընտանիքի մը կեանքին, այն օրէն, երբ ոտքը Ֆրանսա կը դնէ, ներկայիս որոշած է նոյն խորագրով նախ գիրք մը գրել, ապա միայն խորհիլ զայն ֆիլմի վերածելու: Այդ առթիւ, աւելցուց «նուէր» մը բերած է ներկաներուն: Այդ «նուէր»ն էր ընթերցումը հատորին առաջին գլուխին, հինդ մեքենագրուած էջեր, որ կը սկսի իր մօրը մահուան նկարագրութեամբ: Երկրորդ գլուխն է, որ ետ երթալով, հեղինակը (Աշոտ Մալաքեան) պիտի սկսի պատմել պատմութիւնը ծայրէն, երբ չորս տարեկանին շոգենաւը խարիսխ պիտի նետէ Մարսէյլ եւ հայրը պիտի ըսէ, զաւկին ձեռքը սեղմելով՝ «տե՛ս, մանչս, Ֆրանսան»:

Այս ընթերցումէն ետք, պիւֆէին շուրջ հաւաքուեցան բոլորը եւ ջերմ մթնոլորտի մը մէջ շարունակուեցաւ հաւաքոյթը:

Ա. Մ.

(*) Այս «ընդունելութեան» ազդը, ուր կը շեշտուէր՝ «մուտքը ձրի՝ անդամներուն համար» բաւական անախորժ տպաւորութիւն ըրած էր մեր ընթերցողներուն վրայ եւ հաւանաբար այդ էր պատճառը, որ հազիւ «կոկիկ» բազմութիւն մը կար: Գուցէ աւելի պատշաճ էր, որ նման պարագայի մը, բնաւ ազդ չտրուէր մամուլին եւ ընդունելութիւնը սահմանափակուէր Բարեգործականի բախտաւոր անդամներուն: Աւելցնենք որ ոչ - անդամներէն 100 Ֆ. կը գանձուէր եւ «անդամակցութեան խնդրագիր» մը կ'առաջարկուէր...:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒՄՆԵՐ

ՆԱԽԱՐԱՐ Հ. ՄԻՐԶՈՅԵԱՆ

Հայաստանի թղթատարի նախարարը՝ Հայրիկօ Բագրատի Միրզոյեան, պարգեւատրուած է Գերագոյն Խորհուրդի պրեզիտիումի պատուոյ գիրով, ի գնահատութիւն տնտեսական մարմիններու մէջ իր ունեցած ծառայութեան եւ ծննդեան վաթսունամեակին առթիւ:

×

ԲԱԲԿԷՆ ՉՈՒՔԱՍԶԵԱՆ

Երեւանի Մատենադարանի փոխ - տնօրէն Բաբկէն Լեւոնի Չուքասզեանի շնորհուած է մշակոյթի վաստակաւոր աշխատողի կոչում, հին ձեռագիրներու ֆոնտի ամբողջացման, ձեռագրային յուշարձաններու պահպանութեան եւ անոնց ծանօթացման գործին մէջ իր ունեցած վաստակին համար:

×

ՇՈՒՇԻԿ ՆԱԶԱՐԵԱՆ

Խորհրդահայ գրականութեան զարգացման իր բերած նպաստին ի գնահատութիւն, Մատենադարանի գիտական աշխատակից Շուշիկ Լեւոնի Նազարեանի շնորհուած է գիտութեան վաստակաւոր գործիչի կոչում:

×

ՆԻԿՈՂՈՍ ԹԱՀՄԻԶԵԱՆ

Երաժշտական արուեստի զարգացման մէջ իր ունեցած վաստակին համար, Մատենադարանի գիտական աշխատակից Նիկողոս Կիրակոսի Թահմիզեանի շնորհուած է արուեստի վաստակաւոր գործիչի կոչում:

«ՈԶՆԻ»Ի ՍՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

Ես շատ եմ անհանգստանում ամուսնուս համար, - ասում է մի կին հարեւանուհուն, - կատուին տարել է դետում խեղդելու, մինչեւ հիմա չկայ:

- Կը գայ, էլի, ինչո՞ւ ես անհանգստանում:

- Ախր, կատուն վաղուց է վերադարձել ...

×

- Մի բաժակ օղուց լաւ բան չկայ:
- Կայ:
- Ո՞րն է:
- Երկու բաժակը:

Ճ. ԿՈՒԱՌԵՍՔԻ

«ՏՈՆ ՔԱՄԻԼԼՕՅԻ ՓՈՔՐԻԿ ԱՇԽԱՐՀԸ»

(Թրգմ. Հ. Յ. Զ.)

\- 23 -

ԶԱՆԳԱԿԸ

\- Շնորհակալ եմ, Ցիսուս, - ըսաւ, - թող մնայ այդ վաշխառուին ըսեմ որ իրեն պէտք էր դրամները: Զանգակներս, բոլորն ալ, հարկ է լաւ զանգակներ ըլլան: Կը նախընտրեմ մեռնիլ առանց կարենալ լսելու ճերմակ ձայնը, բացադանգելու:

Քաղեց հպարտ ու վճռական, եւ Քրիստոս անոր հեռանալը դիտեց ժպտելով. բայց երբ Տոն Քամիլլօ դուրը հասաւ, կանչեց.

\- Տոն Քամիլլօ, ըսաւ Քրիստոս. գիտեմ կատարելապէս ինչ կը նաշնակէ քեզի համար քու զանգակդ, որովհետեւ ամէն վայրկեան կը կարդամ սրտիդ մէջ: Այս հրաժարումդ այնքան մեծ է եւ ազնուական, որ մնայնակ բաւական պիտի ըլլար մաքրելու նոյնիսկ հակաքրիստոսին արձանին պղինձը: «Ե՛տ գնա սատանայ». կորսուէ՛ աջքէս, թէ ոչ պիտի ստիպես զիս, որ շնորհեմ քեզի բացի զանգակէդ, ո՛վ գիտէ դեռ ինչ սատանայութիւններ:

Տոն Քամիլլօ կեցաւ.

\- Այն ատեն կրնա՞մ պահել:

\- Պահէ՛, չահեցաք:

Նման պարագաներուն Տոն Քամիլլօ անպատճառ կը մոռնար իր տանը թիւը: Խորանին առջեւն էր, ծռեցաւ, ետ դարձ մը ըրաւ, վազք առաւ, յետոյ եկեղեցւոյ կէսին զալեց շարժիչը, ու առհելով հաաւ դուռը:

Եւ Քրիստոս դիտեց հաճութեամբ, որովհետեւ աս ալ Աստուծոյ փառքը երգելու կերպ մըն էր:

×

Քանի մը օր ետք, պատահեցաւ ողեղ արարք մը: Տոն Քամիլլօ յանկարծակիի բերաւ ողեկ մը որ ժամատան սպիտակ կափառ ճակատին վրայ կը գծծէր. վրայ վազեց գոմէշի մը պէս. ողան փախաւ մողեզի նման, բայց Տոն Քամիլլօ դուրս ելած Աստուծոյ շնորհքէն, վազեց ետեւէն:

\- Պիտի բռնեմ, թօքերս ալ թէ պատռին, պոռաց:

Սկսաւ կատաղի վազք մը դաշտերու մէջէն. ամէն քայլին Տոն Քամիլլոյին բարկութիւնը կ'աւելնար: Յանկարծ որդան զտնուեցաւ մաղլ նման խիտ ցանկի մը առջեւ. այն ատեն կանգ առաւ սարսափած, դարձաւ ձեռքը առաջ երկնցուցած եւ չնչակտուր, բառ մը իսկ արտասանելու անկարող:

Տոն Քամիլլօ հասաւ հրասայլի մը պէս, ու ձախ ձեռքով բռնեց ողուն բազուկը, աջը բարձրացուց սկսելու համար ապտակներու փոթորիկը: Բայց մատներուն տակ զգաց այնպիսի նիհար, ատանկ թեթեւ բազուկ մը, որ սարսուռ մը զգաց, բացաւ ձեռքը ու վար ձգեց բարձրացած բազուկը:

Այն ատեն դիտեց ողեկը, ու առջեւը տեսաւ Սդրաձիամիի ողուն գունատ դէմքը եւ սարսափած աչքերը:

Սդրա՛ձիամի Փեփփոնէին հաւատարմագոյններէն խումբին ամէնէն թշուառն էր. ոչ թէ պարապորդ մը, մանաւանդ թէ միշտ աշխատութիւն փնտռելու ետեւէն էր: Վայը հոն էր որ, հազիւ գործ մը գտնէր, խաղաղօրէն կ'աշխատէր օր մը, երկրորդ օրը կռիւ կ'ընէր տիրոջը հետ, ու այսպէս գործնականին մէջ ամիսը հինգ օր միայն կ'աշխատէր:

\- Տոն Քամիլլօ աղերսեց ողեկը, ա՛լ չեմ ըներ:

\- Կորսուէ՛, ըսաւ յանկարծակի Տոն Քամիլլօ:

Ցետոյ Տոն Քամիլլօ զրկեց կանչել տըւաւ Սդրա՛ձիամին, եւ Սդրա՛ձիամին ժամատուն մտաւ անպատկառօրէն, ձեռքերը գրպանին մէջ, գլխարկը լրբօրէն գլխուն վրայ:

\- Ի՞նչ կ'ուզէ կղերը ժողովուրդէն, հարցուց ժպիրհ կերպով:

\- Նախ եւ առաջ՝ որ հանես գլխարկդ, թէ ոչ ապտակով մը անոր փոշին կ'առնեմ. երկրորդ՝ վերցուր այդ սրիկայական ձեւդ, ինծի հետ չեն անցնիր:

Սդրա՛ձիամի ինքն ալ նիհար էր ու վրտիտ իր որդւոյն պէս, Տոն Քամիլլոյի մէկ հարուածով հոգին պիտի փչէր: Գլխարկը նետեց աթոռի մը վրայ ու ձանձրացած մարդու կերպարանք առաւ:

(Շար. 91)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Այրի Տիկին Արշալոյս Չէքէմեան եւ զաւակները, կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Սեպտեմբեր 30, ժամը 11-ին հայ կաթողիկէ Ս. Խաչ - Ս. Յովհ. Մայր եկեղեցին (ռիւ Շառլօ 6), իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԳՐԻԳՈՐ ՉԷՔԷՄԵԱՆԻ

մահուան Ա. տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Այս Շաբաթ օր, Սեպտեմբեր 29, Տօն է Սրբոյն Գէորգայ ճաջամարտիկ զօրավարին:

Այս առթիւ, Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 30-ին, եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնին առթիւ տեղի կ'ունենայ աւանդական մատաղօրհնութիւնը:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՇԱՀԱՆ ԽՋԿՐ. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը՝ բազմաձայն, կը կատարէ՝ ԳՈՒՍԱՆ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Տիկին Ժիւլիէթ Երլմազեանի:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

ԱՆՈՒԱՆ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Սեպտեմբեր 30, Կիրակի օր, տօն է Վարագայ Ս. Խաչի. այս առթիւ Առնուվիլի համանուն եկեղեցւոյ մէջ կը կատարուի տօնախմբութեան հանդիսաւոր պատարագ եւ աւանդական Մատաղի Օրհնութիւն:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

(Փարիզի Առաջնորդ)

Յընթացս պատարագի՝ կը կատարուի մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյս վախճանեալ հոգեւոր հովիւներու, հոգաբարձուներու, դպիրներու եւ հանգուցեալ բարերարներու հոգիներուն ի հանգիստ:

Սիրով կը հրաւիրուի Առնուվիլի, Սարսէլի, Կուսէնվիլի, Անկէնի եւ Սէվրանի ուխտաւոր ժողովուրդը ներկայ գտնուելու սոյն հոգեպարար հանդիսութեան:

Սկիզբ պատարագի ժամը 10.45-ին:

Irma fourrures

SUR MESURE
— REPARATIONS —
TRANSFORMATIONS

Ժամ առաջ գնեցէք ձեր մուշտակը վերարկուն վստահելով՝

ՀԱՅԿ. ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԸ

ՉԱՓԻ ՎՐԱՅ - ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄ

ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ
ԲԱՑԻ ԿԻՐԱԿԻԷ

44, avenue du Général de Gaulle
94700 Maisons-Alfort
tél. 368 55 99
Métro: École Vétérinaire-Alfort (direction CRÉTEIL)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը՝ Կիրակի, Հոկտեմբեր 14-ին:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Արշալոյս Չէքէմեան (ծնեալ Սինանեան) կը փնտռէ Մարսէյլի մէջ, իր հօրեղբայրն ու զաւակները՝ Սինան, Նազար եւ Արթին - Գոնիացի - լուր ունեցողներէն դիմել. -

Mme. A. Tchekemian
10, Place Marcel Sembat, 95210 ST. GRATIEN
Tél. : 989 - 63 89

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՏՕՆ ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉԻ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 30, «Վարագայ Խաչի» տօնին առթիւ, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ԽՋԿՐ. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

×

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

ՏՕՆ ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉԻ

Սեպտեմբեր 30, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10-ին, Վարագայ Ս. Խաչի տօնի ուրախ առիթով, Շարվիէօ Ս. Նշան եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՉԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Գրական Ցերեկոյթ

նուիրուած՝

ԱՏՐԻՆԷ ՏԱՏՐԵԱՆԻ

Կը նախագահէ՝

ՅԱԿՈԲ ՎԷԶԻՐԵԱՆ

Բանախօսուհի՝

ՍՕՆԱ ՄՈՄՃԵԱՆ

Կիրակի՝ Հոկտեմբեր 7, ժամը 16-ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան Ալեք Մանուկեան Մշակութային կեդրոնին մէջ:

118 Ռիւ տը Գուրսէլ, 75017 Փարիզ

Գեղարուեստական պատշաճ յայտագիր:

Մուտքը ազատ է:

A LOUER

Local commercial, rez-de-chaussée et Ier étage, 70 m2. Téléphone-bureaux installés.

Renseignements :
881 / 08 / 96

MAISON ARMENIENNE de la JEUNESSE et de la CULTURE

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
ՄԱՐՍԷՅԼ

— 12-14, Rue St. Bazile, 13001 MARSEILLE —

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ

ԾՆՆԴԵԱՆ 100-ԱՄԵԱԿԻՆ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 7, ժամը 15.30ին

Կը նախագահէ՝

ԿԱՐՕ ՓՕԼԱՏԵԱՆ

Կը խօսին՝

ԶՈՒԼԱԼ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ (հայերէն)
ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ (ֆրանսերէն)

Գեղարուեստական յայտագիր:

- Արտասանութիւն՝ Տիկիններ՝ Աստղիկ Սարաֆեան եւ Ալիս Պիւլկիւրեան եւ Վահրամ Ճառայեան:
- Իր մասնակցութիւնը կը բերէ ԳՈՒՍԱՆ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Ժիւլիէթ Երլմազեանի:
- Կը լուսարձակուի, առաջին անգամ ըլլալով, Դանիէլ Վարուժանի նուիրուած յուշատախտակի բացման հանդիսութեան (1958, Փետրուար 9) Կանտի մէջ (Պելժիա), համառօտ ժապաւէնը:

Մուտքը ազատ է:

Bal annuel
de
HOMENETMEN FRANCE

le SAMEDI 6 OCTOBRE à partir de 20 h. 30

dans les salons de l'HOTEL MERIDIEN
boulevard Gouvion St. Cyr, Paris

animé par l'orchestre arménien HORIZON, de Padova

Pour tous renseignements appeler: M. BAGHDASSARIAN 261 51 13

Dîner dansant

organisé par
la CROIX BLEUE ARMENIENNE DE CHAVILLE

dans les salons de
l'HOTEL «RAMADA»
22, ave de l'Europe, 78140 VELIZY

Le Samedi 6 Octobre
à 20h 30

soirée animée par
l'Orchestre «A R T A N A G»

Réservation tél. : 750 - 64 - 37
750 - 84 - 11

Entrée pour étudiants à partir de 23h pour le bal.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Ծըլըզեանի հոգեհանգիստին առթիւ. եկեղեցւոյ պայծառութեան. - Տիկին Ագաւնի Ծըլըզեան 100 Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբին, 100 եկեղեցւոյ տիկնանց միութեան, Տէր եւ Տիկին Ղազիկեան 100:

Արթին Յակոբեանի թաղման առթիւ. Տէր եւ Տիկին Կիրակոսեան Ժօզէֆ 100, Տէր եւ Տիկին Պօղոսեան Տրդատ 100, Տէր եւ Տիկին Սիւրթիւքեան Ֆրանսուա 100, Տէր եւ Տիկին Տէր - Պօղոսեան Ժիրայր 200 Համազգային դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Ժան Տէրտէրեան 100 Համազգային դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Պաղտասարեան Գէորգ 100 Համազգային դպրոցին, Այրի Տիկին Գորտոշեան Նազլը 50 Թիվոլի դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Պաղտասարեան Գեղամ 50 Համազգային դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Արզումանեան Խոսւար 200 Թիվոլիի դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Ժան Յակոբեան 100, Այրի Տիկին Վարդ Աւետիսեան 100:

Կիւլֆաշեանի թաղման առթիւ. - Տէր Կարապետեան ընտանիք 200, Պ. Վարուժան Ներսէսեան 100, 100 Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբին, Վազգէն Ներսէսեան 100 Ֆրանք, Մանուկեան Գաբրիէլ 50, Տիկին Աբրահամեան 50, Փօլ Գասապեան 100, Ժան Հէքիմեան 200 Ֆ.:

×

Սէն - Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ թաղականութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները Բիւզանդ Թիրէքեանի մահուան առթիւ. - Հերմինէ Թիրէքեան եւ զաւակները 250, Ժամկոչեան եղբայրներ, Պ. Պօղոսեան 200-ական Ֆ., Ժիլպէռ Քէչիչեան, Մուրատ Թիրէքեան, Ֆ. Համբարձումեան, Օ. Կէօնճեան, Շահինեան, Տէր եւ Տիկին Տրնի, Մ. Յովհաննէսեան, Յ. Հիմիրեան, Ժ. Յովհաննէսեան, Յ. Սարգիսեան, Ա. Մալխասեան, Ե. Տէր - Մարգարեան, Ա. Պէզոյեան 100-ական Ֆ., Պարսամեան, Ա. Էլմասեան, Յ. Էլմասեան, Շ. Ժեռար, Շ. Հորոյեան, Ժ. Թիրէքեան, Ա. Պօյաճեան, Մ. Ժամկոչեան, Տիկին Լաքրուա, Ե. Կէօնճեան, Ա. Գորգոյեան, Ժ. Վարդիսեան, Էթօրի, Տէմիրճեան, Տինօ, Կօթիէ 50-ական Ֆ., Մարկոսեան, Ս. Պօղուքեան, Ժ. Գէօշքարեան 30-ական Ֆ., Էնէզեան 25 Ֆ., Ժ. Պարոնեան, Ոմն 20 Ֆ.:

Ստեփան Մինասեանի թաղման առթիւ՝ Տիկին Մարի Մինասեան եւ զաւակները 250 եկեղեցիին եւ 250 դպրոցին, Գէորգ եւ Կարպիս Մինասեան եղբայրներ 200, Շէլէլէքեան ընտանիք 500, Թորոս Մինասեան, Հայկազ Մարտիրոսեան, Յ. Փափազեան, Տէր - Մինասեան ընտանիք, Ռ. Գօէլօ, Յարութիւն Կէօլթէմէրեան, Ռ. Ժամկոչեան, Տիկին Զաքարեան, Զատըրճեան, Զօղաճեան եղբայրներ, Գուլումճեան ընտանիք, Օննիկ Ճառայեան, Յաբութիւնեան ընտանիք 100-ական Ֆ., Ժաֆի շրջակայքի վարչութիւն 250 Ֆ., Արտաշէս Յովհաննէսեան, Տէր - Զաքարեան, Ժ. Շարլ, Համբարձում Մինասեան, Շաւարշ Փիրանեան, Գր. Գաստիկեան, Եր. Պապոյեան, Մկրտիչ Տէլիգազարեան, Տիկին Աշպահեան, Էգաքէրեան, Ա. Պօյաճեան, Հայազատ Մըրեան 50-ական, Յ. Ալեքսանեան, Տիկին Դանիէլեան 30-ական Ֆ., Մարի Ժամկոչեան 20 Ֆ.:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
29 - 30

SAMEDI-DIMANCHE
29-30 SEPT.
1984

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.799 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 60e ANNÉE — No 15.799

ԵՐԵՒԱԿԱՅԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՄԸ ԵՒ ՏՈԼԱՐՆԵՐ ՈՒ ՏՈԼԱՐՆԵՐ

«Յառաջ» Չորեքշաբթի օրուան իր թիւին մէջ «Երեւակայական Հայաստան մը եւ տոլարներ ու տոլարներ» վերնագրով ...անդրադարձը կը հանդիսանար Պոլսոյ «Ճիւմհուրիյէթ» թերթի Սեպտեմբեր 26-ի ...ին յօդուածին, որուն մէջ Հայոց Ամերիկայի հանդէպ ունեցած պարտքին ու երեւակայական Հայաստանի մը մասին կը խօսուի:

Թուրք խմբագիրը, եթէ ժամանակ ու փափաք ունենար պիտի գտնէր թէ երբ ...լը կը սպառնար Կովկասի Հայոց, Փարիզի Հայ Ազգային Պատուիրակութեան նախագահ՝ Պօղոս Նուպար Փաշա Միացեալ-Նահանգներու այն ատենուան ...րենաւորման նախարար՝ Հուվըրին դիմելով յաջողած էր Հայաստանի Հանրապետութեան հաշւոյն ամսական 7.000 թոն ալիւրի առաքումը. Համաձայնութիւնը ստորագրած էին Փարիզ գտնուող երկու պատուիրակութիւնները, իսկ Երեւանի կառավարութիւնը զայն վաւերացուցած էր. այս յանձնառութիւնը քանի մը անգամ կրկնուեցաւ:

Քաղաքական դէպքերը այնպէս վեր ի վայր շրջեցան, որ ալիւր յանձնուի, բայց անվճար մնայ: Ամերիկեան կառավարութիւնը վաթսունըհինգ տարիէ ի վեր ա...իրին փոխարժէքը առնելիքներուն սիւնակը կ'անցընէ շարունակաբար անոնց աճեցնելով յետնեալ տոկոսները:

Ցաւով երեւակայական Հայաստանի ...ին եղած ակնարկութեանը, թերթին խմբագիրին յիշատակը թարմացնելու համար կը բաւէ յիշել: -

1.- 1918 Յունիս 4-ի Պաթումի դաշնագիրը, զոր ստորագրեցին Օսմանեան կայսրութեան կողմէ Խալիլ Պէյ, երեսփոխան եւ Արդարութեան նախարար, որպէս առաջին պատուիրակ, եւ Վէհիպ փաշա, որպէս Կովկասեան ճակատի Օսմանեան բանակներու հրամանատար, որպէս զինուորական ներկայացուցիչ, իսկ Հայաստանի Հանրապետութեան կողմէ Ալեքսանդր Խատիսեան, Ռուբէն Քաջազնունի, Միքայէլ Պապաջանեան, որոնք երկու երկիրներու միջեւ տեւական խաղաղութեան սկզբունքները կը յայտնէին: Պաթումի դաշնագրով Թուրքերը Հայաստանի պետութեան իրականութիւնը կը ճանչնային:

2.- 1918 Յունիս 9-ին գերմանական ճէ-...րալ եւ Թրքական Կիւլ Նուէրով Հայաստանի Հանրապետութեան ներկայացուցիչները, Աւետիս Ահարոնեանի եւ Ալ. Խատիսեանի գլխաւորութեամբ Պոլիս կը հասնէին ու Սուլթանին կողմէ ընդունուելէ ետք երկար բանակցութիւններ կ'ունենային կառավարական բարձր դասուն հետ, հետաքրքիրներու հարցումներուն պատասխանելով թէ իրենք միայն երկու երկիրներու փոխ-յարաբերութիւնները կարգի դնելու եկած են եւ Թրքահայ դատով զբաղելու պաշտօն չունին:

3.- 1920 Օգոստոս 10-ին Սեւրի դաշնագիրը, որուն 88րդ յօդուածով Թուրքիա, դաշնակից իշխանութեանց շարքին Հայաստանը «որպէս ազատ եւ անկախ պետութիւն» կը ճանչնար. դաշնագիրը Հայոց կողմէ Աւետիս Ահարոնեանի ստորագրութիւնը կը կրէր, իսկ Րիզա Թէվֆիք փաշա, զօրավար Համտի փաշա եւ Րէշիտ պէյ Թուրքիան կը ներկայացընէին:

4.- Ալեքսանդրապոլի 1920 Դեկտեմբեր 2-ի կէս գիշերին ստորագրուած է զըժ-...ախտ դաշնագիրը, որուն տակ Հայերու կողմէ Ալ. Խատիսեանի, Ա. Գիւլխանդանեանի, Ս. Ղորղանեանի, իսկ Թուրքերուն կողմէ Քեազիմ Գարապէքիրի եւ ...զրումի եւ Տրապիզոնի երեսփոխաններուն ստորագրութիւնները կը գտնուին:

Ինչ որ ալ եղած ըլլան Թուրքեւհայ այս դաշնագրութիւններուն գործնական արդիւնքները անոնք Հայ ներկայացուցիչներուն կողքին հին ու նոր Թուրքիոյ պաշտօնական պատուիրակներուն ստորագրութիւնները կը կրեն, երբ այդ միջազգային դիւանագիտութեան յիշատակարանները անցած են, եւ օրուան քաղաքական պահանջներուն ներշնչման տակ լրագրական յօդուածով մը կարելի չէ Հայաստանը չակերտով մը քարտէսէն սրբել:

ԼԵՒՈՆ ԽԱՉԻԿԵԱՆ

ԱՊՐԻԼ 24, ԱՄԵՐԻԿԱ, ԹՈՒՐՔԻԱ
ԵՒ
Corriere della Sera

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՋՂԱԳՐԳՌՈՒԱԾ ԵՆ
ԿԸ ԳՐԷ ԻՏԱԼԱՑԻ ԼՐԱԳՐՈՂԸ

Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 27-ի Քոռիէռէ տէլլա Սեռան, որ Իտալիոյ (Միլանօ լոյս տեսնող) կարեւորագոյն օրաթերթերէն է, լայն տեղ կուտայ Անգարայի իր թղթակցին մէկ յօդուածին, ուր Սիլվանօ Վիլլանի կը խօսի Թուրքերու ջղագրգռութեան մասին, Միացեալ-Նահանգներու Ներկայացուցչական Ժողովին եւ Ծերակոյտի արտաքին յանձնախումբին վաւերացման առթիւ՝ այն բանաձեւին որ Ապրիլ 24-ը կը նուիրագործէ իբրեւ «Մարդուն դէմ մարդուն վայրագութեան օր»:

Իտալացի լրագրողը կը հաղորդէ որ, նախորդ օրը (Սեպտեմբեր 26) Ազգ. Ժողովը հրաւիրուած է վիճարանական նիստ մը բանալու ամերիկեան բանաձեւին առթիւ: Անդրադառնալով ատոր, մէկը ըսած է որ բանաձեւը անխոհեմ քայլ մըն է որ բացայայտ կերպով կը քաջալերէ միջազգային ահաբեկչութիւնը, ինչ որ տեսնուեցաւ դեռ քանի մը օր առաջ, Պէյրութի մէջ: Յայտնելէ ետք թէ ուր հասած է բանաձեւին քուէարկութեան հարցը Ուաշինկթընի մէջ (Ծերակոյտի քուէարկում, հուսկ՝ նախագահի վաւերացում), լրագրողը, կը պատմէ թէ Արտաքին նախարարութեան մէկ ուրիշ պաշտօնատարը աւելցուցած է, չծածկելով իր մտահոգութիւնը, որ բանաձեւը ի վերջոյ մնայուն յատկանիշը պիտի ըլլայ Միացեալ-Նահանգներու արտաքին քաղաքականութեան: Ապա, Վիլլանի կը խօսի Հայերու տեղափոխութեան աւելի ճիշդ, կ'ըսէ, տեղահանութեան մասին, նկարագրելով ջարդերը զորս կրեց «պատմութեան զոհ ժողովուրդ մը», ինչպէս կը չեշտէ վերնագրին մէջ: Կը ծանրանայ խորհրդային պահանջին վրայ, Բ. աշխարհամարտի վաղորդայնին Կարսի եւ Արտահանի մասին (արագօրէն բարձի թող եղած ձեւակերպութիւն մը..) եւ որու պատճառաւ, կը գրէ, Թուրքիա որոշած է 1952-ին Ատլանտեան Ուխտին անդամակցիլ: Հայերէն ետք, Թուրքերը լրագրողին կը խօսին Յոյներու մասին եւ վերջերս Աթէնք բաժնուած քարտէսի մը, ուր ոչ միայն Յունաստան կը տարածուի «Երկու ցամաքամասի եւ հինգ ծովերու վրայ» այլեւ Հայաստան մը եւ Քիւրտիստան մըն ալ տեղ գտած են:

Վիլլանի կ'արձանագրէ նաեւ քաղաքական պարագլուխներու կամ երեսփոխաններու յայտարարութեանց կամ առաջարկներուն, որոնց մասին գրեցինք արդէն, ինչպէս օրինակ՝ օր մը որոշել նուիրուած կարմրամորթերու և սեւերու ցեղասպանութեան Ամերիկացիներու կողմէ:

ՃԱՏՐԱԿ
ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Հինգշաբթի, 6-րդ խաղին, Գարպով երկրորդ յաղթանակը տարաւ, 70-րդ հարուածին: Ներկայիս Գարպով 2 - 0 կը յաղթէ եւ խաղին հետեւող մասնագէտ արանձնաշնորհեալները (Մոսկուայի Սենդիքաներու Տան մէջ) սկսած են նախատեսել Գարպովի յաղթանակը: Այս վերջին խաղը, արդէն, որակուած է «հոյակապ», «շատ բարձր որակի»:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆՑ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ Բ. ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Բ.

ԹՊԻԼԻՍԻ («Յառաջ», հեռաձայնով). - Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 27, առաւօտեան 9.15-ին բացուեցաւ 5-րդ նիստը, որ նուիրուած էր եկեղեցական, աւելի ընդհանուր ձեւով՝ կրօնքներու պատմութեան: Առաջին խօսողն էր Ուփսալայէն՝ փրոֆ. Հալկարտ, որ խօսեցաւ Արտաւազդի Առասպելի Եզնիկի եւ Խորենացիի մօտ երկու տարբեր աւանդութիւններու մասին՝ Դեւ կամ Փրկիչ:

Երկրորդ խօսողն էր Միացեալ-Նահանգներէն՝ (Քոլէճվիլ) փրոֆ. Կապրիէլ Ուինքլէր, որ ներկայացուց հայերէն հաւատոյ հանգանակներու եղրաբանական յեղաշրջումը (կանուխ շրջանի): Նիստին կը նախագահէր Լոնտոնի Պրիթըշ Լայպըրրիէն Վրէժ քհնյ. Ներսէսեան:

Վեցերորդ նիստը նուիրուած էր արուեստի պատմութեան: Տիկին Նիքըլ Թիէրի խօսեցաւ Յովհաննէս Զմշկիկ կայսեր (Բիւզանդիոն) Մլեհ զօրավարի մէկ որմնանկարին մասին, որ կը գտնուի Կապադովկիոյ մէկ եկեղեցւոյ մէջ: Տիկին Սթոնի նիւթն էր՝ Երուսաղէմի հայ գետնի խճանկարի մասին, 6-րդ դարու կէսերուն:

Կարճ դադարէ մը ետք բացուեցաւ եօթներորդ նիստը, որ նուիրուած էր լեզուական հարցերու: Փրոֆ. Եռալ (Պոխումէն) խօսեցաւ հայերէն քանի մը բայերու իմաստաբանութեան մասին:

Փրոֆ. Ռոպըրթ Հիւսընի նիւթն էր իր մէկ աշխատութիւնը նուիրուած հայկ. քարտէսներու, ոչ միայն բնական եւ քաղաքական՝ այլեւ թեմերու, եպիսկոպոսական աթոռներու բաժանումներով:

Ժամը 16.30-ին այս նիստին փակումէն ետք, տեղի ունեցաւ ընդհ. ժողով: Օրակարգի նիւթ էր նաեւ նոր անդամներու դիմումնագրերը, ասոնց կարգին՝ Հայր Լըռուառ, Տիգրան Գույումճեան, Ռոպէրթ Թոմսըն, Ճէյմս Ռասըլ, Նինա Կարսոյեան, Ճոն Կրէփին՝ որոնք ընդունուեցան որպէս անդամ: Ժողովը որոշեց այս հանդիպումները կատարել երկու տարին անգամ մը, ուրեմն յաջորդը՝ 1986-ին:

Իրիկունը տեղւոյն քաղաքապետը ընդունելութիւն մը կուտար իր պատիւ այս համագումարին մասնակցողներուն՝ Սիմէոն Շթիֆթ հին վանքին մէջ: Թիֆլիսի մամուլը սկսած է արդէն անդրադառնալ համագումարին աշխատանքներուն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՊԱՆԻՈՅ պասք գաւառին մէջ, Հինգշաբթի գիշեր երեք քաղաքային պահակ սպաննուած են եւ եօթը ուրիշներ ալ՝ վիրաւորուած: Առաջին հակազդեցութիւններն են Ֆրանսայի կատարած յանձնումին դէմ եւ որու շուրջ վիճարանութիւնները չեն դադրած: Պէտք է նկատի առնել թէեւ որ գործադուլը (Սպանիոյ պասք շրջանը) անջատապաշտներու ակընկալած տարողութիւնը չունէր, մինչ ֆրանսական կողմը համեմատական հանդարտութիւն կը տիրէ: Համայնավար յեղափոխական լիկայի պարագլուխը՝ Կրիվին թաղուած կը նկատէ ապաստանի իրաւունքը: Համայնավարներն ալ միշտ կը դատապարտեն, մայց այս յանձնումին առթիւ, բացայայտ է՝ «Պետութեան պարտադրանքը»:

ՊՈԼՍՈՅ զինուորական Ատեանը ծայրայեղ ձախ՝ մարքս-լենինեան զինեալ քարոզչութեան կազմակերպութեան 22 անդամներ մահուան դատապարտած է: Ասոնք ամբաստանուած են 87 քաղաքացիի եւ 7 ոստիկանի սպանութեան համար (1975-էն ի վեր): 335 մեղադրեալներու վրայ, 45 ալ ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուած են, 60՝ անպարտ արձակուած են, մնացեալներն ալ 2-էն 24 տարի բանտարկութեան: Դատավարութիւնը չորս տարի առաջ սկսած էր:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ Արտաքին նախարարին ելոյթը մեծ խանդավառութիւն չէ ստեղծած եւ մանաւանդ՝ ամերիկացի իր պաշտօնակիցը շատ բուռն հակազդեցութիւն մը ունեցած է, Գրոմիկոյի պաղ պատասխաններուն: Խորհրդային դիւանագիտութեան այս վաղեմի նախարարը (25 տարի է եւ նման երկրի մը պարագային՝ տաղանդ պէտք է դիմանալու համար...) չեշտած էր թէ Ամերիկա խօսքէն գործի պէտք է անցնի, հաւատք ներշնչելու համար: Համաձայն է որ զինարշաւը դադրի: Ինչպէս ամէն տարի, Ազգաժողովին վեթերան դիւանագէտը երկու հարց դրած է.- մէկը՝ անջրպետի օգտագործումը զուտ խաղաղասէր նպատակներու, միւսն ալ՝ Պետութեան ահաբեկչութեան անընդունելիութիւնը հռչակել:

ՖՐԱՆՍԱ, Ուրբաթ օր, դադար մը տըւաւ Ջատի իր պարպումին, տրուած ըլլալով որ ըստ երեւոյթին եւ ականատեսներու, լիբիական զօրքը տեղէն չէ շարժած: Ֆրանսա չուզեր ծանր բնոյթ տալ այս անախորժ պատահարին, կը նախընտրէ՝ սպասել:

ԱՅԱԹՈՒԼԱ ՇԻՐԱԶԻ, մէկը Պարսկաստանի կրօնական պարագլուխներէն մեռած է 95 տարեկան: Կ'ապրի Մաշհատ, անցեալին բանտարկուած էր հակաթագաւորական գործունէութեան համար. կարեւոր դեր խաղացած է յեղափոխութեան մէջ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ, եղան միսը 1% գեղչ պիտի արձանագրէ Հոկտեմբեր 1-էն: Մըսավաճառները կրնան նոյնիսկ մինչեւ 2%-ի տանիլ այդ զեղչը:

ՍՊԱՆԻՈՅ եւ աշխարհի ամէնէն հանրածանօթ ցուլամարտիկներէն մէկը՝ Փաքուիտի մեռաւ «պատուոյ դաշտին» վրայ, զոհ եղանակի իր վերջին քոռիտային, որու ընթացքին Աւիփասօ (որ ցուլին անունն է եւ ճարպիկ կը նշանակէ) կոտոշի քանի մը ճակատագրական հարուածով վերջ տուաւ մեծ թոռեռոյին կեանքին: 36 տարեկան էր, ամուսնացած Սպանիոյ Ֆլամէնքոյի մեծագոյն երգչուհիներէն մէկուն հետ: Ցուլին կոտոշը բարձրասկըրին երակը մտած ու արիւնոհոսութիւն պատճառած էր: Մահուան այս լուրը, Հինգշաբթի իրիկուն, երկրորդական դարձուց Պասքերու խնդիրը:

ԼՈՆՏՈՆԻ հանրածանօթ Սոթպի'զ աճուրդի սրահը ծախուած է աՃի օր, Պորտոյի «Կայսերական» (6 լիթր) շիշ մը՝ 1924-ի Մութոն - Ռոշիլտ մը, 110 հազար Ֆրանքի: Գնողը Անգլիացի մըն է, որ ըսած է թէ միայն 2 ուրիշ շիշ կայ, նոյն տեսակէն: Ծախուած գինը, թէեւ Մութոն - Ռոշիլտը Փոյիյաքի գինիներուն առաջինը դասուած է, մրցանիշ մը կը նըկատուի:

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 28Ի կարեւորագոյն դէպքն էր ... Պրիժիթ Պարտոյի յիսնամեակը, որու կ'անդրադառնար նոյնիսկ «Իւմանիթէ» իր առաջին էջին վրայ, յօդուածով եւ նկարով:

ՇԱՀՆՈՒՐԵԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

Յ. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

Երկրորդ գրական երեւոյթ մըն է, անկասկած, Շահնուրի ֆրանսագիր գրականութեան եւ անոր բերած արձագանգներուն ճիշդ գնահատումը: Մենք սովորութիւն ունինք օտար լեզուով լոյս տեսած յօդուած, գրախօսական կամ այլ ձեւի արտայայտութիւն վերագնահատելու, յաճախ առանց նկատի ունենալու, թէ ո՞վ է այդ գրութիւնը ստորագրողը կամ ո՞ւր լոյս տեսած է տուեալ արձագանգը…: Շահինեան ճիշդ այս թակարդէն կը խուսափի, փորձելով տուեալները գնահատել - պահել իրենց բնական չափերուն մէջ: Օրինակ, 1964-ին հրատարակուած Ցէօ Ֆռնթր փէօ բանաստեղծութիւններու հատորին ստեղծած արձագանգները նշելէ ետք, Շահինեան կ'ըսէ·

«Շահնուրի մասին գրող Ֆրանսացիները իր բարեկամները եղած են առհասարակ, կամ բարեկամներուն բարեկամները: Իրենց կարծիքը դրական եղած է ընդհանրապէս, հասկնալի պատճառներով· կա՛մ իր գործը սիրելուն համար բարեկամացած են իրեն հետ, կա՛մ ալ բարեկամ ըլլալուն համար սիրած են նա՛եւ իր գործը: Երկար ուսումնասիրութիւններ քիչ գրուած են արդէն եւ միւս գրութիւններուն մէջ կրկնուած են հիմնական քանի մը թեմաներ՝ իր կենսագրութեան եւ բնաւորութեան առնչըւող» (էջ 128) (*):

Ուսումնասիրութիւնը նաեւ հետաքրքրական մանրամասնութիւններ կը բերէ Շահնուրի կեանքին թէ գործին կապուած: Օրինակ, կարեւոր է գիտնալ, որ Շահնուր ֆրանսերէն գրելու սկսած է Փարիզ հաստատուելէն անմիջապէս ետք (էջ 24): Կամ՝ շահեկան է Շահնուրի կապը իր «որդեգիրին», Օր. Մայէթ Տրնաժիւքարտի հետ (ապագային՝ Տիկին Սարիք), որուն հետ առնչուող մերժ նոթերը մերժած է յանձնել Ռըվիւ 84-ի, եւ այդ ձեռագիրներուն հետքը չկայ ներկայիս: Այս պարագան անմիջապէս կը յիշեցնէ պատերազմի նախօրեակին Շահնուրի ձեռնարկած ոչնչացումը՝ իր հայերէն ձեռագիրներուն, որուն կ'ակնարկէ «Առաջին քայլեր փապուղիին մէջ» գրութեամբ: Շահինեան՝ ենթադրաբար գնահատում մը կատարելէ ետք, թէ ի՞նչ կրնան ըլլալ այդ ձեռագիրները, հարց կուտայ, թէ ուրկէ՞ կուգայ «ոչնչացնելու այս տրամադրութիւնը· ի՞նչ կապ ունի ան տասնհինգամեայ իր հեռացումին հետ հայ գրականութենէն» (էջ 50): Իսկ աւելի ուշ նման այլ հարցական մը կը դնէ, երբ կ'ըսէ, թէ որքանո՞վ պարտադիր եղած է Շահնուրի հեռացումը հայ գիրէն ու կեանքէն, հիւանդանոցներու կամ բուժարաններու մէջ ֆրանսերէն քերթուածներ գրող Լիւպէնը չէ՞ր կրնար հայերէն գրել… (էջ 89): Անշուշտ բազմաթիւ հոգեբանական եւ այլ տուեալներ կան այստեղ ուսումնասիրելի, եւ նման ակնարկութիւններ պարզապէս պեղելի գետիններու կամ հարցերու վրայ լուսարձակը կը կեդրոնացնեն:

Ինչպէս աշխատասիրութիւնը ցոյց կուտայ, կարեւոր եղած է Շահնուրի եւ Արփիկ Միսաքեանի կապը՝ Շահնուրի հայ գիրին վերադառնալու գծով: Ինչպէս եւ հետաքրքրական է Շահնուրի հետեւողական մերժումը՝ «Նահանջ…»ը ֆրանսերէնի թարգմանելու. Շահնուր իր վէպը կը նկատէ երիտասարդական գործ:

Պարզ է, որ նման ուսումնասիրութիւն մը բծախնդիր եւ հետեւողական ճիգ կը պահանջէ, եւ այստեղ պէտք է արձանագրել, որ Շահինեանի «Կենսագրութիւն…»ը առաջին կարեւոր գիտական աշխատասիրութիւնը կը բերէ Շահնուրի գծով:

Նուպար Ակիշեանի «Շահան Շահնուր»ը վերագրեալ ուսումնասիրութեան տարողութիւնը չունի անշուշտ, ոչ ալ անտիպ նիւթերու այն հարուստ հանքը, որ կենսական եղած է Շահնուրի կենսագրութեան պատրաստութեան առթիւ· ան համեստ, այլ միաժամանակ պարկեշտ փորձ մըն է ներկայացնելու Շահնուրի գործն ու աշխարհը՝ ընդհանուր գիծերու մէջ:

Ինչպէս կը բացատրէ Ակիշեան, աշխատասիրութեան գաղափարը ծնունդ առած է Շահնուրի ծննդեան 70-ամեակի մթնոլորտէն, քանի մը բարեկամներու թելադրութեամբ: Հեղինակին բառերով· «Ճիշդ է որ եղած անկեղծ թելադրութիւնը խանդավառիչ էր, սակայն միւս կողմէ, այն վախը՝ որ կրնայի անաչառ չըլլալ դատումիս մէջ, խռովեց զիս: Արդար ըլլալու համար պէտք է ըսեմ, որ երկար տարիներ անյուսօրէն ու ակնկալութեամբ սպասած էի որ Շահնուրի գրականութիւնը ճանչցնող ու սիրող լուսաշող գրիչ մը նման աշխատութեան մը ձեռնարկէր, արժեցնելու համար համատարած այն սէրը, որ սկսած էր տեղ գտնել նոր սերունդներու կուրծքին տակ: Ակնկալութիւնս ի դերեւ ելաւ սակայն» (էջ 14):

«Լուսաշող»ին ընդգծումը կը պատկանի Ակիշեանի, իսկ դիրքէն չէ երեւակայել, թէ ինչպիսին կրնայ ըլլալ այդ լուսաշող գրիչը:

Գործը յաջորդական յօդուածներու ձեւով լոյս կը տեսնէ «Պայքար»ի մէջ, Շահնուրի ծննդեան 70-ամեակի օրերուն, եւ որոշ վերամշակումէ ետք, կ'ամփոփուի հատորի մը մէջ: Տուեալ փաստը պարզապէս կը յիշենք, որովհետեւ Ակիշեանի աշխատանքը, իր ներկայ ձեւին մէջ, կրնար ընդունելի ըլլալ մամուլի մէջ հրատարակուած յօդուածաշարքի ձեւով, սակայն ոչ՝ հատորի, ուր ուսումնասիրողը պարտաւոր է կա՛մ որոշ գիծ մը զարգացնել, եւ կամ անդրադառնալ բոլոր երեւոյթներուն. մա՛նաւանդ՝ երբ այս ձեւի ընդհանրութիւններու մէջ կը շարժի:

Բացատրենք:

«Ցարալէզներուն դաւաճանութիւնը» քննարկած ատեն՝ Ակիշեան կ'անդրադառնայ Շահնուրի պատմուածքներէն միմիայն երեքին՝ «Հոսանքին եզրը» գործին, «Դերձակ մը, իր հիւրերը եւ զանազան դէպքեր»ուն եւ «Գեղ մը անուշ սիրտ»ին: Կարծէք չեն գրուած «Մանուկ մը տարեցներուն մէջ»ը, «Զաթոսթէ»ն, «Առաւօտեան շեփոր»ը կամ հատորի խորագրին իր անունը տուած, Շահնուրի մտածումներուն գծով այդքան յատկանշական «Ցարալէզներուն դաւաճանութիւն»ը…: Կ'երեւի այս վերջինը պատմելի փլոթ մը չունի, որովհետեւ Ակիշեան կ'ախորժի Շահնուրի վէպին կամ պատմուածքներուն փլոթը ներկայացնել:

Եթէ Ակիշեան տակաւին բացատրութիւն մը ունի տալիք դուրս ձգուած կամ չքննարկուած պատմուածքներու պարագային («…փորձեցինք որոշ գաղափար մը տալ Շահնուրի տաղանդին այս մէկ երեսին մասին», էջ 108), ամբողջութեամբ անբացատրելի կը մնայ Շահնուրի յաջորդ հատորին մէջ տեղ գտած որոշ գործերու ամբողջական անտեսումը: Այսինքն՝ Ակիշեան երբ կը քննարկէ «Թերթիս կիրակնօրեայ թիւը», կ'անդրադառնայ «Ֆրանսահայ տողանցք»ին, «Լրագիրը» եւ «Գրական էջ մը» խորագրով գրութիւններուն, նոյնիսկ առիթը կը գտնէ խօսելու նոյն ժամանակաշրջանին գրուած, բայց հատորի մէջ չանցած երեք այլ գրութիւններու մասին («Դրախտ կորուսեալ», «Վէպին շուրջ», «Վաւերաթուղթը»), սակայն կը մոռնայ «Սիրտ կայ որ կը ճանաչէ»ն, «Արդար գնդակահարութիւն մը», «Առաջին քայլեր փապուղիին մէջ»ը կամ «Հեռաւոր երկիր»ը, որոնք տեղ գտած են «Թերթիս…»ին մէջ: Արդեօք նուա՞զ արժէքաւոր գործեր են անոնք, թէ Ակիշեան անոնց մասին ըսելիք չունի:

Պարագան շատ աւելի աչքառու կը դառնայ, եթէ նկատի ունենանք Շահինեանի հատորին մէջ նշուած տուեալները «Թերթիս…»ին գծով, եւ այն պարագան, որ Շահնուր ի՛նք համաձայն չէ գտնուած այդ յօդուածներուն հատորին մէջ անցնելուն: Ծանօթ է նաեւ այն փաստը, որ Շահնուր, նման յօդուածներ հատորին մէջ անցընելէ առաջ, զանոնք կանոնաւոր վերամշակումի կ'ենթարկէր: Այստեղ օգտակար չէ՞ նաեւ Շահինեանի գործէն հետեւեալ մէջբերումը, որ աղերս կրնայ ունենալ այս առնչութեամբ· «Գ. Քէօսէեանի մէկ հաստատումին, թէ նշանաւոր դարձած գրողի մը բոլոր գրածները կարեւոր են, կը պատասխանէ, թէ ստորագրութիւնը ինքնին արժէք չունի» («Կենսագրութիւն…», էջ 21): Անշուշտ նման առարկութիւններ պիտի չարձանագրէինք, եթէ Ակիշեան առանձին թեմա մը կամ գիծ մը զարգացուցած ըլլար, կամ՝ ընդհանրութիւններու ծիրին մէջ, հատորով լոյս տեսած յօդուածներու կողքին քննարկէր նաեւ մամուլի էջերուն մնացած գործերը: Սակայն հարց չկայ այստեղ:

Ամէն պարագայի չենք կարծեր, որ այս մոռացումները դիտումնաւոր են. կամ ան մասնաւոր պատճառ ունի անտեսումի: Հաւանաբար, երբ Ակիշեան սկսած է գրել յօդուածաշարքը, այնքան լայն ծրագիր մը չէ ունեցած իր մտքին:

Սակայն հիմնական հարցը հոս չի կայանար:

Վերադառնալով Շահնուրի գործերուն ժամանակագրական շարքին, որուն հետեւած է ուսումնասիրողը իր ներկայացման մէջ, կը քննենք «Նահանջը առանց երգի»ն:

Ակիշեան շուրջ 40 էջ կը տրամադրէ «Նահանջ…»ին, սակայն չի յաջողիր վերլուծումի ընդհանուր երակներ գտնել, որովհետեւ իր մօտեցումն իսկ, իր աւանդական ձեւին մէջ, շատ հեռու չի կրնար երթալ: Այսպէս, ան տեղ մը պիտի ըսէ·

«Եւ երբ նկատի կ'առնենք Շահնուրի վէպին կառուցուածքը, տիպարներու հոգեբանական զարգացումը, պատմութիւնը, փլօթը - այսինքն՝ դէպքերու իրերայաջորդութիւնը, ուր կը տիրապետէ պատճառականութիւնը…» եւայլն (էջ 61):

Եւ Ակիշեան կը ներկայացնէ վէպն ու անոր շուրջ բարձրացած աղմուկը, կը պատմէ դիպաշարը («Ձենք յաւակնիր բնականաբար, գեղեցկօրէն պատմած ըլլալ պատահարներու ցանցուած շարքը, որ միայն վէպը կարդալով կարելի պիտի ըլլայ վայելել»: էջ 78), կը ներկայացնէ տիպարները, եւայլն…: Իսկ մենք տակաւ այն տպաւորութիւնը կ'ունենանք, որ Ակիշեան կարծէք ուսուցիչ մըն է, որ կը խօսի աշակերտներուն, որոնք առաջին անգամ ըլլալով կը կարդան Շահնուրի վէպը: Աւելի՛ն. Ակիշեան, Շահնուրի հանդէպ իր մեծ հիացումէն տարուած, պաշտպան փաստաբանի նման պատրաստ է պաշտպանելու Շահնուրի բոլոր տիպարներն ու անոնց հարցերը՝ գեղարուեստական ըլլան անոնք, թէ բովանդակային (ազգային հարցերու առնչըւած կեցուածք):

(Շար 2)

ԽՄԲ. «Յառաջ»ի. - Այս տեսակէտը այնքան ալ չի համապատասխաներ իրականութեան: Արմէն Լիւպէն գնահատուած բանաստեղծ մըն է Ֆրանսայի մէջ եւ իր մահէն տասը տարի ետք ծագած նոր հետաքրքրութիւնները լաւագոյն փաստերն են: Դեռ վերջերս լոյս տեսան երկու հատորներ, որոնց նախաձեռնողները ոչ բարեկամներ էին Շահնուրի, ոչ ալ բարեկամին բարեկամը: Հոկտեմբերին ալ լոյս կը տեսնէ գրական պարբերականի մը՝ Քահիէ տիլէօ եռամսեայ թիւը, ամբողջովին նուիրուած Լիւպէնի, որ ծանօթ չէր հրատարակիչ - խմբագրին: Եւ դեռ յաճախակի դիմումներ կը ստանանք գրագէտներէ թէ բանաստեղծներու բառարան պատրաստողներէն, նկար թէ կենսագրութիւն ուզելու համար:

O—O—O—O—O—O—O—O

Լեռը մարգարէին քով չերթայ նէ՝ Մարգարէն լեռան քով կ'երթայ

(ԵՐԳԻԾԱՎԷՊ)

Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆ

O—O—O—O—O—O—O—O

ԱԼԱՖՐԱՆԿԱ

- Ես երթամ անգամ մը օրէնսդիրքը աչքէ անցունեմ, ձեր սնանկութեան որ կարգէն ըլլալը հասկնամ:
- Սնանկութի՞ւնն ալ կարգ ունի:
- Հարկաւ:
- Ջըսես գիւղացական աշակերտի պէս է: Հարկաւ մերը բարձր կարգէն ըլլալու է:
- Նայինք, տախկա օրէնքը գիտէ:
- Բարձր կարգէն եղողներուն անշուշտ նուէր ալ կը տրուի, անանկ չէ՞:
- Վաղը կ'ըսեմ, դուն ատ թուղթը գրէ որ վաղը առտու ինծի տաս:
- Շատ աղէկ:

×

- Ի՞նչ ըրիք Նիկողիմոս աղա, մուրհակը պատրաստեցի՞ք:
- Միսիօ փաստաբան, դուն զիս աւանակի տե՞ղ դրած ես:
- Այստեղ ինչ աւանակի հարց կայ. քեզի երաշխաւոր եղող մարդուն տրուելիք դրամին համար պարտամուրհակ մը պիտի տաս, ան ալ պիտի առնէ:
- Միսիօ փաստաբան, ես քու գիտցածներէդ չեմ, խենթ կ'երեւամ, ամա մարդս լաւ կը ճանչնամ:
- Աս խօսքերէդ բան մը չեմ հասկնար, ինչ ըսել կ'ուզես:
- Ըսել պիտի ուզեմ, վարպետութեամբ մը ձեռքէս դրամ առնելու կ'աշխատիս. ես մարդու դրա՞մ կուտամ. ինծի Նիկողիմոս կ'ըսեն:
- Ըսել է մուրհակը տակաւին չէ՞ս գըրեր:
- Ձեմ գրած եւ գրելիք ալ չունիմ, քեզի տուած քսան ոսկին ալ հիմա ետ կ'ուզեմ:
- Կը ցաւիմ որ գլուխնիդ եկած փորձանքը, այսինքն սնանկութիւնը քիչ մը խելքերնուդ դիպեր է, բայց կը կարծեմ որ քանի մը օրէն կ'անցնի:
- Խելքս տեղն է, ես դրամներս կ'ուզեմ:
- Երբեւէ լսե՞ր էք որ փաստաբանի մը տրուած դրամը ետ առնուի, այդ դրամը ես առած եմ ըստ օրինի, ըստ իրաւունքի, ըստ պարտականութեան, ըստ կարգ ու կանոնի:
- Իշտէ ես ալ՝ ըստ ձեր այդ ըսածներուն, ըստ այդ դրամը ըստ ետ կ'ուզեմ:
- Ձեր այդ ըսածը ապօրինի է:
- Դրամս կ'ուզեմ:
- Ատ ձեւով դրամ ուզելը իրաւունքի դէմ է, իրաւունքի դէմ գործած չըլլալու համար դրամին իմ քովս ըլլալը հարկաւոր է:
- Դրամը իմ իրաւունքս է, կ'ուզեմ, վերջացաւ:
- Իրաւունքը իրաւ բառի յոգնակին է: Դուն քերականութիւն գիտե՞ս:
- Ո՛չ:
- Քերականութիւն չի գիտցող մարդու մը դատը պաշտպանելէն աւելի դժուար գործ չի կայ, մինչեւ չի հասնալուդ պատճառը քերականութիւն չի գիտնալդ է: Ինչ որ է՝ թողունք ատոնք, իրաւունքը իրաւ բառի յոգնակին է, ասկէ կը հետեւի որ քսան ոսկին իմ իրաւունքս է, որովհետեւ քու պահանջդ եղող իրաւունքը սնանկացեր է, իմ պահանջս իրաւի յոգնակին է, եւ քանի որ քիչը շատին ենթակայ է, ատոր զօրութեամբ սնանկացողին՝ յոգնակին ենթարկուիլը ակնյայտ է, եւ դուն սնանկացած ըլլալով, ես ալ յոգնակի ըլլալով՝ ինծի ենթակայ ըլլալէն ազատելիք չունիս, ըսել է քսան ոսկին իմս է, եւ քանի որ քսանը թուական անուն է եւ պարզ բառ, եւ անոր անցեալ ընդունելութիւնը, եւ ուղիղ խնդրի մէջտեղը ու վերջը մէկ նու գիր դրուելուն պէս ինչ յատկացուցիչ կ'ըլլայ, այլեւս դուն ի՞նչ իրաւունք ունիս ինձմէ քսան ոսկին ուզելու:
- Քու աս ըսածներդ ո՞ւր կը գտնուին:
- Թուրքերէնի քերականութեան մէջ, քեզի սուտ պիտի չի խօսի՞մ ա:
- Քերականութիւնը ինչ գիտէ սնանկանալս եւ քեզի քսան ոսկի տալս:
- Որքան սնանկացեալ կայ նէ բոլորն ալ ատ մասին գրուած յօդուածներէն մէկուն ենթակայ պիտի ըլլան, այդ յօդուածներուն չի յարմարուող սնանկութիւն չըլլար:
- Կը նաշնակէ այդ յօդուածները սնանկութեան մէկ մէկ կաղապարներն են, ուզը այդ կաղապարներէն մէկնումէկին համապատասխան սնանկութիւն մը կ'արպրէ:

(Շար. 33)

ԱՌԱՋԻՆ ԽԱՉԱՊԱՇՏ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ԵՂԱԾ ԵՆ ՀԱՅԵՐԸ

×

Ա.

Ս. ԽԱՉԻ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔԸ՝ ՀԱՅ ԾԻՍԱԿԱՏԱՐՈՒԹԵԱՆՑ ՄԷՋ

Հայկական ծէսին մէջ՝ շատ զգալի է Ս. Խաչի պաշտամունքը: Ամէն օր, ըլլայ Ս. Պատարագի, ըլլայ Ժամերգութեան ընթացքին՝ շարունակ մեր Տիրոջ Խաչին յիշատակութիւնը կը կատարուի: Բոլոր հանդիսաւոր սրբազան արարողութեանց ատեն՝ Հանդիսադիրը ձեռաց Խաչ մը կը բռնէ որով յաճախ Հաւատացեալները կ'օրհնէ ըսելով.- «պահպանեա, Քրիստոս Աստուած մեր զժողովուրդս քո ընդ հովանեաւ Ս. Խաչի քո...»:

Բազմաթիւ արարողութիւններու ատեն Սարկաւագը հետեւեալ քարոզը կ'ըսէ. «Ս. Խաչիւս աղաչեսցուք զՏէր, զի սովաւ փրկեսցէ զմեզ ի մեղաց եւ կեցուսցէ շնորհիւ ողորմութեան իւրոյ...»:

Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցին, Ծիսական Տարուան ընթացքին, մի քանի անգամ կը կատարէ Ս. Խաչի տօնակատարութիւնը: Հայերս ունինք տարուան մէջ երեք անգամ Ս. Խաչի Տօնը: Խաչվերաց, Խաչգիւտ եւ Վարագայ Խաչ: Վարագայ Խաչի տօնը զուտ Հայկական է: Խաչի տօներուն մէջ՝ ամէնէն կարեւորը Խաչվերացն է, քանի որ հինգ Տաղաւարներէն մէկն է եւ շաբաթապահքով մը կը պատրաստուինք այդ Տօնին՝ որ ութ օր կը տեւէ:

Ս. Ներսէս Շնորհալի Հայրապետը զանազան Տաղեր եւ Երգեր յօրինած է ի պատիւ Ս. Խաչին, որ հինգերորդ դարէն ի վեր՝ ներշնչման նիւթ դարձած է բոլոր հայ սրբազան հեղինակներուն: Հայ Մատենագրութեան Գլուխ - Գործոցներն են Ս. Գրիգոր Նարեկացիի (945 - 1010) եւ Դաւիթ Անյաղթ Փիլիսոփային՝ Ե. Դար, պատուական ներբողականները Ս. Խաչի մասին:

Հայ ընտանիքներու մէջ նախապէս բարի սովորութիւնը կար հացին վրայ խաչակնքելը՝ ճաշի պահուն, հացը կարելէ առաջ: Մինչեւ այսօր ալ կան մարդիկ որոնք երբ հացի կտոր մը իյնայ գետին, զայն կը համբուրեն եւ իրենք զիրենք կը խաչակնքեն մէկ կողմ դնելով զայն, որպէսզի ոտքի կոխան չըլլայ: Հացին վրայ խաչակնքելու սովորութիւնը կը գտնենք մանաւանդ Փոքր Ասիոյ Արեւելեան Գաւառներուն մէջ ապրող եւ հայկական ծագում ունեցող մի քանի ցեղախումբերու մօտ, որոնք բոլոր կերպով այլազգութիւնը ընդգրկած են...

Ով որ ծանօթ է Քրիստոնեայ Հայաստանի ոչ միայն անցեալ, այլ նաեւ արդի պատմութեան, շատ լաւ գիտէ թէ Հայ Ժողովուրդը ապրած է ոչ միայն «Ս. Խաչի հովանիին ներքեւ», այլ նաեւ յաճախ Քրիստոսի հանդէպ ունեցած իր անխախտ հաւատքին եւ յարումին համար, կրած է իր մարմնին վրայ, դարերու հոլովոյթին՝ աստուածային Խաչեալին չարչարանքները: Դիպուած մը չէ ուրեմն, որ Հայերը՝ անպատմելի Ս. Խաչին հանդէպ իրենց ունեցած փարումին համար՝ արժանացած են «Խաչապաշտ ժողովուրդ» յորջորջումին:

×

Բ.

ԽԱՉԸ՝ ՍՐԲԱԶԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԻՆ ՄԷՋ

Արձաններու գործածութիւնը այնքան ընդունելի չէր եղած հին ատենները, Հայ Եկեղեցւոյ եւ Ճարտարապետութեան մէջ:

Յիշատակութեան արժանի առաջին քանդակագործութիւնները կը յայտնուին Աղթամարի չքեղ եկեղեցիին մէջ՝ Ժ. դարուն: Մինչեւ հիմա մեզի ծանօթ որմնանկարները՝ ԺԲ. դարէն անդին չեն անցնիր: Հնամենի հայկական աւանդութեան համաձայն, Եկեղեցիներու Աւագ Խորանին վրայ կը գտնուի միշտ Աստուածամօր պատկերը Յիսուս - Մանուկը իր գրկին մէջ: Սրբազան պատկերներու կիրառութիւնը Հայկական եկեղեցիներէն ներս՝ իր զգալի զարգացումը ունեցած է Միջին Դարէն յետոյ: Խաչեցեալին պատկերը անտարակոյս եղած է միշտ դարերու ընթացքին, բոլոր Քրիստոնեայ Ժողովուրդներու մօտ, առաջին եւ գլխաւոր պաշտամունքի առարկան:

Դ. դարու Հայ Պատմարանները կ'աւանդեն թէ Հայաստանի քրիստոնէութեան դարձէն ետք, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Տրդատ արքային օժանդակութեամբ՝ հիմնայատակ կործանած է հեթանոսական տաճարներն ու կուռքերը, անոնց տեղ կանգնել տալով փայտէ խաչեր, նորադարձներու համար որպէս պաշտամունքի առարկայ: Կարելի չէ ճշդել թէ ո՞ր շրջանին՝ փայտեայ խաչերուն յաջորդած են քարէ խաչերը կամ խաչքարերը: Ոմանք կը պաշտպանեն այն կարծիքը թէ խաչքարերու գործածութիւնը սկսած է Եօթներորդ դարուն, այլազգիներուն առաջին արշաւանքներուն ատեն: Արդարեւ, քարի վրայ քանդակուած առաջին խաչերը իրենց նախնական ձեւով՝ երեւան կուգան Ը. եւ Թ. դարերուն: Յետագայ դարերուն, Խաչքարերը իրենց արուեստական նոր ձեւերուն մէջ, պիտի ծառայէին արտայայտելու համար Հայ Ժողովուրդին հոգեւոր հարստութիւնը եւ անոր անվերապահ հաւատարմութիւնը Քրիստոսի հանդէպ եւ պիտի կազմէին Հայ կրօնական արուեստին ինքնուրոյն դրոշմը:

Ժ. դարուն, Հայ Ճարտարապետութեան ծաղկումովը, որ առատապէս գործածեց քարը և հայկ. տուֆը, խաչքարերու արուեստը սկսաւ շուտով զարգանալ: ԺԱ. եւ ԺԲ. դարերուն, այս արուեստը կը հասնի իր գագաթնակէտին: Նորանոր տարրեր կուգան զայն հարստացնելու. ճոխազարդ պատուանդան մը եւ քանդակներ՝ կ'աւելցուին խաչքարերուն, այնպէս որ բովանդակ յուշարձանը կը ներկայացնէր ներդաշնակ միութիւն մը: ԺԳ. դարուն, յաճախ կը գտնենք Խաչեցեալ Յիսուսի՝ Աստուածային Փրկչին, Տիրամօր եւ քիչ անգամ նաեւ արուեստագէտի դիմագիծերը խաչքարի վրայ քանդակուած:

ԺԴ. եւ ԺԵ. դարերուն, Խաչքարերու արուեստը ունի այլեւս իր յատուկ օրէնքները. զարդաքանդակները աւելի նրբաճաշակ են եւ մասերը՝ աւելի չափագիտական: Դժբախտաբար, այս շրջանին տեղի ունեցած պատերազմները եւ արշաւանքները եւ յատկապէս այլազգիներուն կրօնքի վերջնականապէս հաստատումը Փոքր Ասիոյ մէջ, կը կասեցնեն նախորդ դարերու խանդավառութիւնը: ԺԶ.-էն մինչեւ ԺԷ. դար, քաղաքական եւ տնտեսական եւ մասամբ ալ մշակութային անկախութեան գրեթէ ամբողջական կորուստովը, Խաչքարերու արուեստը ակնրախ անկում մը կ'արձանագրէ: Ազգային տարրերու տեղ կը բռնեն պարսկականները. խաչքարերու գործածութիւնն ալ կը սահմանափակուի գերեզմանոցներու չորս պատերուն մէջ՝ իբր տապանաքարեր:

Խաչքարերու արուեստի զարգացումի մասին համառօտ ակնարկութիւններ ընելէ ետք, մի քանի խօսք ըսենք անոնց կիրառութեան նպատակին մասին:

Հայկական Բարձրաւանդակի վրայ, հեթանոսական շրջանին, գոյութիւն ունէին քարի վրայ փորագրուած բազմաթիւ դիւցաբանական պատկերներ:

Քրիստոնէական կրօնքին ներմուծումով՝ Հայաստանի մէջ, բնական էր որ Ս. Խաչը բռնէր անոնց տեղը: Արդարեւ Խաչքարեր կանգնուեցան ի յիշատակ նորակերտ եկեղեցիներու, մատուռներու եւ վանքերու կառուցման առթիւ: Խաչքարերը կը ծառայէին նաեւ իբրեւ յուշարձաններ՝ պատերազմական յաղթանակներու եւ պատմական նշանաւոր դէպքերու: Անոնք առհասարակ կը գտնուէին ճամբաներու ծայրը կամ երկայնքին, կամուրջներու մօտ, եկեղեցիներու կամ վանքերու մուտքին: Յաճախ խաչքարեր կը գտնենք Ս. Տեղերու ներքին եւ արտաքին պատերուն ագուցուած կամ քանդակուած՝ ի նշան երախտագիտութեան՝ ընդունուած շնորհքի մը համար: Անոնք կը նշանակեն նաեւ եկեղեցիներու կամ վանքերու ի նպաստ կատարուած նուիրատուութիւնները: Խաչքարերէն ոմանք, որոնք «Ամենափրկիչ» կը կոչուէին, զարդարուած ըլլալով Խաչելութեան կամ Փրկչին պատկերներովը, յատուկ զօրութիւն մը ունէին հիւանդները բժշկելու, արտերը պաշտպանելու երաշտէ, կարկուտէ, երկրաշարժէ: Ասոնցմէ ոմանք դարձած էին իսկական ուխտատեղիներ:

Այս բոլորէն ետք, կը մղուիմ եզրակացնելու թէ Հայերու պաշտամունքը Ս. Խաչին նկատմամբ՝ ժայռի կամ քարի վրայ փորագրուած Խաչքարերու միջոցաւ, որոնք տասնեակ հազարներով ցանցնուած են Հայկական հողին վրայ, ուրիշ բան չի նշանակեր եթէ ոչ խոր հաւատքի մը շօշափելի արտայայտութիւնը, որ անջնջելի մնաց Հայ Ժողովուրդի սրտին մէջ, իր հազարամեայ պատմութեան ընթացքին՝ հակառակ կրած անհամար եւ ահռելի տառապանքներուն:

ՅՈՎՀ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՑԻ «ԱՂԱՒՆԻՆԵՐ» ՊԱՏՄՈՒԱԾՔԸ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՎԵՐԱԾՈՒԱԾ

Երեւանցի բեմադիր Սերգէյ Իսրայէլեան շարժանկարի վերածած է Վահան Թոթովենցի «Աղաւնիներ» պատմուածքը: Անկէ առաջ իր նկարահանած՝ Յովհաննէս Թումանեանի «Գիքոր»ը, արժանացած էր Տալլինի համամիութենական փառատօնի մրցանակին, իբրեւ մանկական լաւագոյն ժապաւէն: Նոր շարժանկարը կը խօսի երազի ու իրականութեան բախումին մասին:

×

ԻՐԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷՆ՝ ԹԱՏՐՈՆ

«Կամուրջներ» թատերգութիւնը որ կը ներկայացուի Արտաշատի պետական թատրոնին մէջ, կը պատմէ վիրաբոյժ Սէյրան Արովեանի եւ գերմանացի գօցենտ Կ. Ֆիշերի հանդիպումին մասին:

Բ. Աշխարհամարտի վերջաւորութեան Կ. Ֆիշեր Հայաստան կ'իյնայ որպէս ռազմագերի: Ծանր հիւանդ պատանին կը բուժէ Սէյրան Արովեան: Ֆիշեր երկիր վերադառնալէ տարիներ ետք լրագրողներու միջոցով կը գտնէ իր փրկարարը: Կուգայ Երեւան: Քառորդ դար ետք յուզիչ հանդիպում մը կ'ունենան երկուքը արտասահմանեան երկիրներու հետ բարեկամութեան ու մշակութային կապի հայկ. ընկերութեան մէջ:

Ֆիշեր Բ. անգամ Հայաստան կ'այցելէ գերման - խորհրդային բարեկամութեան կեդրոնական վարչութեան յանձնարարութեամբ հայ բժիշկին յանձնելու «Ոսկեայ Նշան» որպէս վարձատրութիւն ժողովուրդներու միջեւ կապերու ամրապնդումին անոր անձնական նպաստին, քանի որ ան աշխատած էր Հայաստանի մէջ ծանօթացնելու նոր Գերմանիոյ նուաճումները:

Ահա այս իրադարձութիւնները նիւթ հայթայթած են Արտաշէս Բաբայեանի երկու թատերգութիւններուն: Ան հոն կը բացայայտէ նաեւ գալիք սերունդներու համար խաղաղութիւնը պահպանելու անհրաժեշտութիւնը:

×

ԲԱՂՐԱՄԵԱՆ ԱՒԱՆԻ ՇԻՆԱՐԱՐԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ

Արարատեան դաշտին մէջ սաեղծուած նոյնանուն շրջանի կեդրոնն է Բաղրամեան աւանը, որուն կառուցապատման գլխաւոր յատակագիծը պատրաստած են երեւանցի ճարտարապետները, Կորիւն Յակոբեանի ղեկավարութեամբ: Արդէն իսկ սկսած են շրջանի բնակելի առաջին շէնքերու շինութեան աշխատանքները: Բաղրամեան աւանին մէջ եւ վերակառուցուելիք շրջակայ քանի մը գիւղերը կը բնակին զանազան մասնագիտութիւններու տէր մարդիկ՝ դաշտերու աշխատաւորներ եւ ուսուցիչներ, մշակութային հիմնարկներու պաշտօնեաներ եւայլն: Կառուցուող շէնքերը կ'ունենան արդիական ամէն յարմարութիւն:

Ճ. ԿՈՒԱՌԵՍՔԻ

«ՏՈՆ ՔԱՄԻԼԼՈՅԻ ՓՈՔՐԻԿ ԱՇԽԱՐՀԸ»

(Թրգմ. Հ. Յ. Զ.)

\- 23 -

ԶԱՆԳԱԿԸ

\- Կ'ուզէ՞ք թերեւս ըսել, թէ որդիս աղտոտեր է եպիսկոպոսական պալատը. գիտեմ, ինծի իմացուցին արդէն: Նորին [...] վեհմաշուքը պիտի բաւարարուի, [...] իրիկուն պիտի ծեծենք տղան:

\- Եթէ անոր դպչելու քաջութիւնը ունենաս, ոսկորներդ կը ջախջախեմ, մինչեւ կերակուր տուր. չես անդրադառնար որ կմախք դարձեր է խեղճը:

\- Ամէնքը Յաւիտենական Հօրմէ բախտին ժառանգած ... սկսաւ ծաղրանքով Սդրա'ձիամի. բայց Տոն Քամիլլօ չթողուց որ վերջացնէ:

\- Երբոր տեղ մը գտնես, պահէ՛ այդ տեղը, փոխանակ երկու օր ետք կորսնցնելու «յեղափոխական» խաղալով:

\- Դուք պէտք է միայն ձեր կեղտոտ գործերուն խառնուիք, պատասխանեց Սդրա'ձիամի սաստկութեամբ. յետոյ դարձուց գլուխը որ երթայ: Այն ատեն Տոն Քամիլլօ բռնեց մէկ բազուկէն. բայց մատներուն տակ զգաց լղարած բազուկ մը իր տղուն նման, ու թողուց որ երթայ:

Յետոյ անցաւ Քրիստոսի առջեւ դանդատի:

\- Յիսուս, գոչեց, կարելի՞ է որ ես ձեռքիս տակ միշտ ոսկորի պարկերու հանդիպիմ:

\- Ամէն բան կարելի է այնքան պատերազմներէ ու այդքան ոխերէ տառապած երկրի մը մէջ, պատասխանեց Քրիստոս հառաչելով, աւելի ջանա՛ ձեռքերդ խելօք պահել:

Տոն Քամիլլօ գնաց աշխատանոց ու գտաւ Փեփփոնէն որ մամուլի վրայ կ'աշխատէր.

\- Պէտք է որ դուն, իբրեւ գիւղապետ բան մը ընես այդ անպիտան Սդրա'ձիամիի տղուն համար, ըսաւ Տոն Քամիլլօ:

\- Այն հիմնադրամով որ համայնքը ունի դանձին մէջ, կրնամ օրացոյցի խաւաքարտով հով ընել, պատասխանեց Փեփփոնէ:

\- Այն ատեն բան մը ըրէ՛ իբրեւ քու կեղտոտ կուսակցութեանդ մասնաճիւղին գլխաւորը. Սդրա'ձիամի կարծեմ քու ամէնէն ցայտուն արիկաներէդ է, թէ չեմ սխալիր:

\- Նոյնպէս կրնամ հով ընել իրեն դրասեղանիս թուղթով:

\- Ինծի՞ կը կլլեցնես, հապա բոլոր դրամները որ Ռուսաստան կը ղրկէ ձեզի:

Փեփփոնէ շարունակեց խարտոցել.

\- Կարմիր ցարին սուրհանդակը ուշացած է, պատասխանեց Փեփփոնէ, ինչո՞ւ ինծի փոխ չտաս Ամերիկային ձեզի ղրկած դրամէն:

Տոն Քամիլլօ ցնցեց ուսերը.

\- Եթէ չես հասկնար իբրեւ գիւղապետ եւ իբրեւ նախիրապետ, պէտք ես հասկնալ իբրեւ զաւակի մը (ով գիտէ ուսկից) հայրը, անհրաժեշտութիւն մը՝ օգնելու այդ թշուառին որ կուգայ ածուխով ժամատան պատը մրոտելու: Մանաւանդ թէ ըսէ՛ Պիճիոյին, որ եթէ պատը չմաքրէ, ձրի, ես կը յարձակիմ ձեր կուսակցութեան դէմ տէմոքրիստիաններուն պատի լրագրին վրայ:

Փեփփոնէ շարունակեց խարտոցել, ապա ըսաւ.

\- Սդրա'ձիամիին որդին մինակը չէ որ պէտքն ունենայ ծովի կամ լերան. եթէ դրամ գտնէի գրօսակայան մը կը կազմակերպէի:

\- Շրջան ըրէ՛, գոչեց Տոն Քամիլլօ. այնքան ատեն որ գիւղապետութիւն պիտի ընես պտուտակներ խարտոցելով, դրամ չես կրնար գտնել. գիւղացիները լեցուն են դրամով:

\- Գիւղացիները խուրձ մը չեն քակեր, վարդապետ. դրամ կուտային այն ատեն միայն, երբ հարցը ըլլար գրօսարան մը կազմակերպել՝ իրենց հորթերը պարարտացնելու համար: Ինչո՞ւ պապին կամ Դրումանին չես երթար:

Երկու ժամ կռուեցան եւ առնուազն երեսուն անգամ իրարու հետ կռուփ կռուփի գալու վտանգին հասան: Տոն Քամիլլօ շատ ուշ վերադարձաւ:

\- Ի՞նչ նորութիւն, հարցուց Քրիստոս, յուզուած կը թուիս ըլլալ:

\- Հարկաւ թէ, պատասխանեց Տոն Քամիլլօ, երբ խեղճ քահանայ մը կը հարկադրուի երկու ժամ կռուիլ ռամկավար գիւղապետի մը հետ, հասկցնելու համար ծովային գրօսակայանի մը անհրաժեշտութիւնը, եւ յետոյ կը պարտաւորուի ուրիշ երկու ժամ ալ կռիւ ընել՝ համոզելու համար կծծի դրամատէր մը, որ դուրս հանէ գրօսակայանը հաստատելու հարկ եղած դրամը, ուրախ ըլլալու շատ պատճառ չկայ:

(Շար. 92)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Էվըլին եւ Սերժ Այթունեան 1000 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ի ի յիշատակ՝ Աոլէն Փափազեանի։

×

Տիկին Այթունեան 100 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր հօր՝ Պ. Տէր - Մինասեանի յիշատակին։

×

Տիկին Սարտարեան - Ժամկոչեան 3000 ֆրանք կը նուիրէ Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ, որու անուանակոչու-թեան տօնն է Կիրակի, Սեպտեմբեր 30, Տրապիզոնի բոլոր նահատակներու յիշատակին։

×

ԱՆԻԷՌ. - Տէր եւ Տիկին Տէվէճեան 500 ֆրանք կը նուիրեն Անիէռի Կապոյտ Խաչին, Տիկին Վարդգէս Տակառեանի մահուան քառասունքին առթիւ (ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԱՆՈՒԱՆ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Սեպտեմբեր 30, Կիրակի օր, տօն է Վարագայ Ս. Խաչի. այս առթիւ Առնուվիլի համանուն եկեղեցւոյ մէջ կը կատարուի տօնախմբութեան հանդիսաւոր պատարագ եւ աւանդական Մատաղի Օրհնութիւն։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

(Փարիզի Առաջնորդ)

Ցրնթացս պատարագի՝ կը կատարուի մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյս վախճանեալ հոգեւոր հովիւներու, հոգաբարձուներու, դպիրներու եւ հանգուցեալ բարերարնե-րու հոգիներուն ի հանգիստ։

Սիրով կը հրաւիրուի Առնուվիլի, Սարսէլի, Կուսէնվիլի, Անկէնի եւ Սէվրանի ուխտաւոր ժողովուրդը ներկայ գտնուե-լու սոյն հոգեպարար հանդիսութեան։

Սկիզբ պատարագի ժամը 10.45-ին։

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Կազմակերպուած Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի կողմէ, հայերէն լեզուի դասաւանդութիւն, հայկական պար եւ երգ։ Ամէն չարաթ կէսօրէ յետոյ ժամը 15 - 18։ Շաբաթ, Հոկտեմբեր 6-էն սկսեալ Հայ Մշակոյթի Տունը։

17, Rue Bleue — 75009 Paris

Dîner dansant

organisé par
la CROIX BLEUE ARMENIENNE
DE CHAVILLE

dans les salons de
l'HOTEL «RAMADA»
22, *ave de l'Europe*, 78140 *VELIZY*

Le Samedi 6 Octobre
à 20h 30

soirée animée par
l'Orchestre «ARTANAG»

Réservation tél. : 750 - 64 - 37
750 - 84 - 11

Entrée pour étudiants à partir de 23h pour le bal.

ՆԻՍԻ ՄԷՋ

հայ մշակոյթի փառաբանութեան օր

ԳԻՐԵՐՈՒ ԳԻՒՏԻՆ
1580-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Հոկտեմբեր 14, Կիրակի, ժամը 15.30-ին՝

Théâtre du Vieux - Nice-ի մէջ։

Բանախօսութիւն, արտասանութիւն, կենդանի պատկեր, երգ եւ երաժշտութիւն։

Մասնակցութեամբ՝

ՀԱՅՐ ԼԵՒՈՆ ԶԷՔԻԵԱՆԻ

Սարգիս Պօղոսեանի եւ Նիսէն բազմաթիւ հայ արուեստագէտներու։ Թատերաբեմական ղեկավարութեամբ՝ Գէորգ Գապառաճեանի եւ կազմակերպութեամբ՝ Նիսի Հայ Մշակութային Ակումբի օժանդակութեամբ՝ եկեղեցւոյ վարչութեան։

Gilles NOURIDJANIAN
aura le plaisir de vous accueillir
dans son restaurant

LE CHEVALIER DU TEMPLE

33, Rue des Rosiers, 75004 Paris

Spécialités arméniennes et orientales
Fermé dimanche soir et lundi

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ՃԱՇԱՐԱՆ ՄԸ
ՀՐԱՄՄԵՑԷ՛Ք

OPTIMA Tours

AUTOMNE EN ARMENIE

— DU 06 AU 20 OCTOBRE VIA KIEV ALLER ET RETOUR.........5 430 Francs
— DU 12 AU 21 OCTOBRE ET DU 19 AU 28 OCTOBRE (AVEC UNE NUIT A L'ALLER ET UNE NUIT AU RETOUR A MOSCOU)..........4 650 Francs
— AVEC POSSIBILITE D'UNE SEMAINE SUPPLEMENTAIRE EN ARMENIE EN PENSION COMPLETE..........1 350 Francs

SPECIAL TOUSSAINT

— DEPART LE 27 OCTOBRE RETOUR LE 05 NOVEMBRE (UNE NUIT A L'ALLER ET UNE NUIT AU RETOUR A MOSCOU)..........4 450 Francs
— AVEC POSSIBILITE D'UNE SEMAINE SUPPLEMENTAIRE EN ARMENIE EN PENSION COMPLETE..........1 030 Francs

SPECIAL REVEILLON ET NOEL ARMENIEN EN ARMENIE

— DU 29 DECEMBRE AU 12 JANVIER..........5 480 Francs

Renseignements et Inscriptions:

PARIS
Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 PARIS
Tél. : 742. 10. 35

Lic. A 130

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր վարժարանը շնորհակալութեամբ ստացած է. - Տիկին Իրիս Փափազեան - Պիւլպիւլեանի մահուան առթիւ՝ Տիկին Լիւսի Աչճեան 200 Ֆ., Տիկին Ցոլինէ Ջիլինկիրեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Տիգրան Կիւլպէնկեան 500, Տիկին Մելինէ Աւագեան 500 Ֆ.։

PLM ST-JACQUES PARIS - 1er - 2 - 3 - 4 NOVEMBRE

VIIIe FESTIVAL D'ART & DE CULTURE 1984

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՓԱՌԱՏՕՆ

JAF : ASSOCIATION POUR LE DEVELOPPEMENT CULTUREL ET ARTISTIQUE DES JEUNES D'ORIGINE ARMENIENNE DE FRANCE

*

Présidence d'Honneur
de Jean CARZOU

*

JEUDI
1er NOVEMBRE
18 h 30
Vernissage de l'exposition
20 h 30
Gala d'ouverture

VENDREDI
2 NOVEMBRE
20 h 30
Premier Gala

SAMEDI
3 NOVEMBRE
15 h 00
Deuxième Gala
20 h 30
Troisième Gala
et proclamation des résultats

DIMANCHE
4 NOVEMBRE
14 h 30 Gala de clôture
avec la participation des lauréats

18 h 30
BAL DE CLOTURE
Animé par les
ARMENIAN'S SUNSHINE
avec Robert Papazian
et Gérard Melkonian

Remise des prix et diplômes
aux lauréats
par le président du VIIIe Festival
réservations : 606-27-51 (journée)

BON DE SOUTIEN
50 F

Je soutiens le VIIIe Festival d'Art et de Culture 1984 organisé par la JAF : Association pour le Développement Culturel et Artistique des Jeunes d'Origine Arménienne de France
6, Cité du Wauxhall - 75010 PARIS
Tél. (1) 208.76.49

Je vous adresse un chèque de 50 F, afin de recevoir un bon de soutien numéroté qui peut me permettre de gagner, après tirage au sort au gala de clôture, un voyage en Arménie pour deux personnes à l'occasion du Festival International d'Erévan 1985

NOM
ADRESSE
....
CHEQUE No BANQUE

CHANT - DANSE - MUSIQUE - POESIE
PEINTURE - CERAMIQUE - SCULPTURE
PHOTO - CINEMA

600 artistes et concurrents
venus de toute la France

COMITE D'ORGANISATION : JAF - 6, CITE DU WAUXHALL, 75010 PARIS - FESTIVAL INFORMATION : 208.76.49

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ
ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Գրական Ցերեկոյթ

նուիրուած՝

ԱՏՐԻՆԷ ՏԱՏՐԵԱՆԻ

Կը նախագահէ՝

ՅԱԿՈԲ ՎԷԶԻՐԵԱՆ

Բանախօսուհի՝

ՍՕՆԱ ՄՈՄՃԵԱՆ

Կիրակի՝ Հոկտեմբեր 7, ժամը 16-ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան Ալեք Մանուկեան Մշակութային կեդրոնին մէջ։

118 Ռիւ տը Գուրսէլ, 75017 Փարիզ

Գեղարուեստական պատշաճ յայտագիր։

Մուտքը ազատ է։

POUR TOUS VOS IMPRIMÉS
PUBLICITAIRES - CATALOGUES
BROCHURES - CARTES POSTALES
LIASSES - CARNETS...

les Editions ARIS
Imprimerie SIRA

5, Bd Victor HUGO
83150 BANDOL
☎ (94) 29.52.98
74.00.09

Adressez vos demandes de documentation
à Michel ARIS TAVITIAN